ALEKSANDR A. BEK

MOSKOVA ÖNLERİNDE

VOLOKOLAMSK ŞOSESİ SAVAŞLARI

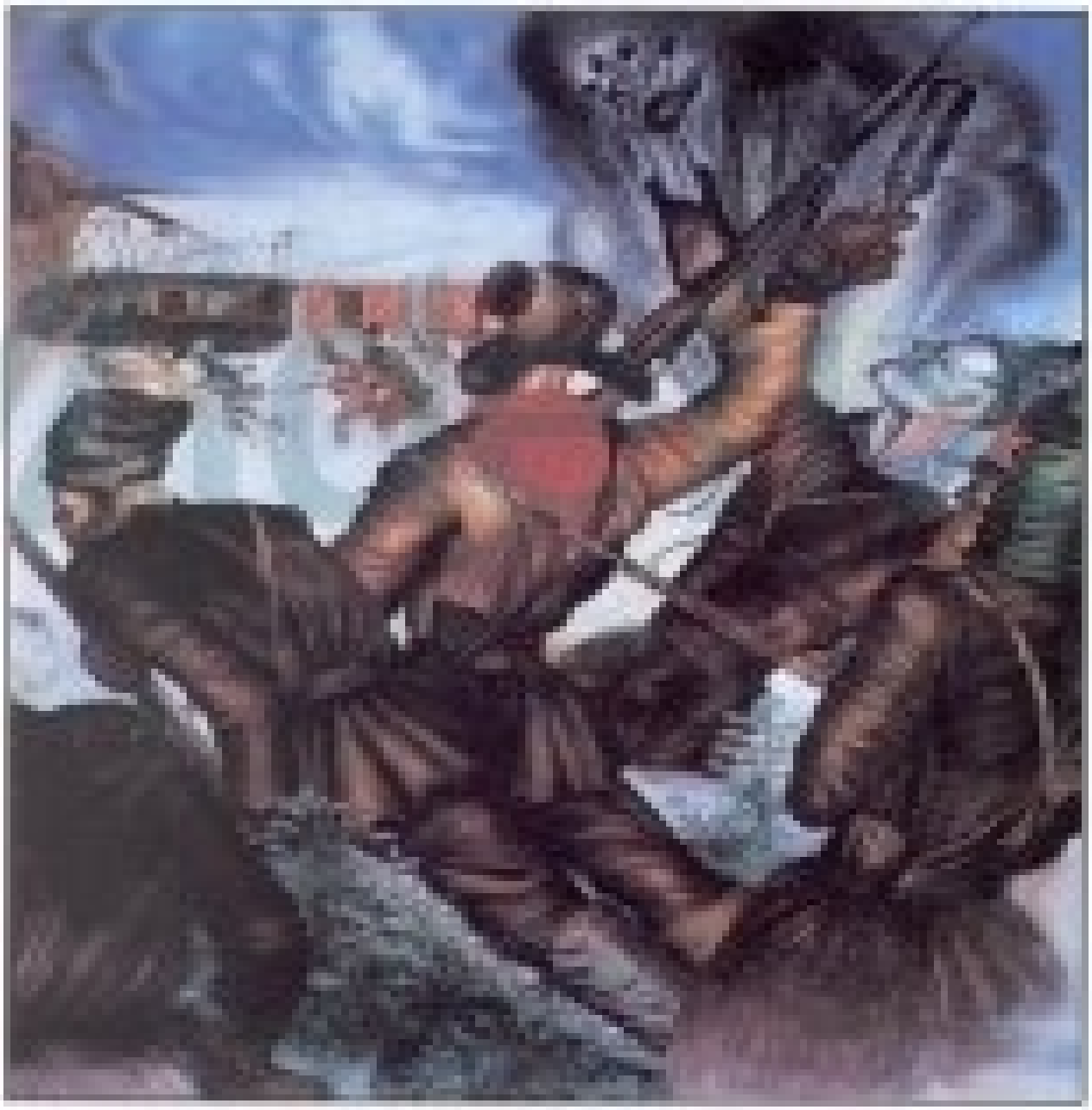

ROMAN YAYINLARI

ALEKSANDR A. BEK

MOSKOVA ÖNLERİNDE VOLOKOLAMSK ŞOSESİ SAVAŞLARI

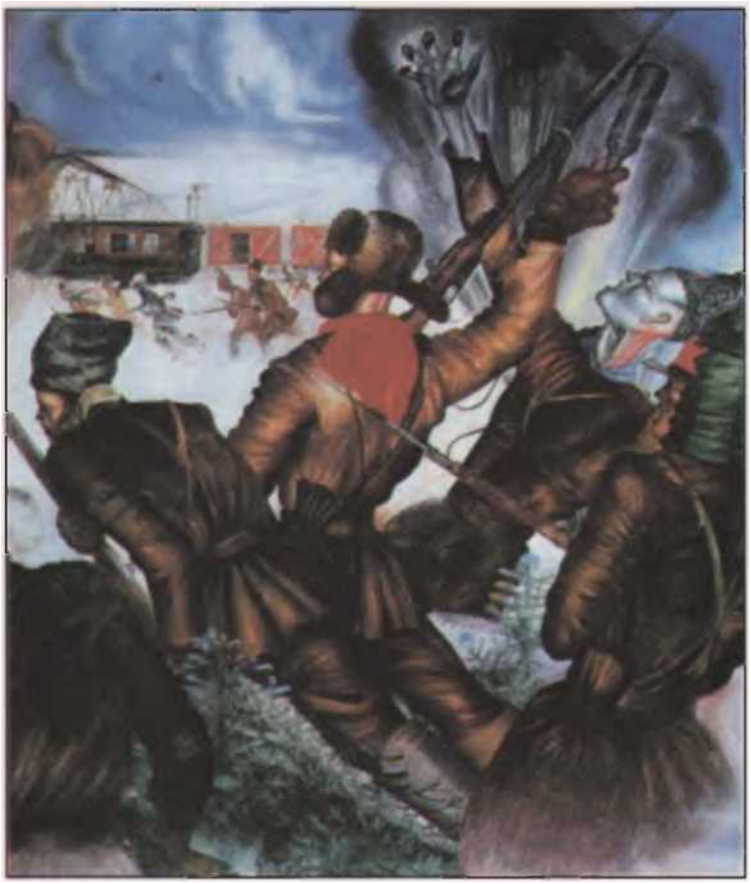

ROMAN

ODA YAYINLARI

ISBN 975-385-266-5

BASKI : UMUT MATBAACILIK VE KÂĞITÇILIK LTD. ŞTİ. DİZGİ : ÇİZGİ TANITIM TEL: (0212) 249 57 75 1. Baskı Ekim 1999 ODA YAYINLARI SAN. VE TİC. LTD ŞTİ.Tünel, Kumbaracı Yokuşu No : 119 Beyoğlu İstanbul Tel: (0212) 252 07 63 I 252 87 53 Fax: 249 79 62

ALEKSANDR A. BEK

Türkçesi: CELAL ÖNER

MOSKOVA ÖNLERİNDE

VOLOKOLAMSK ŞOSESİ SAVAŞLARI

"Ben bu kitapta yalnızca iyi niyetli bir yazarım.

işte bu da onun göstergesi.”

ALEKSANDR A. BEK

Baurdcan Momiş-Uli, kararlılıkla:

"Hayır!" dedi. “Bir tek şey bile anlatmayacağım size. Başkalarının tanıklıklarıyla yazılmış bir savaşa dayanamam.”

“Niçin?”

Sorumu soruyla karşıladı:

"Aşkın nasıl bir şey olduğunu bilir misiniz?"

“Evet, biliyorum...”

"Ben de bildiğimi sanırdım fakat savaş, bilmediğimi gösterdi. Birini seviyordum. En büyük aşk ve kinlerin savaşta boy verdiğine tanık oldum. Böyle bir tanıklığı olmayanların bunu düşünmeleri olanaksız. Vicdanın ve savaşın ne olduğunu biliyor musunuz?”

Bu seferinde emin olmasam da:

“Galiba biliyorum...” dedim.

“Hayır, bilmiyorsunuz. Bu İki duygunun çatışmasını yaşamadınız. Bir yanda korkunuz, bir yanda vicdanınız. Siz, sivillerin, çalışanların vicdanını biliyorsunuz. Fakat askerin vicdanını değil. Hiç düşman siperi bombaladınız mı?"

“Hayır.”

"Öyleyse savaştaki bir askerin ruhsal durumunu nasıl yazabilirsiniz? Bölüğüyle saldırıya geçen bir askeri düşünün: makineli tüfeklerin ateşini... Arkadaşları yanında peş peşe düşüyor. O, yerde sürünüyor... sürünüyor... Tam bir saat. .. bir dakikanın da altmış saniyesi... ve düşünün: kaç kez ölebilir? Ama o sürünüyor... Savaştaki bir askerin ruhsal hali bu. Mutluluk nasıl bir şeydir bilebilir misiniz?”

“Bunu da bilmediğime eminim," dedim.

“Öyledir. Siz sevmenin mutluluğunu, üretmenin coşkusunu bilebilirsiniz. Bir kadın anneliğin mutluluğunu bÖlüşmüştür sizinle. Fakat yenginin, düşmanı mağlup etmenin askere kazandırdı-

ğı yiğitlik duygusunu yaşamayanlar bu güçlü ve atesli ruh halini yaşayamazlar. O halde bunları en yalın ve gerçekçi r aliyle nasıl yansıtacaksınız?"

Masada bir dergi vardı. Dergide, Baurdcan Momis-Uli’nin komutasındaki Panfilovlular'a ilişkin bir yazı vardı.

Sert bir tavırla dergiyi aldı. Doğrusu bütün tavırlarında bu sertliğin izleri vardı. Kibriti yakmasına, sigarasını tutuşturmasına bile bu sertlik yansıyordu. Sayfasını açtığı dergiyi ışığa doğru getirip üzerine eğildi. Biraz göz gezdirip fırlattı.

"Okumaya dayanamıyorum," dedi. "Savaştayken mürekkeple değil, kanla yazılmış bir kitap okudum. O kitaptan sonra böy-lesi safsatalara katlanamam. Peki siz ne yazabileceksiniz?"

Onu ikna etmeyi denedim ama başaramadım.

Olumsuzlayarak engelledi: "Palavralardan tiksiniyorum. Bence doğruyu yazamayacaksınız!"

Böylece birbirimizi tanımış olduk.

Uzun zamandır, Moskova önlerinde yaşanmış bu savaşı bana aktaracak olan birini arıyordum. Bana söyleyeceklerinin anlamlılığını, savaşa içerden tanıklık etmiş olmasını, beni cepheye; olayların çözümlendiği mevzilere taşıyabilecek durumda olmasını diliyordum.

Bu girişimlerimin sözünü etmeyeceğim. Bunların yalnızca zorunlu olanlarını bildirmekle yetineceğim. Bu girişimlerimden öğrendiğime göre 1941 yılının Ekim-Kasımında Moskova'ya hücum eden düşman, bir taraftan başkenti en kısa zamanda zapt etmek için Volokolamsk ve Leningrad yollarına doğrudan saldırıyordu, ve bu saldırıların odağı ise Volokolamsk'tı.

O zorlu ekim günlerinde Vyazma dolaylarında cepheyi yaran Alman birlikleri panzerlerle Moskova'ya ilerlerken, Volokolamsk şosesindeki siperleri sekizinci muhafız tümeni ya da daha sonraları General Panfilov Tümeni olarak adlandırılacak olan 16. Tümen koruyordu. Moskova'ya karşı aynı ayda ikinci iki kez saldıran Almanlar aynı noktadan sıkıştırıyor, Panfilovlular'ın direniş odaklarına hasar veriyordu. Krikov'da Moskova'nın otuz km. ötesinde bir hafta süren çatışmalardan sonra Panfilovlular diğer

Kızıl Ordu birlikleriyle birleşerek Almanlar'ın saldırılarına direnip onları geriye sürmeyi başardı.

İki ay süren bu büyük savaşı bana aktaracak olanın ne adını ne de rütbesini bilerek Panfilovlular'a gittim. O kişiyi orada bulacağıma inanıyordum.

Buldum da...

Bu, Moskova çarpışmalarının üsteğmeni Baurdcan Momiş-Uli'ydi. Çarpışmaların iki yıl sonrasıydı ve o, muhafız albaylığına terfi etmişti.

Adını söyledi. Tanıştık. Adını anlayamadığımdan tekrar etmesini istedim.

"Baurdcan Momiş-Uli," deyip her heceye basarak yineledi.

Sesinde bir tuhaflık vardı. Sinirli gibiydi. 'Herhalde adının he-Tıen anlaşılmasını istiyor' diye düşündüm.

Gazetecilik alışkanlığıyla not defterimi çıkardım:

“Affedersiniz, soyadınızın nasıl yazıldığını anlayamadım,” dedim.

“Çünkü yok,” diye yanıtladı beni.

Bunu garipsedim. Ardından Momiş-Uli'nin, Rusça'da “Me-miş'in oğlu” demek olduğunu belirtti ve:

“Benim babamın adıdır bu,” diye sürdürdü, “Baurdcan benim ön adım, soyadım yok,”diye ekledi.

Doğunun o düşsel yumuşaklığının izi yoktu yüzünde. hsan-lar binlerce yüze sahiptir. Bu yüzlerin bazıları sevginin ve özenin oluşturduğu heykeller kadar güzeldir. Baurdcan Momiş-Uli’nin yüzü bir kalemle ağaçtan veya tunçtan oyulmuş bir heykel gibiydi. Olması gereken hiçbir çizgisi unutulmamıştı. Bu bende çocukluk yıllarıma ait çağrışımlar uyandırıyordu. Bence Baurdcan Momiş-Uli'nin yüzü Maine Rid'in, Feniuor Kupir’in kitap kapaklarını süsleyen Hintli'lerin profillerine benziyordu.

Geniş elmacık kemikleri, Moğol esmeri yüzü çoğu kez aklın alamayacağı bir durulukla, öfkeli anlarında daha da büyüyen iri kara gözlerle bezeniyordu.

Baurdcan tarak inatçısı parlak kara saçlarına ‘at kılı' derdi. Onu hem dinliyor hem inceliyordum.

Rus diline bir hayli hakimdi. Heyecanlı anları da dahil, kelimeleri atlamıyor, tümce dizgesini bozmuyordu. Ama

konuşmasında kaygan bir ağırlık vardı. Bunun ayrımına daha sonra vardım. Kazakça konuşurken kelimeleri daha hızlı kullanıyordu.

Sigara aldığı tabakasını seslice kapatıp, kelimelerin üzerinde durarak:

“Bir gün eğer bir şeyler yazacak olursan benden Kazak adımı anarak söz et: Baurdcan Momiş-Uli; bilirsin Kazak'tır bu ad. Bu koyun güden çobandır ve soyadı yoktur.”

Tanıştığımız gece onun, yeni ve savaş deneyimi olmayan alay komutanlarıyla söyleşisini dinleme imkanım oldu.

Bir askerin ruh haliyle konuşuyordu. Düşüncelerini acelesiz-ce açıklıyor ve benim için Volokolamsk şosesi kıyısındaki bir çarpışmayı aktarıyordu.

Çarpan kalbimde bir heyecan dalgası kabardı. Hemen not defterime dinlediklerimi yazmaya başladım. Bu başarıya inana-mıyordum. Ama çok zamandır beklediğim hikayenin sayfalarının oluşmaya başladığını anlıyordum. Bu söyleşinin ardından elverişli bir zamanı kollayarak Baurdcan Momiş-Uli'den Voloko-lamsk'ı anlatmasını istedim.

“Hayır," diye yanıtladı. “Size bir tek şey bile anlatmayacağım."

Bu konuşmamızın sonucunu okurlar artık biliyorlar.

Bunda Baurdcan Momiş-Uli'nin haksızlığına emindim. Gerçeğe onun kadar ben de ulaşmak istiyordum. Ama onun gözünde insanların değeri farklıydı. Özellikle, askerin yazgısı konusunda fikri olmayanlara karşı çok inciticiydi. Belki bu onun gençliğine yorumlanabilirdi. Onu tanıdığımda otuzunu yeni bitirmişti.

Bu kesin karşı koyuşundan sonra ben de üstelemekten vazgeçtim. Ama onunla omuz omuza olduğum epeyce günüm oldu.

Anlatmayı sevmeye başladı o. Bunda başarılıydı. Ben de elverişli anlarda not alıyordum. Birbirimize alıştık.

Arkadaşlarından onun yaşam öyküsünü öğrendim. “Büyük gözlü" ya da “San-Times" onun okuldaki lakaplarıydı ve bunun anlamı da ‘‘Tozdan görünmeyen”miş. Bu, destansı bir atın adıy-

mış. Uçarcasına hızlı olan bu atın ayaklarının kaldırdığı toz bile ona yetişemezmiş.

Zaman bizi öyle bir ana getirdi ki ona:

“Ne olursa olsun, size dair yazacağım. Okuldaki lakabınızın *San-Times* olduğundan da söz edeceğim."

Sert yüzünü çocuklaştıran bir gülümseme belirdi yüzünde ve beni yüceltmek için ekledi: “Siz de bir topçu atısınız," dedi. “Gücenmeyin bu bir iltifattır. Topçu atları zorlu yükler taşır. Onu harekete geçirmek kolay değildir

ama harekete geçince ağır topları sürükler. Beni de siz harekete geçirdiniz."

Sonra, “Tüm istediklerinizi anlatacağım ama fikir birliğine varalım," dedi.

Arkasına biraz yaslandıktan sonra kınından kılıcını çıkardı. Cılız bir ışığın parlattığı süslemeli kılıcın delici ucu ışıldadı.

“Fikir birliğine varalım,” diye devam etti. “Siz doğruyu yazmaya mecbursunuz. Kitabınız bitince bana getireceksiniz. Ben ilk bölümü okuyacağım. Eğer kötüyse kötü diyeceğim. Masaya sol elin izi koyacaksını z: Sol eliniz kopacak. kinci bölümü okuyacağım: kötü! Sağ elinizi masaya koyacaksınız: Sağ eliniz kopacak. Var mısınız?”

“Varım!” diye yanıtladım.

Gülümsemesiz şakalaşıyorduk.

“Olur!” dedi. “Defterinizi hazırlayın. Kaleminizi çıkarın. Başlayın : Birinci Kısım: Korku...”

I

“Başlayın," dedi Baurdcan Momiş-Uli, “Birinci Kısım: Korku! ..”

Ardından biraz düşündü ve devam etti:

“Panfilovlular ilkinde savaşa korkmadan girdi... Sizce iyi bir başlangıç mı bu?”

Kararsızlıkla,

"Bilmiyorum,” dedim.

O katı bir sesle

“Sahtekar edebiyatçılar böyle yazar,”dedi sertçe. "Benimle olduğunuz günlerde, sizi mayınların patladığı, kurşunların ıslıklar çaldığı yerlerde gezdirmeleri için özel bir buyruk verdim. Kor-ku'yu hissetmenizi istiyorum. Açıklamak zorunda değilsiniz ama biliyorum ki korkunuzu birkaç kez bastırma durumunu yaşamış-sınızdır.

“Bu durumda siz ve diğer yazar arkadaşlarınız, savaşmış insanların neden doğal değil de insanüstü yaratıklarmış gibi olduklarını sanıyorsunuz? Sizdeki insani duyguların neden askerlerde olmadığını düşünüyorsunuz? Sizce onlar ilkel türlerden biri mi, yoksa üstün birer yaratık mı?

"Size göre kahramanlık doğanın bir armağanıdır belki; veya cesaret yalnızca onlara veriliyordur. Sonra da bir yere kaydediliyordun ‘Cesareti de yüklenmiştir' diye. Yüklenmiştir... yüklenmiştir... diye.

"Savaşın içinde uzun zamandır varım. Alay komutanlığına terfi ettim ve bence bunun tersini söylemeye yetecek yetkim vardır.

“Almanlar, bu kocaman ülkemize saldırdıklarında nelerine güveniyorlardı? Tank birlikleriyle doğuya yürürlerken boyun eğmeyen hiçbir şeyin kalmadığı, canlı varlıkların tümünün kaçışmasına neden olanın ‘General Korku' olduğundan emindiler...

“1941 Kasımının 16'sını 1 7'ye bağlayan gecenin ilk savaşı, aynı zamanda, korkuyla da i Ik savaştı. Kırk dokuz günün ardından Almanlar'ı Moskova önlerinden püskürttüğümüzde, General Korku bu kez onların peşine takıldı. Nihayet, onlar da korkunun ne olduğunu belki de ilk kez öğrendiler.

Moskova dolaylarındaki ilk savaşlara kasım ortalarına kadar katılmadık. Kazakistan'dan ayrılmamızdan bir buçuk ay kadar sonra cephenin otuz-kırk kilometre arkasında, savunma hattının ikincisi sayılan Leningrad bataklıkları çevresinde cephe yedek birlikleri olarak bekledik.

Kasımın 6. sabahı taburu hazırol'a alarak demiryolu istasyonlarından en yakınına gitme emri aldım. İçeri girişimiz için hazırlanmış yük vagonları ve yükseltiler bizi bekliyordu; geceleyin bindik ve yola çıktık.

Nereye varacaktık? Tabur komutanı olarak bu konuda ben de yetkisizdim.

Savaş hattına gitmediğimizi, üstelik oradan uzaklaştığımızı tahmin ediyordum.

Tren, küçük istasyonlara uğrayarak, durmadan, yolların ayrılma istasyonu olan Bologoe'ye ilerliyordu.

Yoldayken, Bologoe'de öğle yemeği çıkarılacağını söylediler bize. Bununla beraber, acele eden bir halleri vardı; katarı çekiyorlardı. Yemek dağıtımını gerçekleştiremediler. Lokomotif bir iki dakikada değiştirilince, düdük sesi duyuldu ve yeniden yola koyulduk...

Hepimiz Bologoe'den sonraki yönümüzün ne olacağını merak ediyorduk. Öğrenmemiz uzun sürmedi: Moskova yönüne gidiyorduk.

İstasyonlarda bile süratini azaltmayan trenimiz bizimle birlikte 360'ıncı tümeni de Moskova'ya götürüyordu.

Niye ve ne yapmaya gidiyorduk?

Habersizdik!

Niçin bu kadar süratliydik? Yolların hangisiyle Moskova'ya ulaşacaktık? Nerede duracaktık?

Habersizdik!

Bize akıllıca gelmeyen bu sürat nedeniyle tümümüz endişeliydik. Nihayet gerçeğin ne olduğunu öğrendik: Savaş yaklaşıyordu. ..

Moskova'nın 120 km. batısında yer alan Volokolamsk yakınında bir ormana Kasımın 7’sinde indirildik.

Alay komutanı beni istasyondayken yanına çağırdı.

Aklımda, demiryolu hattı boyunca, yeşil ve gri boyanarak kamufle edilmeye çalışılmış kuleler ve tümsekler kalmış. Bu kule ve tümsekler yedek yakıt depolarıydı.

İstasyona doğru yöneldiğimde, (sonraları bu istasyonun yerinde camları olmayan pencerelerden isli bez parçalarının sarktığı, tuğlalarla dolu sadece bir mezbelelik kalmıştı.) kara katarlar gördüm.

Bana seslenildi. Topçu alay komutanımız katarın yanındaydı.

“İçlenerek izle onları döneki”diyerek haykırıyordu.

Daha önceleri topçuların batarya komutanıyken, kişisel arzumla piyadeye geçtiğim için bana ‘Dönek' diyordu..

Kalın bir yağ tabakasıyla kaplanmış silahlar tümenimiz için yollanmıştı.

“Ooo... Çok ağır olanları da mevcut,”dedim.

“Onları kaleler gibi kuracağız.”

“Uzun zaman mı kalacağız buralarda yoksa?”

“Kışı mutlaka buralarda yaşarız.”

Yine geride; yedektik anlaşılan. Bu beni düş kırıklığına uğrattı.

Almanlar'ın hemen önümüzde, Vyazma'nın biraz uzağında, cepheyi yardıklarını bilmiyordum.

Hitler’in radyo aracılığıyla tüm dünyaya, Kızıl Ordu’nun imha edildiğini, Moskova yolunun açıldığını dört gün önce söylediğini bilmiyordum.

O günlerde Moskova'nın yaklaşık 120-150 km. yakınında bir savunma hattı kuruluyordu. Bu hattan daha sonraları ‘Başşehir siperleri' adıyla söz edilecekti. Ruslar'ın oluşturduğu gönüllü birlikler Moskova'dan tören yapılmadan ve sivil giysileriyle, trenlerle yola çıkıyor; askeri donanım ve malzemeleri de yolda veriliyordu. Piyadeler okulu, Volokolamsk'a gelmemizden 48 saat önce kamyonlarla Moskova artlarına aktarılmıştı. Onları Yüksek Şura izlemişti. Moskova -Ben bu Moskova'yı Genelkurmay, Kremlin ve yurt adına belirtiyorum.- düşmanı karşılamak için yeni kuvvet ve malzemeler gönderiyordu bize.

Tümenimizin kurmayı, Volokolamsk havalisinin savunulması için gerekecek donanımı almamı emretti.

Volokolamsk'a 30 km. uzak olan Ruza lrmağı’na vakit geceyi gösterirken yöneldik.

Kuzey Kazakistanlı olduğum için kış mevsiminin gecikmesini kanıksamıştım. Bulunduğum yerde; Moskova önlerindeyse, kasım ayının ilk günlerinde sabahlar soğuktu. Günün ilk saatlerinde, soğuğun katılaştırdığı yoldan, araba lastiklerinin ezdiği balçıklardan ilerleyip taburumu o havalinin en büyük köyüne; Nov-lansko'ya ulaştırdım.

Dikkatimi ilk çeken az ışıklı gökyüzüne uzanan ve fazla yüksek olmayan çan kulesiydi.

Taburumu köyün yanındaki ormana bırakıp, yardımcımı da yanıma alarak keşif yapmak üzere yola çıktım.

Taburuma Ruza kıyılarında 7 km. bir alan ayrılmıştı. Yolları ani sağ ve sola dönüşlerle dolu olan bir alandı bu. Savaş kurallarımıza göre bu büyüklük bir alaya bile fazlaydı.

Ama bu beni endişelendirmiyordu. Düşman eğer bir gün sahiden buralara dek ilerleyebilirse taburumuzun, büyüklüğü 7 km. olan bu alanda düşmanın yalnızca bir taburunu değil, beş hatta on taburunu göğüsleyebileceğine emindim. Kazacağımız siperlerin bu olasılıkların hesaplandığı bir plana uygun olarak hazırlanmasının gerektiğini düşünüyordum.

Bulunduğumuz yerin doğal güzelliklerini anlatmamı istemeyin benden. Çünkü burasının güzel olup olmadığının ayrımında olmadım bile.

Yerbetimleyici literatürde geniş sayılmayan ve suları ağırca akan Ruza Irmağı'nın zifiri yüzeyi iri ve geniş yapraklarla doluydu. Yaz mevsiminde burada bembeyaz çiçeklerin açtığı yüzde yüzdü. Böylesi bir şey kuşkusuz çok güzeldi. Ancak bu ağır akan, sığ ırmağı, düşmana geçit verecek bir yer olarak imledim.

Savunma durumunda olduğumuz kıyı, tanklara geçit vermeyecek kadar dikti. Kirli toprak ıslakça parlıyor, henüz üzerinden geçmiş bir pulluğun açtığı yarıklar seçiliyordu. Suya bitişen kısmı aniden dikleşiyordu. Askeri bir bakışla bakarsanız savunmaya elverişliydi.

Irmağın karşı yüzeyinde geniş bir ova vardı. Onu seyreltmemiş bir orman izliyordu. Bu orman bir tek yerde, Novlansko'nun hemen yanında, suya dek yayılıyordu. Güz mevsiminde bir Rus ormanının panoramasını çizmeyi isteyen bir ressama gerekli olabilecek malzeme vardı. Fakat bu benim için iğrendirici bir şeydi. Düşmanlar orada gizlenerek ateşimizden korunabilirdi.

Cehenneme gitsin bu çam ağaçları. Yok etsinler bu ormanı ırmaktan uzağa itsinler.

Burada bir çarpışmayı birimiz bile beklemediği halde değil mi

ki bir savunma hattı kurmamızı istemişlerdi kurulabilecek en iyi biçimde kuracaktık.

Geriye çekilmenin ilk belirtileriyle ertesi gün karşılaştık. Ağır, ağır yürüyen, ve hiçbir şeyini alamayan halk; bir de onların içinde kuşatmadan çıkabilmiş askerler...

Askeri kaputlar giymiş bu başıboşları böyle yakından ilk defa, taburun mutfağında görüyordum.

Ateşin çevresinde ısınıyorlardı. Savaş çıkmadan önce dev bir kuruluşun yöneticisi olan iaşe takım komutanı Ponomarov, ilgiyle onları izliyordu. Etraflarını aşçılarla, mutfakta o gün görevli olan askerler almıştı.

Beni gören Ponomarov, “Dikkat!" diye bağırararak, tekmilini vermek için koşarak yanıma geldi.

Ateşin çevresinde ısınanlara şöyle bir baktım. Bir ikisi kalktı, diğerleri yalnızca biraz kımıldadı.

“Bunlar kim?" dedim.

O gün de taburun savunma bölgesini dolaştığım günlerden biriydi.

Hava soğuktu. Rüzgar esiyordu. Teni acıtan bir kar lapa lapa yağıyor ve beyazlaşmış kümeler olarak, sert toprak yığınlarının üzerine birikiyordu. Öğle sonrasıydı. Erat, kuytuluklar, ya da kazılması daha bitmemiş siperlerde, killi toprak kümeleri arasında yemeğini yiyordu.

Toprağa dikilen küreklerin olduğu yerlerden geçerken bazı konuşmalara kulak misafiri oldum:

“Hayır arkadaşlar sandığınız yerden saldırmayacak o... Bilindiği yerlere yaklaşmayı sevmiyor..."

Konuşmalara, kaşıklarının sesleri eşlik ediyordu. Bir taraftan da yemek yemekteydiler.

“Peki o zaman neyi seviyor?"

Lehçesinden anladım, bu soruyu soran Kazak'tı.

“Gezinecek ve o kadar... O zaman işte ne sevdiğini görürsün."

Bu siper kime ait? Kazaklar'dan burada olan var mı? Hafızamın yardımıyla: Barambaev olduğunu öğrendim. Bu siper onun makineli tüfeğinin yuvasıydı.

Başka bir ses:

“O halde sıkı dur,” dedi. “Yoksa duman olursun.”

“Sizleri orman korur. Almanlar ormana girmez...”

Yine kaşık sesleri... Askerlerimle, kuşatmadan çıkabilenler yemek yiyordu. Tanıdık gelmeyen bir ses daha katıldı konuşmalara:

“Sırt çantam ve yemek kabım orada... Yemeğe oturmuştuk. Buradaki gibi. Aniden...”

“... Ve aniden çil yavrusu gibi kaçıştınız hainler!" deyip bağırmaya başlıyordum ki bir düşünce oluştu kafamda.

Biraz önümde, bir çalılığa saklanmış makineli tüfeğin ışıldayan namlusu görünüyordu. Mermi kartuşu takılıydı.

“Ateşe hazır mı?” diye sordum.

“Yalnızca tetiğe basmam yeterli Yoldaş Komutan.”

Makinelinin önüne çömelerek derenin üzerine doğru ateş etmeye başladım. Tüfek sarsıntılarla çalışmaya başladı. Hâlâ siper kazdığımız için atış talimi yapmamıştık. Bu silah sesi, mevzileri-mizdeki silah seslerinin ilkiydi.

Siperden biri fırladı.

“Alarm!” diyerek haykırdım. “Hepiniz silahlarınıza!”

Giderek büyüyen bir yankı gibi yayılıyordu emir.

“Almanlar!"

Bu ses ürkütecek denli boğuktu. Asker sanki bağırmıyor da fısıldıyordu. Sanırsınız Almanlar hemen hemen ta yanı başımız-daydı.

Bir asker koşarcasına kaçıyordu. Ardından diğerleri de. Bu durumun nasıl gerçekleştiğini anlayacak vaktim bile olmadı. Bütün bunlar o kadar çabuk gerçekleşti ki...

Orman yakınımızdaydı. Yüz ellMki yüz ayak önümüzde. Askerler oraya kaçıyordu.

Kilden bir toprak birikintisinin üstüne çıkarak dikeldim. Kaçı-şanları sakince izlemeye koyuldum.

Yanımda gürleyen öfkeli bir ses:

"Dur!”dedi.

Ardından sövgüler...

= _ ünduğu yerden koşarak gelen makineli tüfekçi asker ba*ğ* rıyordu. Beni gördüğünde, bana doğru yani makineli tüfeğine doğru koştu. Acıtırcasına bir sevgi ta yüreğime saplandı. Kadınların hiçbirini bana doğru böyle koşan Bloha denli sevmemiştim.

Bakıyordum, işi eskiden paketçilik olan Galiulin bulunduğu yerde dikelmişti. kikıyım bir Kazak'tı. Güçlü omuzları makineli tüfeğini zorlanmadan taşıyabiliyordu. Başını eğerek af dilercesi-ne elini göğsüne koydu, ardından uçarcasına koşarak bana doğru gelmeye başladı.

Onun hemen ardından dönen gözlüklü Murin'di. Savaş başlamamışken Konservatuar'da asistandı. Müzik tarihine ilişkin yayınlanmış yazıları da vardı ... Bir arkadaşı onu dirsekleyerek yandaki ormanı gösterdi. Yine tavşancasına kaçtı. Tekrar döndü ve durdu. hce boyunlu başı bazen bana, bazen ormana yöneliyordu.

Ardından çabucak parmaklarını kullanarak gözlüğünü temizledi ve dönüp geriye koşmaya koyuldu.

Hepsi aynı mangaların ve makineli tüfeğin askerleriydi. Şimdilik yalnızca manga komutanları Çavuş Barambaev yoktu aralarında.

Kaç kez Kazak Barambaev'in usta elleriyle bir teknisyenmiş-cesine makineli tüfeği söküp monte edişini izlerken “Biz Kazak-lar'ın da Ruslar kadar teknikten anlayan bir ulus olduğunu" düşünüp sevinmişimdir.

Bulunduğum yerde o yoktu. Belki de yakınımda bir yerde, bana bakma gücünü bulmaktan yoksun bir haldedir.

Sakinim, geri dönenleri sessizce karşılıyorum. Bu erlerin namussuz insanlar olmadıklarını biliyorum. Şu anda ar duygularıyla ezilmektedirler... Bu kötü ruh halinden onları nasıl esirgeyebilir, gelecekte bu alçakça durumdan onlara zarar vermeden nasıl selamete çıkarabilirim? Bu olayın bir benzerinde, niye böyle davrandıklarını bilmeden korkakça kaçışmayacaklarından nasıl emin olabilirim? Ne yapmam gerekir?

Nasihat mı vereyim onlara? Açıklamaya, ikna etmeye mi uğraşayım? Söveyim mi? Cezaevine mi tıkayım?

Yanıtlayın beni, ne yapmalıyım?

Başımı, ellerimin arasına almış, yere eğilmiştim: (Baurdcan Momiş-Uli siperdeki oturuş biçimini gösterdi.) oturmuş durmadan düşünüyordum.

"Girebilir miyim Yoldaş Kombat?”[11,]

Başımı kaldırmadan onayladım.

Makineli bölüğünün politik komutanı Calmuhammed Bozja-nov içeri girdi.

Bozjanov hafif bir sesle ve Kazakça:

“Aksakal" diyerek fısıldadı. [121]

‘Aksakal,' bizde ailenin en ihtiyarına; babaya denir. Bozjanov da kimi kez bana böyle seslenirdi.

Yüzüne baktım. Değirmi ve yakışıklı yüzü karmakarışıktı.

“Aksakal, bölüğümüzde önemli bir hadise çıktı: Başçavuş kendi elini kendisi yaralamış.”

“Barambaev mi?"

“Evet...”

Kalbimin daraldığını hissettim. Aniden gövdemdeki her şey ağırlaştı: Göğsüm, boynum ve kanımın akışı. Az önce sözünü ettiğim gibi Barambaev yetenekliydi. Makineli tüfeğin de komutanıydı.

“Ona ne yaptın, öldürdün mü?”

‘Ödürmedim... Bağladım. Ve...”

“Eee?”

“Tutukladım ve size getirdim.”

“Şimdi nerede? Alıp buraya getir.”

Demek böyle... Bölüğümdeki ilk alçak. Kendini ilk yaralayan... üstelik de kim? Barambaev!..

Hafiflettiği adımlarla içeri girdi. Onu ilk gördüğümde çıkaramadım. Yüzü kül gibiydi. Sanırsınız önce erimiş sonra da donmuştu. Akıl hastaları buna benzer bir yüz ifadesi taşırdı. Sargı-bezleriyle sarılmış elini yukarı kaldırarak tutarken, bezlerden ha-(1) Kombat: Tabur komutanı anlamında.

(2) Orijinal metinde de ‘Aksakal' yazılmıştır.

fifçe kan sızıyordu. Diğer eli titredi. Ona baktığımda selamlamaya girişemedi. Elini ürkekçe indirdi.

“Anlat!”

“Yoldaş komutan bunun... Nasıl olduğunu... Yani istemeyerek... Ben de nasıl oldu bilemiyorum.”

Aynı cümleyi ısrarla tekrarlıyordu.

“Anlat!”

Kendisine sövmeme hazırdı. Fakat benden sövgü duyamadı. Bazen öyle zamanlar vardır ki, artık sövmek de anlamsızlaşır. Şimdi de ormana doğru kaçtığında ayağının takılıp düştüğünü, tüfeğin kendiliğinden ateşlendiğini söyledi.

“Palavra,” dedim. “Korkaksın sen! Alçaksın! Vatanı senin gibiler yıkıma sürüklüyor.”

Saat üç dolaylarıydı.

“Teğmen Rahimov!’’

Taburumuzun karargah komutanıydı Rahimov. Seslenişimden sonra doğruldu.

“Teğmen Rahimov, er Bloha'yı çağır. Derhal gelsin.”
“Emredersiniz Yoldaş Kombat!"

“Bir saat sonra yani saat tam on altıda taburu ormandaki düzlüğe toplayın. Tamam çıkabilirsiniz.”

“Bana ne yapacaksınız? Ne yapacaksınız bana?”

Sanki söyleyeceklerine zaman yetişmeyecekmişçesine çabuk çabuk söylüyordu.

“Bütün taburun önünde kurşuna dizdireceğim seni.” Barambaev, dizleri üstüne kapaklandı. Ellerinin, sağlam olanı ve ihanet edip kana bulanmış olanı uzandı bana:

“Yoldaş Kombat doğruyu söyleyeceğim... Yoldaş ben... Ben bilerek... kendim...”

“Ayağa Kalk!” dedim. “Hiç değilse bir sürüngen gibi geber-memeyi başar.”

“Bağışlayın. Bağışlayın...”

Dikeldi.

Bozjanov, hafifçe fısıldayarak:

“Ah Barambaev! Barambaev. Ne geçti aklından? Haydi açıkla!”

Bu sözleri bir ara kendim söylüyorum sandım. Sanki verdiğim emri geri çekiyordum.

“Konuşma!”

"Düşünce yürütemedim...”

Barambaev, mırıldanarak: “Birazcık bile düşünemedim... Ben... Bilemiyorum. Nasıl...”

Bir saman çöpüne tutunurcasına aynı tümceye tutunuyordu.

Bozjanov:

“Doğruyu söyle Barambaev,"dedi: “Kombat'a yalan söyleme.”

“Doğru bu. Doğru bu... Akan kanı görünce sonradan aklımı toparlayabildim. Bunu niçin yaptım. Şeytandı beni iten buna... Kurşuna dizdirmeyin Yoldaş Kombat... Affedin beni Yoldaş Kombat.”

Belki şimdi gerçeği söylüyordu. Kim bilir sahiden de yaşadığı buydu. Korkunun kıvrandırdığı ruhu sağduyusunu ortadan böylece kaldırıyordu.

Fakat savaş meydanından da böyle kaçılmıyor muydu? Şu haldeki gibi böyle suç işlemiş olunmuyor muydu? Ayrımına varmadan, nasıl gerçekleştiği bilinmeden...

Bozjanov'a dönerek:

"Manga komutanlığına Bloha gelecek. Bu manga, onu arkadaşlarının, gözleri önünde kurşuna dizecek!”

Bozjanov, bana eğilip fısıldayarak:

“Aksakal! Böyle bir hakka sahip miyiz?"

"Sahibiz," diye yanıtladım: "Kime gerekirse bunun hesabını veririm. Fakat bir saat sonra dediğimi gerçekleştireceğim. Siz raporunuzu hazırlamaya başlayın."

Bloha, nefes nefese sipere geldi. Burun çekişleri ve teninin renginden seçilmeyen kaşlarının hareketiyle gelişini bildirdi.

"Seni niçin yanıma çağırttığım konusunda fikrin var mı?" diyerek sordum.

"Hayır! Yoldaş Kombat!"

Barambaevi işaret ederek:

"Bak şuna... Tanıdık buluyor musun?"

"Ah sen..." Sesi öc alma ve acıma karışımıydı. "Yüzün bile iğrençleşmiş."

"Onu sen... Manganız kurşuna dizecek..."

Bloha, sararıp, derin nefesler alarak mırıldandı:

"Emrinizi gerçekleştireceğim, Yoldaş Kombat."

"Seni manga komutanı olarak atadım. Arkadaşlarınızı Palit-ruk'la beraber hazırlayın."[111]

Ardından Barambaev'in yanma giderek tüm nişan ve orduya ait işaretleri söktüm.

Külrengi, matlaşmış bir yüz ve sarkan elleriyle kımıltısızdı... Belirlenen saatte; on altıda sapı olmayan bir T harfi biçiminde dizilmiş taburun önüne geldim. Askerlerin açık bıraktıkları önlerinde kemersiz kaputu ve askerlere dönük yüzüyle Barambaev duruyordu.

-Rahimov:

“Hazırol!”

O sessizlikte askere has bir ses duyuldu. Komutanın kulağının her zaman yakaladığı sesti bu. Tüfekler birazcık kımıldayıp hareketsizleşti.

Sıkılan ruhumda sevincin bir anlık pırıltısıyla:

“Hayır bu adamlar bir kaput yığın değil. Bu adamlar asker. Bunlar güçlü bir tabur,”diye düşündüm.

Rahimov, tekmili sundu:

“Tabur emir ve görüşünüze hazırdır Komutanım!”

Bir Rus düzlüğünde, bu saate, bir asker, bir alçak sarılmış eliyle, palaskasız ve yıldızsız halde askerlerin önündeydi. Hiç değişmeyen tekmilin sözcükleri bu defasında insanı coşturuyordu. “Manga komutanı Bloha! Mangayı yanıma.”

Düz alanda yürüyorlardı. Önlerinde kısacık boyuyla Bloha, ardlarından irikıyım Galiulin, onların arkasında da Murin ve makinelinin yanında da dünkü nöbetçi

Dobryak... Rüzgarın sertliğini umursamadan, ağırbaşlı, peş peşe, tüm gözlerin üstlerinde olduğunun bilinciyle, ayaklarını yere vurarak ilerliyorlardı.. .

(1) Palitruk: Politik yönetici.

Hepsi heyecanlıydı.

Bloha'nın emri çınladı:

“Manga dur!”

Tüfekleri tek el harekete geçiriyorcasına omuzlardan indi. Bana bakınca tekmilini vermeyi unuttu.

Ona bir adım yaklaşarak selamladım. O anda anlayıp selamını verdi. Yönetmelikte yeri olmayan bir ses tonuyla mangası-":n gelişini bildirdi. Bütün bunların sebebini sorabilirsiniz. Şu anca bu olanlara neden gerek duyuluyor? Şimdi ben en önemsiz :avrımla bile bir ordu oluşturduğumuzu, asker olduğumuzu açık-amaya çalışıyorum.

Manga askerlere doğru çevrildi.

Başladım konuşmaya:

“Askerler, ve Komutan arkadaşlarım. (Dnünüzdeki bu asker-er ben ‘Alarm’ deyip silahbaşı yaptığım anda kaçıştı. Çok kısa bir süre sonra toparlanıp geldiler. Ama biri hariç. Bu o manganın komutanıydı. O, savaştan kaçabilmek için elini yaraladı. Bu alçak birazdan

emrimle burada, hepinizin önünde, kurşuna dizilecek-ti r. İşte o."

Barambaev'e yönelerek parmağımla işaret ettim. O ise yalnızca bana baktı. Hâlâ umutlu gibiydi ..

Konuşmaya devam ettim:

"O, hayatı seviyor. Havayı, suyu, toprağı seviyor. Şöyle bir kararı var onun: Siz yaşamayın, ben yaşayacağım. Bunun gibi asalaklar başkalarının sırtından geçinerek yaşarlar."

Tamamı kımıltısızca beni dinliyordu.

Önümdeki bu insanlar biliyordu: (Dlenler de olacaktı. (Dlüm kimilerinin kapısını vuracaktı. Şimdi tümü bir çizgiyi geride bırakıyordu. Ben onların hissettiklerini dillendiriyordum.

"Evet. Savaşta ölenler olacak. Ama askerken ölenler unutulmazlar. Onların ölümlerinden sonra oğulları-kızları, 'Babamız, yurdumuzun kurtulması için öldü. O yiğit biriydi,' diyecek. Ardından torunlar ve onların çocukları da aynı şeyleri söyleyecek. Fakat bizler ölecek miyiz? Ölmeyeceğiz. Askerler savaşa ölmeye değil öldürmeye girerler. Savaştaki asker eve döndüğünde ona

yiğit, savaş yiğidi diyecekler. Bu ne değerli bir söz. Dinleyicisine ne denli onur verir. Duymak nasıl da güzel! Biz dürüst askerler bu onuru yaşayacağız. Sen, (tekrar

Barambaev'e yöneldim.) sen burada, sahipsiz bir leşmişcesine, onursuzca kalacaksın. Seni çocukların inkâr edecekler...”

Barambaev, belli belirsiz bir fısıldayışla:

“Affedin ...”

“Ne oldu evlatlarını mı anımsadın? Onlar artık bir alçağın evlatlarıdır. Sen onların utanacakları birisin. Babalarının kim olduğunu gizleyecekler. Eşin bir dul olarak kalacak. Onursuzun birinden, bir hainden, arkadaşlarının gözleri önünde kurşuna dizilmiş bir askerin dulu olacak. O, senle evlilik kararını verdiği günü, o uğursuz günü ürküyle, iğrentiyle anımsayacak. Memleketine haber vereceğiz. Onlar, seni bizim öldürdüğümüzü bilecekler."

“Affedin beni... savaşa yollayın.”

Barambaev, kısılmış sesiyle konuşuyorsa da, herkesin onun söylediklerini anladığının bilincindeydim.

“Hayır,” diyerek karşı çıktım. "Hepimiz savaşa gideceğiz. Bütün taburumuz gidecek. Benim buraya çıkmalarını istediğim askerleri görüyor musun? Tanıyor musun onları? Bu senin komutandaki manga. Senin gibi onlar da kaçtılar, fakat geri döndüler. Savaşa gitme onurundan mahrum değil onlar. Onlarla yaşadın sen. Aynı karavanadan yediniz. Birlikte uyudunuz ve dürüst bir asker gibi aynı giysiyi giydin. Savaşa onlar gidecek. Bloha, Gali-ulin, Dobrakov ve Murin de tümü savaşa

gidecek. Kurşun ve şarapnellere karşı birlikte koşacaklar. Yalnız öncelikle seni; bir korkağı, bir savaş kaçkınını kurşuna dizecekler.”

Ardından, bir emirle:

“Manga geriye dön!”

Yüzleri sararmış askerler döndü. Ben de yüzümdeki kanın çekildiğini hissettim.

“Er Bloha! Alçağın kaputunu çıkart."

Bloha. asılmış yüzüyle Barambaev'e yanasti. Derken. Ba-rambaev'in sağlam olan sağ elinin, düğmelerini kendiliğinden çözdüğünü gördüm. Beni çok şaşırttı bu. Şimdi ölmekten en faza korkan bu insanın, artık duyguları yoktu. Tahammülü kalmamıştı ve ölümü kabulleniyordu.

Kaput çıkarıldıktan sonra, Bloha, mangadaki yerini almıştı. Yere atılmış kaput öylece duruyordu.

“Alçak geriye dön!”

Barambaev yalvaran bir bakışla son kez dönüp baktı ve tekrar döndü.

Yeni bir emir verdim:

"Haine, korkağa, yeminini bozup Alçaklık edene nişan al... Manga...”

Tüfekler havaya kalkıp, dimdik durdu. Aralarından biri sarsıyordu. Ağzına dek sararan Murin'di bu.

Birden Barambaev'e katlanılması zor bir biçimde acıma duydum.

Murin’in silahının seslenişi bana gibiydi: ‘Merhamet et, onu affet!' Daha savaşa girmeyen korkaklara yönelik acıması olmayan, vereceğim emri bekleyen askerler de bana sesleniyor gibiydiler: ‘Bu gerekli değil. Onu affet!' Rüzgâr bile bir anlığına durdu. Bana edilen bu sessiz ricaları duyabilmem için tüm hızını kesmişti.

Galiulin'in enli sırtını gördüm. Başı arkadaşlarının üzerinde, yüksekteydi, vereceğim emre hazırdı. Dimdik duran bir Kazak'tı. Burada ülkesinden çok uzakta, henüz bir-iki saat önce onun yakın arkadaşı olan bir diğer Kazak'a ateş etmek için emrimi bekliyordu. Fakat bütün bunlara rağmen onun sırtından bana doğru bir ses yöneliyordu: ‘Bunu ben yapmayayım. Affet Onu!’

Barambaev'e ilişkin bütün iyi yanları hatırladım: Makineli tüfeği ustalıkla monte ederken, nasıl gizli bir haz hissettiğimi ve kendi kendime, “Biz Kazak'ların da Ruslar kadar, teknikten anlayan bir ulus o!duğumuzu"düşünüp sevindiğimi ...

Ben yabani bir hayvan değildim. Ben de bir i nsandım. Bağırdım:

“Bırak!"

Tüfekler inmemiş gibiydi. Ağır, çok fazla ağır, bir metalden yapılmış gibi, ellerinden kayıp yere düşer gibiydi. Tüfeklerle birlikte yüreklerdeki boğuculuk da kalktı.

“Barambaev!" diyerek bağırdım.

Döndü. Gözleri soru yığınıydı. Hâlâ olanlara inanamıyordu, fakat içi bir anda hayatla dolmuştu.

“Kaputunu giy!”diye emrettim.

“Ben mi?”

“Evet!.. Mangadaki yerine git."

Şaşkınca gülümsedi. Elleriyle yerdeki kaputunu aldı. Mangasına koşarken onu giymeye uğraşıyordu. Kollarını bulamıyordu.

İyi yürekliliğinden, tüfeği az önce titreyen gözlüklü Murin, sezdirmemeye uğraşarak, indirdiği eliyle onu çağırıyordu:

“Gel benim yanımda dur."

Arkadaşı kaburgalarına dokunarak dürttü onu. Barambaev, tekrar er, tekrar arkadaştı.

“Artık savaşacak mısın?"

Başıyla evet'leyerek gülümsedi. Yanımdakiler gülüştü. Tamamı rahatlamıştı.

Eminim ki siz de rahatlamışsınızdır. Bu sayfaların okuyucuları da “Bırak” emri verilinceye dek epey sıkıntı hissetmiş ve ardından da rahatlamıştır.

Doğrusu bu böyle gerçekleşmedi... Ben bunu yalnızca kafamda tasarladım.

Farklı biçimde yaşandı.

Tüfeği titreyen Murin'i görünce bağırdım:

“Titriyor musun Murin?"

IJrktü, dikeldi, dipçiğini omuzlarına daha fazla bastırdı. Eli ağırlaştı. Emri tekrarladım:

“Korkağa, vatana ihanet edene, yeminini tutmayana... Manga... Ateş!"

Böylece korkak kurşuna dizilmiş oldu.

Beni yargılayıp mahkûm edin!

Zamanın birinde göçer babamı sahrada zehirli bir böcek ısırmış, Bu böcek kumların arasında tek başınaymış. Böyle bir örümceğin zehri öldürür. Bıçağını çıkaran babam, örümceğin soktuğu bölümü, keserek atmış.

İşte ben de böyle davrandım. Kendi bedenimden bir yeri kestim.

“Ben bir insanım. Bende var olan tüm insanlık bağırıyordu: “Dur... Acı.. . Affet..." Fakat affetmedim.

Ben bir komutanım. Çocuklarım var. Ben öz oğlumu öldürdüm. Gözümün önünde yüzlerce oğlum vardı. Mecburdum.

Bir zorluğu kanla damgalamak durumundaydım: İhanet edene af yok ve olmayacak.

Bütün askerlerin anlamasını diliyordum: Bir kere korktun mu, düştün mü, ihanet ettin mi, af yoktur. Her ne kadar affedilmesi dilense de...

Bunların hepsini yazın. Her askeri üniformayı giyen ya da giymeye karar veren okusun. Anlasınlar. İyi bir insan olabilirsin. Önceleri sevilmiş, övülmüş olabilirsin, durum nasıl olursa olsun, askerde işlenen suçun affı yoktur. Korkaklık ve ihanetin cezası ölümdür.

ÖLMEK İÇİN DEĞİL YAŞAMAK İÇİN

Sabah yine havalide geziniyordum.

Askerler, yine önceki gün olduğu gibi, siper hazırlıyordu.

Ama düşünceliydiler. Hiçbir taraftan neşeli sesler duyulmuyor, gözler gülen hiçbir yüze çarpmıyordu.

Keyfi kaçık bir birliğin komutanı olmak çok güç.

Siperlerin birine yanaştım. Askerler siperi çalılıklarla, kapatmış, üzerine de toprak atıyordu.

"Bu yaptığının adı nedir?”

“Siper, Yoldaş Kombat...”

“Peki bu üstündekiler?”

“Ağaç, Yoldaş Kombat.”

“Oradan çık bakayım bir. Bu ağaçların ne olduğunu şimdi gösteririm ben sana...”

Askerler siperlerden dışarı fırladı. Tabancamı çekerek, öndeki ağaçlara bir-iki el ateş ettim.

“Git yerine. Kurşunların içeri girip girmediğini söyle bana!"

“Girmiş, Yoldaş Kombat.”

"Peki ne yapmışsın sen? Nedir bu? Ortaasya’daki bahçıvan-

lardan birinin barakası mı? Orada güneşten mi korunacaksın?. . Konuşsana?"

Er, yarım yamalak konuştu:

“O seni her tarafta bulacaktır.”

“Ne, o?”

Yanıtlamayamadı. Anladım: Ölümden söz ediyor. Korkusu ondan.

Tekrar sordum:

“Yaşamak istiyor musun?"

“Evet, Yoldaş Kombat."

“O zaman dağıt bunları. Cehenneme fırlat bu sırıkları. Telgraf direkleri kadar kalın ağaçlar koy. Beşerli sıralar olarak, üst üste yığarak. Öyle sağlam olsun ki top mermisi gelse bile etkisiz kalsın.”

Uyuşuk er. .. Kah sipere kah ormana gidiyor gözleri. Ormanın ta i çersine gitmesi, ağaçların kalınca olanlarını keserek getirmesi gerekiyor.

"Bulunamayabilir,’’ diye yanıtlıyor beni.

hsanların birini bile mutlu etmeyen ‘Bulunamayabilir' sözcüğü burada da varlığını duyuruyor. Bu sözcük savaşa girme hazırlığındaki bir askerin dilinde yer bulmamalı.

“Dağıt!” diyerek bağırdım: “Eğer beşerli sıralar olarak yığmazsan tekrar bozduracağım."

İçerleyip küreğe atıldı. Daha önce ağaçların üzerine yığıdığı toprağı bu sefer alıp geriye atıyor.

Onu susarak izliyorum. Hayır, hâlâ ikna olmuş değil. Bu siperle düşman hücumundan korunabileceğine ve Almanlar'a ateş açabileceğine ikna olamıyor. Kendi kurşunlarının düşmanı yere sereceğini akıl edemiyor. Ruhu farklı şeyler düşündürüyor ona.

Bugünkü, programımızın gerektirdiğince kimi takımlar atış taliminde.

Bulunduğumuz yerin karşı kıyısına, düşmanın gelme olasılığı olan her yana, birbirle; inden ayrı, uzaklık ve yakınlıkta, yarım

ve tam Alman hedefleri konulmuştu. Her bir askerin kendisine ait siperden ateş etmeyi öğrenip buna alışmasını istiyordum. Nümüzdeki bütün havaliye ateş edilmesini ve kurşun sağanağına tutulması emrini verdim.

Tüfekler ve makineliler karşılarındaki şekillere ateş açıyorlardı. Siperlerin içlerine girip tek tek her askerle beraber çalışıyordum.

“Iskaladın. Kafan başka yerde mi? Nişangâhının ölçeğinde mi yanlışlık var? Yoksa nişanı alma hatası mı yaptın? Nişangâhını yeniden ayarla... Haydi bir daha ateş açalım.”

Er, nihayet karşısındaki resmi asılmış Alman askerinin yüzüne, üç atışından ikisini isabet ettiriyor. Bu sonuç kötü sayılmaz. Böylesi zamanlarda asker mutluluğunu, gururlandığını kolay saklayamıyor. Ancak...

“Niye bırakıyorsun kendini böyle? Eğer buralara dek yanaşabilirlerse onları böyle mıhlayacaksın.”

“Onları yenilgiye uğratabilecek miyiz Yoldaş Kombat? Onlar buradan mı geçecekler ki?..”

“Peki ya nereden?”

“Kim bilebilir ki...” ”

Kanıksadığım bir sözcük bu. Bu bilinmezlik karşısında korku duyuluyor.

Ve ben yine de düşünmeyi sürdürüyorum.

Yedi kilometre büyüklüğündeki havalide gezinirken, hazırladığımız korugana geri geldiğimde, yemeğimi yerken, karargâhta çalışırken. uykuya dalmaya çalışırken duraksız düşünüyordum...

Ne olmuştu? Nceki gün hayatını kurtarabilmek için kaçan alçağı kurşuna dizdirmekle hayata duyduğu büyük sevgiyi yok edememiştim.

Kendi kendini koruma içgüdüsünü ezememiştim.

Bir yazıdan okuduklarımı anımsıyorum: “Savaşta insanın içinde iki duygu çatışır. Kendisine verilen görevin bilinci ve kendini koruma içgüdüsü. Bir diğer sebep olarak da sıkıdüzenlilik. Bu var olduğunda görev bilinci öncelenir.”

Gerçekten böyle midir? Bizim general Ivan Vasileviç Panfi-lov, farklı biçimde konuşuyordu. Bir aralar, henüz Alma Atı'daki bir gece söyleşimizde -Bunu şu anda sormayın. Konuşmanın tümünü daha sonra anlatırım.- Panfilov, şöyle konuşmuştu: “Askerler savaşa ölmeye değil, yaşamaya gider.”

Bu sözleri beğendiğim için, onları bazen tekrarlardım. Şu andaki savaşların ilkine hazırlanır, Moskova önlerinde cenk edecek taburu düşünürken Panfilov’un şu sözlerini de hatırladım:

“Hayatı sürdürme içgüdüsü yaşamayı koruma uğraşısı, tabiatın ilk hareketidir. Salt kaçmakla oluşmaz bu içgüdü, başka biçimde de ortaya çıkıp, yabani bir kuvvet durumuna gelebilir. Canlı varlığa saldırıldığında savaşır, kavga eder, rakibini tırmalar ve kendi varoluşunu sürdürmek için ataklar yapar.”

Benzeri olmayan bu savaşta, yurdumuzun ve kendimizin geleceği için, hayat, aşk ve yaşamayı sürdürmek için, var olan içgüdüler bize düşman değil, dost olmalıdır.

Hazırlanmış programa uygun olarak kimi saatlerde bölüklerde söyleşiler düzenlenir veya sesli olarak gazete

okunurdu.

Bunların olduğu saatlerde birlikleri dolaşıp politik komiserlerin askerlere nelerden söz ettiklerini öğrenmeyi kararlaştırdım.

Birinci bölükte bu işle politik komiser Dordiya ilgileniyordu. Askerler, tüfekleriyle siperin gerisindeki kümelerde açık havada oturuyordu.

Aralıklarla kar yağışı sürüyordu. Çamların ince dallarında karın beyaz lekeleri vardı.

Etraf sessizdi. Oradakiler tuhaf hislerle gözlerini hep uzağa dikiyor, bir şeyler bekliyordu. Sözü edilen savaş hatıralarındaki gibi olayların yaşanacağını, her şeyin aniden titreyip sarsılacağını, canavar düdüklerinin seslerini, mayın ve mermilerin patlamasını, uçakların bombardımanlarını, otlara vakitsiz yağan kar altında tankların karı mühürlercesine ilerleyerek ateş edeceğini, ormanın içinden fırlayacak yeşil paltoluların onları yok etmeye fırlayacaklarını, ardından yerlere yatacaklarını, sonra yeniden ayağa fırlayarak koşacağını bekliyordu.

Dordiya, bazen elindeki bir kâğıda bakıp söylev veriyordu. Anlattıkları gerçek ve kutsal şeylerdi; Jlkemize faşistlerin saldırdığından, Moskova'yı baskı altına aldığından, etrafımızı kuşatan tehlikeden, ülkemizin gerektiği zaman bizlerden ölmemizi dilediğinden, ama buralardan düşmanı hayatımıza mal olsa da geçit vermememizin zorunluluğundan, askerlerin en değerli varlığı olan hayatımızı bile ortaya

atarak, tek bir şey düşünmeden savaşmamızın zorunluluğuna değiniyordu.

Askerleri izledim. Birbirlerine yaklaşmış, başları önlerine eğilmiş veya gözleri ileri noktalara dikilmiş, asılmış yüzlerle oturup duruyorlardı.

Eee politik komiser, ihtimal seni can kulağıyla dinlemiyorlar...

O da bunun ayrımındaydı. Hayalci Dordiya, savaş başlamadan önce bir öğretmendi. Ama şu anda bunları konuşurken zorluk çekiyordu. Karşısında konuştuğu insanlardan biri gibi kendisi de bu tabura aitti ve o da diğerleri gibi, savaşa ilk defa girecekti.

Yarın ya da ondan sonraki gün o da, belki de güm güm atan kalbiyle ateşler altında koşacak, siperden sipere fırlayacaktı. O anda her yanından topraklar fışkıracaktı. Görelim bakalım, bir de o zaman askerlerle konuşmayı denesin.

Kısa bir anın ardından, onun kendine özgü gülümseyişini ayrımsadım ve elindeki kâğıda ait olmayan sözcüklerini duydum.

Ama bugün o da diğerleri gibiydi. Şu anda çok gerekli olan bir şeyi beceremiyordu. Savaşacakların içlerine coşku, doldura-mıyordu. Yalnızca “yurt istiyor”, “yurt emrediyor”, “Ölene dek direnelim" veya Öleceğiz fakat geriye çekilmeyeceğiz” diyordu. Bunları söylerken kişisel fikirlerini aktarmaya uğraşıyordu fakat...

Politik komiser Dordiya, niçin klişe kelimeleri kullanıyorsun? Yalnızca kelimeleri, değil en fazla su verilmi ş çeliği dahi eğer vaktinde yenilemezsen bir işe yaramaz.

Niçin, duraksız “Ölelim", Ölelim" diye tekrarlıyorsun? Şu anda bu kelimelerin lüzumu var mı? Mutlaka sen; “Savaşın acıması yoktur: doğru olan budur, buna işaret etmek gerekli” diye düşünüyor. kafanı bile döndürmeden en büyük hakikatin bu olduğunu kabulleniyorsun!. .

Değil Dordiya harbin en acıtan gerçeği bu değil.

Dordiya'nın sözlerini bitirmesini bekledim. Bitirince bir ere kalkmasını işaret ettim:

“Sen yurdun ne olduğunu biliyor musun?”

"Biliyorum Yoldaş Kombat!"

“Söyle de görelim bakalım.”

“Bu bizim olan Sovyet Rusya'dır, kendi toprağımızdır.”
"Otur.”

Bir diğerine dönerek:

“Senin fikrin ne?”

“Yurt bu... Bu dünyaya gözlerimizi açtığımız yer... Eee, Nasıl desem... yer...”

“Otur yerine. Peki ya sen?”

"Yurt mu? Sovyet devleti... Bu eee, mesela Moskova'yı ele alalım... şu anda biz onu koruyoruz. Moskova'ya hiç gitmedim, hiç görmedim fakat bu yurdumuzdur. ..”

“Öyleyse sen yurdunu hiç görmedin?”

Konuşmuyor.

“Öyleyse yurt nedir?”

"Siz anlatın,” diyerek yalvarmaya koyuldular.

“Tamam! Anlatacağım... Sen yaşamayı istiyor musun?” ‘İstiyorum”

“Sen?”

‘İstiyorum.”

"Peki ya sen?"

"Yaşamayı istemeyenler el kaldırsın.”

Hiçbir el kalkmadı. Fakat ne varki kafaları artık önlerine eğilmiş değildi. Askerler ilgileniyorlardı. Bu son zamanlarda ‘Ölümü' sıklıkla duymuşlardı. Bense onlara yaşamdan bahsediyordum: “Şu halde hepiniz yaşamayı istiyorsunuz. Âlâ."

Askerin birine sordum:

“Evli misin?”

“Evet.”

“Eşini seviyor musun?”

Kızardı.

"Evet, seviyor musun?”

“Sevmeseydim onunla evlenmezdim."

“Tamam. Çocuklarınız var mı?”

“Bir oğlum ve kızım var.”

"Eviniz var mı?”

“Evet.”

“Güzel mi?”

“Bence kötü değil.”

“Eve dönmek, eşine kavuşmak, yavrularını kucaklamak ister miydin?”

“Şu anda onun zamanı değil... Dövüşmek gerekiyor...”

“E ... Peki ya harpten sonra... İster miydin?”

“Herkes ister.”

“Yo, sen bunu istemiyorsun'”

“Nasıl yani?"

“Bu seninle ilgili bir şey; dönebilip, dönmemek. Senin elindeki bir şey. Hayatta kalmayı istiyor musun? Bu halde ölümünü isteyeni yaşatmamaya mecbursun. Sen harpte ölmemek ve harpten sonra evine dönmek için neler yaptın? Nişan alma konusunda usta mısın?”

“Değilim.”

“Gördün mü?.. Bu durumda düşmanı öldüremeyeceksin. Çünkü o seni öldürecek... Öyleyse yuvana sapasağlam gidemeyeceksin. Koşmayı iyi becerebiliyor musun?”

“Vasat.”

“Emekleme ve sürünmede başarılı mısın?"

“Değilim.”

‘İşte, düşman seni yine yere serecek. Peki o zaman yaşamak istediğini nasıl söyleyebiliyorsun? Bombayı iyice atabiliyor musun? Kamuflajını sağlam yapabiliyor musun?”

‘İyi saklanıyor, iyi siper kazabiliyor musun?”

"Siperlenmeyi iyi yapabiliyorum.”

“Doğruyu söylemiyorsun. Uyukşukça hareket ediyorsun. Kaç defa sana siperini yıktırdım?”

“Bir defa.”

“Gelmiş bir de yaşamayı istediğinden bahsediyorsun. Yo sen yaşamayı istemiyorsun. Gerçek mi arkadaşlar? O yaşamayı istemiyor elbette öyle değil mi, arkadaşlar?”

Güldüklerini görüyorum. Ferahlamış gibiler. O ise ısrar ediyor:

“Yaşamayı istiyorum, Yoldaş Kombat.”

‘İstemen yetmez. Bunu tavırlarınla da ortaya koyman gerekli. Sense yalnızca yaşamanın l afını ediyorsun. Tavırların ise seni ölüme götürüyor. Bana düşense seni oradan çengelle çekmek.”

Bir gülüşme daha başladı. İ ki gündür i çlerinden kopan gülüşlerini ilk defadır duyuyorum. Konuşmaya devam ettim:

“Siperin üzerini kaplayan cılız otları attığımda bunu senin iyiliğine yapıyordum. Oraya sığınacak olan kendim değilim. Temizliği iyi yapılmayan silahından dolayı seni paylarsam bil ki bunu senin iyiliğini istediğimden yapıyorum. Onunla ateş eden ben olmayacağım. Şahsından her istenen, verilen her emir unutma ki senin iyiliğinedir. Yurdun anlamının ne olduğunu kavradın mı?”

“Hayır, Yoldaş Kombat..."

“Yurt sensin. Seni öldürmeyi isteyeni sen öldür. Kime gerekli bu? Sana, karına, baban ve yavrularına...”

Askerlerin kulağı bizdeydi. Politik komiserleri Dordiya da yanlarına çökmüş, bana bakıyordu. Kirpikleri kırpışıyor, yüzüne yağan karlar eriyip damlacıklar halinde süzülüyordu. Bazen de bir gülümsemeyiş esintisi yüzünü yokluyordu.

Konuştuğumda ona yöneliyordum. Amacım şuydu ki politik komiser de ilk kez katılacağı harbe hazırlıklı olsun. Herkes kadar onun da kimi şeylere malik olması zorunluydu. Harbin en net kelimesi ise ‘Ölelim’ değildi. öldürelim' di.

Beni içgüdüden bahsetmedim fakat yardımıma onu çağırıyordum. Askerin kendi hayatına sahip çıkması için, saldırıcı bir içgüdüyü sahiplenmesi gerekliydi. Asker salt bu içgüdüyü keskinleştirip, onun desteğini sağlayabilirse başarı elde edebilirdi.

“Düşman her ikimizi de, öldürmek için geliyor,” diyerek devam ettim:

“Ben, sana onu öldürmeni belletiyorum. Neden? Şundan dolayı ki ben de yaşamayı istiyorum. Ve komutanlarınızın hepsi de size emrediyor! IJstelik rica ediyor. Öldürün onları! Neden? Biz

hayatta kalmak istiyoruz. Eğer sahiden hayatta kalmak istiyorsan sen de dostlarından isteyeceksin. ‘Öldür' diyeceksin. Demek zorunlu bu. Zira sen de, yaşamayı

istiyorsun. Yurt sensin! Yurt bizleriz! Ailelerimiz, analarımız, eşlerimiz, evlatlarımız. Yurt bu! Ulusumuz, bu! Tüm bunlara rağmen ihtimal sana yine de bir kurşun rastlayabilir. Fakat ilkin öldür. Gebert, ne kadar çok gebertebilirsen o kadar çok gebert. Böylece koruyabilirsin onları. (Askerleri işaret ettim.) Ben sizlerin komutanıyım; eşlerimizin, analarımızın arzularının sağlanmasını gerçekleştirmek istiyorum. Sizin harpte ölmenize değil, yaşamanıza uğraşıyorum. Anladınız mı? Hepsi bu kadar. Bölük komutanı, askeri yerlerine götür.”

Buyruklar duyuldu:

“Birinci takım dizilin!”, ‘İkinci takım hazır ol!”

Askerler atılıyor, koşarak yerlerine geçiyor, omuzlar gerginleştiriliyor, oluşan dalgalanma en kısa sürede kesiliyordu. Her zaman istenilen bir şey, olan düzenliliğin etkisi belirgince hissediliyordu.

Kelimelerim olası ki katışıksızdı. Fakat tahminen hedefime ulaşmıştım. Erler görevlerini bildiği halde o, kalp burkan antipatik kelimeden kurtuluyordu: ‘Ölelim.'

GENERAL İVAN VASİLEVİÇ PANFİLOV

Bizim bulunduğumuz havali ye bir gün sonra; demek ayın on üçünde gelmişti.

Onu beklemediğimiz, öyle bir zamanda geldi ki... Bölüğün tüm komutanlarını karargâha çağırmıştım.

Karargah yerini betimlemem gerekir mi? Etrafına bir göz at. Orada, Moskova'nın önünde duran bir korulukta, savunma siperlerinin birindeydi. Kurumamış ağaçlarla imal edilmiş bir kutuya benziyordu. Duvarlarına yaslanmak imkânsızdı. Zira her yerini kurumlar ve zift bürümüştü. İçinde günün ve gecenin her saatinde kurumlanmış bir ışık yanıyordu. Yumruk halindeki bir elden fırlamışcasına çıkan bir sürü tel dışarının farklı yönlerine uzuyordu.

Haritalarına eğilmiş komutanlar, geceleyin mayın döşeyecekleri mıntıkaları saptıyordu. Taşıma vasıtaları için salt köprü benzeri enli bir yol ayrılmıştı. Novlânskoe, köyü yakınından hatlara uzanan yolların tümüne mayın döşüyorduk.

Masada, lambanın kenarında, renkli kalemlerle, üstü işaretlenmiş, savunacağımız hattın imlendiği, büyükçe bir resim kâğıdı vardı. Taslağı, ustalıkla resimler çizebilen Tabur Karargâh Komutanı Rahimov hazırlamıştı.

Şöyle; Zikzaklarla belirlenmiş mavi çizgi Ruza Irmağı, kıyıda yer alan kırık hat arızalı toprak. Koyu yeşille işaretlenen yerler orman. Karşı taraftaki siyahlı bölümler mayınlanmış sahalar... biraz değirmi olan siyahlı yarım çemberler ve batıya yöneltilmiş çizgiler ise savunma hattımız. Siperlerin, makineli tüfek yuvalarının, tanksavar ve taburun öbür ağır silahlarının kırmızıyla ve farklı imlerle saptandığını görüyorsunuz.

Bize ayrılan hat, bilindiği gibi, uzuncaydı: Bir tabura yedi kilometre... Bir süre sonra Panfilov'un da belirttiği gibi: ‘İncecik bir bağ” olarak uzanıyordu. O günlerde kendim de Volokolamsk şosesinin olduğu bölgede bu incecik bağın, Almanlar'ın ilerleyişini durdurabileceğini, Moskova'ya akınlarını engelleyeceğini kesti-remiyordum.

Fakat...

Bölük komutanları lambanın başına oturarak haritalarında mayın döşeli yerleri imliyorlardı.

On üç'ün uğursuzluğuyla ilgili keyifli nükteler yapıyorlardı.

Makineli tüfek bölük komutanı Teğmen Zaev:

“Bana şans getirir,” diyordu. “Ayın on üçünde dünyaya gelmişim, ayın on üçünde evlendim. On üçünde neyi yapmaya başlasam işlerim yolunda gider, ne dilesem gerçekleşir.”

Kendine has bir konuşma tarzına sahipti. Genizden çıkan bir sesle ve mırıldanırcasına konuşuyordu. hsan onu dinlediğinde söylediklerinde alay mı yoksa ciddiyet mi olduğunu ayrımsaya-mazdı.

Biri sordu:

“Eeee, bugünkü dileğiniz neydi?"

Oradakiler, onun çelimsiz, büyük kemikli, alt yanına doğru enlenen yüzüne bakıyordu. Zaev'in bir niteliği de ‘Bir şeyler icat etmesi'ydi.

"Bir matara konyak,” dedi ve gülmeye başladı.

Karargâh Bölük Komutanı Rahimov girdi içeri. Her zaman yaptığı gibi adeta çizmeleriyle değil de terlikle yürüyormuşcasına sessiz ve çabuk adımlarla yürüyordu.

“Emriniz gerçekleştirildi. Yoldaş Kombat,” dedi. Sesi uysaldı.

Onu, çarpışmaların bizden ne kadar uzak olduğunu anlaması için görevlendirmiştim. Bundan alay da hiç haberdar değildi.

Rahimov, kendisinden beklenen hızla gelmişti.

“Herhangi bir şey anlayabildin mi?”

“Evet, Yoldaş Kombat.”

“Raporunu alayım.”

Katladığı bir kâğıdı uzattı.

"Yazarak vermem için izninizi dilerim.”

Kâğıda şunlar yazılmıştı: ‘ Ünümüzde Alman askerleri var..."

Gövdemi bir titreyiş dolaştı. Bizim zamanımız da geldi mi acaba?

Zeki Rahimov. IJstelik çok zeki. Kapıdaki nöbetçiden tek başıma olmadığımı öğrenince, girmeden bir kâğıda o üç sözcüğü karalamıştı... Yanımdakileri korkutmayı istemiyordu.

Bu haberi, güya doğruyu yok edecekmişçesine, oradakilerden gizlemeyi istedim. Sanki gizlediğimde, Almanlar gelmeyecekti.

Renkli taslağa baktım. Mayın tarlalarını, tanksavarları, maniaları, üç dört sıralı kalaslarla kapatılmış siperleri ve konumlandırılmış silahları gördüm. Diğer bir şeyi daha düşündüm: Kaputlu-ları; savaşacak askerleri.

Rahimov'un diliyle; Kazakça sordum:

"Onları sen de gördün mü?"

Onun gözleminden şüphem yoktu, yine de soruyordum.

“Evet.”

"Hangi taraftalar?”

“Buradan yaklaşık yirmi beş kilometre uzaktalar. Sereda'da ve diğer köylerde."

“Ara yerlerde ne var?”

“Yalnızca boş araziler.”

Rusça:

“Eh," dedim “Zaev, isteğin sanırım gerçekleşiyor. Bize epey matarayı dolduracak konyak yollamışlar.”

“Ayrıca, rom da," diye devam ettim: “Almanlar önümüzde. Rahimov, gördüklerinizi anlatın."

Subaylar, Rahimov'u sakince dinledi. Yalnızca Zaev mırıldanarak:

‘İyidir,”dedi.

Birisi sordu:

“Nesi iyi bunun?"

“Böylece durmamız çok mu iyi sanıyorsunuz.
Küflendik.” Kapı çalınmadan açıldı, seyisim Sinçenko

içeri girdi.

“Yoldaş Kombat, General bu tarafa geliyor,” diye bağırdı. Kalpağımı aceleyle kafama giyip, kaputuma çekidüzen verip, karşılamaya koştum. Fakat çok geçti. Kapı açıldı, Tümen Komutanı General kan Vasileviç Panfilov içeri girdi.

Hazırola geçip, tekmil verdim:

“Yoldaş General. Tabur, savunma hattını tahkim etmekle uğraşıyor. Bölük komutanları mayınlı saha taslağının kopyasını çıkarıyorlar. Tabur komutanı üsteğmen Baurdcan Momiş-Uli.” Panfilov sordu:

“Bir hadise var mı?”

‘Biliyor,' olduğu aklımdan geçti. .. yanıtladım:

“Evet, Yoldaş General. Bir alçağı, kendi kendini yaralayan bir alçağı, askerlerin gözü önünde kurşuna dizdik.”

"Niçin onu mahkemeye yollamadınız?”

Soluğum kesildi ve uzunca anlatmaya koyuldum.

Farklı şartlarda onu mahkemeye vereceğimi, ancak bu hadisede hızlı davranmak gerektiğinden bütün sorumluluğu üstlendiğimi bildirdim.

Panfilov, konuşmamı bölmüyordu.

Onu kısa kaputuyla böyle ilk defa görüyordum. Yumuşak dana derisinden dikilmiş ceketinden güzel bir katran kokusu yükseliyordu. Bedenine uygun dikilmemişti. Enliydi. Onun göçmüş göğüslerini, sinik Omuzlarını açığa çıkarıyordu. Omuzundaki sıkılı kemerlere rağmen kamburumsuluğu seçiliyordu. Beni dinlerken hiç konuşmadı. Başı önüne eğikti, kırışık boynunu görüyor, ve bana hak verdiğini biliyordum.

Nihayet sordu:

“Onu sen kendin mi vurdun?”

“Hayır, Yoldaş General, Onu kendi komutasındaki manga kurşuna dizdi, ama ateş emrini ben verdim."

Kafasını kaldırdı. Biraz şaşı gözlerinin üstündeki sert bükün-tülü kaşları çatıldı.

“Doğru hareket etmişsin,” dedi.

Biraz düşündü ve tekrarladı:

“Doğru hareket etmişsin Yoldaş Momiş-Uli. Raporunu yaz."

Nihayet etrafındakilerin ayakta durduğunu ayrımsadı.

"Oturun arkadaşlar, oturun.” Ardından kemerini çözüp, kaputunu çıkardı. Kumaş giysileri ve dikkati çekmeyen yıldızları, ve kamburumsu duruşu iyice seçiliyordu.

“Sizin burası biraz soğuk Yoldaş Momiş-Uli. Neden bir şey yakıp ısınmıyorsunuz? Sıcak bir çay da yok galiba."

Teneke sobaya yanaşmış, borulara dokunuyordu. Sobanın arkasına baktı, herhalde bir şey aranıyordu. Baltayı görünce, eğildi ve eliyle de bir odunu tutup onu kırmaya koyuldu. Enerjisini sarf etmeden ustaca tavırlarla odunu parçalara ayırıyordu.

Rahimov ona doğru fırladı .

.‘Yoldaş General izninizle... Ben...”

“Niye? Ben bunu yapmaktan hoşlanıyorum. Başka bir zamanda kesinlikle, komutanınıza sahip çıkmanız gerekiyor.”

Panfilov'un doğası böyleydi. Uyarıyordu. Emredercesine değil de sohbet edercesine dilediklerini sıklıkla söylerdi.

Ardından bu güç ayrımsanan katılığı yumuşasın diye sevgiyle:

“Oturun Yoldaş Rahimov, oturun. İşte şuraya, şu ağaç kütü-ğüne,"dedi.

Odunları böyle bir çadır biçiminde dizen başka biimi görmemiştim. Bazı odunları, irice olanları, önce eliyle çekip, sıralıyor, aralara kıymıklar sokuyordu. Bir keresinde; bir çırpıyı sokuşturup, biraz durdu. Tekrar çekti.

Emin değilim fakat, bir generalin soba yakacakken dahi duraksamaması gerekirdi diye düşünüyorum. Fakat, Panfilov bunu engelleyemedi. Odunların altına son kez bir ağaç kabuğu sıkıştırdı. Kibriti çakınca soba gümbürdeyerek yanmaya başladı.

Ateşin başında kısa bir süre durdu. İhtiyar, kırışıklıklarla dolu, ama dinç görünen yüzünde alevin al ışıkları oynaşıyordu.

“Tamam," dedi. Yerinden doğrularak: “Böylesi daha güzel. Hazır mısın Yoldaş Momiş Uli?"

“Hazırım, Yoldaş General."

Kısacık raporumu ona uzattım. Panfilov lamba ışığının yardımıyla okudu. Kağıdı masaya bıraktı ve kalemini mürekkebe batırıp, bir iç geçirerek: “Onaylıyorum,’’yazdı.

Masanın üstünde ustalıkla hazırlanmış savunma planımız duruyordu.

Raporu bir kenara iten Panfilov, uzunca bir zaman inceledi.

“Mevzilenişiniz iyi sanıyorum.” dedi. Biraz duraklayıp sürdürdü: “Fakat..."

Safkan bir Rus mimiğiyle başını kaşıdı.

“Sonra seninle etrafı gezeceğiz Yoldaş Momiş-Uli, gidişatı yerinde araştıracağım... Durumdan haberiniz var mı arkadaşlar?”

Çekinerek yanıtladılar.

Panfilov çantasından, kırışmış, katlanan yerleri eprimiş bir harita çıkarıp masaya yaydı. Masanın üzerinde eliyle biraz düzeltip serdi.

“Gelin arkadaşlar, biraz daha yakına." Biraz etrafına toplanmamızı bekledi. Sonra eliyle işaret ederek:

“Düşman burada. Şurada da yarma harekatı yaptı.”

Vyazma'nın yakınlarında bir-iki yer gösterdi. Yüzümüze bak-

tı. Hepimizin meseleyi kavrayıp kavramadığını anlamak istiyordu. Devam etti:

“Askerlerimiz şimdi Gcatsk ve Siçovka bölgelerinde savaşıyor. Bakın savunmanın önemli düğüm noktaları."

Kalemin körelmiş ucuyla bastırmayarak, eğri büğrü bir-iki çizgi çizdi. Haritadaki işaretlemesi bitince tekrar herkesin yüzüne araştırarak baktı.

“Herhalde düşünmüşsünüzdür," kalemi masaya koydu: “Bu kahramanlar niçin yanımızdan süzülerek gidiyor? Bunlar bizim ordunun askeri değil mi?"

Gülümsedi. Küçük gözlerinin kenarında ince buruşuklar seçildi. Zaev hariç hiçbiri, başıyla dahi onaylamaya cesaret edemedi.

“Evet, düşündünüz mü?"

Kimsenin bir yanıtı yoktu. Panfilov uzun zamandır herkesin içinde bir taş gibi duran soruyu sormuştu.

“Bilin ki arkadaşlar ordu savaşıyor. Zannediyor musunuz ki Almanlar bize bunca süre burada kalmamıza imkan tanırlardı? Hayır arkadaşlar şayet onlar savaşmasalardı bu zamanı kazanamazdık. Şu anda düşman, hatlarımıza doğru ilerleyen bir durumda, kuvvetleri fazla değil... Tümenin hattı uzun. Fakat..."

Panfilov konuşmaya ara verdi.

Tekrar konuştuğunda sesi daha ılımlıydı:

“Tümenimize bir-iki adet tanksavar topçu alayı katıldı. Bunların miktarını söylemeyeceğim. Genel komutanlık topçuları."

Panfilov, kalemi tekrar aldı ve haritaya dalgınca baktı. Saçlarının yarısından fazlası aklaşmıştı. Başı öne eğik, kısılmış gözleriyle, bir şeyleri fark etmek istercesine dikkatle savunma planımıza araştırıcı gözlerle bakıyordu.

“Şu anda işimiz ne?" Soruyu yalnızca kendisine soruyormuş-casına hafif sesle konuşmuştu. “işimiz

düşmanı, onun saldırma yeri olan şu yönden topçularla karşılamak. Şayet saldırı burada bizim yakınımızda gerçekleşirse Genel Komutanlık topçuları bizim yanımızda yer alacaklar. Yoldaş komutanlar, bu halden erlerinizi haberdar edeceksiniz... Fakat... Yoldaş Momiş-Uli, taburu ne kadar zamanda hazırlayabilirsiniz?"

“Alarm hali için mi Yoldaş General?”

“Hayır. Neden alarm hali için olsun?.. Bir saat kâfi mi?

“Evet Generalim."

Komutan yanımıza geldiğinde taburla bir söyleşide bulunmayı düşünmüştü. Saatine baktı. Durakladı.

Parmağını saatin üstünde dolaştırdı.

"Her şeye rağmen Yoldaş Momiş-Uli yapamam. Elimdeki küçük çavuşun rızası yok.” -Saatini işaret ediyordu - “Siz taburu hazırlamayın. Evet böyle yoldaş komutanlar, artık çarpışmaya girişiyoruz... Yaklaştılar mı Almanlar'ı geberteceğiz. Diğerleri gelirse onları da. Çiğneyeceğiz..."

Panfilov ayağa kalktı. Oradakiler de aynı şeyi yaptılar.
“Onları çiğneyeceğiz..."

Panfilov verdiği emri tekrarlıyor ve neredeyse emrinin oluşturduğu tepkiyi öğrenmeye uğraşıyordu:

“Anladınız mı?"

Bu, Panfilov'un sürekli davranışıydı. Konuşmalarını hep böyle sanlardı. Gözleri herkesin yüzündeydi:

"Ve şu anda... Şu anda bir bardak çay hiç de fena gitmez bunca yolun ardından... Az önce buna temas etmiştim galiba. Yoldaş Kombat."

Hemencecik sesledim:

"Sinçenko! Semaveri getir! Çabuk..."

"Ooo... Semaveriniz de var mı? Çok iyi!.."

Herkeste gülüşmeler oldu. Panfilov içindeki güven hissini herkese bulaştırıyordu.

Komutanları salıverdi. Ardından haritasını toparladı. Sinçenko, elinde semaverle sipere koşarcasına daldı. Panfilov: "Ağır, ol daha ağır ol.. ." dedi "Neden koşuyorsun?' Sinçenko uyanıkça bir yanıt yetiştirdi:

"Savaşın i çindeyiz, Yoldaş General."

"Bunun için koşmak da mı gerekiyor?"

Sinçenko, semaveri özenerek masaya koydu.

"Dikkat ederek koşuyorum, Yoldaş General."

Panfilov yanıtı beğenmişti:

"Âlâ, Âlâ..." dedi. "Fakat şu anda kontrolsüz savaşmamamız gerekiyor," dedi ve ekledi: "Veya üç kez

daha kontrollü.”

Bir süre durakladı, ve güldü:

“Yeşil çayınız yok mu?”

Panfilov, uzun zaman Ortaasya'da kaldığından çayın bu türüne alışmıştı.

“Maalesef bizde yok, Yoldaş General.”

“Pek yazık. .. Peki hangi çayı demliyorsunuz görebilir miyim?” Sinçenko paketi uzattı. Panfilov etiketine baktı, kokladı. “Fena değil... Aroması biraz kaçmış. Kutusunu kapatsaydı-nız... Demliği bana verin. Bunu kendim yapayım.”

Küçük demliği iki defa sıcak suyla çalkalayıp, içine biraz çay koydu. Kısılmış gözlerle tekrar baktı ve bir miktar daha kattı. Sonra hiç su eklemeden semaverin üstüne koydu.

“Biraz ısınıp çözünsün." Yaptığı şeyi açıklıyordu.

Almanlar önümüzdeydi. Ardımızda Moskova. Panfilov'sa ön hatlarda çayını ustaca demliyordu.

“Plan masada kalsın Yoldaş Momiş-Uli. Beraber inceleyelim... Siz pek neşeli değilsiniz sanırım?”

Panfilov bunu bana hafif bir sesle sormuştu. Neredeyse düşüyordum. Sanki tüm kuvvetiyle bana

vurmuştu. Önceki gün kendim de aynı biçimde konuşmamış mıydım? Ben de mi aynı biçimde düşünüyordum?

“Sıkıntınız nedir Yoldaş Momiş-Uli? Çekinmeyiniz. Oturunuz. Rica ederim buyrun.”

“Farkında mısınız? Yoldaş General?..” Aniden canım sıkılarak sesimdeki inançsızlığı fark ettim. Toparlama çabasıyla ekledim: “Yoldaş General, taburum yedi kilometrelik bir cepheyi tutmaya mı zorunlu?”

“Hayır.” Panfilov biraz sustu. Gözlerini kısıp, gülümsedi: “Hayır Bugün sizin bir bölüğünüzü alacağım. Sonra galiba birini daha. Öyle ki Momiş-Uli, bir ya da bir buçuk kilometre daha yayılmanız gerekecek.”

“Bir kilometre daha mı?”

“Peki ne yapalım. Yoldaş Momiş-Uli? Bana siz bir akıl verin?”

Bunu söyleyen Panfiov’un sesinde hiçbir biçimde küçümseyiş yer almıyordu. Oturduğu küçük tabureyi çekip yaklaştı. Yalnızca bir üsteğmen olan benim ona bir fikir vermemi beklercesi-ne bakıyordu bana:

“O halde ne yapalım?" diye tekrarladı. “Elimizdeki ince bir ip, koparılması kolay. Elbette onu biri koparacak... Peki sonra?"

Ngiyle yüzüme bakıp yanıt istiyordu. Bense konuşmuyordum.

‘işte bu yüzden, bu ‘sonra' nedeniyle alıyorum bölükleri. Ön-lemsizlik mi bu?"

Bunu söyleyen benmişim gibi yüzüme bakıyordu. Bense yine susuyordum. “Yoldaş Momiş-Uli sana bir şey açıklayayım mı? Şu an yalnızca önlemli olmamız yetmez..." Gözleri kurnazca kısılmıştı: “Üç kat daha fazla önlemli olmalıyız. Fikrimce salt o zaman başarılı olabiliriz. Onları Volokolamsk’a varıncaya dek bir ay engellemeliyiz."

“Volokolamsk'a dek mi? Geriye mi çekileceğiz Yoldaş General?"

“Bir yerde kalma koşullarımızın var edilebileceğini tahmin etmiyorum. Öyle bir hareket etmemiz gerekecek ki, düşman savunmamızı hangi noktadan yararsa yarsın askerlerimizi karşısında bulmalı. Beni anlayabildiniz mi?"

“Anladım, Yoldaş General ama..."

“Devam et. Seni sıkan başka neler var? Askerlerin Alman-lar'dan korkusu mu?”

“Evet, Yoldaş General."

Fikirlerimi ve olayların özünü vererek açıklamaya koyuldum. Burada bir asker gibi rapor verdim diyemem.

Bu kelime burası için uygun değil. Panfilov, insanı dinleme konusunda o denli ustaydı ki, insan onun dinleme biçimine bakınca konuşanın küçümsenmeyecek şeyler açıkladığını düşünürdü. Ben de ayrıntıları atlayarak, gözlem ve düşüncelerimi bütün berraklığıyla ona aktardım.

Sözüm bitince Panfilov, bir anlığına düşünerek sustu. Ardından:

“Evet, Yoldaş Momiş-Uli," dedi mırıldanırcasına. Şu an bizi bundan daha çok korkutacak bir hal yok.”

Kalktı. Semavere yöneldi. Demliğe kaynar su doldurup, yeniden dikkatle yerine oturttu, ve döndü.

Yerine oturmadan plana tekrar göz attı. IJstüne eğildi. Oturunca yeniden yavaşça konuştu:

“Kusursuz konumlanmışsınız."

Fakat bu sözlerinde bir onaylama yokmuş gibi geldi bana.

“Bence biraz kapalı gibi. Geçitlere çok az yer ayırmamış mısınız?” Kalemiyle, mayınlı yerleri işaret etti. “Yoldaş Momiş-Uli siz buraya kendi kendinizi de kapatmışsınız."

Onun bu yargısına şaşırdım.

“Fakat onlar hemen önümüzdeler Yoldaş General!"

“Bütün iş, doğrusu bunda ya. Manevra yapamazsınız. Alanınız dar."

“Dar mı? Benim bu yedi kilometrem mi dar?" Aklıma üşüşen düşünceleri dillendiremedim. Neler söylüyordu bu adam.

Panfilov kalemle hafifçe, mayınlanmış yerleri ince çizgiler çekerek bir-iki geçidi imledi. Ben daha bir şey anlayamamıştım. Panfilov ise işaretlemeye devam ediyordu. Kurşunkalemle, özenerek çizdiğim, savunma planımın üzerine basit birkaç çizgi çizdi ve öne, Almanlar'a yönelen bir-iki ok yerleştirdi.

Neyi hedeflediğini bilemiyordum. Almanlar'ın dehşetli ordularına karşı atağa geçmemizi mi istiyordu? Hem de bir bölüğümüzü eksiltip bir buçuk kilometre daha yayılmamızın ardından mı? Üç kat daha fazla önlemli olmamız gerektiğini açıklamasının ardından mı? Üstelik, “Volokolamsk’a dek,” demesinin ardından mı? Hatta, bu bir emirmiş. Eğer bu bir emirse böyle mi verilir?

Okları işaret ederek kısık sesiyle konuştu:

“Yerinizde ben olsam, bunun gibi bir şeyi düşünürdüm,”dedi ve Almanlar'a doğrultulmuş okun ucundan hatlarımıza uzanan bir kavis çizdi ve bana bakarak:

“... Düşünürdüm... Şundan dolayıdır ki hazırladığınız planda böyle bir duruma ilişkin en küçük bir fikir bile göremiyorum."

Panfilov saatini çıkarıp, semavere yöneldi.

“Bu bey de ilgi bekliyor. Haydi birer çay içelim ve gidelim."

Sinçenko:

“Gece burada mı kalacaksınız Yoldaş General?” diye sordu.

“Hayır arkadaş. Şu anda gecelemeye vakit yok. Şu sıralar gece de gündüzkü kadar uyanık olmamız gerek.”

Gülümsedi. Demliğin kapağını açıp, kokladı:

‘İşte bu çay içilir.”

Bana bir bardağı uzattığında gözlerini kurnazca kırptı.

“Bugün küçük bir yıldönümümüz var. Bizim tümen bugün üçüncü ayına girdi. Bunu kutlamak gerekiyor... Bunun için zamanımız da var... Yoldaş Momiş-Uli ilk karşılaştığımızdan bu güne tam doksan gün geçti. Benim önümde nasıl da yürekten topuk çarptığınızı anımsıyor musunuz?"dedi ve yine gülümsedi.

DOKSAN GÜN ÖNCE

Evet, anımsıyorum. Bundan üç ay önce, Temmuzun 13'ü; 1941 yılındaydı bu.

İdareci olarak çalıştığım Kazakistan askeri komiserliğinde öğlen paydosu 12-1 arasıydı. Yemeğimi yediğim kantinden dönüyordum. Avlunun orta yerinde, normal boylu, kamburlaşmış general üniformasıyla biri duruyordu. Beraberinde iki binbaşı vardı.

Alma-Atı'da generallerle seyrek karşılaşıyorduk.

Generalin sırtı dönüktü. Bacaklarını iki yana açmış, ellerini arkasına bağlamıştı. Panfilov'un yüzü bana epeyce esmermiş gibi göründü. Neredeyse benim kadar esmerdi. Başı hafifçe eğik halde, binbaşılardan birini dinliyordu. Yüksek general yakasının altında kırışmış olan boynu seçiliyordu.

Topçu olduğum için mahmuz takardım. -Bu zayıflığımı söylemem gerek - Mahmuzlarım öyle basit şeylerden değildi. Gü-müştenti. Şıngırdayan Malinov türündendi.

Generalin yanından geçtiğimde, dört dörtlük bir asker gibi yürüdüm. Bir adımımı attım, zınk... Diğerini: zınk.

General bana döndü. Kare biçimi kestirdiği bıyıklarının tek akı yoktu. Elmacık kemikleri çıkıktı. Kısılı, küçük gözleri Moğolla-rı anıştırıyordu. Tatar, diye akıl yürüttüm.

Odaya geldiğimde bu Generali soruşturdum.

Kazakistan'ın Askeri Komiseri General Panfilov olduğunu öğrendim. Bir cumhuriyetin askeri komiseri ne demek bilir misiniz?

Bu, Sovyet yönetiminde bir bakanlık rütbesidir. Asker alımı ve gönderimlerle ilgilenir. Kazakistan'la Kırgızistan arasında da her sene bir ya da iki kez yarışmalar tertiplenir.

Herkes Generalin bu nedenle gelmiş olduğunu tahmin ediyordu.

Masama yerleştim. Dosyayı kendime doğru çekerek, açtım. Çok belirgin anımsıyorum, o gün komsomollar'a[111] ilişkin bir taslak hazırlıyordum. Buna çok ihtiyaç vardı. Fakat böylesi işler beni tatmin etmiyordu.

Savaşın başlangıcının bir ay sonrasıydı. Gazeteler yeni kaybedilen yerlerin adlarını yazıyor, düşmanın ele geçirdiği yeni şehirlerden bahsediyordu. Bense üsteğmen, Alma-Atı'da savaş cephesinden üç bin kilometre uzaklıkta Komsomollar'a ilişkin yarış planları hazırlıyordum.

Yaraşmıyor. Sana yaraşmıyor Baurdcan...

Kapı açıldı, General yanında iki binbaşıyla içeri girdi. Hepimiz ayaklandık.

Oturmamızı söyledi. Sonra “Merhabalar! finizden hangisi üsteğmen Momiş-Uli?”diye sordu.

Neler oluyordu? Beni niçin sormuştu? Telaşla ayağa kalktım. General gülümsedi:

“Oturun Yoldaş Momiş-Uli."

Hafif kısıkça bir sesle ve tane tane konuşuyordu. Yanıma sokuldu, bir iskemle alıp oturdu. Kırmızı şeritli general başlığını çıkarıp masamın üzerine bıraktı. Kısacık saçları epey beyazlamış-tı.

Yüzünde, konuşma tarzında, adeta hayat boyu emirler ver-(1) Parti gençlik kuruluşu

miş birinin tavrı yoktu. Yalnızca kaşları, sert bükünlülerle çerçevelenmiş gümrah kaşları, tüm görüntüsünün tam tersineydi. Kaşları da da bıyıkları gibi hiç aklaşmamıştı.

"Tanışalım," dedi. “Adım kan Vasiliyeviç Panfilov. Alma-Atı'da yeni bir tümen kurulacağından haberiniz var mı?"

"Hayır, yok."

“Bu tümene komutan olarak ben atandım. Ortaasya askeri bölgesinin emriyle siz de bu tümenin tabur komutanlığına getirildiniz.”

Tayin emrini çıkarıp bana uzattı.

“Görevi almak için ne kadar zamana ihtiyacınız var?”

"Fazla değil. İki saat yeter."

Düşündü.

“Bu denli aceleye gerek yok. Evli misiniz?"

“Evliyim."

“O halde bugün ailenizle helalleşin ve yarın saat 12'de bana gelin."

Ertesi sabah saat on ikiye beş kalayı gösterirken tümen karargahının basamaklarını çıkıyordum. Generalin odasını gösterdiler.

Hafif kamburlaşmış, kafasını omuzlarının arasına almış, büyükçe bir masanın başında oturuyor ve kimi kağıtları inceliyordu. Ondan sonra Panfilov'la birçok defa rastlaştım, fakat onu yazılarla dolu bir masada görüşüm hem ilk hem sondu. Bu günden sonra onun yanında gördüğüm yazılı kağıt yalnızca haritalardı.

Şu an da önünde bir harita seriliydi. Haritanın önemini anında anlamıştım. Bu Alma-Atı ve çevresini içeren bir haritaydı. Üzerinde kordonu çözük saati vardı.

General saatine göz atıp, atik bir hareketle doğruldu. Koltuğu arkasına iterek masanın ardından çıktı. Yürüyüşü hafif olduğundan yaşını ele vermiyordu.

Ayakta konuşmaya devam ediyorduk. Panfilov kimi zaman dolaşıyor, duruyor tekrar yürüyordu. Elleri arkasındaydı bacakları biraz aralıydı.

Konuşmaya: ‘İşte böyle Momiş-Uli," deyip girdi. “Tümenin

kurulması hâlâ tamamlanmış değil. Kurmay subayı da, alayı da, taburları da henüz yok. Demek ki komuta edeceğiniz bir şey yok. Fakat olacak. Hepsini kuracağız. Şu an size yardım etmem gerek. Fakat öncelikle size danışmalıyım."

General masaya yaklaştı. Kâğıtları karıştırarak istediğini buldu, kalın, kırmızı bir kalem alıp, elinde döndürerek bana döndü:

“Yoldaş Momiş-Uli bu, dünyanın en anlamsız kalemi."

"Niçin Yoldaş General?”

“Çünkü onunla yargılar yazılır." Sonra esprili bir sesle devam etti: "Bu kalemle işleri sonlandırmak çok rahattır. Haritaya bir çizgi çizersin her şey hazırlanmış olur. Mesele halledilmiştir. Onu alın, sizin olsun. Bende durmasın. Fakat siz Yoldaş Tabur Komutanı, siz de onu fazla kullanmamaya çalışın."

Gülümseyerek kalemi uzattı ve gelişigüzel bir şey sordu:

“Kalemlerden en fazla nerelerde yararlanabileceğiz? Sizce?”

Bakışıma yansıyan şaşkınlığı görmüş olmalıydı ki açıklamada bulunma gereği duydu:

"Benim tümenim bir tür gönüllüler tümeni olacak ya. Plan haricinde kuruluyor. Başka erat bekleyemeyiz. dememiz de olanaklı değil."

Bunların ardından daha bir hayli soruyu yanıtlamam gerekti. Bunların da çoğunluğunu tuhaf sorular oluşturuyordu. Bu konuşmalardan edindiğim izlenim Panfilov'un bir generalin ilgilenmemesi gereken konularla bile uğraşmasıydı.

Nihayet bana bir kâğıt uzattı:

"Bu kâğıtta bize ayrılan binaların adresleri var. Hepsinin yarayışlı olup olmadığını anlaman için oralarda gezinmen gerekiyor. Avlularına bak eğitim alanına sahip mi? Mutfaklarını gezin, mutfak ocakları ve kazanları mevcut mu?"

Ben tekrar şaşkındım. Kendime bir generalin böylesi şeylerle ilgilenip ilgilenmemesi gerektiğini soruyordum.

Listeyi bana verip, yüzüme bakarak:

“Söylediklerimi anladın mı?"

“Anladım, Yoldaş General.”

Saatini aldı.

“Bunun için ne kadar süreye ihtiyacınız olacak?"

“Akşama kadar tamamlayabilirim, Yoldaş General.”

“Akşama kadar... yani?”

“Altıya kadar, Yoldaş General.”

Düşündü...

“Altıya doğru... Hayır... çalışmalarınızın sonucunu bana saat sekizde bildirin."

Zaman ilerliyor, ben Generalin önemsiz emirlerini yerine getiriyordum. Bu zamanlarda da tümen oluşuyor, yeni subaylar atanıyordu.

Bir ara Panfilov'un yanından çıkarken, topçuların bir albayıyla rastlaştım. Uzun bacakları ve uzunca bir yüzü vardı. Ağzının kenarında da kırışmış iki deri vardı.

Geçmesi için yol verdim. Albay, rütbelerime baktı.

"Topçu musunuz?" diye sordu.

“Evet. Yoldaş Albay,”

“Yanıma mı atandınız?"

“Bilmiyorum. Tabur komutanı olarak atandım."

“Piyade mi? Nasıl olur? Generalin yanına gidelim."

Generalin yanında yapılan konuşmalardan, Albayın bizim tümenin topçu alayı komutanı olduğunu öğrendim.

“Benim emrime girip, alayı teslim alması için ona emir verin Yoldaş General."

Panfilov bana döndü:

“Peki siz Yoldaş Momiş-Uli, sizin düşünceniz nedir? Topçularla uğraşabilecek misiniz?"

“Hayır, Generalim.”

Panfilov yerine iyice yerleşti. Kısık Moğol gözlerinde bir ilgi ışıltısı parladı. Bu da onun bir özelliğiydi. Yaşından umulmayan bir meraklılığa sahipti. Sonucu beklediği belliydi:

"Ya siz re dersiniz Albay, hayır diyor?”

Albay kızgınlıkla sordu:

“Nasıl hayır dersiniz? Bir bataryaya komuta deneyiminiz oldu mu?"

“Evet.”

"E ... Bu kadarı yeter... Herhalde sizin yerinize bir binbaşı atamalarını istiyorsunuz. Akademi bitirmiş birini, böylesini bize göndermezler. Yoldaş General, sorunu çözümlenmiş olarak kabullenmenizi rica edeceğim."

Ben ölçülü fakat kesin konuşarak:

“Dürüst olmalıyım Yoldaş General. Yapamam, eğitimim yetmez."

Bendeki bu inadın sorumlusunu biliyor musunuz? Benden haberi dahi olmayan bir profesör: Dyakonov. Bir de onun üç ciltlik eseri - *Topçu Ateşinin Kuramı.*- Bütün topçular onun önünde saygıyla eğilir. Yüksek matematiği öğrenmeden ortalama bir eğitimden geçip yalnızca dokuz aylık bir topçu kursu görmekle bu eseri anlayamazsın. .. Benden nasıl bir tümen topçusu olabilir. Batarya ateşlerini nasıl idare edebilirim, Dyakonov yöntemiyle bir ateşi hesaplayamayacak olduktan sonra.

Sonraları savaşta topçuları izlediğimde haklının ben değil, Albay olduğunu anladım. Savaş en büyük akademiydi. Ben de biraz savaşmanın ardından top bataryalarını diğerlerinden daha kötü idare etmeyecek, topçuların yüzlerini kızarmayacaktım.

Bu mesele üstüne Albay sordu:

“Peki siz ne istiyorsunuz?”

“Tabur," diye yanıtladım.

"Ne söylüyorsunuz siz? Benim yanımda bataryaları yeni teğmenler idare eder. Karargah Komutanlığını istemez misiniz?"

Ağzımdan bir:

"Allah esirgesin," çıktı.

Konuşmaları merakla dinleyen General aniden güldü:

"Yok yere korkmayın Yoldaş Momiş-Uli, yok yere korkmayın... Karargahın anlamı asla katiplik değildir; ya da kırmızı kalem."

Albay:

"Ne kırmızı kalemi?”diye sordu.

Panfilov alaylı yanıtladı:

"Bana kalırsa sizinle de ilgisi var Albayım. Başka bir zaman size de açıklarım."

Sonra ağırbaşlılıkla sürdürdü:

"Düşünürüm. Siz gidin Yoldaş Momiş-Uli."

Bu olayın arkası gece de kesilmedi.

Karargâhın nöbetçisiydim. Panfilov gecenin yarısına dek çalıştı. Her zamanki gibi komutanları peş peşe çağırtıyordu.

Tümen oluşuyordu. Yaz nedeniyle boşalan, bize ayrılmış okula, kentlerin yakın kolhozlarından orduya katılmaya çağrılanlar geliyordu. Neredeyse hepsi ihtiyardı. Otuz-otuz beş yaş dola-yındalardı. Birçoğu askerlik yapmamıştı.

Bu saatlerde onlar, gelecek zamanların Panfilov'ları uyuyordu.

Nihayet benim olduğum merkez karargâhının taşındığı büyük taş yapı da sessizlikle kaplandı.

Gıcırdayan bir kapıdan sonra, koridordan ayak sesleri duyuldu.

Yerimden kalkarak kendime çekidüzen verdim. Generalin ayak seslerini tanımıştım.

Kapının açıklığından kafasını uzattı.

"Burada mıydınız Yoldaş Momiş-Uli? Nöbetiniz mi var?"

Ceketsizdi, beyaz gömleği ve elinde havluyla duruyordu. Yüzünde bir yorgunluk vardı.

Odada duman vardı. Pencereyi açarak pervaza ilişti.

"Sizi düşünüyordum Yoldaş Momiş-Uli" dedi. "Sizi... Haydi siz de bana bir akıl verin. Sizi ne yapalım."

"Ben emrettiğiniz yere giderim Yoldaş General... Fakat değil mi ki düşüncemi soruyorsunuz..."

"Oturun... Oturun... Evet, evet, değil mi ki düşüncenizi soruyorum..."

"Sizden rica ediyorum, Yoldaş General, bana tümenin bataryasını veya bir piyade taburunu veriniz.”

"Tabur mu? Tabur idaresi de rahat iş değildir Yoldaş Momiş-Uli . .. Hiç piyade stratejisiyle ilgilendiniz mi? Bununla ilgili bir şeyler okudunuz mu?"

Okuduklarımdan kimilerini ona söyledim.

"Peki ya çekilme savaşı? Bu mesele sizi hiç ilgilendirdi mi?"

“Hayır, Yoldaş General.”

Panfilov düşündüklerini tekrarladı:

“Evet... Taburu idareniz zor olacak.”

Yüzüme öyle bir bakışı vardı ki kızardım. Aniden kendime bir güven duymaya başladım.

“Mümkün,” diyebildim “Fakat şereflice bir ölümü başarabilirim, Yoldaş General?”

“Taburla beraber mi?”

“Evet beraber."

Panfilov, aniden gülmeye başladı.

“Komutanın böylesine teşekkür ederim... Hayır Yoldaş Mo-miş-Uli, taburunuzla ölmeyi değil, on yirmi savaşa girişmeyi ve taburunuzu himaye etmeyi başarın. İşte o zaman askerler size teşekkür edecektir."

Pervazdan atladı ve yanıma, naylonla örtülü kanepeye oturdu:

“Ben de askerim Yoldaş Momiş-Uli. Asker ölmeyi istemez. O, savaşa ölmeye değil, yaşamaya gidiyor. Komutanlar da böyle olmalı. Sizse zorlanmadan ‘Taburla öleceğim' diyorsunuz. Taburda yığınla insan bulunuyor. Yoldaş Momiş-Uli, yığınla insan var. Onları size nasıl emanet edeyim?”

Konuşmuyordum. Panfilov da bana bakarak susuyordu. Nihayet tekrar o konuştu:

"E ... düşünceniz nedir Yoldaş Momiş-Uli? Onları savaşa, ölmeye değil, yaşatmaya götüreceğinize söz veriyor musunuz? Bu sorumluluğu üstleniyor musunuz?”

‘Üstleniyorum...”

“Tamam bu askerce bir yanıt işte, fakat bunu sağlamak için neye ihtiyacınız olduğunu biliyor musunuz?”

izninizle Yoldaş General, bunu da sizin bana söylemenizi rica ederim."

"Uyanıksınız, uyanık... Nki Yoldaş Momiş-Uli şu ki..." alnını kaşıyarak, “Size kimse görmeden söyleyeceğim.” Bilerek etrafına bakındı; boynunu kaldırdı ve fısıldadı: “Savaşta ahmaklarla karşılaşılır.”

Biraz durdu, gülümseyerek devam etti:

“Ayrıca bir şey gerekli. Kıyıcı bir şey... Çok merhametsizce: Sıkıdüzen...”

Aniden ağzımdan fırladı:

“Ha, siz..." Dilimi ısırmıştım.

“Devam edin. Devam edin. Bana bir şey söyleyecektiniz?"

Ama ben göze alamadım.

“Konuşun," dedi. “Yoksa emretmem mi gerekiyor?”

“Şunu söylemeye çalışıyordum. Yoldaş General... Siz, siz o kadar uysalsınız ki."

“Hiç ilgisi yok. Size öyleymiş gibi gelmiştir."

Söylediklerim ona dokunmuş olabilirdi, ayağa kalktı. Havlusunu alarak dolaşmaya başladı.

“Uysal... Yoldaş Momiş-Uli, asker bağırmayla idare edilmez. Uysal mıyım... Asla değilim E, yani tümen topçusunu yanınıza almak istemiyorsunuz. Ha?"

Susarak ona bakıyordum.

Konuştu:

"Akademi'yi bitirseydiniz iyi olurdu. Eh böyle olsun. Albay buna üzülecek. Fakat bir çıkış yolu bulurum mutlaka... Siz taburu idare edeceksiniz."

“Emredersiniz Yoldaş General, tabur idare edeceğim."

İşte bu biçimde, topçu sınıfından olan ben, bir piyade tabur komutanı oldum.

Tümen karargâhında bir-iki gün daha yaşadım. Bekliyordum. Bu uysal, iyi, inatçılığı olmayan kalender adamın tümeni nasıl idare edeceğini öğrenmeye çalışıyordum.

Ama gördüm ki o, her zaman böyle uysal değildi.

Bir seferinde, bir şeye şahit oldum.

Sürekli, “rica ederim oturunuz, ayakta kalmayınız, oturunuz" diyen bu generalin kurmay subaylarından biri Panfilov'dan izin istemeden oturmuştu:

“Kalkınız,” dedi. Sesi aniden sertleşmişti: “Dışarıya çıkınız. Kapının önünde biraz düşünerek ve tekrar giriniz."

Panfilov verdiği emirlerin ardından, yerine getirilip getirilme-

diğini kontrol etmeyi asla unutmazdı. Bir huyu vardı: Başparmağıyla cep saatinin camını okşardı. Kimi zaman insan onun küçük bir canlıyı sevdiğini zannederdi. Gecikmeler için, açıklama beklerdi. Bir kezinde de onun verilmiş bir işi zamanında yapmamış birini paylayışını gördüm:

“Siz acımasız, sıkıdüzeni vegörev anlayışı olmayan birisiniz. Sizi bir-iki gündür tanıyorum. Ama üzülerek belirteyim ki tembelin biri olarak tanıyorum.”

Bu anında kaşları neredeyse toplanmış, büklümleri daha sert bir biçime girmişti. Bağırmıyordu. Sadece diğer zamanlara oranla biraz daha yüksek sesle konuşuyor, sözcükleri daha net söylüyordu. Sesi daha gür çıkıyordu.

Sıradan bir olay aklımda kalmıştı:

Bana bir askerin aracılığıyla haber yollamış depodaki yeni bir roketataarı getirmemi, görmeyi istediğini emretmişti.

Dışarda olan askere camdan seslendim:

“Yeni roketataarı depodan alıp gelin. Haydi çabuk olun. Beş dakika sonra burada olun." Arkama döndüğümde Panfilov’un orada durduğunu fark ettim. Bana küçülmüş, alaysı gözleriyle bakıyordu:

"Beş dakikada bunu yapabilmesi imkânsız Yoldaş Momiş-Uli!"

Panfilov başka bir şey demedi. Fakat ben yerin dibine batmıştım. Kaç kere böyle bağırmıştım hiç düşünmeden: “Beş dakika sonra," diyerek, Panfilov'sa düşünceliydi.

LİSANKA VE ATIN TARİHSEL HADİSESİ

Nihayet Generale hoşça kal deyip taburu teslim almaya gidiş zamanım geldi. Ama bunu yapmadan anlatmam gereken bir olay yaşadım.

Şehirde gezinebilmek için tümen karargâhının atlarından birini kullanıyordum.

Bu, büyük, güzel, ayaklarında adeta ak çorapları, alnında yine aynı renk bir akıtması olan, binicisini dinleyen ‘Lisanka' adını taşıyan bir kısraktı.

Tümen karargâhında çalıştığım günlerde Usanka'ya kimi şeyler belletebilmiştim.

Şehir dışında Alma-Atı'nın yirmi beş kilometre uzağında olan Talgar istasyonundaki tabura gidebilmek için bir araca binmem zorunluydu.

Sabahın beşinde, karargâhtaki her şeyin tamamen bir sessizliğe büründüğü sırada kalkıp avluya yöneldim.

Araba daha gelmemişti. Son defa görmek için Lisanka'nın yanına uğradım. Benden her zaman bir parça ekmek ya da şeker almaya alıştığı için yumuşacık dudaklarını uzatıyordu. Yanımda bir şey olmadığı için ona veremiyordum. Aniden, bellettiğim İspanyol tarzı adımlarını atmaya koyuldu. Gülümsedim. Eyerleyerek dışarı çıkardım.

Bir-iki tırısın ardından birkaç mania atlattım. Ardından tepan-yol adımlarıyla yürüttüm.

Belirttiğim gibi sabahın beşiydi. Avlu bomboştu.

Hemen bir ses çarptı kulağıma:

“Bakalım askerken de böyle becerikli olabilecek misin Yoldaş Momiş-Uli?"

General merdivenlerdeydi. Affallamıştım. Hemencecik yere indim.

"Devam edin, devam edin,” dedi Panfilov. "Sizi haz duyarak izliyorum."

Biraz sokuldu.

“Hele hele; neler de bilirmişsiniz. Oralarda da. . ." Eliyle uzağı gösteriyordu “Böyle beceriyle idare edebilecek misiniz?”

Çekincem olmadan yanıtladım:

“Biliyor musunuz Yoldaş General... Bir defasında yine bana aynısını söylemişlerdi. Yani daha doğrusu..."

"Eee... Ne?”

"Öyle oldu ki bütün yıl kendimi toparlayamadım.”

"Hginç, ilginç... Anlatsanıza.”

Fakat pişmandım. Şeytanın hangisi dürtmüştü dilimi. Yalnızca bana ilişkin belki de yalnızca bana ilginç gelen bir hikayeyle ne diye generalin vaktini almalıydım? Bir-iki sözcükle ona söyle-

meye uğraştım. Bir zamanlar henüz teğmenken, üstlerimi kızdırdığımı, emrim altındakilere bağırdığımı ve takımı sıkıdüzene so-kamadığımı söyledim ve "bu nedenle de ceza aldım" dedim. “Alay komutanı beni istemişti. Bana at idaresinden söz etti. ‘İdarenin ne olduğunu bilir misiniz?'diye sormuştu. ‘Bir lokomotif makinistinin veya bir şöförün ne olduğunu siz çölde yaşayanların kestirmesi zordur.' demişti. Ardından da bana attan, bahsetti. Onun verdiği bu ders beni çok etkiledi."

Panfilov’un gözleri yüzümdeydi. Çok bir şey anlamamıştı:

"E ... Konuşsana. Bir şeyler anlat, ne dedi sana?”

"Herkesin malumu olan şeyler Yoldaş General. Ben de esasen biliyordum.”

"Öyle de olsa yine de anlat.”

“O usta bir biniciye ilişkin konuşuyordu. Usta bir süvarinin atı art ayakları üstüne havalandırabileceğini, tepanyol adımına getirebileceğini ve üstelik raks ettirebileceğini... Sonra tamamen bu işe ilişkin idare araçlarını anlattı. Bunların ilkinin dizgin olduğunu ve onların küçük parmakla idare edilebileceğini belirterek, bunlar yapıldığı zaman idarecilik, olur demişti..."

"Evet evet. Nginç...”

“İyi bir süvari ellerini asla oynatmaz. Üstelik bileğini bile, diyordu. İşte bunlar..."

“Hayır, hayır devam edin, size başka neler söylemişti?"

Panfilov konuyla çok ilgiliydi. Gülümsüyordu, gözünün yanındaki kırışıklar titreşiyordu.

‘İdareciliğin diğer ayrıntılarını konuştu. Atın sırtında yer alan ve gözle görülemeyen direnç noktasını... Süvarinin ayağını... Yalnızca mahmuzla idare biçimini... Bunun yirmiden çok türünü ve daha bir yığın şeyi; iyi bir sürücü ender mahmuz kullanırmış, ona d-"!, salt dokunması kafiymiş. Buna nasıl ulaşılırmış? vs."

“Tamam, tamam nasıl ulaşılırmış?"

Panfilov'un ilgisi beni heyecanlandırmıştı. Artık rahatça anlatıyordum:

"Binicinin en küçük bir isteğinin at tarafından karşılanması huyu nasıl elde edilir? (Evet bu çok öncelikli. Yapmazsa affetme-

yeceksiniz. Ceza vereceksiniz. İyi yaptığı zaman ödüllendireceksiniz. Yüz kere, bin kere, aynısını tekrarlatacaksınız." O bana uysallıkla bunları anlatıp: ‘Haydi şimdi git.' dedi.

“Peki siz?"

"Öncelikle niye çağrıldığımı öğrenememiştim. Dönüp yürüdüm. Eşikte kafama bir balta iner gibi oldu. Yoksa onun için at insan mıydı? Yoksa ben onun için bir at mıydım? Dönüp bağırmayı istiyordum. Sizin atınız mıyım ben?"

Panfilov bir kahkaha kopardı. Onu bu denli keyifli görmüş değildim. Mendilini çıkararak, gülmekten yaşaran gözlerini sildi.

“Bu hikâye çok zekice."

Lisanka'yı gülerek okşadı ve:

“Bu atı seviyor musunuz Yoldaş Momiş-Uli?"

"Çok seviyorum, Yoldaş General."

“O sizin. Size hediyem... Taburda sizinle olsun."

“Teşekkür ederim Generalim."

Araba bekleyemedim. Lisanka'yla tabura doğru yöneldim.

Biz artık sizinle hemfikiriz. Tabiatı betimlemeyeceğiz. Onu diğerleri daha iyi yapabilir

Sonraları bana misafir olacaksınız. Gerektiğinde Kazakistan'da, Alma-Atı ve dolaylarını gezinip yazacaksınız. Talgar istasyonu ve gümrah ormanların ırmağı Talgarka'yı.

İstasyonda, taburun konumlandığı Köy Ekonomi Enstitüsü'-nü sordum. Orada da ilk tanıştığım; karargâh komutanı, cılız ve enerjik bir Kazak olan Rahimov'du. Kısa zaman önce ziraat mühendisiydi. Hâlâ sivil giysileriyleydi. Ceket yakasında dağcı rozeti taşıyordu. Fakat benim dağcı, yönetmeliğe uygun durma ve askeri emir vermeyi başaramıyordu.

Birlikte yapıyı gezdik. Her yer tamamen doluydu. Fakat askeri üniforma giyen yalnızca bendim. hsanlar koridorlarda geziniyordu. Odaların diplerinde şarkılar söyleyip, koridor pencerelerinden kadınlara laf atıyorlardı. Hiç kimse ‘dikkat' buyruğu vermedi. Hiç kimse komutanı selamlamadı.

Yerlerde izmaritler vardı. İç çekip, taburun toplanmasını istedim.

Başarısızca bir halle uzun zaman sonra dizildiler. Yan tarafta durup, düşünüyordum. Şu görüntüyü gözünüzde canlandırın: Büyük bölümü yalnızca fanila giymişti. Bazılarının ayağı terlikliy-di. Bazılarıysa ceketliydi. Bazıları şapkalı bazılarının başı açıktaydı.

Dağcı, çarpık çurpuk dizileri düzenledi ve ‘Hazırol’ komutu verdi. Ardından tekmil vereceğine yalnızca yüzüme baktı. Tekrar ıç çekerek yanlarına vardım.

Onları selamladım. Kim nasıl öğrenmişse öylece yanıtladı.

Kendimi tanıtarak, tabur komutanı olarak geldiğimi söyleyip sürdürdüm:

"Siz hâlâ sivil elbiseler içindesiniz. Fakat yurt artık sizi orduya çağırmış. Kimilerinizin elbiseleri daha güzel, kimilerinizin ise daha basit... Dün farklı farklı işlerin farklı halleri olan bireyleriydiniz. Bugünden başlayarak siz şu an er veya subaysınız. Bense sizlerin komutanıyım. Ben emredeceğim, siz riayet edeceksiniz. Ben size taleplerimi bildireceğim, siz gerçekleştireceksiniz."

Bilerek sert bir ses tonuyla konuşuyordum:

“Tamamınız emirlerimi yerine getireceksiniz. Dün üstünüzle tartışma hakkınız vardı. Dün onun gerçeği söyleyip söylemediğini, konuşma veya emirlerinin kanuna uygunluğunu tartışabilirdiniz. Bundan sonra sizin için bir tek kanun var: Komutanın kanunu."

Kimileri fena bakıyordu. Bir fiskeyle demokrasiyi rafa kaldırmıştım. Devam ettim:

"Tersini düşünen varsa yol uzaklaşmadan o düşünceyi zarflayıp evine yollayabilir. Askerde sıkıdüzen temeldir. Ama orduyu sıkıdüzen dik tutar. Yurdunuza saldırıp sizi esir etmeyi hedefleyen düşmanı kovmayı diliyorsanız bu zorunlu. Böyle olması mutlaka şart. Yengi için bu gereklidir.”

Ardından namustan ve onurdan bahsettim. Yurduna, hükümetine, komutanlarına karşı namuslu davranmanın askerin en kutsal olan görevi olduğunu söyledim. “Vicdan sahibi, namusludur," dedim.

"İhtimal, aydın ve başarılı insanlar olabilirsiniz. Cesaret ve ataklığınız olabilir, fakat vicdan sahibi değilseniz benden affetmemi istemeyin.”

Yeniden gurur ve şerefe ilişkin düşüncelerimi kendi üslûbumla anlattım:

"Kazaklar'ın bir atasözü var. Üç sözcükten oluşmuş: Şeref ölümün üzerindedir.”

Atasözünü Kazakça söyledim. Ardından Rusça'ya çevirdim. Taburdakilerin üçte biri Kazak, diğerleri Rus ve Ukraynalı’ydı.

Sözümü tamamladığımda, dizilerden cesur bir ses duyuldu:

“Yoldaş Kombat, bir şey söylemek istiyorum, izin verir misiniz?”

Dizilerin yaklaşık yarım adım önünde insanı kıskandıracak denli yakışıklı, al yanaklı, siyah gömlekli biri vardı.

‘İznim yok," diye yanıtladım. “Burası toplanma yeri değil. Bölük komutanları birliklerinizi götürün.”

Bu, taburla ilk tanışmam ve konuşmamdı.

Koridorda, bana verilmiş odaya yürüyordum.

“Yoldaş Kombat. Bir şey söyleyebilir miyim?"

Önümde yeniden o, bana ilk kez ‘Komutan' diye seslenen er vardı. Saçları daha kısaltılmamıştı, şapkasının altından perçemi sarkıyordu.

“Adın ne senin?”

"Er Kurbatov."

Deneyimli bir askermişcesine esas duruştaydı.

"Orduda yer aldın mı?"

“Hayır Yoldaş Kombat, askeri demiryolu güvenliğinde çalışmıştım.”

“Haberdar değil misin ki, Yoldaş Kurbatov, tabur komutanıyla konuşabilmen için bölük komutanının izni

gerekir. Önce ona başvur."

"Yoldaş komutan o ilgisiz... Ben güvenlikten... Arkadaki kapı komutanım, nöbetçisi yok... Avluya yönelen kapı da aynı. Ya, Yoldaş komutan...”

‘Arslan' diye düşündüm. Karşı çıkışı, başkaldırısı, duru bakı-

şı, ve kısık omuzlarını beğeniyordum. Fakat konuşmam farklıydı:

“Geriye dön. Marş!”

Kurbatov'un yüzünü al bastı. Bakışı kötüleşti. Halini gayet iyi seziyordum. Fakat gözlerinin içine dimdik baktım. Kurbatov, durakladı. Tekrar askerce dönerek yürüdü. Kızarık ensesinin görünüşünde bile küskünlük vardı.

Yanımdaki Rahimov’a: Er Kurbatov’u manga komutanı atamasını bildirdim.

Biri sırtıma dokundu. Döndüğümde bir elin duraksayarak geriye çekildiğini ayırt ettim.

“Ben kendi komutanımıza başvurdum. O da size yolladı Yoldaş Kombat."

Gözlüklüydü. Adı Murin olan bu askere ilk rastlayışımdı. Ceket giymişti. Kravatı biraz kenara sarkmıştı. Hem konuşuyor hem gülümsüyordu. Ellerini

ne yapacağını bilemiyordu. Uzun parmaklıydı. Temmuz ayında olmamıza rağmen beyaz yüzünde kararmışlık yoktu.

"Ben er olmadığım halde tabura yollanmayı istedim Yoldaş Kombat," derken övündüğü anlaşılıyordu. Çürüğe çıkarmak istenmişti fakat o asker olmakta inat etmişti. Gözlüklü gözlerini havaya dikti. "Şu tavana bakınız komutan sinek var. Ben onu iyice seçiyorum."

"Tamam arkadaş ikna oldum. Sonra...”

“Fakat taburda beni geri hizmete ayırdılar. Bana at bir de araba verdiler. Benim atlara ilişkin en küçük bir fikrim yok. Savaşmayı istediğim için askerliği seçtim. Rica ederim beni makineli tüfeğe ayırın.”

Adını öğrenip:

“Mümkün Yoldaş Murin," dedim “Size haber veririm, gidebilirsin.”

Fakat o, arzusunun kabullenildiğine ikna olmamıştı.

“Konuşmanıza dikkatle kulak verdim Yoldaş Kombat. Tamamen gerçekleri söylediniz. Emirlerinizin hepsi benim için kanundur.

“Gideoilirsin," diye tekrarladım.

Şaşkınca baktı. Neredeyse tek bir şey bile söylememişim gibi devam etti:

işim müzisyenlik Yoldaş Kombat. Konservatuar asistanıyım. Fakat Yoldaş Kombat şu an hepimizin savaşması zorunlu."

Bana el hareketleriyle anlatmaya çalıştı:

Sesim yettiğince bağırararak:

"Bu nasıl esas duruş?.."

Murin şaşkınca durakladı "Siz gidin," dedim. "Siz ise? Siz en zor olanı seçtiğinizi sanıyor, sizi düşmanla cephede savaşmaya yollamamı istiyorsunuz. Olmaz Yoldaş Murin, askerdeki en zor şey emre boyun eğmektir."

Murin'in dudaklarında bir karşı çıkış hareketi belirirken devam ettim:

"Çoğu zaman komutanınızın adil davranmadığını düşünüp onunla tartışmak isteyeceksiniz, fakat size sessiz olmanız emredilecek ve siz de uyacaksınız. Bir şey sorulmadıkça yanıtlamayacaksınız, hadi gidin ..."

Murin gitti. ..

Bölük takım ve komutanlarıyla tanışmamız bugün gerçekleşti. Eğitim için gerekli programlara çekidüzen verdim. Nöbet tutulacak yerlerle, karargah ve haberleşmeyi sağlayacak işleri düzenledim, ardından

mutfağın düzeniyle uğraşmam gerektiğinden sadece geceleyen bir başıma kalabildim.

Sırt çantamdaki süvari yönergesini biraz okuyup bir yana iterek düşünmeye başladım.

Önemli bir savaş çıkmıştı. Naziler yurdumuzun topraklarında her gün daha fazla ilerliyordu. Şu an saldıralı daha bir ay olmadan Smolensk'e sokulmuş, Dinyeper'i geride bırakmışlardı. Haritaya bakılınca Leningrad, Moskova ve Donbas'ı ele geçirmeye uğraştıkları anlaşılıyordu.

Hedefledikleri, ihtiyat kuvvetlerimizi hazırlamaya zaman bulamadan bizi yerle bir etmekti.

Ordu, tümenimizi ne zaman cepheye ilerletecekti? Eğitimimize ne kadar izinleri vardı?

Gelişmeler ve cephedeki durum her saniye o denli hızlı tedirgin edpcek düzeye varıyordu ki başkomutan bizleri üç dört haftanın ardından cepheye yollayabilirdi.

Bu denli kısa bir zamanda, şu an bu çatı altında mışıl mışıl uyuyan, sivil giysili, daha saçları bile kısaltılmamış fakat içten, namuslu ve yurtseverleri; bu yedi yüz insanı nasıl savaş gücü olan askerler haline getirebilir bu ham kuvveti düşmana korku verecek bir duruma getirebilirdim?

Belki siz tuhaf bulacaksınız: Bu gece büyük savaşı düşünüp, taburla gideceğim cepheyi kurgularken,

kafamdaki en büyük takıntı “At hikayesiydi". General Panfilov onu dinleyip gülmüştü, ben de gülmüştüm. Fakat...

TÜTÜN GEZİSİ

Taburumun savaş hazırlıklarından uzunca söz etmeyeceğim.

Salt birinden, bu zamana dek hiçbir taburun uygulamadığı birinden “Tütün Gezisi” adını verdiğimiz bir yürüyüşten söz edeceğim.

Taburu almamın üzerinden yaklaşık bir hafta geçmeden hepimiz asker üniformalarımızı giyip, silah kuşanmıştık. Gayri, silahlarla kapışıyorduk. Siperlere dalıp, kaçıyor, emekliyor, koşuyorduk.

Bir gece bir emir verildi. Sabaha doğru ırmağın karşı yakasında elli kilometre uzaktaki saptanmış noktaya ulaşıp, geceleyerek, ertesi akşamı buluncaya dek eş mesafeyi geçip Talgar'a gelecektik. Tümenin diğer taburlarına da bunun gibi zorunlu ve yoran yürüyüş emirleri verilmişti. General Panfilov tümeni yürümeye yatkınlaştırmak istiyordu.

Askerler bu yürüyüşlere akşamdan başlayarak hazırlanıyor, gece yorgunluk giderip, sabah şafak sökmeden yürümeye başlıyordu.

Asker olmadığınızdan size kusursuz bir askeri birlik varmış gibi görünebilir. Diziler ip gibi, silahlar hiç kullanılmamış, süngüler parlıyor... Askerler bütünüyle donanımlı, battaniyeler katlanmış, gaz maskeleri daha güneşin beyazlatmadığı yeşil torbalarında, miğferler başlarda, gergin omuzlarda biçimli sırt çantaları, palaskalardaki bombalar ve her ere verilmiş 120 mermi pürüzsüz kütüklüklere konulmuş...

Fakat çoğu biçimsiz... Aşina bir bakış bunu anında seçer. Sıklaştırılmamış kaputlar. Çanta kemerleri gevşek, karınlara sarkan torba ve bombalar. Uygunca hazırlanan yalnızca bir-iki erdi. İçlerinde Kurbatov da vardı.

Onu diziden ayırdım:

“Arkadaşlar. Görüyorsunuz Kurbatov, yürüyüşe bir askere uygun biçimde silah ve donanımlarını kuşanmış. Yürüyüş için o diğerlerinden daha az yorulacak. Görüyorsunuz her şeyini ne güzel yerleştirmiş. Palaskasını nasıl sıkılamış. Size bu meseleyi hiç yoksa yirmi kere anlattım, gösterdim, fakat daha anlamıyorsunuz. Galiba konuşmam yetmiyor. Konuşmam gerektiği derecede etkili değil. Daha fazla konuşmak istemiyorum. Sözü kaput, kürek, ve çantalarınıza veriyorum. Bundan sonra sizinle onlar konuşacak. Onlar konuşamaz mı sanıyorsunuz? Konuşabilir. IJste-lik benim konuşmamdan çok daha sivri dille. Er Garkuşa, buraya gel."

Gülüp koşarak yanıma geldi. Çantası ve bombaları sarkıyor, yürüdüğünde sallanıyordu.

“Yürüyüşe hazır halde misin?"

"Evet Yoldaş Kombat."

“Kurbatov'un yanına git."

Garkuşa kaputunu o derece üstünkörü bağlamıştı ki yanağına dek geliyordu. Çanta sırtına değil döşüne dayanıyordu.

“Yürüyüşe hazır halde misin?"

"Evet Yoldaş Kombat."

“Kurbatov'un yanına git."

Böylece on adam seçtim. Hepsi eksikliydi. Bunları dizinin önüne aldım.

“Tabur hazır ol! Heri marş!" yürüyüş başladı.

Ayırdıklarımla yürüyor, göz ucuyla onları izliyordum. On-on ::ıeş dakika zorlanmadan yürüdüler. Bombaları ve çantaları bu süre boyunca ayaklarına birazcık çarpıyordu. Nihayet biri çantasına elini götürdü; çekme isteğindeydi...

Golupsov, kaputunu itelemek istedi. Kalın dokuma boynuna sürünmeye başlamıştı.

Birinin ayağına kürek çarpıyordu.

On dakika sonra, omuzlarını geriye itip karnını şişirdi, çantasının sallanmasını gidermeye uğraşıyordu. O anda kendisini izlediğimi fark eden Golupsov gülümseyerek kafasını çevirip kaputunu yanağıyla itelemeye uğraşıyordu. Sırt çantası da onu zorlamaya başlamıştı. Çaktırmamaya uğraşarak elini kayışın altına götürüp çantayı geriye itelemeye başladı. Garkuşa da gayri karnını şişiremiyordu. İki büklüm halde yürüyor, adımlarını da geç atıyordu.

Garkuşa'yı sesledim: Daha büyük adım. Kurbatov'un ardında kalma.

Lanet olası çanta tekrar vuruyordu.

Bu halde altı kilometre yürüdük. Taburu durdurup, erlere yine Kurbatov'u işaret ederek bağırdım:

"Garkuşa buraya gel."

İki büklüm halde koştu. Dizidekilerin tamamı gülüştü.

"Er Garkuşa tekmilini ver. Yürüyüşe hazır halde misin?"

Asık yüzüyle suskundu.

"Çanta ve bombalarınla konuştun mu?"

"Evet efendim."

“O halde anlat arkadaşlarına. Ne söyediler sana?"

Suskunluğu sürüyordu.

“Anlat hadi sıkılma."

“Neyi anlatayım? İşte bizim gibiler, laftan anlamayanların cezasını bedenleri çekiyor çanta sürekli vuruyor, kürek arkamı dövüyor."

Ve Garkuşa, kitapların yazmadığı öyle bir şey söyledi ki: Erler gülmekten katılıyordu. Kendisi de öfkesini bastırarak gülmeye başladı.

Golupsov'u sesledim. Sürtünme sonucu kıpkırmızı kesilen boynu hala terliydi.

“Buna da bakın arkadaşlar! Sırt çantanla kaput seninle konuştular mı? Söyle sana neler anlattılar?"

Golupsov'u da askerlerin gözü önünde açıklamaya zorladım. Ardından, bir orduda emirlere uygun davranılmazsa ne tür sıkıntılar çekileceğinden söz etmeye başladım:

“Kalınca sarınılmış kaput, iyice sıkılaştırılmamış bir çanta, sıkı bağlanmamış bombalar kime zorlanacağı bir yürüyüş getirir? Erlere mi, tabur komutanına mı? Haliyle ere. Bunu size defalarca söyledim. Fakat siz o sıralar mutlaka ‘Tamam, peki yapacağız ancak şimdi bizi serbest bırak' diyerek düşünüyordunuz. Ardından da eh işte şöyle böyle yapıyordunuz. Şu an anlaşılıyor ki

söylediklerim kendime değil sizeymiş. Kimilerinizin nihayet kafasına dank etti. Şimdi şu dinlence anında hepiniz donanımlarını kontrol etsin. Kendiniz de göreceksiniz ki bazılarınız beni yine de anlamamış. Şu an onlar da donanımlarıyla konuşsunlar. Konuştuklarında dediklerimin doğruluğunu anlayacaklar."

Dinlencenin ardından kimseyi yanıma çağırmam gerekmedi. Hiçbiri deminki hale düşmeyi istemiyordu.

Tabur tekrar yola koyuldu.

IJstteki haziran güneşiyle elli kilometrelik yolu yürümek kolay bir şey değildi. Jstelik alışık olmayanlara... Bakıyorum bölüklerin araları açılıyor, geride kalmalar başlıyor. Komutanlarını ikaz ettim. Bir zaman sonra dizileri kontrol ettim. kazlarım yarar getirmemişti. Dizi daha da dağılmıştı. Komutanlarıyla daha sert konuştum. Gene yararsızdı. Onlar da yorgundu. Kimisi yürürken aksıyordu.

Önlerine çıkarak bağırdım:

“Arkalara ulaştırın, Makineli bölük komutanı kolbaşına gelsin.”

Uzun bacaklarıyla Zaev on beş dakika sonra soluk soluğa koşarak geldi.

"Yoldaş Kombat emriniz için geldim."

“Bölüğünüz niye arkada kalıyor? Arayı açmamayı ne vakit öğreneceksiniz? Dizi korumayı uygulamayı başaramadığınız sürece sizi devamlı kolbaşına çağıracağım. Haydi yerinize gidin."

Tabur önüne gelmek kolay iş değildi. Neredeyse bir kilometre.

Ardından aynı biçimde ikinci bölük komutanı Servükov'u ses-edim. Savaş öncesi, Alma Atı’da tütün fabrikalarında muhase-oecilik yaparak çalışmış, ihtiyar biriydi. Yanıma geldiğinde nefes anlamakta zorlanıyordu.

Servükov beni dinleyip: “Erler zorlanıyor Yoldaş Kombat. Ağırlıkların bazılarını arabalara yükleyemez miyiz?" dedi.

Kararlılık ve sertlikle yanıtladım:

“Bu zırvaları unutun.”

“Peki geride kalanlara ne yapabilirim Yoldaş Kombat? Adam yapamıyorsa onu nasıl zorlayabilirsiniz?”

“Ne yapamıyor? Emri mi yerine getiremiyor?”

Servükov sustu.

Bölük komutanlarının tamamı aynı biçimde beni görmeye geldi.

Fakat Servükov'a bir defa çağrılmak yetmedi. Taburun gerisindeki askerler yalpalıyordu.

Yüzüne baktım. Bu kırk yaş dolayındaki adamın, aklaşmış fakat titiz kısatılmış saçları arasından süzülen ter, toza bulanmış yüzüne akıyor, yorulmuş adımlarla bölüğü önünde yürümeye uğraşıyordu. Ne dersiniz onu bir daha mı koşturmalıydım? Ama bu ona çok zor gelirdi. Fakat yapabilirdim.

Onun insanlara acıması vardı. Kendim de ona acıyacaktım. Peki ya sonra... Savaşta ne olacaktı?

Atımı tırısa geçirdim, öne çıkarak bağırdım:

‘İkinci bölük. komutanı taburun başına.”

BJ defasında oldu.

Tekrar durdum ve dizilerin önümden geçmelerini bekledim. Servükov'u gördüm: Şimdi bölüğün önünde değil ardında yürüyordu. Görünüşü daha canlıydı. Azimliydi. Sesi de farklılaşmıştı. Artık net emirler veren sesi duyuluyordu.

Bölüğün tamamı toplandı. Bölüklerin araları belirlendi. Artık kimse geride kalmıyordu.

Bu zorlu yürüyüşle, kimseyi yolda bırakmayarak elli kilometreyi aşıp yolumuzu tamamladık.

Askerler yorgundu. "Rahat" komutunu duyup otların üzerine yığıldılar. Herkesin aklı birazdan dağıtılacak yemekte ve sonra uyumaktaydı.

Nasıl olmaz ki?

Yürüyüşte, diğer yürüyüşlerdeki gibi beraberimizde bir-iki mutfak da bulunuyordu. Askerler dinlenmeye çekildiklerinde mutfakların hazırlanmamaları emrini verdim. Kazanlar ve yiyecekler pişirilmeden askere dağıtılacaktı. Önceden belirtilmiş, adam başına şu kadar gram et, ve bulgur, birazcık da yağ ve diğer şeyler. ..

Komutanlar ve erler şaşkındı. Hiçbiri pişirilmemişti, neyleye-ceklerdi? Büyük kısmı hayatları boyunca yemek bile pişirmemiş-ti. Çorba pişirmeyi bilmiyorlardı.

Bir gürültüdür koptu:

"Aşçılar var. Bize sıcak yemek vermek zorundalar!”

Haykırdım:

"Fazla konuşmayın. Emredilen yapılacak. Herkes kendi yemeğini kendisi hazırlasın!"

Ve o anda Kazakistan steplerinin İli Irmağı boylarında bir yığın ateşin dumanı yükselmeye başladı. Bazı erler o derece yorulmuştu ki, her şeyi bir tarafa bırakıp aç

olarak uyumaya çekildiler. Bir bölümünün bulamaçlarının dibi tuttu; bir bölümünün ise taştı. Çoklarınınsa bir şeye benzemedi. Bu onların aşçılık i çin ilk dersiydi.

Sabah kazanların yakılmama emrinin devam ettiğini yiyeceklerin erlere yine çiğ olarak dağıtılmasını söyledim.

Kahvaltının ardından taburu toplayarak konuştum. Konuştuklarım yaklaşık olarak şöyleydi:

"Arkadaşlar: Sizin öncelikli sorununuz yürüyüşün bu denli uzun ve ağır oluşudur. Bu özellikle tasarlanmıştır. Bizi bekleyen savaş ve aşmamız gereken değil elli, değil yüz. yüzlerce kilomet-

relik yol var. Savaşta düşmanı kandırıp, beklemediği yerinden darbelemek için böylesi yürüyüşlerin çok daha uzun ve zor olanlarını yürümek durumunda kalacağız. Bu onlarla kıyaslandığında çiçek gibi görünecek. Askerlerin lideri, tanınmış Rus komutan Aleksander-Vasiliyeviç Suvorov, bize şunu öğütlemiştir: ‘Eğitim ne derece ağırsa, savaş o derece kolaylaşır.' Suvorovski yöntemiyle savaşmayı arzuluyor musunuz? Arzulamayanlar iki adım öne marş!”

Kimseden ses çıkmadı. Devam ettim:

“Kazanların var olmasına rağmen size pişmemiş yiyecek verilmesinden ve yorgunluğunuza rağmen yiyeceklerinizi kendiniz hazırlamaktan memnun

değilsiniz. Bu da özellikle yapıldı. Tahmin ediyor musunuz ki savaş alanlarında kazanlar sürekli yanı başınızda olacak? Yanılgınız bu. Savaşta mutfaklar bizden ayrı ve arkada olacak. Midemizin boş olduğu günler yaşanacak. Beni tümünüz duyabiliyor musunuz? Aç, tütünsüz kalacaksınız. Size bunları belirtiyorum. Savaş bu işte. Kimi kez ağzınıza dek doymuş, kimi zaman boş mideyle uyuyacaksınız. Direneceksiniz. Askerlik şerefini hiçbir zaman yitirmeyeceksiniz. Başınızı dik tutacaksınız. Bu böyle. Hepiniz yemek pişirmeyi bilmeli. Çorba pişirmeyi bile bilmiyorsan nasıl asker olacaksın? Biliyorum. Aranızdan kimileri hayatı süresince bir kez bile yemek pişirmemiştir. Kimileriniz geceleri lokantalara giderek ‘Hey garson! Bira ve biftek getir!’ diyerek bağırmıştır. Bunların ardından şimdi belinizde otuz kiloluk ağırlık, elli kilometre yol.. . Bu da yetişmezmişcesine asker tasında çorba pişirme. Pişirirken kinleniyordunuz değil mi? Gerçek mi?”

“Gerçek, Yoldaş Kombat!” diyen sesler duyuldu.

Askerlerimin aralarında bir fısıltı dolaştı, sanki birbirimizi elektriklendirmiştik. Birbirimizi anlıyorduk.

Mümkün mü? Şeytan görsün o zaman yolu. Savaşın i çindey-ken böyle yolumuz olacak mıydı!

Talgaraa olan kampımıza dek önümüzde rahat bir şose uzanıyordu. Böylesi bir yolda gitmek zor olmuyordu.

Dönüş yolundaydık.

Tabura şoseyi değil yolun yüz-iki yüz metre içindeki yolu kullanmasını emrettim. Önünde taş mı duruyor? Üzerinden yürü. Çukur mu? Atla. Önünde kum mu var? finden yürü. Havada rüzgâr yoktu. Güneş acımasızca yakıyordu. Hava neredeyse insanı boğar gibiydi. Kızgın yerlerden dumanlar yükseliyordu.

Bunun asker için kolay olmadığını biliyordum. Fakat bir şey daha biliyordum: Savaş için bu gerekirdi. Yengi için bunu yapma mecburiyetindeydik.

Güneşin tutuşturduğu bayırda bir tütün tarlası bizi önledi. Askerler bir keçiyolundan yürümeye başladı. Tütün -Kazak Mohar-kası- insan boyunu geçiyordu. Itırlı, güneşin olgunlaştırdığı yapraklarını ufak bir esinti bile oynatmıyordu.

Askerler yürüyordu. Tarlanın ortasını geçmiş tütünün sık sıralarına girdiğimizde aniden insanlar. yere düşmeye başladı.

Neler oluyordu? BMsi kendini yere vurdu. dincisi, onuncusu da onun ardından...

IJrktüm. Neredeyse bizi hemencecik yere seren bir salgının hücumuna uğramıştık. tasanlar düşüp ölmüşcesine yatıyordu.

Hemen arabaları boşalttık. Makine ve araçları indirdik. Gelişigüzel döktük. Düşenleri arabalara doldurup su

kanaletinin yanına; küçük bir tepenin üzerine getirdik. Orada tütünlerin buharlarından uzaklaşınca ayıldılar.

Fakat bunun ardından tabur kalmamış, bölükler karmakarışık hale gelmişti. Askerler oturup, yatıyor ve inliyordu. Bir kısmı başını ıslatıyor, bir kısmı kusuyordu.

İhtiyar sağlıkçımız Kireev'i gördüm. Epeyce saygın biriydi. Sağa sola koşturup duruyordu. Hastalara ilaç veriyordu. Siyasi yönetici Bozjanov da ona yardım ediyordu. Eline bir kova almış, su taşıyor, sağlıkçıyla dolaşıp, yerde yatanlara dağıtıyordu...

Komutanları olarak yanlarına geldiğimde yerdeki gruptan hiçbiri doğrulmadı.

“Ayağa kalk!" diye bağırdığım zaman bir-ikisi emrime uydu. Kurbatov ahlayarak doğruldu.

“Kurbatov, sen misin?”

“Oh, evet Yoldaş Kombat. ..”

Bu, kendisiyle gururlandığım, örnek asker olarak değerlendirdiğim, Kurbatov muydu? Şuna bak nasıl da küçülmüş...

“Niçin böylesine bırakmışsın kendini? Komutanının önünde nasıl duruyorsun?"

Kurbatov gücünün tamamıyla çabaladı. Ayağa kalktı, göğsünü gerip durdu. Deneyimli bir askerin durması

gibi.

Bir diğerinin yanına gittim:

"Niye kalkmıyorsun? Kalk. Silahını bul da öyle gel karşıma."

"Onu nereden bulayım? Ben yürümeyi ...”

“Söylediğimi yap.”

"Hemen Yoldaş Kombat... Bir yerlerde gözlüklerimi düşürmüşüm...' '

İşte... Murin. Uzun burnu üstüne yedek gözlüklerini yerleştirdi. Aksayarak silahını aramak için neredeyse süründü. Yürüyüşe devam etmemiz için komutanlara bölüklerini şoseye çıkarmalarını söyledim.

On beş dakika sonra hazır haldeydiler. Taburun yanına gittim. Duruşları son derece kötüydü. Başlar düşük, gözler dumanlı, çoğu, ihtiyarlar gibi tüfeklerine dayanmışlardı.

“Tabur. Hazır ol. Silah omza. Heri marş."

Bölükler yola koyuldu. Askerler sertçe adımlar atmak bir kenara, sallanıp duruyordu. Dağınıktılar. Kimi sürünür gibi aksayarak yürüyordu. Hayır bu biçimde eğitilmemiz imkânsızdı.

Taburun önüne çıkarak bağırdım.

“Dur!”

Sonra kararlıca bir emir verdim:

'Buradan oradaki ağaca dek uygunadım yürüyeceğiz. Şayet bunu yapmazsanız, buradan ayrılmayacağız. Elbetteki başarana dek. Birinci bölük hazır ol!"

Uygunadım nedir biliyor musunuz? Resmi geçitlerde onunla yürünür. Hepsi aynı anda ayaklarını kaldırıp yere vuracak. Tabanlarının bütün bölümleriyle. Yeri mühürleyecekmişcesine.

Ağaca, yaklaşık iki yüz metre vardı.

Birinci bölük yürümeye başladı.

"Bölük dur! Olmadı. Geri dön."

Bölük döndü. Tekrardan bir emirle yürüyüş yenı'endi.

“Dur! Yine olmadı. Geri."

Öfkeleniyordum. Ama onlar öfkelenmiyordu.

Üçüncü defa denediler. Bir ayak vuruşları vardı ki, hemen ürperdim. Ayaklar yere öyle bir vuruyordu ki, acaba şose parçalanır mı diye düşünmekten kendimi alamadım.

Daha biraz önce onlara; kendilerini bırakmış bu askerlere çok öfkeleniyordum. Hemen içimi bir mutluluk

bürüdü.

Yüreğimden bir sevinç çığlığı koptu:

"Aslanlar, aslanlar."

Onlar da ayaklarını daha kuvvetli, artarak kuvvetlice hep beraber yere vuruyordu.

Erkekçe, kuvvetli. Onlar adeta törendelermişcesine yürüyordu.

Peş peşe bölüklerin hepsini dizdim. Yürüyüşlerini düzeltince-ye dek ikinci ve üçüncü bölükleri de geri döndürmem gerekti.

En son, makineli tüfek bölüğü geçti. Erler daha yerlerinde dururken ayaklarını vurmaya başladı. İk dizide uzun boyuyla Murin vardı. Var gücüyle ayaklarını yere vuruyordu. Sağ eli bir müziğe uyar gibi âhenkliydi. Gözlükleri parıldıyor, yüzünde sahici bir mutluluğun ışıltısı seçiliyordu.

Talgar'a vardığımızda Ural atının üzerindeki General Panfilov bize doğru sokuldu.

Generali gördüklerinde tamamı dikleşti. Bölükler kendiliklerinden gene uygunadım yürümeye başladı. Yorulmuş askerler ayak vuruyordu. Güven yüklü başlarını dikip adeta 'İşte bakın biz nasılız?" der gibiydiler.

Panfilov, gülümsedi. Ufak gözlerinin etrafında güneş yanığı derisi buruşuyordu. (üzengilerinin üzerinde doğrularak haykırdı:

“Yürümeniz güzel. Teşekkür ederim arkadaşlar! Görevinizi hakkıyla yaptınız."

Askerler hep birden “Yurdumuz için!" diye bağırdı.

Tabur öylesine bağırdı ki ürken at yana sıçradı. Panfilov içgüdüyle dizginlere sarılıp, başını sallayarak güldü.

Kendim de bağıranlarla beraber bağırmıştım. Ama bağırışım Generale değildi. Herhangi bir askere, bir komutana veya kim olduğu önemli olmayan birine, aslında vicdanıma karşı bağırıyordum. Bana seslice veya sessizce kim “Niye bu denli sertsin?" diye sorsa, onurla yanıtlardım: “Yurdum için!"

Toplanma alanına döndük.

Çevremi bir kare biçiminde almış olan bölükleri izledim. Askerlerin süzgün yüzleri hayli kararmış, gövdelerinde, eriyen gereksiz yağların oluşturduğu ter, elbiselerini şapkalarına dek ıslat-mıştı. Tüfekleri ağır, tozlanmış botlarının yanındaydı. Zorlanmış, ve yorulmuş bacakları titriyordu. Şu an yalnızca tek şey istiyor-ardı: Uyumayı... verilecek emri dirençle, bekliyorlardı. Fakat ihtiyarlar gibi tüfeklerine dayanmıyor ve komutanlarıyla karşılaştık-arında daha da dik duruyor ve göğüslerini gerginleştiriyorlardı.

Bu adamlar henüz yedi gün önce karşımda düzensizce dizilen, kasketli, sivil elbiseli, bazısı yalnızca gömlekle olan adamlar değildi.

Şu an onlar birinci sınavlarım başarılı bitiren askerlerdi...
“FENA! YOLDAŞ MOMİŞ-ULİ”

Daha fazla şeyler söylemeyi isterim: Savaşa hazırlanma biçimimizi... General Panfilov'un tabura gelip askerlerle söyleşisini... onlara sürekli “Yengi savaşa girmeden kazanılır” dediğini ...

Fakat... Kalsın bunlar.

Nihayet, bütün alıştırmaların, tüfekle çalışmanın, komutanların karşısında esas duruşa geçip tüm emirlerin açımlanmadan kabullenişine sebep olan ve “savaş” diye adlandırılan kanlı işe giriştik.

Moskova dolaylarındaki Volokolamsk civarında mevzi aldık. Motorize ve iyi eğitimli, uzakta, batıdan cepheyi yaran Alman ordusu Ekimin 13'ünde Moskova'ya karşı hücuma geçti. Almanlar için bu bir yıldırım savaşıydı ve bize indirdikleri son darbelerdi.

Bunların olduğu gün keşif birliklerimizin önümüzde Alman-

lar’ın var olduğunu ilk bildirişlerinde daha önce de söylediğimiz gibi General Panfilov geldi.

Demli iki bardak çay içen Panfilov saatine bakarak: “Teşekkür ederim Yoldaş Momiş-Uli. Siperlere gidelim,”dedi.

Çıktık. Hemen yanı başımızdaki ormanda, generalin arabası baKliyordu. Arka tekerleklerine zincirler sıkıca bağlanmıştı. Zincir halkalarına buz tutan karlar sıkışmıştı.

Etrafta bulunan her şey karla kaplıydı. Bugünlerde yalnızca kızakların işlemesine elverişli havalar vardı. Donduran bir ayazdaydık. Rüzgâr hafifçe esiyordu. Bulutların perdelediği gökyüzünde gündüz, ak bir lekeymişçesine seçilen güneş kaybolmuş, ufukta yalnızca ayın hafif sarımsı ışıkları kalmıştı. Ama karın beyazlığı geceyi aydınlatıyordu.

Beş dakikanın ardından ikinci bölüğe varmıştık. Siperlere zorlanmadan atlayan Panfilov kirişlerin diplerine süzülüp, mazgal aralarından ötelere bakıp, ağır silahların ateş doğrultusunu kontrol ediyor, rahatça at:şa uygunluğunu öğrenmek için bir tüfekle nişan alıp, erlere basit sorular yöneltiyordu: ‘'Ee, yemekleri beğeniyor musunuz?”, “Herkese yetişecek denli tütününüz var mı?” Sorularının ardından bekleyiş yığılı gözleriyle yanıt istiyordu.

Keşif birliklerinin ilettiği haber siperleri bürümüştü: Almanlar Önümüzde!

Panfilov askerlere şakalar yapıyordu. Askerlerin gözlerinde de ondan bir şeyler dileyen pırıltılar

seçiliyordu. Asker. sanılır ki şu anda General tuhaf bir şey söyleyecek diye bekliyordu. Bu tuhaf fakat etkili sözlerle savaşi yarı yarıya sona erdirecek, düşmanın kuvveti artık ürküntü vermekten çıkacaktı.

Bir-iki sipere daha giden Panfilov donmuş Ruza lrmağı'nın kenarında yürümeye koyuldu. Düşünceli olduğu zaman yaptığını yapıyor; yerlere bakıyordu.

Bölük komutanı Servükov, aklaşmış perçemleri seçilen kalpağını düzeltirken bir taraftan da koşarak Generale yaklaştı. Arkasında, hemen hemen üç dört adım berisinde bir-iki eri de koşuyordu.

Panfilov ondan tekmili alıp sordu.

“Bu arkadakiler nedir böyle?”

“Benim habercilerim Yoldaş General.”

“Her tarafa da böyle ardından mı koşarlar?”

“Alışılmış Yoldaş General yani ani bir şey...’ ’

“Güzel, çok güzel. Yoldaş Servükov, siperleriniz de iyi hazırlanmış.”

Eski muhasebecinin yüzü sevinçten allaştı.

“Yoldaş General düşündüm ki, -bir an durup konuşmaya başladı.- ihtimal bölüğü toplayıp, konuşmayı istersiniz. Habercilerim burada. Onlar koşarak gidip

haber iletebilirler. Dilerseniz emredin Yoldaş General bölük on dakika sonra burada toplansın.”

Panfilov saatine göz atıp düşündü.

“On dakika sonra. Burada ha?”

“Burada Yoldaş General.”

“Güzel... Çok güzel... Söyleyin bakalım Yoldaş Servükov, bölüğünüzü kaç dakikada bu tarafa yola çıkarabilirsiniz?”

Panfilov hemen döndü ve Ruza'nın karşı kenarını işaret etti. Servükov:

“O yana mı?" diye sordu.

“Evet.”

Servükov Generalin işaret parmağına bakarak, parmağın gösterdiği düşsel çizgiyi izleyip karşı yakadaki ormanı imleyen noktayı seçti.

Servükov buna rağmen sorusunu tekrarladı:

“Diğer tarafa mı?’

“Evet, evet karşı tarafa Yoldaş Servükov.”

Servükov, buzların kapadığı kararan sulara baktı. Yaklaşık bir buçuk kilometre ötedeki bir köprüye kafasını

çevirip, mendilini başarısızca çıkardı ve tekrar sulara baktı.

Panfilov suskunca bekliyordu.

“Bilmiyorum... Ortasından mı geçmemiz gerekiyor Yoldaş, General, Orası ortalarında bele dek yükselir. Askerler ıslanacak Yoldaş General.”

“Hayır. Niye ıslanacaksınız ki? Yaz mevsiminde miyiz. O zaman ıslanmadan savaşalım. E... Yoldaş Servükov kaç dakika sonra?"

“Bilmiyorum ... Yalnızca dakikayla hesaplanamaz bu Yoldaş General.”

Panfilov bana yöneldi.

“Fena, Yoldaş Momiş-Uli,” dedi.

Panfilov'dan, “Fena” sözünü ilk defa duyuyordum. Önceleri de bana bu sözü söyleyen çıkmamıştı, Sonraları da Moskova kapılarında katıldığım savaşlarda da diyen olmadı.

Panfilov: “Fena” diye tekrarladı. “Niye karşıya geçebilmeye yarayacak küçük köprüler kurulmamış? Niye sal ve sandallar yok? Yerlere gömülmüşsünüz zekice davranılmış bu işte. Şu an Almanlar'ın saldırısını bekliyorsunuz. Ama bu artık zekice değil. İmkânı olursa siz de saldırabilirsiniz. Buna hazır mısınız? Düşman şu anda kendinden emin, küçümseyici. Bundan

yararlanmanız gerekir. Bunu, bu hali akletmemişsiniz Yoldaş Momiş-Uli!”

Katıydı. Genel uysallığından mahrum, kesin konuşuyordu. Bu paylanmayı esas duruşta ve kızaran bir yüzle dinliyordum.

General, tekrar Servükov’a yöneldi:

“Yani Yoldaş Servükov, oraya hemencecik ulaşamazsınız! Fena. Biraz düşünün bakalım, bir karşı saldırıya geçmeniz için ne kadar süre yeter size?”

“Karşı saldırı mı? Yönü neresi Yoldaş General?”

Panfilov, tabur karargâhının yer aldığı orman bitimini işaret etti. Artık, alacakaranlıktan seçilemeyen, biraz önce arabayla geldiğimiz keçiyolu yönündeki yolu gösteriyordu.

“Alın size yol Yoldaş Servükov. Ormandan kıyıya kadar uzanıyor. Göreviniz, tümenin yanlarının kapatılması.”

Servükov durakladı:

“On beş yirmi dakikaya dek Yoldaş General.”

Panfilov canlanarak:

“Palavra? .. Durmayın, haydi emir verin Yoldaş Servükov. Saat tutuyorum.”

Servükov selamladı, döndü ve acelesizce habercilerine yö-

neldi. Yaklaşık yarım dakika sessizce çevreyi gözledi. Ben bakışlarımla, sakince ona haykırıyordum: “Niye sallanıyorsun?", Ahmaklık etme. Harekete geç. Daha hızlı. Daha hızlı." Ve bir fısıltı duydum:

“Arslan akıl yürütüyor.”

Panfilov gülümseyerek bana fısıldıyordu. Yüzü artık asılmış oeğildi. Ngiyle Servükov’u gözlüyordu.

Servükov da şimdi buyruklarını veriyordu... Hepimiz duyuyorduk:

“Makineli takımı sonra çekilecek. En son Muradov kalacak.”

Panfilov sabredemeyerek kafasını salladı. Alma Atı’daki tülün fabrikasının sabık muhasebecisi kırk yaşındaki teğmeninden noşlanıyordu.

Ufak tefek, sağlığı yerinde bir Tatar olan Muradov, kıyıya doğru kanatlanıp uçuyor, botlarından karlar kaldırıyordu. Ardından bir diğeri başka bir tarafa fırladı. Jçüncüsü... Savaştan önce Pedagoji Fakültesi'nde öğrenciliği olan boyu uzun Belvitski or-11ana koştu. Generalin gösterdiği yönde seren gibi gövdesiyle ::ıelirgince seçiliyordu. “Yanlış” diye düşündüm.

“Ateş altındayken böyle yürünmez". Servükov, eliyle ona öfkeli bir hareket yaptı. Gövdesini eğik tutmasını istiyordu. Belvits-<i hareketi kavramıyordu. Servükov'un kendisi eğildi. Asker he-11en kavradı.

Nihayet alacakaranlıkta ormana koşan ilk grup göründü. Ko-şanların içinde Galiulin'i iriyarı vücudundan tanıdım. Makineli tü-'eğinin altında eğilmiş iki kat yürüyordu.

Makineli takımı uzandı.

Yanlarında, tüfekleri ateşe hazır halde ormana doğru koşturan askerler güç fark ediliyordu. Şu an, karların arasında kara noktalar biçiminde seçiliyorlardı. Yeni savunma hattı oluşmuştu.

Panfilov'un elindeki saatin sesini ve baktığını adeta içimle hissediyordum. Her vuruşta: “Güzel, güzel,” diyordu. Duygularımı anlayabilir misiniz? Bu kendi taburumdu. Onlara bildiklerimin hepsini anlatıp öğretmiş, yapabileceğim her şeyi yaptırmıştım. Aniden kafama bir şey daha takıldı: ‘İster misiniz böylesi bir de-

nemeyi, her yanda mermiler ıslık çalıp, mayınlar patlarken, ateş hattında da yapalım? Başarabilir miydik? Peki o anda birisi ürküp “Kuşatıldık” diye bağırıp ormana kaçar ve bu ürkü virüsünü ondan diğerlerine sıçratarak onları da peşinden sürüklerse? Olamaz, hayır! Böyle birini komutanlar hemen orada imha edeceklerdir. Ya da erlerim öldürecektir onları. Saat ya da yüreğim vuruyordu: “Emin misin?" “Güvenli misin?"

Erler artık epey belirgindi. Hedeflenilen noktaya ulaşan, anında çömelip küreklere sarılıyor, önlerindeki kardan anında siperler boy veriyordu. Servükov'un habercileri de yanındaydı.

Düz yerde, alacakaranlığın içinde tekrar Galiulin'in makineli tüfek takımı göründü, en net görünen gene oydu. Bu takım ilerlemiş olanları koruyup bölükteki yerine geçiyordu. Şu an en geriden Muradov koşuyordu. Servükov bakışlarıyla onu gözledi. Onun da karlara girip gömülmesini bekledi ve Panfilov'a yaklaştı:

“Emir yerine getirilmiş, hedeflediğiniz müdafaa hattı tutulmuştur. Yoldaş General!”

“Mükemmel!" diye haykırdı. “On sekiz buçuk dakika. Çok güzel Yoldaş Servükov. Kusursuz, Yoldaş Momiş-Uli. Şimdi askerlere ‘Teşekkür ederim’ diyemeden gitmeyeceğim. Şayet böylesi bir kuvvetle Almanlar’ı mağlup edemezsek ne yapabiliriz. Böyle-sine kusursuz askerleri nereden buluruz. Bölüğünüzü getirin Yoldaş Servükov.”

Askerler adeta kanatlandılar ve takımlar halinde dizilen bölük Generalin etrafını aldı. “Hazırol” komutunu veren Servükov Generale tekmilini verdi. Çoğalan karanlıktan yüzler seçilemiyor, yalnızca dizilerin çizgileri net olarak anlaşılıyordu.

Panfilov söylev vermekten hoşlanmazdı, sıklıkla etrafını saran askerle sohbeti tercih ederdi. Fakat bu

defa bölüğe doğrudan seslendi. Bu da kısa, topu topu üç dakikalık bir konuşmaydı.

Hoşnutluğunu gizlemeden askerlere iltifat etti:

“Siz deneyimli askerlere benziyorsunuz diyeceğim arkadaşlar. Emrinde böyle askerleri olan generaller tek bir şeyden bile ürkmezler...”

Yüzünü seçmesem de gülümsediğini biliyorum. Sesinde duygulandığını belli eden bir hava vardı. Biraz susup kendisine soruyormuşcasına bir soru sordu ortaya:

“Asker kimdir? Her şeye uyan, komutanların karşısında esas duruşa geçen, emirlerini yerine getirendir. Rütbesi de en küçük olandır. Fakat asker olmadan emir neye yarar? Böylesi bir rejimde bu aklın bir fantezisi; salt bir hayaldir. Aynı biçimde askerin hazırlığı kötüyse en iyi emir bile gene yalnızca kâğıtta kalır. Ordunun savaş kudreti, her şeyin öncesinde askerin savaş kuvvetidir. Savaşı sonuçlandıran, komutanı neticeye vardıran askerdir.”

Herkesin Panfilov’un konuşmasını merakla dinlediğini anlıyordum.

“Bölüklerin biçimi bu olur ve bu biçimde davranırsa, demin sizin davrandığınız gibi. Almanlar, Moskova’ya adım atamaz. Arkadaşlar! Bu kusursuz savaş hazırlığınıza teşekkür ederim. Görevinizin başarısına teşekkür ederim.”

“Yurdumuz için savaşıyoruz."

Bu yanıt her tarafta çınlamalarla yankı buldu.

Tekrar sessizlik hüküm sürmeye başladı.

“Teşekkür ederim, Yoldaş Servükov,” dedi ve bölüğün komutanıyla tokalaştı. “Sizler gibi kartallarla kendim de kartallaşıyo-rum.”

Sessizlikte bunları tümü duydu. Sesi gene Panfilov'un gülümseyişini ele veriyordu. Peki savaşçılar? Onlar da gülümsüyor mu? Kimi zaman bu genel gülüş sessizlikte, karanlıkta da duyulur. Ama kendim, bu gece, beni kemiren o paylamanın ardından, kederin tam ortasına düşmüş biri olarak bu duygudan habersizdim. Bu gece beni kemiren bir şey hoş duyguları kavramamı engelliyordu. Hem de bu kusursuz işi gerçekleştirip övülen erlerim; benim bölüğümdü. General onlara iltifat etmiş konuşmalarıyla ödüllendirmişti. Onları sevinç kucaklamıştı, bu sevilesi hissi kendim de çok defa yaşamıştım. Askerlerin yüzlerini seçemiyordum. Askerler şimdi ihtimal gülümsüyorlardı. htimal farklı sözler de bekliyorlardı. İhtimal o bekledikleri çok farklı bir sözdü. Öylesine

bir sözcük ki o söylendiğinde savaşın kaderi değişecekti. Fakat bilmiyorlardı ki bu onlara zaten söylenmişti. Generalin onlara söyledikleri onların savaştaki yardımcısıydı.

Bölüğümün nefesini duyamıyor, onların yüzlerine yansıyan mutluluklarını seçemiyordum. Bu paylanışımla gelen bir cezaydı. Bu yanlış neydi?

Generalin sert sözlerini aklımdan geçiriyordum: “Böylesi bir şey için bir fikir de göremiyorum.” O bu sözleriyle düşmana yöneltilecek bir saldırıyı işaret etmişti. Bütün her şeyi düşünmüş yalnızca tek şey aklıma gelmemişti. Bir şey yarımdı. Salt mayın tarlaları hazırlanması değil, ırmağı geçirecek araçlar da değil, askerin tinindeki bir şeyi yarım hesaplamıştık. Neydi bu? Bu yalnızca yengi ve ona duyulacak inançtı. Savaşı almamızın net inancıydı. Bize gereken de buydu.

Generale arabasına dekeşlik ettim.

Adımını arabasına attığında:

“Gözetlemelerdeki dikkatinizi artırın,” dedi.

“Keşfe fazla adam yollayın. Hep ileriye gitsinler. Bu zamanlarını yerin altında büzülerek geçirmeleri anlamsız. Savaşmadan evvel Almanlar’ı görüp, tanısınlar.”

Ayrılırken el sıkıştık. Elimi biraz tutarak devam etti:

“Haberin var mı Yoldaş Momiş-Uli taburda ne yok? Almanlar’ı bir kez pataklamaları...”

Titredim. Benim en fazla içtenlikle dilediğimdi.

“Şayet bu gerçekleşirse Yoldaş Momiş-Uli bu tabur değil Bulat olur. Bulat’ın anlamını bilir misiniz? Gravürlü çeliktir. Öyle gra-vürlü bir çelik ki dünyada onu silecek güç yok. Beni anladın mı?” “Anladım Aksakal!..”

Bunu nasıl söylediğimi, kalbimden nasıl çıkıp geldiğini kendim de bilemedim. Bana, Bozjanov’un seslenme biçimiyle, biz Kazaklar’ın ailede en ihtiyara hitabımız gibi, ben de ona söylemiştim.

Elimi daha kuvvetle sıktığını hissettim.

“Beklemeyin. İmkân arayın. Bulduğunuzda da parçalayın, ezin, dövün. Bunu düşünün Yoldaş Momiş-Uli.”

Yüzümü görmeyi istercesine eğildi ve karanlıkta tekrarladı: “Beni anladın mı?”

“Anladım Yoldaş General.”

Kapı arkasından kapandı. Araba, karlı kaplı yolda, farlarındaki cılız ışıkla yürüdü. Gözlerim o arabada dalgınca duruyordum...

Gece taslak hazırlamaya uğraştık.

Rahimov, kendine has bir biçimde keşif taslakları hazırladı.

Tan atımında üç manga -her bölükten birer- farklı yollardan gözetlemeye gitti. Ardından iki saatlik aralarla, taslağa göre, manga manga ırmağın öte tarafına; Almanlar'ın yaklaştığı tarafa gidiyorlardı. Askerlere tek bir iş verilmişti. Yalnızca gözleyeceklerdi. Şu anda başka yapacakları bir şey yoktu. Gözleyecek, ve diri bir Alman görüp geri geleceklerdi.

Askerlerimin, Almanlar'ın zırhlanmış, tuhaf canlılar, korkutucu alevler saçan canavarlar değil, yalnızca şımarmış, ve bizler gibi gövdeleri mermi ve süngüyle delinebilecek ve öldürülebile-cek canlılar olduklarını bilip görmelerini diliyordum.

Askerler, dikkatlice ormandan ayrılmadan köylere giriyor, hafif sesle kolhozlara sesleniyor, Almanlar'ın yerlerini ve sayılarını öğreniyorlardı. Bu araştırmaların ardından görmek için onlara yanaşıyorlardı. Önceleri az da olsa korkmuşlardı. Fakat yaklaşıp, ilerlediler. Çalılıkların arkasından, bir çitin gerisinden, bir çukurdan, bahçelerden anızların içinden, bizleri yok etmeye gelen düşmanın neye benzediğini inceliyorlardı.

Sonra mangalar peş peşe dönüyordu. Ve askerler birbirleriy-le yarışırcasına Almanlar'ın köyde nasıl dolaştıklarını, banyoyu nasıl yaptıklarını, yemeği nasıl yediklerini, tavuklara nasıl kurşun sıktıklarını ve nasıl Almanca şeyler konuştuklarından söz ediyorlardı.

Rahimov manga komutanlarını sorguluyordu. Kaç kişi olduklarını, silahlarını, düşmanın hareketlerini bir kenara

yazıyordu. Ben de aynı şeyleri dinliyor. yüzlerini bakarak, taburun durumu-

nu anlamaya uğraşıyordum. Aralarından çoğu bu işten canlanmış olarak dönüyordu. Kimisinin bakışı ise, hüzünlüydü. İçlerine düşen ürküden eziliyordu.

Başında Kurbatov'un olduğu manga hayli keyifli döndü.

Gülen gözlerle beni selamlayan Kurbatov topuklarını birbirine vurup konuştu:

“Tekmil vermeme izin buyurun Yoldaş Kombat. Emrinizi yerine getiremedik.”

“Nasıl olur?”

“Siz ateş etmeyin diye emir vermenize karşın. Benim elim titredi. İki defa ateş ettim... Er Garkuşa'da öyle yaptı.. .”

“Peki ne oldu?”

‘ikisini devirdim Yoldaş Komutan. Onlar beni mecbur ettiler. Kadının birinin domuzunu almaya uğraşıyorlardı. Kadın birine tutunmuş yerlerde sürükleniyordu. O kadının yüzüne tekme attı. Buna dayanamadım. Nişan aldım. Grav, grav... Garkuşa da benim yaptığımı yaptı. Onlar henüz burunlarını yere indirmişlerdi ki..."

Bir zamanlar daha ilk yürüyüşte bombalarının ve çantasının zorladığı Garkuşa:

“Benim bir nedenim daha var Yoldaş Kombat.”

“Nasıl?”

Garkuşa, arkadaşına bakıp göz kırparak:

“Bizim gibiler yalnızca gördüğüne inanmaz. Onlara elle de dokunmalarını sağlayın.”

“Ya... dokundun mu? Yoksa mermiler onlara dokunmadı mı?”

“Bu yetmez Yoldaş Kombat. Onlara başka biçimde dokunmak istiyorum.”

Ve Garkuşa, öyle bir sövdü ki bunu yazmak olmaz.

Etrafımızı saranların tümü kahkaha attı. Keyifle dinliyordum.

Bu anda makineciler sokuldu. Bloha. Galiulin ve Murin.

Bloha:

"izin verin Yoldaş Kombat, bir şey söylemeyi istiyorum," dedi.

İzin verdim. Bloha, Galiulin'i dirsekledi. Murin de ardından. Karayağız, aydınlık yüzlü, irikıyım Kazak

ürkerek:

“Yoldaş Kombat...”

“Ne istiyorsunuz?”

"Yoldaş Kombat bize küstünüz mü?”

“Hayır.”

“Tamam o halde Yoldaş Kombat neden herkes Almanları görmeye gidiyor da Makineciler gitmiyor? Bizden başka herkes onları gördü. Er Garkuşa onlara ateş de etmiş. Biz ise daha etmedik."

“Sizi o makinelilerle nasıl yollayayım? Onlara burada ihtiyaç var.”

“Çok kısa bir anlığına Yoldaş Kombat. Çok, çok kısa... Ve çabucak döneceğiz!"

Murin sabredemedi:

“Biz bunu gece de yaparız Yoldaş Kombat. Gece de görürüz. Bir şeyi yakacağız, onlar da fırlayacaklar. Şeye izin verin Yoldaş Kombat biz de kurşun sıkalım."

Evet, bugün taburda yeni bir şey gerçekleşmişti.

Murin, ilgi çeken biriydi. Bir-iki ayrıntısını yakalamıştım. Tabur kendini koyverince birinci olarak o da kendini koyuveriyor, taburun morali yükseldiğinde de

birinci olarak o canlanıyordu. Ona mührü her zaman tabur vuruyordu. Kimi kez yayılıyor, kimi kez hindiymişcesine kabarıyordu. Bu mührün dünyadaki hiçbir şeyle silinemeyecek denli güçlü olduğununun ayırdındaydım.

Bu Panfilov'un sözünü ettiği Bulat'a benzer bir şeydi. Askeri daha yakından incelediğim, keşif dönüşlerinde söylediklerine baktığımda, önemini hayli anlıyordum. Sözcükler adamakıllı biçimlenip anlamları netleşiyordu.

Makinecilere döndüm:

“Tamam güzel Galiulin,” dedim. “Diğerlerinden ayrı olmayacaksınız. Sabaha size de önemli bir görev çıkacak.

Karşılaşmamıza hazır olun.”

KARŞILAŞMAMIZA HAZIR OLUN

Taslak şöyleydi:

Yaklaşık yirmi kilometre yakınımızda Büyük Sereda köyü yer alıyordu. Ekimin on üçünde karargâh komutanı

Rahimov'un süvarileri bu köyü bulmuştu. Köyden aydınlık yollar benzeri Volokolamsk, Kalinin ve Mojaysk’a bir-iki yol uzanıyordu.

Bize ulaşan bilgileri karşılaştırıp, keşfe gidenler ve manga komutanlarının ilettiklerinden, yaptığımız araştırmalar sonucu Al-manlar’ın Sereda köyünü insansızlaştırıp buraya bir dağıtım üssü konumu verdiklerini öğrenmiştik. Bu köyde, askeri donanım-larve yiyecek depoları bulunuyordu. Bununla beraber Cephe arkasından dönen Almanlar burada konaklıyor, görev yerlerine sevkleri yapılıyordu. Köyden ayrılmalarının ardından ya kuzey yönündeki Kalinin’e veya güneyde Mojaysk’a yollanıyor ve iki taraftan da savunma hatlarımızın çevresini sarıyorlardı.

Düşüncemiz şöyleydi: Almanlar’ın bize saldırmasını beklemeden, bu hedefi vurmamız daha fazla uygun olmaz mıydı? Se-reda’ya bir gece seferi düzenleyemez miydik?

Panfilov’un sözü neydi: İyi hesaplayın ve vurun.

Rahimov’u keşif kolunun başına yolladım. Otuz ikisindeki Rahimov sporcu ve dağcıydı. Galiba, Kazakistan'da tanınmış bir dağcı olduğunu da söylemiştim. Adımlarını çok hızlı atardı. Serinkanlılık ve görev bilincinden ayrı bir özelliği de vardı: Yön tayin etmekte üstün sezgilere sahipti. Karanlıkta dahi gözleri çok keskindi.

Heyecanla Rahimov'un dönmesini bekliyordum. Kasımın ön dördündeydi yola çıkışı. Tam gün, tam gece ortalarda görünmedi.

Nihayet bir akşam üzeri geldi. Evet, istihbaratımız doğruydu. Serena onların bir dağıtım üssüydü. Çok fazla önemli sayılacak bir güvenliğe de sahip değildi. Görünüşe göre Almanlar'ın orada, bir saldırı ihtimali görmedikleri açıktı.

O gece saldırmayı kararlaştırdım.

Akşam yaklaşırken mangalardan ikişer kişi seçilip yüz kişilik

oir özel vurucu birlik oluşturuldu. Bu birliğe seçilenler, en iyileri, sağlamları, en cesur ve en fazla görev bilinci olanlarıydı. Hücum oirliğine seçilenler, kendilerini ödüllendirilmiş sayıyordu.

Görev düzeni şöyle belirlenmişti: Gecenin geç vaktinde Se-ʳeda'ya üç yerden saldırılacak. Baskın verme biçimindeki bu salamda olabildiğince çok Alman gebertilecek, yapılabilirse tutsak alınacak, köyün yollarına elden geldiğince mayın döşenecek, köyü tutma düşüncesi olmayacaktı. Şafak söktüğünde tabura dönülecekti.

Saldırı izni veren alay komutanı bana da onlarla gitmeye izin /ermedi. Birlik komutanlığına Rahimov'u, politik yöneticiyi de Bozjanov tayin ettim.

Karanlık basınca yüz savaşçı ormanın eteğinde Tabur ko-Tluta alanına yakın, kavisli şapkaların üstünde Galiulin'in kafası seçiliyordu. Yanında kısa boylu Bloha da vardı. Sözümü tutuyordum. Makineli tüfekçiler gece baskınında yer alıyordu.

Yüzlerini seçemiyordum fakat adeta aramızda oluşan bir elektriklenme vardı. Gövdem sinirli titremelerle sallanıyor, askerlere dokunmadan da titreyişlerle sallandıklarını ayırt ediyordum. Bu ürküntü titreyişleri değil, savaş hazırlığının coşkusuydu. Eski oir Kazak atasözünü anımsadım ve konuşmaya o sözle başladım.

“Düşman, kanının tadını alıncaya dek korkunçtur... Baskına gidecek arkadaşlar, bakın bakalım Almanlar neden imal edilmiş. Mermileriniz onların kanını dökecek mi? Kamanızı sapladığınızda köpek gibi bağıracaklar mı? Güm anında dişleriyle toprağı ısıracaklar mı? lsırsınlar ve midelerini toprağımızla doldursunlar. General Panfilov sizlere ‘Kartallar' adını koydu. Haydi kartallarım...”

Rahimov onları alıp götürdü. Sisler arasında vurucu timlerin giderek silikleşmesini izliyordum. Zaev yanıma gelerek:

“Beni niçin yollamadınız Yoldaş Teğmen?” diye mırıldandı.

“Beni de yollamadılar Zaev...

Bu gece ikimiz, gidenleri kıskanıyoruz.”

On beşten on altıya geçen geceydi: Savaşın ilk gecesi...

Bu gece uyku tutmadı. Siperlerde de duramadım. Orman bitimine dek yürüyor, küçük keçiyolunda geziniyorum.'3atıya dikiyorum gözlerimi. Erlerin gittiği yöne kulak veriyorum. Oı adan, yirmi kilometre öteden silahların sesleri veya haykırışlar duyulacaktı.

Gündüzleri, güneyden gelen sürekli top sesleri vardı. Biz hâlâ bu sıralar Alman tankçı birliklerinin Moskova'ya yönelişe geçtiğini ve bunların dolanarak, tümenin sol kanadıyla Buliçovo'da savaşa giriştiklerinden habersizdik.

Gece her şey suskunlaşmıştı.

Tabur komuta yerine ulaştıran ve yürünmekten karları topraklara bulaşmış keçiyolunun başında nöbetçi vardı. Onun da baktığım yöndeydi bakışları. Bütün tabur yüz kartalın savaşta olduğundan haberliydi. Taburun tamamı Almanlarla savaşmanın nasıl bir şey olacağını bekliyordu.

Sürekli saatteydi gözlerim. Fosforları ışıldayan akrep ve yelkovan üçü gösteriyordu. Üç buçuk, dört... Gözler yalnızca karanlıkları tarıyor, kulaklar sessizlik dışında bir şey duymuyordu.

Aniden göğe bir şey fırladı. Yo. Ben öyle sandım galiba... Yeniden zor fark edilen bir hat seçildi. Neydi bu? Şafak mı söküyor? Yanıldım belki de... Gök

kapkara. Yine bir ışıltı. Tekrar söndü... Tekrar... Titriyor, yayılıyor, kimi kez adeta derlenip birleşiyor, fakat yok olmuyor. Nihayet kızılımsı bir renk görüldü... Büyülen-mişcesine izliyordum. Işıksız gökte aydınlık bir yalım, soluklarla alevlendirilmişcesine belirgindi.

Nöbetçi soluklanmadan konuşarak:

“Arkadaşlarımız. Almanlar'ı yakıp, vuruyor. Arkadaşlarımız.”

Konuşmayı istiyor, ama beceremiyordum. Mutluluktan kalbim sıkışıyordu. Sevincim ateş büyüdükçe büyüyor ve kanım, ısınmış gövdemin tüm hücrelerini dolaşıyordu. Şimdi ilk defa düşmana saldırmanın coşkusunu yaşıyordum.

Birlik gece sabaha devrilirken döndü.

Önlerinde üç atla çekilen, büyük bir kilimin örtüldüğü bir kızak uçarcasına geliyordu. Bizim alayda böyle bir şeyi görmemiştim. Sereda'da Almanlar’dan alınmış olmalıydı. Sonra seleli iki motosiklet geliyordu. Bunlara kalın i plerle iki makineli bağlanmıştı. Bunlar da Almanlar’dan alınmıştı. Motosikletlere ve selelere askerlerim kurulmuştu.

Öndeki kızağın peşinde diğerleri vardı. Askerler yaya gitmiş, Kızakla dönüyordu.

Askerler çeşitli siperlerden fırlayarak, gelenlere koştu. Onla--ı coşkuyla karşılıyor ve hayretle, tutsak Alman'ı

izliyordu. O da ganimetti. Hâki üniforma ve şapkasıyla kızakta duruyor ve damarları çıkık boynunu hafif döndürüp kaş altından bakıyordu.

Bozjanov ayağa kalkmasını işaretle gösterdi.

Bana:

“Tutsakla konuşabilirsiniz," dedi. “Rusça'yı biraz anlıyor. Adın ne senin?"

Tutsak bir şeyler mırıldandı.

Bozjanov sinirlendi:

“Biraz bağır."

Tutsağın elleri pantolonunun zırhına kaydı ve Kazak askerin karşısında adeta gerileyip, adını bağırarak söyledi.

“Evli misin?"

“Değilim... Bekâr..."

Bozjanov tüm yüreğiyle güldü. Arı görünüşlü yuvarlak yüzü gevşedi, göz kapakları neredeyse şişip, ufak gözleri yitti. Politik yöneticiyle beraber hepsi gülüyordu. Biri haykırdı:

“Biraz sessiz olun... Dinleyin. Politik yönetici ne diyecek?"

Bozjanov'un eli havaya kalktı. Gürültü kesildi:

“Politik yönetici size gülmenizi söyleyecek,” dedi.

Ve hiç beklemeden taburda en çok söylenen sözü tekrarladı:

“Savaşta gülmek ciddi bir şeydir.”

Ardından hızlı olmamasına ve anlaşılırlığına özenerek Alman tutsağa, Alman komutanlığının tasarılarını sordu. Tutsak, ilkin anlamadı ve tatsız bir Rusça’yla:

“Sabah yemeği Volokolamsk. Akşam yemeği Moskova.”

Bunu ağırbaşlılıkla dile getirmişti. Elleri pantolon dikişlerin-deydi.

Tutsaklığına karşın buna emindi. Tekrarladı: “Sabah yemeği Volokolamsk. Akşam yemeği Moskova.”

Tekrar gülüşüldü.

Bu içtenlikli ve bastır/lamayan gülüşlerde askerin korku duygusundan arındığını anlıyordum.

Tutsak başını döndürüp, etrafına bakıyordu. Ruslar’a ne olduğundan habersizdi. Galiba gülme nedenimizi anlamıyordu. Birinci utkuya böyle ulaşıldı. “General Korku" yenilmişti işte.

Rahimov ve Bozjanov beni baskının detayları konusunda bilgilendirdiler.

Şüphesiz, baskında her şey öngörüldüğü gibi gerçekleşmemişti.

Gruplardan biri bir tesadüf sonucu köy sağlamca kuşatılmadan nöbetçilerle çarpışmaya koyulmuştu. Baskıncılar, onlara saldırıp vurarak öldürmüşlerdi. Almanlar'ın çoğu açık bırakılan yollardan kaçabilmiş ve onlar tahminlerinden çok daha fazla hızla derlenip savunma konumu almışlardı.

Birlik yaklaşık iki yüz Nazi'yi devirmiş, yollara mayın döşenmiş, hayli kamyon ve bir depoyu havaya uçurup bir-iki benzinlik kundaklanmıştı. Ama Almanlar, köy kıyısındaki kimi araçları baskından kurtarabilmişlerdi.

Fakat en fazla arzulanan sağlanmış, askerlerim kendilerinden kaçan Almanlar'ı görüp, bağırışlarını duymuş, can çekişirken çıkan haykırışları işitip, süngülerinin onların gövdesine battığını görmüşlerdi. Her zamanki görevlere iki saat aradan sonra devam edilmesini emrettim. Baskından gelen her bir yiğidin etrafına birikmiş gruplar seçiliyordu.

Kimi zaman sağda solda kulağa çarpan gülüşmeler oluyordu. 16 Kasım 1941 tarihi bizim taburun gülme gününün de tarihiydi. Bozjanov'un söylediklerini peş peşe hatırlıyordum: ' 'Savaşta gülmek, ciddi bir şeydir." Savaşın ön cephelerinde gülünüyor-sa ürkü kaçıp gider.

Asker, şahsımı “Kalk", “Hazırol!" gibi komutlarla karşılar. Salt bu komutlarla dahi askerin ruhunu anlayabilir kişi. Bugün bu tür komutların keyifle savrulduğu duyuluyordu...

Garkuşa’nın etrafını alan bir gruba sokuldum. Bir asker arkasına bir şey gizledi. Garkuşa gözlerimi yakalayarak:

“Ver onu,” dedi.

Asker Almanlar'dan ele geçirdiği bir matarayı uzattı.

Garkuşa:

“içinde rom var Yoldaş Kombat," dedi. “Almanlar'ın da olsa sert. Sizden rica etsem tatmaz mısınız?"

Uzatılan mataradan bir yudum aldım.

Rahimov:

“Garkuşa, güzel dövüştü," dedi.

“Yoldaş Kombat, indirdiklerimin her birinden bunun gibi birer :ane almam mümkün olsaydı, tam yirmi tane getirirdim. Fakat taşıyamazdım. IJstelik orada böyle şeylere vakit olmıyor."

Garkuşa sürekli anlatıyordu.

Merideki siperlere yürüdüm. Az sonra gece baskınına gidenlerden Murin’e rastladım. Hızlıca yürüyerek bir

yere yetişmeye çalışıyordu. On metre kalınca toparlandı ve yürüyüşünü düzeltti. Cephenin ön bölümündeydik. Buradan sonrasına insansız bölüm deniyordu. Burası bizi Almanlar'dan ayıran bölümdü. Murin ise burada dahi tabur komutanı önünden uygunadımla yürüyordu. Gözlerimiz karşılaşınca gülümsediğini ayırt ettim. Ben de gülümsedim. İşte her şey bundaydı. Konuştuğumuz tek sözcük bile yoktu fakat içimi geceki gibi tekrar bir dalganın bürüdüğünü hissettim. Bu mutluluğun o eşsiz anlarıydı. Komutanın bu mutluluğu, taburla birleştiği andı. Ben beynim ve kalbimle bugün taburun korkusuzluğunun doğduğuna inanıyordum.

Her şey eskisi gibiydi. Donmayan sularının karanlığı seçilen ırmağın ötesi ak pak ışıltılarla uzuyor, zamansız yağan karların altında gölgeler şeklinde sürülen tarlacıklar görünüyordu. Biraz açıkta ormanın uzantıları kararıyordu. Ben şu an da önceden olduğu ,ıibi, biraz zamanın ardından her şeyin sarsıntılar yaşayacağın,, karı, siyah beneklerle ezecek tankların emekleyeceğini, ormandan koşarak çıkacak olan hâki kaputlu askerle.m biraz koşmanın ardından yerlere yatacağını sonra tekrar koşacaklarını, makineli tüfeklerinden ateşler fırlayan bu insanların bizi yok etmek için saldıracaklarını kestriyordum. Fakat şu an içimi kaplayan bir ses yükseliyordu: "Karşılaşmamıza hazır olun!" Askerlerin gözlerinde de aynı şey okunuyordu. Farklı şeyler anlatan gülümsemelerinde de aynı sözler vardı: "Karşılaşmamıza hazır olun."

Bugün taburumuzun, bulatımızın seslenişi böyleydi. Bulatı-mız... Evet bu tabur bulata dönüşüyordu. Su verilen çelik ve bi-leylenmiş, gravürlü ve sivri uçlu birer demirdik. Dünyanın hiçbir gücü onun içine püskürtülmüş resmi silemezdi. Bunu daha açıkça belirtmek gerekirse denebilir ki: Bugün biz askeri eğitimin orta kısmını tamamlamıştık. Bu okuldaki son sınıf veya askeri terimle, süngümüzü korkuluklara değil, düşmanlara saplamaydı. Bu etap gece baskınıyla zorlanmadan aşılmıştı.

Zorlu çarpışmalar ve gerektirdiği olağanüstü direnç, her şey ileri haldeydi.

Moskova önlerindeki iki aylık zorlu savaş nihayet başlıyordu.

Bu sürede biz, Talgar Alayı'nın birinci taburu tam otuz beş kez çarpıştık. Bir ara da General Panfilov'un ihtiyat tümeniydik. Çarpışmaların yedeklere düşen en zorlu anlarında katıldık. Volokolamsk ve lstra'da savaştık. Almanlar'ı ezerek kovduk.

Katıldığımız bu otuz beş adet çarpışmadan daha sonraları söz edeceğim. Şu an...

Bourdcan Momiş-Uli devamla:

"Şu an," dedi. "Büyücek bir nokta koyup, birinci kısmın sonu," yazın.

SAVAŞ ARİFESİ

Kolay şey değil askerlik, komutanın birliğinde sıkıdüzeni sağlaması da zordur, savaşsa çok daha zor.

Bourdcan Momiş-Uli:

“İkinci hikâyemiz daha zorlu ve daha ağır sorumluluklarla dolu,” diye devam etti. “Buraya kadar askerin eğitiminden söz ettik. Artık savaştan konuşmaya başlıyoruz."

Bourdcan Momiş-Uli konuşmayı devam ettirdi:

“1941 yılı On Altı Kasımı, tabur komutanlığı göreviyle Moskova’nın yüz otuz kilometre uzağındaki taşınabilir karyolama uzanmıştım.

Uzaklardan kimi kez çoğalan kimi kez de azalan silah sesleri duyuluyordu. Sesler solumuzdan geliyordu; yirmi-yirmi beş kilometrelik bir uzaklıktan. Sonraları öğrendik: Almanlar tanklarıyla, tümenin sol kanadına yarma harekâtındaydı.

Bizim çevremizdeyse ortalık durgundu. Almanlar, tabur himayesindeki Vokololamsk'a, orta çizgiye kadar ilerleyemiyordu. Uzanmış, düşünceye dalmıştım.

Taburda benimle rastgele konuşmasına iznimin olduğu seyis Sinçenko da beni sıkıyordu. Aralıksızca

bana banyoyu hazır ettiğini söyleyip, bir şeyler yememi söylüyordu. Onu kovalıyordum: “Daha sonra... Defol! Beni engelleme.”

“Takmışsın: Beni engelleme, beni engelleme. Güününüz nasıl geçiyor ki engelliyorum.”

“Düşünüyorum anladın mı? Düşünüyorum.”

“Bu denli fazla düşünür mü insan?"

“Düşünür elbette. Ahmaklığım senin ölmene sebep olursa eşine ne derim? Bir sen değilsin ki düşündüğüm."

Size göre, tabur komutanının, üstelik böylesi bir zamanda, hemen savaş arifesindeki birinin görevi bir şeyler gerçekleştirmektir. Telefon konuşmaları, emirler, ön saflarının dolaşılması, gibi şeylerle uğraşmalıdır. Fakat General İvan Vasileviç Panfilov bize çok farklı bir öğüt vermiş, üstelik bunu defalarca da tekrarlamıştır: Komutanın en önemli uğraşı düşünmek, düşünmek, düşünmektir...

Söylediğim gibi o gece yüz asker yirmi kilometre ilerleyerek düşmana baskın verdi ve utkuyla döndü.

Bu birinci utkuyla askerin ruhunu farklılaştı, tümene yeni bir ruh hâkim oldu.

Peki sonra?

Doğaldır ki bizim bu saldırımız büyük savaşta bir şeyi etkile-

mezdi. Biz, Talgar Alayı birinci taburunun yedi yüz askeri, Moskova önlerinde düşman saldırısına uğramış tümende üzerine düşen yedi kilometrelik cepheyi tutmayı devam ettiriyorduk.

Son iki gündür, keder veren düşünceler beni tekrardan zorluyordu.

Bilindiği üzere, bu yedi kilometrelik alana konumlanırken, bu denli geniş bir alanın bir tek taburla korunacağını sanmıyordum. Tahminim şuydu ki ardımızda iki, olasılıkla üçüncü bir müdafaa hattı oluşturulacaktı. Arkamızda ordunun diğer birlikleri olacaktı. Biz birinci saldırıyı göğüsleyip, düşmanı biraz uğraştırmanın ardından esas güçlerin tarafına çekileceğimizi düşünüyordum.

Fakat iki üç gün öncesinde savunma hattının burnunun dibinde Hitler'in ordusunun olduğunu ve Vyazma yakınında yarma harekâtına koyulduklarını ve peşimizde de tek bir askerin dahi olmadığını, Volokolamsk ile Moskova'ya ulaşan Volokolamsk şosesinin bir-iki tank alayıyla kuşatıldığından haberim olmuştu.

Savaş şartlarının gelişme hali böyleydi. Ordunun bu durumdaki görevi şuydu: Destek kuvvetleri gelinceye dek Almanlar'ın Moskova önlerindeki akını durdurulacaktır.

kteyip izin verirseniz, yurdun arzusu buydu veya yurdun arzuları benzeri sözcükleri kullanmayalım. Yurt sevgisi söz konusu olduğunda bazı sözcüklerde elisıkı davranmayı istiyorum.

Zannetmeyin ki, ben de sizin gibi, mutlaka sosyalist olan yurdumuzun neyi yansıttığını ve neyi savunduğunu, işimizin ne olduğundan haberdar değildim.

Taşınabilir yatağıma uzanmış halde, düşmanın bir iki saat zarfında şimdi bizi onlardan ayıran savunmasız yirmi beş kilometrelik alanı geçerek Ruza kıyılarına gizlenmiş siperlerimize nasıl hücum edeceklerini canlandırır gibiyim.

Onlar, geceleyin ormanda bir araya gelip keşfe çıktıklarında savunma hattımızı görecekler. sonra kararlaştırdıkları bir noktadan hücum edecekler. İlkin topçular başlayacak, ardından kuvvetlerini, sevdikleri yöntemle; bir kama biçiminde ensiz bir cephede saldırtacaklar. Bu da yaklaşık bir-bir buçuk kilometrelik bir şey olacak. Taburumuz ise her kilometreyi yalnızca bir takım ve bir makineli tüfek mangasıyla koruyor.

Jstüne üstlük benim yedek gücüm de yok. Uzaklıkları oranladığımızda, Almanlar'ın sert ve ani bir saldırısında, savunma bölgemizin diğer kuvvetlerini saldırı bölgesine getirinceye dek hattımızı yarabilecekleri aleniydi.

Kendimi düşmanların yerine koyduğumda düşmanın bize saldırmak için en çok faydalanacağı yeri

saptayamaz mıydım? Fakat onlar da ahmak değildi ya? Ben kendimi onun yerine koyup düşünmeye zorlarken, onlar da kendini benim yerime koyup düşünecekti.

Elbette ki o benim tasarılarımı rahatça kestirecek; beni kandırma yöntemlerini saptayacaktı. Bir noktaya saldırarak, tanksavarlarımı ve diğer silahlarımı yollayacağım, kendisi de bundan faydalanarak esas güçlerini boş kalan yerden geçirecek.

Belki de şu anda yirmi kilometre öteden, gülerek tasarılarımı okuyordur.

Gözlerimin önünde düşman güçlerinin komutanının görüntüsü canlanıyor. Ukala, berberden yeni çıkmış bir Nazi subayı. Bir Albay, belki de omuzlarında general rütbeleri var.

Bir taburla koruduğum yedi kilometreye karşı elinde herhalde bir tümeni bulunuyor.

Pürdikkat rakibimi izliyorum. Hayalimde onunla dövüşüyordum. (Usulca düşüncenin kendisiyle dövüşmesiydi bu.) Onun, fikirlerini okumaya, tasarılarını öğrenmeye uğraşıyordum. Kendimce de devamlı yineliyordum: rakibinin bir ahmak olduğunu asla düşünme Baurdcan.

Düşümdeki gözler delici, soğuk fakat genç değildi; bir askerin sahip olduğu ateşten eser yoktu veya bir harita üzerinde çalışmıyordu. Hareketsizdi, bir fikrin yalazlanması yoktu. Kin okunuyordu. O düşman subayı

bana kinliydi. Karşısındaki tabura nefret besliyordu. Gücü birkaç yüz asker olan bir birlik onu Moskova'ya götürecek yolun yedi kilometresine engel oluyordu. Bizi yalnızca kendisini engellediğimiz için suçluyordu. Epey savaş kazanılarak, Moskova'nın yolu temizlenmişti. O bizi hiç düşün-meyip, aklını kullanma gereksinmesi de duymuyor olabilirdi.

Yanılıyor da olabilirim. Belki de savaşın verdiği dersler; ordu-

nun hudutlarda, Smolenks, Odesa ve Leningrad'da yiğitçe direnişi onu düşünmeye yöneltiyordu. Kim bilir belki de, yaptığımız gece baskını, onu uyarmış ve onda Moskova önlerinde korkulu bir çarpışma gerçekleşeceği fikrini oluşturmuştu...

Kim bilir... O belki de, ilerleyen, 120 günde sınırdan bu tarafa olan yürüyüşü bin kilometreyi geçen Hitler ordusuna, Vyaz-ma'daki çarpışmada en büyük kuvvetlerimizi parçalayan bu Tü-men'in komutanına yüz erimizin katıldığı gece baskını bir vurkaç hareketi gibi geliyor ve kendisinin, bir-iki gün içinde otomobiliyle Moskova sokaklarındaki gezinişini hayal ediyordu. Ardından böylesi işlerle uğraşmak Alman gizli polisin veya jandarmanın uğraşı olacaktı.

İçimden bir ses: Onun kalbini okudum. İçinde sadece kin, sadece nefret bulunuyor. Bizi suçluyor. Bekle... Biz seni düşünmeye mecbur edeceğiz.

Şu an... Şu an, her şeyin ondan gelmesini beklememiz gerekiyor. Düşünmeyi gerekli bulmayan bu zafere koşmuş komutandan yalnızca birkaç klişe hareket bekleyebiliriz. Birkaç saatte yirmi beş-elli kilometrelik korunmasız bölümü geçmiş ve aklınca yeni bir utku kazanmış olacak. Gülümsemesi gerekiyor şimdi... Düşmanın kafasının içine girip dairesel bir hareketten sonra tekrar başladığım yere gelmiştim.

Düşünüyordum: Tasarıları net. Acaba?

Savaşı kitaplarda okuduklarımdan, yönergelerden ve savaşmış olanların anlattıklarından biliyordum. Eğitilmiş, öğrendiklerimi askerlerime belletmiş ve onlarla cepheye gelmiştim. Ve yine de savaş, benim için bir bilinmezdi. Savaşın içinde yer almamıştım.

Naziler, Polonya'da ve Fransa'da savaş usullerini ortaya sermişlerdi... Onlar, karşı cepheleri birkaç yerden yarıyor, oradan tanklarını, zırhlı birliklerini ilerletip, koruma birliklerini bastırıyorlardı. Bize de bunu uygulamaya uğraşıyorlardı.

Akı! yürüttükçe, kendim de eş düşüncelere saplanıyordum:

Geçit açarlarsa. Bizi yarma harekâtıyla geçerlerse. Peki nasıl? Nasıl geçerler? Bunu nasıl gerçekleştirebilirler?

Artık ezberlediğim haritaya bakmadan görüyorum. Dar ve ağır akan Ruza Irmağı'nın büküntülü kıyıları, makineli tüfek yuvaları ve ateş hattına ait yerleri ve tankların engelleri gözümün önünde. Arkada, ormana gizlenmiş sekiz top bulunuyor, taburun emrine verilmiş. Koruma hattımızın önünde de mayınlı tarlalar...

Gözlerim önlere kayıyor. Irmağın ötesine. Düşman tarafına doğru...

Gözlerim daha önlerde: Irmaktan alınmamış, Almanlar'ın yığıldığı, bizim tarafa yönelen yolları bütün berraklığıyla görüyorum. Sonra aniden orada Almanlar'a kurulmuş pusular ve onların bu pusulara düştüklerini görüyorum. Dizilerle ilerlemelerini gördükçe yüreğim sıkışıyor.

Beynimde, artık onları arkalarından vurma, henüz yayılma fırsatı bulamamış kuvvetlerini tuzağa düşürme düşüncesi boy veriyor. O vakit iki ateş arasında kalarak, hiç hesaplamadıkları bir anda kendilerini ateş altında bulacaklar.

Beynimde bir karşı atak tasarısı beliriyor. Onlar bana yaklaştıklarında ben de onlara karşı atağa geçivereyim. Fakat hangi kuvvetle. Taburu savunma siperlerinden mi çekeyim?

General Panfilov çok az önceki gelişinde inatla dikkatimi bir karşı atağa kalkışma imkânına çekmeye uğraşmıştı. Fakat benim yedi kilometrelik cephemde yalnızca yedi yüz asker var. Bütün taburu çekip koruma

hattını boş bırakamam ya. Şimdi size komutanın içindeki acıyı nasıl kelimelerle anlatayım: kuvvetim yetersiz, kuvvettim yetersiz...

Kendimi Almanlar'ın yerinde düşündükçe onun meselesini halledebilecek epey yol buluyorum. Bizi dağıtmak, savunma hat-tımızı yarmaya yetecek epey şey buluyorum. Kendimeyse savunma yerelimin dağılmaması için bir çıkar yol bulamıyorum.

Kendimi zorluyor, sövüyorum. Bütün bedenim dövülmüşcesi-ne sızlıyor.

Sabahın beşinde, komşu tabur komuta yerinde olmak için bir gece emri aldım.

PANFİLOV'LA BİR SAATİMİZ

Solumuzdaki komşu tabura atla gittim.

Dikkatinizi verin sola. Kabaca fakat duru bir bilgiye sahip olmanızı istiyorum. Taburun savunma hattını yeniden göz önüne getirin. Ruza Irmağı kenarında yüzünüz düşmana dönük olsun. Meriyi açıkça düşünme zorunluluğunuz var. Taburun cephe önünde şu ya da bu oluyor. Sağda da aynı şey şu ya da bu. Solda (orada da bizdekinin aynısı) Taburlar uzun bölgelere yayılmış olarak bulunuyorlar.

Kasım ayı için anormal, tez gelmiş bir kışla beraber kızakların hareketi için yeterli kar yağmasının ardından hava değişti. Soğuk azaldı ve güz yağmurları başladı. Çevre çamurlandı. Geceler aysız.

Karanlık yüzünden çukurlardan birine düşmemek için, ırmak kenarından değil de köy yolundan dolaştım.

At yürümekte zorlanıyordu. Lisanka, her adımında başını kaldıra kaldıra ayaklarını balçıktan güç kurtarıyordu. Eyerin üzerinde düşüncelere dalmıştım.

Yolda aynı yöne giden gölgelere yetişmeye başladım. IJrper-dim. Bunlar neydi? Yeni kuvvetler mi? Yardım mı? El fenerim bazen ışığıyla karanlığı yarıyordu.

Ne olmuştu? Bir intikalden geriye artanlar mıydı? İkişer üçer yürüyorlardı. Arkalarındaki tüfeklerinin namlularıyla sivriltilmiş çadır bezlerinden yağmur süzülüyordu.

Biri sordu:

“Sipunovo’ya daha ne kadar yol var Yoldaş Komutan?"

“Siz kimsiniz? Nereden geliyorsunuz böyle?”

Öğrendim: (Dnümüzden Volokolamsk'a ihtiyat taburu geçmiş. Bunlar da geriye kalanlar.

Tekrar Sipunovo’ya kaç kilometre kaldığını soruyorlar. Yanıtlayıp geçiyorum. Yol bir süre sessizleşiyor. Etrafta çıt yok. Geceleri uzaktan seçilen ateş sesleri yok.

İşte yine öndekiler hareket ediyor. Ayakları batıp çıkıyor. İkişerli üçerli diziler halinde yürüyorlar. Destek gelmesi mutlandırı-

yor insanı. Fakat... Şeytan alsın, yürüyüşleri ne kadar berbat. Panfilov’un bize uygullattığı katı eğitimin izlerini onlarda göremiyorum. Bizdekiler böyle sallanıp, arkada kalmazlardı.

Lisanka ani bir korkuyla yan tarafa fırladı. Elimdeki fenerin ışığıyla yarıya dek çamura saplanmış at ve arabayı seçiyorum. Yağmur altında büzülen arabacıyı da.

Bir an sonra etrafta sigara ateşleri de görülüyor. Askerlerin bir-ikisi yol kıyısına çömelmiş sigara tüttürüyorlar. Bitkin ve ezik gövdeleri yerdeki çamuru umursamıyor.

Ve hepsinin de sorusu aynı:

“Sipunovo'ya daha çok var mı?"

Benim de yolum oraya. O köye. Komşu taburun karargâhı köye çok yakın.

Vardığımda, ıslanmış merdivenlerden, yeraltındaki komuta merkezine indim.

“Ooo ... Yoldaş Momiş-Uli, Hoş geldiniz..."

Aşina olduğum kalınca bir sesti:

General Panfilov’u ayırt ettim.

Tenekeden yapılmış bir sobanın yanına oturmuş çizmelerini değiştiriyordu. Bir ayağında çizme vardı. Yanına da emir subayı oturmuştu. Gencecik ve al yanaklı bir teğmendi. Diğer taraftaysa tanışmadığım yüzbaşı rütbeli biri bulunuyordu.

Selam durup tekmilimi verdim. Panfilov saatine baktı.

“Jstünüzü çıkarıp, şöyle sobanın yanına oturun.”

Dikeldi. Ayak bezini yere serdi. Kuru yanına bastı. Usta bir tavırla bir tek kırışık bile oluşturmadan sarıp çizmesini ayağına geçirdi.

Yağmurun koyulttuğu, yıldızlı kaputu sobanın yanında kurumaktaydı. Anlaşılan tümen birlik komutanlarını beklerken siperlerde dolaşmıştı. Uzun zaman yağmur altında kalmış, belki de bütün gece uyumamıştı. Bunlara rağmen, ellili yaşları gösteren yüzünde, kısa bıyıklarında ne bir beyaz ne de bir yorgunluğun belirtisi vardı.

“Yoldaş Momiş-Uli haberiniz var mı bugün biz nasıl... duydunuz mu?" diye sordu. Kısık gözleriyle gülümsüyordu.

Tanımı çok güç. Sesinin o andaki duruluğunu ne kadar beğenmiştim. Savaştan bihaber, savaştan anlamayan ben aniden düşman karşısında yalnız bırakılmamıştım. Bunun gizini bilen biri vardı. Birinci Dünya Savaşı'nda da asker olan ve sonrasını gören, ilkin tabur, ardından alay ve sonrasında tümen komutanı olan General'di bu. Ve o benim durumumu biliyordu.

Panfilov sürdürdü:

"Geriye püskürttük onları... Uuuu, Uf..." Şakacı sesiyle derince soluklandı: "Korkuyordum. Fakat bunu kimse bilmesin Yoldaş Uli, tankları biliyorsunuz ya... İşte o da benimleydi. O da gördü. (Panfilov emirsubayını gösterdi.) Söyle bakalım onları nasıl karşıladık?"

Emir subayı yerinden fırlayarak keyifle konuştu:

"Göğüslerimizle Yoldaş General."

General Panfilov'un tuhaf bükümlü kaşları havalandı.

"Göğüslerimizle mi?" Biran susup: "Hayır aslanım. Göğüsler sadece mermilerle değil sivri olan her şeyle delinebilir. Amma da yaptın. Göğüslerimizle! Böyle subay üniformalı tuhaf birine bölük teslim et de, bizleri tanklara karşı göğüslerimizle sürsün. Göğsümüzle değil. Ateşle. Silahlarla karşılıyoruz onları. Görmedin mi?"

Emir subayı onun sözlerini çabucak evetledi.

"Göğüsle... Git atlara bak yemliyorlar mı? Ve söyle de yarım saat sonra eyerlensinler."

Emir subayı selamlayıp, ezikçe çıktı.

Panfilov onun arkasından sevgi içeren bir samimiyetle:

“Gençtir...” dedi.

Nkin bana, ardından tanışmadığım yüzbaşıya baktı, parmaklarıyla masaya vurmaya koyuldu.

“Piyadelerin göğüsleriyle savaşmaya girişmemeliyiz,” diyerek hafif bir sesle: “Genellikle de şimdilerde. Burada Moskova önlerinde asker sayımız az. Onları korumak gerekiyor."

Generali ilgiyle dinliyor ve beni kederlendiren soruların yanıtını arıyordum. Fakat bulamıyordum.

O bir an daha düşünüp:

“Koruyalım. Fakat sözle değil. Eylem ve ateşle."

Panfilov bana yöneldi:

"Şimdi de sizle konuşalım Yoldaş Momiş-Uli. Yanımda, yeni komşunuz var. Tanıştırayım: Yüzbaşı Şilov.”

Yüzbaşı masanın yanındaydı. Boyu uzundu, irikıyımdı. Rütbesine oranla genç görünüşlüydü. Yirmi

yedi-yirmi sekiz yaşlarında kadardı. Kafasına Panfilov tümeninin er ve subaylarının giydiği kulaklıklı kalpak yerine, gri-kırmızı piyade zırhı taşıyan bir kep takmıştı. Şimdiye dek hiç konuşmamıştı. Bu halde bir üst rütbelinin kendisiyle konuşmadan konuşmayan askerin sıkıdüzenli-liğini yansıtıyordu. Selamlaştık.

Panfilov:

“Yoldan geldiniz değil mi Yoldaş Momiş-Uli?” diye sordu. ‘'Evet. Yoldaş General."

"Geride kalan çok mu?"

“Evet,” dedim.

Panfilov'un dudaklarından usançlı bir:

“Eh...” çıktı.

Yüzbaşıya yöneldi. Şilov kızarıp esas duruşunu aldı. Panfilov onu paylamadı, tersine, sakince konuştu:

“Biliyorum, biliyorum. Neyi düşünüyorsunuz? Biri onları biri böyle eğitip hazırlamış. Şimdiyse buyrun hesabını siz verin Yüzbaşı Şilov. Değil mi?”

Panfilov ve Şilov gülümsedi. Kaygısından arınmıştı.

"Hayır Yoldaş General, böyle değil."

"Nasıl öyle değil mi?”

General sert bir tavırla Yüzbaşıya doğru eğildi. Küçük gözleri ilgiyle parlıyordu. Şilov, kararlılıkla yanıtladı:

“Kendimi düşünmüyorum. Yoldaş General. Bunun hesabını erler vermek zorunda kalmasın. izniniz olursa gidip gereken önlemleri alayım Yoldaş General.”

“Geride kalanların burunlarını mı sürttüreceksiniz?”

"Hayır Yoldaş General. Komutanlarınkini sürttürmellyim. Azarı kimin iki kat fazla yiyeceği anlaşılsın."

Panfilov kahkaha atarak:

•Tamam, tamam Yüzbaşı,” dedi.

“izninizle çıkayım.”

“Biraz durun.”

Panfilov susup düşünerek, tekrarladı:

“Evet... Yoldaş Momiş-Uli. Şu an yeni bir komşunuz bulunuyor. Taburun durumu zayıf. İyi eğitilmiş değil. Doğru mu Yüzbaşı?”

“Doğru Yoldaş General.”

Panfilov bana yönelip durumu anlattı: Volokolamsk’daki yedek tabur, tümenin emrine verilmişti. Yüzbaşı Şilov'sa taburu bir-iki gün önce teslim almıştı.

Panfilov:

“Bir önceki komutana el çektirmek gerekti," diyordu. “Askerler uyuşuktu. Onlara şefkat gösteriyordu. Tuhaf biri. Şefkat göstermek esasen onlara acımamak değil mi? Kast ettiğimi anladınız mı Yüzbaşım?”

“Evet. Bundan haberliyim Yoldaş General.”

Panfilov, biraz, genç yüzbaşı Şilov'un ağırbaşlı yüzünü izledi, tekrar bana yönelerek:

“Sizi çağırma nedenim Yoldaş Momiş-Uli..."

Her tarafım gerilmiş gibiydi... Fakat, General bana yalnızca yüzbaşı Şilov'la beraber taburlar arasındaki bölgeyi ve durumu araştırmamız gereğini söyleyip ekledi:

"Şayet düşman aranıza sızarsa ona beraber vurun. Bunu sağlayacak hazırlığı tamamlayın. Koordinasyon sağlamayı ve manevra koşullarını yerinde konuşun ve tam fikirbirliğine varın. Biriniz diğerini bir felaket karşısında, tek bırakmayacaksınız."

Panfilov, yüzbaşıyı bir defa daha ilgiyle inceledi ve gitmesine izin verdi.

Benim içinse hâlâ hiçbir şey açıklığa kavuşmamıştı. Daha önceleri de olduğu gibi, açıklanmayan sorun, beni kaygılandırıyordu. General “Ona beraber vurun” demişti. Nasıl? Hangi kuvvetle? Askerleri siperden çıkarıp mı? Cepheyi boşaltarak mı? Peki düşman tam o anda, farklı bir yerden de atağa kalkışırsa? "Ona beraber vurun.” Doğrusu o bize vuracak. Daha nitelikli bir kuvvetle üstelik, farklı yerlerden. Farklı farklı yönlerden saldıracak.

Panfilov’un her sözcüğünü kavramak istiyor; ondan bir şeyler çıkarsamaya uğraşıyordum: Savaşın gizi, savaştan zaferle çıkmanın gizi yine benim için bilinmezdi.

Kapı yüzbaşının arkasından kapandı.

Panfilov düşünceli:

“Kafası çalışıyor sanırım," dedi. “Fakat... dediğine göre geriye kalanlar oldukça çok ha... Çok mu?”

“Evet Yoldaş General.”

“Öyle. Çalışan bir kafaya rağmen eğitimsiz askerle zor durumda kalabilirsin."

Aniden Panfilov’un yüzünde ağır bir yorgunluğun izi belirdi ve yüzü asıldı. Hemen peşinden bana bakarak gülümsedi. Küçük gözleri ışıltıyla parladı.

“Evet... Yoldaş Momiş-Uli... anlatın...”

Özetleyerek gece baskınının başarısını anlattım. Fakat o, özet değil, detaylarıyla öğrenmek istiyordu. Bu da öncekiler gibi rapor vermekten çok bir sohbetti.

Panfilov:

“Bunda ne var Yoldaş Momiş-Uli biliyor musunuz?” dedi. “Bunun tamamım Şilov'a anlatın. Onu da hareketlendirin. Sabaha onun da sizin yaptığınız gibi bir baskın vermesini istiyorum."

General beni tebrik etmedi, tokalaşmadı da. “Çok iyi arsla-nım,” da demedi. Fakat beni farklı bir biçimde övüyordu.

“Bakın işte siz düşmana sokulmayı öğrenmişsiniz Yoldaş Momiş-Uli."

İç burukluğuyla yanıtladım:

“Hayır Yoldaş General. Henüz öğrenmedim."

Kaşları aniden havaiandı.

"Nasıl anlamadım?"

“Yoldaş General, bugün tüm gün kafa yordum. Düşmanın yerine kendimi koyunca biz hemencecik yeniliyorduk. Kendi yerime düşündüğümde . .. Nasıi altedeyim, onları nasıl geriye püskürteyim. Bilemiyorum..."

Yüzünü asan Panfiiov. uzun zaman yüzüme bakmadi. Sonra emretti:

“Detayları anlatın. Haritanızı çıkarın.”

Haritayı masanın üzerine serdim. Hâlâ hiçbir tarafına dokunulmamış. Düşman saldırılarından daha hiçbir yeri koparılmamış olan siperlerimiz kırmızıyla işaretlenmişti. Taburumuzun iki tarafında da komşu taburların yeri saptanmıştı. İşte bu ince hat Moskova'yı Almanlar'a karşı savunuyordu.

Açıkça belirtmeliyim: Durumu inceleyip, elimdeki kuvvetle taburumun bulunduğu bölgede bir yarma harekâtını engellemenin olanağı yoktu. Çoğu komutanın böylesi sözleri söylemesinin zor olduğu anlaşılacaktır. Fakat söyledim. Panfilov sakince baş sallıyordu. Konuşmama devam ettim. Kaygılarımı sıraladım: Yedek bir takımım dahi bulunmuyordu. Beklenmedik bir atak karşısında geride yardım isteyebileceğim tek askerim bile mevcut değildi. Başka bir destek alamayacağımdan haberdardım.

"Taburuma güvenim tamdır. Yoldaş General, hiçbir koşulda geri çekilmeyecektir. Gerektiğinde siperlerinde yiğitçe ölmeyi bilecektir.”

Panfilov, konuşmamı araladı:

“Ölmek için aceleniz olmasın. Savaşmayı öğrenin." Peşinden tekrar sakince sürdürdü:

“Devam edin Yoldaş Momiş-Uli, konuşun...”

"Ardından Yoldaş General. Beni kaygılandıran şu: Şimdi taburumun savunma hattı düşmandan elli kilometrelik bir şeritle ayrılıyor.”

Söylediğimi harita üzerinde gösterdim. Panfilov tekrar başını salladı.

“Evet, Yoldaş General. Bu alanı ona öylece mi bırakayım?"

“Bırakayım demekle, neyi kast ediyorsunuz?”

Anlattım:

“Kendi savunmamız yarıldığında o ilerleyecek değil mi Yoldaş General? IJstelik bütün hızıyla...”

“Neden ‘Yarıldığında'?”

Yanıtlamadım. Bu çok netti: Bir-iki manga, on veya yirmi adam düşmanı engelleyemezdi.

General:

”Siz beni şaşırtıyorsunuz Yoldaş Momiş-Uli,” dedi, "Siz Almanları mağlup etmediniz mi?"

“Fakat Yoldaş General, o anda biz atağa geçtik... hem de gece, üstelik aniden...”

“Siz beni şaşırtıyorsunuz,” diye tekrarladı. “Kavradığınızı düşünmüştüm Yoldaş Momiş-Uli: Asker durup beklememeli. Onu düşmanın üstüne götürmeli, saldırtmalı. Şayet oynamazsan, oynanılan olursun."

“Ne yana saldıralım Yoldaş General? Tekrar Sereda'ya mı? Şu an düşman tetikte duruyor."

“Peki bu nedir?”

Panfilov çabucak kalemini çıkardı ve ara şeridi haritada işaret etti.

“Bir şeyde kararınız yok Yoldaş Momiş-Uli: Düşman bize sokulursa elimizdekilerle onu engelleyemeyiz. Fakat tabii ki onun sokulması gerekli. Siz ‘Yarıldığında' diyorsunuz... Hayır, Yoldaş Momiş-Uli buralarda savaşmak zorunlu... Orada ateş önceliğini siz alın. Saldırın. Nerelerde savunma birlikleriniz mevcut?”

Gösterdim. Almanlar’ın olduğu yerden taburun savunma hattına dek iki yol vardı: Biri toprak, biri de şose. İkisi de savunma hattımıza dek yaklaşık üç-dört kilometre kala önlenmişti. Panfilov, her şeyi bilmeyi isteyen komutanlardan biriydi.

"Savunma gücümüz ne kadar?"

Yanıtladım.

“Bu belirlenmiş Yoldaş Momiş-Uli. Burada desteklenmiş takımların harekete geçmesi gerekiyor.

Onların daha hafif makinelilere ihtiyaçları var. Ağır olanları gereksiz. Timler hafif ve atik olmalı. Ve daha cüretli olun. Daha öne çıkma durumunda bırakın onları. Düşmanın üzerine yürüyün. Almanlar bu tarafa doğru harekete geçince onları ateşle karşılayıp, ateşle saldırsınlar.”

“Fakat Yoldaş General, düşman onları çift taraflı kuşatacak."

"Siz orduda hep tekrarlanan ‘geyik geçebiliyorsa asker de geçebilir’ sözündesiniz. Bu Almanlar’a uygun değil Yoldaş Mo-miş-Uli. Şu an onların nasıl savaştığından haberdar mısınız? Onlar ‘kamyon geçebiliyorsa asker de geçebilir.' diyorlar. O halde gösterin görelim bakalım. Yollar kesildiğinde ulamım kamyonlarını nerelerden yürüteceksiniz. Bu düzlükte yollar kapatılınca nasıl geçeceksiniz? Durmayın söyleyin Yoldaş Momiş Uli, söyleyin nerden?”

“Fakat püskürtürler."

“O... Püskürtmek mi? Üç-dört makineliye sahip olan bir takımı püskürtmek zor. Bunun için açılmak, savaşa girişmek gerekir. Bu da yarım gün alır. Yoldaş Momiş-Uli. Dolansın, uğraşsın, bunda tehlike yok. Fakat sizi kuşatmasına izin vermeyin. Zorlu zamanda, arkaya sıçrayıp sıyrılmalısınız. Mesela şöyle..."

Panfilov, ağırlıksız çizgilerle, Alman işgalindeki toprakların yakınında olan bir yolu kesti. Sonra kalemi yana kaydırıp, bir daire oluşturdu ve farklı bir noktada

döndü. Bu taburun savunma çizgisine daha yakındı. Panfilov, dikkatimi ölçmek için bana baktı. Bir dönüş daha...” yakın bir dönüş daha seçilir oldu haritada.

“Görebiliyor musunuz?" dedi. “Nasıl bir sarmal? Kaç defa düşmanı atağa geçmek durumunda bırakacaksınız? Kaç günlerini alacaksınız? Ee buna ne dersiniz, benim sayın yergicim?”

Söylediklerini anlıyordum. Panfilov'la, konuşmadan böylesi bir şey düşünebilir miydim? Tam tersine, askerleri siperlerden çıkarmaya hakkım yok sanıyordum.

İçeri Panfilov'un emir subayı girdi.

“Atlar hazır Yoldaş General."

Panfilov saatine göz attı.

"Çok iyi. Karargâha telefonla bildirin. On dakika sonra yola çıkacağız."

Sobanın yanındaki kaputunun yaka ve omuz kısımlarına dokundu. Çömelerek, ateşe birkaç odun daha attı ve sobanın yanında biraz öylece durdu. Sadelik yansıtan bu hareketleri önceki rastlaşmalarımızda hissettiğim gibi yine bir güven yayıyordu. Onun, inceden inceye düşünerek uzun ve yıpratıcı bir savaşa hazırlandığı belliydi.

Panfilov haritanın başına döndü. Ngiyle baktı, elindeki kalemi birkaç tur döndürdü. Peşinden:

“Yoldaş Momiş-Uli,” dedi. "Savaştaki her şey konuştuğumuz gibi gerçekleşmeyebilir. Kalem ve haritalar değil insanlar savaşırlar.”

Hareketlerinde tamamen kendisi vardı. Sesli düşünürcesine konuşuyordu.

“Desteklenmiş takımlarınız için atak ve zeki komutanlar seçin. -Eliyle kafasını göstererek- Burasında bir şeyler bulunmalı.” “Gece baskınını verenlere ne dersiniz Yoldaş General?” Panfilov’un gözleri kısıldı:

"Yerinize tabur komutanı olma niyetim yok... Kendi tümenim var. Bunu siz yapacaksınız. Genel savunmanın ara hareketleri, komutanların ve askerlerin seçimi. Sizin işiniz.”

Yine de bir süre düşünüp sorumu tekrar yanıtladı:

“Hayır! Baskına katılanları niye yollayacaksınız? (Dbürleri de ellerini ateş etmeye alıştırsınlar. Tümünün savaşa alışmaları gerekiyor. Fakat asıl önemli olanı aklınızdan çıkarmayın Yoldaş Komutan: Yoldan gitmelerine izninіniz olmasın. Cephe önlerine dek gelmelerine de. Bu kimse karşı çıkmadığı müddetçe çok yakındır, fakat her bir ormanda her bir ağaç arkasında, her yükseltide bir karşı çıkan olursa epey uzaktır.”

Tekrar haritaya baktı, biraz sustu ve sürdürdü:

“Ek bir şeydaha Yoldaş Momiş-Uli: Taburun manevra becerisini kontrol edin. Devamlı izleyin, arabalar, atları; tamamını, her şey tam mı? Savaşta her şey gerçekleşebilir. Emir verildiğinde bütün araç ve insanlar, harekete hazır bulunmalıdır.”

Anlattıkları yeterince net değildi. Kelimelerinde gizli bir düşünce var gibiydi. Niçin bunların hepsini bana anlatmıyordu? Oysa ben hakkında kararlı yargılar taşımadığım her şeyi açıkça söyleme konusunda niyetliydim.

“Yoldaş General bir soru sormama izin verir misiniz?”

“Evet, Sorun. Doğrusu bu nedenle konuşuyoruz.”

“Aklıma yatmayan bir sorun var Yoldaş General. Düşman savunma çizgimize doğru ilerlemeyecek mi? Onları engellemeyeceğiz dediniz. izninizle sorayım. Ne yapacağız? Tabur komutanı olarak kendimi neye hazırlamalıyım? Geriye çekilmeye mi?"

Panfilov parmaklarını masaya vuruyordu. Bu bir şeyin zorlaması gibiydi.

“Sizin fikriniz nedir, Yoldaş Momiş-Uii?”

“Fikrim yok Yoldaş General.”

“Görüyorsunuz. Komutan sürekli en talihsiz olasılığı düşünmeye mecbur. Bize düşen yolları engellemektir: Düşman bir yarma harekâtına girişse de önünde yine

bizim askerleri bulmalıdır. Bu yüzden bir taburu buradan alıyorum. Taburunuzu istiyordum, fakat kontrolünüzdeki yol çok önemli.”

Haritada taburun kontrolündeki Sereda-Volokolamsk yolunu işaret etti.

“Hattın önemi yok Yoldaş Momiş-Uli yolun önemi var. Lüzumu halinde askerlerinizi siperlerden korkusuzca çıkarın. Onları savaştırın, fakat yolu kontrolünüzde tutun. Anladınız mı?

“Anladım Yoldaş General."

Kaputunu giyerken tekrar sordu:

“Bilmeceyi biliyor musunuz: En hızlı giden ve en yavaş olan, en uzun ve en kısa olan, aldırış etmeksizin kaçırılan ve sonra da ardından üzülünen şey nedir?"

Sorduğunda hemen anımsayamadım. Anımsamayışımın beni soktuğu güç durumа içten gelen gülümseyişiyle karşılık veren Panfilov saatini çıkarıp bana göstererek:

“Zaman,” dedi. “Bizim şimdiki işimiz bu Yoldaş Momiş-Uli. Bunun i çin savaşalım. Onu düşmandan çalalım. Beni uğurlayın."

Çıktık.

Tan atıyordu. Yağmur dinmişti ağaçlar sislerin arasından seçiliyordu.

“Şilov nerede? Boş verin biz yürüyelim o bize ulaşır.”

Yürürken Panfilov siperlerde nelerle uğraştığımızı sordu. Tabur bağlantı hendeği kazıyor dedim.

Duraladı.

“Bunu neyle kazıyorsunuz?"

“Küreklerle Yoldaş General.”

"Küreklerle mi? Zekânızla kazmanız gerekiyor." Bunu o sürekli sevimlilik ve şakacılığıyla söylüyordu. "Ne kadar yer kazıldı? Dinleyin Yoldaş Momiş-Uli. Sahte siperler kazmanız, uyarnk olmanız, onları kandırmanız gerekiyor.”

Beklenmedik bir şaşkınlık yaşadım. General’le konuşmamızın ardından onun savunma hattını önemsemediği fikri uyanmıştı bende. Şimdiyse bunun yanlışlığını anlıyordum.

“Biliyorum. Aldatıcı siperler kazmamız gerekiyor dediniz Yoldaş General...”

Yüzbaşı Şilov koşar adımlarla bize ulaştı.

Yol kıyısında bir nöbetçi vardı. Yirmi yaşında kadardı. Kül-rengi gözlerinde bir ağırbaşlılık okunuyordu. Nizami

olmasa da General'i uygunca selamladı.

‘İşler ne âlemde asker?”

Genç utandı. Bu dönemlerde orduda ‘asker’ değil de ‘savaşçı' ya da ‘er' denirdi. İhtimal ona ilk defa böyle seslenilmişti. Onun utandığını gören General, açıklama ihtiyacı hissetti:

“'Asker' büyük bir kelimedir. Tümümüz askeriz. Söyle bakalım hayat nasıl gidiyor?”

‘İyi gidiyor Yoldaş General.”

Panfilov, ‘Hımm,' dedi. Kafasını eğerek bakışlarını yere çevirdi. Askerin botları balçıklaşmış çamurla kaplıydı, bağcıkları görünmüyordu. Ayaklarına sardığı dolaklarda da fiskeyle temizlenmiş çamurun izleri kalmıştı. Tüfekteki eli soğuk nedeniyle morarmıştı.

“iyi mi?..” Panfilov, soruyu uzatarak sormuştu. “Yürüyüşünüzün nasıl geçtiğini anlatabilir misin?”

“İyiydi Yoldaş General.”

Panfilov Şilov'a yöneldi.

“Yoldaş Şilov, yürüyüş nasıldı?"

“Kötüydü Yoldaş General.”

“Ooo. Bu halde sen beni kandırdın askercik.” Panfilov gülümsedi. “Peki de bakalım nasıl yaşıyorsunuz?”

Nöbetçi aynı yanıtla:

‘İyi Yoldaş General."

"Hayır." Panfilov kabullenmiyordu. “Savaş zamanında iyi ya-şanabilinir mi hiç!” Bir süre duraladı ve sürdürdü. “Geceleyin, yağmurun altında, çamur içinde, voltalamak mı iyi? Yürüyüş sonrasında uyumaya zamanın oldu mu? Olmadı değil mi? Yemek yi-

yebildin mi? Yemedin! Burada nemli rüzgârları ye ve dur ya da yeri kaz. Peşinden yarın ya da ertesi gün savaş. IJstelik de kanın dökületeceği bir savaş. Bunun iyiliği nerede söyler misin?’

Nöbetçi gelişigüzel gülümsedi.

Panfilov devam etti:

“Hayır kardeş. Savaş zamanında iyi yaşanmaz... Fakat babalarımız, dedelerimiz bunların hepsine göğüs germiştir. Savaştaki yaşantının bütün güçlüklerini altedebilmişler, düşmanlarını imha etmişler. Sen ise kardeşim henüz savaşı yaşamadın... Soğuk ve yorgunlukla mücadele de bir savaştır. Bunun için de cesarete ihtiyaç var. Jstelik sen bunlara boyun eğmiyor yakınmıyorsun... İşte bu iyi asker. Adın ne?"

“Palzunov, Yoldaş General. .. Kendim de bunları söylemek istemiştim, Generalim...”

“Tanınmış biri... Senin adaşın... Çok önemli biri ... Neden söylemedin?”[1] [2]’

“Bilmiyorum Yoldaş General. Bilememişim.”

“Asker sürekli ne dediğini bilmeli ve düşünmeli. Salt bilekle değil zekâsıyla da savaşmalıdır. Eee Palzunov. Seni hatırlayacağım. Sana ilişkin iyi şeyler duymak istiyorum... Demek istediğimi anladın mı?"

“Evet Yoldaş General."

Başı yere eğik Panfilov düşünceliydi ve yavaşça yürüyordu. Durduğunda bana ve Şilov’a baktı.

“Askerin yaşam şartları ağır,” dedi. “Tersi söylenmesin ağır. Bunu gizlememek gerekiyor. Hep doğruyu söylemek gerekiyor. O doğruyu söylemiyordu. Derhal müdahale etmek gerekli...”

Biraz susup düşündü:

“Savaş öncesinde insanlara merhamet etmeyin Yoldaş Şilov, savaş sırasında merhamet edin... O sırada esirgeyin onları.”

Söylediklerinde emir havası yoktu. Daha çok bir öneri gibiydi. Jrpermiştim. Fakat Panfilov, aynı zamanda farklı

bir ses tonuyla tam bir komutanın yapacağı biçimde katılıkla devam etti:

"Esirgeyin onları ... Tüm askerimiz bunlar. Moskova önünde onlardan ayrı askerimiz yok. Onları yitirirsek düşmanı nasıl engelleriz?”

Vedalaştı. Dizginleri aldı, tek zıplayışta eyere kurulup tırısla yol kıyısından uzaklaştı.

YOLDAKİ SAVAŞIMIZ

Panfilov'un emri gereğince Şilov'la iki tabur arasındaki yeri gezindik. Her yanı inceledik. Planlı ve eşgüdümlü olacak manevralar konusunda fikirbirliğine vardık, dostça yardımlar hakkında konuştuk.

Yüzbaşıdan ayrılmamızın ardından, ırmak kenarından karargâha gelirken, uykusuz ve ezici kaygılarla yaşanan bir geceyi, Panfilov'la konuşmamızın verdiği asabi gerginliği bir rahatlama olarak algıladığımı şaşkınlıkla fark ettim. Gelirken olduğu gibi ağırlığımı bütünüyle eyere vermiyor taşınması güç düşüncelerle ezilmiyordum. Lisanka bile daha hafif koşar gibiydi...

Etraf sakindi. Ne yakın ne de uzak silah sesleri duyuluyordu. Bugün, -on yedi kasım- her şeyi bir sessizlik kaplamıştı. Almanlar'ın dün tankları kullanarak gerçekleştirdikleri yarma harekâtı solumuzda kalan alanda, şiddetli çarpışmaların yaşandığı alanda da çıt çıkmıyordu.

Şimdi dahi o sakinlik aklımdan çıkmıyor. Kömürmüşcesine kapkara görünen gökyüzünü unutamıyorum. Batak çimenliği, ufak su birikintilerini, siper hazırlayan askerlerin kürekleriyle boşalttıkları sarımsı killi Moskova önü topraklarını unutamıyorum.

Panfilov. bu topraklara az önce dikkatimi çekmişti. Onlar ateş yuvalarımızı ele veriyordu. Derhal kaybedilmeleri gerekiyordu. Ama o anda. bu iş insanın sinir sistemini zedeleyen o ıssızlıkta onları, bu kabaran toprak yığınını görüp, anılarıma adeta nakşediyordum.

Irmağın diğer kıyısında, ormanda görünmez olan yol seçiliyordu. Kenardan tırmanıyor, üzerindeki telgraf direkleriyle bir hat

biçiminde taburun yerleştiği kenarı bölüyordu. Yağmurun koyult-tuğu köy konutlarının, kilise yakınından geçerek, düşmana hedef olup Moskova'ya yönelen, Volokolamsk şoşesi başşehre doğru uzuyordu.

O günün sabahı yol üzerinde gördüklerimin tamamı içime işlenmiş gibi.

Şimdi hatırlar gibiyim. Lisanka'nın tırısıyla köyden geçerken karşılaştığım kadının endişeli bakışı aklımdan çıkmıyor. Yüzünü unutamıyorum. Yaşlıydı. Yüzü buruşuklarla doluydu, rüzgâr ve iş bu yüzü sarartmıştı. Duru mavi gözlüydü. Rus köylüsü, Rus kadını yüzüne sahipti. Onlar sanki bana bir şeyler sorar gibiydi: 'Yolun nereye?' İleteceğin haberler var mı?' 'Bizim başımıza ne gelecek?' Yalvarır gibiydi: 'Bir tek söz söyle bize, umut taşıyan bir söz. fimizdeki ateşi söndür.'

Herledim. Askerin birini gördüm. Elindeki su kabıyla bir çocuğun üzerine eğilmişti. Ben geçerken doğruldu. Kim olduğunu ayırt ettim: İyiliksever meleğimiz makineli tüfekçi Bloha'ydı bu. Makineli tüfek takımı köyün yanına

konumlanmıştı. Hemen ağırbaşlılığını takındı ve çatık kaşla bani selamladı. Peşinden çocuk da aynı biçimde selam verdi.

Subayların böylesi sahnelerle karşılaşmaları çok olağandır. tasan şöle bir bakar ve unutur. Fakat bu sabah, bu çocuğun bu küçük palyaçonun tavrından, askere inancını yansıtan halinden etkileniyordum; yüreğim burkuluyordu.

Başka şeyler de görüyordum. Ara sokakta, küçük bir bahçe önünde eli duvara yaslı bir kız vardı. Evden çıkan makineli bölük idarecisi Calmuhammed Bozjanov gülerek ona ilerliyordu. Gençlere has ateşli gözlerle birbirlerini arıyorlardı. Bozjanov beni fark edince kızardı. Kız da bana doğru baktı. Gözleri hemen farklılaştı. Diğer kadınlarınki gibi sorulu ve kaygılı bir biçim aldı.

Yüreğim bu bakışla yeniden burkuldu.

il

Köyden çıkıp Teğmen Brudni'nin takımına geldim. Diğer takımlardaki gibi burada da askerler bağlantı hendekleri kazıyorİdu. Yarı bellerine dek soyunmuşlar kazmalıyorlardı. Üşütücü ve nemli havaya karşın terlemiş omuzları parlayan birini gördüm: Takımın yardımcısı Kurbatov'du bu.

“Ben de çalışıyorum Yoldaş Komutan,” dedi. “Burası biraz kayalık yardım etmek gerekiyor. Hem biraz da ısınmak istedim.” Kasımın sert rüzgârına gücünü yansıtan bedeninini cesurca bırakmıştı. Bu yakışıklı askeri çoğu zaman izler ve onunla övü-nürdüm. Fakat o zaman söylenmeye başladım:

“Niye bu denli çok yer kazdınız? Üç kilometre öteden seçiliyor. Onları hemen düzeltip, toprakları dağıtın. Teğmeniniz nerede?”

Teğmenleri, hızlıca yürüyen ufak tefek biriydi. Şimdiyse bana koşarcasına geliyordu. Ona da söylendim:

“Askerler işlerini hemen tamamlasınlar. Her şeyi kamufle edin. Bu işle ilgili kesin emir verin Yoldaş Teğmen. Ardından çabucak yanıma; tabur karargâhına gelin.”

Çabuk çabuk yanıtladı:

"Başüstüne Yoldaş Kombat. Başüstüne.”

Komuta yerindeki siperde küçücük karargâh grubumla karşılandım. Komutanları Teğmen Rahimov ile emirsubayı Teğmen Donskih’ti.

Rahimov raporunu verdi: Yeni bir şey yoktu. Düşman yine kı-mıltısızdı. Üstelik, keşif yapacak küçük birlikleri bile çıkarmıyordu. Rahimov'la beraber bekletilemeyecek kimi işleri sonuçlandırmaya koyuldum. Yanıltıcı

siperlerin taslağını birkaç gün öncesinden o hazırlamıştı. Zaman yitirilmeden onların hazırlanmasını emrettim. O hatlardaki işler ise saklanmayacaktı.

Emri alan Rahimov:

“Başüstüne Yoldaş Kombat," dedi. ‘izniniz olursa derhal başlayayım."

“Başlayın.”

Donskih'e yöneldi:

“Teğmen Donskih'e şimdi ihtiyacınız var mı Yoldaş Kombat?”

“Evet."

Rahimov selamlayıp çıktı.

Ardından yanakları kızarmış Brudni geldi. Zeki ve aydınlık gözlerini biraz siperde dolaştırıp ilgi ve umutla bana yöneltti. Donskih masada yazı yazıyordu.

“Donskih, haritayı da alıp buraya gelin.”

Emir subayım, komsomol Donskih'i ikinci destek takımına komutan olarak atama düşüncesindeydim.

Biliyorum. Savaşmış biri, bir zamanlar bana olduğu size de biraz farklı türde, anlaşılmaz görünürdü. Brudni ve Donskih de savaşa hiç katılmamışlardı.

Her İkisi de komsomoldu. Onuncu sınıftan ayrılmışlar biraz eğitim görüp teğmen rütbesi almışlardı.

Tümenin ilk kuruluşunda Donskih, bölük komutanlığına tayin edilmişti. Fakat alabildiğine iyi yürekli olduğundan bu görevden alınmıştı. Utangaçtı. Suç işleyenlerle uğraşmazdı. Bir komutanın taşımasının zorunlu olduğu katılık ve sürekli isteme hali onun karakteriyle bağdaşmıyordu. Bölüğü teslim almasının ardından uzunca bir zaman üzüntüler yaşamıştı. Duygularını anlıyordum. ‘Savaşta sana bölük teslim edecek denli güvenemezler komsomol Donskih' diye düşünüyordum içimden. Onuru ve benlik duygusu hasar görmüştü.

İki gün önce, -on beş kasımda,-gece baskınına katılacakları bölüklerden seçiyorduk. Donskih bana gelip:

‘İzirı verin Yoldaş Kombat ben de onlara katılayım,” dedi.

. Fakat gece baskını için, eski emir subayım karargâh komutanı Rahimov atanmıştı. Kararlılıkla:

“Hayır.” dedim.

Donskih yanımdan hemen ayrılmadı. htimal ona 'Bekle Donskih. bana gereklisin. Zamanı geldiğinde sen de savaşacaksın' demem gerekiyordu. Oysa sustum. O da sustu.

Emir subayımı tanıma anım gelmişti. Onun onurluluğunu, sakinliğini ve ağırbaşlılığını beğeniyordum.

Şimdi de önümde durup haritayı uzatıyordu bana. Kişi sürekli, görevlendirdiği insanı görmeyi ister. Bizim devamlı aynı siperde yaşamamıza rağmen kendimi engelleyemeyerek yüzüne baktım. Bir kızın yüzünü çağrıştıran teni iklimin sertliğinden bozulmuştu.

Brudni'yi de beğeniyordum. htimal takım komutanlarının en iyisiydi. Çok zeki, ve enerjik biriydi. Gerekenlerin tümüne herkesten önce sahip olurdu. Takımındaki araç gereçler -kürek, balta, kazma ve testereler- her zaman eksiksiz bulunur ve en iyi biçimde korunurdu. (Dbür takımları devamlı geride bırakırdı. IJstelik de bunun hep görülmesini isterdi. Böyle zamanlarda küçük, uyanık gözleri konuşur gibi olurdu: ‘Ne olur bunların gözleri önünde bana biraz iltifat et.’

Bir defasında Brudni'nin korkusuzluğuna ikna oldum. Ateş yuvaları diğer takımlardan çok daha önce tamamlanmıştı. Kontrollerde ön bölümlerin zayıf durumda olduklarını düşünüp sordum:

“Sana göre bunlar hazır mı?"

“Hazır Yoldaş Kombat."

‘içlerine asker yerleştireceksin."

“Evet Yoldaş Kombat."

Bir askerin tüfeğini aldım.

‘İçeri gir Brudni."

Anlayarak sarardı.

“Evet," dedim. “Oraya, kurşun yağmuru altına askerlerini koyacaksın. Önce kendin gir. Ateş edeceğim.”

Bir anlık kararsızlık yaşadı. Peşinden topukları üstünde dönerek sipere girdi.

Bağırdım:

“Dur, kıyıya geç.”

Çekildi.

Tetiğe bastım.

Mermi, siperin ön bölümünü delemedi. Brudni'nin onurlanmaya hakkı vardı.

Gözleri sevinçle konuşur gibiydi:

‘Yaa. Ne diyeceksin. Durma iltifat et bana.'

Bu olaydan sonra bu karayağız teğmeni sevmeye başladım.

“Otur Donskih, otur Brudnl.”

IV

Donskih haritayı yaydı. Çevirme ve konuşlanma yerlerini aklıma yerleştirmiştim. Bir defa da harita üzerinde kontrol ettim. Ve görevi anlattım. Orada yol kıyısında saklanacaklardı. Kenetlenmiş halde duracak ve Alman motorlu birlikleriyle topçularını engelleyeceklerdi. Keşfe çıkan küçük birliklerin geçmelerine izin verecek, ama büyük olanlarını kurşun yağmuruna tutacaklardı. Düşmanı apansız ateşleriyle sersemletip bölgeden çıkacaklardı.

"Fakat arkadaşlar, ana hedefimiz bu değil. Düşmanın derlenip savaşmaya girişmesini beklemeyin. Durup, yolu engelleyin. Onların size açılmasını sağlamaya çalışın. Birinci hedefimiz bu. Anlaşıldı mı?"

“Anlaşıldı.’’ Brudni kuşkulu bir sesle yanıtlanmıştı. Sürekli enerji yansıtan yüzü matlaşıp, kaygılanmıştı.

“Anlaşıldı mı Donskih?” diye sordum.

“Evet Yoldaş Kombat, ölene dek orada durulacak.”

“Hayır Donskih. Durulmayacak. Uygun zaman kollanacak, hareket edilip, saldırılacak.''

“Saldırı mı?"

“Evet baskın verilerek saldırılacak. Ateş edilecek. Elden geldiğince fazla Nazi öldürülecek. Ardından, beklenilecek. Açılıp çarpışmaya koyulsun. Kuvvetinin birazını eksiltsin. İşte o an sıyrılıp, yolun bir diğer noktasına çıkıp bekleyeceksiniz. Derlenip yeniden harekete geçtiğinde tekrar saldıracaksınız.”

“Saldıracağız,” diyerek Brudni sözlerimi tekrarladı.

Yüzü şimdi canlıydı. Gözleri ışıldıyordu. Donskih, sakince gülümsüyordu. O da kavramıştı.

Panfilov’un bana sözünü ettiği ‘saldırı' sözcüğünde büyülü bir şey vardı. Bu sözcük söylendiğinde yapılacak iş ortaya çıkıyordu. Ruhu kuşatıyor, insanı farklılaştırıp, cesaret aşılıyordu. Düşündüm: Bu salt bir taktikten daha derinlikliydi.

Detayları konuştuk. Brudni coşkuluydu. Birinci ateşi alan kafası işlemeye başlamıştı. Artık, erlerini yol kıyısından nasıl kamufle edeceğini görür gibiydi.

Konuşmamı sürdürdüm:

“Evet askerler kamufle edilecek. Bunu özellikle senin için vurguluyorum Donskih. Bunu yaparken asla merhametli davranmayacaksın.”

Donskih sakince yüzüme bakıyordu. Panfilov'un söylediklerini tekrarladım:

“Merhamet etmek, aslında etmemektir. Anlaşıldı mı?"

Mavi gözleri artık değişmişti. Daha koyulaşıp sertleşmişti.

Konuşmalarımızda ‘yurt' ya da ‘Moskova’nın adı geçmedi. Onlar kelimelerin ötesinde, kalbimizdeydi.

Teğmenler, takımlarına ilişkin hazırlıkları bitirmek için gittiler. Tekrar düşünmeye koyuldum. Sizi şaşırtıyor muyum? Mesele halledilmiş, emir verilmiş ve detaylar konuşulmuştu. Uygulayacaklar da üstlenmişti. Peki ne kalıyordu?

‘Çarpışma...’

Çarpışmayı yazarken sizden bir ricam olacak. Küçük bir detaydan söz etmeyi aklınızdan çıkarmayın. Savaşta bir de düşman vardır. Ne kadar ters gelirse gelsin o sürekli gönlümüzce hareket etmez.

Kavrıyordum: Zekânın zekâyla savaşını bugün General Panfilov kazanmıştı. Peki ardından?.. Kim söyleyebilir Almanlar’ın koyunmuşcasına, kurşunlara hedef olacaklarını? Onlar nasıl hareket edecekti? Ukala komutanları düşünme ihtiyacı hissedecek miydi?

Savaşta yalnızca bir fikir yoktur. İki fikir vardır. Emir sayısı bir değil, ikidir. Savaş sırasında fikrin bir emri

yanıtsızdır. Söyleyin: Niye?

Akşam üzeri takımlar yola çıkmak için hazırlıklarını bitirmişti. Teğmen Donskih'in başında olduğu takım Ruza Irmağı köprüsü civarına dizilmişti. Yanlarına atla vardım. Sayıları azdı: Elli dört kişi. Tümünün sırtı yüklüydü. İçlerinden dördünde hafif makineli tüfek de vardı. Bir bölümü de makinelilerin mermilerinin olduğu çantaları sırtlanmışlardı. Muhabereciler sırtlarına kablo rulolarını almışlardı. Sağlıkçıların sayısı ikiydi.

Sağ yanlarında askerler gibi, tüfekli takım komutanları bulunuyordu. Yanında savaştan önce şoförlük yapan, hep sevdalı, *fakat iş zamanında nitelikli bir görev anlay*ışına sahip yardımcısı Volkov duruyordu. Geçtiğimiz gece Sereda baskınına giden grubun da katılımcısıydı. Bana söylenenlere göre Almanları sakince öldürüyormuş.

Onların özellikle yan yana gelmelerini sağlamıştım. Genç Donskih'in yanına kırk yaşındaki Volkov. Atağın yanına ölçülü.

Daha kararmayan gölgeler çevreyi kuşatırken tümünün yüzünü seçiyordum. Çoğu tüfekleriyle ilk defa Almanlar'a ateş edeceklerdi. Pek çoğunun bu anda kalbi coşkudan çatlayacak gibiydi.

“Size neler söyleyebilirim?” diye sordum. "Söylenmesi gerekenler söylenmiş, verilebilecekler verilmiştir. Haydi uğurlar olsun.”

“Hazır ol! Yarım sola! Doldur ve kapa! Çamurlu tepeye! Takım..."

Mekanizmalar korkutucu seslerle şakırdadı. Elli dipçik omuzlara yaslandı. Tümseklerin birinin üzerinde, karanlığın içinde bir çam ağacı emrimi bekliyordu.

Bağırdım:

“Ateş!”

Tırrr. Tak. Anında al alevli bir çizgi oluştu. Kırılıp karlara düşen dalların çatırdayan sesleri... mekanizmaların şakırdamaları... omuzlara dayanan dipçikler... Ağacın silüeti artık bütünlük-süzdü. Kırılan dallar arkadaki, koyu gökyüzünü gösteriyordu.

“Ateş!”

Aynı alevli çizgi... ateş sesleri. .. kırılan dalların uçuşması...

“Ateş!"

Bu ateşle ağacın üst kısmı kesilmişcesine eğildi, titredi, dikildi, yine eğildi. Biraz durup titredi. Sarsıldı. Yığıldı. Alt dallarını kırdı ve yere serildi. Artık tepecikte gökyüzüne uzanan bir çatal kalmıştı...

Yeniden emir verdim:

“Diz çök!"

Durdum:

‘İyi nişan al!”

“işte Almanlar ı da böylece biçin. Emirle aynı anda. Tüfekleriniz ölüm kussun. Çiseleyen bir yağmur gibi mızmızlanmasın. Arkadaşlar tüfeklerinize güvenin. Teğmen Donskih takımı götürebilirsiniz.”

Diğer bir noktadan da Brudni’nin takımını yolladım.

Ertesi gün, -on sekiz kasım günü- Donskih yada Brudni’nin takımlarından birinin çarpışma haberini bekliyordum. Fakat Almanlar, bulunduğumuz bölgede ne o gün ne de ertesi gün kımıldamadı. Bu arada takımlar saklanmış ve orman bitiminde kesintisiz bir çarpışma için sağlamlaştırılmış mevzileri kullanıma hazır hale getirmişlerdi.

Çam tepelerine çıkarılan gözcüler Almanlar'ı izliyor, gözaltında bulunduruyorlardı. Günde bir i ki defa, kararlaştırdığımız saatlerde Donskih ve Brudni telefonla, hep aynı raporu veriyordu: Düşman görünürlerde yok.'

Volokolamsk bölgesinin tamamında yalnızca biz değil komşu taburlar da düşmanlarda herhangi bir hareket görmüyorlardı. Almanlar keşif birlikleri bile çıkartmıyorlardı.

Fakat, tabur savunma hattının sol geri tarafından, Ruza Ir-mağı'nın yittiği ormanların arkasından devamlı ateşlerin sesleri duyuluyordu. Orada tanksavar toplarımız Alman saldırılarını engellemeye uğraşıyordu. Panfilov oradaki tümenin sol tarafında bütün tanksavar ve uçaksavar toplarını bir araya toplamış, taburumuza ait topları da oraya getirtmişti. Bize de taburun bir bölüğünü boştaki sağ kıyıya koymamızı emretmişti. Geceleyin yangın ateşiyle gündüz ise ateş seslerinden esas savaş hattındaki değişimleri gözleyebiliyordum. Atış sesleri yakınlaşmıyor, tersine. uzaklaşıp daha fazla arkamıza yöneliyordu.

Tümenin genel savunma hattındaki durumundan haberim yoktu. Alman saldırısının ağırlık merkezi ayın orı altısındaki yerde duruyordu. Onlar derlenmiş kuvvetleriyle burada atağa geçmişlerdi. Saldırı kuvvetleri yaklaşık iki tümendi. Bu rümenlere bir de tank tümeni ekleyip onları Mojaysk-Volokolamsk c 'varına Ro-daka yoluna çıkartmayı sağlamışlardı -Rodaka savunma hattına paralel bir yoldu.- Onlar ardımıza geçmişler Volokolamsk'a doğru ilerlemekteydiler.

Bu saldırılardan bizi, doğuya konuşlanmış kanadımızdaki askerler koruyordu. Diğer taraftansa Almanlar gelmiyordu. Aramızdaki insansız arazi yirmi ile elli kilometreydi.

Birinci duyumu yirmi kasımda Donskih'ten kararlaştırılan saatte aldım.

“Yoldaş Kombat, bir kamyon dolusu Alman piyadesi geliyor."

“Bir kamyon dolusu mu?"

“Evet.”

"Bırakın geçsin.”

Bir- iki dakikanın ardından tekrar aradı:

“Yoldaş Komutan, bir dizi kamyon ve piyade görünüyor.”

"Sayıları ne kadar?"

“Arkası görünmüyor. Yaklaşık on kadar. Affedersiniz iki tane daha olduğunu söylediler şimdi."

“Evet. Donskih..." dedim.

“Onları engelleyeyim?” diye tümcemin arkasını getirdi. Dons-kih’in ağır ağır soluk alışlarını telefonun almacından duyabiliyordum: "Evet değil mi Yoldaş Kombat?”

"Evet...”

“Başüstüne Yoldaş Kombat. Onları engelleyeceğiz Yoldaş Kombat."

Donskih, telefonu kapattı. Ben almacı kulağıma bastırmaya devam ediyordum. Telin diğer ucuyla

yeraltına saklanmış bir bağlantısı vardı. Seslerini duymadan, sözcükleri seçmeden karargâhtan sekiz kilometre ötedeki takımın neler yaptığını duyabiliyordum.

Açık kamyonlar, zamansız düşen kasım karlarıyla tekrar

kaplanan sert yolda ağır ağır ilerliyorlardı. İki tarafına ve ortalarına koydukları sıralarda tüfekleriyle Alman askerleri oturuyordu. Şu an size tuhaf gelebilir, fakat 941 yılı o kasım ayında Moskova önlerindeki Almanlar'ın atakları böyle gerçekleşiyordu. Keşifte bulunmaya, nöbetçiler çıkartmaya yol güvenliği almaya dahi ihtiyaç duymuyorlardı. Karşılarına çıkacak Ruslar'ı yere sereceklerinden emindiler.

Ruslar ise, ormanın bitiminde bekliyordu. Yeşilimsi kepli ve kaputlu bu erlerimiz, gözlerini onlardan ayırmıyor, işverenlermiş-cesine, pikniğe çıkmışçasına ilerleyen bu insanları gözaltında bulunduruyor, saklandıkları yerden tüfeklerinin dipçiklerini sıkarak gelecek “Ateş" emrini bekliyorlardı.

Almaç takırdar gibi oldu. Bağırdım:

“Hey, neler oluyor orada?”

“Ateş ediyorum Yoldaş Kombat! Onları vuruyorum.”
“Tümünüz birden mi?”

“Evet. Emrinize göre Yoldaş Kombat."

“Peki Almanlar?.."

Uzunca bir bekleyişten sonra:

“Kaçıyorlar..." diye yırtınan sesi geldi telefoncunun.

“Vallahi kaçıyorlar...”

Mutluluktan deli gibiydim... “Almanlar kaçıyorlar.”

İşte bu da yaşanabiliyordu. Almanlar savaşmaktan kaçıyor-ladı. Bizim de onları kaçırtacak, gövdelerini imha edecek, içlerini korkuyla dolduracak kuvvetimiz bulunuyordu. Almanlar aniden sıkıdüzeni ve onurlarını unutacak, üstün ırk olduklarını, dünyayı fethetmeyi unutacak, mağlup edilmez olduklarını unutacak ve kaçacaklardı ... “Ah şu an süvarilerimiz olsa da arkalarından koşsak, derlenmelerine fırsat vermeden biçsek... Biçsek..."

Yalnızca bu yengiden değil, zekânın ürünü bu yengi buluşundan da sarhoştum ... Biz de kuvvetliyiz... bunun adı ... Hayır şimdi ona bir ad verecek kadar güçlü değilim.

Bir zaman sonra Donskih, telefonda savaşı nakletti. Başlangıçta pusudaki askerler yaklaşıkyüz Alman'ı tepelemişlerdi. Canım kurtaran bunun üç dört kat fazlasıysa geri çekilip derlenmiş ve yayılarak ateş etmişti.

“Güzel. Bütünüyle bu gerekiyordu," dedim. “Onlarla bir süre oyna. Aynı yere kapanıp kalsınlar. Adamlarını sakla. Ama yanlarını izlemeyi asla unutmayın."

Savaşın gidişatını telefonla gözlüyordum. Almanlar ilkin tüfek ve makinelilerle ateş etmiş, arkasından da roketatarlar ve bazukacılar işe koyulmuştu. O sıralar Hitler ordusunun büyüklüğü bu roketatarlardı. Motorize piyadeler bu bazukaları odun ta-şırcasına kamyonlara yüklerdi.

Askerler siperlerine indi. Ormana yaklaşan Alman gözcüleri iki saatlik atışların ardından tekrar ateşle karşılandı. Takım hayattaydı, takım yolu tutuyordu.

Telefonla bölük komutanlarına savaşın gidişatını bildirdim ve bunu erlerine anlatmalarını emrettim. Arkadaşları, arkadaşlarının Almanlar'ı nasıl tepelediklerini bilsin istedim.

Biraz sonra ikinci bölüğün olgun biri olan komutanı aradı.

"Askerler her şeyden bütün detaylarıyla haberdarlar Yoldaş Kombat."

"Nereden öğrenmişler?"

"Telsiz asker telefonundan Yoldaş Kombat."

Servükov'un gülümseyerek konuştuğunu anlıyordum:

"Nasıl bir telefon bu?"

"Yaralılar geldi Yoldaş Kombat... Yaralı insan acı doludur Yoldaş Kombat. Acı hissetmesi ve kıvranması gerekir. Oysa bunlar tersine, neşeliler. ‘Biz onlara gösterdik' diyorlar. Biliyor musunuz sanki bunu söylemeleri acılarını eksiltiyor... Demek yaralılar da insanın moralini yükseltebilirmiş."

"Yaralı sayısı kaç?"

“Dört... İlkyardım yapıldı fakat yine de acele sahra hastanesine götürülmeleri gerekiyor. Ama onları bir türlü yollayamıyo-rum. Sürekli nasıl dövüştüklerini anlatıp duruyorlar..."

Sesindeki sevinç bana da yansıyordu. Almacı bıraktım.

Anlayışı zengin biri olan ve az konuşkan karargâh komutanı Rahimov yerinden kalktı.

‘İzin verirseniz Yoldaş Kombat yaralılara gidip işleri düzenleyeyim..."

“Evet gidin."

Biraz sonra Donskih tekrar aradı. Söylediğine göre Alman hücum birliğinin kanatları iki yanından da kırk kişilik iki gruba bölünmüş. Hedefleri belli: Takımı kuşatmaya uğraşıyorlar. Donskih endişeliydi. Seziyordum: Biraz korkuyordu. Çekilme sırası geldi mi

diye sormayı istiyordu. Fakat benim o sıkılgan, onurlu teğmenim çok istemesine rağmen bunu soramıyordu.

“Zararı olmaz Donskih," dedim. “Emir ver onları gözlesin erler. Fırsat bulunca da ateşle karşılasınlar. Korkma. Onlar korksun."

Donskih'in sonraki bilgisi şuydu:

“Üç taraftan ateş ediyorlar Yoldaş Kombat. Bir taraftan da 'Rus teslim ol’ diye bağırıyorlar."

“Siz ne yapıyorsunuz?"

“Ateş ediyoruz."

“Güzel. Onları oyala Donskih."

Bir süre sonra tekrar seslendi:

“Ateş yoldan geliyor Yoldaş Kombat. Bizi sarabilirler."

“Ateşin zararı olmaz Donskih. Artık hava kararıyor. Böylece sıyrılacaksınız. Diren arslanım."

Ağzımdan bu söz istemeyerek çıktı. Ben onunla, mavi gözlü Donskih'le askeri kurallarla değil yüreğimle konuşuyordum.

‘Niçin heyecanlanıyor Donskih?' diye bir soru gelebilir aklınıza. Ama kavramaya uğraşın. O sırada o, yazı masasında değil. Eğitim sahasında da değil. Onun her tarafını ölüm kuşatıyor. Ölümün bağırışlarını duyuyor,

onu görüyor o sıralar. Almanlar duraksız mermi yağdırıyorlar. Mermiler, kırmızı, mavi ışıklar halinde her yanda uçuşuyor, etrafından geçiyor, onu sıyırır gibi oluyordu. Onun da yüreği titriyordu. İstence, mantığa ve emirlere rağmen o da duygusuz bir cisim değil, demirden imal edilmiş değildi, o da bir insandı. Hayatının en korkulu zamanındaydı. ‘Birinci savaşını yaşıyordu...'

Yüreğinin atışlarını sekiz kilometre öteden duyuyordum. Direncimi, bilincimi, farkına varmaksızın onda devam ettirmeye uğraşıyordum. Orda yakın savaştaki erlerin her şeyi oradaki subayına bağlıydı...

Apansız, sahiden hiç umulmadık bir zamanda Donskih Al-manlar’ın çekildiklerini bildirdi. Ükin inanamadım. Fakat artık siperlerin önü koyulaşmıştı. Gün bitmişti. Az sonra Donskih detayları anlattı. Almanlar ateş etmiş bağrışmış ve karanlıkta cesetlerini sürükleyip gitmişlerdi.

Bu ufak bir savaştı, fakat ben mutluluktan sarsılıyordum. Gülmek istiyordum. Ata binip Donskih’in, bizim yiğit arslanların yanına gitmek istiyordum.

Geceleyin teğmen Donskih'in takımı yerini değiştirdi.

“SEN MOSKOVA'YI DA BIRAKTIN!”

Ertesi gün, ardımızda, cephenin içerilerinde ateş sesleri tekrar başladı.

Taburun ön cephesi ise sessizdi. Kararlaştırdığımız saatlerde Donskih ve Brudni raporlarını verdiler. Yollar sessiz. Herde evvelki gün olduğu gibi, tüm yüksek ağaçların üzerine gözcüler çıkarılmış Almanlar'ı gözlüyor, görünmelerini bekliyorlardı.

Telefonun aniden çalmasını bekliyordum. Ve çaldı. Nöbetçi telefoncu telefondaydı:

"Oradan Yoldaş Kombat..."

O da içinde olduğumuz hayatı biliyordu. Uzun uzun anlatması gereksizdi. Nereden olduğunu anladım.

“Yoldaş Kombat görseniz. Atlı bunlar. Nasıl şeyler... Yoldaş geliyorlar."

Brudni'yi hızlıca konuşmasından tanıdım. Şimdi onun sıra-sıydı anlaşılan. Bildiğiniz gibi Brudni’in takımı farklı bir yolda saklanmıştı.

"Sayıları ne kadar?"

“Yirmi kadar."

“Bırak geçsinler."

Atlıların ardından bir grup motosikletli göründü. Bugün düşman daha önlemliydi. Öncüler yollamıştı. Bizimkiler

de ustaca gizlenmişlerdi. Koruluğun içindeydiler.

Brudni'nin Almanlar'ı beklediği yol kıyısındaki koruluk büyük

değildi. Fakat önde yaklaşık yarım kilometre ötede başka bir orman bulunuyordu. Gerektiğinde, ona en elverişli zamanı seçerek, zorlanmadan oraya kaçabilecek, yeniden düşmandan sıyrılarak yola çıkabilecekti.

Yarım saatin ardından Alman süvarileri ile motosikletlileri geri geldiler. Yol ırmağa dek onlara açıktı.

Biraz sonra Brudni, kamyon dizisiyle piyadelerin seçildiğini haber verdi. Yolun temiz ve güvenli olduğuna düşünen Almanlar evvelsi günkü gibi yol güvenliksiz, kamyonlarla harekete hazırdılar.

“Hazır mısın?’’ diye sordum.

“Evet Yoldaş Kombat. Hazırız.”

“Yaklaşmalarını bekle ve sonra saldır. Soğukkanlıca hareket et.”

Almaçtan sert ve kararlı bir ses:

"Başüstüne Yoldaş Kombat.”

Orada yaşananları yine muhabereci er bildiriyordu. Bu şosede de dün yaşadığımız öykü yaşandı. Pusudan

ateş. İkinci... Üçüncüsü... Almanlar tekrar arabalarından fırlamış, öğrendikleri her şeyi hemen unutmuş, emirleri, sıkıdüzeni ıskalayıp tamamen panikleyen bir sürü haline gelmişlerdi.

Ormandan bana çarpışmayı aktaran eri sorguluyordum.

“Kaçıyorlar mı? Yoksa yayıldılar mı? Bana net ve gerçek bir yanıt ver.”

“Kaçıyorlar Yoldaş Kombat... amma da koşturuyorlar ha... Biz onları gene devirdik Yoldaş Kombat.”

Daha önceki gün bunu düşünüyordum: Apansız ateş altında kalan Almanlar’ın nasıl hareket edecekleri kafamı kurcalıyordu. Oysaki onların derhal yere yatmaları, yapışmaları ve ateşle karşılık vermeleri gerekirdi. Emir almasa da, insanın kendini koruma duygusu bunu yaptırırdı. Fakat bilinmez hangi kuvvet insanlara inme indirip, düşünme usûllerini ele alıyor, düşmanın i şini kolaylaştırıp ölüme daha hızlı koşturuyordu.

O zamanlarda, daha başlangıç çarpışmalarında aklımca bu

kuvveti anlıyordum. Aceleniz olmasın, onun da sırası gelecek ondan da bahsedecek hakkında konuşacağız.

Savaşın başlangcında Brudni'nin takımı ile bağlantı koptu. Hatları incelemek için gönderilen muharebeciler Almanlar'a rastlayarak durdular. Özenle onları sorguladım. Zira ne olduğunu kavrayamıyordum. Düşman onlara yol üstündeki köyden ateş açmıştı. Oradaki Almanlar'ın sayısını, kamyonların gelip gelmediğini bilmiyorlardı.

Tuhaf, endişe verici birdurumdu. Takımımız acaba neredeydi? Başlarına ne gelmişti? Yoksa kuşatılmışlar mıydı? Bu kadar serinkanlı, bu kadar zeki biri olan Brudni acaba sıyrılma zamanını mi iyi kestirememişti?

Ne yapabilirdim? hsanları yok oluşa terk edemezdim. Onlara nasıl yardım edebilirim? Neyle? Ben bir takımı alıp oraya yardıma gitmeyi epey istiyordum. Fakat hayır bu hakka sahip değildim. Kendi taburum var. Yedi kilometrelik cephem var. Ben burada kalmaya mecburum.

Burkulan yüreğimle soğukkanlı olmaya uğraşıyordum. Takımın kuşatıldığını düşünelim. Acaba benim elli askerim, elli seçilmiş kişim esir mi düşecek? Ellerini havaya mı kaldıracaklar? Hayır, hayatları için dövüşecekler. Ben buna eminin. Onların tüfekleri makinelileri ve yeter derecede cephanesi bulunuyor. Teorik de olsa düşman eline düşmelerini kabullenemiyordum.

Onlara gözcülerden oluşan yarım takımlık bir yardım yolladım. Yarım takım. Böylesi kuvvetlerle savaşıyorduk

o zamanlar...

Komutanlarına: “Kendinizi belli etmeden yaklaşın. Açık gözlerle gidin. Uyanık olun ve acele etmeyin. Brudni'yle karanlıkta bağlantı kurup ona yardım edin," diye emrettim.

Brudni'ye yolladığım emir de şöyleydi:

"Sıyrıldığında takımıyla yine yola çıksın. Önceki emrime uygun hareket etsin. Ertesi gün bir diğer yerde yeni bir tuzak kurup düşmanları tekrar ateşle karşılasın."

Takım komutanına emri verip siperden ayrıldım ve sislenmiş gökyüzünün altına çıktım. Karanlığın çökmesine daha iki saat vardı. Ne birini görmeyi ne konuşmayı istiyordum. Aklımda, kuşatılmış takımdan, elli adamdan başka bir şey yoktu..

Irmağa doğru yavaş yavaş yürüdüm. Düzlükte erler yer kazıyor, ağaç getiriyor, sahte siperler hazırlıyordu. Oraya gitmek de istemiyordum. Uzaktan, çok ağır çalışıp, isteksiz olduklarını düşündüm. Hızlı; daha hızlı davranın, askerlerimiz elli adamımız bize bu vakti sağlamak için dövüşüyor, Kim bilir belki de ölmekteydiler. Oraya gittiğimde kendimi engellemeyip, suçluya da suçsuza da kızacağımı seziyordum.

Neredeyse kulaklarımı dikmiş, karşıdan, ırmağın diğer tarafından Alman bazukalarının seslerini duymaya uğraşıyordum. Hayır, orası ıssızdı. Ya orada her şey

sonuçlandıysa? Yani artık Brudni'yi, Kurbatov'u hiç göremeyecek miydim?

Sonraları zaman geçip savaşta olgunlaştıkça yüreğim bu tür şeylerle pek sızlamamaya başladı.

Sipere döndüm ve yolladığım yarım takımdan haberler beklemeye başladım.

Telefoncu fısıldadı:

“Yoldaş Kombat, telefon size.”

Bölük komutanı Servükov tekmilini verdi:

“Yoldaş Kombat. Brudni'nin takımı çemberi yardı."

Coşkuyla bir kez daha, bir daha sordum:

“Nereden öğrendiniz?”

“Nasıl nereden? Yoldaş Komutan erler burada.”

“Nerede?”

“Size raporumu sunuyorum.” Servükov bütün detaylarıyla emir ve yönetmeliklere uygun hareket ediyor uzatıp duruyordu. “Raporumu bildiriyorum. Buradalar. Bölüğün emrine girdiler.” “Kim?”

Neredeyse kavrayamıyordum... Veya, daha doğru dürüst anlayamamıştım. Fakat nasıl olurdu?

Belki de şu sıralarda her şey farklı belirecek, farklı bir berraklığa kavuşacaktı. Servükov yanıtını tekrarladı:

“Teğmen Brudni... Ve askerler. Yani dönebildiler. Altı kişi yitirmişler.”

“Peki Almanlar? Peki yol?”

Aslında şu anda anlamsızsa da soru ağzımdan çıkmıştı. Belki ... Servükov'un yanıtı beynime kazındı.

“Düşman yolu zapt etti...”

Dondum kaldım. ..

Servükov kaygılı bir sesle:”

“Yoldaş Kombat. Telefonda mısınız?”

“Evet.”

“Brudni’yi telefona çağırayım mı?”

“Gereksiz.”

“Yanınıza gelsin mi?”

“Hayır.”

“Peki iyi o halde ne?”

“Beni bekleyin.”

Telefonu yerine koydum. Fakat yerimden o anda kalkamadım.

İşte... En dehşet verici olan gerçekleşmişti.

Korkutucu olan yolun kaybedilmesi değildi. Esasen buna hazırdım. Taktik olarak bunun yarın veya en geç ertesi gün olması gerekiyordu zaten.

Fakat bugün, benim teğmenim, benim erlerim, geri çekilip, yolu terk etmişlerdi. Kaçmışlardı...

Bir-iki dakika içinde atla ikinci bölük merkezine gidiyordum. Yakındı. Bunun, üç gece öncesinde, bence tarihi olan o gün buradan erlerimi yollamıştım. Alacakaranlıktı. O zaman da şimdi de. Fakat o zaman, üç gün öncesinde beni hazırol konumunda karşılayan Kazaklar'dı. Şimdiyse geriye dönen Kızıl Ordu erleriydi. Vakitsiz düşen karın kapladığı yerde, bitkince oturuyor veya yatıyorlardı.

Bir yükseltinin yanındaki siperin önünde grup komutanları vardı. ferinden biri, tıknaz bir gölge onlardan ayrılıp bana doğru koştu. Bir yandan da komut veriyordu:

"Kalk. Hazır ol. "

Brudni'ydi. Koştu keskin bir selam vererek önümde dimdik durdu.

"Yoldaş Kombat..." Kalınca sesiyle haykırır gibiydi.

Sözünü böldüm.

“Teğmen Servükov. Buraya gelin."

Servükov koştu.

“Kıdemli hanginiz?"

“Ben Yoldaş Kombat.”

“Tekmili niçin siz vermiyorsunuz? Niye takım dizilmemiş? Bu karışıklık ne? Herkes dizilsin. Komutanlar dahil.”

Bozjanov yaklaştı. Bana hafifçe bir sesle Kazakça sordu: “Neler olmuş Aksakal?”

Rusça yanıtladım:

“Bu emir sizi de ilgilendiriyor politik yönetici. Sıraya.” Bozjanov bir an öylece durdu. Yüzünü bana çevirmişti. Söylemek istediği bir şeylerin var olduğu açıktı. Fakat cesareti yoktu. Şimdi teselli edecek sözlere tahammülsüzlüğümü, böylesi bir şeyi reddedeceğimi seziyordu.

Karın üstünde ve tam karşımda dizinin katı hattı belirdi. Her şey bütünüyle ıssızlıkla kaplanmıştı. Diziye sokuldum. Bu defa Servükov tekmili veriyordu. Konuşmalarına uzaktan, doğu tarafından gelen top sesleri eşlik ediyordu. Servükov’un yanında bedeni

kaskatı olmuş Brudni bulunuyordu. Ona doğru konuştum: “Raporunu ver.”

Çabuk çabuk konuştu:

“Yoldaş Kombat. Komutamdaki destekli takım yaklaşık yüz faşisti öldürdü. Fakat kuşatıldık. Yarma harekâtına karar verdim...”

“Güzel. O halde niye tekrar yola çıkmadın?”

“Yoldaş Kombat kovalanıyorduk.”

“Kovalanıyordunuz...”

Öfkeyle, nefretle bağırıyordum:

"Kovalanıyordunuz. Bu durumu bahane edip kendini savunmakta dilin çok aceleci. Onlar bizi Urallar’a dek süreceğini söylemiş. Bunun böyle olacağını mı düşünüyorsun? Onların Moskova'yı almalarına izin vereceğiz, vatanımızı teslim edeceğiz, ailelerimizin, yaşlıların, karılarımızın yanına kaçacağız peki, ne diyeceğiz? ‘Kovalanıyorduk...' mu? Ha? Yanıtla?”

Brudni sessizdi.

“Pek yazık...” Aynı öfkeyle haykırıyordum. ‘İyi ki burada kadınlar yok. Onlar tokatla karşına çıkar, yüzüne tükürürlerdi. Bir komutan değilsin sen korkağın birisin.”

Cephe ötesinden tekrar top sesleri duyuldu.

‘İşitiyor musun? Düşmanlar orada ardımızda. Almanlar orada, Moskova yolunu açmakta. Buradaki taburumuz onların güvenliğini sağlıyor. Onlar bize inanıp, güveniyor. Onlar bizim direneceğimizi onların kuşatılmalarına izin vermeyeceğimize eminler. Ben de sana inanıyordum. Sen yolu engelliyordun. Ama korkup kaçtın. Sen yalnızca yolu bıraktığını mı düşünüyorsun? Hayır. Sen Moskova'yı da bıraktın.”

“Ben... Ben... Ben sanıyordum ki...”

“Konuşacağımız bir şey yok. Git.”

“Nereye gideyim?”

“Emir verilen yere.”

Irmağın diğer kenarını işaret ettim. Brudni oraya dönmeye uğraştı. Adeta arkaya elimin işaret ettiği tarafa bakmayı istiyor, fakat önümde dimdik durmaya devam ediyordu.

“Fakat orada Yoldaş Kombat...” titreyen sesiyle konuşmaya uğraşıyordu.

“Doğru orada düşmanlar var. Yanlarına git. Dilersen onlara yardım et. Dilersen öldür. Sana buraya gelmeni emretmedim. Benim kaçağa gereksinimim yok. Git.”

Güvensiz bir sesle sordu:

“Takımla birlikte mi?”

“Hayır. Takıma farklı bir komutan atanacak. Sen tek git." Tabur komutanının, emre itaatsizlik eden komutanlara karşı gücünü değişik yöntemlerle kullanma hakkı bulunuyordu. Dilerse onu tekrar çarpışmalara yollayabilir, görevden el çektirebilir.

mahkemeye verebilir, üstelik yöntemlere uygunsa kurşuna da aîzdirebilirdi... Peki ben... Ne yapıyordum? Ben de onun mahkemesini orada görüyordum. Bu asker dizilerinin gözü önünde onu "\urşuna dizmekti. Her ne kadar pratik olarak değilse bile teorik olarak aynı şeydi. Bu askeri onurunu çiğneyen, erleriyle beraber Almanlar'dan kaçan bir komutanın kurşuna dizilmesiydi. Onursuzluğa uygulanacak ceza da onursuz bırakmaktı.

Brudni daha önümde dimdikti. Daha taburdar kovulduğuna ranmıyordu. Onun için bu dehşet verici bir zamandı. Kendisi Komsomol'du. Doğaldır ki pek çok kez savaşırken ölümünü an-mıştı. Kuşkusuz ki o da ihtimal savaşırken yurdu için öleceğinin gerekeceğinden haberdardı. Gözü pekliği hayal etmiş, zaferin sevincini, başarılı olmanın ödülünü ve şöhreti düşünmüştü. Dil-'endirilmesi zor şahsi sevincini düşünmüştü.

Fakat şimdi acıtıcı gerçekle yüz yüzeydi. Sahici bir savaş yaşanmış. O, Komsomol Brudni, Teğmen Brudni, takımıyla birlikte düşmandan kaçmıştı. Mahkemesi artık sonuçlanmıştı. Müdafaasız, şusuz busuz sonuçlanmıştı. Yaşananlar Komsomol idaresinde değil, savaş meydanında gerçekleşmişti. Burada mutlak emir verme yetkisi komutandaydı. O da hükmünü vermiş. ceza

kesmişti. Tüm hayalleri suya düşmüştü. O, Brudni'nin hayatını Azrail'den almıştı, fakat onun artık hayat hakkı bulunmuyordu. Askerin gözü önünde 'Korkak'lıkla damgalanıp, kovulmuştu.

Tek şey anlamamışcasına hep aynı halde duruyordu. Bu ölümden de kötüydü. Son bir sözcük söylememi umuyordu. Ben sessizce, gözlerinin içine bakıyordum. Kaskatıydım. İçimde merhametin zerresi bulunmuyordu. Savaşa girmiş insanlar beni anlarlar. Böylesi zamanlarda gazabın karşısındaki tüm diğer duygular ölür.

Nihayet Brudni anladı. Söyleneceklerin tümü söylenmişti. İstencini zorladı ve elini kaldırıp selamladı:

"Emredersiniz Yoldaş Kombat."

Peşinden de askerce topukları üzerinde dönüp yola koyuldu. Giderek hızlanıyordu. Ruza üzerindeki köprüyü bir an evvel geçmek için acelesi var gibiydi. Şimdi gittiği yerde düşman yalnızca gecelemek için konaklıyordu...

hsanlardan oluşmuş kara bir sete benzeyen takımdan bir gölge koptu. Brudni'nin peşinden koştu. Bağırtısını hepimiz duyduk:

"Yoldaş Teğmen, ben de geliyorum ..."

Bu gölgenin kim olduğunu anladım. Geniş omuzlu, uzunca boylu, omuzundaki mavzeriyle koşan gölgesini

ayırt ettim, sesini ise hiç unutmazdım.

“Kurbatov yerine dön.”

Durdu. '

“Yoldaş Kombat, bizlerde de suç var.”

“Diziden çıkmak için kime sordun?"

“Yoldaş Kombat, oraya tek başına kimse gidemez. Orada...”

“Diziden çıkman için kimden izin istedin? Yerine. Gerekirse bana soracaksın. Bir komutanmışcasına soracaksın."

Kurbatov yerine dönüp konuştu:

“Yoldaş Kombat izninizi olursa bir şey sormak istiyorum."

“Hayır. Burası toplantı yeri değil. Biliyorum sizler de komutanınızla beraber kaçtınız. Fakat sizin sorumluluğunuz komutandadır. O kaçmanızı emrederse kaçmaya mecbursunuz. Beni hepiniz duyabiliyor mu? Komutan emir verince geriye çekilmek durumundasınız. Her şeyi o yanıtlayacaktır. Fakat komutan size ‘dur’ emri verirse , siz de oradan kaçıyorsanız, komutan veya içinizden biri, namuslu olan her asker onu vurmaya mecburdur. Komutanınız sizi durdurmayı, sizleri buyruğuyla orada tutmayı düşünememiş. Kaçan

olduğunda kendisinin de vurması gerekiyordu. Yapmadı, cezasını ödedi."

Aniden sisin arasından Brudni yeniden belirdi. Görünmezleş-tiği yerden geri geliyordu. Şimdi yüreğinde kabaran öfke ve nefreti iyice hissediyordum. Ne istiyor, yalvarmak için mi dönüyordu? IJrküye mi kapıldı?

“Ne istiyorsun?"

“Yoldaş Kombat belgelerimi alınız."

“Ne var üzerinde?”

Brudni kekeleyerek yanıtladı:

“Komsomol kartı, kimliğim, ve mektuplarım.”

Bozjanov’u çağırdım:

“Yoldaş Politik Yönetici, belgeleri alın.”

Brudni kaputunun iç cebinden bir tutam mektup ve belge çıkarıp Bozjanov’a verdi.

Bozjanov yavaşça:

“Aksakal...” diye fısıldadı.

Fazlasını söyleyemedi. Fakat o bir tek sözcüğün içinde yalvarıyordu. Brudni’yse karşımda başı eğik duruyordu. Bu hal bana bir korkağın uyanıklığı olarak geldi. Dönüşünde bundan emindi. Tabur komutanı politik

komutanı çağıracak, o da onun için yalvarıp af dileyecekti. Kafamdan ‘Sen, tahminime göre düşman karşısında göstermediğin uyanıklığı burada göstermek istiyorsun' diye bir fikir geçti. Ona onurunu kurtarma olanağı veriyorum. O tekrar uyanıklık ediyor... Dilediğin gibi olsun dilersen onursuz ol...

“Brudni,” dedim. “Diliyorsan belgelerini sen de gizleyebilirsin. Oraya gitmen de gereksiz. Al sana bir yol daha.”

Ona geriye uzanan keçiyolunu işaret ettim:

“Alay karargâhına uğra... Taburun seni kovduğunu ve seni mahkemeye verdiğimi söyle. .. Kendini akla.”

Brudni belli belirsiz, hıçkırmayı andıran bir sesle derince soluklandı:

“Yoldaş Kombat ben... size ispat edeceğim. Ben öldüreceğim...” Sesi titrekti. Bir süredir boğduğu hıçkırığı boşalmak üzereydi: “Oraya gideceğim, bir nöbetçiyi öldüreceğim... Silah ve belgelerini getireceğim... Size ispatlayacağım...”

Sakince bu kesik konuşmasını dinliyordum. Öfkem azalıp, kayboluyordu. Tek onun duyabileceği bir biçimde fısıldamayı istiyordum: ‘Aferin aferin. İşte böyle olman gerekiyor'. Ruhum dolu dolu bir sevgiyle titredi, fakat onu kimse duyamadı.

‘İstediğin yere git. Bana ihtiyacın yok.”

Brudni: “Alın Yoldaş Politruk," diyerek elindekileri ona verdi.

Bozjanov el fenerini yaktı. Işığı Brudni'nin karayağız, sararmış yüzünü aydınlattı. Gözleri çukurlaşmış, elmacık kemikleri sivrilmiş gibiydi. Onların üzerindeki deriyse alev alev yanar gibiydi. Sonra ışık kâğıt tutamını aydınlattı. Bozjanov onları aldı ve ışığı söndürdü.

Brudni döndü ve çabukadım uzaklaştı. Bağırdım:

“Kurbatov! Teğmene otomatik tüfeği ver.”

Ona yapabileceğim tek şeydi bu.

Taburun, Moskova’yı koruyan cephenin sorumluluğu bendeydi.

YOLDA YENİ BİR ÇARPIŞMA

Tabur komuta yerine girdiğimde Kurbatov’u çağırdım.

Çatık kaşla içeri geldi. Diğerleriyle beraber, Almanlar onun da onurunu zedelemiş, yakışıklı, kuvvetli ve belki de bu korkusuz erkeğin yüzünü lekelemişti. Niye? Niçin böyleydi bu? Bilmeye mecburdum.

Sordum:

“Anlat bakalım neler oldu oralarda? Niçin kaçtınız?”

Kurbatov kısa yanıtlıyordu.

Siperlenen Almanlarla karşılıklı ateş ederlerken, artlarından; çok yakın bir yerden makineli sesleri gelmiş. Sırtlarına ağaçlar arasından üzerlerine yağmur gibi mermiler yağmış. Brudni haykırmış: ‘Geriye zıplayın’ takıın kararlaştırıldığı gibi ‘süngü tak' komutuyla yerinden fırlayıp kenardaki ormancığa atılmış. Fakat apansız üstlerine oradan da mermi yağmuru başlamış. Aralarından biri düşmüş, biri bağırmış. Askerler kenarlara koşmaya başlamış ve bunun ardından da duramamışlar. Bu anda arkalarından hep mermiler yağıyormuş. Almanlar ateş ederek kovalıyor-muş. Asker dilinde buna ‘soluğu ensemizde’ adı verilir.

"Sizi kovalayan makineli tüfeklilerin sayısı ne kadardı?" diye sordum.

Kurbatov:

“Bilmiyorum Yoldaş Kombat,” diye yanıtladı.

“Belki on, belki de daha az.”

Kurbatov suskunca yere bakıyordu.

“Gidebilirsin,” dedim.

Kurbatov gitti.

Askerimin neler hissettiğini biliyordum: Utanıyordu.

Utanmak... Bunu hiç düşündünüz mü? Şayet savaş esnasında askerin bu hissi ölür. kaybolursa hiçbir eğitim, hiçbir sıkıdü-zen orduyu dik tutamaz.

Mermilerin altında Kurbatov da diğerleri gibi kaçmış. Korku onun da kulaklarına bağırmıştı: 'Tamam bitti. Hayatın sonundasın. Bu genç yaşında seni öldürecekler veya yaşamının sonuna dek sakatlanacaksın. Kaç kurtul, gizlen.'

Kesinlikle eminim ki bu anda bir diğer ses de kulaklarda çınlıyordu:

'Hayır. Dur. Kaçmak aşağılıktır. Bir skandaldir. Korkak. Senden iğrenecekler. Dur: 'savaş! Yurt uğruna başarabileceklerini başar, Ona faydalı ol.'

Bu anda bir komutan ne denli lüzumluymuş. Bütün terazinin bir o tarafa, bir bu tarafa ağır bastığında kendine güvenen becerikli bir komutan ne denli lüzumluymuş. Komutanın ağırbaşlı ve tok sesi çınlamalıymış. Onları emre itaate çağıran sesi. O ses, yurdun evlatlarına emir olacaktı. Korkunun zayıflattığı ruhları tekrar savaşa sürebilecekti. Komutan onlara salt askeri eğitimle sağlanan sıkıdüzeni anlatmayacak bir de insafın, onurun ve yurtseverliğin güzelliğinden söz edecekti. Brudni komutayı üstlenmesi. emretmesi gerektiği halde ürktü. Bu yüzden takım

mağlup oldu. Bu nedenle bu dürüst asker şimdi utancından yüzüme bakamıyordu.

Takım komutanı işlediği suçun cezasını ödedi.

Pek ben? Taburda olmuş ve olacaklardan, her başarılma-vandan ner Kaçıştan. komutan ve askerden sorumiu değii miydim? Takımım savaş' yitirmişti. Yani savaşmayı ben başaramamıştım.

Aiay Karagâhını sorundan telefonla' haberdar ettim. Etenen

bilgiler: verdim, Telefonu yerine bıraktım ve..

Acımasız yargıç, affetmeyen yargıç; kendi vicdanımla baş başa kaldım: Suçumu bulma zorunluluğum vardı. Acaba takım komutanlığına deneyimsiz birini mi atamıştım? Acaba onun korkağın biri olduğunu erken anlayamamış mıydım? Aslında öyle değil. Kaçışının ardından, dehşet verici o cezanın ardından tekrar yüreğimdeki sevgiyi diriltmeyi, asker onurunun varlığını gösterebilmişti.

Orada mermi yağmuru altında acaba ne olmuştu ona? Acaba niçin orada komutan sorumluluğunu, görevini yok saymıştı? Belki de diğerlerinin korkusundan etkilenmişti. Hayır. Askerlerimin korkaklığına inanamazdım. O halde? Belki de onları ben iyi hazırlayamamıştım. Değil. Bunda da suçum yoktu.

Gerçek'in hafifçe sırıtan ağzı beliriyordu. Akılda, usulcacık, ama kaba hatlarla...

Tamam. Bir-iki gün öncesinde teğmeni görevlendirirken biraz düşünmüştüm: Almanlar, koyunlar gibi, bir ikinci, üçüncü kere başlarını ateşlerimizin altına sokacak değildi ya. Fakat, o anda alevlenen bu fikrimden ben tek bir şey çıkarsayamamıştım. Düşmanın sandığımızdan çok daha ahmak olduğunu tahmin etmiştim.

Anlaşılıyordu ki biz, düşman komutanını kestirdiğimden çok daha önce kafasını çalıştırmak durumunda bırakmıştık. Tuzakla karşılaşması onu da planlı davranmaya mecbur etmişti. Anlaşılan ben bunu gerektiğinde anlayamamıştım. Şaşırtmamı o da bir şaşırtmayla karşılamıştı. Takımımın atağını kaçmaya dönüştürüp o beni kendi aracımla kovalamıştı. Apansız, en yakın taraftan kurşun yağdırıp askerlerimi panikletmişti. Bugün o yendi ve beni kaçırttı. Fikirlerimi açıklarken farkında olarak ‘Ben’ sözcüğünü kullanıyordum. Onun subayları ve erlerinin üstünlüğünü kabullenemezdim. Onlar güçlerinin büyüklüğüyle de beni mağlup etmemişlerdi. Bize saldırıyı gerçekleştirenlerin sayısı kabarık değildi. O, benim düşünceme tıpatıp uygun hareket etmişti. Çokluğa karşı zayıf kuvvetle de savaşılabilir ve onlar kaçırtılabilirdi... O, beni kendi düşüncelerine uygun davranmaya zorlamıştı, zekâsıyla mağlup etmişti.

Evet. Evvelsi gün yeterince düşünmemişim. Ben savaş başlamadan mağlup edilmiştim. Tamam suçum

da buydu.

Haritayı inceleyip, çarpışma sahnesinin kafamda canlandırıyor, nasıl kaçıştıklarını düşünmeye uğraşıyordum. Almanlar'ın bunu sağlayacak planlarını nasıl uygulamaya koyduklarını anlamayı istiyordum.

Askerlerim korkup kaçmıştı. Almanlar onları buna zorlayıp kovalamıştı. Belleğimde bunu kurabiliyor, izleyebiliyordum. Onların mermi ve ölümle kamçılanıp, kaçıştıklarını görebiliyordum. Kaçarken, arkalarından ateş eden, kovan, terli Almanlar'ı seçebiliyordum. Kaçıştıkları yolda koruluk, çalılık ve kovuklar var mıydı. Peki hepsinin bir tarafa atlayıp, mevzilenerek tüfeklerini kendilerini kaçmak durumunda bırakanlara doğrultup ataklarını engelleyemezler miydi?

Brudni sakin davranmamıştı. Kendine ve askerlerine egemenliğini yitirmişti. Ondaki suç buydu.

Fakat ben tabur komutanları olarak, daha önceki gün bu durumu kestirmek, bu imkânları değerlendirmek durumundaydım.

Düşman yolu zapt etmişti. Fakat henüz yalnızca birini. Diğerine hâlâ sahip değildi. Orada tuzak ve gözetleme yerlerini sürekli farklılaştıran Donskih, Almanlar'ı gözlüyordu. Yarın, düşmanı, herhangi bir biçimde önce kaçırtmaya ve peşinden de aynı kuvvetle onu kovalamaya uğraşacaktı.

Donskih’le haberleşip yanında koruyucularla bana gelmesini bildirdim.

Bir buçuk saat sonra geldi.

Görüntüsü hiç değişmemişti. Yürümesi, elleri, teni hep eskisi gibiydi. Kadınsı bir nezaketi vardı. İçeri girerken yüzünü hafif bir pembelik bastı. Fakat daha ilk davranışlarından ve konuşmasından anladım ki Donskih farklı biri olmuştu.

Gözlerimiz rastlaşınca gülümsedi. Bunda içtendi. Biraz utangaç fakat yepyeni. Moralinin yüksekliği hissediliyordu. Gülümsemenin kendisine tanınmış bir hak olduğunu anlıyor gibiydi. Hareketleri bile daha kararlı ve hızlıydı. Selamlayışı da eskiye göre daha serbestti, geldiğini eskiye oranla daha rahat bildirdi.

“Otur,” dedim. “Haritayı uzat.”

Donskih'in yaydığı haritada gizlenme yeri belirtilmemişti. Böylesi durumlarda doğru olan, haritaya güvenmemektir. Fakat birinci çarpışma yerini bir anıyı belirtircesine kırmızı bir laireyle çevrelemişti. Oraya baktım. İkimiz de orada karakterlerimi zorlu bir sınavdan geçtiğini biliyorduk. Orada utkunun azametli mutluluğunu yaşamıştık. İkimiz de biliyorduk, fakat birimiz olsun buna bir kelimeyle bile olsa değinme gereği duymadık.

“Şu işe bak Donskih,” dedim. “Geçenlerde biz düşmanın tuzak bölgesinde olmasını engelleyelim,

mesele kuşatılmamak diye konuşmuştuk."

Donskih onayladı. Bakışlarından bir olgunluk okunuyordu. Devam ettim:

“Fakat düşman farkına varmaksızın bizi kuşatabilir. Mesela... Seni buradan kuşatabilir kalemin tepesiyle haritada gösterdim. Sen sıyrılıp geri çekilmeye girişeceksin, düşman ise senin çekileceğin yola yatıp, bekliyor olacak. Seni fark edecek ve ateş edecek.

O anda yapacağın ne olacak?”

“Ne mi olacak?” diye sordu. “Süngü!.."

“Yoo! Hayır Donskih ... Süngüyle onlara yetişmek için fazla uzaktasın. Sizi yere sererler. Afallamayacak mısın? Kaçmayacak mısın?”

Haritadan başını doğrulttu.

“Hayır Yoldaş Kombat kaçmayacağım.”

“Söz konusu olan yalnızca sen değilsin Donskih... Erlerin de mi kaçmayacak?"

Donskih konuşmuyordu. Haritaya bakıp düşünüyor ve dürüstçe en gerçek yanıtı bulmak istiyordu.

"Aslında en umutsuzlandığımız anda da savaşmak gerekli. Fakat niye bu durumu yaşayalım? Almanlar yaşasın. Süngünle bir düşman öldürebilirsin. Donskih

fakat zekânla bul ve bunun bir Kazak atasözü olduğunu unutma

“Fakat nasıl, Yoldaş Kombat?"

Korkusuz mavi gözleri beni güvenerek izliyordu.

“Kaçarak,” dedim. “Onların arzuladıkları gibi, kargaşalıkla panikleyip kaçarak. On on beş dakika dövüş ve onları yalancı bir panikle kandır. Sizi kovalamalarına aldırma. Oyunun yönetimi bizde olacak. Onları uyanıklığımızla biz kovalayacağız. Yola yaklaştığında dur. Çukurlara gir. Kalemin ucuyla haritayı işaret ettim. Veya daha iyi bir yer seç. Orada biraz yatıp saklanmanız gerekli. Birinci grup Almanlar'ı bırakabilir önemi yok. kinci grup ise onları kurşunla karşılayacaktır. İşte o anda afallayıp geri dönmeye uğraşacaklar. Hemen birinci grup onları ateş altında tutacak. ki ateş arasında bırakıp öldüreceğiz. Sizi kovalayanları öl-dürmelisiniz. Anlaşıldı mı?”

Bu taktiği en elverişli yöntem olarak değerlendirip Donskih'e gülümsedim. Gözlerinden ne demek istediğimi anladığını fark ettim. Fakat bir anlığına matlaşan gözbebeklerinden titrediğini gördüm.

Kafasındakini anlayamadım.

ktimal belki de öldürmenin, o kanlı uğraşın, dehşetini o da göz önüne getirmişti: Düşmana bir kan banyosu tasarlıyorduk.

Fakat kararlılıkla yanıtladı:

“Anladım Yoldaş Kombat.”

Peşinden çeşitli detayları konuştuk. Bittiğinde:

“Askere bu manevrayı açıkla," dedim.

“Manevrayı mı?” diye sordu.

Niye bilmem, bu sözcük ona tuhaf gelmişti. Tahminim düşmanın imhasını sağlayacak bir harekete ‘Manevra' adının verilmesi, sorunun bu sözcükle sonuçlanmasını garipsemişti Bir süre durup, tam askerce bir yanıtı tekrarladı:

“Emredersiniz Yoldaş Kombat.”

“Tamam, Donskih. Hepsi bu.”

Kalktı.

Bu narin ruhlu, sevimli yüzlü yiğidin yarın ağına düşecek düşmanları imha etmesi gerekiyordu. Kararlılığı yüzüne yansıyordu: Başaracaktı.

Dünkü başarısızlıklar, yarın başarılacağının müjdecisi olabilir.

Biraz rahatladım. Dc"~:;;,,ırı yollamamın ardından uzandım. Uykuya dalabilmek için kaputumu başıma örttüm, duvara doğru döndüm. Kafam bir zaman tam hızıyla çalışıp, uyuştu.

Çekik Kazak gözlerimin önüne Donskih'in yüzü ve harekât planı geliyordu. Kalemin küt ucuyla haritaya işaretler koyuyor ve anlatmaya uğraşıyordum: İlk bu tarafa kaçacaksın. Onlar saldıracaklar, onları burada da tekrar ateşle karşılayacağız.”

Ve o zaman -ki çok belli ezberlenmişcesine- haritayı benimkinin değil de farklı bir kalemin işaretlediğini ayırt ettim. Bendeki kalem sıradan, siyah bir kalemdi. Bu kalemin ise parlak, cilalı kırmızı, köşeli ucu sivriltilmişti. El de benimki değildi. Kırmızımsı beyaz, genç görünmeyen bir eldi bu.

Bakışlarım elinden yüzüne doğru kaydı. Evet, bu benim zalim düşmanım Alman komutanıydı. O da yanındakine yönelmiş bir şeyler anlatıyordu. O kendi lisanıyla konuşuyordu; fakat ben dilini anlıyordum. ‘Uykuya geçmeyen dalmalarda gerçekleşir bu'. O elifi elifine söylediklerimi tekrarlıyordu: “Onlar bu tarafa kaçacaklar, ardından bu taraftan saldıracaklar ve biz de onları bu tarafta tekrar ateşle karşılayacağız." Kalemin sivri ucunun altında ben haritadaki düzlüğü değil, yarına tasarladığım pusuyu değil, taburumun çizgisini ayrımsadım. Bunu iyice seçebilmeye kendimi zorlarken bütün bedenim gerginleşti ... Ve gözlerimi açtım.

Siperin içinde bildiğim gaz lambası yanıyor, köşede telefonun yanında muharebeci er oturuyordu.

Tekrar duvara doğru döndüm ve yine şekerleme yapmaya başladım. Brudni'nin el fenerinin ışığında görünen dokunaklı gözleri çukura kaçmış fakat onuru

çökmüş yüzünü anımsar gibi oldum. Son dakikalardaki titrek sesini duydum: “Size ispat edeceğim." Ardından bir şeyler daha dedi kavrayamadım. Sonra her şeyi bastıran, rahatlatıcı kesiksiz bir uykuya daldım.

Sabahleyin seyisim Sinçenko, gizemli bir sesle duyurdu: “Yoldaş Kombat şurada -Eliyle kapıyı göstererek-Teğmen Brudni duruyor... Kalkmanızı bekliyor."

Yüreğim çarpmaya başladı. Dönmüştü ha. Giderken dediğini gerçekleştirdi mi acaba?

Sinçenko bir şeyi ispatlamaya uğraşırcasına anlatıyordu: “Yoldaş Kombat, o, düşmanların arasına gitmiş ve bir mavzerle gelmiş. Kapının önünde durup hiç kimseyle konuşmuyor. Sizi bekliyor.”

“Yolla gelsin.”

Sinçenko uzaklaştı. Biraz sonra kapı açıldı. Brudni masama yaklaştı ve masanın üzerine iki Alman mavzeri, iki Alman askeri kimliği, mektuplar, defterler ve Alman markları bıraktı. Çukura kaçmış kara gözleri, kaşlarının altından dik dik ve biraz yabanıldı.

“Otur,” demeyi istiyor; diyemiyordum. Boğazıma bir şeyin tıkandığın duyumsadım. Sigaramı aldım, kibritim olmasına rağmen kaputuma dek gittim. Bir-iki yudum aldım, pencere kıyısında durup, çamların oyuklarını ve etrafı bürüyen karları izledim. Dönüp, olabildiğince serinkanlı konuştum:

“Otur Brudni... Kahvaltı yaptın mı?"

Yanıtlamadı. Şimdi o da konuşacak halde değildi. Kapıda Sinçenko gözüktü. Yanıma koşarcasına gelip fısıldayarak: “Kahvaltıda votka olsun mu Yoldaş Kombat?”

Benim seyisim, benim Sinçenko, taburdaki herkes kadar dünkü olaydan haberdardı. Ve şimdi olanı biteni kavrıyordu. “Olsun, Teğmene de doldur," dedim.

Kahvaltıyı birlikte ettik. Brudni gece serüvenini, Almanlar’ı öldürüşünü anlattı. Votkanın ardında gözlerinde aşinası olduğum pırıltılar vardı. “Dünkü işi nasıl yapabildin Brudni? Böyle bir emir almadan nasıl geri çekildin?"

Yüzünü astı. Bu konuda konuşmak istemiyordu.

“Ama biliyorsunuz...”

“Hayır, bilmiyorum.”

Artan bir isteksizlikle:

“Dediniz ya..." dedi.

"Korkaklık mı?”

Başını çevirdi. Artık dünkü sözcük kullanılınca dünden söz etmek onun için daha kolaydı.

“Ben de anlayamıyorum Yoldaş Kombat... Söylenebilir ki. ..

beynim donmuş gibiydi... Düşünemiyordum. Ve sanki ben kendimde değildim... Düşünme yetimi yitirmiştim...”

Sinirlice omuz silkti.

“Donmuş gibi mi ...” diye tekrarladım.

Ve apansız uzun zamandır arandığım sözcükler şimşek gibi çaktı. Psikolojik savaş... Nihayet bence savaşın ve yenginin gizemini adlandırıyordum.

Psikolojik savaş. Beyinle, ruhla. ..

Tuhaf da olsa o anda doğamda yaşama gücü filizlendi.

Psikolojik olarak savaş... Fakat psikolojiyi etkileyen farklı duygular, gereçler olamaz mıydı? Savaş türlü silahlarla ve insanları cisimsel olarak yok etmek için gerçekleştiriliyordu. O silahlarla bedene zarar verilebiliyordu. Ruha ya da psikolojiye değil. Hayır, hayır, ruhlara da zarar veriliyordu. Psikolojik yıkım gerçekleşirse, iç güçleri yıkılırsa, onu kovalıyabilir, yetişip, öldürebilirdin. İç gücünün harabiyetini sağlayabilirsen senden çok daha fazla sayıdaki yığınları tutsaklaştırabilirdin.

Düşman da bize bunu yapmaya uğraşıyordu. Ey kuvvetli Alman sen bunu bir defa takımıma uygulamayı

becerdin. Artık... Artık yeter.

Brudni’ye yöneldim:

“Bak ne diyeceğim... Şimdilik sana tekrar takım vermiyorum. Fakat öyle sanıyorum ki artık Almanlar'dan korkun yok. Seni onlara yollayacağım. Keşif takımının komutan yardımcılığına atıyorum seni.”

Yerinden hoşnutlukla fırladı:

“Emredersiniz Yoldaş Kombat."

Onu kapıya dek uğurladım.

Psikolojik savaş. Bu çok daha eskiden beri bilinmiyor muydu? Eski zamanlarda da bu sağlanmaya çalışılmış. Savaş becerisi de bu değil mi? Taktiğin başarısı da bu: Beklenmeyenle düşmanı afallatıp, kendi askerini bundan uzak tutmak.

Bu fikirler yeni değil. Onlar kitaplarda vardı. Savaş sırasındaysa bunu uzun ve zorlu çarpışmaların ardından, başarıları veya başarısızlıklarının peşinden bulabiliyordum. Nihayet savaşın gizemi berraklaşmıştı.

Öyle düşünüyordum.

Fakat, henüz üzerinden çok geçmeden, düşman bana aynı gün, bir-iki saat sonra hâlâ her şeyi kavramadığımı ve savaşın farklı yasaları da bulunduğunu gösterdi. Savaşın ispat edici belgesi farklıdır. Aritmetikte yapıldığı

gibi sağlama işlemiyle görülemez. Savaşın ispat edici belgesi dökülecek kandadır.

İşte çarpışma sonrası Donskih'in askerlerinin aktardıkları:

Bugün, yirmi iki kasımda Almanlar, tabur cephesinin önünde uzanan ve elde ettikleri yoldan toplarını ve diğer araçlarını getirdiler. Ayrıca Donskih'in önceki gün pusuya yatıp onları geçirtmediği yolda da baskınlarını tekrarladılar.

Almanlar bu defa çok daha özenli hareket ediyorlar. Piyadeleri açılmış; çalılık ve korulara makineli tüfeklerle ateş açıyorlardı. Boş arabalar askerlerin arkasından ağır ağır geliyordu.

Donskih'in takımı Almanları tekrar ateşle karşılamış. Fakat bu defa onlar buna karşı önlemliymişler. Anında yere yapışmışlar. Ardından emekleyerek takımı kuşatmaya başlamışlar.

Burada bizim uyanıklığımız devreye girmiş. Panikleyip darmadağınık halde çekilmişler.

Almanlar kaçanları görünce: ‘İşte! Rus kaçıyor. Heri!" Askerler planlandığı gibi yolu yakınlarında tutarak kaçıyormuş Alman şoförleri arabaların hızını artırmışlar. Alman askerleri yürür haldeki bu arabalara binerek bizimkileri takip ediyormuş.

Takım, planımızdaki çukurlara yerleşmiş. Erler hemen yol kıyısındaki tümseklerin ve çalılıkların arkasına mevzilenmiş. Arabaları görmüşler. Takibe girişmiş Almanlar rastgele ateş açıyormuş. lşıltılı mermileriyle adeta “Nerede Ruslar, nereye gizlenmişler? İleril" diye yazar gibilermiş.

Ve apansız yaylım ateşi başlamış. Hafif makinelilerin ateşi üzerlerini perdelemiş. Yakın mesafeden ve aniden gelen ölüm onları yakalamış. isabet alanlar peş peşe düşmüş. Şoförler arabalarını stop ettirip kendilerini yere atmış. Kamyonlar kaza yapmışlar. Bizimkilerin ateşi kesintisizce devam ediyormuş.

Aptallaşıp, ürküntüyle afallayan Almanlar arabalardan atlıyor, sürülermiş gibi kaçışıyorlarmış. Artlarında ateş, artlarında ölüm...

Aniden kendilerini kamyonlardan yere atarak, ölümlerini yakınlaştıran mermilerden uzaklaşmaya çalışırken ölüm onlara gene ulaşmış, önlerden de yaylım ateşle karşılaşmışlar.

İşte o anda benim sezinleyemediğim yaşanmış. İkinci darbe, ikinci atak düşmanın aklını başına toplamasına yardım eder gibi olmuş. Onlar kendilerini imha edecek olandan uzaklaştırabilecek biricik şeye başvurmuşlar. Bağırarak, kudurmuş bir dalgayı anımsatan bir tavırla bizimkilere karşı, ateşe karşılıkvererek öne atılmışlar.

Almanlar kalkansızmış. Onlar hücuma kalkanla değil, karınlarına yaslanmış mavzerlerle karşı çıkmayı, onlarla

atağa geçmeyi o zaman akletmişler. Umutsuzluktan mı? En zorlu zamanda duruma el koyan komutanın etkisiden mi? Nedense meçhul, aniden, kendilerine belletilenleri hatırlayıp, ateş ederek bizimkilere saldırmışlar.

Derhal her şey farklılaşmış. Savaşın basit bir kanunu harekete geçmiş. Çoğunluk ve silah üstünlüğü kanunu. İki yüzden fazla, öldürme isteğiyle kıvranan, öfkeli asker bizimkilerin üzerine yürüyormuş. Bizimkilerin varlığı ise bir avuç: yarım takım. Yirmi beş adam.

Sonraları kavradığıma göre savaş taslağında ilkesel bir yanlış bulunuyormuş: Az sayıda kuvvetle savaştığında, üstün kuvvetlere karşı onu kuşatmaya, çevirmeye uğraşmadan savaşma-lı. Bu acı veren bir dersti.

Donskih'in elinden ne gelirdi? Böyle dehşet anlarında erkek olma duygusu insanı ya bütünüyle terk ediyor ya da umulmadık hızıyla yokluyor.

Donskih, askerlerine yakında bulunan ormana gerilemelerini emretmiş. Kendisi de bir-iki askerle, gerileyenleri korumak için makinelinin başındaymış.

Almanlar ateşi sürdürerek yakınlaşıyormuş. Donskih de makineliyle onları biçiyormuş. Ormana ulaşan kısa yolu böyle korumuş. Birkaç yeri yaralanmasına rağmen kendini savaş rüzgârlarına bırakmış, kan kaybına rağmen acı hissetmeden ateşe devam ediyormuş.

Donskih'inkinden sonra bir makineli daha çalışmaya başlamış. O andaki takım komutan yardımcısı Volkov, bu kez teğmenin gerileyişini gizliyormuş. Donskih beraberindekilerle bir süre bizimkilere doğru koşmuş, ama ona isabet eden mermilerle yere devrilmiş. Volkov ise duraksız ateş açıyor, Almanlar'ın teğmene sokulmasını engelliyormuş. Erleri emekleyip, sürüyerek, komutanlarını ormana getirmişler. Orada Teğmen Donskih'in talihin büyük eseri sonucu ölümcül olmayan yedi yarasına pansuman yapmışlar. Çavuş Volkov ise, suskunluğu seven, görevde ve savaşta cesur "Namuslu insan" Volkov, makinelisinin başında öldürülmüş...

Bunun ardından ana savaş hattımızın ön boşluğu Alman-lar'ın eline geçti.

Bana, bir tabur komutanı olan bana yaraşmıyor fakat genel durumun sözünü edeyim: Moskova arkamda kalmıştı. Ara yerde yalnızca Volokolamsk bulunuyordu.

Bu olayı, bahsimizin dışında tutup kısaca anlatacağım: Çok daha sonraları askeri müzeye konulan Panfilovlar'ın koruduğu yola ilişkin Rokosovski ordu kurmayının oluşturduğu kimi raporları okudum. Yirmi iki kasım tarihli rapor tıpkı şöyleydi:

Almanlar bugün de akşama dek, ileri savaş karakollarımızı da alarak ana savaş çizgimize "mevzilerimize" dek yakınlaştı.

Düşmana saldırılarına karşı bu bölgeyi: Rokosovski ordusu olarak, tümenimiz “Panfilov” ve ayrıca iki tümen koruyacaktı.

KASIMIN YİRMİ ÜÇÜ

Kasımın yirmi üçüncü sabahı, şafak sökerken gökte Almanlar'ın bir keşif uçağı belirdi. Kanatları sivrisineklerinkini andırıyordu. Erlerimiz onu ‘Kambur’ diye adlandırdılar.

Zamanla bu “Kamburları kanıksadık. Onları yere çakmayı öğrendik, bizim saygıya değer olduğumuzu da... Ama o gün ilk kez görmüştük.

IJzenmizde, sabah bulutunun altında, pervasızca uçuyordu. Kimi kez kamburu bulutlara dokunuyor, kimi kez de bizi daha iyi seçebilmesi için, motor gürültüsünü azaltıp pike yapıyordu.

Taburda uçaksavarımız bulunmuyordu. Dahaönce belirtmiştim; uçaksavarlar, Panfilov tümeninin sağ yanına taşınmıştı. Oraya Alman tanklarıyla uçakları saldırıyordu. O zamanlar bu tipteki uçakların tüfekle de düşürüleceğinden habersizdik. Sonraları bunu çok basit bir biçimde öğrendik.

Herkes, ‘Kambura bakıyordu. O anı hatırlıyorum: Uçak yükseldi, bir süre bulutların içinde yitti, saklandı ve

fırladı... Aniden etrafımızdaki her şeyden çatırdamalar gelmeye başladı.

Yerden aleve bulanmış toprak kolonları havalandı. Nk havalananlar dağılmayıp gözlerimiz hâlâ yerden havalanmış toprak ve çakıl parçalarının düşüşünü izlerken, peşinden yenileri havalanıyordu.

Öndeki düzlükten gelen seslerin, patlamaların biçiminden düşmanın farklı çaptaki silahlarla ateş açtığını anladım. Bazuka ve havan da vardı. Saate baktım. Dokuz ikiydi.

Tabur komuta siperine döndüğümde bölük komutanlarından raporlar alarak durumu Aiay komutanına haber verdim: Saat tam dokuzda düşman, taburun ön cephesinde bütünüyle topçu ateşine başlamıştı. Yanıt olarak aynı atışların sağdaki tümene de yapıldığını söylediler.

Mesele belliydi. Bu, topçuların saldırması için bir hazırlıktı. Böyle zamanlarda sinirler gerginleşir. Kulaklar yerden gelen sürekli patlamaları, beden siperdeki tahtaların sarsılışını duyar.

Buz kesilmiş toprak topakları masaya ve yere saçılıyordu En korkutucu olan da kısa süren sessizlikti. O anlarda herkes susup, yeni darbeler bekliyordu. Bir zaman tek bir şey buyulma:: oluyordu... Yani ... Fakat tekrar pras, pras... Ve tekrar patlamalar tekrar tahtaların sarsılmaları ve tekrar en beterı... Ürkütücü bekleyişler. Sessizlik...

Almanlar birer büyücü gibiydi. Sinirlerimiz tamamen gerilsin diye birkaç kez atış kesiyor ve kısa bir süre sonra tekrar başlıyor-ardı. Duruma katlanmak olanaksızlamıştı. Saldırı hemen başlasa. ..

Fakat yarım saat... bir saat... birsaat daha... geçti. Bombar-jıman devam ediyordu. Eski bir topçu subayı olarak, bizim bir cek yeri dahi betondan olmayan yeraltı siperlerimize karşı, birleş: rilmiş atışların bu denli sürdürüleceğini düşünmezdim. Almanlar üzerimize vagonlar dolusu cephane yağdırıyordu. Cephenin derinliğini zedelemeye uğraşıyor, yerin altını üstüne getirmeye çalışıyorlardı. Bütün işleri cephe hattını parçalayıp, bizi dağıtarak ardımızdan gerçekleştirdikleri piyade saldırıları ile savaşı sonuçlandırmak içindi.

Ara ara telefonla bölük komutanlarıyla iletişim kuruyordum. Onların bana söylediğine göre tek bir yerde Alman piyadesi bu-unmuyordu. Hetişim sıklıkla kopuyor, telefon telleri kopuyordu. Haberci erler ateş altında hemen kopukları saptayıp onarıyordu.

Akşam üzeri, tekrar bağlantı kesildiğinde haberci eri onarıma gitmek için siperden sıyrılırken dışarıyı görmeye çıktım.

Kurşunlar ormana düşüyordu. Dallar çatırdadı. Ağacın biri parçalandı, dalları havaya uçuştu. Yeraltındaki siperime gitme isteği güçlü bir halde belirdi içimde. Hemen kendimi payladım ve orman başlangıcına doğru yürüdüm... *'Kambur'* üzerimizde uçmaya devam ediyordu. Karların bürüdüğü çimenlikte, mermi sonucu

oluşan oyuklardan oralar delik deşikti. Yeniden şurda bur-da topraklar gürültüyle havalanıyor, kurşunlar kendilerine has vınlayışlarla uçup, yerde patlıyordu.

Birkaç dakika sonra sinirlerim alıştı ve elde olmayan ürpertiler durdu. Kulaklarım daha açık duymaya başladı. Birden sessizlik... sinirlerim yeniden geriliyor. Sonra gökte keskin bir ıslık sesi ve boğuk bir patlama. Vücudumdaki ürpertiler yine geçiyor. Yine patlama, yine uğultu. Birden şarapneller çevreye saçıldı. Yeniden korkunç ürpertiler duydum.

Birkaç dakikalık duraklayışın ardından Almanla'rın mermi türlerini değiştirdiklerini sezdim. Patlamalar, sesier ve dikkatimi

çekenlerden bu defa şarapnel kullandıklarını anladım. Ürkütücü çatırtılar duyuluyor, alevler yerüstünde seçiliyordu. Artık siperlerdeki askerler için bunun korkutuculuğu yoktu. Fakat Almanlar bunlardan çıkan seslerle moral çöküntüsü oluşturmak istiyordu. Onlar psikolojik bombardımanda bulunuyorlardı. Ağaca yapışık durumdaydım. Bana bunu da düşman öğretti.

Ardından çimenlikte yeni patlamalar, yeniden siyah kömürler gibi kolonlar belirmeye başladı.

Zorlu bir vuruşla o zamana dek toprağın altına saklanmış olan uzun odun parçaları fırlattı. Üstümüzde uçan Alman uçağının pilotu mutlaka bu anda çok sevinmiştir.

Ben de gülümsüyordum. Uyanıklığımızın yararını görmüştük. Düşman yalancı mevzilere bomba atıyordu.

Mantara benzeyen yalancı siperleri kar biraz beyazlaştırmıştı. Siperlere uzanan yolları, anlaşılması için özellikle çiğnemiştik. Bu sahte bağlantı yolları ırmak kıyısından da seçilebiliyordu.

Askerlerin gizlendiği siperler ise bilindiği gibi ırmağın daha yakınındaydı ve kenarla eş yükseklikte kazılmış, Üzerleri üç dört kat tahtalarla kapatılmıştı.

Almanlar tek bir noktaya vurmuyor tüm toprağa vuruyordu. Bu sırada kıyıyı -fakat zarar vermek için daha yukarıları- dövüyordu. Oralara bıraktığımız toprak yükseltileri bulunuyordu. Savunma hattımız irademiz dışındaki sebeplerle çok aralıydı ve bu nedenle de yalnızca tesadüfen zarara uğruyorduk.

Düşman, saat dörde gelirken, ateşini ikinci bölüğün olunduğu, ve Sereda-Volokolamsk yolu üzerindeki, Novlânskoe köyü dolayında, hissedilir derecede yoğunlaştırdı.

Ulaşan sesleri değerlendirip durumu kavradım ve i kinci bölük komutanı Servükov’u telefonla aradım:

“Burada değil."

Muhaberecilerden küçük Tatar Muradov'un sesini aldım.

“Nerede?”

“Emekleyerek gözetleme yenne dek gitti.”

“Yaa sen neden onunla değilsin?”

“O tek gitti. Görünmek istemiyormuş. O bu işin yöntemini biliyor Yoldaş Kombat.”

Muradov'un sesi sağlıklıydı. Böylesi zamanlarda insan, askerin ses tonuna dikkat edip duygularını kestirebiliyordu. Sesler insana bu konuda rapor verir gibidir.

Diğer telefondan arandım. Arayan Servükov'du.

“Yoldaş Kombat.”

"Evet. Neredesiniz? Nereden arıyorsunuz beni?"

“Topçu gözetleme noktasındayım. Topçu dürbünüyle de izliyorum... hayli ilginç Yoldaş Kombat. ..”

O ateş altında da sakin biriydi. Ondan daha çabucak bir şeyler öğrenebilmek için soru sormaya başladım:

‘İlginç olan nedir? Neler görüyorsunuz?”

“Almanlar. Orman bitimine birikmişler... Arı gibi uğulduyorlar Yoldaş Kombat. Bir subay var o da dürbünle izliyor.”

“Sayıları ne kadar?”

“Yoldaş Kombat ben de şimdi bunu tahmin etmeye çalışıyorum.”

Servükov'un bu sakinliği beni sürekli sinirlendiriyordu. Fakat her şeye rağmen yeniden onu bölük komutanlığından alıp bir başkasını yerine veremezdim. Düşünceli ve yürekliydi... O gün kaç defa o korkunç çimenliği emekleyerek geçmişti. Belirli aralıklarla siperleri gezinmiş ve gözcülere uğramıştı.

Telefona topçu teğmeni Kubarenko çıktı. Tabur hizmetine sekiz top verilmiş ve onlar ormanda bir yere gizlenip bütün gün ses çıkarmamışlar, kendilerini karar anına kadar göstermemişlerdi. işte o an geliyordu. Almanlar'ın atağa geçmek için yığıldıkları orman bitimi ve tabur önü bütün cephe önceden taranmıştı.

Hazırladığım plan şuydu: Saklanmış topçularım, düşman atağa geçtiğinde ateşe başlayacaktı. Onları tuğlalar gibi kıracak, aptallaştırarak, dağıtıp saldırılarını darmadağınık edecektim.

Emri vermeye sabırsızlanıyordum: “Tüm silahlar, düşmana hepimiz birden... Ateş.” Ama bundan önce bir-iki düzenleme ateşi açmamız gerekliydi. Güllelerin düşmelerini görüp uzaklığı saptamak lazımdı. Topçuların söyledikleri gibi, rüzgârın kuvveti, yönü ve hava basıncına göre atışın ayarlanması ve diğer şeylerin ölçülmesi isteniyordu.

Bu fazla vakit almazdı. Birkaç dakika yeterdi.

Panfilov'un zaman için söylediklerini hatırlıyor musunuz? "Savaşta birkaç dakikaya nelerin sığabileceğini kestirebiliyor musunuz?"

Emri vermemin ardından, topçu ateş yönetim merkezine bağlı telefonu elimden bırakamıyordum. Bataryalara verilen buyrukları duyuyorum:

“Yerlerinize. Doldur ve kapa.”

Bunun ardından Kubarenko ormana saklanmış silahlarına, gözcülerden aldığı koordinatları veriyor. Başka bir ses onu tekrarlıyor. Topların namluları yavaşça dönüyor. Vakit duraksız geçip gidiyor.

Nihayet kesin ses duyuldu:

“Hazır.”

Ve hemen peşinden Kubarenko'nun emri:

‘İki mermi seri ateş."

Ve sessizlik. Asıl emri bekleme... Verilen emirleri artık duyamıyorum... Galiba her şey daha hazır değil: “Haydi hızlı daha hızlı. Şeytan götürsün. ..” Birden almaçtan aynı sözcük. Kubarenko bağırıyor:

“Daha hızlı.”

İşe karışıyorum:

“Kubarenko neler oluyor?”

“Almanlar hazırlanıyor Yoldaş Kombat. Çantalarını yüklenip, miğfer giyiyorlar...”

O tekrar bağırıyor:

“Bataryalar.”

“Evet.”

"Daha hızlı.”

“Hazır. . .”

‘‘Tamam... Ateş!”

Kulaklara çarpan sürekli uğultulardan bizim atışlar fark edilemiyor. Fakat bizim topçu ateş etti, mermiler uçuşuyor. Şu an salt deneme için... İki mermi. Kubarenko şimdi patlamaların nerede olacağını görecek. Hedefin uzağında mı olacak? Peki hemen hedefe ulaşırsa? Oluyor böyle şeyler. Oluyor kimi zaman...

Yoo. Kubarenko düzeltiyor:

“Düzenleme atışı. Bir... Sağa sıfır...”

Birden almaçtan güçlü bir çatırtı geliyor ve cümlesi yarım ka-yor.

“Kubarenko !”

Yanıtsız.

“Kubarenko!”

Sessizlik... Sayı sıfır... sıfır dokuz. Sıfır üç ya da sıfır üç...

Bizim fazla mermimiz ve sekiz topumuz bulunuyor. Fakat şimdi, onlara en çok ihtiyacımız olduğunda kahrolası tesadüf on-iarı görüşümüzden uzakta bulunduruyor.

Muharebeci eri hat üstünde koşuyor. .. Ama vakit geçiyor.

Bu yalnızca bağlantı kesikliği değil. Talihsizlik daha büyük.

Diğer telefona çağırdılar. kinci bölük komuta merkezinden küçük Tatar Muradov beni arıyor.

Sesinde bir hayret ve inanamamazlık var:

“Yoldaş Kombat bölük komutanı yaralandı."

“Nerede, yarası ağır mı?”

“Bilemiyorum... Henüz getirmediler... Orada birileri daha vardı. Yaralılar mı? Öldüler mi haberim yok."

“Orası neresi?”

“Gözetleme... Buradakilerin, tümü komutanı ve diğerlerini çıkarmaya gitti... burada kalmamı istediler. .. Size haber vereyim diye...”

“Peki neler oluyor orada... Gözetlemede?”

Zorlukla sorabiliyorum. Biliyorum ki orada ürkütücü bir şey yaşanmıştı.

“Parçalandı!”

Susuyorum. Muradov bekledi ve acıyla sordu:

“Kime gideyim şimdi Yoldaş Kombat? Kiminle olacağız artık?”

Komutansız kalan askerin yetimliğini yüreğimde hissettim.

İşte artık patlamalar yerine ürkütücü bir sessizlik başlayacak ve Alman piyadesi atağa girişip ırmağı geçmeye başlayacak. Gözetleme yeri çökmüş, topçu gözsüz kalmış, bölük komutansız kalmıştı.

Kendimi toparlamaya uğraşarak konuştum:

“Bağlantıları derle Muradov. Takımlara haber vırin, Teğmen Servükov yaralandı deyin. Şimdi yanınızda tabur komutanı var. Yanınıza geliyorum.”

Telefonu bıraktım ve karargâh komutanı Rahimov :,:

“Derhal Zaev’i bul. Benimle ikinci bölüğü teslim almaya gelsin.”

Sonra dışarıya seslendim:

“Sinçenko. Atı getir.”

Çimenlikte koşuyorduk. Ben Lisanka'nın üzerinde, arkamda da Sinçenko. Lisanka kediler gibi, kulaklarını dikeltti. Gemini gerdim. Onun patlamalardan ürkmemesi için uğraşıyorum.

Kafam zonkluyor: Daha daha ateş edin. Sessizlik istemiyorum. Yetişmeliyim.

Karşımıza, Navlanskoe’den gelen bir araba fırladı. Arabacı atlarını kamçılıyordu. Atın birinin sırtındaki ince yarıktan kan sızıyordu.

“Dur!”

Arabacı anında duramadı.

“Dur!”

Arka oturağında Kubarenko’yu gördüm. Sararmış yüzünde topraklar vardı. Alnında henüz kurumuş kan ve şiş vardı. Çamurlara bulanmış kaputundan topçu dürbünü sarkıyordu.

“Kubarenko nereye?”

“A... A... ” Hemen yanıtlayamadı. Kekemeleşmiş gibiydi.

“Ateş hattına Yoldaş Kombat."

“Niçin?"

“Gözetleme yeri...”

“Haberim var. Ben sana soruyorum: Niçin? Niçin kaçıyorsun geriye?”

“Yoldaş Kombat ben...”

"Geriye!"

Kubarenko'nun yuvalarından fırlamış gözleri, felaketi görmüş birinin gözleriyle bana bakıyordu.

Aniden komutanın emredici gözleriyle silkinir gibi oldu ve o

anda farklılaştı. Yerinden fırlayarak benden daha fazla haykırmaya başladı:

“Geri!”

Ve peşinden ağır bir küfür savurdu.

Şimdi köye doğru doğru uçar gibiydik. Peşimden yola aldırmadan sallanarak iki topçu atının koşulduğu araba geliyordu.

Çan kulesi olan bir kilise ilkyardım merkezi olarak iş görüyordu. Dışarıya onları ateşten koruyacak bir duvarın dibinde tabur mutfağı vardı. Geldiğimi gören mutfak çavuşu esas duruşunu aldı:

"Panamorov hattımız sağlam mı?"

“Sağlam Yoldaş Kombat.”

"Telefon nerede?”

“Burada Yoldaş Kombat, kulübede."

Kiliseden kulübeye olan yol yüz elli metre kadardı. Çabucak geçtim.

"Hat?"

“Var yoldaş Kombat.”

"Telefonu hemen çan kulesine getirin. Koşun. Her saniyenin değeri var."

Dıştaki taş merdivenlerden kiliseye koştum. Burnuma kan kokusu geldi. Samanlara yayılmış erler yatıyordu.

“Yoldaş Kombat...”

Çok cılız bir sesle Servükov beni çağırıyordu: hemen yanına sokuldum. Sararmış ellerine sarıldım:

"Affet beni Servükov, şu an duramam ...”

Ellerimi bırakmıyordu. Sararmış, sert, özenle kesilmiş favorili yüzü süzgün. .. Kansızdı.

“Yoldaş Kombat yerime kim bakıyor?”

“Ben Servükov! .. Affet. şu an buradada duramıyorum..."

Açır ellerini silkip bıraktım. O beni hafifçe bir gülümseyişle Uûuriadi.

Yukarıya telefona kostüm

Peşimden ince bir yılan gıoi tel uzanıyordu

Yoldayken beni doktor Krasnenko durdurdu

"Yoldaş Kombat durumu nasıl?"

“Kendi işinle uğraş. Yaralıları daha hızlı müdahalede bulun.” Kaygıyla sordu:

“Daha hızlı mı?"

Kızdım:

“Şayet bana bir daha ‘Daha çabuk müdahale et' dediğimde yüzünü böyle kırıştırırsan sana korkaklara uyguladığımı uygularım. Anladın mı? Yürü.”

Dolambaçlı basamaklarla çan kulesine tırmandım. Kubarenko oradaydı. Taş korkulukların arkasına çömelmiş dürbünüyle izliyordu.

“Ne kadar daha sağa?” diye sordum:

“Sıfır beş." dedi.

Muhabereciye yöneldim:

“Erken tamamlayabilecek misin?”

“Hemen Yoldaş Kombat."

Kubarenko dürbününü bana verdi. Gözlerime ayarladım. Yakınlaşan ve aydınlanan ormana çevirdim. Ve elli adım önümde Almanları görür gibi oldum. Onlar daha rahat'taydılar. Fakat artık dizilenmişlerdi. Birlikler, öbekleşmeler görülüyordu. Takımlar az aralıkla duruyordu. Önde bir manga ardında kanat gibi iki manga.

Subaylar da miğferliydiler. Tabancaların kılıf kapakları çözüktü. Karınlarının sağından sarkıyordu. Onları ilk defa görüyordum. Moskova önünde uzmanlaşmış yengi ahmakları. Şimdi ırmağı geçmeye koyulacaklardı.

Muhabereci:

“Hazır,” dedi. ‘İrtibat tamam Yoldaş Kombat.”

“Topçuyu bağla."

İşte nihayet yarım kalmış cümle bitirildi ve emir verildi: "Barut hakkı iki. Sağa sıfır beş. İki mermi hemen ateş." Dürbünü Kubarenko ya uzattım.

Artık Almanlar'ı göremeden ormanın bitimini izliyor, patlama bekliyordum. Ağaçlar ışıklandı. ardından yan yana iki sıra

duman yükseldi. banmaya cesaretim yoktu. Fakat bence hedef saptanmıştı.

Kubarenko:

“Hedefte,” dedi ve dürbününü indirdi. Şimdi, topraklanmış ve bir bölümü şişik yüzü gülüyordu: “Şimdi biz.”

Onu dinlemeyerek, telefonu kapıp emrettim:

“Bütün toplar, sekizer mermi ateş.”

Kubarenko onurlanarak dürbünü uzattı. .

Bakıyordum. Alıştırma için atılan mermiler anlaşıldan göre birini yaralamıştı. Bir yerde sırtları bize çevrik birkaç Alman çö-melmişti. Ama diziler duruyordu.

Şimdi kendi Tanrınıza yalvarın. Kulağa rahatsızlık veren uğultu ve patlamalar arasında duyduk: Topçumuz konuşuyordu. Korkuluktan eğilmiş, gözüme yapıştırdığım dürbünle ayırt ettim: Ormanın bitiminde Almanlar'ın biriktiği yerden alevler çıkıyordu. Topraklar uçuşuyor, ağaçlar yere seriliyor ve miğferlerle tüfekler havaya zıplıyordu.

Kubarenko çabucak beni geriye çekerken bağırıyordu: “Yatın.”

Görülmüştük. Sağırlaştırıcı ve insanda nefret oluşturan gürültüsüyle *Kambur* üstümüzde uçuyor, makineli ile çan kulesini tarıyordu. Birkaç mermi dört köşe kolona rastlayıp kalıcı izler bıraktı. Uçak bize o kadar yakınlaşmıştı ki ben bize yöneltilmiş kinli yüzü gördüm. Bir saniye bakıştık. Saklanmam gerektiğinin far-kındaydım. Ama Alman'ın önünde bunu onuruma yediremiyor-dum. Tabancama asılıp şarjor bitene dek tetiğe basmaya devam ettim. Şarapnelin biri altımızdaki sağlam taşlara geldi. Hava gıcırdayan dişierimin arasına tozlar doldurdu. Çan kulesine ateş ediyorlardı. Bana düşmanın kurşunları gerçek değilmiş de film izliyormuşum gibi bir duygu veriyordu. Yanımızda, fakat başka bir dünyada patlıyor gibi geliyordu. Bizimkilerse yakıyor, gövdeleri parçalıyordu.

Kambur tekrar belirdi. Mermi yağmaya başladı. Bir kolonun arkasına saklandım. Muhabereci inledi:

“Nerene rastladı? Aşağı inebilir misin?”

“herim Yoldaş Kombat.”

Telefonu açıp Panamorov'u çağırdım:

"Telefoncu yaralandı. Kuleye başka birini yolla.” Sözüm bitmeden kendi tuhaf sesimi duydum.

Her şey sakinleşti. Ürkütücü, sinirlendiren bir sessizlik başladı.

Yalnızca uzaktan geriden gelen ateş sesleri vardı. Bizimkilerin çarpışmasıydı bu. Almanlar başka bir atakla ikinci savunma hattımızı yarmaya uğraşıyordu.

Kubarenko'ya emrettim:

“Atışı yönet. Öne çıkarlarsa biç.”

“Emredersiniz Yoldaş Kombat.”

Şimdi aşağıya merdivenleri ikişer üçer atlayarak iniyordum. Hemen, çok acele bölüğe gitmeliydim.

Yeniden Lisanka'ya atladım, yeniden dört nala. Bu defa köyden ırmağa doğru, Ah, şu an her şey ne denli ıssız...

Patlamalar sonucu orası burası kararmış ırmağın karlı kenarında elinde tüfekle biri koşuyordu. Bir ara durdu, kara gözleriyle bana bakan Muradov'u tanıdım.

“Nereye gidiyorsun?”

"Takıma... Bölükte komutayı politik yönetici Bozjanov'un aldığını söyleyeceğim.” Ardından özürdilergibi ekledi: “Yoldaş Kombat siz çok geciktiniz, o ise...”

"Tamam. Koş!”

Birbirimizi geçtik.

Bölüğün yeraltındaki komuta yerine elli adım kalınca Lisan-ka'dan indim. Onun da bedeninde artık titremeleri geçmiş, kulakları da inmişti. Teşekkürler. Bugün seninle ilk vartaları atlattık... Seninle daha çok konuşmayı isterdim, fakat şimdi olmaz.

Dizginleri Sinçenko'ya fırlattım ve Lisanka'nın ağzını burnunu okşadım. Biraz parmaklarımı tuttu. Nemli, kocaman gözleri beni sevgiyle izliyordu. Döndüm ve olabileceğince hızımla basamakları inerken bağırdım:

"Sinçenko bir çukura gir."

Siperin loş ışığında birden Bozjanov'u seçemedim. Yerde sellerini duvara yaslamış askerler oturuyordu. Ben girince hepsi ayağa fırlayıp siperin önünden giren ışığı azalttılar. Yüzlerini se-çemeden aklıma takılan ilk düşünce: "Burada niye bu kadar çok ısan var?" oldu.

Bozjanov yaralanan Servükov'un yerine geçtiğini bildirdi, Makineli bölüğünün politik yöneticisi olan Bozjanov tüm gün kimi kez koşarak kimi kez de sürünerek yuvadan yuvaya makinelileri kontrole gitmişti. Düşman bütün ateşini yarım saat önce burada yoğunlaştırınca da Novlânskoe köyüne koşmuştu.

Birinci sorum:

"Bölük cephesi önünde neler görünüyor?" oldu.

"Hiç hareket yok. Yoldaş Kombat."

Gözlerim karanlığı kanıksadı. Köşede, başını yandaki oduna yaslamış Galiulin vardı.

“Bu kadar adamın burada ne i şi var?” dedim. “Neden buraya tıkılmışlar?"

Bozjanov'un belirttiğine göre, Alman saldırısını beklerken onları püskürtecek bölüğün bir makineli tüfeğini buraya getirmeyi kararlaştırmışlar.

‘İyi, tamam..." dedim.

Bozjanov tombul, ablak yüzlü fakat çok enerjik biriydi. Bunun için de ona "motorlu” derlerdi. Şimdi tüm olanları kısaltarak özenli bir biçimde rapor veriyordu. Gerginliği, bakışlarından, kapalı dudaklarından ve dengeli edalarından anlaşılıyordu.

Eskiden işçi olan Bozjanov Finlandiya savaşına girmiş, katıldığı pek çok çarpışmadaki cesaretinden dolayı “Kahramanlık madalyası” verilmişti. Birçok defa komutan olmak istemiş buna ancak şimdi kavuşmuştu.

Siper mazgalına yerleştirilmiş makinelinin başında Bloha, bulunuyordu. İznim olduğu halde oturmadı yalnızca olgun bir biçimde siperin kalaslardan yapılma duvarına yaslanmakla yetinen

Sürekli coşkulu olan Murin, gözetleme delığme yapışık b : halde öteleri izliyordu.

Yanına gittim. Kıyının bükünteleri ve tank maniaian kimi yer

lerde ırmağı gizliyor, fakat karşı kıyılar bütün netliğiyle seçiliyordu.

Topçu dürbünümüz olmadığı için atışlarımızın kıymıklarına ayırdığı ağaçları göremiyordum. Yalnızca karların üzerine yığılmış birkaç çamı ayırt edebiliyordum.

Şimdi onlara bakıp yön tayin edebilirdim. Her an oradan toparlanmış olan Almanlar görünebilirdi. Kubarenko çan kulesinde oraya bakıyor, topların namluları o tarafa çevrilmiş, makineliler oraya dönmüş, tüfekler oraya; nişan almaya hazır.

Sessizlik... Sessizlik ve her tarafta ıssızlık. ..

Alman topçusundan bir tek atış duyuldu. Elimde olmaksızın doğruldum. Yeşilimsi karartılar seçmeye uğraşıyordum. Aynı anda bir tenekeyi binlerce çekiç dövüyormuş gibi sesler geldi. Topçu subayının yerini saptayan Almanlar çan kulesini tarıyordu.

Bloha:

“Tek bir hareketleri yok,” dedi.

Denilmek isteneni herkes anladı. hk saldırıya hazırlanan Almanlar topçumuzun ateşiyle bozguna uğramış ve üst üste yığılıp kalmıştı. Saldırıya

kalkışamamışlardı. Fakat gün henüz bitmemişti. Saate baktım: IJçü beş geçiyordu. Bombardımanın başlangıcından bu yana yedi saat geçmişti.

Tabur karargâhını aradım. Topların ve gözetleyicilerin yerlerinde durmalarını emrettim. Kiliseye geri bağlantı için bir tankın yollanmasını istedim. Çan kulesindeki gözetleme yerinin vurulması durumunda başka bir yer bulunmasını söyledim. Erler, mutfak takımı ve kilisedeki yaralılar çukurlardan faydalanılarak ormana götürülmeliydiler.

Rahimov:

"Emriniz üstüne Zaev gelmiş," dedi. “Size yollayayım mı."

"Hayır beklesin. Birazdan karargâha geleceğim."

Karargâha varmadan ateş mevzilerindeki erlere gitmeyi kararlaştırdım. Siperden çıkıp, çömeldim ve sağa sola baktım. Gökyüzü temizlenmişti. Irmağın ötesindeki bulutlar arasından güneşin battığını görebiliyordum. Işıkları hafif yatıktı. Kirli kar artık parıldarnycrdu. Hava birazdan kararacaktı.

Atış seslerinden ve Alman ateşinin çoğalmasından yeni bir saldırıya hazırlandıklarını anladım. Savaş, günün sonunda yalnızca böyle bir ateşle sonuçlanmayacaktı.

Almanlar öfkelerinin tamamını üzerimize boşaltırcasına top-yekün silahlarıyla ön hatlarımızı dövüyordu. Kurşunların bir bölümü vınlayışlarla havayı bölüyor ve bizim gizlenmiş topçumuzun olduğu siperlere uçuşuyordu. Bir bölümü de yakına düşüyordu. Çimenlikteki kara kazıntılar gündüze oranla azdı. Şimdi onlar yamaca daha fazla yaklaşmıştı. Ateş hesaplarına bakılırsa düşman bizim saklı savunma hattımızı saptamıştı. Anlaşılan bu hattı verilen emirler ve hareketler saptanmalarına yardım etmişti.

Dar çıkışın basamaklarına sıkışmış, kurşunların havalandırdığı topraklardan korunuyordum. Hava sertleşmişti, kaputsuz-dum yalnızca belimde kemeri sıkılı bir ceketleydim. IJşüdüm.

Belki de oraya, siperlere uğramazsam daha i yi olurdu. Ceketime binlerce el asılmış siperde kalmam için çekiştiriyordu. Bu elleri kopardım sıyrıldım. Kenara doğru bir koşu tutturdum.

Çimenlikte atla koşarken de çan kulesini mermilerin dövdüğü sırada da öfkeyle korkuyu ayıramamıştım. Şimdiyse... Bir defa mermiler yağarken koşmayı deneyin, bir taraftan yakıcı bir hava varken aniden bir kenara doğru çekilecek ve tökezleyeceksiniz. Bir tarafınızdan alev fışkıracak, bu defa diğer yana savrulacaksınız. Bu denememin kırk elli adımı kâfi. İşte o anda neler hissedildiğini siz de anlayıp yazabileceksiniz. izninizle söyleyeyim: On dakikanın ardından sırtım terden ıpıslaktı.

Fakat sipere bir komutan tavrıyla girdim:

“Merhaba asker.”

“Merhaba Yoldaş Kombat."

Orası ne denli konforluydu. Yeraltında loş ışıkta, kalın kalaslarla kaplanmış geniş karargâh siperinde insan rahatlıyordu. Burada ise her şey farklıydı. tek kişilik siperde diğerlerinden ayrı olan bu küçük atış yuvasında her şey farklıydı.

Bu zamana dek bu askerin simasını ve adını hatırlayamıyordum. Ama not alın onun adını: Alma-Atı'dan kolhozcu bir köylü: Sudaruşkin. Hafif sararmış yüzüyle ağırbaşlıca duruyordu. Kızıl

yıldızlı kalpağı biraz kenara kaymıştı. Yaklaşık sekiz saattir, o yeri titretip, toprağı .dağıtan patlamaları dinliyordu: Burada tek başına, o minicik dehlizin başında tüm gün ırmağı izlemişti.

Dehlizden gözledim: Görüş alanı rahattı. Irmağın tertemiz karlarla kaplı karşı kenarı çok net seçiliyordu. Ona ne demeliydim? Burada her şeyden haberliydiler. Göründüklerinde nişan almalı ve ateş etmeye başlamalıydık. Onları öldürmezsek, onlar bizi öldüreceklerdi. Dehlizden dışarıya çıkarılmış tüfeği ateşe hazırdı. Sarsıntıların döktüğü buzlu toprak üstüne yapışıyordu.

“Sudaruşkin, tüfeğin niçin kirli?" diye sordum.

“Suçluyum... Derhal şimdi Yoldaş Komutan, onu hemen temizleyeceğim... Şimdi yaparım.’’

Hoşnutlukla cebinde bir şeyler arandı ve malzemelerini çıkardı. Onu sürekli yaptığım gibi şimdi de uyarmam keyiflendiriyordu. Tekrar güçlenmişti. Komutanının katı eli altında ruhu durulmuştu. Tüfeğini bir bezle temizlerken beni izliyordu. Yalvarır gibiydi: “Bana daha çok küs. Yolunda gitmeyen bir şeyler daha bulup söyle. Burada dur.”

Of, Sudaruşkin, burada olmayı nasıl istediğimi bir bilebilsen? Dışarı çıkmam gerekli. Orada, gökyüzünden nasıl şeytanların indiğini bir bilsen... Ve tekrar ceketime eller asıldı ve ayaklarımı tarifi güç bir şey tutuverdi. Bir dakika daha durabilmek, buradan bir süre daha ayrılmamak için kendimde bir şeyler aranıyordum. Fakat Sudarişkin senin her şeyin derli toplu. Mermiler bile toprağa bulanmış değil, açık sırt çantandalar. Etrafı gözledim, yukarı baktım. Uyarılarıma uygun olarak yerleştirilmiş kalın çam dalları üzerimizdeydi. Sudaruşkin de yukarı bakındı. Beraberce gülümsedik. Siperler kurulurken, söylenişlere, homurdanmalara aldırmaksızın nasıl ince olan dalları attığımı daha uzaklardan kalın ve dayanıklı ağaçlar taşıttığımı hatırlıyorduk.

“Durum ne âlemde Yoldaş Komutan?" diye sordu: "Bugün saldırı olur mu?"

Ben de Sudaruşkin’in bana sorduklarını soruyordum kendime. Ama yanıtım kosindı:

“Evet. Bugün tüfsklerimızi onlarda deneyeceği/

Askerle saklambaç oynanmaz. Ona üzülünmez. "Belki talihimiz yaver gider de bugünü kurtarırırız,” denilmez. O savaşı bilmeli. Bilmeli ki buraya düşmanı öldürmeye geldi.

“Kepini düzelt," dedim: “Daha özenli bak... Bugün onları ırmak boyuna devireceğiz.”

Ve tekrar ellerden, ayağımı çekiştiren kuvvetten epey uğraşıp sıyrılarak kendimi siperden çektim.

Fakat dikkatinizi çekiyorum; bu defa rahat başardım.

Bir şeye daha dikkatinizi çekiyorum: Tabur komutanının topçu ateşinin altında siperden sipere koşma mecburiyeti yoktur. Bu onun için bir angaryadır ve ölümle oynadığı faydasız bir oyundur. Fakat birinci çarpışmada tabur komutanı bunu yapabilir. Bunu fark eden asker “Komutanımız korkusuzdur. O kurşun yağmuru altında bizim yanımıza geliyor. Bütün tehlikeli anlarda onu yanımızda buluyoruz," der.

Bir defa yapmak yeter fikrindeydim. Tümü bu hareketimi hatırlayacak ve sana güvenecektir.

Savaşta bu çok önemlidir. Bir komutan olarak vicdanen: ‘ ‘Askerime inanıyorum," diyebiliyor musun? Şayet askerin de sana inanırsa “Evet,” diyebilirsin.

Yuvalara uğrarken beni afallatan bir olayı size aktarmam gerekli. Atış noktalarının birinden diğerine koşarken aniden birinin yerden fırladığını ve tüm gücüyle karşımda koştuğunu gördüm. Bu da nesi, bu ahmak da kim? -Ama bu nitelemeyi kendim için kullanmıyordum - Bu ateş altında ön hatlarda koşan salak da kim? Bu Tolstunov'du... Galiba size ondan hiç bahsetmedim.

Çarpışmaların öncesinde yanıma geldi ve kendini: "Alay moral yardımcısı. Taburunuzda çalışacağım," diye tanıttı. Gizlemeden açıklamam gerekli, o anda ona yan yan bakmıştım.

Tolstunov'un taburda kalacağı süre belirsizdi. Bir süreliğine gelmişti. Gerçeği söylemek gerekirse bunu işime müdahale olarak kabullenmiştim. Tüzük uyarınca Tolstunov taburda hiçbir yetkiye salip değildi. O benim komiserim değildi. -O sıralar taburlarda komiserler vardı - Fakat...

Tanıştığımızda bana:

"Bu tabura beni Alay komiseri yolladı," demişti.

Suskundum.

1yi' demiştim içimden. 'Kendi işine bak. Savaşta görüşürüz seninle.'

Ve şimdi de Tolstunov'la karşılaşmıştık.

“Komutan," Tolstunov sürekli bana ‘Komutan' diye seslenirdi. “Komutan sen niçin buradasın. Uyu.”

“Kendin uyu.”

“Uyuyacağım tabii ...”

kimiz de yere atıldık.

“Komutan sen niçin buradasın?”

“Peki sen?"

“Görevliyim."

Kahverengi gözlerinde gülümseme vardı. Allah belasını versin, hakkında düşündüklerimi mi okumuştu?

“Görevli mi?”

“Askerler yanlarına gittiğimde kendilerini daha iyi hissediyor. O, demek ki burası korkulu bir yer değil diye düşünüyor.”

Yakınımızda bir mermi patladı. Tabur komutanı ve moralci yere kapaklandılar ve başlarını bir yere sokmaya uğraştılar. Bir hava dalgası oluştu. Tolstunov sararmış yüzünü kaldırıp, olgunlukla:

“O denli ürkütücü değilmiş...” dedi. “Buralara dek gelmemen lazım komutan. Bu işle şimdi siz olmadan da baş edebiliriz. Evet haydi bakalım... Tanıştık. ..”

Yerinden kalkıp bana el salladı. Bu anın sonrasındaki saniyelerde ikimiz de birbirine ters yönlere koşuyorduk. “Tanıştık. ..” Nasıl biriymiş anladım. Evet sahiden biz şimdi burada tanışmıştık. Ben daha nasıl oldu da birbirimize “sen” diye hitap ederek konuştuk farkında değilim.

Tolstunov’un gittiği birkaç sipere daha uğradım. Evet oralarda askerler daha durulmuş ve keyifliydiler.

Biz komutan ve siyasi komiserler Almanlar'ın bu psikolojik saldırı bombardımanını asker daha bir tek kurşun sıkmadan bu halde püskürtüyorduk. Savaş böyle gelişiyordu

Fakat artık bu kadar koşu bana yeterli değil miydi?

Irmaktan, ön hattan ormana yöneldim. Ağaçların hemen yan tarafında başımın üzerinde şarapneller dağıldı. Koşarken yere yapıştım. Havada dağılan bu model mermi parçaları önlere uçuyordu. Kalın bir çam sarsıldı. Karlarını döktü ve kabuğunda yeni, beyaz izler oluştu. Yüreğim düzensizce atıyordu.

Vefalı seyisim Sinçenko bütün bu aralarda ormanın kıyısında beni gözlemiş. Derhal Lisanka'yı getirdi.

Karargaha gitme anı çoktan gelmişti.

YİRMİ ÜÇ KASIM HAVANIN KARARMA ANINDA

Karargâhta, makinelinin bölük komutanı Zaev bekliyordu. Şakağından akan kanı çenesine süzülüyor, o usançla temizliyor ve kanı köşeli yüzüne daha fazla bulaştırıyordu. Yaradan fışkıran kan bir süre sonra tekrar beliriyor ve kurumuş kanın üzerine yeni bir yol çiziyordu.

“Sana ne oldu Zaev?"

“Bilir miyim hangi şeytanın olduğunu!.. Bir şey değdi."

“Sağlık merkezine uğra. Rahimov yaralıları kiliseden götürmüş mü?"

“Götürüyorlar Yoldaş Kombat. Sağlık merkezi ormanda, bekçinin kulübesine taşındı.”

“Tamam sen de oraya uğra Zaev."

“Uğramayacağım.”

Bunu ısrar ve kararlılıkla söylemişti. Onu bastırdım:

“Seni bu halde askerlerin yanına yollayamam. Onları ürkütmek mı istiyorsun. Git ve bir asker kılığı bul kendine. Temizlen yarara pansuman yaptır, yine konuşuruz. Sinçenko, Teğmen Zaev’e iki sürahi su getir.”

Zaev gülümseyişle çıktı. Fakat öyle olaylar yaşandı ki o yarasına pansuman yaptıramadı.

Alay Komutanı Yurasov beni telefondan arıyordu:

“Momiş-Uli sen misin? Düşman altıncı bölüğün bölgesine Krasnaya Gora’da saldırıya başlamış. Şimdi de hatları bölmüş.

Yardıma git! Karargâh bölgesinde kaç adamın bulunuyor?"

Binbaşı Yurasov iki savaş görmüş, usta, sağlam sinirlere sahip biriydi. Şimdi de “Yardıma git!" derken son derece rahattı.

Krasnaya Gora köyü, Novlânskoe köyünün iki buçuk kilometre sağında bulunuyordu. Kaç adamım vardı? Karargâh koruyucuları, nöbeti bitmiş birkaç telefoncu ve mutfak takımı. Bunu ona haber verdim.

“Onları altıncrı bölüğe yardıma yolla, Kuzeyden teğmen İs-lamkulov idaresindeki bir takımın da oraya gittiğini hesapla. Bir-birleriyle çarpışmasınlar. Bunu onlara söyle. Emir yerine getirildiğinde bana haber ver."

Rahimov'a mutfak takımıyla karargâh yakınlarında olanları alarm durumuna geçirmesini emredip siperden çıktım. Ormanda artık gece oluyordu. Zaev temizleniyordu. Geniş çeneli ve çizgileri kaba yüzüyle sarkmış kaşları temizdi fakat onlardan damlayan sular pembeydi.

“Zaev!"

Koşup geldi. Islanmış yüzünden kan süzülmeye devam ediyordu. Zaev'i ikinci bölük komutanı yapmayı düşünmüştüm fakat Krasnaya Gora'ya yardımı o götürecekti.

Siperden fırlayan telefoncu:

“Yoldaş Kombat sizi telefon var.”

“Arayan kim?"

“Alay komutanı. Acele rica ediyor.”

Binbaşının sesi şimdi heyecanlıydı ve kekeliyordu:

“Momiş-Uli sen misin? Vazgeç artık. Geç. Düşman yardığı yerden kamayı derine saplıyor. Bir grup bu yana alay karargâhına doğru harekete koyuldu. Ben çekiliyorum. Sayısı bilinmeyen farklı bir kuvvet de sana yönelmiş. Kanattan. Kanadı derle. Diren. Ardından...”

Ses kayboldu. Netişim koptu. Artık ölü olan almaçta ne uğultu ne de çatırtı vardı. Sessizlik...

Gereksizleşen telefonu bıraktım ve sessizlik sinirlerimi bir defa daha bozdu. Sessizleşen yalnızca telefon değildi. Etrafta da her şey suskunlaşmıştı. Düşman, bölgemizde topçu ateşine ara

.'ermişti. Bu neydi? Saldırı zamanı. Piyadenin ikinci bölük savun-na hattını yarması mı? Değil, hat artık yarılmıştı.

Cepheyi nihayet yanmışlardı. Almanlar bu kenardan içeriye ierliyordu. Buraya geliyorlardı. Siperlerin önlediği yolu kullanacak değil, onları siperlerinde ellerinde silahlarıyla bekleyen ihtiyar askerlerin olduğu yerden...

Geliş yönleri yan ve arkaydı. Savunmasız; cephe hattı olmayan taraftan geliyorlardı.

Zihnimde siperlerinin içinde şaşkınlaşan askerlerimi gördüm. Hemen saate baktım:

Her şeyi hemen kestiren Rahimov haritayı önüme yaydı. Soru yüklü gözlerini görüyor fakat konuşmadan başımı eğiyordum.

O fısıldadı:

“Krasnoya Gora'dan mı?"

“Oradan."

Haritaya bakıyor, saatin sesini duyuyor, saniyelerin aktığını görüyordum. Artık haritaya daha fazla bakmamam, bir şeyler yapmam zorunluydu. Fakat kendimi daha çok harita üzerinde düşünmeye zorluyordum. Bu anı yaşasaydınız hissettiklerimi anlardınız. Komutanca karar almaya yalnızca bir dakika verilmişti.

İşte orada Novlânskoe! Tamam köyü bırakayım. Fakat o zaman ona son derece gereken yolu alacak ve

kamyonlara doldurduğu askerlerini alayın yan kanadına yöneltecek...

Kendin için “Tamam gerekli, çekilmeliyim,” diye karar almak zor. Fakat tersini yaptığımda bu defa kendi taburumu koruya-mam. Peki ya korursam... Yola kim sahip olacak göreceğiz.

Haritada. Fakat şimdilik yalnızca harita üstünde yeni bir hat çıktı ortaya. Bu hat çimenlikten geçip gelen Almanlar'ı engelliyordu. Ramihov'a kararımı söyledim. Ağır silahları orman bitimine kaydırma emri verdim. Yeni savunma hattına ilişkin birkaç emir daha verip siperden çıktım.

"Sinçenko!"

"Evet..."

"Atı. Rahimov'unkini de. Zaev'e. Zaev, ardımdan gel."

Gene aynı çimenlikten bu kez durulmuş ikinci bölüğe koşuyorduk. Göğün yarısı temizlenmişti. Gözlerimize, batan güneşin kızıllığı vuruyordu.

Üzerine iyice abanarak Lisanka'yı koşturuyordum. Aniden başımın üzerinde kırmızı ateşböcekleri uçmaya başladı. Bir saniyeliğine üzengilere basıp yükselerek izledim. Ve Almanlar’ı gördüm. Geçtiğimiz yerin yaklaşık bir kilometre kadar ötesinde avcı zinciri kurarak birbirlerinden bir-iki adım aralarla yürüyorlardı. Yeşilimsi

üniformaları ve kepleri şimdi kar üzerinde siyah görünüyordu. Yürürken de makinelileriyle binlerce mermi yağdırıyorlardı.

iyi bir yaratık olan atım ise habire koşuyordu.

Komuta yeri önünde Galiulin bir makineliyi yükleniyordu. Bu halde Rahimov burayı saptayıp yeni görevi bildirmişti.

Bozjanov makinelileri yollamak :::ırı de dışarı çıkmıştı. Beraberinde küçük Muradov ile uzun boyıu Belviski vardı. Muradov üşürmüşcesine ayaklarını yere vuruyordu.

Önlerine geldiğimde emrettim:

“Bozjanov makinelilerle beraber gideceksin. Görevini tekrarla.”

‘Öecek fakat..." dedi. Sesi boğuktu. Sözünü kestim:

‘Ömeyeceğiz. Ateş hattının var olması gerekli. Direnmemiz gerekli, kanadı derleyinceye dek anladın mı?"

“Başüstüne Yoldaş Kombat ateş hattının var olması gerekli.”

“Çukurdan sıyrıl. Sakince hareket et. Bekle. Yaklaştıklarında vur.”

Makinelilerle mermileri sırtlamış Murin, Dobyakov ve Blo-ha'ya baktım.

“Koşun. Bu hayasızları yatmak zorunda bırakın arkadaşlar. Zaev ardımdan; Sinçenko ardımdan."

Yanıma Muradov sokuldu. IJzgün bir sesle:

“Peki biz Yoldaş Kombat?” diye sordu.

“Politik yöneticiyle. Keşif erleri, haberciler tümünüz. polip, yöneticiyle gidin.”

Irmakla köyün arasındaki boş alanda Novlânskoe’ya tabur kanadına koşuyorduk. Bağlantı erleri henüz buraya gelmemişlerİdi. Fakat kıyı siperlerden askerler çıkmıştı. Kimileri siperlerin ağızlarına çömelmiş haber bekliyordu. Yerden yalnızca başları seçiliyordu. Bir bölümü de gruplaşarak toplanmıştı. Yukarda yürüyen Almanlar buradan görünmüyor fakat tümü oraya bakıyordu. Orada mavzerlerin takırtıları duyuluyor, gelişigüzel sıkılan ku rşun ların aydınlığı seçiliyordu.

Batan güneşin kızıl dairesi yatay ışıklar yolluyordu.

Takım komutanı genç teğmen Burnaşev, silah seslerinin geldiği yere yönelip bir iki adım atmış, hayret içinde ve bitkince duruyordu. Savaşta bu çabuk anlaşılır. Sararmış parmaklarıyla tabancasını kavramıştı fakat eli aşağıya düşüktü. Apansızın ger-çekleşenden şaşkına dönmüş, nasıl davranacağını ve emir vereceğini bilemiyordu. O soğukkanlılığını belki sadece bir dakika

için kaybetmişti. Ama bu bir dakika her şeyin sonu olabilirdi. O zorlu bir zamandı. Böylesi bir anda askerler komutanlarını yitirmişlerdi. Ne mangaları ne manga komutanlarını görebiliyordum. Mutlaka buradaydılar. Fakat bi r teki dahi görünürlerde yoktu ve tek bir hareketlilik yansımıyordu. Galiba bu komutanlar da öbür gruplara karışmışlardı.

Ordunun omurgası olan sıkıdüzenin bütünüyle kırıldığını ilk anda hayretle görüyordum. Aniden her şeyi kavradım: Taburlar böyle kaybediliyordu.

Henüz kimse kaçmamıştı. Fakat bir Kızıl Ordu neferi gözleri yukarıdan giden mermi alevlerinde, yavaşça ırmağa doğru çekiliyordu. Ş i mdilik yavaşça... Fakat o koşmaya başlarsa arka s ın-dan tamamı gitmeyecek miydi?

Ve aniden kararlı bir el. kesin bir tavırla ona uzandı. Hayret .. Burada emrı veren kim ... Kim bu kararlı elini uzatan. Uzaktan Tolstunov'u fark ettim. Derince soluklandım. Şimdi az evvel düşündüklerimi hatırlıyorum: İyi. o orada.

Aynı anda da bir bağ ı rtı duydum:

“Nereye? Nasi! kapıldığını görürsün sen. Seni kurşuna dizeceğim. alçak. Emir almadan bir adım bile atmayacaksın.”

Bunu bölüğün ufak tefek, sivri burunlu eri Bukeev haykırıyordu. Silahı elde ateşlenmeye hazırdı.

Ve işte o zaman farklı yerlerde bir-iki hareket belirdi. Ortadaki Tolstunov kararını onlara sessizce bildirmiş gibiydi. Bunlar taburumun askerleri değildi. Gözlerim onlara aşina değildi. Fakat ben şimdi hummaya tutulmuş bu insanları bir araya getirip engellediklerini ve birleştirdiklerini fark ediyordum.

Hemen o anda hatırlayamadım. Fakat diğer zamanlarda, farklı şartlarda ben bu birleştirici nesnenin varlığını hissetti'TI. O, ‘birlik ruhu' idi.

Atımı öne sürüp haykırdım:

"Burnaşev! Burada senin yerine kim emir veriyor? Niçin burada çözülüp kalmışsın. Manga komutanları nerede?"

Burnaşev hemen toparlandı ve kızardı. Böyle şaşkınlaştığı için utanıyordu:

“Manga komutanları buraya."

Atımı bir yükseltiye sürdüm ve kesin emrimi bildirdim:

“Köy düşmana terk edilip, kanat toparlanacak." Ardından ekledim:

“Birinci manga komutanı. Askerlerini götür. Tümü numarasına göre yerini geçsin. Birinci mangayı ben; i kinciyi Tolstunov götürecek. Üçüncüyü Burnaşev. Zaev sen bölüğe komuta et. Diğer mangayı götür. Bize yetişeceksiniz. Köprüyü havaya uçurup gel.”

"Emredersiniz Yoldaş Kombat.”

“Tolstunov manganın yanına ...”

“Yoldaş Kombat ben düşünüyordum ki..."

"Düşünecek bir şey kalmadı... Benimle aranda elli metre aralık bırak. Geri durma. Bir araya birikmeyin. Birinci manga ardımdan koşaradım.”

Dirseklerimi kısıp, tüm süratimle, yokuşcukları tırmanıp köyün ışıksız yerlerini yakan mermiler altından, çimenlikten ormana koşmaya koyuldum. Arkamda patırtılı ayak sesleri vardı: Manga koşuyordu...

Yolun yarısında gene Almanlar'ı gördüm. Ooo, ne çok yaklaşmışlardı. Karda yürüyen kara biçimleri ne çok büyüktü. Onları üzengide görüşümden beri geçen beş altı dakikada aradaki

mesafe yarım kilometreye düşmüştü. Çabuk yürüyorlar. Dakikada yüz metre. Bizim hâlâ koşmamız gerekli mesafeler var... Koşacağız. Orman bitimi uzakta. Neredeyse dünyanın ucunda. Birinci ağaçlara dek yaklaşık beş yüz metre.

Adımlarımı çabuklaştırdım.

Alman avcı kolları bizi fark etti. Kırmızı takırtılar önümüzde veya arkamızda kesişerek, havayı yarıyor, başlarımızın üzerinden uçuşuyor veya ayak diplerimizde sönüyordu.

Almanlar, rastgele, mermilerine acımadan, yürürken ateş ediyorlardı. Ardımdakilerden biri düştü. Yürek acıtan ince bir ses duyuldu:

“Arkadaşlar..."

Bir an bakıp, bağırdım:

“Dursun, arkadakiler onu kaldırır."

Almanlar, takip içgüdüsüyle ‘Ooo Rus kaçıyor diye’ hızlandılar. Fakat işte orman. Yüz adım ilerde. Ve kalbimi bir sıkıntı doldurdu. Boğuluyorum. Şimdi yol ortasında durumum güçleşiyor. Arkamda soluklanmalar ve patırtılar artıyor. Hep daha çok daha çok... Erler bana ulaşıyor. Kümeleniyorlar. Tersini demiştim. Buna rağmen onlar kümeleniyor. Böylece düşman mavzeri için net bir hedef haline geliyorlar. Bu insanın kulaklarını parçalayan yaralının haykırışı eşliğinde, bir koşu antrenmanı değil.

Olabildiğince derin soluklandım:

“Manga dur!”

Kavrayabiliyor musunuz. Bu kısacık bir andı. Bu tek sözcük. “Dur!" İşte bu tek sözcükte yoğrulur tüm geleceğin hikâyesi. Panfilov taburunun tarihi bu küçücük sözcüktedir.

Burası görev başlangıcıdır. Bilincini kullan ve her şeyi acımadan gerçekleştir.

“Dur.” Evet bunu sağlamam gerekiyordu. Bizim korkuyu al-tetmek için yaptığımız tüm şeylerde bu vardı. Askerin ikinci varlığında yatan emirdi. Korkağı kurşuna dizerken, Sereda'ya gece baskınında, Almanlar'ın dönüp vurulduğunda bu vardı. Orada korkuyu yenmiştik.

Peki erler durmasaydı! Ya o hızla ormana dalsaydı? O zalman tabur komutanı Momiş-Uli'ye yaşamak hararrdı. Ordunun kanunu budur. Erlerin onursuzca kaçışından onursuz komutan sorumludur.

Grup halinde soluk soluğa erler yanımda duruyordt ■ .

“Manga komutanı."

“Emredin *komutanım!”*

"Yat buraya. Ateş et. Sağ taraftakiler."

“Emredin komutanım.”

“Yatın buraya. Ateş edin. Onun yanında kim var?"

“Ben!"

"Yat buraya. Ateş et. Yayılın. Aralığı beş metre açın. Nereye yatıyorsun. Daha ileriye yat. Şuraya. Ateş et."

Bir yanlış yaptım. Ateş açmadan yatmak gerekiyordu. Hazır bekleyelim. Nişan alalım. Bir an yüreğimizdeki vuruşlar dursun ve ardından toplu bir buyrukla ateş edelim.

Erler ateş açıyordu. Akıllarına esercesine açıyorlardı. Coşkuyla, hatalı ateş açıyorlardı.

Almanlar yığınlarca mermi savurarak ilerliyordu. Bize ender geliyor ve tek biri düşmüyordu. Akşam güneşi eşine az rastlanır bir biçimde ışık saçıyordu. Almanlar artık kara şekiller olarak görünmüyor alenen seçiliyordu. Güneş renklerini başkalaştırmıştı. Yeşilimsi miğferleri altında sakalsız yüzleri aklaşıyordu. Kimilerinin gözleri ışıldıyordu. Fakat niçin, niçin düşen onlar değildi?

Nihayet şimdi kavradım. Esasen Almanlar epey uzaktaydı. Aramız üç-dört yüz metreydi. Biz ise coşkuyla ateş açıyorduk. Nişangâh çizgisini yüz metreye ayarlayarak.

Tek tük atışları bastıran bir sesle bağırdım:

“Nişangâhları iki buçuğa ayarla.”

Çimenlikte izlerimizden Tolstunov’un mangası koşuyordu. Novlânskoe'nin konutlarının arkasından üçüncüsü de gözüktü.

Köyden yüklenen arabalar süratle çıktılar. Seyisler boyuna atları kamçılıyordu.

Almanlar yürüyordu. Hatlarından biri düştü, ardından bir diğeri ... Fakat bizde de bir inleme başladı.. . Düşmanın öbür ucu konutların arkasında yitti. Düşman artık Novlânskoe’de. Köyü onlara teslim ettik.

Diğerleri yürüyor da yürüyordu. Şimdi komutanları “koş" emri verecek. Aramızdaki mesafeyi gözle hesapladım. Bizi ezecekler. Eh, bunu bir hissedebilseniz. Bu öylesi bir his ki insanın yüreğini sıkıyor ve mide bulandırıyor: Ezileceksin... Makineliler neredesiniz? Bozjanov, Murin, Bloha makineliler nerede?

Yanımdakilerden biri bağırıp, sızlanmaya başladı:

"Anacığım... Ben tükendim. Ölüyorum... Ölü...”

Acılı ses sinirleri bozuyor, mertliği yok ediyordu.

Tümünün aklı aynı şeydeydi: Şimdi ona olan bana olacak. Şimdi bana da bir kurşun isabet edecek ve benim de gövdemden kan fışkıracak ben de can çekişirken bağıracağım. ‘Tümü’ dedim. Evet ben de... Bu dehşetli inlemeler beni de ürpertiyordu. Midemden ağzıma doğru dondurucu bir yumruk yükseliyordu. Öyle bir şekilde insanı kuşatıyordu ki güç ve istenç yitiyordu.

Sesin yönüne baktım. Yaralı, kara yatmış, kepsiz başı titriyor, yüzüne taze kan yayılıyordu. Gözleri ne denli de ürkütücü... Beyazları da dışarı fırlamıştı.

Yanımda da biri yere uzanmış, yüzünü kara gömüp elleriyle başını sıkıp duruyor. Bir şey görmek ve duymak istemiyor gibi. Ölü mü dersiniz? Yok elleri titriyor... Yanında tüfeği var. Kim bu? Benim hemşehrim bir Kazak; Dcilbaev. Sapasağlam fakat korkmuş. Alçak...

Fakat demin ben de böyle yüzümü kara gömüp yere yapışmak istemiştim. Ardından ne olursa olsun...

Yanına sokuldum:

“Dcilbaev."

IJrperdi ve grileşen yüzünü kardan doğrulttu.

“Alçak ateş et."

Tüfeğini kapıp omuzuna yasladı ve derhal ateş etti:

“Daha soğukkanlıca," dedim. “Hedefi seç ve öyle ateş aç."

Dcilbaev bana baktı. Bakışlarında hâlâ bir ürkeklik vardı, fakat akıllıcaydı. Fısıldayarak:

“Tamam Aksakal. Dikkatli ateş ederim."

Almanlar yürüyordu... Kendilerinden emindiler. Yürürken mavzerleriyle ateş açıyorlardı. Sanırsınız, ellerinde bize dek ulaşan, alevden çubuklar bulunuyordu. Kesintisizce uçan kurşunların görünüşü böyleydi.

Kavradım: Almanlar bizi körleştirip sağırlaştırmaya uğraşıyordu. Kimse kafasını kaldırmasın, kimse sakin duruşunu bozmasın. Bozjanov nerdesin? Makineli nerede? Niye suskun?

Yaralı sürekli inliyordu. Yanına koştum. Yakından gördüm. Kana bulanmış yüzü ve elleri kıpkırmızıydı.

“Yat, sus.”

“Ölüyorum.”

“Sus bir şey dişle. Kaputunu dişle. Acıtıyor biliyorum. Fakat sus.”

Ve o dürüst asker sustu.

İşte nihayet makinelilerin ezgileri duyuldu... Uzun bir dizi: Tak, tata, ta, ta, ta, ta, tak, tak, tak. .. Ooo Bozjanov onları ne denli yanına sokulmalarına müsaade etmiş. Son ana dek görünmeden kalabilmiş. Bu yüzden makinelisi şimdi onlara ölüm kusuyor. Görünmeyerek yakından kan kusturuyordu.

Birinci kurşunlar Alman zincirinin merkezini dağıttı. Oh! Nasıl da kargaşalık başladı orada. Birinci defa Alman çığlıkları duydum. Bunun ardından pek çok kez şahit olduk ki bu Almanlar'a has bir şey. Her engellenişlerinde veya yetersizliklerde yaralılar avazları çıktığınca bağırıp haykırarak yardım diliyorlar. Bizimkilerin ise böyle davranışları genellikle olmaz.

Aynı anda karşımızda iyi eğitilmiş ve etki sahibi bir kuvvet belirdi. Komuta eden farklı bir ses duyuldu. Ve Alman zinciri bizden yana makineliden dolayı hasara uğramayacak bir biçimde uzandı.

“Evet, şimdi soluklanabiliriz.”

Bir az sonra sürünerek Tolstunov geldi.

“Yoldaş Kombat acaba saldıralım mı?"

Kafamı onaylamama anlamında salladım. Yönetmeliklerde böyle yazılıdır. Bu zor değil, çok basit: “Saldırın... hurra. Almanlar kaçar.” Fakat savaşta böyle değildi.

Fakat bu gece ‘hurra' sesleri gene duyuldu. Bu dünyada yalnızca benim taburum bulunmuyor, savaşı salt ben idare etmiyorum. ‘Hurra' bizim de, Almanlar'ın da ummadıkları bir yerden geldi.

Orman uzantısından, yatmış Almanlar'ın arkasından koşarak çıkan bir grup asker göründü.

Batan güneşin ışıklarında, bizim askerleri fark ettik. Kalpak-arımız, kaputlarımız, öne çıkmış süngülerimiz: Sayıları fazla değildi. Kırk elli kişi kadardılar. Çabucak anladım. Bu teğmen te-iamkulov’un takımıydı. Yarma noktasının başka bir yerinden çıkmıştı.

Kıyıdan ve arkadan vurulmanın ne olduğunu anlamak bize değil Almanlar’a kalıyordu. Fakat sakın kuşkulanmayın, onlar da r\anat kırmanın anlamını biliyordu. Zincirin sonu havalandı, karşıdan gelenleri vuracak makineliyi yerleştirmişlerdi. Biri ateş etmeye koyuldu.

Tolstunov coşkuyla haykırdı:

“Yoldaş Kombat.”

Başımla onayladım. Ardından bağırdım:

“Takımın tümüne, zincirleme ulaştır. Atağa hazırlan.”

Kendi sesimi yadırgadım. Boğuk ve sarsaktı. Emir erden ere ulaşıyordu: “Atağa hazırlan.” Tümünün yüreği kuvvetle çarpıyordu.

Orman tarafından askerler koşarak geliyordu. Onların devinimlerini izliyor ve bize azalarak gelen seslerini duyuyorduk: “hu-ra, a-a-a!” Almanlar derlenmeye uğraşıyordu. Karşımızdaki Alman dizisi seyrekleşti. Fakat biraz boşalan yere arkadan getirdikleri iki makineli yerleştirmişlerdi. Biri ateşe girişti. Başlarımızın üzerinde hiç de hoşlanmadığımız vızıltılar çoğaldı.

Diğer taraftan ise ateş kesilmişti. Asker uzanıp tüfeklerini sıkarak duruyordu. Bitme anını bekliyorlardı. Askere alındıklarından beri tek düşünceleri bitme anıydı. Saldırı emri bekliyorlardı.

Bu karışık ateşi biraz şaşırarak karşıladım. Hayır böyle olma-sındı. Böyle olamazdı. Ama artık yanlışları düzeltmeye vakit kalmamıştı. Daha çabuk davranılmalıydı. Düşman hâlâ afallamış durumdaydı.

Bağırdım:

“Burnaşev.”

Takım komutanı Burnaşev biraz öncesinde kenarda hayreİtinden utanıp kızaran genç komutan, benden elli metre ilerde yatıyordu. Beni duyduğunu belirtmek için iki elini havalandırıp indirdi.

"Burnaşev kaldır."

Saniye geçti. Ordunun kitlesel yiğitliklerini okumuş veya duymuşsunuzdur. Bu gerçektir. Yalan değil. Fakat aklınızdan çıkarmayın: Kitlesel yiğitlik olamaz. Lider yoksa, öne çıkacak bulunmazsa kitle yiğitliği gerçekleşemez. Askeri atağa geçirmek zordur. Öne çıkan bulunmazsa, diğerlerini hareketlendirecek adam bulunmazsa asker harekete geçmez.

Burnaşev dikeldi. Batan güneşin altında her tarafı kasılıp ileri uzanmış gölgesi seçildi. Önünde, omuz çizgisinde süngüsü parlıyordu. Birinin silahını kapmıştı. Açık ağzı hareketliydi. Aldığı emri gerçekleştirebilmek için yerden koparmıştı kendisini. Bu emir salt bana ait değil yurda da aitti. Burnaşev'in bağıran sesi tüm düzlüğe yayıldı:

“Yurdumuz için. Heri.”

Önceleri gazete ve kitaplarda saldırıyla i lgili anlatılanları okumuştum. Sürekli ropörtajlarda asker bu yazılanlarla atak yapmıştır. Fakat gazetelerde bunu okumak çok kolaydır. Düşünüyordum: Sıramız geldiğinde, süngüye yapışmamız gerektiğinde olaylar

gazetelerin sözünü ettiği gibi yaşanmıyor. Az sonra bir emir daha verilecek. Daha kuvvetli ve kinci: “Vur”. İşte insanı yere yapıştıran binlerce bağlantıyı atmak için Burnaşev bir kez daha bağırdı ve öne fırladı:

“Yurdumuz için ileri.”

Ve aniden sesi sustu. Ayağını önündeki bir tel engellemiş de ona takılmışcasına, hızlandığında yıkıldı. Öyle algıladım ki şimdi yerden tekrar fırlayacak, koşuşuna devam edecek. Süngüsü önde duracak ve arkasında diğerleriyle düşmana doğru ilerleyecek.

Ama o elleri apaçık uzanmıştı ve doğrulmuyordu. Tümü onu izliyordu. Karlara yığılmış ve daha birinci adımda yere devrilmiş, vurulmuş teğmenlerini izliyor, bir şeyler umuyorlardı.

Gene gerginlikle geçen bir saniye. Dizi kalkmadı.

Gene biri atıldı, gene aynı sözcükler:

“Yurdumuz için. Meri.”

Ses tonu çok daha yüksek, yabancı lehçeliydi. Ufak tefek bedeniyle er Bukaev olduğunu gördüm.

O da henüz birkaç adım atar atmaz serildi. Göğsünden veya başından vurulmuştu. O da Teğmen Burnaşev gibi, bir orakla biçilmiş gibiydi, ayakları yerden kesilmiş ve devrilmişti.

Bedenim kasıldı... Ellerimle yumuşak karı kazmaya koyuldum. Bir saniye daha geçti. Dizi kalkmadı.

Karşımızda şimdi iki makineli takırdıyordu. Namlularından çıkan alevler loş ışıkta çok net seçiliyordu. Alevler hedefi görünürleştiriyordu. Yanında diz çökmüş, kendisini yarı yarıya bir çukura gizlemiş, çekilen Almanlar'ı koruyan ve bizim savaşa katılmamızı önleyen askerleri ayırt ediyordum.

Arkadaşlarımız, bu kırk elli adam arkalarından vurmak için bir yer bulmayı başarmışlar, onlara sokuluyordu. Ama Almanlar da artık o tarafa yönelmiş ateş ediyorlardı. Bizse daha önce de yaptığımız gibi yere çakılı duruyor ve bu bir avuç yiğidi ölüme terk ediyorduk.

Tümümüz aynı ruh hali içindeydik. Epey gergin, atılıp fırlamaya hazır, fakat bunu başaramayan insanlardık.

Aniden gördüm ki hepsinin bakışları bana kilitlenmiş. Bana; komutana, Tabur liderine. Sanki savaşın anahtarı bendeydi. Bir de kulak kesilip uzanmama rağmen tümümün beni süzdüğünü, komutanlarının nasıl davranacağını sezmeye uğraştıklarını kestiriyordum. Akılsızca davrandığımı bilmeme rağmen atılmak ve diğerlerini de etkileyecek bir örnek göstermek için davrandım.

Aynı zamanda Tolstunov tüm kuvvetiyle omuzlarımdan tutup kara bastırdı. Arkasından da sıkı bir Rus sövgüsü savurdu. "Ahmaklaşma. Bu tür bir harekette bulunamazsın Kombat. Ben..."

Kabaca fakat hoş yüzü hemen farklılaştı. Yüz kasları gerilip katılaştı. O davranmak istedi, bu defa ben omuzlarına asıldım.

Olmazdı Tolstunov'u da yitirmeyi istemiyorum. Artık derlenmiş, tekrar tabur komutanı olmuştum. Nk hissim çok daha fazla güçlendi: Göz ucuyla beni izliyorlardı. Askerler mutlaka kavramışlardı. Komutan davranmak istedi, davrandı da fakat politik yönetici onu engelledi. O da davranamadı. Savaşta komutanlara varlığını hissettiren altıncı hissim bana fısıldadı; “Benim yarım kalan atağıma asker utanmıştı. Tabur komutanı davranmaya çalıştı. Neden? Eee biz kalkmıyoruz diye."

Komutan savaş anında unutmamalı ki, onun her hareketi, her kelimesi herkesça gözlenir. Bundan herkes etkilenir. Komutan unutmamalı ki, savaş idaresi yalnızca ateşin idaresi, askerin harekete geçirilmesi değil, ruhlarının da idaresidir.

Kafamı toplamıştım. Bir bölüğü süngü savaşına geçirmek tabur komutanının işi değildi. Bize her şeyi belleten Panfilov'un sözlerini hatırladım. Piyade göğsüyle savaşa girilmez. Askeri esirge. Onu eylem ve ateşle esirge.”

Size detaylarıyla aktarıyorum, fakat olanlar orada bir-iki saniyede yaşandı. Bu bir-iki saniyede ben de diğerleri gibi savaş dersi alıyordum. Hem bizden hem de düşmandan.

Bağırdım:

"Ağır makineliler, kesintisiz ateş. Hafif makineliler uzun zamanlı ateş. Onları yere mıhlayın."

Erler anladı. Şimdi Alman başları üstünde mermilerimiz uçuşuyordu. Tek hafif makinelimiz mevcuttu. Burnaşev'e "Kaldır!" emri verdiğimde o da sessizleşmişti. Şimdi ardındaki er ona çabucak, yeni bir kartuş takıyordu. Tolstunov süratle ona doğru süründü. Erler coşkuyla ateş açıyordu. Ha o da işlemeye başladı.

İşte, Alman makinelicileri yere attılar kendilerini ve ağırlaştılar. Silah tamburunun gerisine gizlendiler. İşte, orada birine isabet ettirdik. Bir makineli sesini kesti. Sivri dilli alevi kesildi. Galiba, galiba... Kartuş mu, yeniliyor. Değil, ateş altında bu biraz zor. E... Şu an emir verme anını bekliyorum. Fakat yapamadım. Sıra üstünde Tolstunov'un güçlü erkekçe sesi aksetti:

"Komutanlar!"

Bu bağırış herkeseydi. Aniden Tolstunov'un makineliyi göğsüne yaslamış, koştuğunu gördük. Bir yandan ateş ediyor, bir yandan haykırıyordu. Üçüncü kez o güçlü ve yabanıl bağırış düzlüğü kapladı:

"Yurdumuz için. Hura-a-a-a."

Tolstunov'un bağırışı farklı bağırışlarla boğuldu. Erler fırlıyordu. Zalim görünüşleri, öfkenin eğdiği yüzlerle düşmanı üstüne gidiyor, Tolstunov'u geride bırakıyorlardı.

Tolstunov’un mermisi tükenen makineliyi sımsıcak namlusundan kavrayarak sopa gibi salladığını seçtim.

Almanlar bizimle süngüleşmediler. Dizileri dağıldı. Kaçışıyorlardı.

Düşmanı kovalamaya başladık. Yetişebildiklerimizi öldürüyorduk. Biz ikinci bölük ve ardından saldırıya kalkan Teğmen İs-lamkulov’un takımı ayrı yanlardan Novlanskoe’ye girdik.

BİZLER BURADAYIZ

Askerin peşinden köye gittim. Ateş ediyor, oraya buraya koşuyorlardı. Erler, çekilmelerini geciktiren Almanlar’dan köyü temizliyordu.

Beni fark etmeden, yanımdan makinelisiyle zayıf Dcilbaev sanki uçarcasına geçti. Kaputunun eteklerini kemerine sokmuş, şapkasının bağları çözük, kulakları açıkta, enik gibi yalpalıyordu.

Dcilbaev, soluk soluğa kendisi de Kazak olan arkadaşına koştu ve parmağıyla bir yeri işaret etti:

“Orada bir Alman duruyor... Şeytan alsın ateş ediyor. .. Gidelim..."

Koşuştular. Dcilbaev'in koşusu dümdüzdü. Kızgınlaşmış otomatiğini ateşe hazır bekletiyordu. Arkadaşı ise onunla olan mesafesini açıyordu.

Aniden hızlandığı gibi durdu. Dönüp arkadaşına bağırdı:

"Hey Monarbek. Almanca nasıl söyleniyordu bu be. 'Hult' muydu?"

Güldüm. Birkaç gün öncesinde tabura bir emir gelmişti. Herkes bir-iki sözcük Almanca bilecekti. "Dur", "Teslim ol", "Ardımdan yürü", "Kıpırdama" vb. Bunları öğrenip, öğrenmediklerini tecrübe etmelerine zamanları olmamıştı.

Arkadaşı da durdu. Aralarında Kazakça konuşuyorlardı;

"Ne dedin?"

"Hult, muydu?"

"Evet."

ikisi tekrar koşmaya başladı. Ben düzeltmeleri için peşlerinde paralanıyordum.

"Öyle değil. Dcilbaev: Halt."

Dcilbaev arandı. Tabur komutanını fark etti ve koşuya devam etti. Şapkasının ucu sallanıyordu. Tekrar

gülmeye başladım.

Yürüyor ve engelleyemediğim bu kahkahalara hayret ediyordum. Bu bir sinir kriziydi.

“Ne oldu Baurdcan. Niçin gülüyorsun?”

Kimdi bu? Uzun zamandır kimse bana adımla hitap etmemişti. Teğmen Muhammedkul islamkulov, gülümseyerek bana geliyordu. Ona doğru gittim. Selamlaştık:

“Yoldaş Kıdemli Teğmen. Hal gereğince takımımla emrindeyim: Takım komutanı Teğmen İslamkulov.”

İki elimle ellerine sarılıp sessizce sıktım.

Çok eskiden, Alma-Atı’dan tanışıyorduk. islamkulov, orada gazeteciydi. *Sosyalist Kazakistan* gazetesinde muhabirdi. Şu an ona savaşa dek hissetmediğim derecede sevgi ve samimiyetle bakıyordum.

Hayranı olduğum tunç rengi, uzunca bir boyu ve gülen yüzü vardı.

Burada en önemli zamanda o gerçek bir askerdi. Korkusuz ve uyanık. işi zordu. Düşmanın arkasına sezdirmeden sızmak ve tam zamanında, arkasından saldırmak. Herkese göre bir şey değildi.

Ona: 'Takımını derleyip karargaha gel. Orada konuşuruz," dedim.

Savaş dinginleşti. Kaçan Almanlar karşı yakaya geçti. Bellerine, göğüslerine dek gömülüp buz gibi suya girmişlerdi. Diğerleri, ırmaktan uzaktakiler Krasnaya Goraya yönelip kaçtı. Bu taraftan kaçanlara askerler yetişiyordu. Karanlıkta, patlayan tüfeklerin alevleri görülüyor. Orada önemsizce karşı çıkan Almanlar bulunuyordu.

Aniden ırmak ardından: büyük Alman grubunun çekiliş yerinİden işaret roketleri havalandı. Kıyı ışıklandı. Yalnızca sulara ateşlerin parlayıp sönüşü yansıdı.

İki yeşil, bir turuncu, bir beyaz, tekrar iki yeşil. Karanlık. Ara veriş. Tekrar aynı biçimde yedi ışık.

Almanlar bir şeyi mi haber vermeye çalışıyordu? Kim bilir neyi?

Yardım çağrısı mı, değilse başka bir saldırının işareti mi?

Farklı yerlerden yanıtlayan ışıklar belirdi. Ateş yılanlarının çakıştığı karanlık semayı gözlerimle yokladım. Ooo, şeytan alsın düşman nerelere dek yaklaşmış. Düşmanın ağzının içindeydik.

Roketler, ışıklara Svetski, Jitaha ve ilerde diğer köylerden yanıt verdiler. Bu köyler ırmağın altında siperlerimizin karşısındaydı. İki kilometrelik bir alanı onlara biz terk etmiştik. Orada açık bir cephe vardı. Irmak kenarında da akıntı yönünde Krasnaya Gora'dan roket fırlatılıyordu. Az daha yukardan gündüz

alay karargahının olduğu Novoşçurino'dan da roketler havalanıyor, etrafımızda bir daire oluşuyordu. Emelyanova'dan ve Lazere-vo'dan ... Sonra kara bir bölge ... Ardından tekrar ateş dalgası. Gökyüzü duruydu. Aradaki karalık ensizdi. Ardımda da Krasnaya Gora duruyordu. Oraya bakıp ne edeceğimi şaşırıyordum. Roketler ihtimal Sipunovo köyünden de yükseliyordu. Neler oluyordu. Orada Yüzbaşı Şilov'un taburu ve onun devamı bulunmuyor muydu?

Roketler kıvılcımlanıp serpişiyor ve yitiyordu ... Aniden her yeri karanlık bastı.

Yoo orası Sipunovo değil. Şayet yarmanın tip ve derinliği ölçülürse düşmanın oraya dek sokulmuş olmaması gerek. Almanlar bence şaşırtmaca veriyordu. Arkaya sarkıtılmış bir roketatar bizi ürkütüyordu. Karargâhla bağlantıya geçmeliydim. Yüzbaşı Şilov'la irtibat kurmalıyım. Bana bu anasından gelen ışıkların ne olduğunu açıklamalıydı. Gözcü çıkarmalıydım. Bir şeyler bulmalıydım. Rahimov sen söyle bakalım ne bu? Neler oluyor böyle? Sanki bir büyücünün ışıkları parlıyor Sıpunovo'da.

Çok zordaydım. . . Aşağı yukarı Novlânskoe'de kesişen tüm yollar düşman elinden alınmıştı. Fakat o farklı yönlerden kamİyanlarını yollar veya büyük bir indirmeye kalkışırsa her şey apansız farklılaşırdı. O zaman bizi arkadan vururlardı. O zaman saldırmanın esrikliğine kapılmış askerimi tek bir şey engelleyemezdi.

Zaev'i buldum. Köyden ayrılmasını ve çimenlik boyunca saldırıya geçtiğimiz yerde siper almasını emrettim. Peşinden karargaha gittim.

Orman bitiminde, saklanmış sekiz topum karargahın biraz ötesindeydi. Onları, emrim gereğince buraya getirmişlerdi. Koyu namluları Novlanskoe'ye ulaştıran yola dönüktü. Komutanını çağırttım:

"Yol kontrolün altında mı?"

"Evet. Yoldaş Kombat."

"Şayet Almanlar gelirse köye girmelerine izin ver."

'İzin mi vereyim?"

"Evet. Köyü görüyor musun?"

Ötemizde yaklaşıkyedi yüz metre ilerde, köyün enli yolu, evlerin kara çizgileri seçiliyordu. Askerler manga ve takımlarını bulmak için bağırarak oradan ayrılıyorlardı:

"Görüyorum."

"Yolun uzunluğuna göre düzen al. İzin ver düşman girsin. O zaman onu ateşle vuracağız."

"Emredersiniz, Yoldaş Kombat."

Uzakta tekrar roketler parladı. Önde Novoşçuri'da yanıt olarak da tüm çevrede, gene, ormandan uzakta

Sipunovo'nun olduğu tarafta ışıklar kesişti.

Neler oluyor acaba? Karargaha tez elden ulaşmalıydım.

Karargah siperine girdiğimde oradakiler ayağa kalktı. Diğerlerinin arasında telamkulov'u da fark ettim.

lşığın uzağındaki, kıyıda gözlerini yere indirmiş, çevresindeki hiçbir şeyin ayırdında olmayan biri duruyordu. Bizlerin giydiği gibi kalpak giymemişti. Süvari amblemli kırmızı şeritli bir şapka takmıştı.

“Yüzbaşı Şilov! Siz misiniz?”

Masanın kıyısına tutunarak ayaklandı. Elini şapkasının siperliğine uzattı.

Birinci izlenimimi anımsıyorum. Nasıl da canı yanıyor, fakat bunu çaktırmamamaya uğraşıyor. Neyi var? Yaralı mı? Niçin burada?

“Neyiniz var Yüzbaşım?"

Yanıtlamadı. Tekrarladım:

“Neyiniz var? Taburunuzda neler oluyor?”

“Taburum...” Ağzının kıyıları bir-iki tikle büküldü. Yutkundu ve konuştu: “Tabur mağlup oldu!"

Gözleri sorularla yüklüydü ve beni izliyordu. Gözbebeklerini gördüm... Masaya yaslanmış bakışlarını

sabitleştirmişti.

Ona neler sorayım? “Tabur mağlup oldu!" Peki sen? Sen tabur komutanı olarak ne yaptın? Kaçmışsın. Hayır şu anda buna vakit yok. Bu sorularla yitirecek zaman yok.

“Tabur mağlup oldu!” Şilov, siperime sığınmış... Demek... Yani cepheyi solundan da yarmışlar.

Şilov, oturdu ve gözlerini indirdi.

Rahimov:

‘İzniniz olursa rapor vereyim," dedi.

“Tamam,” dedim.

Rahimov haritayı yaydı. Konuşurken bir taraftan da topogra-fik yerleri işaret ediyordu. Bir robot gibi, onun her zaman ucu açık ::ılan kaleminin ucunu seyrediyordum. Tekdüze sesiyle bahtsız anı aktardı.

Kavrayamadım. Net duyamıyordum. Sesi çok öteden gelir gibiydi. “Düşman, topçu ateşine başlamadan aniden Yüzbaşı Şi-iov’un taburunun üzerine yüklenmiş. Ardından Sipunova köyü yakınlarında yarma gerçekleşince...”

Bunun ardından olanlardan haberdardım. Bunları çok az önce yaşadıklarımızı hatırladım. Asker siperlerini terk etmiş. Kimileri siperlerin çıkış noktalarındaymış. Hetişim

imkanları bulmaya çalışıyorlarmış... Diğerleri ikişer üçer bir araya yığılmış... Tümü bir şeyler seçmeye uğraşıyormuş... Her taraf kurşunlanıyormuş, tamamı şaşkınlaşmış. Ne yana gitsinler, ne eylesinler? Almanlar önlerinde ve arkalarındaymış... Biraz vakit daha geçmiş... Ve tabur kayıp...

Rahimov anlatmaya devam ediyordu. Almanlar akşam üstü iki yandan da taburumuzu yarmaya koyulmuş fakat ilerleyip bir-leşememiş. Gerilere yollanan atlı gözetleyicilerimize birkaç defa ateş edilmiş. Kimi köylerdeyse atlılara dokunan olmamış. Almanlar bu köylere uğramaksızın ilerlemiş. Buralardan, bu ara köy yollarından kurtarabilirmişiz. Rahimov, bunu haritada işaret etti.

Evvelki hat, Moskova'nın çevresini kuşatan halkalar yok olmuştu. Silgi kalın izleri silmiş, haritada yalnızca hafif çizgiler bırakmıştı.

Taburun şimdiki cephesi haritada nal gibi gösterilmişti. İki kıyısı kesikti ve boşluğa gidiyordu. Değil, boşluğa değil. Komşuluydu. Sağdaki komşu Almanlar. Önümüzde de savunmasız bir hat vardı. Rahimov oraya nöbetçiler dikerek iki makineli tüfek konuş-landırmıştı. Arkada da Almanlar yer alıyordu.

Rahimov, çöken akşam karanlığıyla Almanlar'ın çarpışmayı sonuçlandırdığını zannediyordu. Biz onların

tarzlarından haberdardık: Gündüzleri çarpışıp, geceleri uyumak. Şafak sökene dek başka bir harekete kalkışmayacakları düşüncesindeydik. Görünüşe göre bizi, bizimkilere götürecek geçit, ellerinde bulunmuyordu.

Rahimov ağırkanlı, haberli ve öz sözcüklerle konuşuyordu. Ondaki bu bütünlüklü kararı anlıyordum. O bilmediklerini net sözcüğe başvurup söylerdi: “Habersizim." O iki yandan da yarma harekatı gerçekleştirmiş düşmanın bütün kuvvetinden habersizdi. Alay karargahı nerede, baskına uğradı mı? Öldürülmüş olabilirler mi? Esir mi düşürüldüler? Birliklerimiz nereye çekildi? Haberim yok. Fakat bizimkilere giden bir geçitten haberliydi.

Benden önce ilk emirlerini söylemişti. Savaş gereçleri, yiyecekler, teknik cihazlar, sağlık merkezi tamamı arabalara çıkarılmıştı. Atlar hazırdı.

Zor zamanda eline çabuk ve zekice hareket ediyordu. Serinkanlıca konuşuyordu. Fazla sayılacak bir hareketi de yoktu.

Ben suskundum.

Evet'lemem gerekti. O anda hazırlığı bitmiş tabur yola koyulacaktı. O anda tabur canavarın ağzından sıyrılacaktı. Fakat ben suskundum.

Beni anlayın. iki ay öncesinde Alay komutanı Binbaşı Yura-sov'la konuşmuştuk. Hatırlıyordum. Bütün yarım

tümceleri hatır-yordum: “Momiş-Uli sen misin? Artık çok geç. Bırak. Düşman /armayı başardı. Birliklerden biri karargahıma geliyor. Çekiliyo-, jm. Sayısı bilinmeyen gruplardan biri de sana kıyıdan sarkıyor. Kanadı topla. Dayan. Ardından..." Ve sanki bir kerpetenle ses "\esilmişti. iletişim kopmuştu.

Ardından... yaşanan neydi? Çekilmek mi? Kendimi rezilce "\andırmacalara bıraktığım oluyordu. Kabullenen hallerim oluyordu. Sen sondaki sözcüğü duydun... Tamamını değil fakat ilk hecesini... Birinci harfleri: "Ardından çek..." Yo, yo, doğru söyle, vicdanınla saklambaç oynama. Duydun mu, duymadın mı? Zart zurt etme. Açıkça söyle... Duydun mu, duymadın mı? Kıdemli "\omutan. Alay komutanı sana çekilmeyi emretti mi, etmedi mi?

Rahimov beklemedeydi. Evet’lemem gerekti ve harekete hazırlığı tamamlanmış tabur, canavarın ağzından kurtulacaktı. Fa-"\at ben suskundum. Buna ilişkin emir verilmemişti.

Binbaşı Yurasov “Çekilin" diyebilir miydi? Diyebilirdi. Konuşmasını “Ben çekiliyorum” diye sonuçlandırmamış mıydı? Bunu da diyebilirdi. iki saat önceki durum farklıydı. Solumuzda cephe parçalanmamış, gedik oluşmamıştı.

Peki şimdi tümen komutanı nerede? Alay neredeydi? “Ben çekiliyorum.” Nereye? irtibat koptu. Nereye gittiğini söyleyeme-den kopmuştu. Savunmasızlaşan alay karargahı nereden gitmişti? Hangi yoldan? Yoksa yol

yok muydu? Alay komutanı kuvvet-sizleşmişti. Elinde hiç yedek bulunmuyordu. Karargahta yalnızca bir makineli tüfeğin var olduğundan haberdardım. Orası karargah komutanları dahil yaklaşık otuz-kırk kişilik bir güçteydi. Yaşıyorlar mı? Belki de bir yerde kuşatılmışlardır ve kendilerini koru-yorlardır. Belki de birerli diziler olarak ormanın bir kenarından sıyrılıyorlardır. Kim bilir Krasnaya Gora ilerisinde sağdaki tabura belki de geçmişlerdir.

Acaba alay komutanı taburumuzun da bir kıskaca alındığından haberdar mı? Şayet bağlantımız olsaydı, eminim ki o, bana vereceği emir yirmi kez şu olurdu: “Karanlığı kullanarak çekil ve sabahleyin başka bir hattan, yerden bitercesine geıe düşmanın karşısına çık."

Fakat bağlantı yok. Kopmuşuz...

Rahimov beklemekte. Siperin dışında da nal biçim nde açılmış haldeki tabur tek başına bekliyor.

Bense suskundum. Bir emir verilmedi.

Santral:

“Yoldaş Kombat telefon size," dedi.

“Teğmen Zaev."

Telefonu aldım. Konuşmak istediğim kimse yoktu. Ruhumu ve bedenimi uyuşukluk kaplamıştı.

Zaev terk ettiğimiz Novlanskoe'ye düşmanın tekrar girdiğini söyledi. Gözlemlerine göre köye piyadelerle beraber on dört kamyon gelmişti.

"Nereden? Hangi yoldan?"

"Novoşçurino'dan."

Anlaşılan Novoşçurino'da düşmanın ulaşım üssü bulunuyor. Motorlu birlikleri bize oradan sevk ediyorlar.

İçeri biri girdi. Farklı bir zamanda olsak derhal bakardım... Şu andaysa bakmak, birini görmek, bir şeyi işitmek, yanıtlamak istemiyordum. Telefon elimde, kesip attım:

"Rahimov'a git."

Zaev detayları açıklamaya devam ediyordu. Evlerin ışıklarını yaktılar. Karartmaya gerek görmüyorlar. Birkaç kamyonu ırmak kıyısına yolladılar. Herhalde dubalı köprü kurmayı düşünüyorlar.

Bugün havaya uçurduğumuzun yerine başkasını mı kuracaklar? Öyleyse Alman işgal makinesi durmayıp yoluna devam edecek.

"Görüldük mü?" diye sordum.

"Hayır. .. Fakat tahminim tarafımıza yönelik savunma önlemi almaktalar. Bir-iki yere makineliler kurmuşlardır. Bence sabaha dek bize karşı bir hareketleri olmayacak."

Zaev her zamanki gibi soluk soluğa konuşuyordu. Sustu. Fakat soluklanışı duyuluyordu. Benden bir şeyler umuyordu. Bir şeyler dediğimi duymayı istiyordu.

Ne diyebilirdim? Neler söylemeliydim?

"Çok iyi.” dedim.

Ve almacı yerine bıraktım.

Köşede Şilov hareketsizdi. Lambanın yanında da klamkulov vardı.

“Rahimov nereye gitti?" diye sordum.

"Gözcülere gitti... Yeni haberler varmış."

“Başka neler var?”

“Bilmiyorum... Herhalde tuhaf bir şey gerçekleşmiş.”

yamkulov'a uzunca üzgünce baktım. Ona “Sen beni anladın •ıı?” diye sormak ihtiyacındaydım. Arkadaşım zeki, kara gözleriyle beni yanıtlıyordu: “Evet.”

İslamkulov:

“Sıyrılmamıza ihtimal vermiyorum Baurdcan,” diyerek gülümsedi.

Hayır o da beni anlamamıştı.

Onu sertçe yanıtladım:

“Fikrinizi, dilerseniz kendinize saklayın Yoldaş Teğmen. Benim askeri toplantı düzenleme huyum yok.”

Dimdik esas duruşunu aldı:

“Hatalıyım Yoldaş Üsteğmen. İzin verirseniz çıkayım.”

“Hata” yapan o değildi bendim. Açmaza düşüp bakışımla şaşkınlığımı ele vermiştim. Gözlerimle ona yakarmış, “Yardıma gel" demiştim. İslamkulov'u da incitmiştim. Doğrusu ben kendime kızmıştım.

Uysallıkla:

“Otur," dedim.

Yaygınlaşmış bir Kazak atasözü vardır. “Onur, ölmekten daha kuvvetlidir.” Üç ay öncesi Alma-Atı civarlarında, o sıralar sivil giysili yaklaşık yüz adama -ki şimdi onlar burada Moskova önlerinde karlar üzerinde yatıyorlardı - haziranın sıcak bir gününde, başlangıç konuşmamı gerçekleştirip bu yaygın atasözünü hatırlamıştım.

Tekrar orada Alma-Atı civarlarında Talgar'da General Panfi-lov'la konuşmuştuk. O zaman tümen karargahındaydık ve nöbetİçilerden başka tümü uykudaydı. Panfilov uyumamıştı. Elde havlu bitkin bir biçimde oturduğum nöbetçi odasına uğramıştı. "Oturun Momiş-Uli oturun...’’ demiş ve kendisi de oturup sonraları o aklımdan çıkmayan konuşmasına başlamıştı. Bir-iki soru sorup “Evet Yoldaş Momiş-Uli,"

demişti. "Tabur yönetimi zordur.” Ona “Onurumla ölmeyi başarabilirim,’’ demiştim. ‘‘Taburla mı" diye sormuştu. "Evet taburla". O, gülmeye koyulmuştu: "Komutanın böylesine yalnızca teşekkür ederim. Ne denli kolayca taburla öleceğinden söz ediyorsun. Yoldaş Momiş-Uli burada yedi yüz kişi bulunuyor. Taburla beraber on, yirmi, otuz çarpışmaya katılmayı ve taburla beraber yaşayıp onu korumayı başarabiliyor musun? Bak o zaman asker sana minnet duyacaktır.”

Birkaç gün evvel ondan ayrılırken söylediği son sözlerde de aynı anlam vardı. Bir vasiyete benziyordu: "Askeri esirgeyin. Burada, Moskova önlerinde başka askerimiz bulunmuyor. Onları yitirirsek Almanlar'ı nasıl engelleriz."

Niçin kendime acı çektiriyorum? Rahimov her şeyi hazır hale getirmiş. Zorlu her şey üstlenilmiş "tamam öyle olsun” demem yeter. Tabur yola koyulacak ve korunacak.

Verilmiş bir emir yok. Telsiz irtibatım kopuk. Fakat böylesi bir zamanda. Cephenin parçalandığı, Almanlar'ın çift koldan derinliğine girdikleri, yolları zapt edip, bağlantıları koparıp, idareyi darmadağınık hale getirdikleri bir zamanda durmaya, bir bağlantı subayının gelerek bana emir vermesini beklemeye yetkili miyim ve hakka sahip miyim?

Ya yol bulunamamışsa? Ya her tarafta bağlantı subaylarının önünü Almanlar kestiyse? Ya öldürülmüşse? Ya yoldan geçerken kaybolmuşsa?

Öyle sanıyorum ki ışıksız beynime General Panfilov sesleniyor. İçimden geçenlerden sıyrılamıyorum ya da daha doğrusu bunu kabulleniyorum. Bu ses durmadan üsteliyor: “Taburu çekip çıkar. Siz Moskova savunmasına gereklisiniz. Daha hızlı daha çabuk hareket edin.”

Onun bizi mutlulukla nasıl karşıladığını görüyor gibiyim. Tokalaşırken mutlulukla soruyor: “Taburun hazır mı?” “Hazır Yoldaş General.”

"Topların, makinelilerin?’

“Beraberimde Yoldaş General...”

Hayır, uyanıkken görülen hayalleri şeytan alsın. Bu sesi ve çağrıyı susturmaya uğraşıyorum. Şeytan alsın. Sofuca bir şey bu kendi kendine telkin etmek. Komutanın böyle kehanette bulunmaya hakkı yoktur. O aklıselim sahibidir.

Panfilov: “Savaşırken zekayı kullanmak gerekir” derdi.

Panfilov’la son karşılaşmamızda söylediği her sözü hatırlıyorum:

“... Düşmanı ipliğimizde tutacağız.”

"... Acele toparlanıp, acele hareket etmeye hazır durun.”

“... Öyle hareket edeceksin ki, düşmanın yarmaya girişti̇ği her tarafta, yollarda karşısına bizimkiler çıksın.

Panfilov’un sarmal yayını hatırlıyorum.

Yüzbaşı Şilov'un da olduğu rastlaşmamızda Panfilov beni kişisel fikirleriyle tanıştırıyordu. Tabur komutanının onun alay üstündeki değişimlerini kavramasını istiyordu. Başkalaşan ortamda, savaş depremlerinde aklımla hareket etmemi istiyordu. Savaş idarecisi benden neyi istiyor, onu kavrayıp kestirmemi istiyordu.

Bu ilahi bir çağrıydı galiba. Bu şeytansı bir etki, kendi kendime bir şeyler aşılamam değildi.

Niçin bu denli oyalanıyorum? Bu kadar felsefe yeter. Eziklikten kurtulmalıyım. hsanlar benden emir bekliyor. Karar almalıyım. Tereddütsüz olmalıyım.

Rahimov döndü:

“Ne olmuş?’

“Ufak bir olumsuzluk. Dolgorukovko düşman eline geçmiş.”

"Orası da mı?”

“Evet. .. Serbestleşen yol üstünde. Bildirilene göre oraya giren grubun önemi yok. Yaklaşık kırk kişilik bir grup.

Rahimov Dolgorukovko'yu haritada gösterdi ve ı ıvi bir çizgiyle işaretledi. Kırmızıyla belirtilen çizginin bir yolu daha elden gitmişti.

Evet! Düşman vakit yitirmiyordu. Harekete devam ediyordu. Gece de öyleydi. Alman askeri cihazı ilerlemeye ara vermemişti.

Rahimov:

“Gözcülerle konuştum,” dedi. ‘İzin verirseniz kendi fikrimi de belirteyim."

“Belirt."

Rahimov'un fikrince, bölgenin durumuna elverişli olarak iki türlü davranmak olanaklı. Dolgorukovko’ya bir buçuk kilometre kalana dek çimen ve tarlalardan geçilebilir. Ormanın iki parçası arasında geçilir. Orada çukur ve tümsek bulunmuyor. Piyade, araba ve topçular köyü rahatça dolaşabilecek. Ardından tekrar yola koyulacağız. Dolgorukovko'daki düşman da imha edilebilir fakat bunu usulca yapabileceğimiz kuşkulu. Düşman ayaklanacaktır.

“Bölgeyi keşfe kim çıkmıştı?" diye sordum. Yanıt beklemeden devam ettim: “Onu hemen buraya çağır."

Rahimov kapıyı açıp birini çağırdı. Sipere Teğmen Brudni geldi.

Teğmen Brudni birkaç gün önce "Korkak. Sen Moskova'yı düşmana bıraktın," diye bağırdığım teğmendi. Taburdan kovulmasının ardından düşmanın arasına dalıp iki Alman tüfeği alan kişinin ta kendisi. Hatırlanacağı gibi onu keşif takımı komutan yardımcılığına atamıştım.

"Emriniz üzerine buraya geldim Yoldaş Kombat."

Yüzü kızarmış, dikkatli bakışlarla sorularımı bekliyordu.

Ben sarsılmış halde ona bakıyordum. Çok az önce ona: "Korkak sen Moskova'yı düşmana bıraktın" diye bağırmıştım. Evet nasıl oluyor bu. Nasıl emir alınmadan çekiliniyormuş. Onlarda da böyle, hipnotize eden halüsinasyonlar, çağrılarla olmuş bu. Tümü aynı yola çıkıyor. Her şey sana tek şeyi emrediyor: "Çekil."

Neymiş? Demek ki fikirler insanı egemenliği altına alıyor ve çekilme kararı verdirebiliyormuş. Ve insan da cesurca ona bağ-lanıveriyormuş.

Çekilme emri yok. Böylesi düşünceleri şeytan alsın. Hayır, ben haksızım. Panfilov, bize hep demez miydi: "Komutan her koşulda düşünmek ve bir karar almak zorunda."

Tekrar Alman yarma harekatı sonrasında ortaya çıkan durumu düşünmeye çalıştım, Rahimov'un savunmaya ilişkin davranışlarım, tasarılarım düşündüm: "Hattın önemi yok. Önemi olan yol." Bana bunları demişti o.

Novlanskoe'ye giden yol bize, taburuma aitti. Panfilov bizim neyi tuttuğumuzu biliyor ve beni de tanıyor. Belki de tam şimdi şöyle düşünüyor: “Momiş-Uli taburu çekmeyecek. Emir almadan çekilmeyecek.” Belki de onun hesaplarında biz de varız. Cepheyi derinlemesine kapatmak için gereken önlemleri alır, ve manevralar yaparken bizi de hesaba katıyor.

Peki öyle değilse? Şayet Panfilov'a yarmayı engellemeye yetecek asker verilmezse? Şayet bizim tabura ihtiyaç duyuyorsa? Çekilme emri yollanmışsa bağlantı subayı bize dek gelememişse? Bilemiyorum. Bunu düşünmeyi istemiyorum. Emir yok. Buraya bir nokta koyun.

Bir dakika öncesine dek beni yakan tereddütlerden hiçbirini belli etmedim. Komutan, tereddütünü yalnızca kendisi bilir. Taburun tek egemenidir. O karar verir ve emrini yazdırır. Ben kararımı verdim.

“E, Brudni,” dedim. “Yola çıkmaya hazırlığın var mı? Nereden geçilebileceğini saptadın mı?”

Kendinden emin yanıtladı:

“Bu, Yoldaş benim için örneğin kolayın da kolayı... Götürecek ve çıkaracağım... Dolgorukovko yanından rahatça geçeceğiz."

Yüzbaşı Şilov aniden ayaklandı. Bir süredir başını kaldırmış bizi dinliyordu:

“Üsteğmen Yoldaş... Burada benim de birkaç askerim bulunuyor. Onlar sizden kendilerini tabura yol açmak için öncü gruba almanızı diliyor.”

Konuşması yine ölçülüydü. Tümcesini bitiremeden dudaklarını ısırdı. Ağzından çıkacak sözleri önlemek ister gibiydi. Şilov tek sözcükle kendini savunmaya uğraşmamıştı.

Yanıtım kısaydı:

“Ben kendime yol açmayacağım. Buna ilişkin emir yok.” Tümü suskundu. Komutan kararını açıklarken susmaları gerektiği gibi suskundular.

Bu bir tek tümceyle bensiz yapılan bütün hazırlıkları bir çizgiyle karalıyordum. Rahimov’a baktım. Yüzünde yalnızca ilgi vardı. Hafifçe başını eğmiş, duruyordu. Her zamanki haliyle dinlemek ve yerine getirmek için hazırdı.

Devam ettim:

“Kuşatılmış halde savaşacağım...”

Ordunun yönetmelik ve tüzüklerinin komutana kendi birlikleri için “Ben” demesine izni yoktur. Ancak bu “Ben'', komutanın kendi birliği, erleridir. Onlar kuşatılsalar da savaşacaklar.

‘Teğmen Brudni, bu gece Almanlar arasında bir gezintiye çıkmanız gerekiyor. Kurbatov’la gidin.”

Haritada birkaç noktayı işaretledim. Bunlar alay karargahın yerleşim için uygun gibiydi.

“Eğer bu köylerde Almanlar bulunuyorsa...” Brudni ilgiyle bakıyordu. “Başka köylere sokul. Orada da varlarsa daha öteye gidin. Göreviniz hiçbir tarafta kurşunlanmamak. Alay karargahını bulun, durumu anlatın ve verecekleri emirle buraya gelin.” “Emredersiniz Yoldaş Kombat."

Yola çıktılar.

Yüzbaşı Şilov haritaya sokuldu.

“Orada bazı silahlarım bulunuyor.”

Güçlükle konuşuyordu.

"Nerede, havaya mı uçtular?”

“Hayır ormana bırakıldılar...”

Kalemle haritaya işaret koydu.

“Sayıları?”

“Altı top... Dört yüz mermi.”

“Dinleyin beni Yüzbaşım," dedim. “Niçin onları oradan almayı denemeyelim. Atlarımı, erlerimi alın. Gidelim mi?”

“Hayır. Şu an yürümemek zorundayım.”

Döndü ve kaputunun eteğini kaldırdı. Sökük bir paça ve kesik bir çizme gördüm. Şişen ayağı sargılıydı. Pantolonu da kan içindeydi.

“Sağlık merkezine gittiniz mi? Kemiğiniz sağlam mı?” diye sordum.

“Kim bilir... Erler sardı ... Topları terk ettiler." Sonunda Şi-ov'dan bir sövgü koptu:

“Beni taşıdılar.”

Yaralı ayağının diz kapağını bükmeden ağır ağır iskemleye çöktü.

“Sinçenko!” diye bağırdım “Sedye çabuk.”

Şilov uzunca susup fısıldayarak:

‘İşte oturuyorum. Taburu düşünüyorum ve kararsızım... Taburun yenilgisi normal mi? Evet erler kötü eğitimliydi...”

kinci defa sövdü. Bana baktı ve beklemeden hızlı konuşmaya devam etti.

“Tamamını kuzu gibi kaptıklarını mı düşünüyorsun. Hayır. ki bölük mertçe çarpıştı... Ya da komutanlarını terk etmediler değil mi?.."

Sözünü tamamlamadan tekrar dudaklarını kilitledi.

Siperin yanına sedye getirdiler. Şilov, Sinçenko'ya yaslandı ve çıktı.

klamkulov'a Dolgorukovo köyünden dolaşarak takımını kuşatmadan çıkarmasını söyledim.

Bu takım benim taburuma bağlı değildi ve ben kırk elli kişiyi yanımda tutma hakkına sahip olmadığım fikrindeydim. Panfilov'un şimdi küçük birliklerle düşman yayılmasını engellemeye uğraştığını biliyordum. Bildiğim bir diğer şey de Panfilov'un şimdi her takımın ve manganın hesabını yapıyor olduğuydu.

klamkulov kızardı ve bana karşı koymaya uğraştı. Geleceğimizi bölüşmek isteyen bir biçimde çok namuslu duygularla konuştu. Fakat buna izin veremezdim.

Rahimov:

"Ormana gireceğiz değil mi?" diye sordu. "Savunmamızı orman kenarında gerçekleştireceğiz."

"Evet."

Başka sorusu olmayan Rahimov bir kağıt aldı ve çabucak yeni bir taslak oluşturdu. Taslakta ormanın durumu, tabur savunma hattı ve bölüklerin ara hatları vardı.

İslamkulov'la dışarı çıktım.

Her taraf karanlık ve sakindi. Hiçbir yönde ateş sesi yoktu. Ne yakınlarda ne de uzaklarda savaştan bir iz yoktu.

“Git," dedim. "Orada daha çok faydalı olacaksın.”

Kararsızca fısıldadı:

“Baurdcan...”

Sustum. Ayrılırken bana böyle hitap edebilirdi. Konuşmasını korkusuzca tekrarladı:

“Baurdcan, eğer dediklerin doğruysa, eğer orada bir takım daha faydalı olacaksa... O halde bir tabur? Sen düşün...”

“Olmaz İslamkulov! Hakkım yok buna ve düşünmeyeceğim... Hadi git.”

Öpüşmedik, bu, ulusumuza ait geleneklerden değildi.

Rahimov, birkaç dakikada kabataslak bir plan oluşturdu. Fakat elimizdeki ormanı veya ona verdiğimiz isim gibi bizim Ada’yı, etraftaki yerleşme alanlarını, orman kıyılarını ve yollarla bölüklere düşen yerleri gösteriyordu. Ortada da sağlık merkezinin yerleştiği ormancının evi işaretliydi. Ev epeyce büyüktü ve Rahimov, benden iznimi alarak onun üstüne bir bayrak çizdi. Burası tabur komuta yeriydi.

Planı hemen temize geçtik. Dört ayrı bölüm de bölük komutanlarına verilmek üzere hazırlandı. Onları imzalamam için bana uzattığında Rahimov düşüncelerini söyledi:

“Geceleyin görünmeden siper alacağız. Belki sabaha da anlayamazlar.”

Aniden içimde bir kasılma hissettim.

Ah Rahimov! Sen usta bir karargah subayısın fakat komutan olmak için bir şeyin eksik.

Telefoncuya, “Bana bataryayı bağlayın...” dedim.

"Emredersiniz Yoldaş Kombat... Konuşun Yoldaş Kombat Batarya Komutanı telefonda.”

Telefonu aldım:

“Düşmanı izliyor musunuz? Almanlar orada mı?”

“Evet Yoldaş Kombat. Emrettiğiniz gibi köye girmelerine engel olmadım.”

“Neler yapıyorlar?"

“Işıkları açık, köprü inşa ediyorlar. Bir bölümü evlere doluşmuş, bir bölümü de arabalarının yanında.”

“Namlularınız onlara çevrili mi?"

“Çevrili."

“Ateş esaslarını doğru sapta ve kırk salvo ateşi aç. Seslerini duyalım."

“Emredersiniz Yoldaş Kombat. Kırk salvo atışı yapacağım.”

Birkaç dakikanın ardından titreyen toprak, siperimize top sesleri ulaştırıyordu.

Bense düşmanın bizi bulmamasını istiyordum.

Gecenin ıssızlığında, karanlık vadilerin üzerinde topçu ateşiyle ben onlara, burada olduğumu duyuruyordum.

Topçu diliyle onlara bağırıyordum: Biz buradayız.

Saldırın bize, toplarınızın namlularını bize döndürün ve piyade silahlarınızı üstümüze boşaltın. Saldırın bize. iterseniz havadan da vurun: Fakat biz buradayız.

Her türlü bağlantısı kesilen bizler, kıskacı yaramadık. Her ne kadar içimiz çekilmeyi istediyse de, yarın artık ortada olmayacak tek çekilme yoluna sahipken çekilmedik.

Biz burada düşmandan gizlenmek için durmamıştık. Buraya mıhlanıp kalmamızın sebebi tekti: Moskova önlerinde yeni bir mevzi kurmaya uğraşanlara edilecek ateşin; onlara doğrultulacak saldırının birazın üzerimize çekmek.

Topçularımız, gözle gördükleri hedefe yalnızca yedi yüz metreden doğrudan atış yapıyordu. Her atış varlığımızı haykırıyordu: Biz gitmedik, buradayız.

Bilmediğimiz noktada alay karargahına sesimiz gidiyordu. Bir tarafta Panfilov'un başını kaldırıp, kaş çattıktan sonra “Ooo...” diye mutlulukla bağırdığını biliyordum.

Batarya komutanın tekrar telefona çağırdım.

“Almanlar nasıl? Bağrışıyorlar mı? Bir salvo daha... Bu kez evlere.”

Ve siperi terk ettim.

Toplar yakından gürlüyordu. Karanlık gökte beyaz ışıklar oluşturuyordu. Vur. Vur onlara.

Ormanda tekrar karanlık, tekrar ıssızlık.

Apansız sanki yankı gibi farklı silah sesleri duyuldu. Tahminen on kilometre kadar sağdaydı. Bunu seçmek zor fakat tabur hattında Ruza'nın yakınındaydı. Sesler derinden ve uzaktan geliyordu fakat güçlüydü. hsan kolayca orada birinin gökyüzünün bamteline dokunduğunu söyleyebilirdi. İyice gerginleşmiş bu teller tok sesliydiler: Katyuşa'ydı bunlar. Yüzlerce mermi uçuşuyordu havada. Aynı zamanda atılan yüzlerce mermi hep beraber yerleşmeye uğraşan Almanlar’ın üzerine yağıyordu.

Uğultu dindi... Orman gene sessiz, gene karanlık...

ORMANCI EVİ

Boyasız tahta duvarları olan büyük bir sundurma, ormancının evini ikiye bölüyordu. Hkinde yaralılar vardı. Bağlantıların toplandığı ikinciye komutan ve politik yöneticileri topladım:

Onlara:

“Kesin emrimi dinleyin," dedim. “Bir: Tabur kuşatılmıştır. Kararım çekilme emri gelinceye dek bu halde savaşmaktır. Çember savunma bölgesi bölük komutanlarına gösterilmiştir. Gece çalışılacaktır. Tan atımına kadar her asker tam bir siper hazırlayacaktır. İki: Kimse teslim olmayacak ve esir düşmeyecektir. Bütün komutanlara korkakları oldukları yerde vurma yetkisi veriyorum. Üç: Malzeme özenli kullanılacaktır. Tüfek ve makineli tüfekler için uzun menzilli ateşleri yasaklıyorum. Yanlışsız ateş edilecektir. Yaralanan veya ölenlerin donanımları alınacaktır. Eldeki son mermi bitene dek ateş kesilmeyecektir. Son mermiyi kendimize ayıracağız. Dört: Topçular da son mermiye dek çok iyi nişan alıp ateş açacaktır. Son mermiyle toplar imha edilecektir. Beş: Bunların hepsi askere duyurulacaktır."

Soru yoktu. Makineli bölük politik yöneticisi Bozjanova git-lemesini emrettim. Diğerleri gitti.

“Bozjanov senin kartalların nerede?”

“Burada Yoldaş Kombat. Karargâhın yanında."

“Sayısı?”

“Sekiz.”

Bunlar birkaç irtibat askeri ve geçenki çarpışmada ilerleyen man zincirine yayhmateş açmayı bekleyen Bloha'nın makinelisinin erleriydi.

Ona:

“Bir takımla Almanlar’ın yanına gideceksin,” dedim.

Ve haritayı serip Yüzbaşı Şilov'un işaretlediği yeri gösterdim.

“Orada ormanın ortasına bırakılmış toplar ve mermiler bulunuyor," diye açıkladım. “Bunları, onların burunları önünden çekip almayı denemek gerekiyor.”

Ardından fikrimi açıklayıp ekledim:

“Atları hamutları ve arabacıları al. Uyanıkça ve usluca davran.”

Bozjanov gülümseyerek:

“Aksakal...” dedi.

“Evet?”

“Aksakal bir ricam var. Bu adamlar, yani benim manganı burada dursun.”

Daha önce belirtmiştim. Artık taburda ayrı bir makineli bölüğü bulunmuyordu. Makineliciler bölüklere dağıtılmıştı. Artık Boz-janov'un politik yöneticisi olduğu bir makineli bölüğü mevcut değildi.

“Görevi ne bu manganın?”

“Tabur onlara ihtiyaç duyacak... Sizin yedeğiniz olacak Aksakal.”

Güldüm: “Ee... Yedek kuvvet komutanı,” dedim. “Hadi bakalım askerlerinin yanına gidelim o zaman.”

Orman ayın hafif ışığıyla aydınlanıyordu.

“Dur! Kimsin?"

Bozjanov:

“Murin sen misin?" diye sordu.

“Benim Yoldaş Politruk.”

Bozjanov'un tüm birliği bir çamın altına gizlenmişti. Birbirlerine yaklaşmış, başlarına dek gömüldükleri uyku tulumlarında erler büzülmüş ayaklarla uyuyordu.

Nöbetçi Murin’di. Piramit biçimi çatılmış tüfeklerin yanında makineli fark ediliyordu.

Bozjanov:

“Arkadaşları uyandırmak gerek Murin," dedi.

İçlerinden en irikıyımı en derin uyuyanlarıydı. Kalktı. Biraz oturdu. Sonra tekrar demin yattığı yere uzandı. kelediler onu.

Bozjanov alçak sesle emretti:

“Silah başına: Dizi oluştur..."

Kısacık diziyi kontrol edip bana döndü ve tekmil verdi.

“Emrinizi bildirin,” dedim.

“Arkadaşlar," diye başladı: “Tabur kuşatılmıştır. ..”

Ve anlattı: Yavaşça, tane tane ve sırayla konuşuyordu. Çember savunması yapabilecek biçimde yerleşilecek. Malzeme son derece idareli kullanılacaktır, son kurşunumuza dek tam hedefe ateş edilecektir. Sonuncusunu kendinize ayıracaksınız...”

“Son kurşun kendinize..." diye yavaş, sakin ve sözlerini tar-tarcasına tekrarladı: “Yaşamak istiyorsanız ölünceye dek savaşın.”

Bozjanov'dan bazen böylesi vecizeler çıkardı. Tam bir şeyler anlatığında arada biraz felsefe yapıp, alimlik taslamak... Savaşta böyle bir şey gereksiz. Gerçek asker buna ihtiyaç duymaz. O asker çarpışma anında

bedeninin her zerresiyle savaşın içindedir. Felsefeye yer yoktur...

Bozjanov konuşmaya devam ediyordu:

“Toplarımız var, makinelilerimiz var, savaşacak kuvvetimiz var. ..” Artık coşmuştu: “Ey düşman hele bir karşımıza çık...”

Bu coşkulu nutku aralamak zorunda kaldım:

“Yoldaş Politruk, gruba ödevini bildirin.”

Bozjanov sakin sesiyle gruba Almanlar'ın bulundukları alanı geçip ormandaki topları getirmeleri gerektiğini söyledi.

Konuşması bitirince sözü aldım:

ödevinizi anladınız. Artık dağılabilirsiniz. Hazırlanın. Silahlarınızı gözden geçirin. Ama bunlardan önce kısa bir süreliğine etrafımda toplanın size diyeceklerim var.”

Etrafımı aldılar. Yalnızca, Murin makinelilerin yanında nöbet '.Jtuyordu. Neler olduğunu anlamak için boynunu uzatıp duruyor, gözleri ay ışığında parlıyordu. “Arkadaşlar,” Askerlerime ilk kez oöyle sesleniyordum. Aslında erlere asla “Çocuklar" demekten hoşlanmazdım. Oyun mu oynuyorduk? Fakat “Arkadaşlar” farklı güzellikte bir sözdü.

“Arkadaşlar bugün iyiydiniz. Zekice ve akıllıca dövüştünüz."

Etrafımda duruyorlardı. Komutanları kendilerine hitap ettiği için hep birden yanıt vermeleri gereksizdi. Durumu iyi kavrıyorlardı. Hiçbiri konuşmadı.

“Şimdi yeni bir ödeviniz var. Haydi bakalım ne başarabileceğinizi gösterin, bu silahları kurtarın. O zaman varsıllaşacağız."

Muradov:

“Yoldaş Kombat giderken salam almalıyız," dedi.

Herhalde bizi güldürmek istiyordu. Fakat kimse gülmedi. Küçük Tatar sözünü bitirdi:

“Ben Yoldaş Kombat... Bunu şaka diye söylemiyorum. Orada tanklar bulunabilir."

Bozjanov'un onu eleştiren sesi duyuldu:

“Atıyorsun Muradov.”

“Beni niçin paylıyorsunuz? Ben gerçekten söylüyorum. Askerler tanklarında uyuyor. Köpeklerini de oraya yaklaşan yabancıları bildirsin diye tanklara bağlıyorlar. Böyle duymuştum ben..."

Bu kez Bloha sertçe: “Atma!" dedi.

Esasen Muradov'un dedikleri saçma değildi. Gerçekten köpekleri hesaba katmak gerekliydi. Fakat bu zor anlarda konuşma başka biçimde devam ettirilmeliydi. Farklı şeyler konuşmak gerekiyordu. Kimse gereken sözcükleri bulamadı. Tümü suskundu.

Biraz sonra gene Murin'in sesi:

"Yoldaş Kombat izin verir misiniz?"

Diyeceklerini dinlemeye hazırlandım. Bir soru sordu:

"Makineliyi kime teslim edeyim?"

Üç ay önce yanıma nasıl sokulduğunu anımsadım: Sivil ceketle, kenara sarkmış bir boyunbağıyla. Uzun ve acemi, komutanın yanında, nerede duracağını şaşırmış elleriyle Murin'di bu. Eleştirmeye gelmişti. "Yoldaş Kombat beni seyisliğe verip, at ve araba sundular. Bense at denilen yaratığı bilmem..." Sonrasını da hatırlıyordum: Beraberken, aniden ilk makineli çalıştığında "Almanlar!" diye bağrılınca nasıl panikleyip kaçtığını ve korkağa ateş edilmesi emrini verdiğimde elindeki tüfeğin nasıl sarsıldığını...

Murin ölüm korkusunu belki de herkesten çok hissediyordu. Bir anda her şeyi yaşamıştı: Büyük bir i ç kavgaya girmişti. Ölümcül ruh değişimleri görmüştü.

Ölüm acısını yanı başında yaşamış, geleceğini düşünmüş ve sonra askeri yakan, kendisini öldürmek için elinde silahla gelen düşmanı vurup öldürdüğünde yaşanılan mutluluğu hissetmişti.

Şimdi onu tekrar düşmana yollayan ödev buyruğunu duyduğunda yalnızca bir sorusu vardı:

“Makineliyi kime teslim edeyim?”

Ona olan neydi, her şeyi farklılaşmış mıydı? Bu sözlerle korkusunu bastırmaya mı uğraşıyor, yoksa kendisini burada mı bıraktırmayı düşünüyordu?

"Siz Yoldaş Murin. Orada pek faydalı olamayacaksınız. Atlarla pek uğraşamıyorsunuz. Burada makinelinin yanında nöbet tutun.”

Buna karşılık ondan askerin net yanıtı; "Başüstüne” yi duyamadım. Bense buna hazırdım. Biraz durdu ve:

"Yoldaş Kombat, izninizi rica ediyorum...” Yine durdu... Derince soluklandı: "... Böylesi bir anda arkadaşlarımla beraber olmak istiyorum. Rica ediyorum beni onlardan ayırmayın. Onlar nerede ben de orada olmalıyım.”

Demek onu şu anda ödev değil, sıkıdüzen değil daha yüce daha büyük bir şey belirliyordu, coşkuluydu, bambaşka düşünü-

yordu. Bunu anlatmak zor. Bu askerin ruhu; taburun ruhuydu. İçimi bir emniyet duygusu doldurdu: Evet

zalimce savaşacağız. Öleceğiz ve öldüreceğiz. Son kurşuna dek...

“Tamam Murin," dedim. “Makineliyi ve şeritleri alın karargaha götürüp teslim edin. Bloha dizilin. Haydi yola arkadaşlar.”

Dizildiler. Gecede; onun karanlığındaydılar.

Askerler ormanda kendilerini çevreleyen her yere siper hazırlıyordu. Kazmalar buzlu toprakları kazıyor, yerden kökler söküyor, testereler ağaçları kesiyordu.

Bütün bunlarla uğraşırken gizlenmiyorduk. Düşman buradaki varlığımızdan haberdar olsun istiyorduk. Novlanskoe’ye uğrayan yol onun olmayacaktı. Buradan bizim ada'mızdan arabaları, topçuları rahatça ilerleyemeyecekti.

Peki ne yapacaktı? Birliklerini farklı yerlerden geçirmeye uğraşıyorlardı. Farklı noktalardan süzülmeye çalışıyorlardı. Sipunovo ve Krasnaya Gora'dan. Fakat orada Krasnaya Gora’da da bizim silahlar ses veriyordu. Bizimkiler de bir yerde karşı çıkıyordu. Onlar da bir yerlerde bizim gibi kenetlenip yolları kesmişler, karşı çıkıyorlardı.

Tüm bunlara rağmen net olan şey cephenin yarıldığıydı. Engelleri kırmaya uğraşan Almanlar Volokolamsk ve Moskova’ya doğru devinim halindeydi.

Onları duraklatan, değilse ağırlaştıran bir şey vardı: Panfi-lov... Bizimkiler direnişteydi.

Brudni acaba şu an neredeydi? Tan atımına kadar dönebilecek miydi? Bize bir emir getirebilecek miydi? Geri çekiliş var mıydı?

Hayır, Baurdcan, bekleme... Belki de alay karargahı yitirilmiştir. Kim bilir belki de bir yerlerde tümen karargahı da kuşatılmıştır. Yarın ya da ertesi gün tümenin savunma hattı otuz ya da kırk kilometre daha arkamızda kalacak. Biz beklediğimiz emri alamayacağız veya bize verilecek bir emir olmayacak...

Peki o halde?.. Ben komutan olarak serinkanlılıkla o en kritik anı en beterini; hiçbir emrin olmayacağı o zamanı düşünmek zorunluluğundayım. O zaman?

Düşman kuşatmayı daraltacak, bize teslim olmamızı önerecek. Fakat kararım karar. Onları kurşunlarla yanıtlayacağım. Askerlerime inancım tam. Ve onların da bana komutanlarına inandıklarına eminim. Emrim onlara bildirildi.

Onlar şimdi anayurt toprağına baş eğmiş, kendilerini düşman mermilerinden, bombalardan koruyacak siperler hazırlıyor. İyi yerleşiyoruz. Almanlar'ın bizi topçu ateşiyle imha etmeleri için yarma alanına yolladıkları tüm toplarını kullanmaları gerek. Onların bunu yapmaları çok mümkün değil. O zaman farklı yerlerde güçten düşerler. Onları bir yerde engellediğimize inanıyoruz. Bombardımanlarına da

açlığa da direneceğiz. Şimdi ormanın içinde hareketsiziz ve atlarımız var. At eti bize uzun zaman yeter. Deneyin buraya yaklaşmayı, haydi çiğneyin bizi de görelim...

Benim altı yüz elli askerim var. Bir çarpışmada her biri yok olmadan birkaç Alman'ı gebertecektir. Hesap açıkta taburumuzu imha etmeleri için bir tümene ihtiyaç duyacaktırlar. En az yarım tümen. Almanlar'ın bir Panfilov taburu için ödeyecekleri en düşük bedel bu.

Düşüncelerle dolu, komuta yerinde oturuyorum. Karargah ormancının sağlam evi.

İçerde telefonlar var. Telleri bütün bölük ve toplara uzanıyor.

Alman saldırısına karşı harekatı buradan yöneteceğim. Düşman ormana girmeye kalkışırsa, savaşacağız. Onları ağaç aralarında yakalayacak, ağaçların dibine düşüreceğiz... Çekilişimiz adım adım olacak.

Son savunma hattı, son çekiliş noktası ve son engel burası. Ormancının evi.

Nöbet sonrası santraldakiler ve öbür nöbetçiler uyumuyor. Onlar şimdi burada tabur karargahının çevresinde savunma hattı oluşturuyorlar. Çukurlar, siperler, yedek makineli yuvaları hazırlıyorlar. Barikatlar için ağaçlar kesiyor, pencereleri çam kütükleri ile kapatıp mazgal delikleri açıyoruz. Son olarak burada

bu evde dövüşeceğiz. İçeri iki sandık bomba getirdiler. Bir de makineli var. Sundurmaya yerleştirilmiş.

Komutanları olarak askerlerime inancım var. Düşman onları, tek birini sağ yakalayamayacak.

Aniden aklıma kötü bir şey geldi: Yaralılar...”

Evet yaralılar? Onlara karşı ne yapmam gerekli? Sundurmadan evin diğer kısmına, onların yanına geçtim. Gaz lambalarının fitili kısıktı. Sağlık memuru ihtiyar, mavi gözlü Krieev, sobaya bakıyordu. Sobanın açık kapağından görülen alev tahta duvarlar, gri battaniyeler ve kımıltısız yüzlerin üstünde dans ediyordu.

Biri sayıklıyordu. Bir diğeri usulca seslendi:

“Yoldaş Kombat.”

Parmak uçlarıma basarak sokuldum. Servükov'du. Tezelden çakılmış ranzanın yan bölümünde yatıyordu. Yastığa gömülü başını kenara çevirmiş, ıslıklar çıkaran bir sesle soluk alıyordu. Şarapnel parçaları göğsüne ve boşluğuna saplanmıştı. Yaraları ağırdı fakat öldürücü değildi. İçimde tuhaf bir his oluştu. Sanki onu çok uzun zamandır yaralı olarak görüyor gibiydim. Oysa olay sadece birkaç saat önce gerçekleşmişti.

Ayak ucuna oturdum. Dirseklerine yaslanıp doğrulmaya yeltendi fakat yüzü sızıyla kasıldı ve inleyerek tekrar sırtüstü uzandı. Krieev, hemen geldi ve

başını iki yana sallayıp gözlerinin içinde yansıyan bir sevgiyle onu yatağına yerleştirdi.

O kısaca:

“Krieev git...” dedi.

Sağlık erinin gidişini bekledi ve sonra fısıldadı:

“Biraz eğilin size bir şey sormayı istiyorum. Neler oluyor orada?” Gözleriyle duvarı ve ileriyi işaret etti: ‘‘Neler oldu Yoldaş Kombat?”

“Nası 1 neler oldu?”

"Bizi niçin geri yollamıyorsunuz?”

Ona yanıtım ne olmalı? Kandırayım mı? Hayır onun da öğrenmesi gerek.

"Tabur kuşatıldı.”

Servükov gözlerini kapadı. Yastığının üstünde sakalları gri ve ölü gibiydi. Neler düşünüyordu. Koyu renk kirpiklerini araladı: "Yoldaş Kombat... Yalvarırım size, silah verin bana.” Kalkmaya davrandım. Servükov elimi tuttu:

“Bizi bırakamazsınız... Terk etmeyeceksiniz deç,il mi?"

Elleri ve bakışlarıyla bana kenetleniyordu.

“Evet Servükov. Terk etmeyeceğim.”

Parmakları usulca gevşedi. Hafif gülümsedi. O tab,ır komutanına inanıyordu.

Sıkılmış bir biçimde kapıya yöneldim.

“Yoldaş Kombat.”

İstemiyordum fakat yanına gitmeliydim.

“Sudarişkin. Sen misin?"

Bembeyaz, henüz temiz sargı bezleri içindeki başı garip bir biçimde büyümüş gibiydi. Sargı alnını çevrelemişti. Fakat yüzü açıktaydı. Battaniyenin üzerinde de sanki onun olmayan sargılı eli duruyordu.

“Ne zaman yaralandın sen?"

“Bilmiyor musunuz Yoldaş Kombat? Siz beni ‘Sus' diye paylamadınız mı?"

Aaa... Demek oydu... Kandan yüzü kıpkırmızı ıslanmış elleri ve ürkütücü inlemeleri hatırladım. Ona bağırmıştım: ‘Sus’. O dinleyip susmuştu.

Sudarişkin ilgiyle sordu:

“Püskürttünüz mü onları?”

Niye zamansızca onun kafasını karıştırmalıydım:

“Evet."

“Şükürler olsun... Yoldaş Kombat beni eve yollayacak mısınız? Orada iyileşirim."

“Elbette. Elbette."

Gülümsedi:

‘İyileşince Yoldaş Kombat, tekrar yanınıza geleceğim, ve sizin askeriniz olacağım...”

“Elbette."

Ve aceleyle uzaklaştım. Başka sorular duymamak, başka yalanlar söylememek için oradan kaçtım.

Döndüğümde Yüzbaşı Şilov'u gördüm. Yarı oturmuş beline dek battaniyeye sarınmış sırtını duvara yaslamış bana bakıyordu. Gece lambasının titreyen ışığı yüzüne derin gölgeler çiziyor-

du. Süzülen yüzü kımıltısızdı. Ne uyuyabiliyor ne de uyumaya uğraşıyordu. Parçalanan ayaklarıyla buraya taşınmıştı. Yaralıların içinde yalnızca o öbürlerinin bilmediği şeyi biliyordu. Biliyor ve susuyordu. Şimdiki gibi. Sorusu olmadı. Dudaklarını bile aralamadı.

Bu yardım edemediğim korunmasız insanlara ne yapayım? Söyleyin bana kesin yanıtlar verin onlara ne yapayım?

Bu halde çekilebilir miyim?

... Gerçek son gelince... Yalnızca bir makineli kalınca buraya geleceğim. Selamlayacağım ve onlara sesleneceğim:

“Tüm askerler son kurşunlarına dek dövüştüler. Tamamı öldü. Beni affedin arkadaşlar sizi taşımam olanaksız. Sizi işkence etmeleri için Almanlar'a teslim etme hakkına da sahip değilim. Ölümü Sovyet askerleri gibi karşılayalım."

... (Dlümü en son ben tadacağım. İlkin makineliyi parçalayacak sonra da canıma kıyacağım.

Böyle hareket edebilir miyim? Ya da. .. Başka nasıl davranabilirim? Yaralıları düşmana mı teslim edeyim? Azaplara, işkencelere mi terk edeyim? Peki nasıl, yanıtlayın beni?..

“Ve dünyada bir Panfilov taburunun nasıl imha edildiğini anlatacak kimse kalmayacak. Nasıl son erine kadar eridi Talgar alayının birinci taburu ...

Birgün savaş sonrasında, belki Alman askeri arşivlerinde ne kadar düşman öldürüldüğüne ilişkin bir kayda rastlanabilir. Orada kuşatılmış bir Sovyet taburunun nasıl savaştığı, nasıl Moskova önlerinde öldüğü belki görülebilir. Adsız bir ormanda ölen adsızlar... Kim bilir belki de kimse öğrenemeyebilir de...

Gecenin saatleri ilerliyor, karanlık düşünceler uzayıp gidiyordu ...

Brudni dönmemişti, Bozjanov'dan da ses çıkmamıştı.

Ata binip orman bitimine taburun savunma hattının olduğu yere gittim. Askerler sürekli siper hazırlıyor ve giderek derinleştiriyorlardı. İlkin bele kadar, ardından omuzlara kadar daha sonra

daha da derinlere. Kimileri hiç görülemiyor, siyah açıklıklardan yalnızca toprak savuran kürekler seçilip yitiyordu.

Ara sıra ay beliriyor sonra da bulutların içinde kayboluyordu. Soğuk biraz kırılmış, gök bulutlanmaya başlamıştı.

Uzağı karanlığı izliyor, Brudni'nin döneceği yana bakıyordum. Novlânskoe ve Novoçurini'yi yeniden topa tutmak istiyordum. Biz uyumuyoruz sizi de uyutmayacağız demeyi istiyor fakat mermileri sakınıyordum. Onlar bize yolu tutmak için gerekli. Sırası geldiğinden direnen safları onunla kıracağız.

Gece bir türlü bitmek bilmiyordu. Lisanska'yı orman bitiminden karargâhıma yönelttim. İyi ve anlayışlı at ağaçların arasından yavaşça yürüyordu. Hızlanması için bir şey yapmadım. Bu gereksiz.

Karargâhta, sadece acı ve düşünce vardı.

Gece yarısının bir saat kadar sonrasında telefon çaldı.

Santral:

“Yoldaş Kombat telefon size," dedi.

Arayan Muradov’du. Bozjanov bir koşucu gibi onu yollamıştı. Bana topların ve mermilerin getirilmekte olduğunu haber veriyordu.

Lisanka eyerlenmiş hazır bekliyordu. Onları karşılamak üzere hızla sürdüm. Dört yüz mermi gelmişti. Ooo... Şimdi Novlâns-koe'ye ve Novoçurini’ye birer atış yapabiliriz. “Yengiye koşanlar" şimdi sıcak yataklarınızdan bağırarak fırlayacaksınız.

Biz uyumuyoruz siz de uyumayacaksınız.

SEKSEN YEDİ

Sinçenko'nun beraberindekileri orman bitiminde karşıladım.

Geçmekte olan ganimetin önünde durdum. Ağır topların tekerlekleri karda, ta toprağa dek gömülüyordu.

Bozjanov yaşadıklarını büyük bir heyecenla anlatıyordu. Almanlar her şeyi boşlamış uyuyormuş. Nöbetçileri dahi yokmuş. Küçük ordusuna kimse karşı çıkmamış.

Lisanka, Dalmuhammed'i tanımış burnunu ona uzatıyordu.

Sürekli onu okşayıp bir şeyler verdiği için onu çok iyi tanıyordu. Şimdi de Lisanka dişlerinin arasında bir şeker kütürdetiyordu.

Küçük ordu... Ne diyor bu? Küçük mü? Nesi küçük? Nereden bulmuş bunları? Topların tekerlekleri yanında kara gölgeler ilerliyor yeni yeni tüfekler parlıyordu.

Sabredemeyip sordum:

“Kim bunlar, kimleri getirdin?"

Bozjanov’un sesi sevinçliydi:

“Yaklaşıkyüz kişi var Yoldaş komutan. Şilov taburundan. Ormandan ikişer üçer çıktılar az daha bizi öpecekledi."

"Kıta dur!" diye bağırdım.

Ağır atlar durdu. Tekerleklerin gıcırtısı sustu.

"Yabancılar. Yani taburumuzdan olmayanlar. Kıyıya çekilsinler, topların arkasında yürümesinler. Bloha!”

“Emredersiniz komutanım."

“Gelenleri denetle! Sinçenko!”

“Ben! Buyur komutan.”

“En yakın bölük komutanına dışardan taburun yerleşim yerine bir tek kişinin bırakılmaması emrimi bildir. Aynı emri karargâha Rahimov'a da ilet.”

"Başüstüne Yoldaş Kombat!”

"Gidin!”

Uzun diziden kara gölgeler ayrılmaya başladı. Kimileri biraz kıyıya çekilip duruyor; kimileri bana doğru yürüyordu. Bu arıda Bloha topların yanında yalnızca bizimkilerin kaldığını bildirdi.

"Sıraya girin, marş!”

Toplar, yeniden yola koyuldu. Sakince onları izliyordum. Dizinin sonunda elinde tüfekle Murin vardı.

Dizginin oynadığını hisseden Lisanka peşlerinden yürüdü.

“Peki biz... Peki biz nereye gidelim Yoldaş Kombat?"

“Dilediğiniz yere. Kaçaklara ihtiyacım yok."

Onlar da gruplaşarak Lisanka’nın peşinden yürüyordu. En çok yaklaşanların sesini duyuyordum:

“Yoldaş Kombat, lütfen bizi de alın."

“Yoldaş Kombat, bizi arkamızdan vurdular, her taraftan saldırdılar. Bu yüzden böyle oldu.”

“Biz kuşatmadan geliyoruz. Yoldaş Kombat."

Yanıtlamıyordum. İçimi bir sıkıntı basmıştı. ‘Kuşatma' yine aynı sözcük. Anlaşmışlar gibi de durmadan tekrarlıyorlardı. Bu sözcük Vyazma dolaylarından beri bu asker giysili serserilerin ağzına pelesenk olmuştu. O günden beri aynı sözcük kulaklarımı doldurmuş bana taşınması ağır bir yük haline gelmişti.

Bağırmak istiyordum: Nerede komutanınız? Niçin sizin yularınızı sıkmamış? Fakat Yüzbaşı Şilov’u hatırladım. Kendisi onlardan samimiyetle bahsetmişti. İki bölük çarpışmış yaralı komutanlarını terk etmemişti.

Yine de tabur mağlup edilmiş ve ormana dağılmıştı. Bu durum normal miydi? Şilov da bir süre önce benim siperlerimde bunları kendi kendine soruyor fakat yanıtını bulamıyordu.

O, bu askerlere savaş başlamadan önce merhamet etmişti. Onlar da düşmandan kaçmıştı. Ruhlarına korku yerleşmişti. Buradan da kaçarlardı. Yoo. Buna izin veremezdim. Bizim ada'mız içinde korkaklara yeryoktu. Sizler savaşta titrediniz. Şimdide titriyor ve af diliyorsunuz. Tıpkı eski günahkârlar gibi.

Biri eliyle üzengimi tuttu.

“Haksızsınız.” Aynı sözü bir kez daha tekrarladı. “Bunlar Sovyet yurttaşları, Kızıl askerler bunlar. Olmaz böyle Aksakal.”

Sözünü kesmedim fakat yanıtlamadım da. Bozjanov konuşmaya devam etti:

“Onları kovamazsınız Aksakal, onlara beni komutan atayın... Onları ben getirdim, savaşta da onlarla olacağım. Bizi görevlendirin. Bir bölge gösterin.”

Yanıtım tek kelimeydi:

“Hayır!”

Tümü Lisanka’nın etrafını almış bilmedikleri bir dille; Kazakça yapılan bu konuşmayı dinliyordu. Fakat ses tonundan anlıyorlardı: Tombul Politik yönetici onlar için konuşuyor, onları savunuyordu. Bu atla giden sıskaysa hani şu susan, bir tek sözcük konuşan: O, onları istemiyordu.

Kimileri alacakaranlıkta yüzümü seçmeye uğraşıyordu. Lisanka hep ilerlemeye bizim ormana gitmeye uğraşıyordu. Sanki o da o yana diye yalvarır gibiydi.

Bozjanov’un sözlerini yüreğimden attım. Ve tek sözcüklük yanıtı tekrarladım: “Hayır!" Ve Lisanka'yı sertçe ormana yönelttim.

Yapamazdım. -Beni anlayın.- Onları tabura kabul edemezdim.

Onlarla biraz uğraşma becerim olsa, onları bir ay eğitsem, onları biraz düzeltip, perçinlemeye yetecek

vaktim olsa, onlar da namuslu, onurlu birer asker olurlardı. Fakat bunun için de bende, hiç ama hiç bulunmayan, çok önemli bir şeye, zamana gerek vardı. Benimse dehşetli bir savaş için saatlerim sınırlıydı.

Ormanın yanından kıvrılıp atı düzlüğe sürdüm. Tabur nöbetçileri birkaç kez beni durdurdular.

Sinçenko döndü:

"Emriniz yerine getirilmiştir Yoldaş Kombat.”

"Rahimov'a uğradın mı?"

“Uğradım.”

Sinçenko’dan bana Rahimov’dan yeni haberler getirmesini bekliyordum. Fakat o bir şey söylemedi öylece susuyordu:

“İyi," diye homurdandım.

Dolgorukovka'ya yöneldim. Burası bizimkilere giden tek yoldu. Oradaki daracık geçitte bizim atlı keşif birliği nöbet tutuyordu. Onlara duraksız olarak yolu izlemek görevi verilmişti. Gedik açık mı, kapalı mı?

Ruhumun ta derinliğinde hâlâ bir emrin geleceğini ve sabaha doğru bu minicik aralıktan, düğümlenmişcesine sıkıştığımız bu yerden taburu çekebileceğimi umuyordum.

Atlı keşif birliğinin nöbetçisini buldum:

"Yeni bir haber var mı?"

"Hayır yok... Tek bir değişme olmadı Yoldaş Kombat.”

“Yolu bilen kim var?”

“Ben.”

“Dologorokovsko’yu dolaşıp mı gidiyor?"

“Evet."

“Onlara yolu göstereceksin. Buradan geriye geçerek gidecekler.”

Etrafımı alan askerlere, beni ilgiyle izleyen yabancılara yolu işaret ettim.

“Volokolamsk orada. Birliklerimiz orada, sizi oraya götürecekler. Haydi yürüyün bakalım.”

Ve Lisanka'yı geriye ormana sürdüm.

Birden peşimden koştular.

“Yoldaş Kombat... Yoldaş Kombat.”

“Ne var?”

“Yoldaş Kombat. Bizi de yanınıza alın. Bizi kabul edin Yoldaş Kombat.”

Yanıtladım:

“Artık pazarlıklar etmeyin. Emrimi duydunuz. Taburun yerleşim yerine bir tek yabancı bırakılmayacaktır.”

“Biz yabancı mıyız? Biz sizdeniz. Yoldaş Kombat. Siz beni tanıyorsunuz Yoldaş Kombat. Hatırlamıyor musunuz? Ben Pol-zunov'um. General Sizin yanınızda benimle konuşmuştu. Hatırlayacaksınız.”

Polzunov... Sisten seçemesem de hatırlıyorum. Çocuksu yüzü, dolgun, biraz dışarı fırlamış dudakları. Ağırbaşlı gri gözleri... Hatırlıyordum...

“Neler oldu sana böyle Polzunov? General senin için ne söylemişti söyler misin bana?”

Yanıtlamadı. Devam ettim:

“Peki sen ne yaptın?.. Kaçtın.”

Polzunov biraz duraladı ve düşünceli, kısılmış bir sesle konuştu:

“Orada boşu boşuna ölecektik... Öyle ölmek istemiyordum Yoldaş Kombat.”

Yanındaki biri korkusuzca konuştu:

“Bize arkamızdan saldırdıklarında ne yapabilirdik... Deliklerde durup mermilerinin bize isabet etmesini mi beklemeliydik. .. Peki. Sonra tabanları yağladık açık

söylüyorum kendim de kaçtım... Oysa neler düşünmüştük. Şimdi sıra benim, bir yolunu bulup ben de onlara karşılık vereceğim... Sen bana, ben de sana. Hesaplaşacağız. Gitmeyeceğim Yoldaş Kombat, beni yolladığı-"iz yere gitmiyorum. Bir başıma kalsam da partizanca savaşacak yine de gitmeyeceğim. Alenen söylüyorum. Bana ne yaparsanız yapınız. Gitmeyeceğim. .. İşte bu kadar.”

“Adın ne senin?”

“Paşko.”

Polzunov hemen onayladı.

“Doğruyu söylüyor Yoldaş Kombat. Gerçekten bu Paşko. Belki aramızda ajanlar olmasından korkuyorsunuz. Hayır Yoldaş Kombat. Ben tümünü tanıyorum ... Kâğıtlarını da kontrol edebilirsiniz. Çocuklar kimlikleriniz üstünüzde mi?”

Sordum:

“Tümü de tüfekli mi?”

“Tümü... tümü.”

Herkes kendi adına yanıtlasın. Bombalarınız var mı?”

“Var... Bende de var.”

Şimdi sesler seyrelmişti.

“Demek korkunuzdan yitirdiniz onları. O... Peki. Polzunov, sen çavuşları olacaksın. Diz askerlerini. Bir asker durumu alsınlar bir defa. Bombalı olanları sağa ayır.”

Başka bir emre gerek kalmadan ikişerli olarak dizilmeye koyuldular.

Polzunov’un sesi yükseldi:

“Yoldaş Kombat. Burada rütbesi daha yüksek olanlar var.” “Kimde hangi rütbe olduğunu sonra görürüz. Şimdi beni dinleyin burada tümünüzün bir rütbesi var: kaçak.”

Tekrar Paşko’nun sesi yükseldi:

“Ben kendi adıma kabulleniyorum.”

“Kapa çeneni.”

Paşko öbürlerinden daha korkusuz gibiydi. Fakat askerin her şeyin öncesinde bir tek ödevi vardı. IJstün sözünü kayıtsız şartsız kabullenmek. işte onun yabancısıydı. btersen altın bir kafan olsun. Şayet askerin eğitimsizce tek bir şey yapamazsın. Panfi-lov'un bir sözünü hatırlıyordum. Askerlik eğitimdir. Yüreğim eziliyordu... Emri verdim:

“Hazır ol... Polzunov, diziyi kontrol et. Konuşmayın... Kımıldamayın. Şimdi sağdan say.”

Polzunov tekmil verdi. Kendisi dahil seksen yedi er hazırdı.

Konuştum:

“Asker değil. Seksen yedi kaçak. Seksen yedi korkak tavuk. Fazla konuşmayacağım sizinle. Siz burada bana yakındınız. Şimdi bir şeyi kabullenmeniz gerekiyor. Moskova yakınmayla kurtarılamaz. Orada size kimse inanmaz. Ben de inanmıyorum. Emrim değişmeyecek. Saflarımızda yalnızca asker var. Kaçtığınız yere gideceksiniz. Daha öne düşmanın arkasına gideceksiniz. Haydi yola koyulun. Sonra düşmanın cesetlerini çiğneyip döneceksiniz. O anda kapılarımız size açık duracak. Takım komutanlığına politik yöneticim Bozjanov'u tayin ediyorum. Sağa dön. Ardımdan marş.”

Dizginleri gerdim ve Lisanka'yı hafif adımlarla sürdüm. Ardımdan ikişerli diziler olarak seksen yedi asker yürüyordu. Bozjanov yanıma geldi ve benimle yürürken görevine ilişkin emrimi istedi: Sözünü sertçe araladım:

“Biraz dur...”

Ruhumu yine aynı sıkıntı basıyordu. Bu insanları nereye götürüyordum. Rastgele yürüyorum. Gözlemslz, tasarısız onlara ne iş vereceğim. Henüz ben de bilmiyorum. Bir birlik ki hâlâ takımlara mangalara bölünmemiş. Savaştaki görevlerini bilmiyorlar. Asker olarak ne yapacaklar. Onlar şimdi yalnızca ikişerli yürüyen bir grup.

Öncüler çıkarmak gerekli... Bir veya iki takım. Bir yerlerden Almanlar'ı gözlemesi gerekli.

Fakat tüm bunlar gereksiz ve gereksiz olan farklı şeyler de var.

Bir şeyler yapmaya zamanım da yok. Kendi görevlerim var. Şimdi tabur karargâhında bulunmam gerekliydi. Tabura gerekliyim. Burası yerim değil bunlarla yitirecek zamana da sahip değilim. Beni buraya sürükleyen ne? Taburu öndersiz bırakma hakkım bulunmuyor. Akılsızca davranıp sonu iyi bitmeyecek serüvenlere dalmamalıyım.

İşi farklı bir hale getirmek için bir yeteneğim yok.

Aklıma farklı olasılıklar geliyor. Ya ben yokken Brudni dönerse? Ya acele bir emir gelirse? Sonra kendi kendime gülüyorum. Kendini kandırma, tek bir emrin geleceği yok. Buradan kurtulamayacaksın.

Siyahlaşarak kirlenmiş karın olduğu bölgeye vardık. Lisanka bomba çukurlarından dolaşarak ilerliyor. İşte terk edilmiş hat... Siperler sessiz ve kimsesiz...

Burada her şey, görünen ya da görünmeyen her şey; küçücük patikalar tümü yabancı. Kıyıda ilerde Novlânskoe'de ışıklı iki üç pencere gözüküyor. Örtme, kamufle etme zahmetine katlana-mamışlar. Kinim alevlendi: Öyle mi ... Ya bekleyin öyleyse!..

Dönüp ardımdaki diziye baktım. Seksen yedi kaçak. Ne yapabilir? Bu olmamalıydı.

Bir hafta önce yüz kartalımı gece baskınına nasıl yolladığımı hatırlıyorum. O zaman titriyorduk. Başlangıcın albenisini, savaşa ilk dokunmanın coşkusunu hissediyorduk. O bir savaş manevra-sıydı. Fikir vardı, planlanmıştı. O imha eden bir saldırıydı.

Peki şu an. .. Nereye gidiyorum? Hangi şeytan beni dürtüyor? Rastgele mi hareket ediyorum?..

Terk edilmiş savunma hattını geride bırakıp ırmağa indik. Tanıdığımız tüm geçitler, kesilip yere yatırılmış ağaçlar buradaydı. Çürük desteklerden yaptığımız geçitler vardı.

Arkamdan gelenleri böyle bir köprünün kıyısında durdurdum. Arkamda orman uğultularla uzuyordu. (Dnümüz açıktı.

Karşıda yine suyun yaklaşık yüz adım ötesinde ormanın diğer parçası yer alıyordu.

Hafif sesle ödevlerini anlattım: Novlânskoe'ye diğer taraftan sokulacak, köy dolayında, ormanda, tekrar ırmağı geçip köye baskın verecek, Almanlar'ı temizleyip tahta köprüyü yakacaklardı.

Sonra sordum:

“Anlaşıldı mı?”

Çok azı alçak sesle yanıtladı:

“Anlaşıldı."

Savaş öncesi korkan ve kaçanların sesini duymamıştım. Bu insanlar daha çok az önce Almanlar'dan kaçmıştı. içleri korku doluydu. Şimdi kendilerinin düşmana korku salacaklarına inanamazlardı ... Peki ben... inanabiliyor muydum?..

Son emrimi verdim:

“Buradan birer birer geçin ... Ve birer birer yürüyün. Dağınık durun. Polzunov ileri...

Süngü takılı tüfeğiyle eğildi ve koştu... Köprüye varınca duraksadı. Usulca, kaygan ağaçlara bastı... ve ırmağın siyah çevresi karanlık gölgesini kaybetti. Az sonra karşı kenarda ak yamacın üstünde gölgesi tekrar seçildi.

Yamacı tırmanan Polzunov düzlüğün yanına uzandı, kalktı ve ormana yöneldi.

kinci emri verdim:

“Sağ taraftakiler öne. Ormanda numara sırasına girip tek dizi olarak yürüyeceksiniz. Her biriniz arasındaki ara en az beş adım olacak, sekiz adımdan fazla da açılmayın."

Sonra atımı sürdüm. Llsanka sakınmaksızın, ırmağa girdi. Burası sığdı. Ancak karnına kadar çıkıyordu.

Niye ormanda tek dizi olarak ve bu kadar aralarla yürümelerini söyledim biliyor musunuz? Haydi size içimdeki gizli fikrimi açıklayayım...

Düşünüyordum ki. .. Korkanlar yine kaçacaklardı. Gizlenecekler için sık ormanda bunu yapmak zor değildi. Biraz kıyıya kayıp bir ağaca yapışmaları yeterdi. Ardından karanlıklarda yitive-receklerdi. Sonrasında şeytan alsın. Seni yurtsuz seni. Ormanda onursuz bir insan olarak gezin dur. Yarısı veya daha azı kalacaktı. O anda onlara inanacaktım... Geri çevirip tabura götürecektim.

Polzunov'u geride bıraktım ve ağaçlar arasına sürdüm. Tümünden önde ve ormandan ayrılmadan arkaya bakmayarak ilerledim. Hava aydınlanıyor dallardan su damlıyordu. Bulutların kapladığı ay silik bir leke gibi sırıtıyordu.

Orman sonu. Yanında Novlânskoe'ye uzanan yol vardı.

Yanında da tahta köprü. Sonra tepe... Tepede de köy. Birkaç pencere de ışıklı. En sonda Bozjanov yürüyor. Derlenip dizilmelerini söyledim.

"Polzunov. Say bakalım kaç kişi ?"

Diziyi baştan sona yürüdü ve fısıldadı:

“Seksen yedi Yoldaş Kombat.”

Seksen yedi demek. Tamamı burada. Hepsi de savaşmaya gelmiş.

Sevinçle titrediğimi hissettim. İçimde artık onların bana ait olduklarını duyumsuyordum. Yüreğim onları kabulleniyordu. Belki de bu farklı bir titreyiştir. Belki de onların heyecanı beni de sarıyordu.

Bir süre yaklaşan bir aracın motor gürültüsü duyuldu. Başımı o tarafa çevirdim ve bir ı şık tutamının altında kaldık. Bayırı çıkan kamyonun uzun farlarıydı. Yolun virajı ışığı bize yöneltmişti.

Dizide kimse kımıldamadı. Tamamı sararmıştı. Işıkta apak seçilen elleriyle tüfeklerine yapışmış ileri bakıyorlardı. Ağaçların gölgeleri sanki hareket eder gibiydi.

Işık önlere yayıldı. Karanlık yeniden ışıyan yüzleri kapladı. Ak tutamlar öne arkaya sallanarak uzaklaşmaya ve yolu ışıtma-ya başladı.

Attan indim. Gözlerimi kamaştıran ışığın ardından kimseyi seçemezdim yalnızca Lisanka'nın apak biçimi görünüyordu.

"Yat ve gözetle,” dedim.

Gözler tekrar alıştı... Farlar suya yansıdı. Köprünün tahtalarının gıcırdadığı duyuldu. Kamyona doğru kırmızı

bir el feneri doğruldu. Karşı kenara çıkan araç stop etti. Farların ışıttığı boşluğa nöbetçi sokuldu. Bazı hareketleri seçiliyordu. Döndü ve ormana doğru iki defa el salladı. Taburumuzun gizlenme yerini işaret ediyordu. Sonra Krasnaya Gora yönünü gösterdi. Anlaşılan oradan dolaşılabiliyordu.

Motor tekrar çalıştı, ışık yine hareket etti. Araba yokuşu çıktı. Farlar bi'r anda karanlıkta gümüşsü çizgiler çizdi. Evleri ve onların önüne dizilmiş bir dizi kamyonu aydınlattı. Sonra ışık tutamı yanlara kaydı, öne arkaya sallanarak kıyıya koşut gitmeye başladı.

Yanıma biri sokuldu.

“Yoldaş Kombat ben üstleniyorum.”

Ses tanıdıktı.

“Paşko?"

“Evet... Ben üstleniyorum.”

"Neyi?"

“Temizlemeyi.”

“Nöbetçiyi mi? Nasıl?”

Paşko kaputunu kaldırdı ve Finliler'in kullandıkları kalın kısa ve sivri uçlu Fin bıçağını gösterdi. Sivri kısmı parıldıyordu.

"Sen rahatına bak. .." deyip ekledi: 'İş bitiminde ıslık çalacağım."

"Öyle yapma..." Ona el fenerimi uzattım Al. Üç kez yakarsın."

Feneri kalpağının altına soktu.

"Belki de ele geçireceğim fenerle işaret veririm. Kırmızıyla. Tamam mı?'

"Olur... Üç kez yakacaksın. Yol açık demek. Yalnız yapabilir misin?"

Görmedim fakat duydum: Güldü.

"Yaparım ..."

"Yürü."

Paşko sisler arasında yitti.

Artık ne olursa olsun. Benim için geri dönüş yoktu... Fakat böyle bir eşkiya grubu gibi mi saldıracağız. Bozjanov'u çağırdım.

"Adamları onarfı gruplara ayır... Bir grubu sen al. Tabura karşı yerleştirilenleri sen ardlarından vuracaksın.

Diğer onlu gruba köprüyü yakma görevi ver... Kalanlar köyde bir şeyler yapsın. Bombalı olanların tamamı oraya...”

“Başüstüne Yoldaş Kombat."

Derhal emirlerini sıralamaya koyuldu.

İki araba daha geçti ve onların ışıkları nöbetçiyi aydınlattı. Işıkları gene sokakları gümüşledi. Bir evin kapısı aralandı. Uzun boylu biri belirdi. İç çamaşırlı ve yalınayaktı. Uykulu uykulu gerindi ve merdivenden işemeye koyuldu. Pis herifler. Cephede nasıldılar. İç çamaşırlarıyla evlerde yataklara uzanıp uyuyorlardı.

Her şey yine sislere gömüldü. Beyaz tutamlar bir daha sallandı, kenara dönüp ırmak tarafındaki virajlı yoldan ilerledi.

Bizse yere yapışık heyecanla gecenin karanlığını dağıtmak istercesine izliyorduk. Gözlerimiz Paşko'nun görünmez olduğu yandaydı. Yapabilecek mi? İşaret verecek mi? Peki sonrası? Bunun ‘Sonrası' ne olacak?

Bir an beni tuhaf bir his kapladı. Sanki tüm bunları daha önce de böyle yaşamıştım. -Zamanını kim bilebilir? Belki de farklı bir hayatta.- Biz tıpkı böyle karanlıkta toprağa uzanıp, düşmana saldırmak için saklanmıştık. ilginç, yeni zamanların savaşı böyle miydi? Ben onu hiç böyle tasarlamamıştım.

Fakat hani işaret? Dakikalar acıtacak denli uzun... İşte... Galiba...

Karanlıkta köprünün yakınında kırmızı birdaire... Sallandı ve söndü... Bir... Gene yandı... ki ... İşte üçüncüsü.

“Kalk!" dedim. “Hazırlanın. Bombalar savaşa hazır olsun. Evet... Arkadaşlar. Askerliğin tek kanunu var: Yengi veya ölüm. Usulca yaklaşın. Bozjanov, götür onları."

“Köprüden mi?"

“Evet."

Fısıldayarak emri verdi:

“Ardımdan..."

Sonra koşmaya başladı. Ardından tümü onu izledi.

Bir dakika sonrasında köprünün tahtaları üstünden bana kadar takırtılar duyuldu...

Her şey tamamlandı.. . Şaşırtacak kadar da rahat başarıldı. Kazandık. ..

Ağır ağır, yangının ışıttığı köprüden köye girdim.

Orda burda bombalar patlamaya devam ediyor, silah sesleri geliyor, haykırılıyordu. Bu savaş değil bir kıyımdı.

Ormanın tam karşısında taburumuzun gizlendiği yerde Almanlar kendilerini tam olarak emniyette sanmış, iç çamaşırlarıyla yataklarda ya da samanlıklarda yatıp uyumuştu. Sonra aniden silah ve bomba seslerini duyup yerlerinden fırlamış, koşmaya, kaçmaya ve gizlenmeye koyulmuştu. Nereyi bulurlarsa oraya

gizleniyorlardı. Yatak altlarına soba ardlarına, bodrumlara ve samanlıklara. Soğuk ve korku onları titretiyordu.

Bunlardan söz etmeyeceğim.

Kundaklanmış köprü yanıyordu. Kilisenin koyulaşm.ş binası ışıklar içinde seçiliyordu. Bir gün içinde bu kilisenin yanına kaçıncı defa geliyorum. Camları kırılmış pencereleri kara lekelerle dolu, henüz yanmamış pervazlarında alevler dans ediyordu.

Sinçenko'yu, birliği derleyip tabura götürmesi için Bozjanov’a yolladım.

Lisanka gene ağaçlar arasından ormancının evine gidiyordu.

Sevincim buharlaşmış, ruhum gene neşesizleşmişti. Tüm ağırlığımı verip eyerin üstünde oturuyordum. Sanki yengi mutsuzlaştırmıştı beni.

Yengi, savaştan önce çelikleşir. Bunu bize Panfilov bellet-mişti. Diğer bir sürü şey gibi bunu da o belletmişti.

Çarpışma öncesinde ben burada ne yapmıştım. Kaçakları bulmuş ve onları savaşa katmıştım. O kadar. Ardından... Kazandım. Siz benim kavrayışımı bir subay olarak fikirlerimi biliyorsunuz. Suvarov: "Kolay yengi, susamış kalpleri serinletmez” demişti.

Sıkan düşünceler peş peşeydi. E... Yüz elli iki yüz Almanı öldürmüştük. Peki sonra, tekrar önceki gibi sayısız düşmanın ortasında bir başımızaydık.

Ormancının evine giden bütün yol boyunca kafama hep aynı şey takılıyordu. Brudni döndü mü? Bir emir getirdi mi? Çekilmek için bu duraksız bekleyiş! Bu biraz erkekliğe ters, uygunsuz bir şey mutlaka.

Gerçek bu. Ben bunu herkesten gizliyorum. Fakat kendimden, vicdanımdan asla.

Karargâhın büyük odasında lamba yanıyordu. Rahimov yorgun bir yüzle ayağa kalktı. Yere kaputunun üzerine yatmış olan Tolstunov da başını kaldırdı. Umutla bana bakıyorlardı.

Sorayım mı? Yanıtını bildiğim halde sordum: Evet Brudni dönmemişti ve bir emir yoktu.

Akşam yemeğini getirdiler. Canım istemiyordu. Tolstunov ..:;alktı. Peşinden Bozjanov geldi. Bana bir hediye getiriyordu: Al-11anlar'dan aldıkları bir dürbün. Farklı bir zamanda olsa ne den-keyiflenirdim. Şimdiyse

her şey değersizdi. Saat üçü geçiyordu. Sabaha dek uyumalıydım. Ama uyuyamayacağımı biliyordum.

Sinçenko'yu çağırdım.

"Sinçenko rakı var mı? Rahimov içer misin?"

itemedi. Tolstunov'a ve kendime doldurdum. Biraz içeceğim. O zaman belki uyuyabilirim...

SABAHLEYİN

El fenerimi başımın altına alıp peykeye uzandığımda bir sigara yaktım. Uzanıp saate bakacağımda önümde, kulakları ka-::ıatan konçlu şapkamı gördüm. Benden epey uzaktaydı. Bir alarm verildiğinde yerimden fırlayıp aramak için kalkıp almam, -\ernerime bağlamam gerekliydi... Ne alarmı; ne de olabilecek diğer şeyleri düşünmek istemiyordum. Fakat kalktım. Şapkama dek olan birkaç adımı atmak için gerçekten insanüstü bir çaba gerekti. Her şeyi aklımdan silmeyi, her şeyi arkada bırakmayı istiyordum. Bu evi, ormanı ve içinde bulunduğum şartların dışında olmak istiyordum.

Tekrar yattım, gözlerimi kapar kapamaz da geçmişe ilişkin birçok tatlı hatıra benliğimi kuşattı ...

Hatırladığım tek şey bu anıların yalnızca bana ilişkin değil, taburla da bağlantılı olduğuydu. Fakat onlar yine de benimdi.

İnsanın salt kendisiyle baş başa kaldığı bu anda düşünceleri yönetmeliklerin çeşitli maddesi ile bilmem kaçıncı paragrafına uygun olmayabilir. Fakat o ben'im. Benim için tabur yalnızca kadro kitabında sözü edilen şu kadar kişilik bir birlik değildi. Nasıl diyeyim tam bilemiyorum. Tüm varlığım taburda toplanmıştı. O kendi eserim, yeryüzünde yarattığım yegâne şeydi.

Aklıma birbirinden farklı epey şey geliyordu. Küçücük anılar da, acı verenler de çok gülünç karşılananlar da.

Mesela biri...

Ağustosun güneşli bir gününde tabur atış alanına gitmişti.

Suyu gür bir dağ ırmağı olan Talgarka'nın yanında kamp kurmuştuk. Kampa gelen yolun iki tarafındaki bahçelerde dünyanın en lezzetli elmalarının, Alma-Atı elmalarının yetiştirildiği bahçeler vardı. Öndeyse dümdüz uzanan güneşten kavrulmuş bozkır uzanıyordu. Güneyde, bozkırın üstünde Tanşan yamaçları vardı. Çok ötede ve yükseklerde zor seçilen bir çizgiyle güneşten ayrılan tarafta, karla kaplı tepeler vardı. Burası, güzelliklerini hiçbir zaman yansıtamayacağım Güney Kazakistan'dı.

Bozkır mükemmel bir atış alanıydı. O hemen yanı başımızda, elimizin altında değil, bir yol halısı gibi ayaklarımız altında uzanıp gidiyordu.

Böyle dümdüz bir alanda iki üç kilometre gidip atıştan sonra dönmek yalnızca kolay değil, aynı zamanda keyifliydi de. Fakat ben emrimdeki adamları keyfetmeleri için değil savaş için yetiştiriyordum. Bu nedenle de rahat ve keyifli olanı bir yana koymuş taburu atış için dağlara götürüyordum.

O gün de birinci yamacı çıktık. Yamaç dikenli, kaygan ve çalılarla kaplıydı. Burası atışa elverişsizdi.

İkinci düzlüğe dik ve çakıllı bir yol gidiyordu. Tabura: ‘İlen!” buyruğu verdim. Tırmanmaya koyulduk. Dik yoldan, asker postallarının altından aşağıya taşlar düşüyordu.

Tırmandık. Şeytan götürsün, burada da atış için yer yoktu. Düzlüğü anında adam boyu, duvar yüksekliğinde otlar bürümüştü. Peki şimdi ne yana gitmeli? Daha yukarda yamaçta meşe ormanının yeşillikleri seçiliyordu.

Aşağıda kurumuş bozkır uzanırken yukarısı tam tersine, yemyeşildi. Bütün Kazakistan'ın yaradılışına ilişkin söylenceyi kimse size anlatmadı mı? Tanrı dünyayı halk ederken, göğü ve yeri, tüm denizleri ve okyanusları ve kıtaları ve ülkeleri yaratır-

ken Kazakistan'ı unutmuş. Son anda Kazakistan'ı anımsamış, gelmiş fakat elinde tek bir şey yokmuş. Bunun ardından, halk ettiği her yerden bir tutam koparmış bir tutam Amerika'dan bir tutam Kalya'dan bir tutam Afrika çöllerinden ve bir tutam Kafkas-lar'dan, bunları da Kazakistan olacak yere serpiştirerek yerleştirmiş. Bundan dolayı da orada -benim ülkemde- her şey bulunur. Çırılçıplak, Tanrı lanetlerine uğramışcasına yayılıp giden tuzlu otlakla ve en güzel yerler. ..

Atışı nerede yapalım? Taburu dörder kişilik diziler haline getirip ot duvarına doğru yürüttüm. Onları birkaç kez öne ve arkaya doğru çevirdim. Ağır postalları otları ezip geçiyordu. Son geçişimizde de ayakta duranları ellerimizle yoluyorduk. Kıyıda durup bu görüntüyü büyük bir keyif ve unutulmayacak bir sevinçle izliyordum. Bu ne kadar kuvvetli bir taburdu! Sıkıdüzenli, pekiştirilmiş ve savaşa uygun bir tabur. Bu taburla düşmanın arasına dalacağımı ve onları işte böyle kırıp yolacağımı; oldukları yerlerin onların mezarı olacağını düşünüyordum. Savaşın böyle olmadığından haberliydim, fakat gene de böyle düşünmekten vaz-geçemiyordum.

Askerin çiğnediği yerde otlar uzunca bir dörtgen biçiminde ezilmişti. Nihayet nişangâhları yerleştirdik. Tabur hâlâ dizili duruyor ve nişangâhların üstünde haçı kırık şapkaları seçiliyordu.

O anda tekrar taburumun kuvvetini ölçme isteği duydum. Birinci dizinin uzanmasını ikincisinin çökmesini

ve üçüncüsünün de ayakta durmasını söyledim.

Böyle ateş edilecekti. Sonra emri verdim:

“Tabur. .. Faşistlere yaylım ateş ..."

Taburun yaylım ateşi, atış yönetmeliklerine yazılmamıştı. Fakat ben bunu deniyordum.

“Ateş!”

Komutuyla biz hedefsizleştik. Şeytan alsın. Sanki bir şey onları biçmişti. Yedi yüz kişinin aynı anda ateş etmesi; bu ürkünç-tü. Hedefler parçalanmış, direkler kırılmıştı. Taburun tüm silahları dört hedefe ateş kusmuştu. Bense bir yandan sövüyor bir yandan da gülüyordum, tepeleri aşmış, ayaklarımızla otları çiğnemiş sonra da bir hareketle hedefleri parçalamıştık. Şimdi atış eğitimi yapamayacaktık.

İşte savaş öncesinde Almanlar’ı biz böyle biçiyorduk.

Burada ise... Fakat ben ‘Burası’ için düşünmeyi istemiyordum.

Gözümün önünde tekrar, çok kıymetli anılar canlandı. Bunların tümü tabura ilişkin değildi. Bazıları kişiseldi. Neler geçmedi gözümün önünden.

Ansızın Brudni’nin sesi duyuldu.

“Yoldaş Kombat..."

Kendimi artık onu beklememeye yöneltmek için çok çabalamıştım. Fakat her şeye rağmen onun bir emirle dönmesini umu-yormuşum ki yerimden fırladım.

Rahimov ayakta, kaputu yerdeydi. O da yerden fırlamıştı. Gülümsüyor ve Brudni’yle Kurbatov'u izliyordu.

İkisi de karşımdaydılar. Kaputları ıslak çamur topakları taşıyordu. Bir yerlerde emeklemiş olmalıydılar.

‘İzin verir misiniz Yoldaş Kombat?.."

Düş değildi. Bu Brudni’ydi, al yanaklı çabuk çabuk konuşan, gözleri fırıl fırıl olan Brudni.

“Bir emir var mı?"

“Var Yoldaş Kombat. Çekilmemizi emrediyorlar."

hsan bir şeyi çok isteyip de olduğunu gördüğünde inanamaz. Bana bir not veriyordu. Aklımdan geçenleri hatırlıyorum. Acaba bu da bir hayal mi? Değil, hayır anı ve hayaller bitmişti. Saate baktım. Üç buçuk. Yalnızca birkaç dakikacık mı yatmışım?

Alay komutanı binbaşı Yurasov bir-iki satır yazmıştı. Dolgo-rukovka köyünün dışında bizi bir karargâh subayı karşılayacaktı. Sonraki yolumuzu Volokolamsk'a doğru olanı o bildirecekti. Alay o tarafa doğru çekiliyordu.

Volokolamsk'a doğru. Çekiliş otuz kilometreye yakındı. Bu düşüncelerle zaman yitirmemeliydim. Saat üç buçuğu gösteriyordu. Yedide ise şafak söküyordu.

Karanlıkta çamur deryası bir sahada tabur bölükler halinde yürüyordu. Önde askerler, ardında toplar, iki tekerlekli arabalar, makineliler, talikalara yüklenmiş askeri araçlar sonra gene askerler.

Kanıksayarak taburun yanımdan geçmesini bekliyor, Lisan-ka'yla onları geçiyor ve tekrar bekliyordum.

Kimi zaman ay karanlık gökte ışıklı bir l eke halinde belirirken, karanlık biraz aralanıyordu.

Tekrar taburu geride bırakıyorum.

Birlik Zaev komutasında. Kendi bölüğü en önde gidiyor. Her zamanki gibi, gövdesi öne eğik, uzun ellerini sallayıp askerlerine ahenk vermek için ayaklarını yere vurduğunda suları sıçratıyordu. Erler birbirlerinden geride kalmadan dörderli sıralar diziler yürüyorlardı. Bölük geçti.

Onu sağlıkçılar izliyordu. Yaralı taşıyan arabalar bölükler içine yerleştirilmiş. Yanımızda kırka yakın yaralı bulunuyor. Bizim şişman, hantal ve yaşlı sıhhiye erini seçiyorum. Yürürken de yaralılarla ilgileniyor. Bir arabanın kenarında yolu adımlıyor ve üstüne eğildiği yaralı birinin bir şeylerini düzeltiyor. Galiba bir yaralının sargısı kaymış. Sis onu da içine çekiyor.

İşte sahipsiz takım... Bozjanov ordusu.

Dolgorukovka'yı dolaşıp yola sokuluyoruz. Hikâyemizde adı sık anılan ve ilerde bir köşe oluşturup Volokolamsk'a gelen çakıllı yolu.

Birkaç gün önce -On altı kasımda-, bu yol Almanlar'ın hedefiydi. Sonra da bir sıçrayışta savunmamızı parçalayarak, tankları, kamyonları ve motosikletleri ile Volokolamsk yolunu aşıp Moskova'ya girmek istemişlerdi. Fakat engellenmişlerdi. Sovkoz, Bulicovo'da ise geri püskürtülmüşlerdi. Daha pek çok yerde de savunmamız günlerce onları yerinden oynatamamıştı. Kendilerine karşı çıkan kuvvetlerin küçüklüğünü bilen Almanlar başarıya ulaşamamış olduklarına inanamıyorlardı. Onlara, biraz daha çabalama ve bir atakla kendilerini durduran setleri kaldıracaklar gibi geliyordu. Set yıkılacak ve Volokolamsk şasesinden Moskova yolu açılacaktı.

Yolda çarpışmakta olan birliklerimiz çekiliyor, sonra, öbür gün aynı alaylar aynı taburlar tekrar karşılarına çıkıyor ve tekrar uzun, bitimsiz çarpışmalara yol açıyordu. Almanlar her yeni savaşta "Bu defa son, bu son çarpışma, son karşı koyuş" diye düşünüyordu. Ve azimle saldırıyor, vazgeçmeyi düşünmüyordu.

Volokolamsk şosesi saldırıların odağı olmaya devam ediyordu.

Dolgorukovka’nın dışında bizi karargâh emir subay yardımcısı Teğmen Kurganski karşıladı. Heyecanlı sevinci içinde sertçe tokalaştık. Peşinden de hemen anlatmaya koyuldu. kinci ve üçüncü tabur büyük kayba uğramıştı. Bir avuç asker fırlıyor, yola yerleşiyor, Almanlar'ı vuruyor, canlı kuwetlerini yok ediyordu. Almanlar askerlerini tank savunmasıla korumaya uğraşıyordu. Birliklerimiz Volokolamsk’a doğru; şosenin kilit merkezine çekiliyordu. Tümenin yeni savunma hattı için oradaydılar.

Kurganski ile beraber tabura birkaç araba dolusu erzak da gelmişti. Bize geceleyin Volokolamsk'da pişirilen bir ton beyaz ve taze ekmek yollamışlardı.

Arabalar ormanda duruyordu. Taburu oraya saklamayı kararlaştırdım. Askerin yemek yemesi, dinlenmesi, uyuması ve hayvanların beslenmesi zorunluydu.

Dingin ve sağlam atlara geriye dönmek kalıyordu. Gece ele geçirip oraya bıraktığımız altı top ve dört yüz mermi vardı. Onları yeniden Almanlar’ın gözleri önünden çekip çıkarmaya kararlıydım.

Doğuda gün ağarıyordu. Ama her taraf sisliydi. Tabur ormana giriyordu. Bozjanov’a sokuldum.

“Bozjanov seninkileri durdur. On adım arkaya al.”

Arkasından “diğer birlikler ileri” komutunu verdim. Ummadığım yedek kuvvetlerimi izledim. En sondaydılar.

Makineli arabalarıyla yürüyen, benim makinelilerimin arkasından geliyorlardı. Daha sonra, gece kendilerini taburdan kovduğum fakat sonra savaşarak kendilerini aklayanlar vardı.

Bozjanov'a, sisten faydalanıp, atlarla dönerek arkada bıraktığımız top ve mermileri buraya çekmeyi denemesi emrimi verdim:

“Gücünün tamamını al. Topları dört bir yandan koru. Yolda !'\üçük bir grupla karşılaşırsan onları imha etmeye çalış. Ağır bir çarpışmaya girmekten çekin. Böyle bir şey olduğunda topları uçur ve buraya çekil. Tez davranmaya uğraş. Unutma seni burada bekliyoruz.”

Bozjanov bir adım geri çekilip sertçe selamladı. Ufak gözleri parlıyordu.

"Başüstüne Yoldaş Kombat.”

Şimdi öbür zamanlara göre daha iri görünüyordu. Yüzü enerji yüklüydü. Komutan olmak, zor işler üstlenmek onu sevindiriyordu.

Askerler ateş yakıp çay demledi. Kurulandı. Pek çoğu çam dallarını keserek yeşil asker yatağına uzandılar. Seyyar mutfakta bol etli çorba pişiyordu. Taburun hiçbir yandan savunması yoktu.

Gün ağarıyor karanlık kalkıyordu. Sis kayboluyor, puslu bir sabah başlıyordu.

Saat sekize doğru, hesapladığıma göre Bozjanov'un gelmesi gereken saatlerde gökyüzünden yakınlaşan uçak sesleri geldi. Onları gördük. Alçakta, bulutların kıyısında, bizim biraz yan tarafımızda Alman bombardıman uçakları vardı. Hemen eş zamanda yerden, görünmeyen silah ve makinelilerin sesleri duyuldu. Arkasından kulaklarımıza patlayan bomba sesleri çarptı. Uçaklar dalga, dalga sürüler halinde yaklaşıyor ve yüklerini bizden dört beş kilometre ötedeki bir noktaya, Volokolamsk şosesine boşaltıyordu.

Birden ateş sesleri çoğaldı. Artık gökyüzünde uçak görünmüyordu. Şimdi bombaların patladığı yerden silah sesleri duyuluyordu. Bunlar on değil, yirmi değil belki yüz yüz elli topun sesiydi. Az sonra o tarafa keşfe yolladığım atlılar haber getirdiler.

Almanlar hnklarla saldırıyor, piyadelerimiz onlara karşı savaşıyordu.

Ötemizde de ateş başladı. Aynı diğeri gibi o da dört beş kilometrelik bir uzaklıktaydı. Burada top ateşi cılızdı. Daha çok silah ve makineli ateşi duyuluyordu.

Bozjanov’dan ise bir haber çıkmamıştı... Tabura burada mola verdirmem için beni hangi şeytan dürtmüştü. Hangi şeytan beni arkadaki topları çekmek için bir tim yollamaya yöneltmişti. Keşke onları çok daha önce havaya uçursaydım. ..

Şimdi topları çekmekte olan atlar olmadan nasıl yola çıkardım? O da önemli değil... Takımı, onları, beklemeden gidebilir miydim...

İki yanımızda ateş sesleri... Bozjanov ise yok... Yok... Terslik. Gene dünkü gibi mi? Bize emredildiği gibi çok acele çekilmeliyiz. Fakat gel gör ki hareket edemiyoruz.

Rahimov'a emrettim.

"Bölük komutanlarına duyur. Askeri, çepeçevre savunmaya hazırlasınlar.”

DÖRT YOL TARAFINDA

Şosede, gözümüzden uzak yerde kısa bir moladan sonra şimdi tekrar, kudurmuşçasına silahlar patlıyordu. Kesintisiz top sesleri arasında kulağa tek tük tüfek sesi de geliyordu.

Diğer yandan ise savaş hiç durmamıştı. Orada her şey küçücük ormanın arkasına saklanmıştı.

Daha arkadan bir yerden, galiba şosenin dışından da silah sesleri duyulmaya başlandı.

Şeytan götürsün Bozjanov ise hâlâ yok. Ona da kendime de lanet ediyordum. Onu karşılamak üzere atlılar yolladım. Öfkelen-sem de öfkelenmesem de

hareket edemiyorum. Buraya çakılıp kaldım. Yolumu tıkadım.

Askerler orman kıyısında halka biçimli siperler hazırlıyor. Bu şimdilik bir olasılığa karşı... Bozjanov gelir gelmez yola koyulacağız. Asker biraz "Boş yere kazdık," diye homurdanacak... Umarım boşuna olur.

Rahimov'la bölüklere uğradık. Kısa bir moladan, beyaz ek--ek ve sıcak çorbanın ardından askerler keyifliydi. Beni şakalar-2 karşıladılar. Yakından duyulan top atışı ve her taraftan gelen s ah seslerine aldırışsızlardı. Bu bizim için artık yeni değildi: Kor- ^nun etkisi silinmiş, o, taburun tarihine karışmıştı. Bu nedenle ■ahatladım: "Yok olmayacağız" diye sevindim.

Bölük komutanlarını karargâh çadırına i stedim. Topları alma. a giden Bozjanov'un umulmadık gecikmesi karşısındaki kararı— söyledim. Onlar gelmeden yola düşmeyecek, icap ederse yardıma gidecektik.

Konuştuktan sonra onlara serbestsiniz dedim. Beraberce ça-o ı rdan çıktık.

Ağaçlar içinden bir atlı göründü. Ta uzaktan bağırıyordu:

"Geliyorlar."

Herkes durakladı. Atlı beklediğim haberi getirdi. Bozjanov'un :akımı, toplarla birlikte ormana sokuluyordu.

Şimdi artık Volokolamsk'a doğru yola devam etme emrimi verebilirdim:

“Hepiniz yerlerinize,” dedim. “Yola çıkmaya hazırlanın. Fili-11ov sen dur.”

Filimov otuz beş yaşında, zayıf, hareketli biriydi. IJçüncü bölükte komutandı.

Ona bölüğünü öncü olarak yola çıkartmasını buyurdum. Tabur savaş düzenine göre öncüler, ana birlikten üç dört kilometre önde gidecekti.

Filimov'la haritayı inceledik. En kısa ve en kolay yol şoseydi. Çoğalan sıcaklık nedeniyle, bunun dışındaki bütün yollar mutlaka hamurlaşmışlardı. Fakat oraya da birkaç yerden Almanlar çıkmaya çabalıyordu. Haritada daha zorlu fakat daha umutlu bir yol işaretledim. Şaseyi kesecek ve kuzeye dönerek, köyün ara yollarından Volokolamsk'a çekilecektik.

Filimov vakit yitirmeksizin yola çıkmalı ve saptanan mesafeye uyarak önden gitmeliydi.

Az sonra koşup bölüğüne gitti.

Sinçenko, Lisanka'yı getirdi. Ona binip Bozjanov'un takımına doğru gittim.

Koca atlar, topları yolsuz ve çukurlar dolu çamurlu toprakta güçlükle sürüklüyordu. Sis kalkıyor, topların tekerleri ince kar katmanına gömülüyordu. Ayaklarını

kayganlaşan otlara dayayan askerler, onlara yardım etmeye uğraşıyordu.

Beni asık yüzlerle izliyorlardı. Biri sövdü. Biri de:

“Ah Yoldaş Kombat,” dedi. “Bütün yollar kaybolmuş.”

Bir diğeri gözü yere eğik mırıldandı:

“Ona göre zor olan nevar? Atını kamçılar, keyfeder...”
Paşko'yu tanıdım.

"Paşko ne dedin?”

Onu sıkıştırmam, komutan elinin kuvvetini hissetirmem gerekli... Fakat yapmadım. Bu insanlara ne olduğunu bilemiyordum. Tehlikeli ve zor bir savaş ödevini ustaca tamamlamamışlar mıydı? Peki neden mutluluktan onurlanacaklarına, sıkıntı içindeydiler?

Bozjanov sokuldu. Sürekli enerjik ve güler yüzlü biri olan onun da yüzü asılmış ve kaygılıydı.

Yönetmeliğe uygun bir biçimde tekmil vermeye başladığında sözünü kestim:

"Orada neler oldu size? Niye herkes bozulmuş?”

Bozjanov sesini alçaltıp yanıtladı:

"Öğrendiler...”

“Neyi?”

“Bizimkilerin tümü buralardan çekip gitmiş. Biz yine...”

"Ne demek yine? Nedir bu herzeler?”

Dimdik bir halde ta gözümün içine baktı:

“Aksakal, bana niçin böyle davranıyorsunuz? Biliyorsunuz ki ben...”

“işte senin ‘Bizimkiler’. Topları sürükleyen asık yüzlü erleri işaret ettim, onları düşün. O insanların sorumluluğu sende. Ee... Şimdi söyle niye ‘Yine biz' dedin?”

"Gene bir başımıza kaldık."

“Bunu da nereden çıkarıyorsun?”

"Biz onları gördük. Bütün nöbetçileri topladılar ve tümü çekip gitti... üstelik çoktan Aksakal."

Demek mesele buymuş. Servükov'un ‘Telsiz asker telefonu' konusundaki sözlerini hatırladım. O sırada, savaştaki yenginin ardından bu ‘Telsiz asker telefonu' sözleri beni ne çok sevindiriyordu. Fakat şimdi, çekilirken aynı şey değildi...

Toplar ve arabalar yavaş yavaş ilerliyordu. Erleri düşünceli ::ıır halle izliyordum. Tekrar Paşko'yu gördüm. Hep öyle gözleri /ere eğik, diğerleriyle beraber topları itiyordu. Kaslı bedeniyle tosun kundağına yapışmış onu topraktan kurtarmaya çabalıyordu. Her tarafını çamurun

kapatmasına rağmen sarı derili yüksek Konçlu kont çizmeleri gene de seçiliyordu.

Elimde olmaksızın sordum:

“Ayağındaki bu çizmeler de ne?”

Bozjanov yanıtladı:

“Novlânskoe'de bir Alman'ın ayağından aldı. Bir subayı öldürdü ve aldı...”

Evet. Nginç biri bu Paşko, korkusuz, karamsar fakat... Akşam dediğim gibi asker için büyük bir beceri olan emre itaat ve sıkı-düzenlilik henüz onda bulunmuyor. Bunlar yalnızca çok zorlu bir eğitimle sağlanıyor ve askerin ikinci bir ahlakı haline geliyor.

Demin onu yok yere paylamadım. Komutanın bu sözlerini herkes duysaydı onlara iyi bir örnek verilmiş olurdu.

Artık benim çok vaktim yok. Bozjanov'un birliğini derhal kon-rol altına almam gerekli. Durumun ne olduğunu kavrayıp karar almalıyım...

Böylece hiçbir zaman bir komutanın işlememesi gereken bir hata işledim: Bir erin karşı çıkışını görmemezlikten geldim. Yönetmeliğin ünlü bir emrini çiğnedim: “Hiçbir zaman affetme". Bir sözcükle askere, asker olduğunu göstermeyi unuttum.

Ve bunun sonucu da az sonra dökülmemesi olanaklı olan kan döküldü.

Bir süre öncesinde peş peşe duyulan top sesleri şimdi daha az fakat daha net duyuluyordu. Ya onlar yaklaşmıştı ya da artık ağaçlar onları önleyemiyordu. Diğer tarafımızdaki makineli tüfek ve küçük silahların sesleri ise yitmişti.

Önümüzdeki her şeyi ise tam bir sessizlik kaplamıştı: Çamurlu bir yol, yamaçlar ve uzaktaki tepeler. Arkamızda orman.

Hiç de hoş olmayan bir haldeyiz. Hiçbir şeyden haberin yok, hiçbir şey görmüyor ve hiçbir ödevin olmadan ateş ortasında duruyorsun.

Bozjanov'un söylediklerinin ardından yakın tepelerden birine çıkıp çevreyi izlemeyi kararlaştırdım.

Bozjanov'a "Topları ormana götür," dedim. "Ben tepeye dek çıkıp etrafı gözleyeceğim."

Sinçenko da arkamdan gelmeye kalkıştı. Onu orman bitimine bıraktım.

Bir dakika sonrasında Lisanka dört nala yamaçtaydı. Orada şosenin kıyısından bir köy seçiliyordu. Sokaklarda ve şosede patlayan silahların ak ışıklarını seçtim. Dürbünle gözledim.

Topçularımız çekiliyordu. Römorklarına topların bağlandığı traktörler çimenliği geçip şoseden kıvrılıyorlardı. Topların yanında erler gidiyor ve bazen, endişeyle dönüp geriye bakıyordu. Topçu Alay Komutanı Albay Arseniev'in uzun, sıska gövdesini ayırt ettim. Dürbünden onun durup tabakasını çıkardığını, sigara alıp yaktığını izledim. Tüm bunları rahatça son derece yavaşça yaptı. Sonra yanından geçen bir topu durdurarak bir tarafı işaret etti. Traktör topu bıraktı, askerler yerlerine geçti. Dürbünü Arseniev'in baktığı yana çevirince Alman tanklarını ilk kez gördüm. Zeytuni gövdeleri üstünde beyaz haçlar ve namlularından çıkan beyaz alev dikkatimi çekti... Tanklar ateş açarak köye giriyordu.

Yerimden kımıldamaksızın bu gelişmiş savaş taktiğini izlemek istiyordum. Fakat dürbünümü indirip etrafımı gözledim. Şoseye bağlanan yolda atlılar koşuşuyordu. Aklımdan: Kuzeye çekilen birlikler bir tarafta Almanlar'a rastladılar ve bu köy yolunu terk etmek durumunda kaldılar, diye geçti.

O halde ben şimdi hangi yoldan ve nasıl kurtulacaktım. Vakit yitirmeden taburu şimdilik açık kalan köy yolunun diğer yanına geçirmem gerekliydi. Yoksa bizi yolların kuşattığı bir üçgene hapsedeceklerdi. Heyecanla gözlemeye devam ettim. Aniden Fi-limov'un bölüğünü ayırt ettim...

Yürüyüşte vadiye yayılmışlar, önde olanları ve tankları göremeden köye doğru gidiyorlardı. Almanlar'ın ortasına düşeceklerdi. Ne yapıyor? Aklını mı yitirdi? Şeytan

alsın. Körler gibi gidiyor. Lisanka'yı delicesine kamçıladım. Acıdan arka ayaklarının üzerine dikeldi.

Dört nala, orman kenarından taburun yanı sıra bölüğe ulaşmak için koşuyordu.

Ulaştım.

"Bölük dur. Filimov, nereye yaklaşıyorsun? Nereye gittiğinin farkında mısın?"

Afallamıştı:

"Başüstüne Yoldaş Kombat."

"Nereye gidiyorsun?"

"Bu vadicikten köyün yanına varmak istiyordum Yoldaş Kombat. Sonra da işaretlenmiş yollardan..."

"Niçin öncüler çıkarmadın? Köy Almanlar'la dolu."

Yorgunluktan kızaran yüzünde bir şaşkınlık seçildi. Daha sonraları taburun kahramanlarından biri olacak olan Efim Efimo-viç, az daha bölüğünü elini kolunu sallaya sallaya Alman tanklarının ağzına atacaktı. Tanklara karşı tek bir silahı olmayan askerler, vadide hiçbir şeyin farkına varmadan onlara karşı yürüyordu.

Onu engellemiştim. Bölük bir tek adamını yitirmedi. Fakat bana zaman kaybına mal olmuştu.

Vadide biri süratle bize doğru at koşturuyordu. Sinçenko'nun gri atını tanıdım. °nümde durdu:

"Kaçtılar Yoldaş Kombat!.."

"Kimler kaçtı?"

Yanıtlamadan soluk soluğa anlatmaya devam etti:

"Sizi gördüler... Dört nala at sürüyordunuz. ‘Tabur komutanı kaçıyor' diye bağırıştılar... Ve başladılar kaçmaya..."

“Kimler?”

“Şunlar... Dünküler... Hani yanımıza aldığınız kaçaklar...”

“Peki tabur?”

“Bilmiyorum. Yolda artık Almanlar var. Onlar ‘Tabur komutanı kaçtı’ diye bağırıp kim nereyi görürse kaçtıklarında, ben derhal sizi çağırmaya koştum."

Ancak mırıldanabildim:

"Filimov sen bölüğü döndür. Sinçenko çabuk arkamdan gel."

Ve ilk defa o gün mahmuzla Lisanka'nın karnını dövmeye başladım.

Ormana doğru uçar gibiydim. Uzaktan oranın ıpıssız bir görünümü vardı. Gerçekten öyle miydi? Taburum bir anda dağılmış mıydı? O zaman yaşamanın anlamı neydi? Buna inanamıyor-dum.

Rüzgarmışçasına uçarken orman bitiminde birkaç kişiyi fark ettim. Beni bekler gibiydiler. Atı onlara doğru koşturdum. Asık yüzüyle Zaev'i tamamlanmış siperlerin topraklarını tekmelerken gördüm. Askerler yoktu...

“Zaev tabura neler oldu? Askerler nerede?”

Selam alıp uysalca yanıtladı:

“Yola çıkmamız için hazırlık emri vermiştiniz yaYoldaş Kombat.”

“Evet bölüğün nerede?”

“Ormanda dizildiler Yoldaş Kombat. Bölükte sıkıdüzen tamdır."

“Burada neler olmuş? Neredeler?"

Zaev demin topları gördüğüm yeri gösterdi. Yüzünün asıklı-ğı sürüyordu:

"Orada.”

Evet artık ondan bir sözcük dahi koparamazdım. Lisanka gene beni dört nala taşıdı.

Bir boşluktan bir saniyeliğine köyü gördüm. Kamyonlar, kamyonlar, peş peşe uzanan dizilmiş silahlar vardı: Almanlar...

Şu an yamaçtan vadiye iniyorum. İki top hâlâ ormana getirilmemiş. Dün Novlânskoe olayının ardından tabura aldıklarım etrafına toplanmışlar. Toplar çamurlarıyla duruyor. Ve onlar topu itip çıkartmadan atların yanında bekliyor. Yüzü saramış Bozja-nov'u gördüm. Dudakları kısık, elinde bir tabancayla duruyordu:

“Bozjanov!” Bağırıyordum. “Bunlar mı kaçıyordu? Bunlar mı Tabur komutanı kaçtı diyenler?”

Sessizce onayladı. Dudakları sımsıkı kitliydi. Bildiğim tombul /üzü tanınmayacak kadar gergindi. Yanakları çökük yüzünde tek camla kanı yoktu.

Haykırdım:

‘İşte tabur komutanınız. Tümünüz görüyor musunuz? Bozja--ov kim bağırdı, tümü mü?"

‘İşte onlar."

Bozjanov başıyla yandaki bir yeri işaret etti. Uzakça bir yerde, bir yükseltide karınüstü iki ceset duruyordu.

Kanları, nal izlerinden aşağıya doğru süzülmüştü. Dış görünüşlerinden ziyade, birini içgüdümle tanıdım. Namlı bir kahraman olabilecek biriydi. .. Fakat bir alçak, bir hain olarak öldü: Bu >=>aşko'ydu. Olmayacak bir biçimde bükülü bacakları öylece donup kalmıştı. Ayaklarında uzun konçlu sarı çizmeleri vardı.

Bozjanov nihayet benimle konuşacak kuvveti buldu:

“izin verin Yoldaş Kombat size olanları anlatayım... Çıkan kargaşa nedeniyle silah kullanmak zorunluluğunda kaldım.”

“Peki bunlar? Bunlar da kaçmadı mı? Niçin bütün kaçmaya kalkışanları vurmadın?"

Bozjanov suskundu.

“Kesin emrim şu: Bir defa daha kaçmaya kalkışan olduğunda alçaklara hiçbir şey demeden ateş aç!"

“Başüstüne Yoldaş Kombat."

Yoo, ben kana susamış biri değilim. Anlamsız zalimlikler iğ-rendiricidir. Fakat bu durum çok farklıydı. hsanların, sonuna kadar ders çıkarmaları, ordunun ve savaşın kanununu öğrenmeleri zorunluydu.

Kalabalığa yöneldim:

“Bakın bana. Tümünüz Tabur komutanını görüyor musunuz? Tümünüz duyuyor musunuz? Bozjanov

adamlarını doğru dürüst sırala. Topiarı da ormana götür. Sonra da savunma bölgeni öğrenmek için karargâha yanıma geleceksın."

Dizginleri oynattım. Nefes nefese olmasına rağmen atım gene karargâha doğru ilerledi.

Kendimizi Almanlar'ın kuşattığı bir üçgende bulduk. Tabur tekrar koptu.

Gelecekte yazınızı okuyacak bir eleştirmen birini suçlamak isterse onun işini kolaylaştırırım. Suçlu benim. Rizikosuz savaş yoktur. Ben de rizikoya girerek adamlarımı arkaya topları ve mermileri almaya yollamıştım. Onlar getirildi fakat tabur açmazda kaldı. Şimdi havanın kararmasını beklemeden buradan çıkamayız.

Çok büyük bir yanlış mı yaptım? Mümkün. Çok daha zeki ve özenli hareket edemez miydim? O da mümkün.

Aldırmayın, gerekiyorsa zeki insanlar bana sövsün. Ben yanlışımı küçümsemeden, kendimi aklamaya uğraşacağım.

Kendimizi Almanlar'la kuşatılmış üçgende bulduğumuzda onların tankları yolumuzdan geçmişlerdi. Onların peşinde ikili diziler halinde, Moskova'ya genel bir saldırı için kamyonlar, motosikletler, topçekerler, piyadeler, yedekler ve erzak yüklü araçlar Volokolamsk'a doğru yürüyordu. Diğer taraftan

da onlara kuvvet vermek için dün yanımızdan cepheyi yaran bir diğer birlik geçiyordu.

Kavşaktaki tıkanma giderek çoğalıyor ve yolu zapt eden Almanlar'ın trafikçileri kimi kez bu taraftan gelen bir bölüğe, kimi kez diğer taraftan gelene yol veriyordu.

Dürbünle onları izliyordum. Kamyonlarda oturan askerlerin yüzleri dün Novlânskoe'de gördüklerim gibiydi; gençti. Abartılı bir sevinç ve coşkulu gülüşler yoktu. Başlarına kep, sırtlarına kısa kaputlar giymişlerdi. Birçoğu, üşüyen ellerini kaputlarının ceplerine sokarak büzülmüşlerdi. Kasımın nemli soğuğu onları üşütüyordu. Yayılmak onların olağan işleriydi. İleri ... Heri. ..

Topçu batarya komutanı yanıma geldi.

"Topları yönlendirdin mi?''

"Evet. Yoldaş Kombat."

"Doldur ve haber ver."

Ormanın kavşağa yönelen uzantısına sekiz top yerleştirmiştik. Topçuların bir bölümü Şilov'un bir başka noktaya konumlandırdığı altı topun yanına gitmişti. Uzantıyla kavşak arası yaklaşık bir kilometreydi. Hedef göz önündeydi. Alman askerleri nişangâhtan açıkça seçiliyordu. Bu düz yöndür.

Batarya komutanı "Hazır" diye haber verdi.

“Başla. Salov, yolu döv!.. Salov.”

“Batarya Ateş...’ '

Topun sesi sözcüğü yırttı. Yer sarsıldı.

Dürbünden, tahtaların ve sac parçalarının uçuştuğu görünüyordu.

“Ateş!’

Almanlar kamyonlardan atladılar. Kendilerini, yolun diğer tarafına hendek içlerine attılar... Alman trafikçileri kayboldu.

Hayır, Bay Yengiyi kanıksayanlar, buradan geçemeyeceksiniz. Yolumuzu engellediniz öyle mi? Hayır biz yolu ateşle engelledik. Sizin kolunuzu aldık. Sizin Moskova’ya gitmek için aceleniz var. Moskova mı? Biraz bekleyin bakalım. ükin bizimle başa çıkma tenezzülünü gösterin. IJstelik, ordunun sadece bir taburunu ezin görelim.

SLAHIM, BİZİM KURTULUŞUMUZ OLMAYACAK MISIN?

Şosede her şey durdu. Arkadaki arabalar geriye manevre yapıyordu. Bir kaos başlamıştı. Karşıya geçenlerle gidenler birbirine karışıyor ve köye doğru kaçışmalar yaşanıyordu.

Burunda arabaları imha etmeleri emrini vererek iki top bıraktım. Düşman karşı ateş açmaya başladığında yer değiştireceklerdi.

Diğer topları ise, ormanda çabucak bir yol açarak köye doğru yaklaştırdım. Topçu gözetleyicileri dürbün ve telefonlarla ağaçlara tırmandılar. Onlar bize köyü arabaların doldurduğunu, sıkışıklık nedeniyle geri yola çekilmeye çabalayan kamyonların da çamura gömüldüğünü bildirdiler.

İçimi dolduran bir sevinçle batarya komutanına seslendim:

“Haydi vur onları. Bu halihazırdaki hedefe altmış mermi salla. Sonra bekle, tekrar hareket görürsen bir defa daha bindir."

Karargâha geldim. Bölükler ormanda etrafı savunma hali aldılar. Bulunduğumuz orman uzantısı dünkü yerden daha büyüktü. Bu yetmedi, daha az kayıp vermek için savunmayı yaydım. Alman ateşinin başlayacağına emindim. Bir makinelı ve bir atış takımını yedek olarak ormanın içine aldım. Onlara dem siperler hazırlamalarını ve yaralıları getirebilmek için siperlere doğru zikzaklı uzayan bağlantı yolları açmalarını ve atlarla, seyyar mutfağımızı korumalarını emrettim.

Komuta yerim, artık çadır değil, üzeri ağaçlarla kapatılmış bir yeraltıydı. İçerde lamba yanıyordu.

Bildiğim masa konulmuş etrafına santral ve haberci erleri yerleşmişti. Karşıma her zamanki gibi Rahimov oturdu.

Komuta yerinden Şilov'un toplarının yerleştiği yeri aradım. Onların doğrultuları karayoluydu. Yol, kavşakta parçalanan veya yaralananlar nedeniyle tıkalıydı.

Karayoluna en yakın köyde arabaların yığıldığı yere de elli mermi atmaları emrini verdim. Düşmanın ne öne ne de arkaya gidemediğini kavrıyordum. Şimdi bize diş göstermek zorundaydı. Nereden? Göreceğiz bakalım. Bizi yutmak isteyecek. Nasıl? Midesine fazla gelmez miyiz? Bilmem büyük bir kasıntı hissini yaşadınız mı? Bütün hücreleriniz hazırdır, başınız biraz hoştur. Adımlarınız ise uysal. Farklı taraflarda benim silahlarım patlıyordu. Savaşı idare eden bizdik. Eziklikten dünkü korkularımızdan kurtulmuştuk.

Almanlar'ın, Polonya, Hollanda, Belçika ve Fransa'da pratiğini yaptıkları “Yıldırım Savaşı”nı bilirsiniz: Cepheyi farklı yönlerden yarıp ilerlerler. Arkalarında yenik, kopuk ve morali bozuk düşman güçleri bırakırlar. Moskova önlerinde bunu yapamadılar.

Yalnızca taburumuzdan söz edeceğim.

Geçidin önündeki molamız sırasında -bu benim hatamdı-, kendimizi anabirliğimizden ayrılmış bulduk. Yolun geçmeye en elverişli yeriydi burası. Bizde sıramızı

alan Almanlar'ı burada ateşimizle engelledik. Askeri lisanla bu: Yolun ateşle kapatılmasıdır.

Bunu yaparak biz Almanlar'ı ilerleyecekleri yerde kendilerini engelleyen bu karşı çıkışı imha etme çabasını harcamaya zorladık. Buna boyun eğmek zorunda kaldılar. Bu da askeri lisanla, Kendi fikrini düşmana kabul ettirmektir."

Almanlar ormanı bombalar ve toplarla dağıtmaya koyuldular. Biz de onları topların yerlerini değiştirerek yanıtlıyorduk. Bir tarafa on dört topu topluyor, birkaç salvo ateşi açıyor, sonra hemen ikişerli dörderli gruplara bölünüp atış yerlerimizi değiştirip devam ediyorduk. Çam tepelerinden önümüzdeki altı köy seçiliyordu. Altısı da düşman elindeydi. Şurada burada Almanlar'ın bizden korkmaya başladıklarını görüyorduk. Mermi bakımından sıkıntımız yok sayılırdı.

Dokuz bombardıman uçağı göründü. Uğultularla pike yapmaya koyuldular. Ormanı dehşetli patlamalarla sarsıyorlardı. Ne oldu? Anayurt toprağı bizi esirgedi. Genellikle sığınaklar hazırla-yamadığımız atlar zarara uğradı. On dört at öldü, iki top imha oldu ve altı yaralımız vardı. Bombardımanın sonucu bu kadardı.

Akşam üzeri yaklaşık on beş kilometre kuzeyde Volokolamsk tarafında gene sürekli patlamalar duyuldu. Zamanla uzaktaki patlamalar birleşip tek ve devamlı patlamalar haline geliyordu. Gelen seslere bakılırsa on değil yirmi değil, sabahki gibi yüz veya yüz elli topla ateş ediliyordu. Sonradan öğrendiğimize göre yarmaya

katılan tanklar orada farklı bir topçu alayıyla karşılanmışlardı. Biz de burada topçularımızla, onların motorize birliklerini, cephane ve erzak taşıyan araçlarını engelliyorduk.

Alman piyade birlikleri üç defa bize karşı atağa geçti. Her saldırıda onların saldırlarını makineli ve piyade tüfeği ateşleriyle kırdık ve erlerini başlarını topraktan kaldırmamak durumunda bıraktık. Sağ kalabilenler bir süre toprağa yapışık durup, sürünerek geriye çekilmeye çabalıyordu. Bir defa tam topların yer değiştirmesi esnasında saldırdılar. Bu durum topçunun silahını piyade gibi kullanması zorunluluğuna yol açtı. İhtiraklı ateşin anlamını biliyor musunuz? Namludan çıkan mermi henüz havadayken parçalanıyor ve düşmanın üstüne yüzlerce piyade mermisi gibi yağıyordu. Kızgın çelik parçaları, düşman saldırısının üzerini kaplıyordu.

Bugün düşmana kendimizi, gücümüzün üç katını gösterdik. Askeri bir ilke vardır. Düşman yaylım ateş açtığında göğüsle yaklaşmaya uğraşmak büyük deliliktir. Onun atış noktalarını imha etmeden, düşmanın moralini bozup parçalamadan yapılacak saldırı mutlak yenilgiyle sonuçlanır.

Bizi ezmek için Almanlar zamana ve topçuya ihtiyaç duyuyordu. Parçaladığımız piyade kolları direngen güçlerini de yitiriyor ve moral bakımından yıkılıyordu.

Vaktin nasıl geçtiğini bilemeden akşam çöktü ve bizim için harekete geçmenin koşulları üzerine düşünme

zamanı geldi. Düşünün, çekilmeyi istemiyordum. Fakat artık donanımım eksilmeye yüz tutmuştu. Yoksa bir gece ve gündüz daha burada çarpışırdım. Bir gece ve gündüz daha düşmanın kuyruğuyla tutup oynayacaktım.

Korku kaybolmuş; dün bıraktığımız yerde kalmıştı. Şimdi neşeliydik.

Böylece korkulardan arınmış, bu meseledeki yüksek eğitimin birinci dersinden başarıyla çıkmıştık.

Keşfe giden birlikler döndü. Tüm civar köyleri Alman askerleriyle doluydu. Her köyde zorlu bir savunma düzeni alınmış ve saklanılmıştı. Taburun bütün yolları kapatılmıştı.

Fakat burada kaldığımız sürece şose düşman eline geçmeyecekti. Ablukayı yarabilmenin koşullarını düşünüyordum. İşte haritaya bakın. Görüyor musunuz? Orman uzun bir kemer gibi kuzeye uzanıyor ve hemen de Volokolamsk'a dek gidiyor. Piyade ormandan rahatça geçer. Peki tekerlekler? Toplar? Arabalar? Onları terk mi edeyim?

Bir yandan düşünüyor bir yandan da çarpışmaya devam ediyordum. Karanlığa güvenen Almanlar şoseden geçmeye kalkışıyordu. Bunu engelliyorduk. Arabalarını civar yollara yollamaya uğraşıyor, bir mermi atıp onların dağılmalarına sebep oluyorduk. Düşman

kuyruğunun sıkışıklığının sürdüğünü anlıyordum. Anlıyor ve bırakmıyordum.

Akşam saat dokuz veya onda General Panfilov'un bir irtibat subayı gelerek onun yolladığı yazılı emri verdi: General en kısa zamanda kuşatmayı yararak taburun Volokolamsk'a gelmesini sağlamamı istiyordu.

Taburumuzla diğer birlikler arasındaki mesafe yirmi-yirmi beş kilometreyi bulmuştu. Bunu nasıl geçecektim?

Karanlıkta ormandan pusula yardımıyla Volokolamsk'a doğru çıkmayı kararlaştırdım. Arabalar ve topçular için ağaçlar kesilerek yol açılacaktı.

Hoşçakal konserime başladım.

Hoşça kal salvolarım, Almanlar'ın bütün araçlarının olduğu yerlere dek uzandı. Şimdilik bu kadarıyla hoşça kalın baylar. Te-kar karşılaşacağız.

Tabur hazırlıklara girişti.

Karanlıkta, ormanın ağaçları arasında ilerliyoruz. Asırlık bir orman. Testereler ve baltalar bize yol açmak için işliyor. El değmemiş ormanda geçit açıyor, anı izleri bırakıyoruz.

Taburda on yedi testere ve yüz elli balta bulunuyor. Tamamı işliyor. Biz ise ilerliyor, ilerliyoruz. Karanlıkta yeni kesilmiş ağaçlar apak seçiliyor, açılan yoldan arabalar ve yardım araçları yürüyor. On iki top

götürüyoruz. İkisi çarpışmada parçalandı. Biri az zarar görmüştü. Onu imha ettik. Yaklaşık yirmi at yitirdik. Fakat yükümüz de hafifledi. Binden çok top mermisi harcadık. Düşmanın üstüne ateş kustuk. Sadece savaş stoklarını koruduk. Piyade mermisi sandıklarımızın da sayısı azaldı. Bunlardan çok sarf etmiştik. Saldırıları parçalarken makineliler ve piyade tüfekleri alev yağdırdı. Arabalarda ekmeğimiz de bulunmuyor. Konserve, sebze ve bulgurları da almadık. Yalnızca yaralılar için bir şeyler var yanımızda. Duraksayarak, yavaşça. Orman sık ve çalılık. Saatte yaklaşık bir kilometrelik bir yol yürüyebiliyoruz. Yarın da zor olacak. Yolu pusulayla hesaplıyoruz.

Durup dinlenmeden yol alıyoruz. Her saat başı çalışan gruplar değiştiriliyor.

Gün bizi ormanda yürümeye çabalarken yakaladı. Koca ağaçlar, devrildiğinde daha küçük ya da kuru ağaçları çatırtıyla ezerek yıkılıyor.

Bir ara testerelerin gıcırtısı, baltaların darbeleri duruldu ve her şey sessizlikle kaplandı. Keşifçiler haber ulaştırdı. (Dnümüzde bir ova var. Orman şoseye giden bir köy yoluna yaslanmış. Yolda da Almanlar bulunuyor.

Orman bitiminde duraklayıp gözlüyorum.

Kamyonlar çamurlar içinde emekler gibi. Piyade taşıyıcıları boş. Yanlarında mayın döşeyiciler dizilmiş. Uzaktan sanki odunla yüklü gibi gözüküyorlar. Erler yerde arabaları iterek ilerletmeye çabalıyor. Bir bölümü

ağır savaş araçlarıyla yüklü bir bölümü yüksüz. Bunların üzerinde de hafif silahlar var. Her arabanın üstünde makineliler ve bomba atıcıları seçiliyor.

Beş dakika, on dakika izleyip düşünüyorum. Arabalar patinaj yapıyor ve tekerleri çamur fıskıyeleri oluşturuyor. Onları piyadeler yürütebiliyor. Yalnızca piyadenin süratiyle ilerliyor. Orman bitimine yolladığım atlı keşifçiler haberi getirdiler: Kolun sonu seçilmiyor. Herhalde bir diğer noktada yollarını kestiğimiz için buraya akın etmişler.

Çayırın eni bir kilometreye yakın. Bunu geçmek gerekli. Geçmeli ve karşı ormanda yitmeliyiz.

Ne yapmalıyım? Topları onlara döndürüp makinelileri arabalardan indirip çarpışmaya mı koyulayım? Fakat top mermimiz tükenmiş gibi.

Geceyi mi bekleyeyim?

Hayır. Düşman dünkü yerimizi ha buldu ha bulacak. fimizden, oluşturduğumuz koridordan her an bize ulaşabilir. Bizimse onlara karşı çıkacak halimiz yok. Uzun zaman ateşe ateşle karşı duramayız.

Derin ormana çekilerek karanlığı beklemek yapılacak tek iş gibi görünüyor. Fakat bana verilmiş bir emir var: En kısa zamanda taburu Volokolamsk’a doğru götürmem gerekli.

Panfilov bizi orada bekliyor. Biz ona, bu sürüleri önlemeye uğraşan kuvvetlerini desteklemek için şiddetle gerekliyiz. Şimdi savunma cephemiz düşman saldırısıyla acı çekiyor.

Kendimize yol bulmalıyız. Almanlar burada olduğumuzun farkına varmadan oyalanırken bunu yapmalıyız.

Nasıl? Apansız süngüyle saldırarak. Aniden saldırıya başlarsak afallayan Almanlar önemli bir karşı çıkışı gerçekleştiremeyecek. Sessizliğin içinde aniden Rus ‘hurra'sı' duyulunca bocalayacaklar. Rahat bir geçit elde edince iki tarafa yatarak toplarımız, arabalarımız ve yaralılarımız geçinceye dek yolu açık tutacak ve onları ateşten koruyacağız. Elimizde bunu sağlayacak derecede mermi var. Ardından, bölükler kalkıp çekilecek. O çekilişi de sak-lamalı. Neyle? Bir iki makinelimiz bulunuyor. En iyi silah bu. h-sanüstü bir şey. hsanları bu koruyacak. Bu insanları kimse koruyamayacak. Onlar çekilemeyecekler. Böyle bir ödev için en sert en bağlı olanları seçmek gerekecek. Onlara: "Geriye çekilmeyeceksiniz” demeli. Bunu demek zor. Kendi kendine de demek zor. “Bloha'nın makineli grubu sen kalıyorsun. Sonuna dek burda kalıyorsun." Evet. Bozjanov da kalacak. Şimdi inanıyorum. Yanında kimse korkmayacak. Biz çekileceğiz. Tümümüz. Yaralılarımızı da çekip alacağız... Sona kalan bir avuç insan hariç... Tabur uysalca orman bitiminde toplandı.

“Bütün bölük komutanları buraya gelsin," dedim. "Politik yönetici Bozjanov'u da bekliyorum.”

Haberciler dağıldı.

Bozjanov'a nasıl diyeceğim? Calmuhammed'e "seni kurban seçiyorum,” diye nasıl diyebileceğim?

Komutanları beklerken yine bitimsiz Alman konvoyunun geçişini izliyorum. Şimdilik onlar en ufak bir kaygı belirtisi taşımıyor. İki-üç yüz adım önlerinde bir Rus taburunun olduğundan kuşkulanmıyorlar da.

Peki başka bir şey yapabilir miyim? Yo... Hayır, hayır. Bu dehşet verici bir bela olur. Hiçbir komutan böylesi bir şeyi önere-mez, hiçbir tüzük böyle bir şey yazmaz. Gözlerimi Almanlar'dan biraz alıp askerlerimi gözledim. Tamamının silahı ve kütüklüğü mevcut. .. Kütüklüklerde de yüz yirmi mermi var. Fakat gene de?.. Ah silahım, silahım bizim kurtuluşumuz olmayacak mısın? Şeytan alsın, bu korkulu adımı attığımız an düşüncelerimi kuşatıp beni yakan başarısızlıkta hepimiz bitebiliriz. Şayet başarırsak tümümüz kurtulacağız ve hiç kimseyi ölümün açık ağzına kurban

olarak vermeyeceğiz. Hayır onlara hiçbir şey söylemeden belayı almak insafsızca. Fakat bu olaydan bir kazancımız var.

Tekrar erleri izledim. Kimi bulsam sorabilirim: “Ne dersin öbürleri kurtulsun diye birkaç arkadaşını ölüme terk edebilir miyim? Bu belayı alayım mı? Bunun tersi ya tümümüz öleceğiz ya tümümüz kurtulacağız." banıyorum ki her biri: “Belayı al” diyecek.

Tamam arkadaşlar. Kimseyi bırakmayacağım.

Hemen rahatladım. Bütün bedenim ve beynimde bir hafifleme hissettim. Kan dolaşımım hızlandı. Korkusuzluk benliğimi doldurdu.

Komutanlar peş peşe geldiler. Bozjanov'a çocuğuma bakar gibi baktım. Bu bakışı yakaladı. O da sorulu bakışlarla bana baktı. Ve gülümsedi.

Komutanlara yarma harekâtı konusundaki fikrimi açıkladım. Buna göre: Tabur iki yanlı birer kol'a geçip ortaya toplar ve araçlar konulacak. Emrimle hep beraber yürümeye başlanacak. Adımlar ölçülü olacak ve bu düzen korunacak. Tüfekler atışa hazır tutulacak, gerektiğinde benim emrimle düşmana ateş edilecek.

Ormanda dizilmemiz zor oldu. Uca Rahimov'u yerleştirdim. Kıyı köşelere Zaev ve Tolstunov, arkaya da Bozjanov'u.

Bozjanov'un takımı Tabur önlemi alarak arkayı koruyacaktı. Aramıza katılan Şilov'un askerlerini yöneten Bozjanov'a:

“Sizi en sorumlu yere koyuyorum. Biliyorum ki aslanlar gibi geçeceksiniz. O zaman bütün yaşananlar unutulacaktır.”

Onlara bombalara ve tanklara karşı koymada kullanılan silahlar verildi. Böylece yol yarılınca açılacak

atışlarla Alman konvoyu arasında birkaç büyük patlama gerçekleşecekti.

Arkada araba ve topların olduğu ön kısma geçtim. Rahi-mov'un yanındaydım. Son bir defa etrafıma baktım ve usulca komut verdim:

"Tabur. .. Marş."

Ve yürüdüm. Yürüyüş kolu da benimle ilerliyordu.

Almanlar apansız ve tuhaf halde ormandan çıkıp uysalca yü--üyenlerin kimliğini ve ne yaptığını kavrayamadı. Pek çoğu ara- □ ları itmeye devam ediyordu. Diğerleriyse hayretle dönmüş bizi izliyordu. Gerçeği kavrayanlarsa süngü savaşına başlamayan ıe "hurra" diye haykırmayan bu Rus taburunu donmuşcasına iz-lyordu. Acaba teslim olmaya mı geliyorlar?.. Fakat hayır acaba □unlar delirmiş olmasın?

Onlar hayretlerinden sıyrılana dek yaklaşık seksen-yüz metre ilerledik. Nihayet Almanca sert bir emir duyuldu ve erlerin bir □ölümü arabalardaki silahlarına el attılar. Şimdi zaman sanki zerrelerine ayrılıyordu.

"Tabur..."

Bir anlık sessizlik... Yürürken tüfekler ateşe hazır durumda tutuluyordu.

Yaylım ateşimiz sessizliği bitirdi.

"Ateş!..”

Korku yayan bir patırtıyla birkaç yüz mermi harcadık.

“Ateş!..” ”

Bir adım yürüyüp ateş ediyorduk. Yolumuzdaki her şey eziliyordu. Bir tek er diziyi bozmadı bir tek er titremedi. Taburu araçlar arasındaki bir boşluktan görebiliyordum. Yolda çamurlara bulanmış, öldürülmüş Almanlar uzanmıştı. Hep aynı durumda yürüyor ve devamlı emrimi tekrarlıyordum. Bir cesedi çiğnedim. Ceset çizmelerimin altında rahatça çamura gömüldü.

hsanlar, atlar ve tekerler cesetlerin üstüne basıp Alman kolunu yararak geçti.

Birkaç patlama sesi geldi. Bombacılarımız çalışıyordu. Bizse yürüyor ve yaylım ateşe devam ediyorduk.

Tabur yolu geçti. Bir an sessizleşti ortalık. Bağırdım:

“Tabur! Teğmen Rahimov'un komutasına uy.”

Şimdi Rahimov haykırıyordu:

“Ateş!”

Askerler arkalarını dönüp ateş açıyordu. Düşmana başını kaldırıp hareket edecek vakit bırakmıyorduk.

Araba ve topların yanından geçip Bozjanov'un yanına uğradım. Ormana dek iki-üç yüz adım vardı. Biz hâlâ bir

tek Alman'a silah kullanma fırsatı vermiyorduk.

Aniden ta geride birkaç tank gözüktü. Giderek çoğalan korkunç bir uğultuyla bize doğru geliyordu. Makineleri ateş kusuyordu. Boğazımı zorlayarak haykırdım:

"Tabur. Koşaradım. Atlar dörtnala. Ormana!”

Tümü koştu. Yalnızca bir avuç er arkada yürümeye devam ediyor ve bir bana bir Bozjanov’a bakıyordu. Bu anın gerginliğiyle gülümsedim. Şeytan alsın koşmayı mı unuttunuz? Onları payladım:

“Size ne oluyor? Özel emir mi istiyorsunuz? Peşimden koşun."

Biz de koşmaya koyulduk. Arkamızda ise patırtı, gürültü, ve makineli sesleri birbirine karışıyordu.

hsanlar arabalar ve toplar ormanda yitiyordu. Ormana yirmi otuz adım kala özellikle kendimi yere atmıştım. Etrafı izlemeliydim. Kalan ya da yaralanan olmuş mu? Çimenlikte yardım bekleyen birıleri olup olmadığına baktım. Kimse yoktu. İki asker eğilmiş, birini taşıyordu. Yanıma baktım Bozjanov ve birkaç kişi daha yanıma uzanmıştı. Aralarında Polzunov da vardı. Bir kütüğün ardına gizlenmişti. Elinde bir tanksavar bomba vardı. Panfilov’la konuştuğum zaman gördüğüm çocuksu, dolgun dudaklı yüzü şimdi farklıydı. hsanı hayret içinde bırakan bir ilgiyle gözlüyordu.

Sabredemeyip haykırdım:

“Polzunov! Fırsat olurda Generali görürsem senin yaptıklarını söyleyeceğim.”

Gülümsemedi bile. Komutumu verdim:

“Haydi zıplayın. Arkamdan.”

Tekrar ormana doğru fırladık. Bir tank ardımızdan ateş boşaltıyordu. Biri ayaklarımın dibine saplandı.

Ormanda artık bizim silahlarımız konuşuyordu! Pras... Pras...

Şimdiye dek kullanmadığımız yedeklerimize sıra gelmişti, onlar da ateş ediyordu. Koşarken geriye dönüp baktım. Zinciri kopuk bir tank fırıldak gibi olduğu yerde dönüyordu. Diğerleri ise durmuştu. Bir ağacın arkasına gizlenip üzerine yürüyen tank saldırısına karşı ateş etmek zor işti. Ormana daldık. Tanklar ateş kesmeden uğultularla geri çekiliyordu.

Bu hikâyede birkaç kez salvo ateşten söz ettim.

Özellikle üstünde duruyorum. Bu konudan söz edişlerim siyah harflerle belirtilsin, dikkat çekilsin istiyorum.

Bu çok kaba bir tarz. Bunu geliştirmek daha doğru olurdu. O anda acaba başka ne yapılabileceği tartışılır, birtakım anlamlar çözülür.

Fakat burada tümünüzün bildiği aşktan değil askeri sanattan, askeri özelliklerden konuşuluyor. Onun için bunu da kendimiz tahlil edeceğiz.

"Bu savaşta kazandığımız deneyimler bize ister savunmada ister saldırıda olsun, düşmanı etkilemenin, onun morali üzerinde yıkıcı oyunlar oynamanın en sonuç alıcı yolunun ateş etmek olduğunu öğrendik. Apansız açılan ateşler, düşmanı afallatıyor ve savaş idarecisi beyinlere bir anlığına felç indiriyor."

Panfilov'un bir öğrencisi olan ben bu onuru taşımaya layık olmaya uğraşıyorum. Panfilov sürekli aynı şeyi söyler: "Askeri esirgeyin. Onu esirgemek de sözle değil eylem ve ateşledir."

Evet piyadeyi ateş ve eylemle esirgemek gerekli. Onun yolunu rahatlatacak tek şey ateştir. Gene ateş... Ateş.

"Fakat yalnızca topçuya güvenilmez. Topçuna güveneceksin fakat senin de gözün açık olacak. Topçu senin yerine tüfekle ateş açmayacak veya senin yerine taburunu ya da bölüğünü idare etmeyecek." Bunlar da Panfilov'un bize ders olsun diye söyledikleriydi.

"Piyadenin kendine yetecek savaş gereci vardır. Kendi manevrasını kendi ateş gücüyle gerçekleştirebilir, elindeki silahlar doğru kullanıldığında düşmanı düşman felç eder. Savaşta moral için en etkili ateş, yakın savaştaki piyade silahıdır. Düşman seni yakınında görüp korkacaktır. Yaylımateşin mükemmel etkisi onun

beklenmedik oluşudur. Ama her baskının temeli ateş etme zamanının iyi seçilmesindedir. Bununla beraber başarının gizi, ateş etme zamanının seçilmesinin dışındaki sıkıdüzendir.

İşte bu nedenle siyah harfler kullanılsın istiyorum: Piyadeyi ateşle yürütmelisin. Sadece topçu ateşi değil, kendi piyade silahlarının ateşiyle.

VOLOKOLAMSK, PANFİLOV'UN YANI

Tekrar ormanda yürüyoruz. Kesiyor, biçiyor ve yol açıyoruz. Açık açık ve belirgin bir şekilde top sesleri geliyor.

Orman bitimine ulaştık. Uzaktan çan kuleleri seçiliyor. Biraz daha kenarda kırmızı tuğladan örülmüş Volokolamsk istasyonu görünüyor. İstasyon şehirden birkaç kilometre ötede. Çarpışmalar burada gerçekleşiyor.

Aniden orada, demir kulelerin, benzin depolarının havaya uçtuğu görünüyor. Araçlarla beraber alevler ve duman yükseliyor. Patlamanın sesi kulağımıza daha geç geliyor. istasyon hâlâ bizim. Askerlerimiz onu havaya uçuruyor. Düşmana bir damla yakıt bir tek tane besin maddesi bırakmamak için onları ellerimizle parçalıyoruz.

Taburu kente doğru yürütüyorum. Nöbetçiler bizi durduruyor. Onlardan alay karargâhının kentin kuzeydoğusunda yer aldığını öğreniyorum. Şehre yaklaştığımızda parke döşeli bir yolun üzerinde yürüyoruz. Sonra asfalt başlayacak. Bu Moskova'ya dek giden bir asfalt. Almanlar'ın ulaşmak istedikleri Volokolamsk şosesi.

Nk evlere yüz adım yaklaştığımızda tabura bir sigara molası verdim.

On dakika sonra takımlar halinde dizilmiş, tüm silahlarla makinelilerimiz yüklenmiş, arabalar düzeltilmiş olarak kente doğru yürüyüşe koyulduk.

Lisanka'yı seyise verdim, taburun önünde yürüyorum.

Volokolamsk'tan o gün hatırladıklarımı belirteyim. Kentin gö-

beğindeki evlerin bir bölümü hava bombardımanından yıkılmış. Alman hava kuvvetleri kenti birkaç kere bombalamış. Güçlü bir bomba kentin tahta un deposunu yıkmış. Bir kenarı uçmuş, aralıktan kopan ve parçalanan tahtalar görünüyor. Dam çökmüş kapı ve pencere pervazları dışarı fırlamış. Patlama sonrası dağılan unlar nedeniyle yol kıyısı ıslak bir kabuk tutmuş. Henüz üstünde ayak izleri yok. Yürürken ayaklarımızın altında kırılan camların kırılan sesi geliyor.

Yıkılan depodan kurtarılan unlar halka veriliyor. Uzun bir kuyruğun oluştuğu göze çarpıyor. Fakat unlar artık tartılmıyor. Ölçek kovalar olmuş. hsanların ellerinde tuttukları torba ve yastık kılıflarına dolduruluyor.

Dörder kişilik diziler halinde aramızdaki mesafeyi bozmadan yürüyor ve etrafa bakıyoruz. Bana sokaktaki herkesin bir tarafa yetişmek için acelesi varmış gibi geliyor. Kent ahalisinden kimsenin alıştığı hayatı devam ettiremediği açıkça anlaşılıyor.

İşte yolumuzun üzerinde gene bombaların yıktığı küçük bir yapı. Gene parçalanmış tahtalar, çöken katlar ve ayaklarımızın altında da kırık camlar. Harabenin yanında, kaldırımın üzerinde ihtiyar b'ır kadının cesedi var. Rüzgar apak saçlarını dağıtıyor. Bir demet ak saç ise kıpkızıl kanlarla alnına yapışmış. Başının yanındaki küçük bir çukura dolan kan pıhtılaşıyor. Anlaşılan biri cesedi kıyıya çekmiş. Şimdi çevresinde kimse yok. Taş bir binanın oymalı penceresinin kıyısında asılı duran bir levha patlamanın şiddetiyle yerinden sökülmüş. Bir ucu bağlı sallanıp duruyor. Hiç kimse onu düzeltmeyi düşünmemiş.

Sokakta nöbetçiler geziniyor. Dört yol kavşağında kolunda kırmızı pazubendi, omuzunda silahıyla duran trafikçi esas duruş alıp bizi selamlıyor.

Kent halkı aralarında yalnızca birkaç sözcük konuşuyor. Bazıları sırtlarına kimi eşyalar yüklenmiş bir yerden bir yere taşıyor. Tümünün acelesi var.

O anda, kayalara çarpıp parçalanan bir geminin yolcuları da galiba böyle davranır diye düşündüğümü anımsıyorum. Ruhlarım korku kaplamıştır. G e mi şimdi parçalanıp batacak ve bizi de sular yutacak

Hâlâ düşmanın zapt edemediği, bizim terk etmediğimiz kent, bir başka işgale uğramış. Kenti düşmandan önce, korku işgal etmiş.

Bir evin kapısının önünde on yedi yaşlarında genç birini gördüm. Bir an bakışlarımız rastlaştı. Bize dimdik bakıyor. Genç yüzü çok olgun, başı hafifçe öne eğilmiş. Gözlerinde ısrarlı bir paylama okudum. Yüz metre ilerde bölüğe komut verirken dönüp baktım. Aynı genç aynı kapıda duruyordu. Sanki bütün bu kargaşalığın dışındaydı.

Sonraları Volokolamsk partizanlarının düşmanla çarpışmasını ve asılan sekiz kişiyi duyduğumda bilmem niye gene bu genci hatırladım. Onu savaşların içinde düşündüm. O anda anladım ki kentte tek değilmiş. Fakat o zaman, o sevimsiz kasım gününde göze yalnızca sokaklardaki karmaşa görünüyordu.

Bizse yürüyor, yürüyor ve asık bir yüzle etrafı izliyorduk.

Bizi de izliyorlardı. Tutsak bir kentin sokaklarından, yanan is-tayonun dumanları içinden, düzgün dizilmiş,

başlarında komutanları olduğu halde tüm ağırlıklarıyla bir birlik geçiyordu. Bilirsiniz yürüyüş halinde bir taburun uzunluğu bir kilometreye yakındır.

Hayır biz resmi geçitte yürürcesine ayak vurmuyorduk. Erler bitkince yürüyordu. Keyifsizdiler. Onları ilerde bekleyen bayram değil seyran değil daha şiddetli çarpışmalardı. Fakat onlar halkın bakışları altında bitkinliğe göğüs geriyor, yürüyüş düzenini koruyorlardı. Çekilen askere hayranlık ve saygı duyulmaz. Kadınlar bizi acıyla izliyor, kimileri gözyaşlarını siliyordu. Onlar askerin kenti terk ettiğini düşünüyordu. Acılı, korkulu gözlerle: "Her şey sonuçlandı mı? Çabanız, gayeleriniz her şey tükendi mi?" diye soruyordu.

Kentten böylesi bir geçiş ağır, çok ağırdı. Kentlinin bakışları karşısında karmaşa üstünde biz başımızı gururla dikleştiriyorduk. Omuzlarımızı geriyor, ayaklarımızı daha sert indirmeye uğraşıyorduk.

Her ayak indirişimizde bir parça da olsa sanki:

"Hayır bu bir kaza değil, bu bir savaş," diyorduk.

Asker adımlarımız acıyan bakışları yanıtlıyordu:

“Biz acınacak bir grup değiliz. Kuşatmadan sıyrıldık. Biz gücünü savaşta sınamış askerleriz. Biz Naziler'i öldürmüş, onların ölülerini çiğnemiş, yüreklerine korku salmış insanlarız. Nünüzden başımız dik, gururlu bir birlik olarak geçiyoruz.

Tabur, karargâhın olduğu kentin, kuzeydoğu bölgesine yaklaşıyordu.

Bir kavşakta, galiba trafikçi askerin bulunduğu yerde, parke yol yerini asfalta bıraktı. Bu noktada Moskova'ya giden geniş Vo-loko!amsk şosesi başlıyordu.

Ufak bir evin -doğru hatırlıyorsam şirin, mavi panjurlu bir evdi- aniden bir pencere açıldı ve dışarıya sarkan Alay Komiseri Pyötr Logvinenko el sallamaya başladı. Dış merdivenlerden inen beyaz saçlı bir binbaşı da koşarak bize ilerliyordu. Bu da Karargâh Komutanı Sorokin'di. Tokalaştık. htiyar, bilge gözleri mutlulukla ışıldıyordu. Sokağa fırlayan Logvinenko, beni kıyıya çekip kucakladı ve öpmeye başladı.

Hayretler içindeydim. Bizi niçin böyle karşılıyorlardı. Yolda geciktiğimiz için paylanacağımı düşünüyordum. Çok sonra onların bizim için nasıl endişelenip, Almanlar tarafından yolu kesilen taburumuz için nasıl kaygılandıklarını kavrayabildim. Bağlantımız kesildikten sonra imha edildiğimizi düşünerek çok kez bizi acıyla hatırlamışlar.

Alay Komutanı Binbaşı Yurasov, basamaklara çıkmış dizilerin önünden geçişine bakıyordu. İçe dönük sessiz biriydi. Ona sokulup kısaca tekmil verdim. Beni dinledi:

“Çok iyi,” dedi. “Sonra gelip detaylı rapor verirsin. Şimdi taburu evlere yerleştirin. Dinlenebilirsiniz. Alay, tümen ihtiyatıdır.”

Son sözlerinde bir gurur okunuyordu. Yurasov, bu duygusunu gizlemedi. Genç bir subay, ve bir Kızıl Ordu komutanıydı. O, böyle bir onura ulaştığı için gururlanıyordu.

Siz tüm bu geçmişin ardından bu küçücük “Tümen komutanının ihtiyatısınız” sözlerindeki önemi kavrayabiliyor musunuz?

Bu, Almanlar'ın yarma harekâtından sonra tümenin tekrar bir savunma hattı kurmayı başarması, düşmanın önüne tekrar çıkması demektir. Bu sade tümce, saldıran Almanlar ı engelleyen bir gücün daha varlığını belirtip Moskova’nın hâlâ ayakta durduğunu duyuran bir şeydir.

Tabur ilerliyor ve silahlar ürküten sesler çıkarıyordu Nereden geldi bilmiyorum. Yanımda, al yanaklı gencecik bir subay olan Panfilov'un emir subayı teğmen görünüverdi. Beni selamladı:

“Yoldaş Momiş-Uli, General sizi bekliyor.”

“Nerede o?"

“Şu ufak evde. Sizi pencereden görünce ne söylediğini biliyor musunuz: Bu da ne, nereden çıktı bu askerler?”

Ve emir subayı gülümsedi.

Rahimov'u çağırıp taburu yerleştirmesi ve erlerin dinlenmesini sağlamasını emrettim, ben de emir

subayıyla yürüdüm.

Santrallerin yerleştiği karargâh komutanlarının nöbet beklediği odalardan geçip Panfilov'un yanına gittim. Jstünde telefonun ve durum haritalarının olduğu masanın arkasından enerjik bir tavırla kalktı ve hemen yanıma geldi. Kuvvetle tokalaştık, bir komutanın bir astıyla tokalaşması gibi değil, benim yurdumun insanları, Kazaklar gibi iki eliyle elimi tutarak tokalaştı.

“Oturun Yoldaş Momiş-Uli, oturun... Çay içer misiniz? Yorgunsunuz fakat benimle oturmaktan çekinmezsiniz değil mi?” Yanıtımı beklemeden kapıyı açıp birine seslendi:

“Yemek getirin. Mezelik bir şeyler olsun. Semaveri de getirin... Ne lazımsa tümünü..."

Ve bana döndü. Gülümsüyordu. Küçük, birbirine yakın, Moğol gözleri okşayıcıydı.

“Oturun anlatın. Çok adam yitirdiniz mi?”

Kayıpları aktardım.

“Yaralıları taşıyabildiniz mi?”

“Evet Yoldaş General.”

“Askerlerinizi rahat etmesi için gereken buyrukları verdiniz mi?”

“Verdim Yoldaş General.”

Panfilov telefonun yanına gitti ve tümen karargâh komutanını bularak ona ordu karargâhında Rokosovski'yi bulup çok değerli bir taburun düşmanı yarıp Volokolamsk'a geldiğini bildirmesini istedi.

Bir şeyler dinledikten sonra, haritanın üstüne eğilip sorulara başladı: Konuştuklarını duyuyordum:

“Peki kuzeyden? Sakin mi? Son haberi ne zaman aldınız? Ondan sonra? Hayır ben sessizliğe inanmıyorum? Sen biliyor musun? Bir defa daha soruştur. Bilgilenelim. Aldığın tüm bilgileri bana Yüzbaşı Gofman'la yollayın.”

Almacı bırakıp uzun süre haritayı izledi. Yüzü ağırbaşlı, gözleri kapalıydı. Sonra kendi kendine bir şeyler söyledi. Düşünmeden sigara tabakasını çıkarıp bir sigara aldı. Onu bir-iki defa masaya vurdu, ve aniden irkilip bana baktı:

“Affedin...”

Ve tabakasını uzattı.

"E. .. Yoldaş Momiş-Uli anlatın bakalım. Her şeyi anlatın bana.”

Elimden geldiğince kısaltarak anlatmaya karar verdim. Generali tutmayı istemiyordum. Düşünüyordum ki bu

koca savaşta benim raporuma ayıracak fazla zamanı yoktu.

“Yirmi üç kasım gecesi...” diye başladım.

“Şuna da bak,” dedi. “Nereden başlıyorsun?” Elini uzatıp sözümü aralamıştı. ‘ilkin yoldaki çarpışmalardan söz edin. Bizim zikzaklı sarmalımızı anımsıyorsunuz değil mi? Sizi nasıl etkiledi?”

Benim için bütün bu yaşadıklarımızdan sonra o küçük manevralarımız, Donskih ve Brudni’nin takımlarının yaptıkları ve artık geçmişte kalan önemsiz olaylar gibiydi. Panfilov'un onları niye sorduğuna şaşırıyordum. Bizim geçmişte kalan değersiz çarpışmalarımızın şimdi ne önemi vardı?

Panfilov düşüncelerimi anlamışcasına gülümsedi:

“Benim askerlerim, benim üniversitemdir," dedi. "Buna siz de dahilsiniz. Yoldaş Momiş-Uli. Sizin taburunuz sizin de üniversite-nizdir. Haydi bakalım ne öğrendiğinizi görelim.”

Bu sözler hemen kalbimi ısıttı. Her ne denli kendimi cesaretlendirmeye çabalıyorsam da kentin kötü görünüşü sinirlerimi etkilemişti. Bu kentte, silah seslerinin duyulduğu bu odada Panfilov gülümseyerek bana: “Haydi bakalım ne öğrendiniz?" diye soruyordu. Bu sade sorudaki içtenlik ve güven beni de sardı.

Bütün bedeniyle bana doğru eğilmiş olan Panfilov içten bir merakla yanıtımı bekliyordu.

Evet ne öğrendim acaba? E... Haydi ne olursa olsun. En önemli olanlarından başlayayım.

“Yoldaş General,” dedim. “Ben çağdaş savaşın psikolojik bir savaş olduğunu öğrendim."

“Ne dediniz: Psikolojik savaş mı?"

“Evet Yoldaş General. Nasıl psikolojik bir ortam varsa, bütün savaş da psikolojiktir."

Panfilov tekrar bana doğru uzanarak sordu:

“Psikolojik mi?”

Kendine has bir tavır alarak sustu. Düşündü. Daha sonra ne diyeceğimi merakla bekliyordu. Fakat kapı açıldı ve biri sordu.

“Girebilir miyim?”

“Evet, evet, giriniz.”

Elinde siyah bir dosyayla tümenin harekât şube müdürü Yüzbaşı Gofman girdi.

“Emriniz üzerine..."

“Evet... Evet. Oturun.”

Bu durum üzerine gitmek için kalktım.

“Nereye gidiyorsunuz. Yoldaş Momiş-Uli?" dedi. Sonra şakalaştı: “Kitabı en ilginç yerinde kapatmak istiyorsunuz. Böyle olmaz..."

O an bu sözlerin daha sonra sahiden bir kitaba girebileceğini bilir miydim?

“Haydi şimdi bir şeyler yiyin. ..’ ’

Panfilov büyük içtenlikle bir süre önce yemeklerle donatılmış masayı işaret ediyordu...

Hafif sesle yapılan konuşmaları dinlemenin doğru olmadığını düşünüyor fakat bazı tümceleri duyuyordum.

İstemeyerek duyduğuma göre Panfilov Alman saldırısına

uzak sakin bir bölgeden gelen bilgileri az buluyor, onları daha belirgin kavramak istiyor ve aranır bir biçimde denetiminde tutmaya çabalıyordu.

Sonra:

"Beni anladınız mı?” dediğini duydum.

General konuşmasını her zaman bu soruyla bitiriyordu. Bunu pek çok kez duymuştum. Panfilov bu sözlerini ezbere söylemiyor, sahiden karşısındakinin gözlerinin içine bakarak soruyordu.

Yüzbaşı kapıya yönelmişti. Panfilov tekrar ona seslendi. O sırada anlamını bulamadığım bir soru duydum. Bunu uzunca bir zaman sonra anlayabildim.

“Uzakdoğuluların temsilcisi buraya doğru yola koyulmuş mu?"

"Evet Yoldaş General. Yakında burada olur.”

"Sizden ricam, gelince onu derhal yanıma yollamanız.”

Bir baş hareketiyle yüzbaşıyı gönderdi ve yanıma geldi:

“Yiyin, yiyin Yoldaş Momiş-Uli.”

Kalkıp teşekkür ettim.

“Oturun. Rica ederim oturun.”

Eski tarz şiş karınlı bir semaver masanın üstünde ince bir ıslığa başlamıştı. Panfilov kendisine ve bana sıcak ve koyu bir çay koydu. Sonra bardaktan yükselen buharı içine çekti. Hafifçe dilini şaklatıp gülümsedi.

“E ... Hadi Yoldaş Momiş-Uli,” dedi. “Her şeyi sırayla anlatın. Beraber haritada kalemle işaretlediğimiz yerleri nasıl aştınız? Takımlar yollarda neler yaptılar?”

Anlatmaya koyuldum. Panfilov çayını yavaşça yudumlarken ilgiyle dinliyordu. Bazen, önemli noktalara

değinmeyen küçük hatırlatmaları oluyordu. İşte bu biçimde Donskih konusuna değindi.

"Evine, yakınlarına mektup yazdınız mı?”

“Hayır Yoldaş General."

“Bak bu olmadı. İyi değil bu. Askeri olarak da insani olarak da Yoldaş Momiş-Uli. Rica ediyorum yazın. Komsomol Komite-si'ne de bildirin.”

Panfilov, sonra Teğmen Brudni'yi eski görevine vermemi de emretti.

"O bunu hak etmiş,” diye fikrini söyledi. "Yoldaş Momiş-Uli, insanları son ana dek genellikle görevlerinden almamak gerekli. Asker silahına alışırcasına komutanına da alışır. Devam edin, devam edin...”

Ona taburun kasımın yirmi üçünde nasıl kuşatıldığını anlattım.

Panfilov bardağını yana itmiş halde dinliyordu. Bana doğru eğilmiş ilgiyle bakıyor ve sanki benim sözcüklere yüklediğimden daha başka anlamlar çıkarıyordu.

Anlattıklarımda bazı şeyler saptıyordu. Panfilov'a kuşatmadayken giriştiğimiz çarpışmaların detaylarını bildirirken, o, iki gece önce düşman saldırısında baş gösteren gevşekliğin nedenlerini çıkarsıyor ve kendisine farkında olmaksızın nasıl soluk al-dırttığımızı anlıyordu.

O zamanlar Volokolamsk'tan uzakta; kavşakta, yolu engellenen düşman bizim taburumuzla uğraşmak durumunda kalmıştı. Yolu engellenmiş, arkası koparılmış ve Almanlar bir zaman içinde saldırıya katılacak yedek birliklerini beklemek; bu nedenle de saldırının hızını düşürmek zorunda kalmıştı.

Bu savaşta mutlu bir tesadüftü. Fakat Panfilov bugünün, bu mutlu tesadüfünün, yarın düşünülmüş bir askeri sonucu haline getirmek istiyordu. Buna, birkaç gün sonra Panfilov bana yeni ödevler verirken dahaçokemin oldum. Evet onun askerleri onun üniversitesiydi.

Tekrar savaşın coşkusunu hissederek ona Alman konvoyunu nasıl yardığımızı, nasıl ateş açtığımızı nasıl Alman cesetlerini çiğneyerek ormana daldığımızı anlattım. Orman içindeki çarpışmayı anlatırken gururumu saklıyordum. Bu kısa süreli çarpışmada savaş biliminin ustalığını kavramaya başladığım hissine kapılmıştım.

Panfilov bana gülümsedi:

“Öyle bir anlatım tarzınız var ki, sanki bu yaylım ateşi siz icat ettiniz," dedi. “Yoldaş Momiş-Uli, unutmayın ki biz daha Çarın

ordusundayken böyle ateş etmiştik. Komutayla ateş etmişizdir. Büyük yaylımateş...”

Biraz düşündü ve devam etti:

“Bununla sizi incitmeyi düşünmüyorum Yoldaş Momiş-Uli. Sizin bunu keşfedişiniz ve onun sizi yönlendirmesi güzel. IJstelik çok güzel. Herde de hep böyle hareket edin."

Sustu ve okşayan bakışlarla konuşmamı bekledi:

“Tamamı bu kadar Yoldaş General."

Panfilov kalktı ve odada dolaştı.

“Psikolojik savaş..." dedi. Düşünceliydi. “Hayır bu sözcük bugünkü savaşın tümünü içermiyor. Bizim savaşımız daha kapsamlı. Fakat siz tank korkusunu, makineli korkusunu kuşatılma korkusunu dikkate alıyorsanız o zaman kesinlikle haklısınız."

Haritanın olduğu masaya yaklaştı ve beni çağırdı:

“Buraya gelin Yoldaş Momiş-Uli.”

Sonra özetleyerek durumu anlattı. Düşman, Volokolamsk'ı kuzey ve güneyden sıkıştırıyordu. Doğuda iki şosenin arasına yaklaşabilmişse de hâlâ Volokolamsk şosesinin bir yerine bile ayak basmamıştı.

“Ve burada kendi bölgemde -haritada yerleşme yerlerini işaret ediyordu.- duruyorum. Karargâhımı da burada kurmuşum. Doğrusu onu biraz daha geriletmem gerekli. Fakat o zaman bakarsınız alay karargâhları da biraz geriye alınır. Sonra tabur komutanları da bu yolu izleyip daha rahat bir yer bulurlar. Bunlar yönetmeliklere

de uygun olacak yönergelere de. Sonra siperlerde söylentiler yayılacak ‘karargâhlar çekiliyor' denilecek. Bu askerin direnişini kırar.”

Panfilov kendisine has bir biçimde gülümsedi.

“Psikolojik savaş... Hmmm...” dedi. Gülümsemesi sürüyordu. Sözcüğü sevmişti galiba. "Bu parçayı da,” Panfilov, bununla Volokolamsk önünde bıraktığımız yeri işaret ediyordu. “Alman'ı bir ay daha uğraştırabilseydik... Fakat kimileri direnemedi. Alman da bundan faydalanmayı bildi. Fakat her şeye rağmen on beşinden beri onu burada engelliyoruz sayılır. Evet işte Yoldaş Momiş-Uli, yengi kazandığın halde mağlup olabilirsin.”

“Nasıl Yoldaş General?”

“Bedel..." Panfilov, çok enerjik bir sesle yanıtladı: “Yengi için ödediğin bedel.”

Panfilov düşmanın Volokolamsk önlerindeki zayiatlarına ait, kendince kimi sayılar sıraladı, on beş bine yaklaşan ölü ve yaralı. O denli önemli bir yitik sayılmasa da Volokolamsk şosesini sıkıştıran düşman kuvvetleri için gene de hatırı sayılır bir yitikti.

Panfilov: “Fakat bize en gerekli olan olan şey, zaman," dedi ve top seslerini dinledi. Başı bir süre o yöne çevrik kaldı. Ve bana bakıp göz kırptı.

"Onların hâlâ gök gürültüleri geliyor. Fakat nerede kaldı şim-şekliği? Nerede o Yoldaş Momiş-Uli? Hitler'in elinden onu bizim ordumuz kaptı. Bu sayıya sizinle biz de dahiliz. Biz, Yoldaş Momiş-Uli, biz kazandık ve kazanıyoruz.”

Kısa bir süre sustu ve ekledi:

“Yengi kazanırken de yenilgiye uğrayabilirsin... Beni anladınız mı Yoldaş Momiş-Uli?"

“Anladım Yoldaş General."

Konuşmamız sonlanıyor, Panfilov bitiş soruları soruyordu:

“E... Asker, size ne belletti savaşta?”

Hemen Polzunov'u hatırladım.

“Affedin, Yoldaş General. Size Polzunov'dan söz etmeyi unuttum."

Panfilov düşündü... ve anımsayınca kaşlarını kaldırıp ilgiyle sordu:

“Aaa... E... Haydi anlatın...”

Kapı tekrar açıldı: Emir subayı girdi.

“Yoldaş General Yarbay Viterski sizinle görüşmek için geldi," dedi.

Panfilov hemen saatine göz attı:

‘İyi, çok iyi.”

Sonra elinde olmaksızın saçlarını düzeltti, kısa kesili fırça gibi bıyıklarına dokundu, kamburlaşmış belini doğrulttu. Çok ağırbaşlı bir karşılamaydı bu. Ama emir subayına bakıp:

"Benim için rica edin lütfen, biraz beklesin,” dedi.

Konuşmamızı hemen bitirmeyi istemiyordu. Generalimiz, büyüklenmeden bir tabur komutanına da zaman ayırabileceğini gösteriyordu.

“E... Haydi Polzunov?” dedi.

Ona ormanda “Kaçaklar” dediğimde nasıl ortaya çıktığını, onu son çarpışmada nasıl gördüğümü, nasıl etrafı zeki gözlerle araştırdığını gördüğümü ve tanka karşı nasıl bombalar savurduğundan söz ettim.

“Kutlayın onu,” dedi Panfilov, "Bunu unutmayın. Her asker dürüstçe gerçekleştirdiği görevler için sıcak sözcükler duymayı ister.”

Sonra benden önce o ellerini uzattı. Tokalaştık. Kazaklar'ın yaptığı gibi elimi iki elinin arasına almıştı.

“Sizden bir ricam var Yoldaş Momiş-Uli. Yararlılık gösterenlerin listesini bana çabucak bildirin. Listeleri bana derhal getirsinler, sizden bunu ertelememenizi rica

ediyorum... Evet gidiniz... Öyle sanıyorum ki yarın taburunuzu dinlendirebileceğim. Güle, güle...”

Çabucak yürüdü ve beni uğurlayıp kapıyı açtı.

“Yarbay Yoldaş buyrun.”

Cephede takılmayan al kenarlı kepiyle bir yarbay içeri girdi.

Kapıdan çıkmaya uğraşıyordum ki Panfilov, kolumdan tuttu ve gözleriyle gireni işaret etti, sonra kulağıma fısıldadı:

“Yoldaş Momiş-Uli bunlar destek birlikleri. Uzakdoğulu’lar. Yirmi günlük yoldan sonra zamanında yetiştiler. İşte Volokolamsk yolundaki savunma savaşı için size taze güçler.”

Bir an gözlerini bir coşku ve mutluluk ıslaklığı bürüdü.

Kapı peşimden kapanırken Generali bir defa daha gördüm. Saatini çıkarmış masanın üzerine bırakıyordu. Ufak tefek, kamburumsu, esmer ensesiyle artık sırtı kapıya çevrikti ve son derece kibar bir tavırla yarbaya oturması için yer gösteriyordu.

Dışarda koca damlalarla yağmur yağıyordu. Gökyüzü yere doğru uzanıp koyulaşmıştı. Ormanın kenarında silahlar patlıyor, hafif bir yanık kokusu geliyordu.

Çevredeki her şey grimsi bir renkle kaplanmıştı.

SİNÇENKO! ATI GETİR!

Momiş-Uli:

"Nereyi büyükçe bir noktayla noktalamıştık” diye sordu.

‘işte,’’ dedim. “Baurdcan, bakın.”

Kitabın ilk cildini yazdığım defterimi masa işlevi gören kont-raplak bir sandığın üstüne bırakmıştım.

Bitiş bölümü; taburun yürüyüşünden, düşman kolu arasındaki yarma harekâtından bahsediyor, sonrasında General Panfi-lov'la, Momiş-Uli arasındaki Volokolamsk civarındaki evlerin birindeki konuşmaları kapsıyordu.

Momiş-Uli, defteri gaz lambasına doğru aldı. Lamba, yeraltında gömme siperi ve defterimin üstüne eğilmiş Momiş-Uli'yi ışıtıyordu.

Tanışalı birkaç ay olmuştu. Bu birkaç ay zarfında Momiş-Uli kilo vermiş, yanakları çökmüş ve gölgelenmişti. Büyük gözlerinin akı saramış, savaşın gerginliği üstüne yığılmıştı.

Lambanın ışıttığı profilinde ilk tanıştığımız günlerde anımsadığım Hintli'yi gene görüyordum.

Defterin üzerine eğilmiş fakat kamburlaşmamıştı.

Okuduğu sayfaları ara sıra çeviriyor, bazen parmakları geriliyor ve siyah tuşlara basarcasına sayfaların üstünde kımıldıyordu. Sandığın üstünde duran gümüş tabakasından bir sigara aldı. Lambada kuruttuktan sonra yaktı ve hiç konuşmadan sigarasını içerken okumaya devam etti. Nihayetinde defteri kapattı.

Endişeliydim, nesöyleyecek diye meraktaydım. Fakat o suskundu.

"Buraya dek yirmi altı bölüm olmuş," diye anımsattım.

"Evet," diye fısıldadı. "Yirmi altı bölüm... Moskova önlerindeki savaşın on birinci günü..."

Siperdekilerin tamamı uyuyordu. Kaputları üzerlerinde, ot ve yaprakla oluşturulmuş şiltelerin serildiği çam ranzalarda yatıyorlardı. Sadece ikimiz, Momiş-Uli ile beraber Moskova önlerinde çarpışan taburun tarihçesini yazabilmek için. oturuyorduk. Mo-

Tiiş-Uli, sigara tüttürüyordu. Derin bir nefes çekiyor ve sigaranın ateşine bakıyordu.

"Yeni hikâyeye başlayalım," dedi. "Fakat şartı aklınızdan çıkarmayın."

"Hangi şartı?"

"Gerçeği yazacağımıza ilişkin olanı."

Beni sert ve ürkütücü bir bakışla süzdü. Ben de göz ucuyla onun duvara yaslı kılıcını süzdüm. İç çekişimi bastırarak, başka oir defter çıkarıp kalemi elime aldım. Baurdcan Momiş-Uli'nin gerçeği yazmadığım zaman keseceği elim şükürler olsun sağ-amdı.

Tertemiz defter açıktı, yazılacakları bekliyordu. Momiş-Uli, oaşladı.

Momiş-Uli:

"Panfilov'un yanından öğleden sonra ikiye doğru ayrıldım," diye başladı. Şakır şakır yağmur yağıyor, uğuldayan top sesleri duyuluyor, etraftan yanık kokusu geliyordu.

Kapı eşiğinde duraksadım. Kuvvetli esen rüzgâr nemliydi, Yağmur suları çamurlu derecikler gibi akıyor, damlalar yerde kabarcıklar oluşturuyordu. Sağanak uzun süre devam edeceğe benziyordu. Çarpıştığımız yerlerde erler böylesi yağmurlara 'ıslatıcı' derdi. Tuhaf bir isim. Askerlerim bu geceyi kapalı bir yerde, temizlenerek ve dinlenerek geçirecekti. Çok iyi.

Kulaklıklı şapkamı başıma iyice çekiştirip basamakları indim. Yağmur yüzümü, şapkamı ve yeni kurumuş pamuklu kaputumu ıslatmaya girişti.

"Yoldaş Kombat, size bir yağmurluk getirdim."

Önümde seyisim Sinçenko vardı. Siz onu biliyorsunuz. Zeki, alçakgönüllü, esmer, fakat mavi gözlü bir gençti.

Kazakistan'ın Rus köylerinden birinde dünyaya gelmişti. Çocukluğunu, Kazak çocukları gibi at sırtında yaşamıştı ve zorlanmaksızın Kazakça konuşuyordu. Yaşadığımız olaylar bu arslan gibi adama da kilo kaybettirmişti. Tüm yüzünü bürüyen kırmızılıktan yalnızca çıkık elmacık kemikleri üzerinde birer leke duruyordu. Fakat gri-mavi gözleri kalpağının altından neşeli ve şeytanca bakıyordu.

Koyu yeşil kauçuklu yağmurluğu omuzlarıma aldım. Üstünde hemen yağmurun çizgileri oluştu.

"Tabur karargâhı nerede?” diye sordum.

“Ta orada Yoldaş Kombat... Sağdaki ikinci sokakta"

“Tamam ben orayı bulurum. Sen şimdi fırla git. Tüm tabur karargâh subayları, bölük komutanları ve politik yöneticiler yanıma gelsin."

“Tümü toplanmış durumda. Karargâhta sizi bekliyorlar Yoldaş Kombat."

“Kim söylemiş?"

“Teğmen Rahimov.”

Sinçenko aniden gülümsedi.

“Ne gülüyorsun? Bildiğin bir şey mi var?"

“Biliyorum. Tabur yedekte. Bir gün dinleneceğiz ve..."

“Ve ne? Niye durakladın?”

“General de bizden hoşnut kalmış.”

"Asker telefonu mu?”

"Tastamam öyle Yoldaş Kombat.”

Bu konuşmayı devam ettirmedim.

"Savaş için gereken araçlar sağlanmış mı?"

"Evet Yoldaş Kombat. Yiyecek de getirdiler. Beş kasa da votka. Generalin bize bugün çift öğün verilmesi için buyruğu olduğu söyleniyor."

“Komutanlar bu yüzden mi toplandı?"

“Evet...” Sinçenko gülümsedi: “Komutanlar onları öğle yemeğine çağıracağınız düşüncesindeler."

"Öyle yemeğine mi? Bunu da nereden çıkarmışlar?"

"Politik yönetici Bozjanov. Kendisi de yemeği hazırlamaya başladı bile.”

"Senin de yardımınla değil mi?”

"Evet Yoldaş Kombat.”

Sinçenko, o andaki katılığımın sclhteliğini biliyor ve beni gülerek izliyordu.

Tabur karargâhının yerleştiği boyasız ahşap evin önünde -üst kattaki pencereden, çekilen telefon tellerinin uzadığı seçiliyordu.- nöbetçi duruyordu. Siyah, sert yağmurluğu dimdik durmasını ve bana tam bir selam vermesini engellemedi. Makineli tüfek arabasının sürücüsü, ufak tefek Garkuşa'yı ayırt ettim.

“Merhaba Garkuşa... Uyumuyorsun ya?”

Garkuşa, hiçbir zaman ele geçmemesine rağmen taburda şeytanlıkları ile ünlenmişti. Askerler onu arkadaşlık duygusuna tam olarak bağlı, ateş altında korkmadığı ve komutanları da çekinmeden yanıtladığı için beğenir, kimini öfkelendiren fakat askerliğin zorlu yaşantısını hafifleten şakalarını da affederlerdi.

“Siz neler söylüyorsunuz? Yoldaş Kombat,” işte gene komutanının karşısında çekinmeden konuşuyordu, “bende uyuyaya-cak göz görüyor musunuz?”

Şimdi bu ufak tefek, araba sürücüsünü seviyordum. Şeytanlık yüklü yüzünden yağmur süzülüyordu.

“Tamam Garkuşa... Biraz daha diren. Seni değiştirdiklerinde ısınırsın.”

Yanıtı derhal yapıştırdı:

“Gerçekten mi?”

Bu uygunsuz soruyu duymamazlıktan gelip içeri girdim.

Salonu geçip, odanın kapısını sonuna dek açtım. Ve eşikte donakaldım.

Önümde son derece tuhaf bir manzara vardı: Rahimov'un çağırdığı bölük komutanları ve politik yöneticiler, bitimsiz çarpışmalardan ve geceki yürüyüşten yorgun düşmüş, tamamı uykuya dalmıştı. Hk uyuyan galiba bölük komutanlarından Panyükov'du, çünkü en iyi yeri o kapmıştı. Duvar dibindeki tek tahta kerevete uzanmıştı. Bölük komutanlarının en genci ve en enerjiği olan Panyükov bu arada tıraş olmaya ve üstünü değiştirmeye de fırsat bulmuştu.

Fakat anlaşılan tümü tıraş olmuştu. Odayı pencerenin açık olmasına rağmen ayak kokusuyla beraber bir de l osyon kokusu doldurmuştu. Galiba buralarda bir askeri kantin vardı ve onlar oraya gidebilmişlerdi.

Panyükov'un yanına aynı bölüğün politik yöneticisi Dordiya uzanmıştı. Gömleksizdi, yalnızca açık mavi renkli iç atletiyle ya-

tıyordu. Galiba söküklerinin dikilmesi için birisine rica etmişti. Çünkü elinden asla böyle bir iş gelmezdi -bunu bizim Sinçenko yapıyor olabilirdi.- fakat o gömleğinin gelmesi için sabredeme-mişti.

Diğerleri, tahtanın üzerine kaputlarını yaymış gaz maskelerinden de yastık yapmışlardı. Üçüncü bölük komutanı Filimov'un al yüzü uykuda sarı gibiydi.

Rahimov'un uzun, karayağız yüzüyse toprak sarısıydı. Bozjanov'un yanakları yanıyordu. Parçalanmış makineli tüfek bölüğünün komutanıysa büzüldüğü yerde çocuksu sesler çıkarıyordu. Sürekli sakin olan politik yönetici Tolstunov ise uyumadan çizmelerini çıkarmış ve ayak bezlerini asker tarzı üzerine örtmüştü. Başının altında sıkılmış yumruğu, pamuklu kaputu sırtında, uzun şapkası başında uyuyordu. Tıraş olmayan ve sakalı kırmızı bir fırça gibi görünen de oydu.

Duvarın dibine kıvrılan bağlantı eri Tkaçuk da olduğu yerde uykuya dalmış telefonun almacı elinden yere kaymıştı.

Kimseyi uyandırmaya kalkışamadım. Bir sigara yaktım.

"Geri dur. Öldüreceğim sizi."

Zaev birden yattığı yerden haykırmaya girişti. Ardından gözlerini açtı ve beni fark etti.

"Zaev, kime bağırıyorsun öyle?"

Gözleri kırpışıyordu. Hâlâ toparlanamamıştı:

"Şunlara," dedi. "Kuşatmadayız bırakırsam dağılıverirler."

Kahkahalarla atmaya başladım. O zaman durumu anladı ve yerinden fırlayarak bağırdı:

“Hey kalkın. Hazır ol! Subay beyler!”

Bir yandan gülüyor bir yandan da ona laf yetiştirmeye çabalıyordum:

“Amma da döktürdün ha Zaev!”

“Subay beyler!” diye bağırmak nereden de aklına esmişti. Bunu kendisi de bilemedi.

Bir selam alıp karşıma geçti. Nemli kaputunun altındaki gömleği ve çamurlu çizmeleri hâlâ kurumamıştı. Şapkasının kıyıları yukarı havalanmış, bağcıkları iki tarafa sarkıyordu. Çıkık elmacık kemikli çökük yanakları ve yüzüne yapışık gibi duran burnuyla

kimse onu yakışıklı bulmazdı. Otuz yaşında olmasına rağmen genellikle onun henüz olgunlaşmadığını bazı parçalarının daha oluşmadığını düşündürürdü bana. Bütün bunlara rağmen onu severdim... Her şeyde eline çabuk ve yaratıcıydı. Tuhaflıklarında bile. Onu bir zamanların tanınmış Kraçuna'sına yakın buluyordum. Anımsarsınız film yıldızı. Sırık gibi uzun ve ciddi yüzlü bi-•iydi. Filmlerinde sürekli bir şeyleri yolunda gitmezdi. Tombul Malço ile beraber oynarlardı. Zaev’i ara sıra yaptığı eşekçe hareketlerinden dolayı “Kraçuna" diye düşünürdüm. “Gerçek Kraçuna.’’

Önü kapatılmamış kaputu ve çözük şapkasını gösterdim:

“Kendine çekidüzen ver.”

“Başüstüne Yoldaş Kombat. Çekidüzen vereyim."

Başından şapkasını alıp baktı. Palaskasını düzeltip tabancasını yerleştirdi. Ardından çakısını çıkardı. Kıyıya istiflenmiş odunlardan bir dal kesip çizmelerini silmeye koyuldu.

Zaev'in haykırışına uyanan komutanlar çabucak yerlerinden fırladı. Yere atılmış kaputlar alındı. Sadece Tolstunov, acelesiz davranıyor ustaca, çizmelerin altına giyilen sargılarını çözüyor ve neler olduğunu kavramak için etrafına bakınıyordu.

"E... Subay beyler!” dedim. “Bu şerefe nail oluşumun nedeni ne. Rahimov sizleri niçin toplamış?”

Rahimov esas duruşunu almıştı. Elleri pantolon çizgisinin hi-zasındaydı. Fakat fikrimi sorarsanız dağcı uzmanına bu tavır yaraşmıyordu.

Zaev konuşmaya devam etti:

“Bölük komutanlarıyla politik yöneticilere de siz geldiğinizde burada olmaları için çağırttırdım. Taburda anormal bir hal yok. Şimdi tabur dinleniyor.”

“Niye dinleniyorlar? Peki silahların temizlenmesi ne oldu? Dordiya. Buraya büyük bir rahatlıkla yerleşmişsiniz. Gömleğini de çıkartmışsın. Bölüğündeki erler silahlarını temizlediler mi?"

Dordiya utandı. Görünüşünde bir başkalık vardı: Açık sarışın neredeyse beyaza yakın saçlıydı. Babasının Gürcü çizgilerine sahipti. Şimdi o yakışıklı yüzü kızarmıştı. Üstelik, mavi atletinin kapatmadığı göğsünün de kızardığı seçiliyordu:

“Galiba," dedi. Kekeliyordu. “Galiba temizlendi. Bölük komutanı emretmişti. Benim haberim yok."

Onunla konuşurken Dordiya devamlı sıkılırdı. Taburda onu muhallebi çocuğu sayıyorlardı. Şimdi gözlerini benden ayırmaması ona ağır geliyordu. Direndi ve kara gözlerini eğmeyip yüzüme baktı.

“Hayır Dordiya. Komutan komutandır. Erlerin silahını kontrol etmek ilkin senin işindir. Fakat bana doğruyu söylemen iyi. Bakalım bölük komutanınızın fikri ne?”

Panyükov'a baktım. Her şeyi tamamdı ve bir yanlışını bulmak imkânsızdı. Hemen esas duruşunu aldı. Kömür gibi saçları olan başını birazcık geriye atıp rapor verdi:

“Silahların temizliği için emir verilmiştir Yoldaş Kombat.”

“Denetlendi mi?”

“Ben denetledim.” Zaev'den kırgın bir ses çıkmıştı.

Hemen döndüm başkası biriyle konuşurken lafa karışan Za-ev'e gerekeni söylemek istiyordum. Fakat alaycı bir ses duyuldu.

“Kombat!” Konuşan Tolstunov’du: “Bugün hoşgörünüzü dileriz.”

Taburda bana “Kombat” diyebilen yalnızca oydu. Benden kıdemliydi. İşi alay politik yöneticiliğiydi.

Çizmelerini giymiş, uzandığı kerevetin kıyısında oturuyordu.

“Kombat ben bölükleri gezdim,” diye konuşmaya devam ettim. “Her şey tam, koyunlar kazanlarda, tütün de verildi. Silahlarını temizleyecekler. Takım komutanları görevlerini biliyor. Bizse sen bizi öğle yemeğine çağırdığın için geldik. Tümümüze böyle denildi. E... Haydi ver şöleni bakalım.”

Etrafımdakileri izledim. Tümü savaşta sınanmış, ateşle denenmişti.

Hemşerim Bozjanov’un değirmi yüzünde bir gülümseyiş ayırt ettim. Arada Sinçenko’nun pembeleşmiş yüzü görünüyordu. Onlar, Bozjanov ile Sinçenko arkadaştı, Bozjanov sürekli. atım Li-sanka'ya ekmek kabuğu ve şeker verirdi. Sinçenko da onun boş zamanlarında atla dolaşmasını sağlardı. Bozjanov, aralarındaki bu küçük gizi saklamayı bir türlü beceremezdi Çelik gözlerinde-

- parıltı her şeyi açıklıyordu. Diğer odada ikisinin hazırladığı şö-sn bizi bekliyordu.

Gözlerimi yakalayan Sinçenko derhal kapıyı kapadı. Bozja--ov bakışını indirdi fakat gülümsemeye devam ediyordu. Galipti. Jişarda yağmur şıkırdayıp, top sesleri kulağımıza çarparken biz ::ıayram ediyorduk. Burada tamamı gülümsüyordu. Onlar bana askerin bu dinlence günündeki gülümsemesini de veriyorlardı. Sobanın kıyısında ateşi sönük pipolar ve *Moharka* izmaritleri . ardı. *Moharka* sigaramızdı.

“Bozjanov, yemekte *bişparmak* davar mı?"

Bişparmak ulusal yemeğimizdi.

Gülerek yanıtladı:

“Hayır Yoldaş Kombat. Pirinçli kuzu var." Dudaklarını şapırdattı. Tümü gülüştü.

Rahimov:

‘İzin verirseniz," dedi ve kapıyı işaret etti.

Tolstunov gene söze karıştı:

“Artık i zin çıkmıştır. Görmüyor musunuz arkadaşlar tabur komutanı yemeğe buyurmanızı istiyor."

Ve kapıya doğru yöneldi.

“Biraz bekle Tolstunov," dedim. ‘İlkin Generalin bir emrini yerine getirmeliyiz arkadaşlar. Oturun. Sigara yakabilirsiniz.”

Zaev: “Nereye oturalım?” dedi ve çıktı. Biraz sonra da omuzunda bir kerevetle dönüp onu duvarın önüne bıraktı.

Ev sahiplerinin bıraktığı bir sıra olmalıydı. Odada yabancısı olduğumuz bir hayatın sıcaklığı henüz duruyordu. Cam kıyısında unutulmuş oyuncak bir bebek bir başına yatıyordu.

Konuşacaktım ki telefon çaldı. Alay komiseri politik yöneticisi Tolstunov'u telefona çağırıyordu.

İç çeken Tolstunov:

“Garanti papara yiyeceğiz," dedi. “Çoktan gidip rapor vermeliydim."

Almacı aldı:

“Başüstüne Yoldaş Komiser on dakika sonra geliyorum. On dakika izin verin.”

Almaçtan bağırışlar duyuluyordu. Galiba, alay komiseri Tols-tunov'u azarlıyordu.

“Duyuyorum ... duyuyorum." Politik yönetici kopuk kopuk yanıt veriyordu. “Duyuyorum Yoldaş Komiser, duyuyorum... Hemen."

Almaçtaki gürültüler hafifledi. Aniden Tolstunov konuştu:

“E... İzin ver Pyotr Vasiliyeviç. Bir defa insanlar gibi toplanmışız şurda. Tabur komutanımız, Generalin yanından geldi. Ne? Evet birer kadeh atacağız. Sen meraklanma. Hepimiz onun yanında saygılı olacak. Sululuk etmeyiz korkma. İzin ver Piyotr Vasiliyeviç..: Tamam bir çeyrek sonra. Başüstüne çeyrek saat sonra yola çıkıyorum. Teşekkürler Yoldaş Komiser."

Tolstunov almacı telefoncuya verip sordu:

"Saat kaç?"

“On dört kırk... Akşama daha iki saat var."

Bize gündüz ve geceyi ayıran vakti ölçme huyu savunma savaşlarından mirastı. Düşman farklı zamanlarda saldırıya başlardı. Fakat bu sürekli ortalık aydınlıkken gerçekleşirdi. Karanlık basınca bilirdik ki bizden sayı olarak çok, tanklara sahip düşman bir gün daha bekleyecek ve biz bir gün daha kazanacağız.

Odayı apansız sessizlik bürüdü. Sessizlikte kulaklarımıza çoğalan top sesleri çarpıyordu. Dışarda tank savaşı vardı.

“Beni dinleyin," dedim. Etrafımı almış olan subaylar ilgiyle bakıyordu.

Tümen komutanı ile konuşmamı, bana çarpışmalar konusunda nasıl detaylı sorular yönelttiğini anlattım ve: ‘Yararlılık gösterenlerin listesini hemen bugün istiyorum' dediğini söyledim. “Anlaşılan komutanımız yararlılık gösterenlere takdirname verecek," dedim.

“Bu zor bir iştir arkadaşlar. Bu büyük bir onur ve gururdur. Tabur yiğitlerinin adları özenle seçilip değerlendirilmeli... Bir saat sonra bu konuya döneceğiz. Sizlerden takdirnameye hak kazananların listesini isteyeceğim ve şimdi Tolstunov’u yemek yemeden hiçbir yana göndermeyeceğiz. Evlerimizin yüzünü ak çıkaralım. Bozjanov onları buyur et."

Bozjanov taşkınlaşmış keyfiyle bitişik odanın kapısını açtı. Hayır, şölen soframız masa örtüsüzdü. Sahiplerinin bıraktığı eve bizimle siper adeti de gelmişti. Masaya gazeteler serilmiş ve onun üzerinde de büyükçe kesilmiş salam parçaları konmuştu. Kapakları yukarıya bükülmüş et konserveleri duruyordu. Salatalık turşusu erlerin yemek kaplarının içindeydi. Bozjanov'un söz ettiği pirinçli kuzu henüz mutfakta bizim yaşlı aşçımız Vahitov tayfından hazırlanmaktaydı. Yanlarda taslar ve köşeli su kapları vardı. İznim olmadan içki şişeleri koymaya kalkışamamışlardı "E. .. Bozjanov peki votka hani?” diye sordum.

Gözünü kırpmadan yanıtladı:

"Masa altında.”

Gülüştüler. Yarım bardak içmelerine izin verdim.

Zaev: “Az ama. ..” diye mırıldandı. Sonra kendisine bir teneke kupa alıp Bozjanov’a göz kırptı. Bozjanov'da karşı çıkma ve şakalarla onun kupasını doldurup sordu:

“Arkadaşlar kim şerefe kadeh kaldıracak?”

Panyükov hemen kadehini kaldırıp bağırdı. Taburda o “şerefe" ustası olarak anılırdı. Düşünmeden konuşmaya girişti:

“Dünya, arkadaşça dayanışmalar üstünde kurulu. Arkadaşlığa i çelim arkadaşlar. Savaş arkadaşlığına.”

Sözleri ilgi gördü. Bense bayat gibi karşıladım. Daha coşku-landırıcı şeyler duymayı istiyordum. Eh ne yapalım bu da yeter. Aniden Zaev'in sesi duyuldu:

"İzin verin Yoldaş Kombat devam edip tamamlayalım." Başımla onayladım. Zaev'in hâlâ kurumayan şapkası palaskasının kıyısından sarkıyor, tıraşlanmış yükseltili kafası pırıl pırıl parıldıyordu. Çıkık kalın kaşlarının altından çevresini gözledi. Temiz insanların tümünde olduğu gibi bu temizlik bizim Kraçu-na'yı da sevimli hale getiriyordu. Kupasını kaldırdı:

“Arkadaşlar silahlarımıza içelim.”

Tolstunov: “Silahlarımıza mı?” diye sordu.

“Evet...” dedi Zaev “Ta kendisi için...”

Kadeh kaldırma nedenini daha iyi kavratabilmek için şarkı söylemeye girişti:

“Bir tek yol var önümüzde

Biz kuşatılmışız silahlarla."

Bu tümümüzün bildiği henüz çocukken öğrendiğimi/ bir şarkının sözleriydi.

Bu şarkı oldukça beğenildi. Tümümüz içtik.

Hızlı hızlı salam parçalarını çiğneyen Tolstunov, acıyla, pirinçli kuzunun pişirildiği mutfağı izledi ve masadan kalktı.

"Beni bağışla Kombat. Ben gidiyorum. Yoksa Komiserin çektireceği var."

Tümü yarımşar bardak daha içki doldurdu. Sinçenko için de bir kadeh bulundu.

Biraz konuşmak için ayağa kalktım. Fakat nöbetçi telefoncu omuzuma dokundu.

"Yoldaş Kombat, telefondan çağırıyorlar. Tümen karargâhından."

Almacı aldım. Masadakiler sus pus oldu.

"Efendim,” dedim.

"Momiş-Uli?”

“Evet."

“Dorfman konuşuyor. Tümen komutanının emrini iletiyorum. Alarma geçildi. Derhal tümen bölgesine doğru yola koyulacaksınız. Yeni emri verecekler."

“Topçularla birlikte mi?"

‘‘Tüm savaş araçlarınızla. Derhal.

“Başüstüne Yoldaş Yüzbaşı. Anlaşıldı.”

Galiba bir şeyler oluyordu. Yüzbaşı Dofrman sakindi fakat “Derhal” sözünü iki defa kullanması bir tesadüf olamazdı. İşte yemeğimizin, dinlencemizin sonu.

“Sinçenko! Atı getir."

Bu sözlerim karargâhım i çin alarm durumuydu. Alarm ise endişe anlamına gelir.

“Arkadaşlar. Tümen komutanının emri.”

Tamamı ayaklandı.

"Tümen komutanı taburun derhal alarm halini almasını emretti. Beni tümen karargâhına çağırıyor. Benim yerime emirleri

Teğmen Rahimov verecek. Askeri kaldırın. Bölükler yürüyüşe başlasın."

Kapı açıldı ve aşçı Vahitov, üzerinden dumanları tüten pirinçli kuzuyla geldi. Herkes onu görmemezlikten geliyordu. Zaev bağırdı:

"Haydi bir tek daha içelim."

Ve vakit yitirmeden kupasını başına dikti. Peşinden bir turşuyu kütürdetip en önce kapıya yürüdü. Yürürken kalpağını da giyiyordu. Çözük kulaklıklar gene havaya dikildi. Bağlar tekrar aşağı doğru sallanıyordu.

Peşinden bağırdım:

“Zaev bağcıklarını bağla."

“Başüstüne Yoldaş Kombat. Bağcıkları bağlayacağım.”

TÜMEN KARARGAHI

Tümen karargâhının önünde eyerli birkaç at vardı. Lisanka'yı sert bir tavırla durdurdum. Islanmış derisinden buhar tütüyordu. Beni, su birikintileri ve çamurlu yollardan geçirip birkaç dakikada buraya getirmişti. Volokolamsk şosesi ve asfalt burada birleşiyordu.

Akşam olmasına yaklaşık bir saat vardı. Fakat aralıksız yağan yağmur, gri kara gökyüzü, günü karartıyordu. Perdesiz pencerelerden aydınlık sızıyordu. Karargâhta elektrik vardı. Az önde aynı sokakta

Panfilov'un yaşadığı ev görünüyordu. Açık pencerelerde camların pırıltısı seçiliyordu. Galiba Panfilov karargâha gitmişti.

Bugün generalin yanına; bu eve gitmiştim. Kısaca anımsatayım. Tümenden ayrılma durumunda kalan taburum birkaç gün yaylım ateşiyle Almanlar'ın içinden kurtulmuş ve Volokolamsk'a ulaşmıştı. General, taburun geçtiğini pencereden görmüş ve derhal emir subayını yollayarak beni çağırtmıştı. ki eliyle elimi tutup tokalaşmış ve Kazak yöntemiyle sıkmıştı. -Panfilov, Ortaasya'da uzun zaman kalmıştı, Kazak geleneklerini iyi bilirdi.-

Ve sormuştu:

"Kendinize yolu nasıl açtınız. Çok zayiat verdiniz mi?"

Panfilov taburun dinlendirilmesi için telefonla emir yağdırmıştı.

"Siz Yoldaş Momiş-Uli, masaya buyurun, birkaç yudum içip bir şeyler atıştırın. Ardından anlatırsınız."

Anlatırken bir yandan da generalin haritasına işaret koyuyordum. Bu haritanın üstüne tümenin tarihçesi yazılıydı. Düşmanın Volokolamsk'ı zapt etmek için acelesi vardı. Koyu mavi oklar saldırı halindeki Almanlar'ı gösteriyordu. Oklar artık Volokolamsk istasyonuna ve demiryoluna dek gelmişti.

“Yolumuz buradaydı Generalim. Bir Alman birliğini burada yere mıhladık."

“Durun biraz... Ne zaman oldu bu? Saat kaçtı? Şimdi bazı şeyleri kavrıyorum."

Benimle fikirlerini paylaşıyordu. Şimdi iki gün önce epey kuvvetli bir Alman atağına karşı çıkmaya çabalarken niye baskının aniden hafiflediğini kavrıyordu. Birden rahat soluklanmaya başlamıştı. Bu tam aynı gün aynı saatteydi. Volokolamsk'tan uzakta, silahlarımız kendi kendine ateşlenmiş ve tümenden ayrı düşmüş taburumuz düşman birliklerini koparmış, Almanlar bir süre ataklarını sürdürecek kuvvetten yoksunlaşmışlardı.

Panfilov: “Siz Almanlar’a baskın vermişsiniz,” dedi. “Onlar bu tür şaşırtıcılıklara ilk defa rastlıyor. Sonra elbette ölüp güç yitiriyor ve mutlaka sizin bu afallatışınızın tesadüfi olduğundan da haberleri yok...”

Ve bana farklı sorular da sormuş ve nihayetinde şöyle demişti:

“Taburunuza gelince... Bakın ben ihtiyatımı oraya zorlu bir ödev için yolladım. Onun yerini alacak tabur şimdi sizinki. Benim yedeğim olacaksınız. iterim ki sizi bir gün bir gece dinlendireyim. Beni anladınız mı?"

“Evet Yoldaş General."

"Şimdi gidip dinlenin.”

Kapıyı kaparken Generali bir kez daha gördüm. Ufacık, hafif kamburumsu ensesi ileri doğru eğilmişti.

‘İsterim ki sizi bir gün bir gece dinlendireyim.” Generalin evinden çıkalı henüz iki buçuk saat geçmemişti. Beni tekrar yanına çağırıyordu. Acaba ne oldu?

Karargâhta yanımdan bir subay koşup geçti. Çizmelerinden su ve çamur fırlıyordu. Daha önce Panfilov’un karargâhında görmediğim bu gerginlik, öfkelendiren durumun zorluğunu ortaya koyuyordu.

Niçin bilmem silah sesleri durulmuş, kentin üzerini bir sessizlik kaplamıştı.

Beni elli adım kadar arkamdan izleyen Sinçenko yetişti. Attan inip dizginleri ona verdim. Acelem yokmuş gibi Lisanka'nın burnunu okşadım. Bu yaptığım ona mı, kendime mi sükûnet aşılamak içindi bilemiyordum...

Kapıda yolumu bir nöbetçi kesti. Karargâh nöbetçi amirini çağırdılar.

"IJsteğmen Momiş-Uli," diyerek kendimi tanıttım. “Beni istemişler.”

"Tamam... Evet. General sizi bekliyor. Benimle gelin.”

Öndeki çift odada, karargâh subaylarının bazıları oturmuş bazıları ayakta tam teçhizattı halde yeni bir göreve çıkmak üzere hazır duruyordu. Hemen tümünü

Alma-Atı'dan tümenin oluşturulduğu ilk günleden tanıyordum. O günlerde bir süre karargâhta görevlendirilmiştim.

Masa da üç-dört telefon duruyordu; ikisi ile konuşuyorlardı. Soba gürül gürül yanıyordu. Tam önünde ayaklarını sobanın açık kapağına uzatmış upuzun boyuyla tümen topçu komutanı albay oturuyordu. Onu birkaç gün öncesinde çekilen topçuları izlerken dürbünle görmüştüm. Adamlarının ve toplarının üstüne yüzlerce mermi yağıyordu. Babası bir asker olan o ihtiyar albay, durup tabakasını çıkarıp bir sigara yakmanın ardından, bir topçu grubunu çevirmiş ve Almanlar'ı yanıtlamasını, ateş açmasını sakince emretmişti.

Şimdi hasır koltuğa oturmuş, ayaklarını rahatça uzatmış, eklemleri boğum boğum elini sobada ısıtıyordu.

Yanında, topçu bağlantı telefonu, etrafında da subayları vardı.

Albay bana seslendi:

"Momiş-Uli? Taburunla mı geldin?"

"Evet Yoldaş Albay."

"İyi ... E, haydi git, git..."

Diğer odada Yüzbaşı Dorfman telefonla konuşuyordu. Genç yüzü her zaman enerjik ve inceydi. İşte şimdi de bana gülümsedi. (Dnünde mavi ve kırmızı kalemle işaretli bir harita vardı. Dorfman; birine inatla:

“Orman elimizde mi?” diye soruyordu. Sonra devam etti: "Evet... Evet, yerinizde durun. Ormanda makineli tüfekler mi tutuyor orayı? Galiba. Bir keşif yaptırıverin, bağlantı... Peki demiryolu makasını tutuyor musunuz?”

Konuşmasına aralamadan eliyle bana yarı açık kapıyı işaret etti. Bu ‘İçeri gir” demekti. Buna rağmen oyalanmayı sürdürüyordum. Çünkü izin verilmeden generalin yanına girme cesaretini kendimde bulamıyordum. Odada, aynı kapıya bakıp, birini bek-lercesine, tümen politik kısım komutanı Albay Goluşko geziniyordu. Kalpaklıydı, kaputu üstündeydi ve palaskası iyice sıkılıydı. Heran atak tavırlı biriydi fakat o an beni şakayla karşılayamadı: “Tümen ihtiyat tabur komutanı mı?” diye sordu.

“Evet.”

"Hemen yanına girin.”

Kapıyı açar açmaz kulağıma, benimle ilgili olmayan sert bir tümce geldi:

"Skandal. Biz de size güvenmiştik...”

Aynı anda Panfilov'u seçtim. Yüzü asıktı. Bu zalimce, sert sözler onaydı.

Yanında tombul, başında generallerin taktığı kuzu derisinden kalpağı olan, siyah derisinde rütbeleri olmayan ceketli biri vardı.

Panfilov'u selamlayıp "Yoldaş General," dedim.

Panfilov bana yöneldi:

"Yoldaş Momiş-Uli. Size Ordu Komutan Yardımcısı General Zvagin'i tanıştırayım."

Deri ceketli adama yöneldim:

"Yoldaş General izin verirseniz tümen komutanımla konuşabilir miyim? Ben Tabur Komutanı Jsteğmen Momiş-Uli."

Yüzü asıktı:

"Bu partizanlık da ne oluyor? O taşıdığınız kılıç da ne?"

Derhal yanıtladım:

"Esasen ben topçuyum. Bu unvanım da şimdiye dek alınmadı. Kılıcımı da yönetmelik gerektirdiğinden taşıyorum."

Zvagin hoşnutsuz bir biçimde başını salladı ve Panfilov'a baktı.

"Nasıl bir yöntem uyguluyorsunuz? Bir tabur komutanı nasıl oluyor da doğrudan doğruya size, tümen komutanına çıkabiliyor?"

Panfilov kızardı. Gözlerinin kıyısı iyice kırıştı. Karayağız teninde lekeler halinde kırmızılıklar belirirken dudakları kasıldı. Biz Panfilov'un bu küçük özelliğinin farkındaydık. Sinirlendiğinde böyle lekeler oluşuyordu. Fakat tez geçerdi.

Doğrusu Zvagin haklıydı. Panfilov kendisini subaylarına karşı çok üstte tutmazdı. Bu, onun zayıf tarafıydı. Kapısı herkese açıktı. Tabur komutanı değil takım komutanları da odasına girebilirdi. Jstelik gözden kaçan erler de.

Benim tümen ihtiyat tabur komutanı olduğumu belirtti. Panfilov'un sesi kısıktı ve hafif çıkıyordu. Yanında kendimi suçluyor ve sıkılıyordum.

Zvagin bana yöneldi:

"... İhtiyat tabur komutanı. Peki kaç süngüye sahip?"

Yantladım:

"Altı yüz süngü, dört ağır makineli ve dört top."

Zvagin'in sarımsı yüzü ışıdı. Aniden dudaklarının canlandığını fark ettim. Önceleri onlar iyice kısık bir çizgi gibiydi:

"Çelikleştiler mi?" diye sordu. “Savaşa katıldılar mı?"

"Evet,” diye kısaca yanıtladım.

Panfilov söze karıştı. Esmerleşmiş teninden kırmızı lekeler silinmişti. O birkaç sözcükle, Almanlar'ın, bizim bağlantımızı koparmalarının ardından nasıl kendf kuvvetimizle kavşağı ateşe tuttuğumuzu ve Moskova'yı kuşatmak için Volokolamsk’a giden

Hitler askerlerini nasıl yirmi dört saat yere çivilediğimizi anlattı.

Panfilov gözlerini benden ayırmaksızın:

Üstelik emirle de değil. Onun ufak, birbirine yakın, hafif Moğol gözlerinde bir endişe ve bir karara varmanın gerginliğini fark etmiştim. Galiba bir şeye kesin karar alabilmek için sesli düşünmeyi istiyordu. Elini sıfıra vurulmuş kafasına götürdü. Panfilov, sıkıya geldiğinde ensesini kaşırdı, fakat birden ürperip durdu. Ardından:

“Alay’ı zorunlu olarak çekilip, bağlantısı kopunca emir almadan," diye tekrarladı. “Esasen farklı bir emir verilmişti. Çekilip tümene katılma emri Oysa çekilmedi ve düşmanın yolunu kesen en hassas kavşağı zapt etti. Gereksiz mi? Tabii ki gerekliydi. Yine de... Yine de... işte böyledir bu kılıçlı partizan.”

Panfilov o bildiğim yarı alaycı gülümsemesiyle beni tanıtırmış gibi eliyle işaret etti. Belki de her zamanki gibi şakacı konuşmasına devam etmek istiyordu. Bir

gülümseme dudaklarında belirip silindi. Yüzünü tekrar astı. Daha ihtiyar gibi oldu, bozuldu. Yüzüne ilk bakıldığında dikkati çeken tek beyazsız kara kaşları kıvrılarak bir dik açı oluşturdu.

Fakat Zvagin artık uysallaşmıştı.

“Ya öyle mi?” diye mırıldandı. “Kazak ha?”

“Evet."

“Çok iyi.”

Zvagin’in konuşmaya devam etmesini bekliyordum: ‘1yi, yani tabur bir Kazak tarafından idare ediliyor.” Bunun benzeri sözleri Ruslar’dan epey duymuştum. Onlar, bu sözlerle benim ulusal gururumu incittiklerini anlamıyordu. Galiba Zvagin bu konuda bir altıncı hisse sahipti.

‘İyi," diye tekrarladı. “Şimdi General size bir ödev verecek. Fazla konuşmayacağım. Sağ kanatta düşman tümen cephesini yardı. Karanlıkta karşı atağa geçerek Almanlar'ı atıp, savunma hattını tekrar eski durumuna getirmek zorundasınız. Peşinden de mevzi alıp yerinizde duracaksınız. Anlıyor musunuz. Yoldaş Tabur Komutanı?”

“Anlıyorum Yoldaş General," diye yanıtladım.

Zvagin devam etti:

“Bugün ve yarın Moskova savaşının sonuç günü," biraz durup düşündü. “Düşman yorgunluktan tükenmiş ve kansız halde. Son çırpınışlarını yaşıyor. Bizim onu engellememiz gerekli. Bunu başarabiliriz. Başarmak zorundayız da. Gerekirse biz tümümüz, politik komutanlar dahil, tümümüz savaş meydanına atılmak durumundayız. Hâlâ geri çekilmemiz çok utandırıcıdır. Bir skandaldir. Fakat biz yine tümen savunma hattının yarılmasına seyirci kalmışız.”

Panfilov kamburlaşmış, biraz başını eğmişti.

On altı kasımdan bu yana süren direngen ve insafsız savaşlarda Almanlar, tümen savunma hattını iki veya üç defa yarmış-tı. İnsan bu sıralarda tümenin dağıldığını düşünebilirdi. Fakat askerlerimiz dağılsalar, kapsalar da savaşmaya devam etmişlerdi. Bunun sonucunda yollar tekrar ele geçiriliyor, biraz geride tekrar toplanılıyor ve yeni bölükler, taburlar ve bataryalar kuruluyordu. Cephe tekrar canlanıyordu.

Şimdi savunma hattımız tekrar yarılmıştı. Şimdi Panfilov paylanışı dinlemek durumunda kalıyordu: “Utandırıcıdır. Gene biz tümen hattının yarılmasına seyirci kalmışız...”

Öyle sanıyordum ki bu sadece bozulan bir cephe değil Panfilov’un fikirleriydi de.

Zvagin:

“Görevini verin general,” dedi. “Size engellemeyeyim.” Ellerini arkasına bağlayıp odada aşağı yukarı gezinmeye koyuldu. Panfilov kapıyı açtı:

“Yoldaş Dorfman, haritayla buraya buyrun.”

Zvagin, zor duyulur bir sesle homurdandı:

“Buyurun... Buyurun değil, haritayla buraya gelin.”

Panfilov sustu. Yüzünde gene koyu lekeler belirdi. Gözlerini yere dikip başını hafifçe eğdi. Bu defa, bu davranışı bana güçlükle yapılmış gibi geldi.

Bir zamanlar, Panfilov’un, pek askeri sayılmayan ve üstelik idarecilik kurallarının çok ötesinde olan uysal ve insanlara danışma hu; ı.yla yüksek sesle düşünme alışkanlığına büyük merak duymuşumdur. O, emri altındakilere askerce seslenmezdi: "Yoldaş Momiş-Uli”, "Yoldaş Dorfman.” Sesi kuvvetli değil, uzun zamandır sigara içenlerinki gibi kısık çıkardı. Karşısında esas duruşta durulmasından hoşlanmaz, böyle yapılmasına da izni olmazdı. Bir komutan gibi tepeden konuşmasını beceremezdi. Biz bunları kanıksamıştık. Fakat bana şimdi öyle geliyordu ki Panfi-lov'a Zvagin’in gözüyle bakıyordum.

Evet. Bizim Generalimizin azametli bir görüntüsü yoktu. Hele şimdi... Ufak tefek, hafif kamburumsu, çökük göğsü ve ensesindeki belirgin kırışıklıklarıyla asla bir kahraman olarak değil, acılı bir general olarak görünüyordu. Uzaktan bakınca insan, onun bir tümeni

nasıl i dare ettiğini birkaç bin kişiyi nasıl emirlerine itaat ettirdiğini rahatça anlayamazdı.

Dorfman, elinde büyük ve siyah bir dosyayla odaya geldi.

Panfilov, onu: lşığa, masanın yanına buyrun," deyip çağırdı: "Siz de Yoldaş Momiş-Uli, buraya buyrun."

O, ısrarla "Buyurun"u tekrarlıyordu. Zvagin'in bir şey söylemedi. O da, masaya sokuldu. Dorfman dosyayı açtı. (Dnümüzde tümen durum haritası vardı.

Bence bu harita hiçbir zaman aklımdan çıkmayacak. Silgi birçok kere onun üstünde dolaşmış, mavi ve kırmızı kalemler epey şey karalamıştı. Yer yer baskı mürekkebi silinmiş, kâğıt yıpranmıştı. Almanlar'ı gösteren ok ağırlık merkezinden, şose boyunca güneyden Volokolamsk'a doğru uzuyordu. Orada sonuçsuz savaşlarda durum kimi kez günde birkaç defa değişiyordu. Tümenin şimdiki savunma hattı kırmızı kalemle bir yarım daire olarak duruyordu ve Volokolamsk yakınlarında iki yerden parçalanmıştı: Güneyden ve kuzeyden. Güneydeki durum gündüz Panfilov'un yanında gördüğümden beri neredeyse değişmemişti. Parçalanmış, birbirinden kopmuş kırmızı daireler daha doğru bir isimle dairecikler, orda burda işaretlenmiş top ve makineli tüfekler hâlâ savaşıyor ve ardımıza yönelmiş Almanlar'a karşı çıkıyordu.

Ama sağ yanda tümenin kuzey kanadında galiba korkunç bir şey gerçekleşmişti. Oradaki cephede birkaç kilometrelik bir gedik oluşmuştu. Haritada gedik, geniş ve ikiye ayrılmış mavi bir :ıkla işaretlenmişti. Çatallı, sivri, noktacıklarla gösterilmişti. Bu, düşmanın ağırlık merkezinin asla bilinmediğini, yalnızca öngö--üldüğünü belirtiyordu. Kuzeyden yarma gerçekleştiren Alman-ar'la kentin arasında tek bir engel yoktu. Sadece kentin dışındaki bahçelere yerleşmiş olan uçaksavarlar gösteriliyordu.

Çekinmeden açıklayayım ki beni bir endişe bürüdü. Belki de şu anda karşılarında hiçbir güce rastlamayan Almanlar, bu tarafa, Panfilov'un karargâhına; Volokolamsk'a doğru geliyordu.

Yarmayı gösteren Panfilov sordu:

"E, Yoldaş Dorfman yeni bilgiler ne?"

Yanıt biraz teselli vericiydi:

"Hâlâ bağlantı sağlanamadı Yoldaş General."

O sırada karargâh nöbetçisi içeri girdi.

"Yoldaş General izin verirseniz?"

Zvagin başıyla onayladı. Nöbetçi, Zvagin tarafından oluşturulan toplama alayının binbaşısı Kondratiev'in geldiğini bildirdi. Kısa bir zaman öncesinde böyle bir

alayın olduğunu ve Voloko-!amsk'da bizim tümene komşu olup savunma bölgesi aldığını duymuştum.

Zvagin, "Kondratiev mi? Nerede?" diye sordu.

"Burada. Diğer odada."

Zvagin yavaş adımlarla kapıya doğru gitti ve sonuna dek açtığı kapıyı kapatmadan içeri yürümeye devam etti. Panfilov, onu izledi.

Önce konuşmanın başlangıcını kavrayamadım. Yeni gelenin sözleri kulağıma net gelmiyordu. O kendini savunur gibiydi. Ve aniden bütün evi Zvagin'in sesi inletti:

"Korktunuz mu?"

Açık kapıya sokuldum. Zvagin'in önünde, zayıf, al yüzlü, heyecanlı olduğu görülen ıslak kaputu çamurlar içinde bir binbaşı vardı. Tüm yanağı boyunca, şakağından çenesine dek, şişmiş bir sıyrık uzuyordu.

Zvagin aynı yüksek perdeyle konuşmaya devam etti:

"Emirsiz geri çekilmeye kimden izin aldınız?"

Odada ses yoktu. Karargâh komutanları işlerini bırakmış ayaktaydılar. Karargâh topçuları da karşı kapıdan izliyordu. Sessizlikte her sözcük bayağı bir netlikle duyuluyordu.

Zvagin yanıt istiyor, Kondratiev susuyordu. Kulağıma Zva-gin'in ağır ve daralan soluk alışının sesi geldi:

“Yanıtlayın,” diye avazı çıktığınca bağırıyordu: “Asla, olduğunuz yerden çekilmemeniz için verilen emirden habersiz miydiniz?"

Kondratiev yutkundu. Gırtlağı yukarı çıkıp aşağı indi:

"Mecbur kaldım," dedi.

“Kaçmaya mı?"

Biraz daha sessizlik.

Zvagin: “Hepinize kesinlikle emir verilmişti," diye sürdürdü. Sadece Kontradiev'e değil hepimize söyler gibiydi: “Şimdi Moskova için sonuç alıcı savaşlara giriyoruz. Yerlerinizi kendiliğinizden terk etmek vatan hainliğiyle eşdeğerdir. Siz bir ajan gibi, bir alçakmışcasına hareket etmişsiniz."

“Ne yapabilirdim? Ne zaman..."

Zvagin: “Susabilirsiniz..." diye haykırdı.“Silahınızı masaya koyun."

Binbaşı sarardı. Kabarmış sıyrığı daha önce kırmızı yüzünde koyu bir halde görünüyordu. Aniden açık bir biçimde erguvansı bir şerit gibi dağıldı. Binbaşı, etrafına bir destek aranırcasına bakındı. Tabancasının takılı durduğu palaskasını çözüp masanın üstüne bıraktı.

Zvagin zalimce ekledi:

“Tutuklayınız... Mahkemeye verilsin. Yargılama derhal bugün yapılsın ve karar yarın tüm orduya günlük bir emirle duyurul-sun... Götürün...”

Tümen karargâh komutanı genç teğmen kederli bir sesle mırıldandı:

“Gidelim .."

Öncie ’c men, arkasında Kondratiev yürüdü. Zvagin'in soluk-

lanışları, derin sessizlikte berrakça duyuluyordu. Panfilov'a yöneldi:

"General, geçici bir zaman için sizin birkaç politik yöneticiniz ve karargâh komutanınızı alacağım. Bu alaya gideceğiz. Kaçanların bir araya getirilmesine yardım edeceğiz. Onları derleyip karşı atağa geçireceğiz.”

Ardından politik bölüm komutanına emretti.

“Adamlarınız at binsin. Derhal yola koyuluyoruz."

Zvagin birkaç dakikanın ardından, onun için özel hazırlanan ve yeni durumu gösteren haritayı alıp tümen karargâhını terk etti.

Panfilov bekleyişimi sürdürdüğüm odaya döndü. Uzun boylu topçu albayı da geldi. Epey şımarıkve aldırmaz bir sesle laf attı:

"Karşı saldırı... Böyle karşı saldırılarda insanın anası ağlar.”

Panfilov sertçe baktı:

“Mendile ihtiyaç duyulmayacak mı?"

Panfilov'un tavrıydı bu. Sinirlenmez, bağırmaz veya: "Kendinizi unuttunuz”, “Size ne " demez böylesi sert sözler konuşmaz sadece alaycı sorular sorardı.

Albay alayı anladı, esas duruşunu aldı.

“İzin verirseniz gideyim."

General: “Çıkabilirsiniz,” dedi.

Panfilov’la yalnız kaldık. Dışarda biri pencerenin panjurlarını kapattı. Panfilov masadaki haritaya baktıktan sonra odada gezinmeye koyuldu. Bir süre sonra aniden umulmadık bir biçimde konuştu:

“Karmaşaya şaşırıyorsunuz değil mi? Evet karmaşa fazla Yoldaş Momiş-Uli."

Ve düşünmeye devam ederken, sordu:

"Yoldaş Momiş-Uli, Engels'in *Askeri hşler* kitabını okudunuz mu?"

"Hayır Yoldaş General."

"Okumanızı isterim... Galiba bir yerinde, Engels de karmaşanın yeni bir sistem olduğunu söylüyordu."

Mutlaka inanıyordum ki General, dolaşmak ve sesli düşün-

mek istiyordu. Fakat saatini çıkardı, kordonunu çözüp masaya bıraktı.

"Haydi buraya gelin Yoldaş Momiş-Uli haritanın yanına..."

Panfilov bir süre sakince haritayı izledi. Kuzeyden kente doğru uzanan ok hâlâ daireciklerle işaretliydi. Dorfman'ın söylediğine göre; yarma gerçekleştirmiş Almanlar alayla daha bağ-iantı kurmamıştı. Düşman bu işaretli yerden mi saldıracaktı? Tehlike büyük müydü? Veya bu sadece ikincil bir saldırı mıydı? Almanlar, karşılarındaki kuvvetin son birliklerini de çekmesini sağlayacak bir sahte denemeye mi koyulmuşlardı? Panfilov elindeki son ihtiyat taburunu, geceleyin bu meçhullerle dolu bölgeye yollama hakkına sahip olmadığını düşünüyordu. Kente doğru yol

açılmıştı, bu halde yedekleri yollamak ne derece faydalıydı?

Masada cep saati takırdıyor, zaman geçiyordu. Karar alınması gerekliydi.

Panfilov: ‘İşte Yoldaş Momiş-Uli, Volokolamsk etrafındaki savunma hattı," diye konuşmaya girdi. Kalemin açılmamış ucuyla, savunma hattının kuzey yanındaki çizgiyi işaret etti; bu hat taburun gelmeden hazırlanmıştı. Lama ve Grodna ırmakları yanındaydı.

General Panfilov: "Buraya yerleşmeyin," diye devam etti: "Görüyorsunuz diğer kenar bu yönden yüksek... Savunma hattı rastgele çizilmiş. Irmak bulunuyorsa kalemi al hattı geçir..."

Size Panfilov’un bir hareketinden bahsetmiştim. Kesin karar veremediği veya düşüncelerinin aydınlanması sırasında farkında olmaksızın parmaklarını açardı. İşte şimdi de General, galiba farkına varmadan açtığı parmaklarını havada döndürdü.

"Sizin göreviniz karşı kıyıya geçmek," dedi. ‘İşte bu tepeleri alıp, İvankova köyünü ve düşmanın önünü kapatacaksınız. Daha önce rastlaşırsanız derhal çarpışmaya başlayın. Anlıyor musunuz?"

“Anlıyorum Yoldaş General. Başüstüne Yoldaş General."

Panfilov’un gözlerinin içine bakıp “Başüstüne" demiştim. Fakat kendim: “Sen de emin değilsin, senin de kesin kararın yok,

ne gibi bir karar vereceğini kendin de bilmiyorsun, peki niye sanki beni yolluyorsun?" diye düşünüyordum. Panfilov birlikteliğimizden beri ilk defa, bende güvensizlik oluşturdu.

Önce de dediğim gibi Generalin gözlerinin içine bakıyordum. Ve hemencecik düşüncelerimi okumuşcasına ekledi:

“Bende net karar verebilmiş değilim, duraklıyorum kalemi bu defa kuzeydeki yarmaya uzatmaya da zamanım yok."

Aynı anda ona duyduğum öfke, sevgi ve samimiyete dönüştü. Bana karşı mert ve açıktı. Kendini hep doğru düşünen yanlışsız biri gibi sunmuyordu.

Devam ediyordu:

“Belirtmek isterim. Aklımda sizi kentin içinde bırakmak vardı: Düşmanı şurada yorduktan sonra -Panfilov kalemiyle Almanlarla genel çarpışma hattını işaret etti.- sizi kentin savunmasına bırakacaktım. Sizi yine cepheye yollama kararımı uygulayayım mı?"

Panfilov derin bir samimiyetle bana baktı, üstelik biraz üstüme doğru eğilmişti. Benim net sözümü, yüreğimin

sesini bekliyordu. Fakat ben bir generale ne önerebilirdim.

Tekrar konuştu: “Orada neler yaşanıyor bilemiyorum - kalemle bu defa kuzeydeki yarmayı işaret etti - belki kendiniz karar almak zorunda olacaksınız. Onu korkusuzca uygulayın. Size güveniyorum. İhtimal ki size, yola çıkışınızın ardından bir şey daha bildirebilirim. E, Yoldaş Momiş-Uli -elini uzatıp elimi sıktı.-size güveniyorum Yoldaş Momiş-Uli, siz onurunuzu asla çiğnetmezsiniz."

Israrlı ve sert bir sesle:

“Asla!” dedim.

Gitmek için davrandım. Fakat Panfilov engelledi.

“Bir şey daha: Önlemli olmayı unutmayın. Çarpışmaya ilk defa öncüler başlasın. Siz esas kuvvetinizle yön tutun. Genellikle yanı.. . Belki de büyük bir hasara uğramadan onları püskürtebilirsiniz. Beni anladınız mı?"

“Anladım Yoldaş General.”

Bakışlarında sevgi ve endişe taşıyordu.

GECENİN İÇİNDE TABUR

Karargâhtan çıkar çıkmaz gözüme Lisanka ilişti. Karanlıkta da onu diğer atlardan ayırabiliyordum. Alnındaki iri beyaz akıtması, ayaklarında da dizlerine dek uzanan -çorap giymişcesi-ne- beyaz bir yeri vardı. Doruluğuna rağmen şimdi yağmurun altında siyah görünüyordu.

Sinçenko beni bekliyordu. Lisanka ve Sivka'nın -onun atının ismi- dizginlerini tutmuş halde bana doğru yürüdü. Hemencecik, şoseye giden sokakların birinin içindeki taburun yanına ulaştık. Uzaktan, iki tekerli arabaları, ağır makinelileri ve çatılı silahları seçtim. Erzak yüklü arabaları ve gezici mutfaklar da hazırlanmıştı. Tabur beni beklerken dinlenmedeydi. Erler yağmurun ağırlaştırdığı kaputlarıyla, gruplar halinde basamaklara veya avluların içinde, çatı altlarına siperlenmişti. Yanan sigaralarının ateşi her çekişlerinde parlıyordu.

Kent karanlık ve ıssızdı. Pencerelerin hiçbirinde ışık yoktu, yalnızca istasyondaki yangın devam ediyordu. Orada gök kızı-lımsıydı.

Uzaktan, geldiğimi ayrımsadılar. Rahimov komut verdi:

“Kalk. Hazırol!"

Bulunduğum yerden bağırdım:

“Bırak. Rahat!”

Rahimov bir evi karargâh işlerine yarasın diye elinde tuttuğunu ve muhaberecileri oraya yerleştirdiğini söyledi. Benim az konuşan, hiç de göze çarpan biri olmayan karargâh subayım önlemlidir. Rahimov'u gördüğümde hiç kimseye sormadan taburun her şeyinin tamam olduğunu, idarede hiçbir aksama olmadığını bilirdim. Rahimov'a az önce Sinçenko'nun bayağı bir ustalıkla bir naylona sardığı durum haritasını verdim ve emrettim:

“IJçüncü bölük komutanı buraya gelsin.”

Rahimov beni karargâh olarak seçtiği eve götürdü. Arkamdan da Filimov koşarak geldi.

“Beni emretmişsiniz Yoldaş Kombat. Geldim."

“Rahimov, Filimov'a haritayı ver. Al Etim Efimoviç. Aç.”

Çabucak basamakta, yağmuru önleyen sofada haritayı açtık. Rahimov el fenerinin ışığını yöneltti. Filimov'a, İvankovo köyünü işaret ettim.

"Görüyor musun? Sağ kanadımızı yaran düşman birliği buraya geliyor. Gücünün niteliğinden habersiziz. Taburun ödevi kentin yolunu kesmek. Sen Etim Efimoviç, öncü birliği gibi hareket edeceksin. Ödevin, İvankovo’ya Almanlar gelmeden varmak ve derhal çarpışmaya başlamak. Onları buna mecbur edecek,

üzerine çekeceksin. Peşinden ben genel gücümle saldıracağım. Yanlardan veya arkalarından vuracağım. Sana ateş kuwetleri-mizin yarısını veriyorum: İki ağır makineli, iki de top. Almanlar'a daha önce rastlarsan, yolu engelle ve teslim etme. Bağlantıyı şimdilik erlerle gerçekleştireceğiz. Anladın mı Efimiç?"

"Evet Yoldaş Kombat. Mıhlanacağım ve bir adım bile geri çekilmeyeceğim."

"Hayır. Onları uğraştırabilirsin. Kendine çekmek için az geri de çekilebilirsin. Fakat dizginleri elinde tut."

"Bir yere mıhlansam daha iyi değil mi Yoldaş Kombat?"

Savaş aldatmacaları Filimov için değildi. O, kendisi için mutlak anlam taşıyan emirlere alışkındı.

"Tamam. -Kabullenmekten başka yapacak şey yok.- Mıhlanıp kal. Ardından her şey daha net anlaşılacak. Evet, haydi adamlarını derle ve çabucak yola çık. Ben de yirmi dakika sonra bunu yapacağım."

Filimov basamaklardan aşağı doğru inerken bağırıyordu:

"Jçüncü bölük. .. Kalk."

Başka emirler de duyuldu: "Birinci takım yürüyüş kolu..." "İkinci takım..."

Yangının kırmızı çerçevesinde erlerden oluşan bir orman belirdi. Bölük yürüyüş koluna geçti. Filimov'a sokuldum.

“Görevi, komutan ve erlere yürüyüşte anlatırsın. Derhal yola koyul vakit yitirme."

Yürüyüş ustası Filimov kaputunun eteğini kemerine soktu ve bölüğün başına geçti. Komutası duyuldu: “Bölük... Marş!" Yürüyüş başladı. ki ağır makineli arabası ve top da artlarından...

Öncü grubu yollayıp karargâha doğru yürüdüm. Sigara içmek istiyordum. Ceplerimde bulamadım.

“Sinçenko,"

“Buyur Yoldaş Kombat.”

“Bir paket *Belemor,”*

Hemen aynı anda önümde bir gölge seçildi.

"Yoldaş Kombat bize de bir sigara sunmayacak mı?”

Garkuşa’nın uyanık yüzünü ve sesini fark ettim.

"Er Garkuşa bu ne saygısızlık?"

“Dumanın kokusunu aldım Yoldaş Kombat.”

“Şuna bak. Ben henüz yakmadan Garkuşa kokusunu alıyor.”

“Doğru söylüyorum Yoldaş Kombat. Babamın bir sözü var. Ağır adam soyunasıya, atik adam yıkanırmış.”

Garkuşa’ya katılan birkaç er etrafımı almıştı. Atasözü gülüşmelerini sağladı. Sinçenko, bir paket *Belemor* açıp verdi. Ben de erlere uzattım.

“Yakın."

Doğal ki herkes aldı. Garkuşa’nın elçubukluğuyla iki tane aldığını fark ettim. Sonra, yağmur ve rüzgâra rağmen ustaca kibriti yakıp bana uzattı.

Karargâha girdim Rahimov’un çağırdığı topçu komutanı ve politik yönetici beni bekliyordu. Onlara durumu ve taburun ödevini anlattım.

“Arkadaşlar askerlerinize gidin," dedim. “Onlara meseleyi anlatın. Bizi çarpışma bekliyor; üstelik karanlıkta gerçekleşecek bir çarpışma. Yakın dövüşmek zorunda olacağız. Süngü ve el bombalarıyla. On beş dakika sonra yola koyuluyoruz. Yemeği yolda yeriz. Kentin sınırları dışına çıkacağız. Sorusu olan var mı? Gidebilirsiniz."

Askerler hemen yerlerini aldılar.

Atla dizilerin yanından yavaşça geçerken, tanıdık yüzleri fark ediyorum.

İşte Novlânskoe’ye girişilen karşı saldırıda büyük zayiat veren ikinci bölük. Tolstunov’un, makineliyi bir

tüfek gibi başının üzerine kaldırıp: *“Komünaüar*,"diye haykırarak kosuşunu hatırladım.

Maalesef, Tolstunov şimdi bizimle birlikte değil. Onunla aynı anda Zaev de saldırıya geçmişti. Bölüğü onlar peşlerinden sü-'üklemişti. Zaev o sırada yaralandığı halde birliğini terk etmemiş-:ı. işte Semyon Zaev sağ yanda duruyor. Kamburlaşmış, cılız fakat dinç. Kılıflı tabancası palaskasından sarkıyor. Novlanskoe'de öldürdüğü bir Alman subayından aldığı kaputunu giymiş, kalpağını başına geçirmiş ve bu kez uçları ne olduysa bağlı.

İşte Palzunov'un gencecik yüzü. Kaputunun yakası inik. Yağmur boynunu ıslatıyor. Gözlerinde ağırbaşlı ve güvenli bakışlar var. Bugün, onun -bu henüz çocuk sayılabilecek yaştaki genç askerin- tanksavar bombasının sapından tutup zeki gözlere düşman tankını i zlediğini ve o ateş yağdıran kutuya fırlattığını Generale anlatmıştım. Ağır yaralı Servükov'u, yiğit teğmen Jonskih'i, ve mertlik yüklenmiş iki tekerli arabaların yanından geçiyorum. Yanında, makineli tüfekleri var. Boynunu birazcık bana doğru uzatmış olan gözlüklü Murin'i seçiyorum ve dizilerin üstünden yükselen sırık gibi Galiulin ve loş ışıkta yiten değişik kaşlarıyla Bloho.

Savaştan önce askerlerime ne demeliyim?

Atımı durdurup, onlara yöneldim:

"Arkadaşlar, bize dinlence vermek istediler fakat olmadı. Düşman Moskova önünde olduğu için dinlenme olanaksız. Biz dövüşmeye gidiyoruz. Bütün zorluklara rağmen önlere yürüyoruz. Bizim için ilerde savaş var.

Moskova önünde böyle cesurca çarpışacak olan kimler? On-'arı şimdiden yanıtlayalım: Bunlar yurdu koruyan Sovyet askerlerdir."

Kısa bir ara sonra emir verdim.

“Rahimov taburu götür. Heri Marş”

T0’hur köy yolundan ile rliyor ve sanki çamur yoğuruyor. Geride yangının karşısından kilise kubbeleri ve çan kule eri seçiliyor. Ve onlar da siste yitti.

Rüzgâr çoğaldı. Yağmur seyreldi. Artık bir silah sesi bile gelmiyor. Volokolamsk önündeki her şey ölü gibi.

Ama biz karanlığın içine yürürken önümüzdeki savunma hattının yarılmış olduğundan haberdarız. Volokolamsk’a giden yollar -ki şimdi onların birinde yürüyoruz.- artık askerlerimizin savunduğu yollar değil. Önümüzde bir yerlerde sisin arasında düşmanlar var.

Lisanka ilerleyen taburun yanında yere usulca basıyor. Düşünmeye dalmış kendimi eyere bırakmışım. Aniden arkamdan bir ayak sesi geldi. Bir an ses kesildi ve tanımadığım bir ses sordu:

“Tabur komutanı nerede?”

Bir ses yanıtladı:

“Önde.”

Biraz sonra yanıma iki muhafız askeriyle bir binbaşı yaklaştı:

“Uff, çok uzaktaymışsınız,” dedi. “Geriye dönmeniz gerekli Yoldaş Teğmen size başka bir emir getirdim. Taburu durdurun." “Ne oldu? Niçin?”

Binbaşı beni kenara çekip yanıtladı. Nihayet Almanlar’ın yarma gerçekleştirdiği yerdeki alayla iletişim kurulabilmiş. Taburum da, generalin emri üzerine bu alayın komutanı Hrimov'un emrine verilmiş. Bu emir taburun yönünü farklılaştırıyor. İvankova’ya değil, Timkova'ya gitmem gerekiyor. Ödevim: Timkova alınacak ve Timkova dağlarına yerleşilecek.

“Bu niçin böyle?" diye sordum:

“Bilmiyorum. Görevim emri size getirmekti.”

“Hrimov'la siz konuştunuz mu?"

“Hayır karargah komutanı konuştu.”

“Kendisine sorabilirdiniz."

“Benim, üstlerime soru sorma huyum yok.”

Kendimi engelleyemedim:

“Boş yere konuşuyorum.”

Binbaşıya sertçe baktıktan sonra bağırdım:

“Sinçenko!"

“Buyur Yoldaş Kombat!”

“Rahimov’a taburu durdurmasını söyle.”

“Başüstüne Yoldaş Kombat."

Bir defa daha Binbaşıyı selamladım:

"Hoşça kalın Yoldaş Binbaşı."

O kuru bir sesle yanıtladı:

"Güle güle... hemen dönün."

Mola verdirip komutanları çağırdım.

Askerler, yol kıyısındaki nemli ve soğuktan donmuş otların üzerine oturdu. Sardıkları sigaraların ateşlerini avuçlarında gizleyip içiyorlardı. Hava epey soğumuştu. Yağmur ince ince yağmaya devam ediyordu. Berbat kuzey rüzgârı bu çirkinliği alıp kaput-ara, çadır bezlerine ve kalpaklara savuruyordu.

Rahimov Volokolamsk'taki sokakta yaptığı gibi kamufle ettiği el fenerinin ışığını haritanın üstüne yöneltti. Komutanlara yeni emri söyledim: Timkova'yı

alıp Volokolamsk’a egemen olan Timkova dağına yerleşecektik. Ödevi anlatıp emrimi verdim:

"Rahimov, Bozjanov'a at ver. Bozjanov, Filimov'a yetişip, geri dönmesini sağla.”

Galiba size daha önce de demiştim. Bozjanov bütün Kazaklar gibi ata binmekten hoşlanırdı. Savaşta, üzengiye ayak atmaya fazla fırsatı olmuyordu. Bu yüzden bu kritik anda bu zor ödevden bile mutluluk duydu. Genç ve geniş yüzü ışıdı. Yanıtı tez ve neşeliydi:

"Başüstüne Yoldaş Kombat."

Bozjanov’un ses tonu gülümseyişlere neden oldu. Fenerin ışığında soğukla başı dertte olan Dordiya başını kaputunun yaka içlerine çekmiş, gülümsüyor. İçe kapalı Rahimov dahi gülüyor. Tekrar seslendim:

“Acele et.”

Bozjanov selamladı, döndü ve karanlığa girdi. Şimdi onun kuvvetli, hafif öne eğik sırtını seçiyorum. Görevine yönelmiş, aklımda "Ok,” diye bir sözcük var. Sanırım onu şu anda en iyi anlatacak sözcük bu. Emirler veriyorum:

Yarım bırakılan yemeğimizde şerefe kadeh kaldıran birinci bölük komutanı Panyükov katılaşan çamura rağmen bir adım öne çıkarak esas duruşunu alıyor. Islanmış palaskası sımsıkı sıkılı her şeyi uygun,

yangının kızıllaştırdığı karanlıkta zayıf yüzü belli belirsiz görünüyor.

"Panyükov -biraz duruyorum.- adamlarının karnını doyur. On beş dakika sonra öncü birliği olarak yola düş. Timkovo'ya gir. Görüyor musun? -Ona haritada Timkovo'yu işaret ediyorum.-kendi haritasıyla karşılaştırıyor. Orada yerleş. Sonrasında da ben bütün taburumla sana katılacağım."

"Yoldaş Kombat, düşman nerede peki?"

Dordiya'nın sesi yükseldi:

'İzin verir misiniz Yoldaş Kombat."

"E...?"

"Yoldaş Kombat -Güvensiz bir sesle konuşuyordu -Sabahı beklesek daha iyi olmaz mı acaba?"

Politik yöneticiden yana çıkmaya cesaretim yok. Panyükov bekleyen bakışlarla bana bakıp duruyor. Hemen kesip atıyorum: "Bu nasıl laf. Size Timkovo'ya doğru gitmeniz emredildi, bu yapılacak. Timkovo'ya git. Köyü al. Anladın mı Panyükov?" "Anladım Yoldaş Kombat."

"Elimizdeki bütün topçuları emrine veriyorum. Haydi şimdi adamlarını doyur. Seleznev şimdi mutfağı buraya getirecek. Se-leznev buraya gel."

Önümde esas duruşuyla Seleznev dikiliyor.

"Buyrun Yoldaş Kombat."

“Seleznev mutfakları buraya taşı."

Karanlıkta Seleznev’in yüzünün kırıştığını fark ediyorum. Bana biraz afallamış gibi geliyor. Ngiyle izliyorum. Tamamen öyle. Sıkılgan yanıtını veriyor:

“Mutfaklarımız yok Yoldaş Kombat.”

"Nasıl Yok? Nereye takılıp kaldı?”

“Tümen karargâhındaki binbaşı bütün erzak arabalarını taşımamızın gereksiz olduğunu söyleyerek, kente geri yollamamızı smretti.”

'Bütün yükü mü? Ve sen de onlara boyun eğdin ha?”

“Evet Yoldaş Kombat her şeyi emredildiği gibi derhal yapıl.”

Kendimi önleyemeyip sövdüm:

“Odun! Askerin aç olduğunu biliyorsun. Niçin bana haber ilet-ıedin?”

Seleznev suskun. Bağırdım:

“Allah seni kahretsin. Volokolamsk'a marş. Bana peksimet getir. Peksimetsiz dönme."

“Panyükov aç olarak gitmeniz gerekiyor -fısıldamak zorunda «alıyorum.- Belki Almanlar'dan yiyecek sağlayabilirsiniz... Bölüğünü derhal hazırla ve harekete geç.”

Karanlıkta onun emri yükseldi:

“Posta buraya gel.”

Küçücük Muradov hemen yanında bitti!

“Buyur!”

“Yürüyelim."

Panyükov vıcık vıcık çamuru ezerek, bölüğüne gidiyor. Ardından izliyorum. Her şey tamam. Emirler verildi ve ona uyuldu. "Başüstüne” diyen uygulamaya girişti. Fakat omuzlarına bak, sırtını izle, onlar sana neler söylüyor. Aniden bana her an düzgün ve dik duran Panyükov’un sırtı şimdi bükülmüş ve duraksar görüldü. Bu bir anlık izleyiş sanki beni çarptı. “Dur gitme!” diye haykırmak istiyorum. Fakat toparlandım. Galiba benim sinirlerim de bozuldu. Karmaşa, karanlık ve meçhuller benimle oynuyor.

Bir sırt daha seçiyorum -küçücük posta eri Muradov’un- o da komutanının arkasından yürüyor. Ve en nihayet üçüncü bir sırt -karanlıkta iyi seçilmeyen ve sıkıntıyla ilerleyen- politik yönetici Dordiya'nın sırtı.

Şimdi sinirler söyleşiyor. Kendimi iyi hissetmiyor, ürperiyo-rum. Şeytan alsın. Bir bu eksikti: Hastalanan bir komutan. Yo kendimi koyvermeyeceğim. Derleneceğim.

Emirler duyuluyor ve dizilen bir bölük seçiliyor, ve ölçülü atılan adımlar, Panyükov bölüğü yola düştü.

Düzlükte Zaev'le baş başayım.

Zaev yanıma sokuldu. Kaputunun içine gizlediği Alman tabancasının kabartısı belli.

'Yoldaş Kombat. ceketiniz ıslanmış galiba. Kaputunuzu giy-seniz iyi olur."

Dayanmak zorundayım bakarsın başkaları da ekşir."

Zaev titrek bir sesle:

"Kimf,e ekşiyemez," dedi. "Böyle bir komutanımız olduktan sonra..."

"Böyle bir komutan ha. .." Sözlerini alayla tekrarlıyorum. "İltifatların başka zamana kalsın. Biraz dolaşsak iyi olacak."

Zaev'le biraz yolda sakince gezindik. Yol kıyısında oturan askerleri geride bırakıyoruz. Soğuktan çatlamış bir sesle Zaev umutsuzca konuşuyor:

"Bu karmaşa, bizi öne arkaya oynatıyor... tabur üçe ayrıldı.. . Kaos."

Zaev'in sözlerinde fikirlerim yansıyor, bu yüzden de onu azarlıyorum:

"Yoldaş Teğmen fikrinizi sormadım."

Gücenik yanıtlıyor:

"Sizi dinliyorum."

Dönüyoruz. Askerlere yaklaştığımızda tekrar korkusuz Garkuşa bana doğru geliyor.

“Yoldaş Kombat izin verirseniz ateş yakalım... ısınalım."

"Hayır. Tütünle ısınacağız."

"Sigaramız bitti Yoldaş Kombat."

"E, o zaman yak bakalım."

Belemor paketini çıkarıp Garkuşa'ya uzattım. Diğer askerler hemen çevresini alıyor. Garkuşa'nın ardından omuzları üzerinden Murin'in başı yükseliyor. O da benim pakedimden nasibini alıyor. Ona sordum:

"Murin nasılsın? Kendini salmadın ya?"

"Biz yoğrulmuşuz artık... Böyle yoğurulan kendini salmaz."

Oo bizim sabık konservatuar asistanı neler de öğrenmiş. "Yoğuru!mak". Eskiden bu kelimeden haberdar mıydı acaba?

kinci bölük... Sevgili bölüğüm. Savaştan Almanlar'ı kaçırtan ikinci bölüğüm... Birinci savaşta alevin diliyle yalandığımızda, komutanının kalbini kazanan bölük...

Yönetmeliklerin komutanla asker arasındaki ilişkilere ilişkin maddesi ezberimde. Bu yakınlığı oluşturmak bazen zordur. Benim için de zor olmuştur. Fakat şimdi beni onlarla konuşmaya sürükleyen bu maddeler değil.

"Arkadaşlar, bugün generalin yanındaydım," dedim.

Sesim kısık.

Duyanlar etrafımı alıyor. lslak otların üzerinden kalkıp gelenler var. Bir anda etrafım daha fazla, daha fazla askerle doluyor.

"General Panfilov, Teğmen Brudni'ye selamını söylememi emretti ... -bir an susup ekledim - Brudni neredesin?"

"Burdayım Yoldaş Kombat."

Etrafımdaki birikme dağıldı ve zorlukla gelebilen Brudni'in ağır hareketini gördüm. Soluğunu tutmuş hareketsizce karşımda duruyordu. Çok yakın bir geçmişte ben onu taburun gözü önünde ölüme mahkûm

etmiştim. Bu, silahla değil konuşmaylaydı. Onu onursuzlukla itham etmiştim.

Brudni, tekrar bir şeyler söylememi bekliyor ve bu sözlerin eski olayı hatırlatmasından çekinerek konuşmamam için adeta yalvarıyordu. Sıkıldığını hissediyordum.

“Brudni, general senin ödüllendirilmen için teklif vermemi istedi fakat görüyorsun... Almanlar vakit bırakmadı. Bunu hazırla-yabilmem için onları bir defa daha çiğnememiz gerekli.”

Konuşmuyordu. Coşkusundan konuşamadığını biliyorum. Sonra toparlandı ve i çten titriyormuş gibi bir sesle yanıtladı: "Bunu yapmanız için elimizden geleni yapacağız. Yoldaş Kombat."

Yanıtını beğendiler. Erler gülüştü. E, bu kadarı sana yeter Brudni. Konuşmaya devam ettim:

"Polzunov, generalin sana da selamı var. Duydun mu?” Karanlıktan sesi geliyor:

“Yurduma hizmet ediyorum. Yoldaş Kombat.”

“Yoldaş Kombat, ben onu makineliyle aldım,” Zaev izinsiz konuşuyor. ‘işe yarar, yetenekli bir çocuk. Onu ben eğitiyorum."

Bu anda bir subayı paylamak istemem fakat komutanlık kanunu böyle: Hiçbir zaman affetme.

“Yoldaş Teğmen önce ‘izin verir misiniz’ demeliydiniz değil mi?"

Zaev:

“Hatalıyım,” diye alınganca mırıldanıyor.

Gene de onun ve diğerinin gönlünü alıyorum:

“Bölük komutanı seni övüyor Polzunov. O bu sözü boşuna söylemez. Fakat büyüklenip şımarmayacaksın. Yoksa ısırgan yoldururum sana..."

Askerler bu çok tanınmış şakayı gülüşerek karşılıyor.

Erlerin gülmesi insanı sürekli hoşnut eder. Onlar, bu uzun zamandır aç ve bitkin, bir çimenliğe atılmış; gelecekleri meçhul, yağmur ve karanlığın arasında duran insanlar, komutanın sıkıntısını sağaltacak en iyi ilacı verdiklerinden habersizler.

Askerlerle biraz daha konuşup tekrar yürümeye koyuluyorum. Ayaklarımın altında bataklaşmış çamur ezilirken, hafifleyen yüklerimizin yanından geçiyorum.

Karanlıkta, üzeri yağmurdan ıslanmış ambulans beliriyor. Burda bir yerde tabur doktorumuz Belenkov'u göreceğimi biliyorum. Savaştaki gergin ortamda kimi kez ona haksızlık etmişimdir. Ürktüğü ve oyalandığı için kaç kere kırbaç gibi sert ve yakan sözler söylemişimdir.

Şimdi bunu onarmam gerekiyor. Onun bana kırgınlığını giderirsem, sürekli sarı olan uzunca yüzünde bir gülüşün belireceğini biliyorum.

Ambulansın arkası inik. IJzerinde birbirine yapışmış ve ayaklarını aşağıya uzatmış birkaç sağlık eri oturuyor. İçlerinde ihtiyar Kireev de var.

“Krieev, sen misin?"

Erler aşağıya atlıyor. Kireev biraz gecikiyor.

“Otur, otur," diyorum.

Fakat ihtiyar sağlıkçı böyle davranmıyor. Yere inerek yanıtlıyor.

“Biraz şekerleme yapıyorduk... Affedin Yoldaş Kombat."

“Niye af diliyorsun? Şimdi yapmazsan ne zaman uyuklayacaksın? Doktor nerede?"

“Uyuyor." Kireev onu uyandırmaktan korkarcasına usulca bir sesle yanıtlıyor. “Arabada yer hazırladık ona Yoldaş Kombat. Sessizce biraz uyusun istedik. Kaldırayım mı?"

"Hayır, hayır, gereksiz... Nasıl olsa bizsiz de kaldıracakla' onu."

Ve aniden beni doğrularcasına, Panyükov'un bölüğünün gittiği bölgeden tüfek sesleri geldi. Peşinden de makineli takırtıları.

Şeytan alsın, orada artık çarpışma başladı. Filimov'un bölüğü ortada görünmüyor. Bozjanov da sanki yerin dibinde.

Ambulansın yanından çabucak bölüğe geldim. Bir zıplayışta ata binip, Rahimov ve Zaev'e doğru koştum.

"Zaev, bölüğü hazırla. Rahimov, sen de birliği Timkovo'ya götür."

"Sinçenko sen peşimden gel."

Bir an yitirmeden ve arkama bakmadan Lisanka'yı silah seslerinin duyulduğu, çarpışmanın yoğunlaştığı yana sürdüm.

GECE

Sinçenko ardımda ben önde karanlıkta at sürüyorduk.

Panyükov'un bölüğüne giden yoldan sapmamak için, haritayla karşılaştırmaya hiç ihtiyaç duymuyordum. Sapaklar ve kavşaklardan silah seslerine doğru gidiyorduk. Top arabalarının çamurdaki izleri de bizi yönlendiriyordu. Bir an, gökyüzü ışıklarla alevlendi.

Onlar karanlık gökyüzünde asılı gibi kalıyor ve aşağıyı ışıtıyordu. Bunlar aydınlatma roketleriydi ve Panyükov'un elinde yoktu. O halde bunu yapan Almanlar'dı.

Yol aşağı doğru uzanıyordu. Yağmur suları burada araba tekerlerinin izlerinden akıyor, yamaçtan aşağı indikçe karanlık çoğalıyordu. Roketler, tepelerin arkasında kalıyor, buraları ışıtamı-yordu. Yalnızca üzerimizde titreşan ışıklar seçiliyordu.

Yol kıyısında serpiştirilmişcesine duran evleri ve bahçeleri gördüm. Kimseye rastlamadık, sadece birkaç köpek havlaması duyduk. Yanımızda büyük bir çimenlik belirdi. Gökyüzüne vakitsiz soğuğun yapraklarını döktüğü, dallar uzuyor. Bir anda her şeyi görüyorum. Savaş bölgesine yakınız.

Az sonra Lisanka'nın adımları hafifledi. Aşağıdan suyun sesi geliyor. hmeye devam ediyoruz. Lisanka duraklıyor. (Dnümüzde yağmurun kabarttığı bir dere görünüyor. Haritada o ince mavi bir ip gibi belirtilir. Yazın insan onu yürüyerek aşabilir galiba. Şimdiyse ne hale gelmiş... Karanlıkta zor seçilen tahta dayanakları hiç de güvenilir görünmeyen köprücüğün yanında derenin suları köpürüp taşıyor. Toplar bu yarı yarıya harabe olmuş köprüyü aşamaz. Acaba arabaları nereden aşırdılar?

Sorularla ilgilenmeyen Sinçenko araba izlerini bularak bana gösteriyor. Lisanka’yı izlerden yürütüyorum. Karşı yakaya çıkıyoruz.

Hızlı akan su Lisanka'nın çamurlu çoraplarını yıkıyor. Sin-çenko'nun büyük atı Sivka'yı çamurdan çekip yukarıya sürmek için kamçıladığını duyuyorum.

Aniden sisler arasından bir bağırış duydum:

“Dur! Kimsin?"

Batarya komutanı Teğmen Kubarenko'nun sesini. O da nihayet Lisanka'yı tanıdı.

"Yoldaş Komutan siz misiniz?"

“Kubarenko, sen niçin buradasın silahlar nerede?"

“Sulara gömüldü Yoldaş Komutan Bakın. .. "

Heriyi işaret ediyor. Üzengileri biraz kımıldatıp ilerliyorum. Onları gördüm. hkinde ölmüş bir atı fark ettim. Diğerleri bitkinleşmiş, dinleniyor. Erler toplara doğru eğik.

Kubarenko açıklıyor:

"Dereyi geçer geçmez gömüldük Yoldaş Kombat... Askerler biraz ittiler fakat zaman geçince piyade ilerledi.”

Tepeden, buradan seçilmeyen sırttan iki üç makinelinin sesi duyuluyordu. Bunların Almanlar'ın olduğunu kavrıyorum. Bazen boğuk boğuk roketatarların

sesleri geliyor. Bizim roketatarımız yok. Kubarenko'ya soruyorum:

"Buradan ateş edemez misin?"

"Hayır Yoldaş Kombat. Burası fazlasıyla dik. Açı çok fazla."

"Bak Kubarenko... Filimov buraya ulaştığında seni buradan alırız. Zaev orada direnmesin. Bölüğü çabucak daha yukarıya çekmesini söyle."

Lisanka'ya bir üzengi vurup ileri çıkarken bağırdım:

"Sinçenko ardımdan."

Karanlıkta tekrar at sürüyorum.

Lisanka kayarak kıçüstü oturuyor sonra zorlukla doğrulup sırtı çıkıyor. Elimi okşarcasına boynuna vuruyorum. Islanmış ve sıcak derisinden buhar tütüyor.

Yukarda hafifçe aydınlanan fonda sırt gözüküyor. Onun hemen üzerinde de roketlerin ışığı seçiliyor. Sırta doğru tırmanan birkaç ere ulaşıyorum:

"Dur kimsiniz?"

"Bizimkilerden Yoldaş Kombat."

"Adın ne? Hangi bölüktensin?"

"Er Berezanski, Yoldaş Kombat. Birinci bölükten."

Berezanski’ye bölükte ‘İhtiyar” denirdi. Eski bir sigara bağımlısı olduğu için sürekli hırıltılı bir sesle öksürürdü.

Galiba askerlerin arasında yalnızca onun parmak uçları sigara nedeniyle sararmış,

Buğday renkli uzun bıyıkları vardı. O ağır hareket edişiyle beni sürekli kızdırırdı. İşte tekrar sürükleniyor.

“Nereye gidiyorsunuz? Bölük komutanı nerede?"

“Haberim yok. Biz de onu arıyoruz Yoldaş Kombat. Kayıp."

İçimden sövüp ilerliyorum. Yağmur dinmiş ama suların yokuş aşağı inişi devam ediyor. Lisanka nihayet tepeye erişti.

Keskin bir rüzgâr yüzümü ve ellerimi yaladı.

Anlaşılıyor: Almanlar, buraya biz gelmeden varıp tepeyi ve köyü almışlar. Herde, roket ışıklarında damlar görünüyor. Hemen onların yanından roket ışıkları havalanıyor.

Bizimkiler nerede acaba?.. Sadece tek tük tüfek atışlarının sesi geliyor.

Her tarafı izliyorum. Geriye baktığımda aşağıda bir yangının odağı görünüyor. Sanki bir kömür ocağı ağzıymışcasına kızıllıklar çıkıyor. Şeytan alsın bu Volokolamsk istasyonunu... savunma hattımız oradan

geçiyor. Az daha solda, karanlığın arasında yitmiş kent, doğu yönünde bir yerde de Panfilov'un karargâhı var.

Burada, beni iliklerime dek donduran rüzgârın altında kendi-

mi bırakılmış gibi hissettim. Düşüncelerimde Panfilov'la konuşuyorum: "Yoldaş General, tabur parçalandı. Jçe ayrılmış haldeyiz. Toplar çamura gömüldü. Bütün araçlarımız, her şey, yiyecekler, tümü Volokolamsk'a gitmiş. Biz de geciktik. Almanlar önümüzdeki sırtları almışlar. Şimdi ben ne yapmalıyım? Nasıl hareket edeyim? Söyleyin bana Yoldaş General?"

Hayır Baurdcan! General seni yanıtlamayacak. Bunun için hiç zaman yitirme. Fakat o sana: "Sana güveniyorum," dememiş miydi. Niye yakınıyorsun? Onun emri var: "Timkova'yı alın." Şaşkınlığı şeytan alsın. O ne diyor: 'Alın'. Emri yerine getirilecek...

Lisanka beni çimenliğin ortasına doğru taşıyor. Bir saman yığını seçiyorum. “Hey. Orada kimse var mı?"

“Evet Yoldaş Kombat."

“Niye buradasınız? Takım komutanı nerede?"

"Bilmiyoruz Yoldaş Kombat."

Yakınımızda kırmızılı patlayışıyla bir roket çamurlar saçtı. Eyerden anladım.

“Sinçenko atları gizle."

"Nereye gidiyorsunuz Yoldaş Kombat?"

“Burada gezinip durumu inceleyeceğim."

Panyükov'u aramaya giriştim. Sert rüzgarın etkisiyle bükül-müşcesine tarlada sürünüyorum. Çizmelerim anında ağırlaşıyor. Yapışkan toprak ayağımdaki çamurları almaya uğraşıyor. Etrafta, komutanlarını yitirmiş erler geziniyor. Panyükov nerede acaba? Bölük, Allah kahretsin, bu çamurda dağılmış ve dökülmüş.

Aniden ağır bir Rus küfrü geliyor. Ses dinç ve emredici.

“Yat. Orada yat. Hey sana söylüyorum."

“Burada nereye yatılır çamura mı?"

“Yat diyorum. Gruplaşmayın. Bir mayın hepinizi gebertir. Zincirleme dağıl."

Emir yine küfürlü. Bu kaba saba emredici ses kime ait acaba? Hemen seçemiyorum. Tanıyamadığım meçhul komutan devam ediyor:

“Dcilbaev, Prostenko! Adamlarınızı bu tarafa toplayın.'
"Başüstüne Politruk adamlarımızı toplayacağız. "

Politruk mu? Kim acaba? Acaba coşkun Dordiya mı? Hayır bu onun sesi değil. Başka bir buyruk duyuluyor.

"Gluşkov!"

“Buyur!"

“Şimdilik takımı sen idare et. Birinci takım Gluşkov’nun yanına. Sağa al. Aynı yere birikmeyin."

Ve yine küfür. Hayır, utangaç ve rahatça kızaran Dordi-ya'dan şimdiye kadar böylesi sözler duymamıştım. Ve hemen aynı ses farklı bir tonla devam ediyor:

“Muradov, kepimi gördün mü?”

"Hayır Yoldaş Politruk."

“Haydi şuralara aşağılara bir bakıver. Bir yere düşürmüş olmalıyım.”

Bir ‘of' çektim. Her şeye rağmen bu gene bizim Dordiya. Kepini yitirmeyi gene başarabilmiş. Fakat o iradenin o gücün kaynağı ne? Hangi mucize onu bu bir saat içinde başkalaştırmış?

Daha fazla sokuldum. Yavaş yavaş inen ışık bombasının altında, sarı saçlı komiseri gördüm. Yabani

rüzgâr, kısa saçlarını arkaya doğru tarar gibi.

“Dordiya, bölük komutanı nerede?"

“Bilmiyorum Yoldaş Kombat. Onu göremedim.”

“Bölük komutasını sen al.”

“Başüstüne. Zaten bir süredir almış durumdayım.” Ardımızda boğuk çatırtısıyla bir roket patladı. Dordiya ile beraber yattık. Berbat, balçıklaşmış bir çamur dirsek altlarıma yayıldı.

Düzlüğün farklı noktalarından kırmızı alevli patlamalar geliyor. Sisler arasından Muradov görünüp Dordiya’nın kepini veriyor. Sordum:

“Muradov, bölük komutanını nasıl yitirdin? Bu nasıl oldu?” Küçücük bağlantı eri yanıtlıyor:

“Yoldaş Kombat ben politik komiserin yanında yürüyordum. Uzunca bir süre beraber yürüdük. Teğmen, komiser ve ben.

Sonra aniden baktık ki bölük komutanı yok ... Galiba o hızla öne geçti, biz geride kaldık."

Muradov'un sözlerinde komutanı için kalp burkucu bir keder var. Fakat bir inancı da dile getiriyor. Ben de Panyükov’a inanıyorum. Olasılıkla geride kalanlara aldırmayıp bir avuç askeriyle köy yakınında siperlenmiş olmalı.

Dordiya kepini takarken geri yatmış saçlarına dokunuyor.

“Hava ayazlıyor. Yoldaş Kombat." Sonra bağırıyor: “Batska!"

Rüzgar şimdi daha kırbaçlayıcı. Dordiya yayılan askerleri derlemek için bulabildiklerini çevreye yolluyor. Fakat fazla insan yok. Şimdilik Dordiya’nın etrafını alanlar otuz-kırk kişi.

Yattığım yerden düşman ateşini izliyorum. Roketatarlar tekrar seyreldi. Galiba iki veya üç roketatarı bulunuyor. Geceyi renkli darbelerle bezeyip köye yelpaze gibi açılan mermiler havalanıyor. Kuvvetli rüzgarın onlara nasıl yön değiştirttiğini seçiyorum. Düşmanın elinde top bulunmuyor. Galiba önümüzdeki öncü grubu. Hemen hemen buraya benim Panyükov’la yolladıklarını gibi bir grup. Düşman aydınlatma bombalarını iktisadi kullanıyor. İki üç tane atıp ağır ağır inen ışıkların sönmesini bekliyor. Kimi zaman da renkli işaret roketleri havalanıyor. Almanlar bize rastladıklarını bildirip yardım istediklerini de duyuruyor olabilir. Onlara çabucak yardımcıların gelmesine alıştık. Daha tez saldırıya başlamam, düşman ateşini altetmem ve toparlanmasına fırsat vermeden, bir el bombası uzaklığınca yaklaşıp, bitirici bir atakla köyü almam gerekli. Fakat bu atağı kiminle yapayım? Bölüğün yarısı bile Dordiya'nın yanında bir araya gelmemiş. Zaev, Zaev haydi çabuk ol şu anda bize ne çok gereklisin...

Birisi koşmaktan soluk soluğa yanıma yaklaşıyor. Eğik gövdesi, sallanan kolları ve şişik kaputuyla tanıyorum:

“Zaev!" diye bağırdım.

O soluk soluğa anlatıyor:

“Bölüğü getirdim Yoldaş kombat.”

“Ağır makineliler sizinle mi?"

“Onları getirebildik Yoldaş Kombat...Topları Kubarenko'nun yanına bıraktım."

“Çok iyi Semyon... Almanlar’ı köyden süpürmemiz gerekli.”

Zaev kısık sesiyle yanıtladı:

"Süpüreceğiz Yoldaş Kombat.”

Biraz sustu. Emir istiyordu. Ruhunda karar verme anında savaş emrinin verilmesinin gelip dayandığı anda binlerce düşünce ve detay birlikte ayaklanıyordu. Bana Panfilov rehberlik etmişti: "Onlara kenardan vur, kenardan... Bir bakarsın onları çok kayıp vermeden püskürtürsün.” Fakat Zaev'in bölüğünü kuşatmaya yollarsam çok zaman yitiririm. Timkovo’dan yine seri atışlı roketler havalanıyor. Mutlaka: Almanlar yardım çağrısında. Saldırıyı iki üç saat ertelemem gerekli. Zaev’in kuşatmayı gerçekleştirebilmesi için bu süreye ihtiyacı var. Düşman ise bu süreden faydalanıp

oraya her türlü kuvvetini indirecek. Hem toplarını da getirecek. Ne yapmalıyım? Nasıl bir emir vermeliyim? Gene Panfilov'u hatırladım: "Ben mutlaka inanıyor değilim Yoldaş Momiş-Uli, verilmiş kararım yok, fakat vaktim de yok...” Vaktim yok sözü bir burgu gibi kafamı da, göğsümü de sıkıyor.

Nihayet Zaev'e emrediyorum:

“Bölük yayılsın. Ateşle düşmanı bastırmaya çabalayıp sessizce sokul, bir el bombası atımı mesafesine dek yaklaş. Onları el bombalarıyla oradan süpüreceğiz."

"Anlaşıldı Yoldaş Kombat.”

"Dordiya buradan sana yardım edecek. Dordiya, duyuyor musun? kinci bölük hücuma başlayınca sen de başla. E, Zaev haydi çabuk ol. Ne kadar çabuk davranırsan o kadar çabuk davran. Yukarıya çıkmalarına izin verme.”

"Vermem ben gevşemedim.”

Zaev çamurlar arasından buradan seçilemeyen, bölüğüne doğru koştu.

Zaev’in peşinden yürüdüm. Ne berbat bir hal: Ne bağlantı erlerim, ne de telefonum var. Savaşı nasıl idare ederim? O bölükten bu bölüğe kendimin koşması gerekecek.

Karanlıkta usul sesle verilen emirler ve çizme topuklarının vuruşu duyuluyor. kinci bölük savaş düzeni alıp yayılıyor. Saldırı öncesi zincirleme bir düzen. Yakınımıza roket düşmeye başladı. Bir bağırtı ve inilti.

Yürüdüğümde karşıdan iki kişinin geldiğini fark .:ı+tim: Tombul sağlıkçı Krieev yaralıyı adeta omuzlamış gibi. Onup daha çok çabasını istiyor:

“Haydi be yürü ... Ayaklarını sürükle be... Yatma be kırdeşim. Haydi ayacıklarınla yürü.”

Başka birinin bağırdığını işitiyorum. Zaev'in yanına geldim. Bir dizinin üstüne çömelmiş, makineliyi beyaz bir şeritle boynuna takmış. Onun sargıbezi olduğu kolayca görülüyor. Makineli tabancasını kontrol ediyor.

“Zaev ne duruyorsun?” diyorum. “Yok yere insan yitiriyorsun haydi hücuma başla."

Yerinden fırlıyor. Makinelisi beyaz şeritten sarkıyor. Otomatik tabancanın dipçiği karnının yanına yaslı duruyor. Bağırıyor:

“Dikkat! Hep birlikte -sesi boğuk- Heri! ..”

Köye koşarken ateş açıyor. Aynı anda bütün bölük koşuyor. Bunu gözlerimle bakmaktan çok, komutan hissimle kavrıyorum.

Silahlarımız çatırtılı... Ateşlerimiz geceyi ışıtıyor. Bölüğün peşinden çamurlarda ilerlerken askerlerin

koşmasını izliyorum. Kimisi yatıp, kimisi dizüstü çökerek ateş açıyor, sonra tekrar koşuyor. Hemen arkalarından ağır makineliciler de koşuyor. diyarı Galiulin sırtında makineliyle iki büklüm koşarken Murin çatal ayağı taşıyor. Bloha ise mermi şeritlerini götürüyor. Aniden durup makineliyi kurararak yaylımateşe başlıyorlar. Almanlar da yanıt vererek ateşlerini çoğaltıyor. Roketler, çimenliğin üstünde ışıklar saçarak patlıyor. Askerler hemencecik, gölgesi olmayan hayaletlere dönüşüyor.

Ve birdenbire ateşimiz kendiliğinden durdu. Görmesem de kavrıyorum. Asker, yanında patlayan roketler nedeniyle çamurlara atlıyor. Azıcık sonra onlar gene capcanlı yerlerinden fırlıyor fakat ateş açmıyorlar. Şimdi uçları süngülü tüfekleri birer kalın sopa. Süngü değil. Namluya çamur dolmuş, tetikleri çamur kapatmış: Ateş açılamıyor. Zaev'in makinelisi de ateş açmıyor. Blo-ha'nın yüklendiği şeritler bile çamurla kaplı.

Çamur ateşimizi engelliyor. Bütün tüfek ve makineliler ateşe karşı çıkmakta.

Tutkallaşmış soğuk yerde, orada burada erler yatmış halde. Ben ayakta durumu gözlüyorum. Zaev yanıma yaklaştı:

"Ne olduğunu görüyor musun Yoldaş Kombat?" Sesi zor anlaşılır bir halde çıkıyor. Göğsünde çamurun kararttığı makineli tabancası, sargıbezinin ucunda sarkıyor. Arkaya doğru kayan dipçiğiyle o şimdi bir sopadan ayrımsız. Bütün silahların savaş sahasından

alınıp geriye çekilmesi, vadide ıssız bir yerde temizlenmesi gerekli.

“Adamlarını bir tarafa gizle. Fakat tüfeklerini temizlemeden uyumalarına izin verme. Başlarına nöbetçi bırak. Anladın mı?”

Emir ona gücünü ve idrak becerisini tekrar veriyordu.

Zaev:

‘İşte,” diyor. “Acaba yapabilecek miyiz?” Konuşurken azıcık kekelemeye başlamıştı.

“Yapacaksın.”

Zaev gene bir tuhaflık sergilemeden edemedi. Kararlı bir tavırla makinelisini düzeltti, öylece durup selamladı ve sislere dalıp yitti.

Timkovo dolayındaki düzlükte her şey sustu. Biz ateş açmıyoruz. Almanlar da ateş kestiler, roket atımı da azaldı. Ve karanlık çöktü. Ne bir silah sesi, ne bir ışık, ne de bir bağırtı. Uzaktaki yangının ışıkları bile köreldi.

Durgunluk... Yalnızca rüzgar uğuldayıp ıslıklar çalıyor. Mikle-rime dek ıslağım. Üşüyorum. Titriyorum. Dişlerim birbirine çarpıyor. Panyükov'u düşünüyorum. Nerede kim bilir? Merde mutlaka. Onu bulmalıyım.

Pusula i le yön tayin edip batıya çimenlikten, karanlığa gizlenmiş köye yollanıyorum. Çizmelerim çamurlara batıp derin izler bırakıyor. Ayaklarımın oluşturduğu çukurlara çabucak sular birikiyor. Yaş pantolonum katılaşıyor. IJşüyorum. IJrperiyorum. Sertleşmrş dudaklarımla titremelere uymaya çalışıyorum: "U-u-u-u-ı-ı-ı."

İkinci bölüğün nöbetçilerini geride bırakıp geçtim. Onlar da titriyor. Dişleri birbirine çarpıyor. Hiçbiri konuşmuyor, hiçbiri soru sormuyor. Ben de konuşmuyorum. Her şey ortada: Berbat bir gece.

Uzunca bir zaman düzlükte yol alıyorum. Beraberimde ne emir erim ne de iletişimimimi sağlayacak biri var. Tamamı geride kaldı. Sinçenko da atlarla birlikte. Nerliyorum. Aniden karanlıkta, yumuşak bir şeye ayağım takılıyor tökezliyorum. Bir ceset. Mutlaka birinci bölüktendir. Yani bizimkiler burada, yakınımızda. Bir zıplayışta Panyükov'un komutasında buralara dek varabilmişler. Donmuş parmaklarımla ölüyü yokluyorum. Elime ince bir apolet değiyor. Alman... Evet Alman. Neredeyim ki? Yoksa Alman bölgesine mi girdim? Peki Panyükov, Almanlar'ı yere serip sırta yerleştiyse?

Ağır ağır o tarafa sürükleniyorum. Birdenbire ayak sesleri geliyor. Sağda biri yürüyor, solda da bir diğeri. Titremelerim kayboldu. İki taraftan bana sokuluyorlar. Almanlar olabilir. Silahımı çıkarıyorum. Beni tutabilmeleri için iki taraftan da sıkıştırmaya çalışmaları da olanaklı. Dikkatle mekanizmayı çektim. Namluda

mermi var. Öne doğru onlara ilgi duymuyormuşçasına yaklaşıyorum. Şayet Almanca konuşurlarsa hemen ateş açacağım. Yaklaşıp durdular. Bense onları geçtim. Kimse bir şey konuşmadı. Karanlıkta kimliğimizi ele vermekten çekiniyorduk. Böylece birbirimizi geçtik.

Ama Panyükov hani? Onun askerleri hani? Tek şey öğrenemeden geri döndüm.

Bizimkilere doğru ilerliyorum. Çizmelerim yağmurdan pelte-leleşmiş toprağa gömülüyor. Onları zorlukla çıkarıyorum. Saatimin fosforlu kadranına bakıyorum. Artık varmış olmalıyım. Nöbetçileri geçmiş olmam gerek. Yürümeye devam ediyorum. Bir yamaca geldiğimi seziyorum. Şeytan alsın neredeyim acaba? Yittim mi? Taburu bulamayacak mıyım? Bu fikir sanki boğazımı sıktı. Soluk alamadım. Taburu yitirmişsem bütün gece aramam gerekli, şafak sökerken kendimi uzakta bulacağım.

Umutsuzca geziniyorum. Nihayet talih bana gülüyor. Karanlıkta bir samanlığa varıyorum. ferdeki sesleri dinliyorum. Rusça konuşuyorlar. Bizimkiler. Kapıyı açıp giriyorum. Askerler saman-arın üzerinde oturuyor veya yatıyorlar.

“Kim o?”

“Peki siz kimsiniz?"

Samanlıkta yaklaşık otuz kişi var. Yaklaşık bir takım. Panyü- ■ <ov bölüğünden. Aralarında iki de yaralı

bulunuyor. Takım komu-:anı Teğmen Ageykin de mevcut. Önümde Hazırol'da duruyor. El 'enerini ona yöneltiyorum. Kalpağına kırık samanlar yapışmış.

“Ageykin, bölük komutanı nerede?"

“Haberim yok Yoldaş Kombat. Yitirdik onu.”

“Siyasi komiserle bağlantı kurdun mu?”

“Yerini bilmiyorum.”

“Mümkün, samanlarda yatarken hiçbir şeyden haberin olmaz. Siyasi komisere iki asker yolla. Ben nerede olduğunu söylerim."

Gücüm yalnızca Ageykin’in Dordiya’ya yollayacağı askerlerle konuşmaya yetiyor. Nihayet:

“Ona burada olduğumu söyleyin,” dedikten sonra kendimi oütün ağırlığımla bir çuval gibi samanların üzerine attım. Galiba rademi yitiriyorum. Yoksa hastalandım mı? Titriyorum, giderek çoğalan bir biçimde titriyorum. Isınacağım hiçbir şey yok. Samanlığın tahtalarından rüzgar uğuldayıp içeri doluyor. Çizmelerimi çıkarıp, içine toplanan suyu dökmeli, bezi değiştirmeliyim ama bunu yapacak halde değilim. Gözlerim kapanıyor, ellerimi omuzlarımı bastırıp titreyişimi önlemeye uğraşıyorum. Uzun zamandır ağzıma tek lokma girmediği halde içimden bir şey yemek gelmiyor. Yalnızca tek şey özlüyorum: Sıcak sıcak ve tekrar sıcak...

Bir süre kendimden geçmişcesine dalmışım. Rahimov'un sesi beni tekrar hayata döndürüyor.

"Tabur komutanı burada mı?"

"Rahimov sen misin?"

Rahatladığımı hissediyorum. Güvenilir pratisyen, marifetli ve komutanına sadık Rahimov demek buraya geldi, her şey yoluna girecek demektir. Fakat bu defasında bu olmadı.

"Filimov nerede?"

"Henüz gelmedi Yoldaş Kombat."

"Panyükov?"

"Haberim yok. Bulamadık."

"Birinci bölüğün durumu ne?"

"Politik yönetici Dordiya komutasında. Neredeyse tamamını toplamış. Asker takımlar halinde samanlıklarda istirahatte." "Telefon bağlantımız var mı? Arabalar geldi mi?"

"Gelmedi Yoldaş Kombat."

"Yanımızda bize komşu birlikler var mı?"

"Henüz öğrenemedim. Kontrol için adamlar yolladım." Konuşamıyor ve beni yerimde devindiren titremeyi

gizlemeye çabalıyorum.

Birdenbire o soruyor:

“Hastalandınız mı? Yoldaş Kombat?" Birinin sövdüğünü duyuyorum... ihtiyar birinin öksürüşünü ve birinin tükürdüğünü... Öksürüğünden tanıdım. Dudaklarım güç bela kımıldıyor: “Brezanski?”

Yanıt uzun zaman gelmiyor... O yeteneksiz, bıyıklı asker çoktan bir tarafa sokulabilir, bir saman yığınına dalabilirdi. Oysa tüm gece gezinmiş, sulara dalıp çıkmış, kendi taburunun samanlığını buluncaya dek gezinmişti.

Tekrar, öksürüğünü duyuyorum. Ve bir iç çekişini, usancını. Mutlaka “Oldu mu yani, gene tabur komutanına çattık,” diye düşünüyor. Nihayet sesini duydum:

"Buyur.”

Rahatlıyorum. Tekrar dalıyorum. Kimi zaman bir hafifleme yaşıyorum, özlediğim ateş beni kuşatıyor. Dalarken de, titreme nöbetlerinde de ateşin yaktığı sıralarda da dirençle taburumu düşünmeye zorluyorum kendimi. Sabahı nasıl edeceğiz. Başımıza neler gelecek. Peki hastalığı yenemez ve kalkamazsam? Zorlanıyorum fakat kalkamıyorum. Dalgınlık arasında bir şey duyuyorum: Beni itinayla bir kaputa sarıyorlar. Gözlerimi açmaya çabalıyorum. Biri üzerime eğiliyor. Körpe ve genç bir soluk duyuyorum. Elimi kaldırıp Bozjanov’un sert, kısa tıraşlı saçına dokunuyorum.

“Bozjanov üçüncü bölük nerede?”

“Yolda. Yoldaş Kombat.”

“Güzel. . . Zaev'e git. Hayvan çiftliğinde. Makinelileri yerleştirmelerine yardım et.”

“Başüstüne, gidiyorum.”

Yine gerçekle hayal birbirine giriyor. Bir an atların saman yemelerinden çıkan sesler geliyor. Biri daha yanıma sokulup özenle çizmelerimi çıkarıyor.

“Git ve emirlerini ver.”

Bir an sessizce durup beni süzüyor ve dönüp usulca gidiyor. Tekrar samanların üstüne serilip titriyorum. Hayatımda böyle insanı delercesine donduran bir soğuk hissetmemiştim. Ellerim, ayaklarım, kulaklarım, yüzüm, içimdeki her şey donuyor. Bütün düşüncelerimi sıcak, beni yakıp pişiren bir sıcak özlemi kaplıyor. Olduğum gibi yanayım, içim alnım her tarafım yanıp tutuşsun, kül olana dek. •

Nihayet dalıyorum. Artık ne gerçeği ne düşü ayrımsayamıyo-rum. Telefon görüyorum. Almacı kulağıma götürüyorum. Karşımda Panfilov.

“Yoldaş General Timkovo'ya dek ulaştım. Orası düşmanın elinde şimdilik elimden bir şey gelmiyor.”

“Bu fazla büyük bir felaket sayılmaz Yoldaş Momiş-Uli. Adamlarını koru, sabah olunca savaşa sürersin.”

“Silahlar ateşlenemiyor. Çamur yüzünden silahlarımızdan yoksun kaldık.”

“Önemi yok, temizlesinler... Şimdi adamlarınıza mola verdirin Yoldaş Momiş-Uli. Uyusunlar.”

“Ben de uyumak istiyorum.”

“Olmaz, Yoldaş Momiş-Uli siz uyumamalısınız.”

Bu sözleri beynime çivileniyor ve sürekli tekrarlanıyor: "Siz uyumamalısınız Yoldaş Momiş-Uli”. Fakat kalkamıyorum. Titreyip sayıklıyorum. Dalgınlığımın i çinde samanlığa gene birinin girdiğini duyuyorum. Hayır hayır bir değil birkaç kişi. Konuşmaları geliyor. Samanların üstüne oturdular. Çizmelerini çıkarıyorlar. Usulca bir inleme ve yumuşak bir:

“Bozjanov neden daha buradasın?” sorusu.

Doğru tahmin etmişim. Bozjanov, Sinçenko'nun sesiyle yanıtlıyor:

“Benim Yoldaş Kombat.”

Ayağımdan vıcık vıcık olmuş çizmelerimi çekiyor donmuş ayaklarımı kurulayıp sarmalıyor. Tüm bunları ustaca yapıyor. Ve mataranın bir bardağa değmesinin çıkardığı sesi işitiyorum. Kuru dudaklarıma bardak

dokunuyor ve burnuma alkol kokusu çarpıyor. Bardağı bir solukta dipliyorum. Votka gözlerimi yaşartırken içim epey hoş bir halde kızışıyor. Sinçenko, üstüme bir kaput daha seriyor. Bunu da yeterli bulmayıp iki ucunu altıma sokmak için beni bir çocuk gibi döndürüyor. Bağırıyorum:

“Yeter. Defol!”

Umursamıyor, sarmalamaya devam ediyor. Ve içtenlikle soruyor:

“Şimdi iyi. Başka ne vereyim size Yoldaş Kombat?”

“Çay. Cehennemde ısıtılmış gibi sıcak çay.”

Sonra buna gülüyorum: Burada çayı nasıl bulacak?

Gözlerimi tekrar açtığımda sabah olmuştu. İyi örtülmeyen kapıdan; duvarın çatlaklarından ışık geliyor. Samanlıkta ben ve Sinçenko tek başımızayız. Seyisim içten bir gülümseyişle turunculu mavili bir bardağın termosu ile çay veriyor.

“Nasıl buldun bunu

“Doktordan Yoldaş Kombat. Sivka ile sağlık merkezine dek uzandım. İzin verin yoldaş Kombat, biraz daha doldurayım.”

Bardak iki elimin arasında; çayı keyifle içiyorum.

“Sağlık merkezi ne yana yerleşmiş?”

“Karargâhımızın yanına... Jretme çiftliğine Yoldaş Kombat. Orası sıcak da.”

“Yaralı fazla mı?”

“Yirmi kadar... Fakat ağır olan yok galiba. Tümü yürüyerek gelmiş.”

“Filimov nerede? Gelmiş mi?”

"Gelmiş Yoldaş Kombat... Bölüğü şimdilik diğer köye bırakmış."

“Panyükov’dan haber var mı?”

“Hayır, ondan bir haber yok.”

Boşalan bardağı bıraktım “Sigara var mı?"

“İşte Yoldaş Kombat buyrun yakın. Fakat bilin topu topu iki paketçik kaldı. Çok çok sunmayın. Daha doğrusu sigaranız olduğunu söylemeyin çünkü sunarsanız size kalmayacak.”

“Peki, peki bıktım senin öğütlerinden.”

Bir sigara yaktım. Hk yudumu alınca da hastalığın hâlâ devam ettiğini anladım; dumanı göğsümü tıkıyor ve iğrendiriyor. Ağzım acılaşıyor. Gene soruyorum:

“Buradakiler nerede?”

“Siyasi komiser Dordiya’nın yanındalar. O, onları daha geceden yerlerini alabilmeleri için çağırtıyordu.”

‘İyi. Çizmelerimi ver.”

Daha ıslaklığı tamamen geçmemiş olan çizmelerimi giydim. Kalkıp gerindim. Eklemlerim sızlıyordu. Güçsüzlükten tekrar yatma ihtiyacı hissettim. Zararı yok toparlanırım. Geceleyin buruşan elbiselerimi düzeltip palaskamı sıktım.

“Nereye Yoldaş Kombat. Karargaha mı?”

“Hayır önce Dordiya'ya. Mevzileri kontrol edeceğim.” Alacakaranlık henüz aydınlaşmıştı. Tarih Yirmi Yedi Kasım Bin Dokuz Yüz Kırk Bir.

SABAH SİSİNDE

Kasım güneşini kapatan sis katmanı düzlüğü kuşatıyordu. Su birikintileri çizmelerin parçaladığı buzlarla kaplıydı. Fakat buzun dibindeki çamur henüz sertleşmemişti. Şeytan alsın, çamur gene ateşimize izin vermeyecek. Şimdi ne etmeli?

Dordiyanın yanına giderken bunun yanıtını gözlerimle buldum. Siste komuta ettiği bölüğün önü, cephenin

ilerisi dikkatimi çekiyor. Askerler alçak siperlerinde, samanlar üstünde yatıyor. Önlerindeki düzlükte de açık sarı samanlar çamurların üstüne yayılmış. Gözün görebildiğince her tarafa saman serpilmiş. Bü-

tün bunlar, ben olmadan, benim emrim olmadan gerçekleştirilmiş. Gece beni hastalık yenmiş, samanlıkta sayıklayarak yatarken yapılabilecek en iyi şey yapılmıştı. Asker gece çalışmış, şimdi kısa aradan yararlanarak serdikleri samanların üstünde uyuyor. Yanlarında temizlenmiş tüfekleri var, namlular günün ilk soluk ışıklarında parıldıyor. Başları altında el bombalarının doldurulduğu çantaları, gaz maskeleri ve diğer yanlarında da sırt çantaları. Onların üzerinde de askerin küçük zenginliği: Küçük kazma, kürek, mermileri ve palaskası.

Dordiya bana doğru ilerliyor. Daha uzaktayken elini kalpağına atıp selamlıyor. Güneşten yanmamış yüzünü izliyorum: Çi-çekbozuğunun izleri duruyor. Fakat Dordiya'nın görünüşünde farklılaşan bir şeyler var, çelik, kara gözlerindeki utangaçlık kaybolmuş.

“Yoldaş Kombat bölük savaş düzeni aldı. Silahların hepsi hazır. Asker ve komutanlara kısa bir uyku molası verdim.”

Dordiya tekmilinde askeri deyim ve sözler kullanmıyor fakat asıl önemli şeye; kararlılık ve güvene sahip görünüyor.

Dordiya zayiat bildiriyor. Yaralı ve ölüler hariç birkaç kişi. Bölük komutanı Panyükov da bunlar arasında.

“Buraya saman dökmek kimin fikriydi?”

Şeytan alsın, sesim yine katı. Bir türlü yumuşatmayı beceremiyorum. Dordiya sesimin katılığının onaylamayışımdan çıktığını sanıyor. Yanakları boynu ve alnı kızarıyor. Buna rağmen bakışlarını kaçırmadan açıkça yanıtlıyor:

“Benim. Yoldaş Kombat .”

Kısaca:

“Güzel," diyorum.

Dordiya tekrar kızarıyor. Bu defa sevinçten.

İkimiz, uyuyan askerlerin siperlerinin yanından yürüyoruz. Bir taraftan siperleri gözlerken bir taraftan da Dordiya'yı araştırıyorum. Nasıl bir güç bu yeteneksiz, cılız ve solgun adamın komutanlık becerisini ortaya dökmüş ve komutanı yiten, parçalanan bölüğü derlemesini sağlayabilmiş.

Bunun yanıtını bir ara Dordiya'dan istesem iyi olacak. Şimdi

ne yeri ne zamanı. Bir gün mutlaka uygun zamanı bulabilirim.

Sis ağır ağır kalkıyor. Uzağımızda bir yerden top sesi geldi. Biri daha... Burada ve orada patlamalar gerçekleşiyor. Nihayet bizim üstümüzden de tıslayarak bir mermi geçip patlıyor.

‘Topçu getirmişler,” diyorum.

IJzerimizde başka bir mermi uçuyor ve arkamızda çatırtılarla dağılıyor. Almanlar Timkovo’dan görmeksizin sürekli önlerindeki araziyi dövüyorlar.

"Bak Dordiya,” diyorum. "Kalk borusu çalıyorlar.”

Dordiya ile beraber bölüğün kanadına; makinelilerin kurulduğu yere gelince Sinçenko'ya seslendim. Arkamda atlarla yürüyen Sinçenko hemen sokuluyor. Lisanka’ya binip sordum:

“Haydi Karagaha gidelim... Kılavuzluk et bakalım.”
Karargahım aşağıda gri, taş bir yapıya yerleşmiş.
Çevresinde, önceleri ahır olan pek çok yapı var.

Karagâh girişinde nöbetçilerin yanında küçük bedenli beyaz, Ural cinsi bir at geviş getiriyordu. İki tekerli arabada kestiren gözlüklü Murin'i ayırt ettim.

"Murin niye buralarda oyalanıyorsun?”

Murin uyku sersemi yerinden fırladı ve kendini dengeleyip yere atladı. Kımıltısından ürken at yürümeye koyulunca da iki eliyle yapışıp "Durss!" diye bağırdı. Kaputunun eteklerine basıp tökezledi. Önce dizlerinin

birinin üzerine çöküp toparlandı ve nihayet ayaklarının altında sağlam bir toprak bulunca acemice doğruldu.

"Gece boyunca makinelilerle boğuştuk. Yoldaş Kombat ve başaramadık. Şimdi bölük komutanı işe el koydu.”

"Makineli tüfekçi arkadaşların nerede? Uyuyorlar mı?”

“Siper hazırlıyorlar Yoldaş Kombat... Ama şu var...”

“Daha ne olsun? Neymiş ‘şu var' sözü?”

Murin'in uzun boyuna kaputu yetişmiyor ve başı onun üzerinde yükseliyordu. Biri kırılmış gözlük sapını bir telle tutturmuştu. "Sinirlenmeyeceksiniz ama?”

“Hayır, söyle bakalım."

“Burada direnebilecek miyiz Yoldaş Kombat?”

Konuşmasına devam etme cesaretini yitiren Murin bakışlarını biraz önce yapışıp kaldığı arabaya ve onun ufak, beyaz atına yöneltti. Sanki bu bakışlarla fısıldamaya devam ediyor: “Durum güvensiz.”

İşte askerin yargısı. Peki ben? Ben farklı mı düşünüyorum? Fakat benim içimi ezen düşüncelerim, benim sırrım. Kararlı konuştum:

“Sana düşman burada bizi mahvedinceye dek kalacağımızı kim söyledi? Biz onları mahvetmeye

uğraşacağız.”

Lisanka'dan indim, dizginleri Sinçenko’ya atıp içeriye girdim.

Burasını yakın zamana dek marangozların kullandığı belli, toprak zeminde bükük bükük tahta talaşları vardı. Kaput, çizme ve *Moharka* kokusu henüz çam talaşının kokusunu bastırama-mıştı. Duvara yaslanmış çam çerçevelerden biri devrilmiş, kimse onu kaldırmamıştı. Jstüne basıyor, çizme izlerini bırakıyorlardı.

Sağlık merkezindeki askerler kapı önünde yatıyordu. Bu takımın genç, neredeyse çocuksu yüzlü, her an bir şeyler yapıyor görmeye alıştığım komutanı Teğmen Timoşin duvara yaslanıp ellerini kavuşturarak duruyordu. İçeri girdiğimde ilk fırlayan o oldu. Bakışlarımla gezici telefon kutusunu arandım. Yoktu. Çabucak arabaların daha Volokolamsk’tan gelmediğini kavradım. Binbaşıyı hatırlayınca da içimden binlerce sövgü geçti.

Artlardan Rahmiov’un sesi duyuldu:

“Kalk. Hazır ol!"

Yanına gittim.

Binanın ortasına yığılı kalaslar masa işlevi görüyordu. ilerinde iki sayfası yapıştırılı durum haritası, Rahimov'un çantası ve uçları açılmış kalemler bulunuyordu. Pencerenin önündeki marangoz tezgâhında ise sökük

haldeki makineli duruyordu. Zaev ile Bozjanov onu tamire uğraşıyordu. İkisi de şimdi önümde dikilmişti. Zaev'in kaputu ve kalpağı yoktu. Biraz çökük alnı yağlarla lekeliydi. Elleri ise bileklerine dek simsiyah yağla bulanmıştı. Yanındaki Bozjanov'un da parmakları aynı haldeydi. kisinin de ortak düşkünlüğünden haberdardım. Onlara, bozuk bir silahı onarmaları için verildiğinde yemek yemeği bile unuturlardı. Hele yabancısı oldukları, düşmandan alınmış bir silahsa, sırrını çözmeye bayılırlar, onardıklarında sevinçlerini görmeye değerdi.

"Rahat!"dedim.

Zaev ve Bozjanov hemen makineliye yöneldi.

Rahimov ise 'İzin verirseniz raporumu vereyim," dedi.

"Verin."

Durumumuzu haritasına geçirmeyi başarmıştı. Geceleyin çamura batan toplar çekilip alınmış ve düşmana yanıt verebilecek biçimde yerleştirilmişti. Filimov'un bölüğü de şafak sökmeden gelip derenin karşı yakasındaki köye girmişti.

Rahimov:

"Filimov'a adamlarını dört saat uyutmasını emrettim," dedi.

Sonra bu tarafa gelecekler."

Sorulu gözlerini bana çevirmiş onu onaylayıp onaylamadığımı öğrenmek isteğindeydi. Fakat ben bir şey demeden haritasına bakıyordum. Rahimov komşu birliklerin kanatlarını da haritada göstermişti. Sağ ve solumuzdaki komşularımızla mesafemiz yaklaşık altı kilometreydi. Bizim, Panfilov'un ihtiyat taburunun, aradaki bu mesafeyi doldurup kapatması gerekiyordu. İki bölükle bunu sağlamam düşünülemezdi. Kanatlarım açıktaydı. İki taraftan sağdan ve soldan bir, veya bir buçuk kilometrelik açıklar kalıyordu. Düşman bunu öğrenmekte geç kalmayacak, buraya dalıp açıklardan geçerek, yanlarımıza sarkacaktı. O halde bu hattı nasıl güçlendirmem gerekir? Taburu daha da esnetsem mi? Pekiştirilmeyen mevziimi daha da zayıflatsam sonra ne olur? Bu sorular içimi karartıyordu. Murin'in sözlerini hatırladım: "Burada direnebilecek miyiz Yoldaş Kombat?"

Pencere önündeki tezgâhta Zaev ve Bozjanov makineliyle uğraşmaya devam ediyordu. Arada bazı bomba sesleri, hışırtılar duyuluyor ve Zaev'in fısıltıları geliyordu. Galiba o yine bir espri yapmış olmalıydı ki Bozjanov katılarak gülmeye koyuldu. Kızarak döndüm.

Zaev hiçbir şey olmamışcasına özenli ve ince tavırlarla kocaman eliyle bir yayı yerine koymak için döndürüyordu. Yayın yerini araştırıyor, kalın parmakları ve kısılmış gözleriyle yayın yerle-

şeceği yuvayı gözlüyordu. Birdenbire hayretle bu durumdayken onun köşeli yüzünün yakışıklı olduğunu fark ettim. Zaev, içe kapalı veya sinsi insanların tam tersine aklına ilk geleni, içini burkanı çekinmeden ve zorlanmadan söylerdi. Bizim Kazaklar'ın böyle insanlar için kimi atasözleri vardır. Bunlardan birini çok beğenirdim: "Ağzı açılınca midesini görürsün." Şimdi onun yüzünde işini severek yapan bir ustanın mutluluğu vardı. İşine dalmış, etrafındakilerin farkına varmadan, çatlak dudaklarını yaladı. Gülümsedi. Galiba makinelinin onarımı iyiye gidiyordu.

Ben tekrar haritaya yönelip Rahimov'u dinlemeye başladım. "Şimdilik bütün komutanlara emir yolladım," dedi ve yüzümü izledi. "Mevzileri pekiştirip düşman saldırısını yanıtlamaya hazırlanacaklar."

Deyip bekledi. Benim de düşüncelerim aydın değildi ve verilmiş bir kararım yoktu. Almanlar, bazen Timkova'dan ses veriyorlardı. Mermiler ve roketler kimi zaman yakınlarda patlıyor, uzaktan, atış sesleri duyuluyordu.

Tezgâhtan hâlâ Zaev'in fısıldamaları, sönükleşmiş kıkırdayışı geliyordu. Artık sabredemedim:

"Zaev!"

"Hı-hı..."

"Bu hı-hı ne ... Komutan böyle mi yanıtlanır?"

"Başüstüne Yoldaş Kombat.”

"Amma da konuşuyorsun ... Buraya bu yüzden mi geldin... Daha ne kadar oyalanacaksın?”

“Fazla kalmadı Yoldaş Kombat. Bitiyor. Örneğin fırçanın düğmesi. Beş dakikaya varmadan çalışacak.”

Sahiden birkaç dakika sonra onun çabucak yüzünü silip parlayan çelik silahını geniş omuzuna yükleyip kapıya doğru yöneldiğini gördüm. Bu defa askerce selamı filan unutup:

‘izin verin deneyelim Yoldaş Kombat," demekle yetindi. Başımla sessizce onayladım. Bozjanov koşup Zaev'e kapıyı açtı. Biraz sonra peşlerinden ben de dışarıya çıktım.

Binaya sırtı çevrik Zaev, Murin'i azarlıyordu:

"Daha ne kadar sallanmayı düşünüyorsun. Uyuşmuşsun be. Daha enerjik ol. Ayağının biri burada diğeri orada .”

Gülümsedim. Kendi ifademi kendi sözlerimi tanıdım. Bozja-'lov gözüyle beni işaret etti. Zaev bana döndü:

“Uyuşsunlar istemiyorum. Yoldaş Kombat,” dedi.

Makineliyi omzuna almış, gömlekle ve şapkasız duruyor, sisi, nemi, soğuğu sanki hissetmiyordu.

Murin çatal ayağı getirip koydu. Bir dakika sonra makineli üzerine tespit edilmişti. Bozjanov şeridi taktı. Zaev soğuğun sert-eştirdiği yere uzandı, ayaklarını da uygunca araladı... Makineli :akırdamaya başladı.

Usulca, “Çalışıyor,” diye mırıldandı.

En yakın su birikintisi üstündeki buzu topuğuyla kırdı ve ça-murlanan sularla ellerindeki yağları yıkadı, ellerini koltuğunun altında kurulayıp ceketi ve kalpağını almak için içeri koştu.

Bozjanov ve Murin, makineliyi arabaya yükledi.

Binadan fırlayan Zaev bir koşuda arabaya atlayıp dizginleri kavrayarak atı dört nala koşturdu.

DÜŞEN VOLOKOLAMSK

Bugüne ilişkin -yirmi yedi kasımdan- farklı görüntüler kalmış belleğimde.

Ölüymüşcesine bindim ata. Eyerde kendimi bırakmış, küskünce duruyordum. Bu ağırlığım Lisanka'ya da yansıyor. Ayakları ile basacağı yeri yoklayıp başı eğik gidiyor.

Şuraya buraya şaşkın havanlar yağıyor. İşte arkamda bir çatırtı. Lisanka ileriye atak yaptı. Hemen peşimden

seyisimin bindiği Sivka geliyor.

Bağırıyorum:

"Sinçenko iyi misin?”

“Evet.”

Gene sessizce ilerliyoruz. Ben gene Alman silahlarıyla çalınan sabah konserini dinliyorum. Şeytan götürsün, burada yokuşta bir ateşten bir çemberdeyiz. Aşağıda, sisler arasında gizlenmiş Volokolamsk taraflarından silah sesleri duyuluyordu. Yüzlerce, belki de binlerce. Timkova’nın tepesinin iki tarafında da durum aynı.

Biz, mevzi almış iki bölük ve peşimizdeki Filimcv'un bölüğü bu ateşten çemberde bir başımızayız. Bağlantımız kopuk, tümenden ayrılmışız.

İçimde yeni bir düşünce filizleniyor: Hayır, hayır koı:-uk değiliz, bizimkiler her yönde çarpışıyor, düşmanın ateşini ateşle karşılıyorlar.

Haydi eyerinden doğrul bakalım Baurdcan. Düşman seni savaşmadan çiğnemek, içine korku salmak, ruhunu tutsak düşürmek istiyor. Şu anda senin ödevin serinkanlılığını ve aklını korumak.

Lisanka'nın nal sesleri köprüde takırdadı. Silva'nınkiler de onu izledi. Suyun geceki yükselişinin ardından dere durulmuş, yalnızca destekler kara lekeler olarak beliriyor. Sağda solda buz parçaları sürükleniyor. Sebze

bahçelerinin içindeki çiğnenmiş yoldan köye ulaşıyorum. Gece yürüyüşünün ardından birkaç saat uyuyan bölüğe artık kalk emri verilmiş. Çitin ardındaki kuyuda askerler temizleniyor. Birinin sırtına doğrudan doğruya kovayla su döküyorlar. O doğruluyor; kızarmış göğsünden su damlaları var. Kurbatov'u seçiyorum.

Bölük komutanının yerleştiği eve sokuldum. Filimov beni karşılamaya koşuyor. Henüz tıraş ettiği esmer yüzü ışıldıyor.

Çabucak tekmil verdi.

“Yoldaş Kombat üçüncü bölük...”

‘İyi. İçeri girelim Efim Efimoviç. Orada konuşalım.”

Odada gürüldeyen bir soba var. Duvara rahatça dayanıp, gözlerimi kapatmak istiyorum. Fakat kendimi tutup bu isteğimi bastırıyorum.

“Otur Filimov. Haritanı çıkar.”

Ona harita üstünde taburun yerleşimini ve kanatlar arasındaki bir buçuk kilometrelik savunmasız aralığı ve açıkları gösterdim.

Filimov asık yüzüyle dinliyor. Onunla komutanın düşüncelerini ve yaşananlara ilişkin detaylı konuşmam ve onu iyice anlaşı-1 ır hale getirmem gerekli. Fakat benim henüz bir planım yok.

“Şimdilik bölüğünü köyden çek,” dedim. “Yamaçta bir yerde mevzi al.”

Bu sırada yukardan çoğalan silah sesleri geliyor. kimiz de dinliyoruz. Evet orada bizim silahlarımız ateşe başlamıştı. Seri oir ateşti. Makinelinin takırtıları da eşlik ediyordu. Filimov umutlu bakışlarla beni izledi.

“Bölüğü, yamaca mevzile,” diye tekrarladım. “Kanatları yaylandır. Dört yanına da bak. Savaş hızlanıyor. Almanlar aniden ourada ortaya çıkıp sana saldırıverirler.”

“Anlıyorum Yoldaş Kombat.”

Filimov doğruldu ayak değiştirdi.

“Başka neye ihtiyacın var?"

“Aynı şey. Asker hâlâ karnını doyurmadı.”

“Ateş etsinler ki mideleri akıllarına gelmesin. Ateş yönlerini seç ve bölüğün önündeki her şeyi ateşle tara."

Yukarıda silahlarımızın ateşi kesilmemişti. Orada mutlaka önemli bir şeyler yaşanıyordu. İçim kaygıyla kemiriliyor.

“Her an tetikte ol. Anladın mı?”

“Anlaşıldı Yoldaş Kombat. Çekilmeyeceğiz.”

“Şimdi karmaşa nedeniyle bizimkilere de ateş etmemeye dikkat et. Ve ben kendi kendime söylediklerimi tekrarlıyorum ‘serinkanlılığını ve akıllılığını yitirme. Erlerin iyice anlasın: emir verilmeden ateş açmasın. Tetik çekmek için acelen olmasın. Bekle'.” Yukarda silahlarımızın sesi kesilmiyor. Eh, şimdi oraya gideyim.

Bahçede atlarla Sinçenko vardı. Eyere atladım. Lisanka'yı bütün hızıyla koşturmak istiyorum. Hayır askeri kaygılandırmamak gerek. Atın gemini özellikle kısıp yolu normal bir hızla yürüyorum.

Nal sesleri gene köprüde takırdıyor. Şimdi hızlandırıyorum Lisanka’yı. Yokuşu dört nala tırmanıyoruz.

Yukardaki sis kalkmıştı. Gökyüzünde apak bir bulut var ama dağın yamacı açıkça seçiliyordu.

Killi iniş başlıyor. Burada aşağıdaki topçuların gözetleme merkezi oluşturulmuş.

Telefonun başında (Topçular bağlantıya sahipti.) sigarasından derin nefesler alan Kubarenko vardı. Kaputuna killer bulaşmış, yüzü de çamurlanmıştı. Konuşmasını aralayıp bana bağırdı.

“Onlara gösterdik, püskürttük Yoldaş Kombat!”

Kubarenko sözlerine elleriyle de eşlik ederek anlatıyor. Almanlar, Dordiya’nın bölüğüne karşı saldırıya geçmişler. Askerlerimiz bunu ateşle yanıtlamış. Bunun ardından Almanlar kanattan dolaşmaya koyulmuş. Buna karşı topçularımız yollarını kesmiş. Düşman geriye çekilmiş.

“Kanatlarımızı öğrenmişler mi?”

“Evet Yoldaş Kombat."

Bu sırada sanki bir el gökyüzünün örtüsünü çekip aldı. Uzakta ıslak damlar, kuleler göründü. Uykudan uyanmışcasına anlıyorum: Burası Volokolamsk. Burada biz, ona doğru giden yolu tutuyoruz. Bugün bu nedenle çarpışacağız. Gücünü toparla, serinkanlılığını koru.

Kent içinden geçen ıslak asfalt parçası parıldıyor. Bu şose, Volokolamsk şosesi, doğruca Moskova'ya gidiyordu.

...Gökyüzünde uçaklar göründü. Alman bombardıman uçaklarının siyah lekeleri seçiliyor.

Dalga dalga Volokolamsk'a doğru uçuyorlar. Kentin farklı bölgelerindeki uçaksavarlarımız ateş açıyor. Gökyüzünde alev rengi patlamalar, Gözümüze yansıyan güneş ışığından zor kopuyor.

Yanımda olan Sinçenko sesli sayıyor:

“Otuz üç... otuz beş, otuz altı. .."

Atılan bombaların ağır, uğultulu sesleri geliyor, damların üstünde, sağda solda koyu dumanlar tütüyordu. Sokaklar bırakılmış, yalnızca karşı tarafta dört nala yük arabaları yürüyordu. Demiryolu civarındaki topçu ateşimiz güç kaybetmişti. Bunun anlamı neydi? Bundan ne çıkarmak gerekli?

... Sessiz geçen dakikalar... yarı uzanık halde, haberci erlerinin getirdikleri bilgileri alıyorum. Düşman hâlâ taburun açık kanadını ateşi altında tutuyor fakat artık atağa geçmeye girişmiyor.

Muradov'un yanına gelen Dordiya boyuna anlatıyor, bense bu zorlu anı bastırmak için kendimi zorluyor, dinlediklerimi kavramaya çabalıyorum. Muradov aniden dikiliyor. Tuhaf bir biçimde açtığı gözlerini Volokolamsk'a doğru çevirdi. Sıçrayıp aynı yere bakıyorum.

Şehri boylu boyunca kesen asfaltın üstünde iki tank yavaş yavaş, Panfilov'un karargâhının olduğu tarafa doğru ilerliyor.

Toplarından öbek öbek dumanlar tütüyor. Tanklar kente ateş ediyor. Bunlar Almanlar mı? Volokolamsk'a mı girdiler?

Dürbünü çabucak gözlerime tutuyorum. Faşistçe işaretlerini siyah vücutları üstündeki gamalı beyaz haçlarını gördüm.

Biliyorum kentte bizim askerimiz yok. Benim şimdi yamaçlara mevzilenmiş olan taburum Panfilov'un tek

ihtiyatıydı. Almanlar şimdi kenti sokak sokak ele geçiriyor. Ve biz altı yüz savaşçı, ellerinde tüfek ve makinelileri ile kıyıda kalmıştık.

Siperlerde kımıltısız kalışımıza yanıyor, acı çekiyorum. Düşüncelerse akın akın kafama hücum ediyor.

Niçin yaşıyorum? Niye savaşıyorum? Moskova kıyılarında bu ıslak, yağmurun kabartıp sertleştirdiği topraklar üstünde işim ne? Uzak bozkırların oğlu olan ben Asyalı Kazaklar'ın oğlu, niye Moskova için savaşıyorum? Niye bende hiçbir sevgilinin oluştu-ramadığı bir aşkla bu topraklara sevdalıyım. Niçin bu hırsı duyuyorum?

Kazaklar, “insan kendisine inanıldığı ve sevildiği yerde mutludur,” derler.

Bir diğer Kazak atasözünü anımsıyorum: “Başkasının sultanı olacağına kendi soyununun tutsağı ol.”

Ben bozkırdaki ulusumun söylenceleri, türküleri ve tarihiyle onurlanan Kazak, şimdi onurla Kızıl Ordu üniformasını taşıyordum. Sovyet askerlerinin, -Rus, UkraynalI ve Kazaklar'dan oluşmuş- taburunun idarecisiydim.

Karşı çıkmaksızın bütün emirlerime itaat etmek zorunda olan askerlerim benimle eşit insanlardı. Ben, onların işvereni değildim. Çocuklarım onların çocukları ile aynı okulda okuyor, babalarımız yan yana

yaşıyorlardı. Tümümüz aynı acı ve yoksunlukları bölüşüyorduk.

İşte ben, bu nedenle babamın, dedemin ayak basmadığı yerlerde çarpışıyordum.

Fakat şimdi ben niçin kıyıda kalıyorum? Bu bekleyişten, bu dakikalardan nefret ediyordum.

Öfkeli bir bağırış düşüncelerimi böldü:

“Ateş yönetim merkezi, ateş yönetim merkezi!’’

Yerde yatan Kubarenko ciğerlerinin bütün gücüyle bağırıyor, sesini telefonla değil doğrudan doğruya iletmek istiyor gibiydi. “Ateş yönetim merkezi."

"Bana teğmen Obuşkov’u verin. Daha hızlı.”

Yerimden fırladım.

“Ne diyor Kubarenko?"

“Almanlar Yoldaş Kombat... Yaklaşık yüz kişi.”

“Neredeler?"

"Sağda Yoldaş Kombat -düzlüğü gösterdi.- Topçular, niye sallanıyorsunuz? Teğmen nerede? Obuşkov sen misin? Almanlar vadiden iniyor. Evet, evet aynı vadide..."

Korunmasız arazide görünen Almanlar’ı arıyorum; dürbünümle vadiyi tarayarak. İşte onlar: Kirli yeşil kaputları sararmış otların rengiyle birleşiyor. Güneşte gezercesine geziyorlar. Önde yalnızca ceket giymiş genç bir subay var. Şapkasını eline almış sarı saçlarını güneşe gösteriyor. Yabani gül fidelerinin yanından geçerken bir dal koparıp yakasına iliştiriyor. Bunu yapması olağan. Bugün bir yengi daha kazanıp Volokolamsk'a girmişlerdi.

Subayın arkasındaki askerler de rahatça yürüyorlar. Aşağıya doğru kolayca iniyorlar, tüfeklerini omuzlarına asmış, bizi küçümsüyorlar. Mermilerimizin onlara yetişmeyeceğine eminler.

Hiçbir savunma önlemine gerek duymamışlar, korunmasız bölgeye girip, arkamıza doğru geçiyorlardı... bizim silahlarımızsa susmayı sürdürüyor.

Kubarenko bağırıyor:

“Daha hızlı, daha hızlı.”

Ben de içimden aynı şeyi tekrarlıyorum.

Nihayet iki top patladı. Titreyen hava dalgası kulak zarlarımızı titretti. Vadide ilerleyen Almanlar'ın yanında iki toprak kolonu havalandı.

Şimdi onları yatmaya zorlayacağız. Engelleyeceğiz onları. Dört topumuz aynı anda gümledi. Almanlar dört bir yana koşarak dağılıyor ve yatıyor.

Dürbünle subayın askerlerine bağırararak bir şeyler söylediğini izliyorum. Elinde salladığı şapkasıyla onları yanına çağırıyor ve çimenli yamaçta koşuyor. Arkasında da ateşten kurtulan askerler koşuyorlar.

Biz savunanlar, yerlerimize çakılmak zorundaydık. Onun ise seçme hakkı vardı, en rahat yerden darbe vuruyor ve kendisine en yarayacak yönü seçip saldırıyordu. Fakat savunmanın da kendine göre kimi nitelikleri vardı. Düşman bölgeyi bilmez. O, önündeki hatları yalnızca enine tanır, derinliğini sadece haritalardan çıkarabilir. Ben ise hattımın tüm arazisini tanıyordum. Savunurken güçlere karşı bu bilgiden faydalanıyor onlara küçük güçlerimle karşı çıkabiliyordum.

Atışlarına müdahalem oluyor, topların yönünü düzeltiyordum. Top mermilerimiz gene Almanlar'a yetişiyordu. Aniden bir virajın arkasında yittiler.

E, Filimov diren. Şimdi doğruca karşına çıkacaklar. Diren Etim Efimoviç .

... Farklı yer ve uzaklıklardan silah sesleri duyuluyordu.

Kulaklarım bu sesleri duyuyor ve onları dizip ayırıyor. Tuhaf, bunun dışındaki her şey sessizmiş gibi geliyordu bana. Bu düşsel sessizlikte duruyor ve aşağıda Almanlar'ı yanıtlayan yerden silah seslerini duymuyordum. Acaba Filimov hazırlanamamış mıydı, bölüğü ezmişler miydi?

Makineli takırdadı. Hayır bu ses aşağıdan değil; Zaev'in olduğu yerden geliyor. Mutlaka Almanlar oradan da bizi kuşatmaya çalışıyor.

Uzaklar ise ıssızdı.

Ve sanki birdenbire büyük eller kocaman bir kumaşı yırtar gibi oldu. Bu bir tutuklama ateşi. "Tüfeklerle toplu ateş!" Tümü birden ateş ediyor. Bu beklediğim ve kulağımın karıştırmayacağı bir çatırtıydı.

Aşağıda bir tutuklama ateşi daha duyuldu. Kurşunlarımızın yetiştiği Almanlar'ın bağırışını duyduğumu sanıyorum.

İşte size Volokolamsk! İşte size zafer günü!

İçimden askerlere sesleniyorum: Acımayın! Onlardan tek biri yaşamasın. Volokolamsk'ı ödesinler bize!

Dürbünü tekrar gözlerime dayayıp Volokolamsk'ı izliyorum.

Sokakların çukurlarında artık bizimkileri andırmayan kamyonlar sarsılıyor. Aralarından küçük, renkli araçlar ilerliyor.

Panfilov'un karargâhının olduğu tarafta hâlâ çarpışmalar sürüyor. Hitler'in tanklarının topları ateş açıyor, bizim tanksavarlarımız ateş açıyor ve diğer ağır silahlar da patlıyordu.

Aklımdan, kenti tutamayan Panfilov kent kenarında savunmasını sürdürüyor, şaseyi bırakmıyor, parçalanan tümenin derlenip Volokolamsk dışında yeni cepheyi tutabilmesi için kazanmaya çalışıyor diye geçti.

IJzerime düşeni biliyordum: Şoseye çıkış yolunu kesmiş olan bir avuç askerimize karşı baskın veren düşmana, yeni olanaklar vermemek ve Almanlar'dan zaman çalarak Panfilov'un yapmak istediğine yardımdı bu.

... Karargâha uğrayıp vadiye indim. Daha kabaran dereye varmadan Lisanka huysuzlaşmaya başladı. Başını çeviriyor kenara gitmeye çabalıyordu. Dizginleri sıkıp onu sakinleştirmeye uğraşıyorum. Onun bir özelliğinden haberim var. Lisanka hızlı, dayanıklı, uysal bir hayvan, patlamalara alışkın fakat kan kokusuna tahammülü yok. Kan kokusunu alınca huysuzlanıp kaçmaya çabalıyor.

Biraz daha aşağı iniyorum. Elimde olmaksızın atın dizginlerini kastım. Mermiler derenin balçıklı kıyısında çalıları parçalamış. Ölümün yokladığı yeşil elbiseli insanlar her tarafa dağılmıştı. Sağda solda dereye ulaşan çizgiler seçiliyor.

Ben de ağırlaşan bir kan kokusu duydum.

Arkamda Sinçenko, Sivka'nın üzerinde dik duruyor. Lisanka, yine dizginleri çekiştiriyor. Ölülerin arasından yavaş yavaş geçiyorum. Sarı saçlı genç Alman subayı

yüzü gökyüzüne çevrili yatıyor. Gümüş sırma işlenmiş, gamalı haçlı kasketi aşağıya yuvar-

lanmış. Yabani gül dalı kan kırmızı tomurcuğu ile yakasında duruyor. Geniş alnında merminin geldiği yer açıkça belli.

İçimde bir merhamet duygusu uyanıyor. Kendimi topluyorum. Buraya, yurdumuza bizi tutsak almaya gelenleri mermiyle karşılayacak ve tepeleyeceğiz. Başka çare yok.

Lisanka'nın yelesini okşayıp yavaş yavaş sürüyorum. Anlıyorum ki burada bize tesadüfün yardımı olmuş. Bu yollarda, vadi düşman için bir ateş tuzağı haline gelmiş.

Arazinin eğimi, Filimov'un silahlarını Almanlar'ın gözlerinden gizlemiş ve o da onları yanlarına gelinceye dek bekleyip aniden ateş açmış.

Bu konuda benim yaptığım hiçbir şey olmadı. Sadece ona daha önce verdiğim emrim var: “Bölüğün önündeki her şeyi tara. hsanlar ateş açsınlar ki midelerini düşünmesinler.”

İşte Filimov tam bunu yaparken Almanlar'ı karşısında bulmuş.

Bu yengiyi aklımla mı aldım? Hayır yalnızca talihim yaver gitmişti. Bu yolla Amanlar'a bir şaşırtmaca yapmıştık.

"Şaşırtmaca," Bu söze ilk kez rastlamıyordum. Panfilov Volo-kolamsk'daki geçici karargâhında da bu sözcüğü kullanmıştı: "düşman artık bu şaşırtmacalarla ilk defa rastlaşmıyor ve kanıyla ödüyor."

Evet, Hitler'in üstün ordusu Moskova'ya saldırırken gücünü yitiriyor.

Yoldaki çarpışmalarımızı bize çemberi yardıran tutuklama ateşimizi ve hayretten taş kesilmiş Almanlar'ı yıkarak, ölülerini çiğneyerek geçişimizi hatırladım. Acaba Moskova önünde çarpışan sadece taburumuz mu? Alman kanıyla yıkanan sadece bu vadi mi?

Almanlar daha iki üç saat siperlerimizi dövmeyi sürdürüyor. Zaev'e yer değiştirerek dere dışına çıkmasını ve bizi Volokolamsk tarafında korumasını söyledim.

Zaev'in bölüğündeki askerler, öne doğru eğik yamaçtan va-

diye iniyor düzlüğü geçip, dereye atlayarak kentin dışındaki mezarlığa dalıp, mezar taşlarının içine yatıyor.

... Yarım halka olarak bükülmüş taburumuzun iki yanında çarpışmalar devam ediyor.

Kentin dışındaki düzlükte köy çiftliğinin tarım araçları deposu yükseliyor. Alt katı, arazinin eğimini gizliyor.

Yalnızca ikinci katın pencereleri ve damı görünüyor. Çatıdan duman duman kırmızılıklar havalanıyor. Almanlar aralıksız oraya ateş ediyor ve kiremit tozu kaldırıyor. Arazinin eğimive taş duvarlar onları koruyor. Oradan tüfek ve makinelilerle ateş ediyorlardı.

Hrimov'un alay merkezinin orada olduğunu biliyoruz. Aramızda bir kilometreden fazla mesafe var. Bu aradan ve diğer boşluklardan faydalanan Almanlar ara vermeden ardımıza sokuluyor.

... Arkamızda ateş sesleri duyuyorum. Alman mavzerleri çatırdıyor. Teğmen Brudni'nin komutasındaki yedek keşif takımını oraya yolladım.

Takım tam ateşe başlayacağında, oraya top mermileri indi. Mavzer tıkırtıları sustu.

Bu denli yerinde ve zamanında yardımımıza koşan kim acaba? Bu yardım kimden geldi? Birdenbire yol kıyısına; çalılıklar içine saklanmış uçaksavar bataryasını hatırlıyorum.

Herkesten ayrılıp düzlükte kalmış olan birkaç uçaksavarcı silahlarını terk edip gitmemiş. Şimdi çarpışmaya katılıp dövüşüyor ve yerdeki hedefleri vurarak bizi koruyorlar.

... Artık taş yapının üstünden toz tutamları kalkmıyor. Kim bilir orada neler oldu? Her tarafı ateş altında bulunan bu bina terk edildi mi? Açıklarını kapatmak için emrine verilmiş olduğum Hrimov'un alayı çekildi mi?

... Durumu anlamak için Brudni'yi Hrimov'un karargâhına yolladım. Bu atik ve yetenekli subayımın oraya yaklaşacağına ve iletimi verip bana emir getirebileceğine eminim.

... Bizim durumumuz ise hep aynı halde uzayıp gidiyor. Ateş ediyor ve Almanlar'a soluk aldırmıyorduk.

Akşam oluyor; gölgeler uzamaya koyuldu. Güneş gene bulutların ardına çekilmeye başlıyor.

... Brudni döndü. Sabah Hrimov'un karargâhı olan yerde şimdi hiç kimse kalmamış, çiftlik binasına Almanlar yerleşmiş, onla-'in makinelileri çalışıyormuş.

Ruhuma dolan pek çok duygunun arasına bir de Hrimov'a karşı öfkem karışıyor. Bize haber vermeden, kendisinin emrine /erilmiş olan taburu o halde bırakarak nasıl çekilebilmiş.

... Kesin karar alıyorum: Çekileceğim. Tüm bölüklere emrimi Taştırmak üzere muhabereciler yolladım. Toplanma merkezi olarak da çimenlikteki çam korusunu gösterdim.

Volokoloamsk'ın düştüğü gün, parçalanmış bir savaşın askerleri olan Panfilov tümeninin kuvvetleri böyle parça parçaydı.

ÇEKİLİŞ. .. BELEMOR PAKETLERİNİN SONUNCUSU

Çekiliş emri verildi.

Herkes bir süredir karargâh işlevi gören gri taş yapıyı terk etti. Yalnızca Rahimov, kâğıtlarını toplamayı sürdürüyor, bense bir tahta yığını üstünde oturuyorum.

Rahimov, tabur defterine bitiriş notlarını yazıp onu itinayla harita çantasına yerleştirip, askısını düzelttikten sonra kalpağının kenarını indirip bana gözleriyle “Hazırım” dedi.

“Gidelim,” dedim.

Yapıdan çıktık.

Dışarda gene dondurucu bir rüzgâr var ve koyu bulutlar, gökyüzünün maviliklerini kapatıyor. Serseri kurşunlar yakınımıza dek ulaşıyor ve düşmeden önce ‘Küt, Küt,' diye sesler çıkarıyorlar.

Karargâh binasının çok yakınındaki eski baytarın binasına yerleşmiş olan sağlık takımı eşyalarını yüklüyordu. Ağır yaralılar ambulansa konulmuştu. Ayakta durabilecek olan hafif yaralılar sabırla yola çıkma emri bekliyor. Kimileri duvarın dibine çömel-miş hafif sesle bir şeyler konuşuyordu. Çoğunluk ise susuyor, mermi vızıltıları dinliyor; veya kişisel düşüncelerine dalmış acılarını hissediyorlardı.

Tabur doktoru Belenkov, ambulansın yanında asabi birşekil-de geziniyordu. Üşümüş, kaputunun yakasını

kaldırıp büzülmüş halde burnunu temizliyor. Kalçasının üzerinde, omuzundan asılı Kızılhaç çantası sallanıyordu. Taburun eğitim günlerinde yepyeni olan bu çanta şimdi yıpranmıştı; üstündeki tentürdiyot lekeleri uzaktan parlıyordu. Bu lekeler geçen gece lamba ışığındaki çalışmasından kalmıştı. Uykusuz, bitkin ve gergindi.

Beni ve Rahimov'u seçince, sertçe arkaya dönüp sağlık merkezinin açık kapısından içeriye seslendi.

“Krieev, orada ne oyalanıyorsun? Daha tez davran. Karargâh yola çıkıyor.”

Basamakta tombul ve ağır hareketli Krieev belirdi. Kucağında emaye bir leğen, şişe ve paketler vardı. Ardında da onun gibi kucakları yüklü diğer sağlıkçı erleri. Biri bazı kayışlar taşıyor.

Doktor tekrar Krieev'i payladı:

“Yeter artık taşıdıkların. Çöpleri de mi alacaksın? Gidiyoruz.”

"Ne çöpü Yakov Vasilieviç. Yürüyüşte bunlara ihtiyacımız olacak."

“E, ya o sodaları niçin aldın?"

Krieev çekinmeksizin yanıtlıyor:

"Mesela çamaşır i çin gerekli.”

"Şimdi düşünecek başka işimiz yok... Yeter. Kimse sizi bekleyemez.”

“Doktor biraz daha sakin ol,” diyerek söze karışma gereği duydum. “Siz olmadan yola koyulmayız. Krieev emirleri niye dinlemiyorsun?"

Katılığım yaşlı sağlıkçıyı ürküttü.

"Yoldaş Kombat böyle bir şeyi bırakmaya yazıktır.”

“Nedir onlar bir görelim.”

Krieev’le binaya girdim. Binayı telaşla bırakan doktorun arkada bıraktığı bir sürü ilaç görünüyor. Her tarafa, elle yazılmış veya daktiloya çekilmiş kâğıt, eski gazete ve dergiler yığılmış. Parçalanmış paketlerden etrafa farklı renklerde tozlar savrulmuş ve çizmeler onları epey dağıtmış. Beyaz boyalı raflarda üstleri Latince etiketli kavanozlar dizilmişti. İçleri koyu kahverengi bir sıvıyla doluydu.

Krieev şişelerden birini işaret etti:

“Bu çok değerli bir ilaç Yoldaş Kombat... Mide rahatsızlıklarına karşı çok iyi gelir.” Ardından bana diğer değerli ilaçları göstergeye hazırlanıyordu ki, onu engelledim.

“Bu mide ilacını al ve yeter. Bir daha da yüzbaşının emirlerine karşı çıkma.”

Krieev ilaçları özenle kucakladı. Fakat birini alamadı. Dönüp bana baktı.:

"Yoldaş Kombat, şunu üzerine koyuver.”

Bu görevsever sağlıkçı erinin istediğini yaptım. Krieev içlenerek raflara bir göz atıp, başını salladı ve yüküyle geçici sağlık merkezinden çıktı.

Sonra o arabacıya kendine has bir sesle seslendi:

“E, Allah'a emanet... Yavaş gidelim.”

Ambulans yavaşça yola koyuldu. Hemen arkasından grup-aşmış olarak hafif yaralılar yürüyordu. Bu sırada kimse arkada kalmayı istemiyordu.

Artık vadiden çıkmış, köy evlerini geçiyorduk. Önümüzde sararan otların bürüdüğü ve her türlü ateşe açık bomboş çimenlik uzuyor.

Tüm bölüklere toplanma yeri olarak bildirilen bir buçuk kilometre uzaktaki ufak çam korusuna gidebilmek için burayı aşmak gerekli.

Bölükler henüz çekilmeye başlamamış. Bomboş çimenlikte, rüzgâr atlara bırakılmış otları dalgalandırıyordu. Kimi zaman daha kuvvetli esen rüzgâr onları adamakkılı yatırıyor, ambulansın tekerlekleri de onları çiğniyordu.

Bir ara durup etrafı gözetledim. Bölüklerin çoktan yola düşmüş olması gerekliydi.

Sanki bu düşüncelerimi yanıtlarcasına mezarlığa gizlenmiş ikinci bölük çimenliğe fırladı.

Askerler gruplar halinde koşuyordu, kimisi daha öndeydi. İçlerinden Zaev'i seçtim. Eğilmiş, dirseklerini göğsüne yaslamıştı; uçar gibiydi. Tabancası kemerine sokulu, kaputunun cepleri kurşunla dolu olarak şişkindi. Arkada kalanlar önde koşanlara kavuşmak için bütün enerjisini harcıyordu. Bozjanov da onların içindeydi. Terli yanakları parıldıyordu. Koşanların peşinde, kırmızı, sarı ve yeşil bir mermi sürüsü vardı. Bu renkli kırbaçlar sanki koşan askerleri iter gibiydi. Askerlerin bu yabani koşudan deli gibi çarpan kalplerinin sesini duyuyor, buğulu gözlerini seçtiğimi sanıyordum.

Peki Almanlar onları kovalamak için peşlerinden koşarsa ne olur? Hayır bunu yapmalarına fırsat verilmemeliydi.

Lisanka'yı var gücüyle koşturdum. Yarım dakika içinde ko-şanları geride bıraktım. Atı durdurup karşılarına döndüm. En öndekiler derin derin soluklanarak bana doğru geliyordu.

Otoriter bir sesle bağırdım:

"Dur!"

Sıkıdüzenin köklü etkisi ortaya çıktı, askerler durdu.

“Kaçmayın. Askere yaraşır şekilde geri çekileceğiz. Zaev niye böyle bir karmaşaya izin verdin?”

Yanıma gelen Zaev nıefes nefese:

“Yoldaş Komutan bizi makineliciler koruyor... Ben sandım ki...’ ’

“Ne sandın? Sen kaçarken aklını da gözünü de yitirmişsin. Takımlar halinde çekil ve çekilişe komuta et."

Zaev “Başüstüne!” diye bağırdı ve derhal emirlerini vermeye koyuldu:

“Herkes yerine. Birinci takım dizil. kinci ve üçüncü, siz çekilenleri koruyun. Dizilerin arası açılsın. .. Daha geniş... Daha geniş."

Zaev aralıksız bir biçimde yumruğunu havaya kaldırmış son emrini veriyordu:

‘İleri marş!”

Şimdi benim yerim neresi? Baştakilerle çekilsem aradakiler sabredemeyip tekrar kaçarlar ve diğerlerini de ürkütürlerdi...

Küçük biryükseltinin yanına gidip attan atladım. Sinçenko’ya atları ormana götürmesini emredip yükseltiye çıktım. Şimdi herkes beni görebilirdi.

Yüzlerce renkli sinek, çabuk adımlarla uzaklaşan gölgelerin

etrafında geziniyordu. Aniden zihnimi bir korku aldı. Şımdi Al-Tianlar takımın yarısını devirecek. Hayır. Tamamı sağlam, şimdilik kimseye kurşun rastlamadı.

Bir dizi daha kalkıp yürüyor.

Zaev de bir yükseltiye çıkmış, Elleri belinde uysalca bölüğün çekilişini gözlüyor.

Nihayet o da, bana bir bakış attıktan sonra, gözetlediği yeri :erk edip çekilmeye koyuldu, uzun bacaklarıyla bölüğün son dizisinin yanında yürüyor.

Yanımda yalnızca Bozjanov kalmıştı. Sesini duydum:

“Oradan inin Yoldaş Kombat, orası çok tehlikeli."

Yanıtım kararlı ve sertti:

“Gidebilirsin... Kimse sana burada kalmanı emretmedi."

Hayır, Bozjanov beni terk etmedi. Geniş yüzünde bir kırılma dalgası geçti fakat hemen kırılan gururunu unutup ilgiyle çevreyi kollamaya başladı.

Çimenliğin diğer tarafından Filimov’un bölüğünün koştuğunu fark ettik. Onlar da, savaş düzenini yitirmiş yığın gibi koşuyorlar, kimileri komutanlarının çok önüne

çıkmış. Filimov da bir grubun arasında zorlanmadan koşuyor. Aniden beni fark edip durakladı. Diğerleri de etrafımı aldı. Artık tamamı tabur komutanını görmüşlerdi.

Öne fırlayanlar adımlarını hafifletti. Filimov'un emriyle bölük tamamen yere uzandı. Askerler sürünerek yerlerini aldı. Takımlar ve mangalar kendilerine karşı yapılan atışa doğru yöneldi.

Ortalardan; Zaev'in bölüğünün ardından yaralılar çekilmeye başladı. Silah sesleri, vızıldayan mermiler ve arabacıların öfkeli haykırışları atları huylandırıyordu.

Yaralılar artık ambulansa yaklaşmadan rastgele, dağınık bir biçimde yürüyordu. Kimisinin ayağı aksıyor, geride kalıyordu.

Doktor Belenkov çok ilerlemişti. Uçuşan mermiler, onu bü-külmeye, yakası kalkık kaputunun içine başını gizlemeye yöneltiyordu. O önce ambulansı beklemek, yaralılarla gitmek istemiş fakat, yüz adım önde renkli şeritler halinde uzanan mermiler onu ormana doğru kaçırtmıştı. Kızılhaçlı çantasını tutmuş çabuk adımlarla ardına bakmadan gidiyordu.

Yaralıları önüne alan Filimov'un bölüğü ilerlemeye koyuldu. Dizinin sonunda yürüyen komutan, benim doğrultuma varınca başını bana çevirdi ve bakışını

indirmeden tümseği aşıp gitti. Kalbim tekrar alevlendi: İşte benim yiğitlerim...

Top çeken atlar yanımdan dört nala geçtiler, tekerleri hızla dönerken .çimenliği eziyorlardı. Diğer taraftan da makinelilerin yüklendiği arabalar fırladı. Besili atların çektiği arabalar hızla geçti.

Son çekilen Dordiya'nın bölüğü. Düşman mermi yağdırmayı sürdürüyor. Yürüyüş kolundan biri yıkılıyor ve kalkamıyor. Bir kurban daha veriyoruz. Yanındakiler eğilip onu alıyor ve beraberinde taşıyor.

Nihayet iri Dordiya yürüyor. Yanında iki haberci eri - küçücük Muradov ve irikıyım Savintski- gidiyor. Aniden Muradov, elini omuzuna atıyor. Dordiya, mermi isabet eden askerine doğru koştu fakat ben bağırdım:

"Geri kalma. ileri!"

Kaputunun kolunu sıkan ufacık Tatar da adımlarını hızlandırdı. Son üçlü de çabucak uzaklaşmaya başladı.

Çimenlikten son yürüyenler Bozjanov'la ikimiziz. Ormana doğru gidiyoruz. Bozjanov coşkuyla bana bakıyor:

"Yoldaş Kombat. koşmalıyız. Almanlar bize erişebilir."

Fakat ben zorlukla sürükleniyorum. Zorla hareketlerimi çabuklaştırmaya uğraşıyorum. Sor saatlerin gerginliği korkunç.bir bitkinliğe dönüştü.

“Aksakal niçin bu kadar belaya giriyorsunuz?'

Bozjanov bana sıklıkla “Aksakal” diye seslenmez. Yalnızca çok anormal zamanlarda böyle der. “Niçin bu kadar belaya giriyorsunuz?” Niye benim ödevim. Ben muvazzaf askerim, bu da onun bedeli...

Bozjanov bu yok yere üstlenilmiş bir bela oeğu.

“Biz seninle askeriz. Onurlu bir işin adamlarıyız. Hayatımız[1] yitirmememiz bildik bir sonuç. Bu senin ve benim sanatımız.'

“En önde yürüyebilir miydik hiç? Komutan kaçarsa, asKerier onu beş kilorraire arkada bırakır.’’

“Aksakal siz bu insanlar için kendinizi korumalısınız. Siz yok olursanız taburun hali ne olur?”

Gülümsedim:

"Biliyorsun,” dedim. “Bu gece ben hastaydım. Tabur için yoktum. Yine de yerimi tamamen doldurabilecek insanlar bulundu.” Bozjanov tekrar çevremizi gözledi ve sözünü tekrarladı: "Haydi, daha hızlı yürüyelim.”

Nihayet ormana girdik. Askerler yorgunca çöktükleri ağaçların içinden fırladı.

“Serbestsiniz, dinlenin,” dedim.

Biri oturduğu kütüğü bana sundu. Yavaşça çöktüm. Ağaçların içinden arkada bıraktığımız çimenlik görünüyor. Orada her şey kımıltısız ve ıssız, sadece rüzgarın kısacık otları karıştırdığı seçiliyor. Göğün bitiminde güz güneşi bulutların arasında sararıyor. Sinçenko atları getirdi. Lisanka burnunu elime uzattı. “Sinçenko bir parça şekerin var mı?”

“Yok Yoldaş Kombat.”

içtenlikle Lisanka'nın burnunu okşadım.

"Ekmek de yok Lisanuşkam. Bizler de yemek yemedik. Sigara var mı Sinçenko?'

Sinçenko, bir Be/emor pakedi uzatıyor.

“Sonuncusu. Yoldaş Kombat.”

Makinelici Murin. Bloha ve Galiulin yanıma geldi. Garkuşa da onlarlaydı. Bloha'nın beyazımsı kaşları kararmış, üzeri kapkara yağlı toza batmış. Mutlaka patlama anlarında pek çok kez toprağa yapışmıştır.

Karşımda esas duruşunu alan Murin konuştu:

“Yoldaş Kombat izin verirseniz makinelinin parçalandığın, söylemek istiyoru m.'

Aldırmaksızın vanıtladırn:

1yi ... ne yapalım.

Etrafımızdaki asKerier konuşmamızı izliyor. Belemor pakedi-ni açıp herkese sunuyorum.

'Haydi arkadaşlar yakalım.'

Bir tek el hareket etmıyo;. Hiçbiri sigaraıara uzanmıyor. Bio-

ha, istemem der gibi başını sallıyor. Murin de öyle. Uyanık Garkuşa bile, yalnızca bana bakıyor.

“Yakın be. Garkuşa yak."

Bir an duraklayan Garkuşa, aniden durup gözlerimin içine bakıyor.

“Hayır Yoldaş Kombat. Siz için. Biz fazlayız, tümümüze yetmez.”

“Niye yetmesin? Birer yudum çeksek gene de iyi.”

“Hayır. Yoldaş Kombat."

Başımı çevirdim ve gözüm, Berazanski'nin sigara dumanının sararttığı bıyıklarına ilişti.

"Berezanski, sigara yak.”

"Hayır Yoldaş Kombat.”

Hayretle askerleri izliyorum. Hayır ‘hayret’ sözcüğü bunu karşılamaz.

Askere sigara sununca reddetmesi zordur. Ama benim askerlerim reddediyor. Bense onları dinlenmelerinden mahrum ediyor, yorgunluklarını çıkarmalarına izin vermiyor, mermilerden kaçmalarını engelliyordum. Onlarsa beni bir sigaradan mahrum bırakmak istemiyordu.

“E, siz bilirsiniz.”

Bir sigara alıp dudaklarımın arasına yerleştirdim. Kibriti yaktım. Aleve bakıyorum. Ateş parmaklarıma uzanıp yaktı. Kibrit çöpünü yere attım. Ağzımdaki sigarayı da pakedine soktum. Bu anda kendim de içemezdim. Biraz daha oturduktan sonra, iç çekip bağırdım:

“Bölük komutanları yanıma.”

Komutanlar koşarak geldi.

“Yola çıkalım... Adamlarınızı derleyin.”

Momiş-Uli biraz sustu.

"Hayır bu hayretten öteymiş," diye fısıldadı. Konuşmasına sanki orada kalmış gibi devam etti:

‘İnsan ruhu çok telli. Bitkinlik, korku, acı, askerlerine karşı sevgi -tümü birbirine karışmıştı... Ne diyeyim ormandaki bu ufak olay, son paket *Belemor* olayı zihnime savaşın en kalıcı anısı olarak işlendi. Bu

öykümüzün en yüce noktası.. . Burayı büyükçe bir noktayla tamamlayın.”

BÜYÜK NOKTANIN ARDINDAN

Baurdcan Momiş-Uli “Büyük bir nokta tamamlayın,” diye sürdürdü.

Yanımda bir kütüğün üzerindeydi.

Peş peşe girilen çarpışmaların gevşediği bir zamandı ve eskiden olduğu gibi bir siperin karanlığında değil sık bir ormanın arasındaki Kalininska'ya cephesinde, üzeri yosunlu, kumlu bir açıklıktaydık. Geçtiğimiz yıl kanlı çarpışmaların yaşandığı Moskova önlerindeki dağlar, ormanlar ve çayırlar birkaç yüz kilometre arkamızdaydı.

Buralarda çok kısa süren yaz güneşi Ruza’nın yanındaki Halm ve Stara köylerini ışıtıyordu. Sürekli alnıma ve boynuma ..zonan sivrisinekleri öldürmek için kendime tokatlar vuruyordum. Momiş-Uli ise onların ısırmasına aldırışsızdı. İki elini yanından eksik etmediği kılıcının sapına yaslanmış oturuyordu. Elleri de yüzü gibi sanki koyu renk bir tunçtan oyulmuş gibiydi. hce parmakları da aynı aynı biçimi andırıyordu.

Bir ara şarkı söylemeye başladı. Kazakça’ydı sözlerini anlamıyordum. Uzun ve hüzünlü bir ezgiydi.

Şarkısını bırakıp fısıldadı:

“Gene kopmuştuk. Ekmeksiz, bağlantısız ve cephanesiz. Tüm taburun bir sigarası vardı. Yürüyor... yürüyorduk.”

Sivrisineklerin saldırısını kesmek için ateş yakıyorduk. İçine bir çam dalı attım. Hkin koyu bir is çıkardı sonra alevlendi. Kara gözleri yarı kapalı olarak kütüğün üzerinde oturan Baurdcan sallanarak yeni bir türküye başladı. Şimdi Rusça söylüyordu:

"Ivane Ivane Ateşinle yanıyorum... "

Cesaret edip sordum:

“Sizin bir özlediğiniz var, nedir?”

Momiş-Uli: “Bozkırı anımsadım,” dedi. “Savaş bitince oraya gideceğim. Bozkırlar özgürlüğün ve bağımsızlığın simgeleridir. Kentlerde duygu ölür. Bozkırdaysa kendini bırakırs n ... finden geldiğinde de şarkı söylersin. Ben özgürce yaşamak i ;in bozkırda doğmuşum. Fakat gördüğünüz bir asker, bir subay oldum. Asker ise sıkıdüzenliliğin simgesidir. Bilmem şunu kitabınızda gösterebilecek misiniz?”

“Özgürlük i çin özgürlükten mahrum olmak.”

Görünüşe göre kullandığı sözcükler onu mahrum etmiyordu. ‘İnsanlığı konuşabilmek için ikimiz çok yetersiziz," diye devam etti. “Buna rağmen yapacağız.

Dünya bizim kim olduğumuzu bilmek istiyor. Doğu da, Batı da ‘Hey Sovyet yurdunun insanı, sen kimsin?' sorusunu soruyor. Bunu biz savaşta yanıtlıyoruz. Bu yanıt savaşın ateşten diliyle veriliyor. Biz savaş alanlarının dışında kendimizi hiç bu denli güzel anlatamadık. .. E, Volokolamsk'ı anlatamadım... Yürüyor. .. yürüyorduk.”

Baurdcan geçmişi anımsayıp hüzünlü şarkısına yeniden başladı.

Bu hüzünlü şarkıyı tekrar böldüm.

“Baurdcan, bölük komutanı Panyükov’a ne oldu? Nereye kayboldu, bunu açıklamadınız.”

“Panyükov mu?” Baurdcan'ın kapalı gözkapakapları aralandı. “Ondan uzun zaman haber alamadık. Kimi zaman aklıma, acaba o korkulu gecede bizi terk edip bölüğü bıraktı mı, sorusu geliyordu. Son konuşmamızı, son anımızı hatırlıyordum... O sırada bana korkuları var gibi görünmüştü. Az daha arkasından ‘Dur gitmeyeceksin!’ diye bağırasım gelmişti...”

Hayır. Panyükov'u yok yere suçlamışız. Almanlar’ın içinden kurtulmayı başaran bir er yanımıza geldi. O, bize Panyükov'un Timkovo civarlarında nasıl öldüğünden söz etti.

Karanlıkta birkaç erle beraber bölüğün önünde yürüyormuş. Köye doğru gidiyorlarmış. Aniden Almanca bir ses duyulmuş. Kim olduklarını soruyorlarmış. Sonra

duraksız atış sesleri gelmiş... Kopuk kopuk bağırmalar... Ve peşinden sessizlik. Asker uzunca zaman hareketsizce yatmış. Sonra emekleyerek komu-

tanına sokulmuş. O artık yaşamıyormuş. Onunla beraber köye sokulmaya uğraşanlar, kendisi hariç, tümü öldürülmüş...

Momiş-Uli biraz sustu.

‘İşte, insan, asker arkadaşlarını peş peşe böyle yitiriyor,” dedi. “Bana ise şimdilik mermiler isabet etmiyor. Bir defa öylesine bir sıyırıp geçti. Şansım, size taburdan söz edebilmem için, beni koruyor galiba.”

Defterime ilişen gözleri acı doluydu. Fakat o her sürekli yaptığı gibi duygularını şakalarla gizliyordu.

“Peki bana farklı ne sormayı istiyorsunuz? Size vicdanın sakatlanmasından bahsettim.”

Baurdcan’ın konuşmayı istediğini, hoşlandığı askerlik meselelerinden söyleşmek istediğini anlıyordum.

‘İlginç bir yorum yaptınız. Bu sözünüzün anlamı ne?”

Momiş-Uli bu sorumu çabucak yanıtlamadı. Mazideki hatıralarına gülümsedi. Katı yüz ifadesi yumuşadı. Gözlerini çevirdiğinde bana çocuk, veya genç Baurdcan bakıyormuş gibi göründü.

"Bir zamanlar, çok zaman önce," diye başladı. "Babam beni ilk defa kente götürdü. Pazarın içinden geçiyorduk. Aniden, özürlü birini fark ettim. Güçlükle sürükleniyordu. Ensesi kocaman başını zorlanarak taşıyordu. Darmadağınık saçlıydı. Kafasının devrilişini engellemek için boynuna tahta kaşıklara benzeyen destekler bağlamıştı. Adamdan ürküp babama sarıldım ve ağlamaya başladım. Babam beni attan indirip elimi tuttu ve o acınası adamın yanına götürdü. 'Baurdcan bir özürlüden ürkme,' dedi. ‘O ürkülecek bir şey değil. Dünyanın en ürkütücü şeyi vicdanının bu hale gelmesidir...' ’ ’

Momiş-Uli tekrar gülümsedi. Yüzünde tekrar katı askerin çizgilerinin görüneceğini beklerken beni izleyen gözlerinde babasına sarılıp ağlayan ve dünyayı kavramaya çabalayan küçük Baurdcan’ın gözlerini gördüm.

Devam etti:

“Ailemizde yaş olarak ninemden sonraki büyüğümüz babamdı. Kardeşi de içinde, tümü ona saygısından dolayı ‘Baba' veya ‘Ata’ diye seslenirdi. Ufak tefek biriydi. Teni esmer, damarları şi-şikti. Çekik gözleri yüzünde yiterdi. Bu özelliğimi ondan almışım-dır. Seyrek ve alacalı sakallıydı.”

Momiş-Uli daha önceleri taburun savaşına ilişkin olmayan sorunları itiyordu. Bu defa babasından söz ediyordu.

Elleri hâlâ kılıcının sapında, gözleri ilerde, dalgınlaşıp anılarına gömülmüştü.

Baurdcan gene babasını tanımlamayı sürdürüyordu: “Kendisinin eğittiği genç bir ata sahipti. Hafif, zayıf bir hayvan olan bu atı da kendisine uygun olduğundan seçmişti. Hafif ve kuvvetli. Bir keresinde atın art ayakları tutuldu. Ben o zamanlar artık gençlik çağımdaydım ve çalışıyordum. Babam atını baytara götürdü. Beni de yardımcı olayım diye yanında tutmuştu. Tombul, al yüzlü biri olan baytar ak gömleğini giymiş tarım merkezinin bahçesinde getirilen tarım hayvanlarını kontrol ediyordu. Babam geldiğinde atlarıyla bekleyen Kazaklar ona yol verdi. O sıralar seksenine gelmişti.

"Buyrun, geçin Ata; baytarın yanına önce siz götürün."
Baytar atı kontrol <:!tti.

“Götür. Yapacak oir şey yok. Bu at artık tükenmiş.”

Babam yakarmaya koyuldu. Para önerdi. Baytar sinirlendi. "Sen Rusça bilmiyor musun be adam. Çevirmen şuna söyle: Bu at iyileşmez. Tükenmiş artık.”

Rusça sözcükleri zorlukla seçen babam karşı çıkıp baytarı atını sağaltması için kandırmaya uğraşıyordu. Baytar çevirmene bağırdı:

“Bu aptala söyle, söyle de atını kesime versin.”

Babam afalladı. Yanıtlamadı. Aksak atını çekip gitti. Bana bile hoşça kal demedi. Ona, ailenin en ihtiyarına

hepimizin Ata diye seslendiği kişiye oğlunun yanında ‘aptal' demişler, alaya almışlardı. Oğlu da onu savunmayı başaramayıp, sessiz kalmıştı... İki ay kadar geçti. Babam bozkıra dalıp, günlerce ortaya çıkmıyordu. Bir sabah işyerinde otururken babamın bir adamı yanıma geldi.

“Ata, haber yolladı hemen baytarın olduğu yere gideceksin.”

Belgeleri derleyip gittim. Tanıdığım büyük sahanlıkta çok sayıda at ve insan vardı. Tombul baytar orduya at beğeniyordu. Arandım benim yaşlı ortalıkta görünmüyor. Kıyıya çekilip bekledim. Aniden, üzerinde yepyeni bir beşmet”', baytarın kesime yolladığı atının üstünde dört nala içeri daldı. At öyle bir koşuyordu ki ayaklarının altındaki tozu dumana katıyordu. Babamın başına yepyeni bir kuzu kalpağı da takılıydı. Doğrusu güzel giyinmekten de hoşlanırdı. Hızla ilerleyen atını aniden gemlerini ge.ip durdurdu. Art ayaklarının üzerine dikip dans ettirdi. At seçimine ara verildi. Herkes onu izliyordu. O bana doğru baktı. Galiba bu anda oğlunun burada olduğunu görmeyi istiyordu. Ardından baytara yaklaştı, gene atı art ayakları üzerine dikti ve haykırdı:

“Çevirmen bu aptala söyle, atı değil onu kesime yollamak gerek.”

Dönüp tekrar bana baktı. Zaferiyle esrirniş, atını döndürüp su kanalını atlayarak uzaklaştı. Anlaşıldı ki

ihtiyar iki ay yalnızca tek şey için çabalamıştı: Atını sağaltmak. Ayaklarına keskin bıçağıyla çizikler atıp kan akıtmış. masaj yapmış. Gece gündüz atıyla birlikteymiş ve nihayet ödülünü almış.

Baytarlıktan, işime masamın başına döndüm. Yaşlıyı hiçb'r yerde göremediler. Akşam üstü baytar yanıma uğradı.

Babamı pazarda yaşlılarla konuşurken buldular. Israr edip baytarın yanına gitmek istemiyormuş. Güçlükle götürebildiler.

Baytar içtenlikle ondan özür diledi. Baytarın evinin terasına sofra kuruldu semaver getirildi. Yaşlı Momiş, sofranın onur köşesine oturtuldu o da bundan epey duygulandı. Baytarla barıştı. Tüm gece tokuşturup tokuşturup attan söz edildi.

Babam ozandı, bu olayı da türküleştirdi. Yücegönüllü biri olduğu için de sonunda baytarı övdü.

Baurdcan'ın bu hikâyesini keyifle yazdım. Bununla tabur komutanının ruh çizgilerinden biri daha çekiliyordu. Yaşlı Momiş'in oğlunu daha iyi tanımaya başladığımı düşünüyordum.

(1) Beşmet: Bir tür Kazak elbisesi.

Baurdcan hep aynı gülümseme ile geçmişi anlatıyordu:

“Annemi neredeyse hiç hatırlamıyorum. Zihnimde yalnızca hastalık ve ölümü kalmış. Uzunca boylu, iyi yürekli ve büyük gözfüydü. Güzel olduğundan söz ederlerdi. Onu, bana babaannem, babamın üvey anası anlatırdı. Adını hiç söylemez, “Benim güzelimin gözleri” derdi. Babama karşı iyi duygular beslemezdi. Bende hoşlanmadığı bir şeye rastladığında “Hah, işte bu babandan kalmış," derdi. Babama karşı da “O sanagüzel çocuklar verdi. Oysa senden çıksa çıksa maymun çıkar," derdi. Babam ona saygıda kusur etmez, incitmez, iğneleyen sözlerini umursamazdı."

Rüzgâr elimdeki defterin yapraklarını kımıldattı. Baurdcan beni ve elimdeki kalemi izledi.

“Ta nineme dek gittik,” dedi. Sinirli çıkan sesini hafifletti: “Bu bölümdeki tüm sözlerimi silebilir misiniz?.. Nerede kalmıştık?"

"Siz bir şeyler mırıldanıyordunuz... Galiba İvanka'ya ilişkin ...”

“Ne?.. Yeni sayfa açın. Yeni bölüme başlayacağız.”

ÜÇÜMÜZ KONUŞALIM

Baurdcan Momiş-Uli tabakasından bir sigara alıp yaktıktan sonra anlatmaya koyuldu:

“Volokolamsk'ın düşüşünün ardından bizimkilere doğru iki günü alan yürüyüşümüz bana ürkütücü

geliyordu. Hele bir olay yaşadık ki,"

Ödev olarak tekmil verirken onu Panfilov'a anlattığımda, öykünün en trajik anında kahkaha attı. Öyle gülüyordu ki gözleri yaşardı. Ve sürekli tekrarlıyordu:

“Demek böyle söylediniz. Yüksek tıp eğitimi ha!..”

Momiş-Uli, ‘İstiyorum," dedi. ‘İvan Panfilov'la rastlaşmanın en küçük detayını bile hatırlamak istiyorum."

Bizi, tek ihtiyatını Volokolamsk'da yarma gerçekleştiren Almanlar'a karşı yolladıktan yaklaşık beş gün sonra tekrar yanına erişebildik.

Volokolamsk şosesi yönünde dört gün dört gece gezinmiş ve epey çekmiştik. Taburu Moskova önünde tekrar mevzilenen birliklerin yanına götürmek ve generale çıkıp tabur harekâtı konusunda kendisine rapor sunmak zorundaydım.

Geleli iki gün olmuştu. Fakat soğuk çoğalmıştı. Cephe de durulmuştu. Bazen yakından uzaktan birkaç topun sesi duyuluyordu.

Tümen karargâhı, Volokolamsk'tan yaklaşık elli kilometre uzaktaki Rojdenstveno köyündeydi. Tanıdık karargâh komutanları bana öte dünyadan gelmişim gibi

baktı. Birkaç gün bizimle haberleşmeleri kopunca, gönülsüzce, ruhlarımıza dua etmişler.

Panfilov tahta, sac çatılı ama sağlamca bir binaya yerleşmişti. Telefon tellerinin tamamı o binaya gidiyordu. Kapı önündeki nöbetçi beni durdurdu. Nöbetçinin çağırttığı, Panfilov'un genç emir subayı teğmen Uşko beni gördüğünde coşkuyla bağırdı:

“Yoldaş IJsteğmen, biz artık sizden ümit kesmiştik. - Gülümseyerek söylüyordu.- Siz ise... Siz yine dinç, sanki, tekrar dirilmiş gibisiniz... Gelin Yoldaş Jsteğmen. General şimdi sizi kabul edecek.”

Holde az daha Albay Hrimov'la çarpışıyorduk. Acaba o mu? Yüzü genellikle olduğu gibi asıktı. Ona yönelik bir öfke kabardı içimde. Olayların öncesinde, taburum general tarafından onun emrine verilmişti. O günlerde de Hrimov, iki kere beni geleceğimle yalnız bırakmıştı. Birliğini çektiğinden bizi haberdar etmemişti. Dönüşümüzde, ışığı açık bir barakada onun komuta merkeziyle karşılaşmıştık Hrimov’un yardımcısı binbaşı Belopegov suçlamalarım için, ‘Sizi düşünemezdik. Bizi affet Momiş-Uli,' demişti. Bu samimi ve dürüst açıklaması beni duygulandırmıştı. Acaba Hrimov’un kendisi ne diyecekti? Karşısında esas duruşumu alıp,

“Sağlık olsun Yoldaş Albay,” dedim.

Hrimov duraksadı. Sarımsı kel kafası kızardı. Fakat heyecanını tez bastırdı:

“A-a, Momiş-Uli... Seni görmek sevindirici. Taburun nasıl?”

"Yoldaş Albay, bununla bana haber iletmeden yerinizi terk ettiğinizde ilgilenmeliydiniz."

“Yoldaş Üsteğmen önce ses tonunuzu biraz yumuşatın." “Başüstüne Yoldaş Albay. Fakat emirlerinize savaşta itaat etmek isterdim.”

Hrimov’un kel kafası ağır ağır kendi rengini alıyordu. ökeyle yüzünü astı. Ama gözlerime bakamıyordu.

“İkincisi, -Hrimov'un ses tonunu yükseltti. -işimi bana öğretmeye zahmet etmeyin. A... Üstelik siz niye buradasınız?” “Generalin yanına gidiyorum.”

“Generalin yanına mı? Şuna da bakın hele... Tabur komutanı dosdoğru generalin yanına gidiyor."

Aniden kapıdan Panfilov belirdi.

“Evet Yoldaş Hrimov,” dedi. Sesi her zamanki gibi kısıktı. “O benim ihtiyat kuvvetlerimin komutanıdır. Sizin şunu aklınızdan çıkarmamanız gerekli ki şayet iyi savaşsaydınız size ihtiyatımı yollamak durumunda olmazdım.”

General gene kendine has bir biçimde, bağırmadan, sövmeden alay komutanının paylıyordu.

Generalin önünde, Hrimov'a karşı suçlamalarımı tekrarlamayı ödev bildim:

“Çekilişiyle beni bir başıma bıraktı Albay. Yoldaş General bana haber iletmeden kalkıp gitti.”

Hrimov öfkeli görünmeye çabaladı:

"Yoldaş General nasıl izin veriyorsunuz?”

Panfilov’un küçük, zeki gözleri albaya yöneldi:

“Sizinle tek başına konuşacağım Yoldaş Hrimov. Galiba siz de böyle olsun dilersiniz... Değil mi?”

Hrimov konuşmuyordu:

Panfilov: "Gidebilirsiniz,” dedi. “Yoldaş Momiş-Uli geliniz." Panfilov odada bana tekrar sevgiyle bakıp tokalaştı.

Bizim kısa boylu generalimiz yeni tıraş olmuş, saçlarını kı-saltmıştı. Almanlar'ın farklı yerlerden Volokolamsk'a saldırdıklarında darmadağınık olan bıyıkları, şimdi siyah köşecikler olarak pürüzsüzdü. Sırtında sürekli yeni, ısmarlama hazırlanmışcasına

bir ceket vardı. Kamburumsu sırtı neredeyse hiç göze çarpmıyordu. Gövdesi dimdikti. Dar omuzlarından sanki on yılı birden kalkmıştı.

Panfilov'un odasında zihnimde kalan ne? Zamanın koyulttu-ğu tahta duvarlar, tavandan sallanan ampul -ki o dışardan akım alamadığı için duvar dibine birkaç akü dizilmişti.- köşede kurşuni asker battaniyesi serilmiş bir karyola, büyükçe bir duvar aynası ve rafında askeri telefon, iki masa -biri büyük diğeri küçük-büyük olanın üstünde renkli kalemle işaretlenmiş bir harita, küçük olanın üstünde ise semaver, beyaz seramik bir demlik, şekerlik açık bir cep çakısı ve yarım kalmış demli bir bardak çay.

Panfilov odada gezindi ve sırrı dökülen aynanın önünde durdu. Bakındı, parmağını şaklattı ve topuğu üstünde döndü. Kendisini çok iyi hissettiği, zinde ve kuvvetli olduğu belliydi.

Sonra telefonun yanına gidip tümen kurmay Başkanı Albay Serebrakov'u istedi.

"İvan İvanoviç ben çalışmayı düşünüyorum. Bu yüzden diğer işleri size bırakıyorum. Akşam üstü görüşür konuşuruz. Şimdi önemli işlere koyuluyorum. Çay içip geleceği düşüneceğim. Hayır, hayır tek başına değilim. Yanımda ihtiyatların komutanı var... Bilmiyorum belki semaveri birkaç defa yakmamız gerekir... bu yüzden bilmenizi rica ediyorum İvan kanoviç."

Bunun ardından konuşmanın rengi başkalaştı. İş konuştular. Panfilov almacı yerine bırakıp bana döndü:

“Yoldaş Momiş-Uli bugün bizi kimse rahatsız edemeyecek. Jçümüz huzurla söyleşebileceğiz. Şöyle rahatça yerleşin. Şimdi biz sizi dinleyeceğiz."

Etrafımı yokladım. “Jçümüz konuşacağız, biz sizi dinleyeceğiz,” diyordu. “Biz” diyerek kimi kast ediyordu? Odada Panfi-lov'dan başka biri bulunmuyordu.

Panfilov, “Biz, biz," diye tekrarladı. “Ben ve haritam. Onun da sizi dinlemesi faydalı olacak. Ona bakın ve eğilip selamlayın.”

Masanın üstüne serilmiş haritanın yanına gittim. Baktım ve çabucak çekildim. Onun bana anlattıkları generalin mutlu haliyle örtüşmüyordu.

Birkaç gün önce Panfilov’un yanında fark ettiğim gibi cephenin dağılmış hali beni şaşkına döndürdü. Sağda solda sanki birbirlerinden ayrılmış gibi kırmızı daireler, eşkenar dörtgenler, yaylar. Savaşçı birliklerimiz düşmana karşı oklarla gösterilmişti. Aralarındaki mesafe ve geçitler kilometrelerce uzanıyordu ve Almanlar için engelsizdi.

Dönüp endişeyle Panfilov'u izledim. O, gülümsüyorken, gözlerinde küçük kıvılcımlar oluşuyordu.

"Yoldaş General kavrayamıyorum bizim cephemizin yeri neresi?”

“Bu görülen bizim cephemiz Yoldaş Momiş-Uli.”

Şunu alenen belirteyim ki, ben o zamanlar cepheyi hat gibi düşünürdüm.

“Cephe mi? Fakat burada... Burada cephemiz nerde?”

“Cephe mi? Siz hat mı istiyorsunuz?” Panfilov güldü. Moskova önlerindeki savaş zamanlarında onun ilk defa güldüğünü ayrımsıyordum, “Hat mı? Hattın bize gereği ne Yoldaş Momiş-Uli. Kendinizi düşmanın yerinde düşünün. Dikkatle izleyin. Bunlar destek noktalarımız. Savunmamızın düğümleri. Mesafeler ateşlerimizle alınacak. O buraya yaklaşamayacak. Yaklaşırsa yaklaşsın. Ne arabalarını ne de toplarını geçirtebilir.”

Panfilov bana da bir iskemle çekip haritayı işaret etmekten kendini alamadı:

“Dinle bak Yoldaş Momiş-Uli. Rokosovski gelip bütün bunları onayladı. Bilirsffıiz o sürekli benim fikirlerimi sorar...’ ’

Bızirn general kendiyle övünüyordu. Öyleydi.

Aniden odada telefon çınladı. Panfilov almacı aldı.

“Merhaba... tabii, tabii tanıdım. Tanımamam mümkün mü?"

Galiba Panfiiov biraz daha övüldü.

“Teşekkür ederim ... "

Ansızın Panfilov'un esmer yüzü kurnazca bir biçim aldı ve bana göz kırpt:. Sanki çağırıp konuşmaya katılmasını söyleyeyim mi demek ıster gibiydi. Sonra katıksız bir tavırla devam ett::

"Bense, beni yine dolaşık işlerim için payiayacaksınız diye düşünmüştüm.' '

Aa, kiminle konuştuğunu şimdi anladım. Zvagin'e. Voloko-lamsk'daki tümen karargahı odasının tasalı havasını. tombul, soluk, anlamlı bakan gözlerinin altında şişkin torbaları olan ordu komutan yardımcısını hatırladım. Ağır sözler söylüyor ve Panfi-lov'u paylıyordu. Onunla beraber Panfilov'un asık yüzüne ve ısrarla dikilmiş buruşuk dolu boynunu hatırladım.

Şu andaysa her şey çok farklıydı. Almaçtan Zvagin'in kahkahası duyuldu.

Sonradan öğrendiğime göre Zvagln, Panfilov'a birtakım emirler verdi. Tümen bölgesindeki ormanda bir tiyatro yapımı için bir grup mühendisin seçilmesini istiyordu. Sonra tümen orkestrası ve Kızıl Ordu idare meclisinden bahsettiler.

Sonunda Panfilov: "Başüstüne tümünü yapacağız," dedi.

Konuşması bitince telefonun yanından ayrıldı. Bana coşkulanmış gibi geldi. Konuşmaya başladığında sesi biraz çatallıydı.

“Bakınız Yoldaş Momiş-Uli neler düşünüyoruz. Meclis, tiyatro, bunların tamamı askerin ihtiyaçları. Kalplerine inmeliyiz. Onları önledik. Moskova önündeki bütün cephede Almanlar'ı önledik."

“Yoldaş General, benim buna inanmaya cesaretim yok.”

“Önledik.” Panfilov tekrarladı. “Şimdi derlenmeleri ve başka bir atağa geçebilmeleri için yaklaşık i ki hafta gerekli. Fakat biz de yatmayacağız ya.”

Af dileyip istihkam birliği komutanına telefon açıp tiyatro için mühendis ve asker yollanmasını istedi. Ardından politik bölüm amiriyle meclis sorununu konuştu. Nihayet telefonu bırakıp haritanın yanına geldi . Eğilip haritanın üstüne serpilmiş renkli çizgileri izledi.

“Kargaşa,"diye mırıldandı. “O, kimi zaman öyle oluyor ki Yoldaş Momiş-Uli, yen: t>r sıstem oluşturuyor.”

Bu söylediklerini daha Volokolamsl.'ıayken duymuştum. O zamanlar buna emin değildi. Kuşkuyla kendi kendisine sorarcasına söyiüycruu. Şimdi onlardan düşünülüp yerleşik hale getirilmiş inançlarmış gibi söz ediliyordu.

"Biz bunu şu anda sizinle bir defa daha araştıracağız. -Bili-yorum ki benim gibi epey düşük derecede bir komutanla bile olsa Panfilov için bunları araştırmak, hakkında konuşmak ilginçti.-Şimdi siz bana taburdan söz edin Yoldaş Momiş-Uli.”

Bu arada fokurdayan semaverden çay demledi ve dolaptan, Alma-Atı elması, tütsülenmiş balık ve bir kavanoz reçel aldı.

Çakısıyla ustaca bir parça şeker kesip ağzına atarak çayını yudumlamaya koyuldu.

Timkovo önündeki dehşet gecesini, çamurun ateşimizi önlemesini ve saldırımızdan söz ettim. İster istemez hastalandığımı ve gece devre dışı oluşumu da belirtmem gerekliydi. Panfilov bununla epey ilgilendi. Taburun komutansız kaldığı andaki durumunu tüm detaylarıyla soruyor, özetlememi önlüyor, detay atlamama izin vermiyordu. Arada da devamlı kendi eliyle bardağıma sıcak ve demli çay koyuyor, sanki o ateş nöbetiyle şimdi de titri-yormuşum gibi içmeye zorluyordu:

“İçin... Çayınızı soğutmayın. Sigara için. Çekinmeyin."

Ona Almanlar'ın tank ve piyadeleriyle Volokolamsk’a girişlerini dürbünle izlediğimi söylediğimde ilgilendi:

“Aa, saat kaçtı bunu gördüğünüzde Yoldaş Momiş-Uli?”

“Galiba akşam üzeri beş."

Panfilov güldü.

“Tam o anda tıraş olmayı düşünüyordum. Yoldaş Momiş-Uli durum şuydu... Bu gerekliydi -Panfilov

usturayla kazıttığı başında bir yeri işaret etti, gösterdiği yerde bir kesik bulunuyordu ve göz kırptı.- karargahtakileri yatıştırmak gerekiyordu. Berber çağırttım. Dışarda ise pras, pras... Berber usturayı, fırçayı bir kenara fırlattı ve püf kayboldu. Ben bağırmaya koyuldum: ‘Yoldaş Dorfman, berber kaçtı tıraşımı tamamlar mısınız lütfen...' Ve yatıştılar. Böylece üç saat daha orada durabildik."

“Yoldaş General siz kendinizi hiç korumuyorsunuz."

“Zararı yok. .. Düşmanının karşısında korktuğunu gösterirsen küçük düşersin... Fakat siz devam edin konuşmanıza devam edin...”

Tesadüfün, Almanlar’ı nasıl ateş tuzağına düşürdüğünden söz ettim. Panfilov beni merakla dinliyordu. Taburun durumunu harita üstünde göstermemi istedi. Almanlar'ın geliş yönünü, onları vadide biçtiğimiz yönü gösterdim.

Ve sıra çekilişimizi anlatmadaydı:

“En sonda Dordiya’nın bölüğü yürüyordu Yoldaş General, o ise en sondaydı.”

General'e birkaç defa Dordiya'yı anlatmıştım.

“Dordiya mı?" diye sordu. “Hani şu apak, fırlak gözlü."

“Evet Yoldaş General.”

“Ne yapıyor şimdi o marifetli komutan?"

“O yaralanmıştı... Ve terk edilmişti.”

“Terk mi edilmişti?”

Panfilov'un siyah kaşları çatıldı, aralarındaki buruşukluk hemen derinleşti.

“Evet... Bu şöyle oldu Yoldaş General.”

Taburun yalpalamasından aklımda kalan sahneler gözümde canlandı. Onlardan Panfilov'a söz ettim.

KÖPRÜ KIYISINDAKİ GECE

Momiş-Uli, “Can sıkan sahneler devam ediyordu," diye sürdürdü. "Bitkin, aç, soğuktan donmuş, ormanda ilerliyorduk. Herkes suskundu. Kızıl Ordu'nun terk ettiği Volokolamsk’a geliyorduk. Orman yolu ensizdi. Top arabalarının tekerleri kimi zaman yandaki çamlar takılıp kabuklarını sıyırarak geçiyor, ambulans köklerin üstünde yalpalarken içindekilerden boğuk iniltiler çıkıyor, peşinden de yaralılar geliyordu. Onların güç bela yürüyüşlerine ayak uyduran diziler uzuyordu. Kimi kez, düzlüklere vardığımızda, solmuş güneşi görüyor, sonra tekrar ormanın karanlıklarına giriyorduk. Ezik çam dallarının ve yapraklarının bürüdüğü köy yolu bizi bir meydana. oradan da çakıllanmış daha geniş bir yola vardırdı.

Çöken alacakaranlıklarda otların kapladığı bu sahayı aşıp gene ormana daldık.

Yaklaşık ki saat sonra adamakıllı bastıran karanlıkta Biki köyü civarına çıktık. Burada bizimkilerin bulunduğunu öğrendik.

Hrimov'un alayı köye yerleşmişti. Tesadüfen alay karargah komutan yardımcısına rastladım.

"A-aa iyi ki geldiniz," dedi. "Tam sizi aramaya hazırlanıyorduk."

"Buna teşekkür ederim," dedim. "İzin verirseniz tümen karargâhı ile iletişim kurayım."

"Niye? Siz bizim emrimize verildiniz. Bizim alayla birlikte davranacaksınız."

"Ben sizinle beraber bulunmuştum fakat siz, haince ve namussuzca hareket ettiniz. Alay komutanı nerede?"

"Ormanda; onunla ancak yarın görüşebilirsiniz. Şimdi size savunma yerinizi gösterelim. Adamlarınızı derhal kaldırıp yola koyulun."

Savunacağım yeri gösterdiler. Ödevim Volokolamsk-Biki yolu üstündeki köprüyü tutmaktı. Buraya gitmek için yürüdüğümüz şaseyi baştan geçmeli, geriye dönmeliydik. Bunlar yirmi yedinin gecesinde oluyordu. Tabur ise ayın yirmi üçünden bu yana geceleri dahi uyumamıştı. Son yirmi dört saat saatteyse yemek yememiş, sigaramız tükenmiş, mermimiz azalmıştı.

Rica ettim:

"Taburun doymasını sağlayın. Sizin alay ikmal kamyonlarınız bulunuyor. Hiç değilse iki yüzer gram tayın dağıtılsın."

Fakat karargah komutan yardımcısı yetkisi dışındaki yiyecek işlerine karışmaya cesaret edemiyordu.

"Önce görevinizin başına gidin. Biz oraya gerekenleri yollarız. Lüzumu halinde idari emir de çıkarabiliriz.”

Durumu kavramak istediğim için komşularımızı sordum.

"Sağ tarafınızda bizim birinci taburumuz olacak sol tarafınızı daha sonra saptayacağız.”

“Demek solumuzda kimse bulunmayacak.”

"Bununla ilgili bilgileri de daha sonra size yollarız. Şimdi vakit yitirmeden görevinizin başına gidiniz."

“Öyleyse başüstüne.”

Seyisime seslendim. Sinçenko atlarla geldi. Sivka’sına büyükçe bir çuval yem yüklemişti.

“Seyislerden aldım Yoldaş Kombat," diye keyifle konuştu. "Hayvanlar canlanacak.”

Lisanka uzun burnunu çuvala uzatıyordu. Elimi boynuna koyunca çabucak başını çekti ve ince dudakları, sanki bana, emrime itaat ettiğini göstermek istercesine oynadı. Hayvana atlayıp asık bir yüz ve burulmuş bir yürekle, köy kıyısına yerleşmiş tabura yollandım.

Yol hafifçe yokuştu. Evlerin yanında ambulansa rastladım. Ayın kırmızımsı ışığı, yorgunluktan tükenmiş bir çift ata yansıyordu. Hayvanlar, büyük bir zorlukla, tekerlek demirini çakılların parlattığı arabayı yukarı doğru çekiyordu.

Arabanın önünde güçlü adımlar atan Yüzbaşı Belenkov yürüyordu. Harita çantası ile sağlık çantasının kayışları göğsünde çapraz bağlıydı. Zinde yürüyüşüne şaşırdım, içimden onu övdüm.

“Doktor nereye gidiyorsunuz?"

“Yaralı taşıyorum.”

“Bunu siz olmadan da yapabilirler. Bu Krieev’in görevi. O nerede?”

Doktor sorumu biraz gecikip yanıtladı.

“Galiba arkada.”

Niyeydi bilmem sesi yavaş çıktı. Bağırdım:

“Krieev!”

Araba geçmişti. Arkasından hafif yaralılar yürüyordu. Karanlıkta sargılı başların, sargılı ellerin belirsiz bir beyazlığı göze çarpıyordu. ikinci haykırışımda duydu ve soluk darlığını bastırmaya çalışarak yanıma koştu. Uzun yüzlü, uzun boylu doktorla, tombul sağlık memuru şimdi yan yanaydı.

“Krieev,” dedim. “Yaralıların taşınmasıyla ilgilenin. Yanınıza iki yardımcı da alın. Kalanlar geri dönsün. Atların karnını doyurun. Sabah tan atımında tabura dönün. Biz yolda köprünün yanında olacağız. Anladınız mı?”

“Anladım. .. Hepsi yapılacaktır Yoldaş Kombat.”

“Gidin.”

Krieev arabaya yetişmeye koşarken doktor sordu:

“Peki ben?’

“Tabura dönün. Bize savunma ödevi verildi. /Simdi derlenip yola koyulacağız.”

“Nasıl olur böyle?.. Nasıl olur?..” Telaşlanan Balenkov’dan ‘Nasıl olur böyle... Nasıl böyle.. .’den başka ses çıkmıyordu. “Yoldaş Kombat ben hiç değilse insanca banyo yapmayı; hiç değilse ellerimi şöyle bir ovmayı hayal ediyordum.”

“Ellerinizi gene yıkayabilirsiniz. Orada ufak bir dere akıyor.” Doktor ummadığım bir biçimde yakınmaya koyuldu.

“Ben bitkinim. . . Oraya dek gidemeyeceğim.”

Ona çıkışmak, bağırmak, paylamak ve serinkanlılığını tekrar sağlamak istiyordum. ‘Fakat böyle de olsa; o, görevini kendisine yakışır biçimde başardı, inleyişleri,

kan görmeleri kanıksadı, yaralılara zamanında pansuman yaptı. En zorlu şartlarda ameliyatlara girdi,' diye düşündüm. Bağırmamalıydım. Eyerden atladım.

“Doktor siz Lisanka'ya binin, ben yürüyerek giderim. Binmenize yardım edeyim. IJzengiyi tutayım.”

IJzengiyi tutmak bizim Kazak törelerimizde saygı hareketidir. Belenkov Kazakistan'da doğup Alma-Atı'da yaşadığı için bu töreden haberdardı. Utanıp mırıldandı:

“Fakat nasıl olur, nasıl olur?”

Ben saygıyla baş eğdim. Doktor sakinleşti. Ayağını üzengiye koyup Lisanka’ya bindi.

Ve “Teşekkür ederim," diye mırıldandı.

Bir an sonra uzaklaşan atların peşinden yürüyor ve ay ışığında Sivka'nın döşünü ve Lisanka'nın beyaz ayaklarını görüyordum. Aniden bir ses duydum:

“A bak... Bu bizim babalık değil mi?”

Garkuşa'yı hızlı konuşmasında tanıdım. Oh ne iyi o artık bana ‘babalık' diyor. Sorusunu yanıtlayan sesi duydum:

“Ta kendisi bu onun atı.”

Garkuşa'nın yanında kim var acaba? Onu da sesinden tanıdım. Bu bizim oralı bir Kazak. Kim acaba?

Kazakça konuşmayı sürdürdü:

“Haydi bölüğe gidelim. Belki de yola çıkmışlardır.”

"Biraz bekle. Şu kapıyı bir çalalım. Belki bir şeyler alırız.”

Seslendim.

“Garkuşa yanında kim var?"

Bir sessizlik başladı. Hayal kırıklığının oluşturduğu bir iç çekiş duyuldu. Ve tüfekleri sırtlarında tasları ellerinde iki adam önüme dikildi. İrikıyım olanını tanıdım. Büzülmüştü, göze çarpmak istemeyen bir hali vardı. Buna rağmen yine Garkuşa’nın tepesinden bakıyordu.

"Evleri gezinmenizi kim söyledi?"

Galuilin yanıtsız, Garkuşa ise aldırışsızdı.

“Bu canavar boğazımız suçlu Yoldaş Komutan. Dünkü iyilikleri anımsamıyor."

“Konuşma bakayım. Tabura marş. Anlaşılan teğmen Zaev sizi gevşek bırakmış. Evlerden yiyecek dilendiğinizi ona söyleyin. Sizi biraz çiğnesin."

Galuilin mert bir sesle:

“Biz sadece kendimize almıyoruz, arkadaşlarımızla da bölüşüyoruz,” dedi.

“Daha fazla konuşmadan yaylanın."

Affedildiklerine emin olan Garkuşa ve Galuilin koşarak uzaklaştı.

Düzlükte dinlenen taburun yanına çabuk vardım. Ay ışığıyla ışıyan çimenlikte oturan ya da yatan askerler vardı. Ama oturanlar fazla değildi: Yorgunluk ve açlık çoğunu devirmişti.

Beni Rahimov karşıladı.

Uysal adımlarla yanıma koştu. Savaş gerginliği, uykusuzluk ve zalimce uzun yürüyüşten sanki etkilenmemişti. Kulağımın alıştığı emir çimenlikte çınladı:

“Kalk. Hazır ol!"

“Bırak,” diyemedim. S an ki hepsi bunu bekliyordu. (Dnce komutanlar fırladı. Peşinden erler ahlama inleme ve oflamalarla sanki kendilerini yerden çekip kopardı. Rahimov tekmil verdi: Tabur moladaydı. Anormal bir şey yoktu. Aldığım emri ona bildirdim

ve taburu kö p rü nün yanına götürmesini istedim.

Rahimov zaman yitirmeden ve gereksiz soru sormadan; şu anda fümünün öfkey le karşıladığını bi Idiğim e m ri ve rdi:

"Dizilin.”

Fakat sıkıdüzenin gergin yayı işliyordu. Derhal tekrarlanan emirler duyuldu. Hk önce Zaev haykırıyordu:

“İkinci bölük yürüyüş koluna geç.”

Kubarenko, topçulara; Filimov, üçüncü bölüğe, Brudni, keşif takımına; Timoşin de muhabere takımına iletti. Sesler tek ses haline geldi. Erler yavaş yavaş dizildi. Koyu gölgelerin üzerinden bir süngü ormanı yükseldi.

“Hizaya gir!”

İçim biraz rahatladı. Tabur hareketliydi. Diziliyor, düzenleniyor, açlığa, insan için katlanılmaz olan uykusuzluğa ve bitkinliğe karşı asker olduğunu unutmuyordu. Askerin görünmez bayrağı olan sıkıdüzen üzerimizde dalgalanıyordu.

Bağırdım.

“Rahimov taburu götürün.”

Bir saat sonra, birkaç adım enindeki derenin üzerinde uzanan köprüye vardık. Gökte bazen bulutların kararttığı ay görünüyordu. Derenin düşman yanına bakan kenarı hafifçe yükseliyor sanki bir yamaca dönüşüyordu. Derin yatağı çakıllıydı. Çimenlikte saman yığınları seçiliyordu. Her tarafı ormanlıydı. Durum haritamız Moskova önlerindeki bu parçayı yeşil renkle kapatmıştı.

Bölük komutanlarını çağırıp savunma bölgelerini gösterdim.

“Askerler uyusun. Derhal savunma önlemi almaya girişeceğiz. hsan gücünden kazanmak için nöbetçi bırakmayın, bunu siz yapacaksınız,” diye emrettim.

Bu arada Rahimov derenin yanındaki küçük bir vadiyi karargâh yeri olarak belirledi. Orada hemencecik bir baraka kuruldu. Sinçenko, Lisanka ile Sivka’yı barakanın arkası n a bağladı. Doktorla beraber buraya biz gelmeden varan Lisanka en yakın saman yığınından taşınmış yemini yerken keyifliydi. Yanından geçerken bana başını uzattı; ben de burnunu okşadım.

Küçük karargâhım barakaya yerleşti: Rahimov, Bozjanov ve Timoşin.

Onlara “Arkadaşlar,” dedim. Mademki oiz robetteyiz o ha bölükleri gezineceğiz.”

Bozjanov bir tarata gitti, ben de ikinci bölüğün yerleştiği yere gittim. Zaev’in komutasındaki bu en deneyimli bölüğü en zorlu bölüme, komşumuzun olmadığı ve tabur kanadının boşlukla çakıştığı yere yerleştirmiştik. Diğer uçta hemen yanımızda Biki köyü vardı. Ve mesela dirseğimizin ucunda bulunan Hrimov'un alayının olduğu yere de Filimov yerleşti. Dordiya’nın bölüğü cephe merkezini, köprünün hemen girişini tutmuştu.

Dere tarafındaki yamaçta geziniyordum. Aniden ay ışığının altında gözümün önünde neşeli bir görüntü seçildi: Sırık gibi upuzun biri olan Zaev makineli arabalarını çeken ufak, beyaz bir atın üzerine eyersiz olarak binmişti. Ayakları neredeyse yere değiyordu. Uykusuzluğuna rağmen dimdikti. Hayvan kuru otları kemirirken üzerindeki ağırlığa dayanıyordu. Ansızın ilerdeki bir saman yığınına doğru fırlayınca Zaev az kalsın yere düşecekti takat atın yelesine yapışarak yerinde durdu. Sabredemeyip yüksek sesle güldüm. Aniden tehditkâr sesi yükseldi:

"Dur! Kimsin?”

“Eh Zaev,” dedim. “Biraz izledim. Ata iyi kurulmuşsun bakıyorum.”

Utanıp başarısız bir tavırla attan indi ve yanıma geldi.

“Yalnızca bu beni kurtarıyor. Uyku kötü bastırıyor, adamlar yerlerinde uyuyor...”

Bölüğün yerleştiği kısma yaklaştık, askerler zincirleme yayılmış uyuyordu. Hepsi kımıltısızdı. Eğer yanlarından geçerken seslice horladıkları duyulmasa insan bu gövdelerin ölüye benzediğini sanırdı.

Tanıdık bir erin yanından geçerken çıkan horultuyu duyunca:

'E, bu Simeon nasıl bir düş görüyor dersin?” dedim. Zaev, sorumu hiç beklemediğim bir soruyla karşıladı.

‘B°vaz eldivenleriniz var mı Yoldaş Kombat?”

'B. az eldiven mi? Neyime gerek?"

"Benım var.”

“Hangi şeytana giydireceksin oniarı, sana niye gere „I?”

Zaev önce bir durakladı sonra mırıldanarak yanıtladı:

"Berlin'e bekletiyorum.”

Kaputunun yan cebinden bir çift beyaz eldiven çıkarıp gösterdi.

"Nereden aldın onları?"

"Volokolamsk'daki askeri kantinden. Kimse ilgilenmiyordu, ben aldım. Berlin’e girdiğimizde görsünler bizi. ‘O! Rus'a bak! Beyaz eldivenli’ desinler.

Sonra titrek bir kahkaha yaydı ortalığa ve ekledi: "Onları Al-ma-Atı için bekletmiyorum. Orada gülerler bana."

Ben de güldüm:

"Zaev onların bu kahkahalarından eldivensiz de sıyıramaya-cağız..."

Bana doğru eğildi.

“Siz ne düşünüyorsunuz Yoldaş Kombat. Bu dünyada biz bir şeyler başarabilecek miyiz dersiniz?"

Tam bu anda, şerit takılı makinelinin yanından geçiyorduk. Onlar da uyuyordu. Galiulin’i arandım. Hayır, o burada değildi. Makinelileri parçalandıktan sonra Bloha ile bölükte tüfekli er olarak görevlendirilmişlerdi ve şimdi farklı bir yerdeydiler.

"Zaev sıkıdüzen sende biraz aksıyor," dedim. “Sen bazı saçmalıklar düşünürken askerlerin gevşemiş.”

Şaşırarak:

“Nasıl olur?" dedi. "Benim bölüğümde en ufak bir hareket yok.”

"Fena! Nasıl göremedin? Peki Garkuşa ile Galiulin sana suçlarının raporunu vermediler mi?”

"Ne yapmışlar ki?”

“Köyde gezinip, dileniyorlardı.”

"Geziniyorlar mıydı? Şimdi kulaklarını çekeceğim.”

Zaev belki de bana öykünerek titizliği ve katılığı seviyordu. Bir tek hata cezasız kalmıyordu. ki erinin suçunu duyunca çabucak uyuyan erlerinin arasına daldı ve onları aramaya başladı. Az sonra Galiulin’i buldu. Elleri iki yanına açık sırtüstü yatıyordu.

Zaev: "Galiulin!” diye seslendi.

Yanıt olarak yalnızca kesilmeyen horultular geldi. Zaev bu defa eğilip kulağına bağırdı.

“Galiulin!”

Asker kımıldamadı bile, horlaması da bitmedi.

Zaev onu çevirdi ve kucaklayarak kaldırdı. Askerin gözleri aralandı. Hemen irkildi ve komutanını gördü. Ellerini hemen yanına yapıştırıp yalvarırcasına mırıldandı:

"Özür dilerim.”

Ve hemen tekrar uyumaya koyuldu. Zaev'e yaslanmış horlu-yordu. Benim af bilmeyen kalbim bile yumuşadı: “Bırak," dedim. Zaev askeri yere bıraktı. Uyanmadı, tabur yiğidimiz horluyordu.

kinci bölükten komuta merkezi olan barakaya döndüm. Rahimov, boş bir mermi sandığının üzerinde oturuyordu.

“Uyumuyor musun?"

"Yarım uyuyor, yarım kulakla dinliyorum Yoldaş Kombat.”

Ansızın yerden bitercesine Sinçenko belirdi. Galiba bana çok sadık olan seyisim da yarım gözle uyumuştu.

“Yoldaş Kombat, buraya sizin için bir çul yaydım. Kaputunuz da burada. Çizmelerinizi çıkarmayacak mısınız?”

“Hayır. Yat sen. Can sıkma gene.”

Uzandım. Yastık olarak çantamı koydum. Zaev’in beyaz eldivenlerini hatırlayınca da gülümsedim. Eh, Zaev, garibim... Atların ot çiğneyişini biraz daha duydum. Dalmışım. Bozkırlar, çocukluk düşlerimi doldurdu. Orada da taligah'ın i çindeyken (bir çeşit at arabası) veya çadırda da atlar böyle ot çiğnerdi. Bu ses beni o zamanların benzeri uykunun keyifli derinliğine götürdü.

Birinin dürtmesiyle ürperdim. İçerde ateş yakılmış, çalılar çıtırdıyor, dumanlar barakanın tavanına yayılıyor dumanın çoğu da kapı olarak bırakılmış aralıktan ve tavanın çatlaklarından çıkıyordu, Beni uyandıran Rahimovdu. Ateşin hafif alevleri bilmediğim bir sobayı ışıtıyordu.

Rahimov:

“Yoldaş Kombat sizi arıyorlar."

“Albay Hrimov'un karargâhından geliyorum.”

Doğrulup çulun üzerine oturdum.

Yüzbaşı selamlamadan sordu:

'Tabur komutanı siz misiniz?”

“Evet."

“Bu acıklı duruma nasıl izin verdiniz? Tümü uyuyor."

“İyi ediyorlar. Uyumalarını ben emrettim.”

“Bunu yapamazsınız... Bu yönetmeliğe aykırıdır, suçtur."

Ardından da veryansın etti. Daha sonradan bu yüzbaşıyı yakından tanıma fırsatım oldu. İyi kalpli, dürüst ama becerileri kısıtlı bir subaydı. Bu geceki tanışmamız çok da iyi değildi.

Dinledim dinledim, nihayet Rahimov'a dönüp konuştum:

“Rahimov ben uyuyacağım. Yüzbaşı araştırmalarını bitirince beni uyandır."

Yüzbaşı gücendi:

“Bu ne küstahça bir yanıt!”

“Boş sözler dinlemeyi sevmiyorum. Paylamalarınızdan bıktım. Sahi siz kimsiniz?”

“Yüzbaşı Sinitsin. Alayın kimya bölüm komutanı."

“Bu yüzden böyle kokuyorsunuz... Buraya niye geldiniz?"

“Alay komutanı size görevi anlatmak ve taburun savaş hazırlığını kontrol etmek için yolladı.”

“Hepsi bu mu? Ya durum üzerine bilgi, peki komşularımızı anlatmayacak mısınız?"

“Size söyledim görevim bu. Göreviniz zaten size bildirilmiş."

İşte tepem o anda sahiden attı.

“Bu gelişiniz, sizi getiren atın terine değmemiş."

Yüzbaşı sinirli dudaklarını büzdü. Ben artık kendimi engellemeden sövüyor, komutanlığa yakışmaz kötü huylar edinmiş, emrine verilmiş, fakat kendi alayından olmayanlara mermi ve ekmek vermeyen komutanlara veryansın ediyorum.

“Sizin komutanınız, emrindeki taburun geleceğine metelik vermiyor -artık bağırıyordum - benim askerlerimin aç kalışını umursamıyor. Bizi mermisiz bırakıyor. Hiç değilse onu yollasay-dı. Eğer yarın bizi burda tavuk gibi boğazlarlarsa, sizin komutanınız kılını bile oynatmayacak."

Yüzbaşı gittikçe bozuluyor, yüzünü daha çok asıyordu. Sonunda konuşmamı bölmeye çabaladı:

“Hakkınız yok komutanınız için böyle konuş...”

Onun tümcesini bitirmesine izin vermedim:

“Şimdi siz tabur bölgesinden defolun ve komutanınıza bana verilmiş görevi yerine getireceğimi iletin. Hem söyleyin ki kemiklerimizi, burada bırakmamıza da mal olsa görevimizi yapacağız. Sizinle de daha fazla konuşmayı istemiyorum. Rahimov, misafiri uğurlayın.”

Başka bir şey söylemeden yattım. Kaputu üzerime çekip, arkamı döndüm.

Benim yaptığım da olur şey değil. Ona daha farklı davranmalıydım. Kendimi tutamadım. Bu hatadır. Savunmak için tek bir sözüm yok. Ya da şöyle diyebilirim: Eğer, yanlışsız, kusursuz ve her şeyiyle mükemmel birini ararsanız, bütün vaktinizi yok yere harcamış olursunuz.

... Albay'ın adamının gittiğini belirten nal seslerini duyduğum halde sinirlerimin gerginliği sürüyordu. Ağır ağır sakinleştim, yorgunluk baskın çıktı ve tekrar uyudum.

Şafak sökerken Hrimov'un alayından bir araba geldi. Alay karargahı bize birkaç sandık mermi ve iki kova pişirilmiş et yollamıştı. Mermilere sevindim, ama, etlere umutsuzlukla bakıyordum. İki kova, tüm tabur, beş yüz aç mideye iki kova et ne yap-sındı?

Rahimov çakısını çıkardı ve eti bölmeye koyuldu. Bölük komutanlarına gelmeleri için erler yollandı.

Önce Zaevle Bozjanov geldi. Bildiğime göre geceyi benden sonra Zaev’in yanında geçirmiş ve onun da

uyumasına fırsat vermemişti.

Gelenler bu birkaç porsiyonlik eti hayretle izliyordu.

“Zaev," dedim. [1] İşte bak tüm bölüğün için."

“Tüm bölüğe mi? Bunun tamamını ben yiyebilirim."

Çıkıştım:

“Saçmalama. Etleri dağıt ve askeı ! ere tabur komutanının elinden başka bir şey gelmediğini anlat. Rahimov’un adil davranmak için nasıl uğraştığını görüyorsun."

“Başüstüne Yoidas Kombat. Dağıtacağım.'

“Gidip adamların[1]:! uyandırın. Vakti geldı. S I;;er hazırlamaya girişin, Olabild'gince de derin kazın. Mermi almaya da seçilmiş adamları yollayın. Bugün sıkışık bir gün.”

Zaev sözümü tekrarladı:

“Bugün sıkışık bir gün.” Sonra selamlayıp ekledi: “Başüstüne Yoldaş Kombat."

AYIN YİRMİ SEKİZİNCİ GÜNÜ

Volokolamsk'ın düşüş günü sonrasını şöyle hatırlıyorum:

... Gözetleme yeri için seçtiğimiz çalılıklı tepede yatıyordum. Bölüklerle telefon bağlantım olmadığı için duruma irtibat erleriyle komuta ediyorum. Tepe yüksekliği fazla olmadığı için cephemizin yalnızca Dordiya tarafından korunan merkezi bölümü görünüyordu. Köprüyü saran bu yerdeki siperlerin uzantıları sağdan soldan yolunmuş çimlerle kapatılmış haldeydi.

Siperin önünde topraklar uçuşuyor... Almanlar burayı öğrenmiş, ormandan ateş açıyordu.

Tümümüz dikkat kesilmiş, sinirlerimiz bütünüyle gerili. fimizde düşmanın saldırıya geçeceği endişesi var. Mutlaka, saldıracak fakat nereden? Acaba dosdoğru köprüye doğru mu atakta bulunacak; yoksa soldan dolaşıp korumasız tarafımızdan sarmaya mı uğraşacak?

... Cephemizi saklayan otlar köksüzlükten sararmış, rengini yitirmiş; önde görünen mermi çukurları çürümüş diş gibi kararıyor.

Düşmanın ateşi çoğalıyor. Tekli siperlerde bekleyen askerler için şu anda durum çok zor. Fakat biz bu durumu önceleri de yaşadık. Yakın patlamalar artık askerin kafasını karıştırmıyor, onlar içinde durdukları siperin ve ellerindeki tüfeğin önemini biliyor. Bütün bunlara rağmen çekilmiş birliklerin içine dolan eziklik

duygusundan kurtulamıyoruz. Sanki belirsiz bir dalga askerin kederini. korkusunu ve umutsuzluğunu bana getiriyor.

Benim içimi de korku, taburun geleceği için duyduğum endişe ve saldırıyı bekleyiş kemiriyor.

... (Dnde gördüğüm şey nedir? Bir gölge, bir oyuktan diğerine

coşuyor. Bozjanov'u seçtim. Kaputu kusursuz, beli kalınlaşmış, akranlarının tümü şişman. Yolu şaşırmadan zekice koşuyor. Şimdi zikzaklar çiziyor. Şimdi de eğildi... Koştu! Bir sipere taş gi-::ıi düşüp kayboldu...

Biraz sonra siperin kıyısından iki şapka havalandı. Biri aske-, n biri politik komiser Bozjanov'un. Morali sağlam Bozjanov'un gelişiyle sipere espri ve mertlik de gelmiş. Ansızın siperin kıyısına yaslanmış tüfeğin namlusu kımıldıyor. Bir omuza yaslanmış dipçik, hedefe, belki de yalnızca akıldan geçirilen düşmana nişan alıyor. Bozjanov'un birkaç el ateş edeceğini kestiriyorum. Bu onun tutkusu, ateş etmeyi seviyor.

Biraz sonra Dordiya'nın yanından haberci gelerek bölüğün yitiklerini ve cephe önünde görebildikleri detayları bildirecek. 3unun ardından da Rahimov anlatılanların tümünü ya bir kağıda ya da tabur defterine kaydedecek. Herde onlar benim vereceğim ouyruklarımın dayanağı olacak. Rahimov kımıltısız oturuyor; 3ozjanov ise bölükten bölüğe gidiyor sonra yanıma uğrayacak.

... Almanlar'ın ateşi çoğaldı. Bu saldırıya geçeceklerinin işareti olmasın?

Evet. Almanlar belirdi. Bir sıra yeşil kep ve kaput bizim siperlere doğru koşmakta. Almanlar'ın havanları ve diğer silahları sustu. Şimdi sessizlik hüküm sürüyor. Yeşil kaputlular koşuyor. Karınlarına yasladıkları mavzerleri ile biçimleri kararıyor. Bizimkiler de ateşe başladı. Almanlar'ın koşusu durmuyor, yaklaşıyor-ar. Acaba, acaba direnebilecek miyiz? Bunu yapamazsak onlar yenecek. O zaman ateş eden Rus'un tüfeği susacak ve kirişi kıracak. Mavzerlerinden üstümüze kurşun yağıyor. Biliyorum bu an savaşın en zorlu anı. Sanki soluk alamıyorum. Göğsüm bir kıskaçta gibi.

Ansızın köprünün yanına saklanmış olan iki topumuzun gürlemeleri başladı.

Almanlar yattı, biran sonra da çekilmeye koyuldu.

Saldırı püskürtülmüştü. Fakat buna bedel ödemeliymişiz. Ateşleriyle yerlerini açığa vuran topçular yer değiştirmeyi sağlayamadan Alman topçu ateşi üzerlerine yağdı.

Kısa zaman sonra bir irtibat eri acıklı haberi iletti: Topların ikisi de parçalanmış ve topçular kayıp vermiş. Batarya komutanı Kubarenko da ölmüş.

Hoşça kal Kubarenko. Hoşça kal silah arkadaşım.

... Filimov’dan da haber iletildi: Almanlar onun bölgesinde de saldırıya geçmiş ve onlar da aynı biçimde püskürtülmüş.

... Tümsekte yatışım sürüyor; önde köprüyü, siperleri ve uzak ormanı seçiyorum.

Cephe hattında biri koşuyor. Tabancası iyi sıkılmamış palaskasından sarkıyor. Kaputu boyundan uzun, etekleri ayaklarına dolanmış. Geleni fark ettim: Dordiya. Bütün darmadağınıklığına rağmen ödevine bağlı ve her tarafında patlayan mermileri umursamadan, erlerinin içini dolduran korkudan silkinmek için bölük etrafında koşuyor.

Timoşin çalıların içinden çıkarak yanıma geldi.

"Zaev'den geliyorum Yoldaş Kombat.”

Soluksoluğaydı. Fakat yanıkyiğit yüzü tasasız. Yalnızca dudaklarının kıyıları epey sıkılı. İyiye işaret değil bu.

“Niye ayaktasın? Yat! .. Ne oluyor oralarda?”

Timoşin, Almanlar'ın Zaev'in etrafından dolaşıp bizi yandan kapana aldıklarını söyledi. Zaev yaylanan kanadını germiş fakat Almanlar, daha önlerden ilerliyor.

Bu haberi bekliyordum. Şimdi üstümüze inecek balyozun çoğaltılmış ağırlığını ve ucunun sivriliğini hissediyorum.

Öne baktım. Dordiya'nın cephesinin ilerisinde patlamalar kesilmiyor. Yamaçtan dereye doğru usulca bir yaralı kayıyor.

Timoşin'e "Zaev'in yanına git," dedim. "Biraz sonra ben de onun yanına gitmeye uğraşacağım. Gidebilirsin."

"Başüstüne Yoldaş Kombat."

Timoşin dikeldi, elini kalpağına götürdü. Aynı anda başının yanından bir mermi vızıldayışı duyuldu. Kaputuna dokunan ipince dal budanmışcasına düştü. Timoşin'i aşağı çektim. Sararmaya bile vakti olmadı.

"Gereksiz yere doğrulma böyle!" diye bağırdım. "Yürü."

Eğilip çalılıkların içinden kavisler çizerek koşmaya koyuldu.

Ona gelen ne acaba ? Serseri bir mermi mi, yoksa yerimiz saptandı mı?

Ardımda Sinçenko emekliyor.

"Ne istiyorsun?"

"Hiçbir şey yanınızda olmayı istedim."

Sustu ve ekledi:

"Siz galiba Zaev'in yanına gideceksiniz. Atlar hazır Yoldaş Kombat.”

Yanıtlamadım.

Sinçenko; “Emrinizi bekliyorum,” deyip devam etti.

Payladım.

"Çağrılmadan işime karışma.”

Seyisim incinmişlikle soluklanmaya koyuldu.

“Ben küçük çimenliği aşacağım. Sen atlarla burada kal.”

“Siz bilirsiniz... Siz daha iyisini bilirsiniz."

Sinçenko son sözü kendisi söylemeyi severdi.

"Mızmızlığın yeter.”

... Bozjanov ve bağlantı erim Tkaçuk'la ,derenin kıyısından Zaev'e doğru gidiyorum. Çamurlu kenarı soğuk rüzgar dondurmuş. Sağlık merkezine ulaşmaya çalışan birkaç yaralıyı geçtik. İşte biri daha, yüzüne kanlanmış bir paçavrayı bastırıyor. Paçavradan süzülen kan küçük damlalar halinde kaputuna akıyor. Bir başına gidebilecek halde fakat iki asker tüfeğini alıp koluna girmiş onu taşıyor.

"Dur! Hangi bölüktensiniz? Filimov'un bölüğünden mi?"

"Evet Yoldaş Kombat."

"Siperi niye terk ettiniz?"

"Yaralı taşıyoruz Yoldaş Kombat."

"Kendisi gitsin."

Galiba 'o ödevini yaptı, peki siz?' diye sürdürmem gerek. 'Siz bu durumdan faydalanmak istiyorsunuz,' demeliyim, fakat bu gerekmedi. Gözlerime bakıp ne demek istediğimi sezdiler.

Haykırdım:

"Koşar adım yerinize. Marş!"

Emre uyan erler geriye koştu.

Yaralıyı izliyorum. Gözleri tuhaf bir biçimde yuvalarından fırlamış. Bakışı hâlâ kaputuna damlayan kanlarda, içine çöreklenen korkuyu yansıtıyor.

Bozjanov ona teselli veriyor:

"Doktor buralarda. Şimdi orada sana iyice bakıp pansuman yapar, sonra bir yiğit olarak geriye dönersin. Döndüğünde kızlara selamımızı söyle."

... Öne yürüyoruz. Sağlık merkezinin çadırı görünüyor. Yanında gece adamakıllı temizlenmiş ambulans parlıyor.

Çadırda bir inleme sesi. Küçük bir ateş de yakmışlar. Etrafında yaklaşık yirmi yaralı duruyor. Bazısı yatmış, bazısı oturuyor. Pek çoğunun kaputu omuzlarına atılı, sargılı ellerini önde tutuyor. Başından veya yüzünden yaralanan da epey var. Ara sıra içlerinden biri kan tükürüyor.

Ansızın arkamdan bir ses geliyor. Sanki savaşta değilmişiz-cesine durgun ve kendinden emin yaşlı sağlıkçı eri Krieev:

"Bir çay istemez misiniz Yoldaş Kombat. Biraz şekerimiz de var.”

“Teşekkür ederim Krieev... Vaktim yok. Yanındakiler ne âlemde?”

“Yol emrine uygun hazırlanıyorum.”

“Ne emri? Nereye gidiyorsunuz?”

“Yoldaş Rahimov, bütün hafif yaralıların kendi başlarına usulca yürüyerek köye gitmelerini emertti... Şimdi çocuklara çay vereceğim sonra yola koyulacaklar...”

“Çocuklar...” Bu kelimeden hoşlanmam, fakat bu kırçıl saçlı sağlıkçı erinin ağzında tam hedefini buluyor. Krieev kendi kendine mırıldanırken aklıma Rahimov geldi. O

benimle bağlantısı kopukken, telefonla beni bulamadığına göre kimi şeyleri kendi başına yapmaya koyulmuş. Harekâtın durumuna uygun emirleri vermiş. Küçücük karargâhımda işler rahat rahat yürüyor.

Rahimov'un kararını bir baş işaretiyle evetleyip yoluma devam ettim. Bozjanov ve Tkaçuk arkamdan yürüyor.

Kaputa sarılı birini sağlık merkezine götürüyorlar. Sallantılı, açık sarı saçlı başını fark ettim. Yüzü de sapsarı. Dudakları can-

sızlaşmış gibi. Sanki biri onları beyaza boyamış. Bana rastlayan askerler bir an durakladı. O gözlerini açtı. Biraz fırlak, kara gözler: Dordiya.

Beni fark edince kımıldadı, alnı pembeleşti. Doğrulmaya çabaladı. Omuzundan tutup bastırdım.

"Yapma Dordiya, yapma!"

“Yoldaş Kombat... Göğsümden yaralandım. Pansumanım yapıldı. Bölüğü teğmen Terohin'e devrettim."

"Yat sen... Sağlık merkezine taşıyın onu. Şimdi arabayla seni Biki'ye yollarız.”

Dordiya çabalayarak hafifçe doğruldu. Bana dikilen bakışlarında yakarış vardı. Bu yalnızca acı da olabilirdi.

"Yoldaş Kombat sizden bir ricam var."

"Söyle... Söz yerine getireceğim."

Biraz oyalandı:

"Ben direnebilirim... Çok iyi direnebilirim. Beni bir yere yollamayın Yoldaş Kombat... Böyle bir anda."

Yardımsız, yaralanmış Dordiya bu korkutucu günde bizimle olmayı, savaşın zorluklarına bizimle katlanmayı istiyordu. Ama aklından yapabileceği bir şey olmadığı düşüncesi geçti ki kendini zorlayıp sürdürdü:

"Belki böyle de gerekli olabilirim."

Ve yine yakarışıyla baktı:

"Siz... Siz Yoldaş Kombat, beni bırakmayacaksınız değil mi?"

"Seni asla bırakmayacağım," dedim. "Pek iyi Dordiya, istediğin olsun."

Gözleri kapandı. Askerler onu kaputuna adamakıllı yerleştirdi. Dudakları ölü beyazlığındaydı. Yalnızca görünüşünde bir durulma vardı.

Yaralı Dordiya'nın içine bu anda bu duruluğu kim getirmişti? Bunun yanıtını söyeyebilirim: Bu inançtı... 'İnanç". Bu sözcüğü büyük harflerle yazın.

... Bozjanov'a yöneldim:

“Dordiya’nın bölüğüne geç. Bir süre oraya sen komuta edeceksin. Geçici süreyle seni oraya komutan olarak veriyorum.”

“Başüstüne Yoldaş Kombat. Komutayı alacağım."

Savaşın gerginliği dökülen kan ve bütün bunlardan doğaldır ki o da etkilenmişti. Fakat şimdi, tükenmeden, canlılığını yitirmeden emri içtenlikle kabullenmişti.

... (Dne doğru yürüdüm. Dere küçük bükünтüler çiziyor. Kıyıdan uzaklaşıp Zaev'in bölüğüne gitmek için düzlüğü dikey kesiyorum. Sağda solda saman birikintileri yükseliyor. Birinin yanında durup etrafı kolladım.

Almanlar soluklanacak vakit vermeden kesintisiz dövüyor. Sadece Filimov'un bölüğünün yerleştiği bölge durgun. Önceden söylediğim gibi Hrimov alayının bir taburu Biki köyünü tutuyor. Patlamalar, köyün dışına dek duyuluyor. Bu kanada şöyle böyle güveniyorum. Almanlar boş alana yoğunlaşmıştı. Onlar boşluğu değerlendirip Zaev’in bölüğünü kuşatma isteğinde. Saldırıyı oradan beklemeli.

Düzlükteki yürüyüşüme devam ettim. Uzakta biri belirdi. Ardımızdan ara hattımız olan orman tarafından

geliyor. Tuhaf!.. Tek değil, atlı, hayvanın dizginlerini tutmuş arkasından yürütüyor.

Eyeri de yüklü. Ona doğru ilerledim. Aa bu Timoşin.

Atı ve yükünü de fark ettim. Yeleleri kırpılı doru at, iki Alman imalatı telefonla yüklü. Yanlarından da iki top tel sarkıyor. Timoşin coşkulu: Kalpağı yana kaymış, yüzü kızarmış ve dudaklarında bir belirip bir yiten gülümseme.

"Timoşin nereden geliyorsun? Bunlar da ne?”

“Ganimet Yodaş Kombat."

“Nereden aldın?"

Açıkladı: Ormanın kıyısında yürürken iki Almanla karşılaşmış, ormanın arasında telefon bağlantısı sağlamaya çabalıyor-larmış. kisini de devirip malzemelerini almış.

"Şimdi de sizin yanınıza gelmek için koşturuyorum.”

Hâlâ yaşadığı olayın etkisinde; bana ne kadar önemli bir haber getirdiğinin farkında değildi. Duyduklarıma inanamayarak ikinci defa sordum:

“Onlarla nerede karşılaştın?”

Timoşin eliyle arkaları gösterdi: işte
orada. Ormanda...’ ’

“Bizim arkamızda ha. Filimov'a haber verdin mi?”

“Verdim Yoldaş Kombat.”

Susuyorum. Elimdeki iki ağır makineliyi Zaev'e vermiştim. Onun yerinin en tehlikeli yer olduğunu seziyordum. Şimdi al sana... Tehlike arkamızdan geliyor. Orman, peşimde ürkütücü bir biçimde koyulaşıyordu. Yani Almanlar ormanın iki tarafına da ulaşmıştı. Başıma gelen korkunç belayı anlamam için, bir dakika gerekti.

Timoşin'e “Ganimeti hemen buraya yık. Ata bin ve doğru Zaev'e giderek durumu anlat. Tüm hızıyla makinelileri alıp arkayı korusun. Anlaşıldı mı?"

“Anlaşıldı Yoldaş Kombat.”

“Ben karargâha gidiyorum. Haydi.”

Timoşin fırladı. Geriye karargâha doğru koştum. Gökyüzünde öbekleşmiş bulutların arkasında beyazımsı güneş dairesi görülüyordu. Şeytan götürsün. Gün ne kadar da ağır; geçmek bilmiyor. Fakat en beteri önümüzdekiydi.

Çeyrek saat geçtikten sonra başıma ne gelse iyi:

Tek bir şey yapamadım. Bağıramadım bile.

Karargâhın olduğu barakaya varmadan düzlükte çabucak ilerleyen Zaev’in iki tekerlli makineli arabalarını fark ettim. Arabayı gece bindiği at çekiyordu. Arabaya

oturmuştu bir elinde dizginler, diğerinde bir sopa vardı. At hızla koşuyor, araba delik deşik arazinin üzerinde zıplıyordu. Ayaklarını iki yanına açmış olan Zaev kendisini zor bela tutuyor ve vahşice haykırırken sopayı savuruyordu.

Makineliyi yüklenmiş, beni veya Rahimov'u görüp durum hakkında bilgi edinip emir almak i çin karargâha gitmekte olduğunu anladım.

Daha sonra yaşananlar bana saniyelik bir iş gibi geldi. Almanlar tepedeki gözetleme noktamı çoktan saptamış ve parça parça sokularak orayı dövmeye koyulmuşlardı. Şimdi altılık roket gruplarının atışları orada patlıyordu. Almanlar'ın bu silahıyla o

güne dek henüz tanışmamıştık. Gökyüzünden korkunç bir uğu -tu geldi. Peş peşe düştüler. Patlamaları sağırlaştırır gibiydi. A: mermi aynı anda patladı. Ben tümsekte patlamaları ve uğultuları bir volkanın patlamasına benzettim.

Tozlar daha havadayken; Almanlar, aynı yere bir salvo ateş daha indirdi. Tekrar gümbürtüler tekrar altı patlama. İlk defa gö,.-meme rağmen bu silahın insan bedenini ve ruhunu imha ede,.' gücünü öğrendim.

Tepenin yanındaki toz bulutundan çılgınlaşmışcasına Lisar-ka fırladı. O taraftan gözetmeden dereden geçerek düzlükte koşmaya başladı. Jstünde yelesine yapışmış Sinçenko vardı. Lisar-ka'nın bana doğru koştuğunu düşündüm. Suratını ve sararmış dişlerini fark ettim.

Beyaz akıtması kanlıydı. Sinçenko da darmadağınık bir haldeydi. Kulağı ve yanağını kan kaplamıştı. Bir eliyle dizgini çekiyor, diğeriyle de yeleye yapışıyordu.

Bir an sonra Lisanka artık uzaklaşmıştı. Yalnızca onun gö -gesini ve koşan ayaklarını görüyordum.

Ansızın altı roketlik yeni bir salvo daha. Patlamalar Zaev ır yanında bir yerlerdeydi. Ya çömelmişti ya da arabanın i çine düşmüştü. Dizginleri bıraktı galiba. Huylanan at korkunç patlamalardan ürküp Lisanka'nın peşine düştü. Donakalmıştım.

Bir dakika sonra ormandan atın olduğu yöne çatırtılar duyuldu. Araba bir dönüşle düzlüğün arkasından kayboldu. Şimdi makinelilerimizin çatırtısını bekliyordum. Hayır beklediğim yandan da Alman mavzerlerin sesi duyuluyor.

Boşuna söylenmiş değil: Felaket tek başına gelmez. Bunur en çok doğrulanışı savaştadır.

Teğmen Obuşko'nun komutasına verdiğim son iki topum Za-ev'i desteklemek için saman yığınlarının birine gizlenmişti. Koşan Lisanka'yı ve peşinden de bölük komutanını ayırt eder Obuşkov fazla beklemeden “Koş” emri vermiş ve topçu bütür ağırlığıyla ormana dalmıştı.

Arkasından da Zaev'in bölüğünden piyadeler koştu. ikinc bölüğün erleri en zinde ve en yiğit olanları da koşuyordu. Savunma göçmüş müydü?..

Savunmamız göçtü mü? Tabur imha mı edildi?

Niyedir bilmem Kondratiev'in derleme alayını hatırladım. Sanki biri onu kırbaçlamıştı. Yanağında kırmızı bir şişi bulunuyordu. Alayı kaçmıştı. Bütün sorumluluk onun, kendisinin üzerine kalmıştı.

Hayır, şayet taburumun kaçtığını görme acısını tadarsam bu durumu üstlerime bildiren kendim olmayacağım. Kendi cezamı kendim vereceğim...

Timoşin ganimet ata binmiş, cepheyi terk eden bölüğe çimenliğin ortasında yetişti ve onları engelledi.

Ben de o tarafa koştum. Askerler bir saman yığınının arkasına saklanmıştı. Yaklaşınca tümüne baktım.

Gözlüklü Murin, başını omuzlarının arasına çekerek gözlerini yere indirdi. Örnek bir asker olan Bloha da gözlerini kaçırdı.

"Evet ben tabur komutanınızım," dedim.

Tümü suskundu. (Dnümde ganimet bir mavzerle bekleyen Ti-moşin'e buyurdum:

"Timoşin bölüğe komuta et."

"Başüstüne Yoldaş Kombat."

"Silahın dolu mu?"

"Dolu."

“Şimdi sana farklı bir hat göstereceğim. Şayet biri değil kaçmaya kalkışmak, arkasına bakarsa alçağı hiç düşünmeden öldür. Anlaşıldı mı?"

“Anlaşıldı Yoldaş Kombat."

Tekrar askerlere yöneldim:

"Her tarafımız Almanlar'la sarılı. Şimdi çevre savunması durumu alacağız. Ardından ya tümümüz cesetlerimizi gömerek, yaralılarımızı da alıp çıkacağız veya tümümüz öleceğiz.”

“Doğru,” diyen bir ses geldi.

“Onayınızı istemedim. Ona ihtiyacım yok. Timoşin görevinin başına.

Gökyüzünde hâlâ kış bulutları vardı. Biraz daha ağırlaşıp alçalmış gibiydiler. Arkalarında kalan güneşin solgun dairesi artık seçilmiyordu. Fakat havanın tamamen kararmasına bir iki saat daha vardı. Şimdi Almanlar'ın gözleri önünde çekilip kurtulamazdık.

Bizleri ateş altında tutmayı bırakmamışlardı. Bazen gruplar halinde sokulmaya çabalıyorlar fakat her seferinde pü '.kürtülü-yorlardı. Onlar mutlaka: “Rus ateş edecek, ateş edecek sonra da teslim olacak" diye düşünüyordu. Hayır bu olmayacak. Hava biraz çabuk kararsa. Ah bir kararsa.

Baraka karargâhta Rahimov yere bağdaş kurmuş, yan devirdiği mermi sandığının üzerine haritasını yaymıştı. Beni gördüğünde yerinden fırladı.

"Yoldaş Kombat izin verirseniz durumu arz edeyim.”

“Evet.”

Karargâh komutanı her şeyden haberdardı: Zaev’in yitişin-den... Obuşkov’un iki topunun ormanda kaybolduğundan... Haritada da durumu belirtmişti. Renkli kalemler Almanlar'ın Biki köyünü aldıklarını, ilerleme yollarını ve Filimov'un bölüğünün çember savunmasına girişimini gösteriyordu.

Rahimov hiç gizlemeden ve sakince taburun çevresinin ku-şatılışını anlattı. Yalnızca esmer yüzü grimsileşmişti. Elinden ne gelirdi? hsan böyle zamanlarında kendi yüzünün rengini koruyamazdı.

Rahimov’dan olayın masum suçlusu Lisanka'ya ilişkin de bilgi aldım. Bu denli korkunç olan altılı havan ateşi kimseyi öldürmemişti. Tek kurban Sivka'ymış. Bir şarapnel boynunu parçalamış. Fışkıran kan yanında olan Lisanka’nın boynuna ve yüzüne sıçramış. O da ipini koparıp fırlamış. Sinçenko, ona ateş etmeyi başaramamış.

Rahimov: “O da şaşkınlaşmış,” diye fısıldadı.

Almanlar'ın ürkütücü yangın mermilerinden çimenlikteki birkaç ot yığını tutuştu. Onlardan çıkan ateş çevreyi ışıtıyor, çekilmemizi imkânsızlaştırıyordu. Biricik gizli yolumuz köprüaltındaki küçük vadiydi.

Vadi Volokolamsk'tan da, Volokolamsk şasesinden de uzağa bir ormanlığa uzanıyordu. Bölükler kendilerini göstermeden dereciğe doğru emekleyerek sıyrıldılar. Yanan otların alevi suyu kızıllaştırmıştı. Üzerine oynaşan alev dilimleri yansıyordu.

Usulca dizilen Brudni komutasındaki keşif birliği öncü seçilerek yola koyuldu. Elimizdeki bütün at ve arabaları yaralılara ayırdık. Arabalar, ambulansla, bölüklerin içinde yer aldı. Kimi yerlerde çalılıklar tekerleri suya itiyor, atlar da sığ suya basıyordu.

Nihayet taburun son bölümü de köprünün altından süzüldü. Herkesten sonra, en son bölük komutanı Filimov yürüyordu. Tıraşsız ve çökük yanaklarını parlayan otların alevi gösteriyordu. Tabancasını Zaev'inki gibi, göğsüne sokmuştu.

Bir anlığına bu yürüyenin uzun bacaklı Zaev olduğunu ve hemen şimdi bir şeyler yumurtlayacağını düşündüm.

... Ansızın belirsiz gölgeler olarak parçalanmış toplar göründü. Kubarenko'yu burada yitirmiştik. Atış hattının bir siperi onun mezarı oldu. Çabucak, sabit kalemle parçalanmış silahların dipçiklerine yazılan adlar bu yiğitlerin mezar taşıydı.

Dere kıyısında yürüyor ve karanlığa giriyorduk. Otların alevlerini arkamızda bıraktık.

Dere içindeki bu usulca ve gizlice yürüyüşümüz yaklaşık iki saat devam etti. Kimseyle karşılaşmadan ormana daldık.

... Karanlıkta bomboş orman yolunda ilerliyoruz. Taburu Rahimov götürüyor. Karanlıkta gözlerinin kedi gibi keskin olduğunu biliyorum.

Ansızın bir yeraltı sığınağına rastladık. Rahimov'la içeri girip araştırdık. Kimse yok. Gaz lambası hâlâ yanmakta. Unutulmuş büyük bir emaye matara yerde. Yer köknar dallarıyla kaplanmış. Sağda solda kâğıtlar var.

Birkaçına baktım. Bunlar Hrimov'un karargâhına yollanmış emirler. Demek burası onun karargâhıymış. Biz seninle tekrar karşılaşacağız albayım. Bakalım vicdanın gözlerime baktıracak mı? Buradan çıkmaya çok acele etmişsiniz galiba. Kâğıtları alıp lambayı söndürecek vaktiniz olmamış. Bize duyurmadan, taburu düşman saldırısına bırakıp, onlara yol açarak gitmişsiniz.

İçimde büyük bir acıyla kaba tahtalardan yapılmış sıraya oturdum. Rahimov'a da kararımı söyledim:

“Bölükleri gecelemeleri için yerleştir. Tan atarken yola koyulacağız. Nöbetçi çıkarın. Bölük komutanları da buraya gelsin.”

... Komutanlar geldi. Bozjanov ölen Sivka'nın çantasını karıştırdığında bir matara votka bulmuştu.

"Oturun," dedim.

Herkes bulduğu yere yerleşti. Rahimov bağdaş kurup köknar dallarına oturdu. Yanına da cılız Filimov oturdu. Bugün biraz daha zayıflamış, gözleri öylesine çökmüştü ki seyrek kaşları sanki birbirine karışırcasına çatılmıştı. Henüz bölük komutanlığı görevine ısınamayan Timoşin sırtını duvara yasladı. Yaşadığımız dehşetli felakete rağmen kendini zorlayıp şakalaşmak için Bozjanov çabalıyordu. Bir elinde matara diğerinde dikkatle ölçüp doldurduğu bardak sarsılıyordu.

"Size bir şölen veremeyeceğim fakat votkamız var," dedim.

Aklımdan "şölen" diye tekrarladım. Bu olalı yalnızca iki gün müydü? Dostluğa içmeyi öneren, artık aramızda yoktu. ki gözlü Dordiya da yok. Onu ambulansla gittiğimiz yere taşıyoruz. Köprünün kenarına gömülen Kubarenko da yok. Alay komiserinin çağırdığı ve bizi yitiren Tolstunov da yok. Zaev de öyle...

Bozjanov votkayı uzattı:

"Yoldaş Kombat ilk yudumu sizin."

Gözümde bardak yerine teneke kupayı kaldıran Zaev canlandı... *'Tek yol var önümüzde, biz sarılmışız tüfeğe,'* diyordu. Of Zaev... Zaev.

Votka boğazımı kavurdu, gövdem sıcak titreyişlerle sarsılırken başım hemen dumanlandı. Votkayı tümü kardeş kardeş içti.

Moskova önündeki savaşımızın on dördüncü günü de geçti.

YÜKSEK TIP EĞİTİMİ

Gün henüz ormanın içine dalmamış, başımızın üzerindeki dallar henüz seçilmeye başlamıştı ki biz yola düştük. Çevremiz karaydı. Toprağı ayaz sertleştirmişti. Arabaların tekerleri ve nallar kabuklaşan kuru yapraklarda izler bırakıyor, çizmelerimizin altında incecik bir buz çatırdıyordu.

Savaşın çiğnediği taburum, Volokolamsk şosesini geride bırakmıştı. Almanlar'ın da şimdi nerede olduğundan da, Tümen'in de yerinden habersizdik. Günlerdir, hemen akşamın çökmesini istemiştik, bugün ise günün hemen ışımasını bekliyordum. Beklentim günle başlayacak top atışlarına bakıp yönümü tayin etmekti. Bu seslerle tümenin değişen cephesini hesaplayabilecektim.

Sabah köknarların tepesini ışıtmış ama top atışları daha başlamamıştı.

İşte. Birinci ses Volokolamsk yönünden duyuldu. Peşinden İkincisi, biraz sonra da onu izleyen üçüncüsü. Kesintili bir atış başlıyordu.

Şimdi gitmeyi sürdürdüğümüz yönde de bir patırtı oluştu. Bunlar da kim? Bizimkiler mi, Almanlar mı? Kulak kesilmiş, bir süredir atış seslerini bekliyordum. İşte biri daha. Tasa yok, bunlar Moskova'ya yollanan mermiler. İşte biri daha. Evet! Almanlar, araçlara yükledikleri toplarını geniş yoldan geçirerek önümüze dek götürmüşler. Biz öncü Alman birliklerinin arkasında kalmışız.

Topçular uyandı. Farklı yönlerden de sesleri duyuluyor, fakat patlamaları seyrek. Rahimov'la önde yürüyorum. Köy aralarına çıkan boş yolları belirlemeye uğraşıyoruz.

Buz çözülüyor, yer yumuşuyor. Başımızın üzerinden bir saat önce donmuş kırağıların kristalleri çözülüp damlacıklar halinde düşmeye başladı. Çizmelerimizi çamurdan zor koparıyoruz.

Taburun yürüyüşü yavaşladı. Bazen duruyor ve zor bela hareket eden dizilerin geçişini izliyorum. Fakat artık bir yürüyüş kolu düzeninden çıktık. Bazıları kaymalarına karşın yolu bırakmıyor. Bir bölümü ise hiç olmazsa yapraklara basarak gidip çamurla uğraşmamak için ormandan yürüyor. Tümü kendi yükünü taşıyor. Birkaç gündür içine yemek konulmamış yemek kapları sırt çantalarının arasına sokulu.

Ben askerlerimi izliyorum, onlar da beni. Hiçbiri dik yürümeye çabalamıyor, hiçbiri zindelik gösterisinde bulunmuyor. Tümünün bakışlarında insana iç kararttıran bir usancın izi var.

Taburun şarkıcısı, şen insanlar olan sağlam yapılı Golupsov

ve Kurbatov ayaklarını güçlükle, tutkallaşmış çamurdan sıyırıyor. Golupsov'un başı önüne eğik, yanımdan geçtiğinde dahi kaldırmıyor, Kurbatov ise göz ucuyla bakıp alışkanlıkla dikeliyor. Onun da bakışlarında keder var.

Tekrar bitkin dizilerin başına geçip Rahimov'la yürümeye koyuldum.

İçimi umutsuz düşünceler karıştırıyor. Niçin, niçin çekiliyoruz? Savaşta neden bu denli başarısızız?

Oysaki bu felaket yılının mayıs ve haziran ayında her tarafa pankartlar asmıştık: "Bize ilişirlerse; savaş kendi topraklarımızda yaşanmayacak."

Savaş öncesi çıkartılan beşyıllıklarda ordunun morali "Meri, hep ileri" diye özetleniyordu. Çekilişten hiç bahsedilmiyor; biz yalnızca baskın konularını okuyor çekilmenin taktik ve kuramından bile konuşmuyorduk. IJstelik benim subay çıktığım yıllarda bu sözcük yönetmeliklerden atılmıştı.

Peki niye? Niye çekiliyoruz?

Dövüyorlar bizi... Fakat biz de -bu bitkin dizilerle arkamdan yürüyenler- düşmanı dövmüş, Almanlar'ın sırtını görmüş ve ölüm bağırışlarına tanık olmuştuk.

Bizi dövüyorlar... Fakat Sovyet yurdu daha mağlup edilmedi. Bunların içinde benim küçük ülkem dört yüz soydaşımın bulunduğu taburum, Panfilov'un ihtiyatı da var. Biz bütün askeri onurumuzu ve inançlarımızı beraber taşıyoruz. Bayrağımız, onurumuz ayakta.

Bilmem niye kulaklarıma tekrar Zaev'in "şerefe içelim," diyen sesi geldi.

Ah! Zaev, Zaev...

Yürürken o denli derin düşünceye dalmışım ki Rahimov'un seslendiğini anında duyamadım.

"Yoldaş Kombat, Yoldaş Kombat."

"Hı... Ne oldu?"

"Yoldaş Kombat bakın güneş tepede öğlen oldu. İzin verirseniz bir saat dinlenelim."

"Evet. Tamam... Emir verebilirsin."

Rahimov selamlayıp keskin bir tavırla döndü ve fazla yüksek olmayan bir sesle komut verdi:

"Tabur dur!"

Bütün taburda tek zinde kalan asker, bir dağcı olan Rahi-mov'du. Hemen peşinden enerjik bir ses; Timoşin'in gücünü yitirmeyen sesi geldi:

'İkinci bölük. Olduğunuz yerde mola."

Peşinden diğer komutanların da sesi duyuldu. Bizim küçük devletimiz, gevşek yol üzerinde ve Almanlarca alınmış toprakların arasında bir orman adacığının i çinde bile ordu düzenini koruyordu.

Ansızın aklımdan geçen "bile" sözcüğüne takıldım. Ben, tabur komutanı olan ben de bu sözdeki endişeyi hissediyordum. Kendim de mi korkuyorum? Şayet böyleyse tabura nasıl komuta edecek, askerlerime güçlükleri nasıl aştıracaktım.

Tabur mola için yol kıyısına yerleşti. Rahimov, "Bakın güneşe artık öğlen," demişti. Sahiden, güneş güçlenmiş ve kalın yaprakların içinden sızmaya koyulmuştu. Nemli toprağın üstünde ateşler çatırdadı. Askerler çukurlardan su alıp kaplarında ısıtmaya girişti. Aç mideler hiç olmazsa sıcak suyla oyalanacaktı.

Bir kütüğe oturup düşüncelere dalmıştım. Biri sokuldu. Gözlerimi kaldırdım. Önümde Murin vardı. Kaputunun yakası açık etekleri çamura batmıştı. Sivri çenesini koyu bir sakal kapatıyordu. İnce, biraz kamburumsu burnu daha çok sivrilmişti. Bir sapı kırık gözlüğüne iplikle tutturulmuş kibrit çöpü dayanak oluyordu. Murin kaşlarının altından bakıyordu. Gözlerinde ilk anda

anlamını bulamadığım tuhaf pırıltılar taşıyordu. Doğrulup selamlamasını bekledim. Fakat olmadı.

Biraz sustuk. Nihayet:

“Ne istiyorsun?” dedim.

“Yemek.”

‘Tabur komutanına bu biçimde çıkmaya nasıl cesaret ediyorsun? On adım geri çekil, derlen. Sonra tekrar gel."

Murin bir şeyler söylemeyi istedi, ve durdu sonra uzaklaştı.

Biraz sonra yanıma geldi. Çizmelerini bir su birikintisinde temizlemiş, kaputunu düzeltmişti. Bir asker gibi önümde dikildi. Omuzlarını doğrultup başını kaldırdı.

“Yoldaş Kombat bir şey söylememe izin verir misiniz?”
“Söyle.”

“Yoldaş Kombat biz yemek istiyoruz.”

“Siz... Sen sözcüleri misin?”

“Sözcü değilim ama biz tümümüz... Güçsüz düştük... Hepimiz açız.”

“O halde herkese duyur: Bugün askerlerime verecek bir şeyim yok. Beni parçalasanız da yok. Anlaşıldı mı?”

Murin yanıtlamadı.

“Beni parçalayın,'' diye tekrarladım. “Açlığınızı ancak böyle bastırabilirsiniz. Başka bir şeyim yok.”

Murin duraksadı.

‘İzin verirseniz ben gideyim."

“Git... Tümüne de söylediklerimi duyur.”

Murin gitti... şimdi daha tasalı ve sıkkındım.

Kederli ve yorgunluktan bitmiş askerler buldukları yerlere devrildiler.

Bozjanov yanıma sokuldu.

“Aksakal,” dedi. "Kötü bir şey oldu."

Yüzü epey çökmüş, önceleri üzeri kırmızı olan elmacık kemikleri dışarı fırlamıştı. Umutlu yüzü darmadağınıktı. Yeni bir fa-ciya mı uğramıştık?

“E ... Ne var?”

“Yaralılar bırakılmış.”

"Nerden biliyorsun?”

“Şimdi doktorla konuştum. Ambulans arkada kalmış ve kaybolmuş. Doktor ve birkaç sağlıkçı eri taburla yürümüş.”

Yerimden fırladım. Nasıl olabilirdi bu? Bir bu eksikti. Taburum alçakça davranmıştı. Biz yaralılarımızı terk etmiş, onları teslim etmiştik.

Keyifsiz, kimisi çıtırdayan, kimisi sönmüş ateşin yanında yatan, dizinin ortasına, sağlıkçı takımının yerine doğru gittim. Peşimden Bozjanov yürüyordu.

Daha uzaktan Belenkov'u seçtim. Yere oturmuş sırtını bir duvara yaslamıştı. Ellerini kenetleyip göğsüne sokmuştu. Uyuklar gibiydi. Yoo yüzü gergindi. Mutlaka bana açıklamada bulunması gerektiğinden haberdardı. Bu nedenle beni fark etmiş fakat hiç aldırmadan, beni görmüyor gibi davranmayı seçmişti. Seslendim:

“Belenkov!”

Bir sinir kasıntısı boğazımı sıkmıştı. Ona “Doktor" veya “Yoldaş” diye seslenecek gücüm yoktu. Hareketsizce bana doğru baktı. Sıkma gözlüğünün camı parladı. O anda olanca kuvvetimi toplayıp bağırdım:

“Kalkınız!”

Bildiğiniz gibi Belenkov yüzbaşı, Bense üsteğmendim. Fakat galiba sesim o denli korkutucu çıkmış olmalıydı ki doktor dediğimi yapmayı seçti. İsteksizce doğruldu fakat terslendi:

"Bana bağırmamanızı rica ediyorum.”

Korkuluydu. Göğsünden çıkardığı elleri bunu açığa vuruyordu. Parmakları titriyordu. Bunu kesmek için yumruğunu sıktı.

"Yaralılar nerede?" diye sordum. “Ambulans nerede?

“Ben arabacı değilim... haberim yok..."

“Haberiniz yok. Size emanet bırakılan yaralıların yerini bilmiyorsunuz.”

"Bilmiyorum.” Belenkov'un sesi ansızın ağlamaklı oldu. “Araba arkada kalmıştı... Biz önden gidiyorduk... Bize ulaşacaklarını düşünüyordum...”

"Ne zaman oldu bu?"

iki saat kadar önce.”

“Bana niçin bildirmediniz? Siz onurunuzu lekelediniz. Sizin için kanını döken arkadaşlarınızı düşmana bıraktınız.”

Etrafımızı alan komutanlar ve askerler bizi dinlemeye koyuldu. Bırakılmış yaralıların hikâyesini artık tabur biliyordu. Ardımda büyük bir asker topluluğu vardı. Belenkov desteklenmek amacıyla yanıtladı:

“Kimseyi düşmana bırakmadım... Siz kendiniz... Siz kendiniz, bizi nereye sürüklediğinizi bilmiyorsunuz. Askerin artık yürüyecek hali yok.”

Aniden sırtıma kırk elli kadar iğne batar gibi oldu. Askerler beni gözleriyle dürtüklüyordu. Baktım tümü beni izliyordu. “Bizi imha mı edeceksin, yoksa kurtaracak mısın?" Gözler kelimelerden daha sıkı konuşur. Dcilbaev’in dar, Berazenski'nin solgun, Polzunov'un ağırbaşlı bakışları ve onlarca çift göz üstümdeydi ve bana soruyordu: Ne yaptırmaya çalışıyorsun bize, niye böyle bir sürü halinde sürüklenmemizi izliyorsun? Niye bizlerin asker olmasını istemiyorsun?”

O anda karar aldım:

"Bütün birliğe iletin. Bölük komutanları buraya. Bozjanov yanıma gel."

Rahimov daha emrimi duymadan yanıma koştu. Bir dakika geçmeden bütün bölük komutanları -Filimov, Timoşin, Brudni-yanımdaydı. Söyleyeceklerimi duymak isteyenler de yanıma yaklaştı.

Konuştum:

“Arkadaşlar. Yüzbaşı Belenkov yaralılarımızı bırakmış. Araba arkalarda, ormanda bir yerde kalmış. Şimdi geriye, yaralılarımızın bulunduğu yere döneceğiz. Hepimiz birden yürüyeceğiz. Kuvvetimizi bilmeliyiz. Bölük komutanları, yolda bırakılmış zavallı arkadışlarımızın yardımına gideceğimizi açıklayın. Teğmen Brudni!"

Brudni topluluktan sıyrıldı.

"Buyur!"

“Brudni öncü olarak yola düş. Arkadaşlar, koşaradım. Bölüklerinizi sıralayın.”

Bıraktığımız izlerden geri dönüyoruz. Her an karşımıza Almanlar çıkabilir. Bunun herkes farkında. Diziler şimdi daha sık, araları daha kesin görünüyor.

Hava yine kötü. Yağmur serpiştiriyor, orman koyulaşmış.

Karanlık i ç karartıyor fakat biz Almanlar’dan kopmuş ormanda ilerliyoruz. Kendi topraklarımızdan yürüyoruz. Bize ait topraklarımızda yürüyor, ama her adımımızda ordumuzdan uzaklaşıyoruz. Bizim önümüzde bir yerlerde keşif takımı yürüyor. Şimdilik onlardan hiç haber alamadık.

Yaklaşık bir buçuk saat yol aldıktan sonra karşımda bağlantı eri Samarov’un koştuğunu fark ettim. Yüzünde sevinç var.

“Yoldaş Kombat,” diye başladı. “Bölük komutanı yolladı beni." Sonra tekmil verdiğini unutup bağırdı:

“Bulundular!"

Az sonra dalların ve ağaçların içinden ambulansı gördüm. Yoldan ayrılmış, bir düzlükte duruyordu. Çözülü atların başları büyükçe bir demet ot yığınındaydı. Arabanın yanında ateş yanıyor, üzerinde altı litrelik bir

çaydanlık duruyordu. Yere çakılı, çatallı iki sopaya geçirilmiş, bir dala takılıydı. Ateşin etrafındaki çam dallarının üzerinde askerler yatıyordu. Bu sade rahatlığı kimin sağladığını anlamak kolaydı. Arabadan ateşe doğru, beline küçük bir balta sokmuş elinde çay kupaları tutan Krieev kendine has bir biçimde yürüyordu.

Onu çağırdım:

“Niye geri kaldın?”

Suçlu suçlu yanıtladı:

“Atlar yoruldu Yoldaş Kombat... Tükendiler.”

"Ne yapmayı tasarlıyordun?”

“Atları doyuruyordum Yoldaş Kombat. Yaralılara bir şeyler içirecektim. Tanrı’ya şükür henüz çayımız da var şekerimiz de. Sanra da yola koyulacaktık."

"Ya Almanlar'ın eline düşseydiniz?"

“Her şey mümkün. .. Ben böyle düşünüyorum Yoldaş Kombat. Ödev sonuna dek yapılmalıdır. .. hsanın vicdanı rahat olmalı sonucu ne çıkarsa çıksın. Oysa bakın ne iyi ettik.”

‘İyilik uzağımızda.." dedim.

Sağlıkçıyla konuşmam bitince arabaların yanına gittim. Gözlerim Dordiya'nın kara gözleriyle karşılaştı.

Fısıltıyla konuştu:

“Yoldaş Kombat inanıyordum... -durup soluklandı - Döneceğinize inanıyordum."

İşte bu sözünde, birlik ruhu, komutanına beslenen inanç yatıyordu.

Onunla biraz daha konuşmak için vaktim yoktu. Bütün isteğime rağmen yapamadım.

Rahimov'a tüm komutanları düzlükte toplamasını emrettim. İçlerinde Belenkov da vardı. Kamburlaşmış, sıkma gözlüklerinin altında bakıyor, onu affetmeyeceğimi biliyordu. “Belenkov, diziden çıkın," dedim.

Karşı çıkar gibi iki yanına bakındı ve bir adım öne çıktı. Asabi bir tavırla sağlık çantasını düzeltti.

Kararlı ve tane tane konuştum:

“Korkaklığınız, onurunuzu koruyamamanız, yaralıları terk ettiğiniz için Belenkov sizi görevden alıyorum. Sizde, askerliğin ve doktorluğun nitelleri yok. Rütbelerinizi ve sağlık çantanızı çıkarın."

“Siz... Siz... Siz..."

“Susunuz! Krieev. Buraya gelin. Tüfeğinizi Belenkov’a verin. Siz Krieev, sağlıkçı takımını sizin komutanıza veriyorum. Buna layık olmayan da yalnızca yaralılara

bakacak. Belenkov emri yerine getirin, rütbelerinizi çıkarın."

Belenkov yanıtladı:

“Ben... Ben yüksek tıp eğitimliyim. Sizin bunu yapma hakkınız yok. Benim unvanlarımı sadece ulusal komiser iptal edebilir.”

Aslında tüzüğe göre böyle bir hakkım yoktu. IJstelik Belen-kov’un benden yüksek rütbeli oluşu bunu yapmamı engelliyordu. Fakat ben ona doğru bir adım yürüyüp gözlerinin içine bakarak en katı yanıtımı verdim:

“Buna hakkım var. Biz dört yüz elli asker ordumuzdan ayrı kaldık. Taburumuz düşmanın aldığı topraklarda bir ada halinde. Bu adada da en büyük yetkili benim. Tabur komutanlığı sıfatıyla, burada bütün Sovyet Rusya’yı temsil ediyorum. Burada ben... -Artık bir konuşma tutturmuştum.- burada ben genel komutanım. Bu küçük toprak parçasında, arda, burda arkamızda ve önümüzde düşmanlar bulunuyor. Burada benim... -kelime bulamıyordum- Ben... Ben Sovyet idaresiyim. İşte kimmişim ben, kendi ordusundan koparılmış tabur komutanı. Sen ise; acınası bir korkak, hakkın ve yetkin yok iddiasındasın. Yalnızca rütbeni almaya değil, seni kurşuna dizmeye, kurşuna dizmeye değil, parçalamaya da yetkiliyim.”

Heyecanlanmış ve elimde olmaksızın iskemleden fırlamış, General Panfilov’un önünde de aynı söylevi

tekrarlıyordum. Ve işte bu en trajik anda o gülmeye başladı:

“Aynen böyle ‘Ben Sovyet idaresiyim' mi dediniz?"

“Evet Yoldaş General."

“Peki ben genel komutanım da, dediniz mi?"

“Evet."

“Oh, Yoldaş Momiş-Uli, at dozajı.. .”

Bir an afalladım. Henüz sizin defterinize kaydilmeyen bir kelimesini bile aktarmadığım hikâyeden acaba Panfilov haberdar mıydı?

“Yoldaş general siz bundan haberdar mısınız?"

“Neden haberdar mıyım?"

“At dozajına ilişkin hikâyeden..."

“Hayır bilmiyorum... Nedir söz ettiğiniz?"

“Çok önemli sayılmaz... Şimdi içtenlikle söyleyebilirim. Yoldaş General, bu hikâyeyi size anlatcağımı düşünmüyordum."

Fakat Panfilov ilgilendi.

"Anlatın da görelim nasıl olduğunu . .. Fakat acele etmeyin. Bunu istemiyorum. Şimdi sizinle ormandaki

düzlükteyiz. -Tekrar güldü.- Acaba gerçekten doktorunuzu parçalayabilir miydiniz?"

O anda ben de güldüm.

“Hayır Yoldaş General... parçalayamazdım."

Panfilov biraz düşündü ve içtenlikle sordu:

“E, yüksek tıp eğitimliye ne yaptın, bunu nasıl sonuçlandırdın?"

“Yoldaş General, yüksek tıp eğitimi için ona ‘sen hastabakıcılık yapacaksın' dedim. ‘Bir sağlıkçı eri gibi hareket edeceksin. Ateş hattından yaralıları çekeceksin. Şereflice görevini yapmayı öğreneceksin. Bunun ardından yüksek tıp eğitimine kavuşabilirsin. Yüzbaşı rütbeni çıkar ve erlerin yanına dön. Yüksek tıp eğitimini orada ilerlet.' Ve buna emin olun Yoldaş General ona acıyordum.”

Panfilov gülerek bakıyordu bana. Hikâyemde, düşüncelerimizin birleşmesine sevindiğini seziyordum. Bunu açığa vurmak istercesine konuştu:

"Mümkün Yoldaş Momiş-Uli, siz hâlâ bu hikâyenin önemini anlamayabilirsiniz. Raporunuzu yazın. Ben de onu ordu komutanına yollayıp kabul etmesi için kendi fikirlerimi de ekleyeceğim. Fakat bunun için erken."

Panfilov'a anlatmaya devam ettim.

GORKİ KÖYÜ

Belenkov komutanların gözleri önünde rütbelerini söktü, harita ve sağlık çantasını indirdi. Tümünü Krieev'e teslim edip tüfeği alarak yavaş yavaş düzlüğün diğer yanında duran hasta arabasına doğru ilerledi.

Komutanlara içinde bulunduğumuz durumun tehlikesini anlattım ve sıkıdüzeni bozan her hareketin ölümle cezalandırılmasını emrettim. Kendi birliklerimize ulaşıncaya dek diğer bütün cezaların yerine bunu koymuştuk.

Sonra taburun dizilmesi emredildi.

Askerler düzlüğe dizildi. Çoğu kez olduğu gibi kendimde ve taburumda canlı bir güç hissettim.

Askerlerime seslendim:

“Biz dört yüz elli silahlı Sovyet yurttaşı, düşman tarafından talan edilmiş bir topraktayız. Görevimiz bizimkileri bulmaktır. Ama bu görev sadece buradan kurtulmak değil, aynı zamanda düşmanı hasara uğratarak ilerlemektir. Bir de açlıkla da savaş vermeliyiz. Şimdi direncimizi bitirmeye uğraşan bir diğer düşmanımız da açlık. O, kudurmuş bir kurtmuşcasına

üstümüze atılarak görevimizi yapmaya, ulus hizmetimize engel olmaya uğraşıyor. Bütün bunları yenmek için en büyük silahımız sıkıdüzendir."

Bundan sonra Belenkov'a uyguladığım cezayı bildirdim ve şöyle sürdürdüm:

“Komutan ve asker arkadaşlarım. Bu şartlar altında emre itaatsizliği ölümle cezalandırmaları emrini verdim."

Konuşmamı tamamlayıp dörder kişilik diziler oluşturmalarını söyledim ve komut vedim:

“Peşimden ileri marş!”

İşte bir günü daha geride bıraktık. Volokolamsk'da alarm emri alıp harekete geçtiğimizden beri dört gün dört gece boyunca midemize minicik et kıymıklarından başka hiçbir şey girmemişti.

Otuz kasım gecesi de ormanda kaldıktan sonra sabah tan atmadan yürüyüşümüze devam ettik.

Nihayet bizimkileri bulduk. Taburun ilerisinde Rahimov'la yan yanaydık. Sürekli öncümüz Brudni koşarak geldi ve sert bir selam çaktı.

“Yoldaş Kombat izin verirseniz size bir emir ileteceğim.”

“Ne emri? Kimden?"

“Yarbay Hrimov'dan."

Brudni'den yayılan hafif bir alkol kokusu hissettim.

“Sen bir yerlerde votkaya rastlamış olmayasın?"

“Yalnızca bir bardak Yoldaş Kombat, daha fazlasını ben içmedim. Yoldaş Kombat biz tümenin yerleştiği bölgedeyiz. Bir buçuk kilometre önümüzde Gorki köyü var. Bizim ilk istihkam birliği oraya yerleşmiş."

“Sen de orada bir kadeh attın değil mi?"

“Başka neresi olabilir ki Yoldaş Kombat? Oradan Hrimov’a geliş haberimizi ilettim. O da köye yerleşmemiz için emrini verdi."

Rahimov'a taburu köye götürmesini emrettim. Ben de Bozja-nov'la Hrimov'un karargâhını bulmaya giriştim.

Cıvık çamurun kapladığı bir köy yolunda birkaç kilometre giderek, köye yerleşmiş karargaha vardık. Nöbetçi subayı tesadüfe bakın köprünün yanındaki barakamıza gelen yüzbaşıydı. Bizi şaşırmış bakışlarla karşıladı. Galiba taburun geldiğinden habersizdi ve sadece ikimizin hayatta kaldığını sanıyordu.

Hrimov yoktu. Basamaklarda beklerken yanımıza alay karargâh komutanı Binbaşı Belepegov geldi.

“Momiş-Uli seni görebileceğimi hiç düşünmüyordum. Telefonla bildirdiler fakat inanamadım. Gir. .. Gir..."

Asılmış bir yüzle söylendim:

“Yiyecek istiyoruz biz."

“Şimdi doyururuz seni. Haydi gel.”

“Beni değil taburu doyurun. Bunlar sizin aracılığınızla oluyor ya..."

“Kurtulabilen kaç kişi var?”

"Dört yüz elli. Sizse bizi fikren gömmüştünüz, değil mi?”

"Ne yalan söyleyeyim Momiş-Uli gömmüştük. Hatta size verilecek yiyeceğimiz de yok. Sizi iki gün önce kazandan düştük.” "Oh ne güzel... Önce bizi terk ettiniz... Şimdi de kazandan düşürdünüz.”

Karargâh komutanı sustu, fakat ben yüklendim:

“Beni yanıtlamanız gereksiz değil mi?

“Hayır! Sizi düşünecek halimiz yoktu Momiş-Uli.”

O, bunu açıkyüreklilikle söyledi ve kendini haklı çıkartmaya uğraşmadı. Evet bizi düşünecek halde değillermiş. Lambayı söndürmeden fırladıklarını hatırladım. Gerçek kalbime taş gibi oturdu. Dövüşmek istemiyordum.

Bir dakika kadar susan Belepegov ilk söylediğini tekrarladı: “Haydi Momiş-Uli, girin yemek yiyelim. -Bozjanov'a bakıp destek istedi.- Yoldaş Siyasi Komiser girelim.”

Ben karşı çıkıp tekrarladım:

“Önce taburumu doyurun.”

Bana ve Bozjanov'a yalvarır gibiydi. Kesip attım:

“Haydi! Burada işimiz yok.”

Ve hoşça kal demeden yürüyüp gittim.

Gorki köyüne kadar zor bela yürüyebildim. Bozjanov da tükenmiş, yirmi adım kadar ardımda yürüyordu..

Köyün kıyısında bir kova sutaşıyan Murin’le karşılaştık. Acemi hareketlerle kovayı bir elinden diğerine aktarırken birazını yere döktü. Keyifle selam aldı.

‘İyiye işaret Yoldaş Kombat sizi dolu kovayla karşılıyorum." “Onu nereye taşıyorsun?”

“Banyo yapacağız Yoldaş, temizleniyoruz -boştaki eliyle yakındaki bir evi işaret etti.-Tüm günahlarımızdan arınmalıyız.” Keyifli konuşmasını güler yüzle destekledim:

“Tabur karargâhı nerde?”

Haberi yoktu. Aniden kovayı yere indirdi, boynunu doğrulttu ve kendine cesaret aşılamaya uğraştı. Bana yemeği soracağını sezdim.

Doğruydu:

“Midelerimiz küçüldü Yoldaş Kombat.”

“Yiyeceğiz," diye kesip attım. “Yürü!"

Köy sokağına girerken birkaç askerimle daha karşılaştım. Fakat hiçbiri karargahın yerini öğrenmemişti. Askerler evlere yerleşmişti. Sağda, solda, çitle ri n arkasındaki bahçelerde çabucak yıkanmış asker donları, gömlekler, pantolonlar bile ipe serilmişti. Samanlığın yanındaki biri kaputsuz ve kalpaksız halde odun kırıyordu. Bir diğeri odun taşırken, diğeri balta sallayıp duruyordu.

Bir diğer evin basamağından yalınayak, tertemiz sivil gömlekli biri göründü ve bahçedeki ev sahibine seslendi:

“Anne, biraz daha patates veriyor musun?

“Vereceğim evlat, vereceğim.”

Şeytan alsın, köye sanki burası ön hatlar değilmişçesine büyük bir rahatlıkla yerleşmişlerdi.

Bitkinliğimden ölüyor, ayaklarımı zorlukla sürüklüyordum. Nihayet Rahimov’u buldum.

“Rahimov!"

“Buyur Yoldaş Kombat."

“Niçin nöbetçiler koymadınız. Buradaki kargaşa ne? Erler niye siperlenmedi?"

“Affedin Yoldaş Kombat, karargahın yerleştirilmesiyle ilgileniyordum. Bakamadım.”

“Buraların ön hat olduğunu dikkate almamışsınız. Bunu size düşmanın anımsatmasını mı istiyorsunuz?"

Aç, bitkin ve gerili bir halde Rahimov’la karargahın yerleştiği eve girdim. Geniş bir oda, evin diğer odalarından bir avluyla bölünmüştü. Pencerenin önündeki masanın üstüne sivriltilmiş kalemler konulmuş, temiz bir kağıt serilerek harita açılmıştı. Geniş yatağın üzerine özenerek bir branda gerilmişti. Yere kilim niyetine çam tahtaları döşeliydi, duvardaki çivilerde temiz havlular

vardı. Bunların hepsinde Rahimov’un özeni hissediliyordu. Benim ise kapının önünde ayaklarımı silecek halim yoktu. Son bir çabayla çizmelerimdeki çamur keseklerini döküp içeri girdim ve kaputumu çıkarmadan yavaşça yatağın üzerine oturdum. Yerde ölen Sivka'nın eyeri vardı. -Onu ambulansla getirmişlerdi.- Eyerin yanında Krleev'in hayvan çiftliğinden aldığı, ağızları mumlu ilaç şişeleri duruyordu. Hemen yakınlarına konulan kimi ilaç paketlerinden de

yaralıların geriye taşınmadan önce buraya getirildiği anlaşılıyordu.

Rahimov'un raporundan köyün etrafına yerleştirilen takımın alındığını ve yerine bizim verildiğimizi öğrendim. Şimdilik anormal bir şey yokmuş.

"Kolhoz başkanını çağırın," dedim. "Ardından da bütün bölük komutanları buraya gelsin."

Kolhoz başkanı zayıf, yaşlı biriydi. Onunla konuşmam kısa sürdü. Taburun düşman ablukasından çıktığını ve dört gündür aç olduğunu anlatıp sordum:

"Askerleri doyurmalıyız, verecek neyiniz var?"

Kolhoz başkanı, bütün hayvanları başka yere götürdüklerini yalnızca bir dananın kaldığını söyledi:

"Kesilsin," dedim. "Kesilsin ve etevsahiplerine dağıtılsın onlar da erler için çorba yapsın."

Başkan yakındı:

"Yoldaş Kombat elimizdeki son hayvan."

"Ne söylüyorsam onu yap," diye bağırmak istedi canım. Ama kendimi engelledim:

"Son olsa da vermelisiniz," dedim. "Bu yurdumuzun savaşı.. . anlıyor musunuz yurdun savaşı."

İhtiyar hayretle yüzüme baktı. Bilmiyorum ona hissettiklerimi duyurabilmiş miydim? Bu eski çoban, bu göçebe, bu Kazak ona iki sözcükle her şeyi anlatabilmiş miydim? Bana anlamış gibi geldi.

"Keseceğim," dedi.

Bölük komutanları toplanmaya koyuldu. hkin Filimov geldi. Tıraşını olabilmiş, kimsesiz yollarda yürüdüğümüz zaman çamurlar içinde kalmış kaputunu temizlemişti.

Filimov içeri girdiğinde askerce topuk vurdu.

“Emriniz üzerine geldim."

"Otur," dedim.

Bu arada ben kendi çamurlu çizmelerime baktım. Bu halim ne. Kamburlaşmış, bitkin, gergin, her yanı çamurlar içinde, bir karış sakallı biri. Bu haldeyken emrimdekilerle nasıl konuşacağım. Bir kezinde Murin'e tabur komutanına giderken, sevdalandığı kızın yanına gidercesine gitmesini emretmemiş miydim? Komutanlarım bundan habersiz miydi?

Her şeyi sezen Rahimov içimi okudu: "Banyo yapmak ister misiniz Yoldaş Kombat? Çeşme bahçede göstereyim mi?’

"Teşekkür ederim," dedim. “Bulurum."

Havlu ve sabun alıp avluya çıktım. Nemli bir rüzgar insanı sanki donduruyor, gökyüzünü kapatan alçak bulutlardan dondurucu, sinsi bir çiselti düşüyordu. Brrrr... Berbat hava beni çabucak içeri sıcak odaya kovuyordu. Kafayı vurup yatmak, sıcak kürklere sarınıp her şeyi unutarak hiç değilse bir-iki saat uyumak ıçin bastırılmaz bir biçimde isteklendim.

Olmaz Baurdcan, olmaz! Bunu yapamazsın.

Çabucak yarı belime dek soyunup, dondurucu göğün altında giysisiz kalınca sanki tenime binlerce iğne batıyorcaşına.titredim. Kendimi zorlayıp, ellerimi bedenimde gezdirdim. Kemiklerim yaşlı, cılız bir atınkiler gibi sayılıyordu. Karnım sanki sırtıma yapışmıştı.

Havluyu boynuma sarıp çite asılı teneke musluğa doğru ilerledim. O anda sundurmada ev sahibi kadın vardı. Kabalaşmış ellerinde bir kova ve bir peştemal tutuyordu:

"Dur," dedi. "Suyu ben dökeceğim sana."

Kalpağımı çıkarıp bir çubuğa astım.

"Haydi dök. .. Başıma ve belime."

"Üşüyeceksin. İçeri gel."

"Dök!"

Soğuk, kavuran soğuk, su peş peşe başıma ve sırtıma dökülüyor. Koşucuların dedikleri gibi Mkinci soluma'yla nefes alıyordum.

Kadına teşekkür edip havluyla kurulanmaya koyuldum. “Arslanım sen açsın. Senin kartallarını doyurdum fakat yalnızca lahana çorbası var. Yalnızca o çorbayı içer misin?"

“Teşekkür ederim içerim... Fakat biraz sonra. Önce işim bitsin.”

Ceketimin kemerini sıkıladım. Saçımı tararken kadın sordu: “Nerelisin? Kırgız mı?”

“Kazak... Alma-Atı'dan.”

Yıkanmış, arınmış, saçımı taramış, ceketimi düzeltmiş, çamurdan kurtulmuş olarak geri döndüm. Bütün bölük komutanları oradaydı. Tamamı ayağa kalktı. Masaya yayılı haritanın yanına gittim.

"Buraya gelin.”

Komutanlar masanın çevresini aldı.

“Emrimi dinleyin. Askerler derhal evlerden çıkarılacak ve nöbetçiler konulacak."

Haritada tümüne savunma bölgesini gösterdim. Sundurma kapısının açıldığı duyuldu. Biri çizmesindeki

çamurları temizliyordu. Konuşmaya devam ettim:

“Kolhoz başkanı bize dana kesti. Et, ev sahiplerine dağıtılacak. Onlar da askerler için çorba yapacaklar. Öğlene dek siper hazırlanmasını emrediyorum. Yemek yalnızca diz boyu siper kazmayı bitirenlere dağıtılacak. Bu kadarını kazmayana iş bitinceye dek yemek yok."

Kapı usulca açıldı ve aşina bir ses duyuldu:

"Kombat yemeğe biraz geciktim.”

Tümümüz donakaldık. Eşikte kıdemli siyasi komiser Tolstunov vardı.

“Sizden bir saatliğine ayrıldım,” diye devam etti. “Oysa dört gün dört gece geçmiş.”

Tolstunov'un ses tonu ve katılaşmış yüzü, komutanların arasında Zaev ve Panyükov’u görmemenin hayretini taşımıyordu. Galiba buraya gelirken yolda tabura ilişkin her şeyi anlatmışlardı. Usulca kaputunu çıkarıp bir çiviye astı ve yatağa oturup çizmelerini çıkarmaya başladı.

“Kombat senin burası biraz soğukça, ateş yakmalıyız.”

hsan onun böyle konuşmasına bakınca, taburdan hiç ayrılmadığını veya gerçekten bir saatliğine gittiğini sanabilirdi.

Komutanlara gitmelerini söylediğimde Tolstunov, söze karıştı:

“Beklesinler Kombat. Ben sigara getirdim. İzin ver de birer tane tüttürelim. Sen de karşı çıkmazsın herhalde."

Yavaşça çantasını açıp birkaç paket *Moharka* çıkardı. Komutanlara dağıttı. Sonra da masaya bir paket *Kazbek* bırakıp içmesi için tümüne sundu. Sigaraya acıkmış olan herkes *Mohar-ka'y* seçti. Kalınca sarılı sigaradan dumanlar tavana doğru çıkıyordu. Karnımız açtı ve uzun zamandır sigara içmemiştik. Tütün başımıza vurdu. Oda sallandı, ayaklarımız sarhoş olmuşcasına dalgalandı.. . Herkes susuyor ve keyifle sigara içiyordu.

Kapı açıldı ve içeri Bozjanov geldi. Kaputunu çıkarmış, temizlenmiş ve eski neşesine kavuşmuştu. *Moharka'* nın dumanını kuvvetle içine çekti: Elinde, bir zafer kazanmışcasına, taşıdığı bir tabak lahana turşusu vardı. Turşunun üstü kızılcıklarla süslüydü.

“Yoldaş Kombat, herkese sunmama izin verir misiniz?"

kinci sigarayı içmek için çok zaman gerekmedi. Ev sahibinin sunduğu lahana çorbasını içip Tolstunov'un getirdiği kuru abur cuburdan da atıştırınca kendimi koyverdim.

Yarı uykulu Bozjanov'un sundurmada semaver hazırladığını biliyordum. Tolstunov da getirdiği bir kucak odunu sobayı atmak için inceltiyordu. Rahimov ise

hışırdayan kalemiyle raporunu hazırlıyor, bazen çağrılınca bir yerlere gidiyor sonra usulca dönüyordu.

Ansızın kapının sertçe çarptığını duydum. Bozjanov yanıma geldi beni uyandırıp uyandırmama konusunda duraksıyor.

“Ne oldu?”

"Yoldaş Kombat Lisanka'yı bulmuşlar...”

Başımı kaldırdım.

“Nerede? Nasıl bulunmuş?"

Bozjanov biraz sustu. Sonra:

“Sinçenko getirdi onu...”

"Sinçenko mu?”

Zihnimde Lisanka'nın yelesine yapışmış Sinçenko belirdi. Yataktan epey doğruldum.

“Buraya gelsin.”

Sinçenko eşikte belirdi. Yanakları solmuş. Kaşlarının altından bana bakıp gözlerini indirdi.

“Niye geldin?" diye sordum.

“Getirdim...” dedi. Zor soluklanıyordu. "Lisanka’yı getirdim.” “Niçin vurmadın onu?"

“Nasıl olur? Niye vurayım?"

“Niçin kaçtın?"

"Ben kaçmadım. .. At huysuzlandı Yoldaş Kombat. Dizgini kopardı... Elimden bir şey gelmedi.”

“Niçin öldürmedin onu?.. Tabancan yok muydu?"

“Vardı Yoldaş Kombat.”

“Niçin kulağına ateş etmedin? Yerinde niçin öldürmedin onu?”

Sinçenko susuyordu.

"Niçin çevirmedin? Niçin dönmedin?”

"Ben Yoldaş Kombat... Ben sandım ki...”

“E, ne sandın? Öldüğümü değil mi? Niye gözlerini kaçırıyorsun?”

Başını güçlükle kaldırdı.

"Yanıtla, benim öldüğümü sandın değil mi? O halde niçin cesedimi almayı düşünmedin?”

Sorumla kırbaçlar gibiydim. Sinçenko ise susuyordu.

"Defol!” dedim. “Taburdan defol!"

“Nereye gideyim Yoldaş Kombat?

‘istediğin yere git, madem çarpışma anında bizleri bırakıp kaçtın. Madem geri gelmeye cesaret edemedin, o halde istediğin yere git.”

Uysalca dönüp gitti. Karargâhta çıt yok, yalnızca sobada yanan odunların sesi geliyordu. Bozjanov sobanın açık kapısı önünde durmuş ateşi izliyordu. Tolstunov elindeki sigarayı ezdi.

Biraz sonra kapı usulca açıldı. Bozjanov dışarı çıktı. Bir dakika sonra da geri geldi.

“Bahçede duruyor,” dedi.

Bir şey söylemedim. Tekrar çıktı ve kısa bir süre sonra tekrar döndü.

“Lisanka'yı bağlamış. Ona ot verdirtebilir miyim Yoldaş Kombat?”

“Verdirt.”

Bozjanov sundurmaya uzandı. Herhalde ara kapı açıktı. Seslendi:

“Sinçenko, Lisanka'ya ot ver.”

Bense konuşmuyordum. Bozjanov bana bir tek sözcükle karşı çıkmadan, seyisimin geleceğini kurtarmaya çabalıyordu.

Yine biraz sustu sonra:

“Gidip ot yemesini izleyeceğim,” dedi.

Gene bir dakikalığına kayboldu. Dönünce de bilgi verdi:

“Epey zayıflamış... Beni çabucak tanıdı. -Yüzünü bana çevirmeden konuşuyordu.- Yolda elinden atı almayı pek çok kere istemişler fakat o buraya dek gelebilmiş.”

Bu anda Tolstunov masaya bardakları dizmiş, çantasından bir paket çay çıkarıyordu. Bozjanov gene sundurmaya doğru yürüdü.

“Semaver tamam Yoldaş Kombat. Getirebilir miyiz?"

“Getir.”

Tolstunov yanıma sokuldu.

“Kombat, neden bu kadar katısın? İzin ver de çizmelerini çıkartmana yardımım olsun.”

Yanıt beklemeden çizmeme yapışıp ustaca bir biçimde çekip aldı. Hemen rahatladım. Ne zamandır ayağımdan çizmelerimi çıkarmadığımı unutmuştum. O anda Siçenko semaveri getirdi.

Tolstunov: “Koy,” dedi ve seyise seslendi. “Nikolaşa, komutanının ayak bezlerini al, kurut. Çizmelerini de temizle.”

Sinçenko’nun, usulca, kir ve terden ıslanan bezleri ve çizmeleri alışını izledim.

Bozjanov arkamdan daha ferahlamış bir sesle bağırdı:

"Nikolaşa odun getir."

Sinçenko bir kucak odun getirip sobayı karıştırmaya koyuldu. Isıdan yanakları allaştı.

Tolstunov:

“Sinçenko,” dedi. "Komutanın yalınayak oturduğunu görmüyor musun? Yün çorap sağlayamaz mısın?"

“Sağlarım."

Biraz sonra bir çift yün çorap getirdi ve onları yatağın kıyısına bırakıp, sobaya döndü.

Sonra, görevlendirmek için çağırdığım keşif takımı komutanı Brudni geldi ve topuklarını çarpıp beni selamladı.

Ansızın geçmişteki bir olayı hatırladım:

Siperde oturuyordum, Sinçenko bana doğru eğilmiş "Yoldaş Kombat... Teğmen Brudni dışarda... Sizi bekliyor," diyordu.

Seyisim, taburun önünde Brudni'yi yargılayıp kovduğumdan haberdardı.

O gün “Gelsin. ..” demiştim.

“Gelsin..." On gün önce -yalnızca on gün önce mi?- Şimdi aynı esmer teğmen emrimi bekliyordu.

“Otur Brudni," dedim. “Al bakalım sana bir paket *Moharka...* Sinçenko teğmene çay doldur..."

Bozjanov'un hafifçe iç çektiğini duydum. Seyisim affedilmiş-ti. Bundan bir daha hiç söz etmeyeceğiz. Bağışlanandan konuşulmaz. Kanunumuz bu.

Aynı gün bir yıldırım düşmesi gibi taburun başına bir belada-ha geldi.

Dört günlük açlığımızdan sonra, karnımızı patlayıncaya kadar doyurmanın cezasını çektik. Asker mide sancısından kıvranıyordu. Tabur savaş gücünü yitirdi. Nöbetçiler, siperdeki askerler, komutanlar, tümü hastalandı.

Ne yapayım? Terslik işte, çevrede sağlıktan anlayan biri yok. Sağlıkçı takımı, yaralıları geri götürmek için cezalı Belenkov ve Krieev ile gitmişti.

Ansızın yere bırakılmış, uyuşturuculu ilaç şişelerini hatırladım. Şeytan alsın bunların mide ağrısı için olduğu söylenmişti

ya. .. .

Birini açtık. Önce ben içtim. ilaç genzimi alkol gibi yaktı. Ardımdan Bozjanov denedi. O, aniden dikti ve yüzünde keyifli bir gülümseme belirdi. Haçtan Rahimov da i çti. Gerçekten etkili oldu. Mide ağrıları kesildi.

Şişeleri bölük komutanlarına dağıtmasını emrettim.

“Askerler ilacı kullansın. Herkese eşit pay edilsin, tamamına çeyrek bardak verilecek."

Tedavi sonrası uzandım. Farkına varmadan dalmışım. Gece yarısı uyandırıldım. Biri dürtüyordu. Henüz dönmüş Krieev beni çekiştiriyordu.

“Yoldaş Kombat ne yapmışsınız?"

Uyku sersemi hemen ayılamadım. Anlattıklarını yavaş yavaş kavradım. Haçtan onlara on on beş damla vermeliyken ben onlara at dozu vermişim. Tümü yatıp uyumuştu. Hepsini uyandırmamız gerekliymiş. Çünkü bir daha hiç uyanamayabilirlermiş.

O gece hissettiklerimi anlatamayacağım. Birkaç komutan ve sağlık eri onları birer birer uyandırıyorduk. Fakat onlar tekrar devrilip uyuyordu... Yine de tabur sabaha yıkanmış gibi capcanlı uyandı. -Sonraları, bu nedenle korkunç olaylar yaşandığını öğrendim.- Fakat asker midesi bunu da kaldırmıştı.

İşte “At dozajı” hikâyesi böyleydi ve işte sallantımız bununla kesildi.

TÜMEN KOMUTANI GÖREVİNİN BAŞINDA

Bunların tümünü Panfilov'a anlattım. Fakat size anlattığım gibi tüm detaylarıyla değil. O birçok defa sözümü sorularıyla bölüyor, işin detaylarını öğrenmek istiyordu.

“Çarpışmalarda yaralananların listesini hazırlamadınız mı Yoldaş Momiş-Uli?”

“Hazırlandı Yoldaş General. Bu sabah o işi bitirdik.”

“Peki nerede? Alayım o listeyi.”

Harita çantamdan yaralıların, başarılı komutan ve erlerin listesini de çıkarıp verdim. Panfilov hızlı bir tavırla onu alıp incelemeye koyuldu.

Politik Komiser Dordiya’ya ilişkin yazdıklarımı baş sallayarak okudu: “Bölük komutanından olunca, tereddütsüzce komutayı üstlendi ve dağılan bölüğünü karanlıktan toparladı.”

Panfilov listeye bakmaya ara verip baktı. Gülümsüyordu. Gözlerinde şeytanca bir anlam vardı.

“Komutanından olunca..." diye yazdıklarımı tekrarladı. “O, kendiliğinden tereddütsüzce komutayı ...”

Sonra devam etti:

“Bu tam bir çivi Yoldaş Momiş-Uli... Veya çivicik.”

Ben, bu Rus deyimini “Sorunun çivisi” deyimini biliyordum. Bu en önemlisi, en ilginci demekti. Fakat bu defa, general neyi belirliyordu. Sabredemeyip sordum:

“Neyin çivisi?"

“İşte burada. Şunun: -Panfilov çay bardaklarının dizildiği masadan dönüp sabahleyin korkuyla baktığım haritalı masayı işaret etti.- “Burada şunun çivicikleri" -bir defa daha tekrarladı. Sonra sanki kahverengi boyayla boyanmış gibi olan esmer elini uzatarak gösterdi: “Yeni taktiğimizin, savunmamızın baştan kurulmasının. Anladınız mı?”

“Hayır Yoldaş General anlayamadım.”

“Anlamışsınız... Siz kendiniz bunu bana dile getirdiniz Yoldaş Momiş-Uli. ..”

“Neyi dile getirdim?”

Tekrar haritaya gidip baktım ve pek çok yerde parçalanan cepheyi gördüm. Bunlar sanki rastgele savrulmuş dairelere benziyordu. Almanlar tabura saldırdıklarında birçok defa bize bunu uyguluyordu. Tabur darmaduman olup kalıyor ardından birleşi-yordu. Fakat niye biz, durup dururken, düşmana kendimiz yardımcı oluyorduk. Panfilov, niçin bunu yapmıştı? IJstelik şimdi benimle çaktırmadan dalga geçiyordu. Niye gizleyeyim. Gülümsemesine kırılmıştım.

“E, haydi bunu çözümleyelim,” dedi. “Oturun, bir bardak çay daha istemez misiniz?”

Tekrar telefon çaldı. Panfilov almacı kaldırdı.

“Evet, İvan kanoviç dinliyorum... A-a Yüzbaşı Dorfman'ın yapıtı. Daha bugün yollanması gerekli. Hımm... Hım. .. Epey başarılı. Okuyacağım. Yapabilirim. İvan kanoviç sadece bir saat sonra. Evet Yoldaş Dorfman’a söyleyin bir saat sonra gelsin.” Kısa konuşmasına son veren Panfilov bana yöneldi:

“Sizden gizlemeyeceğim Yoldaş Momiş-Uli. İsa önünde günah çıkarmak zorunda bırakıyorlar. Volokolamsk niçin terk edilmiş? Özel bir komisyon kurmuşlar. Açıklamalarda bulunuyoruz. Tanrı isterse fırtına diner.”

Biraz susup bana baktı: “Sizin fikriniz nedir Momiş-Uli. Bu fırtına diner mi sahiden?”

“Buna inanıyorum Yoldaş General."

“Hım... Bu sevimli sözleriniz için teşekkür ederim."

Sesinde ince bir alay var gibi geldi, fakat ansızın ciddileşti. “Haydi görelim bakalım Yoldaş Momiş-Uli, bu birkaç günde neler öğrendiniz?"

Panfilov'un bir gün “Benim askerlerim benim üniversitemdir, sizin taburunuz da sizin üniversitenizdir,” dediğini anımsıyordum. Şimdi o benden taburun savaşını çözümlememi istiyordu. Niçin bilmem, iç çektim. Niçin bilmem diyorum! Çünkü niye iç çektiğimi bilmiyorum. Panfilov bana ilgiyle bakıp, aniden konuştu: “Düşünceniz mutlaka şöyle: Ben ona içimi tamamen açtım, bütün tasalarımı paylaştım, o ise bir çarpışma çözümlemesiyle işi geçiştiriyor, öyle değil mi?"

Belki de Panfilov benim kendi kendime bile dile getiremediklerimi sezmişti. Usulca onu evetledim. O da devam etti:

“Böyle düşündüğünüzden haberim var: O bana bunları değil; niçin gerilediğimizi yanıtlamalı. Almanlar bizi niçin kovalıyor? Niçin onların Moskova'ya bu kadar yaklaşmalarına izin verdik? Bunları anlatsın bana. Öyle değil mi?”

Hiç çekinmeksizin:

“Doğru,” dedim.

Panfilov kalktı. Ardından sanki kulağıma fısıldarcasına bana doğru eğildi. Bıyık altında alaysı gülümseyişini fark ettim.

“Size anlatacağım Momiş-Uli,” ses tonunda birşeylerin gizlenişi vardı. Bense açıkyürekli olacağını umuyordum: "Anlatacağım... Bilmiyorum."

Yüzümdeki anlamın farklılaştığını gören Panfilov gülmeye koyuldu. Onun hiç bu kadar keyiflendiğine tanık olmamıştım.

"Fakat o derece de değil," diye düzelti. "Bizim, sizinle önemli bir-iki şeye dair bilgimiz var."

Sonra askeri beceriksizliklerimiz için bir yığın bahane sıraladı. Onlardan ben de haberdardım: Alman ordusu savaşa bütün hazırlığı ve araçlarıyla donanımlı olarak başlamıştı. Avrupa'daki savaşlarda da kendine güven duygusu ve büyük bir deneyim edinmişti. Tank ve hava gücü bizden fazlasıyla iyiydi.

"Ayrıca," diye sürdürdü. "Ani atak." Sözcüğü uzattı. "Ani atak, fakat niye onun bunu gerçekleştirmesine seyirci kaldık? Niye gerçeği göremedik?"

Bu sorular Panfilov'un kendisine sorduklarıydı. Bana bakmıyor ve yanıt beklemiyordu. Basitçe onun iç evrenine girmeme izin veriyor ve samimice yanıtlıyordu. Mutlaka daha çoğunu söyleyebilirdi. Fakat kendini engelledi. Bir anlığına sessizlik oluştu. Ardından bana yöneldi:

"işte Yoldaş Momiş-Uli, bence biz bazı şeyleri gizliyoruz: Gerçeğe karşı savsaklayıcı olduk. O da bunu affetmiyor. Beni anlayabiliyor musunuz?"

Panfilov fokurtusu susan semavere parmaklarıyla vurup kapıyı açarak seslendi:

"Yoldaş Uşko. Semaverimizi sıcak suyla doldurmalarını söyleyin.”

Tekrar bana yöneldi:

‘İşte böyle anlaşacağız sizinle Yoldaş Momiş-Uli... Bilmediğimizden haberimiz yok. Bir gün tarih bunu yanıtlayacaktır... Ama tümenin hareketi biliniyor. Bu konuda bir fikrimiz olmalı.”

Panfilov haritanın başına geçip biraz baktı. Ensesini kaşıdı ve parmaklarını havada döndürdü.

“Belki de kimi bölgelerde daha fazla sıkıştırılmamız hiç de fena olmaz. Burayı sıkıştıralım. Siz ne düşünüyorsunuz, Yoldaş Momiş-Uli?”

Bana fikrimi soran sesinin tonu o denli doğaldı ki ben de aynı biçimde yanıtladım:

“Evet daha çok sıkışalım. O zaman belki içimiz ferahlar."

Bunu söylemeyi yeni bitirmiştim ki sözlerim bana komik ve saf göründü. Fakat o gülmedi.

“İç ferahlığı mı? Evet, bunu göz önüne almalıyız. İhtiyacımızı biliyor musunuz?”

Konuşmasına aynı içtenlikle devam ettiği için ben de şaka yollu yanıtlar verme cesaretini buldum kendimde.

“Bu sorunuza yanıtı ne Muhammed'in yüz aklın üzerindeki düşüncesinde ne de dört kutsal kitapta bulabiliriz. O halde ben ne diyebilirim?”

“Hayır, hayır Yoldaş Momiş-Uli siz bunu iyice biliyorsunuz. hsan kuvveti çarpışma anında en iyi silahtır. Değil mi?”

Baş eğerek onayladım. Panfilov tekrar haritaya bakıp birkaç defa “hımm,” dedi. O da tümenin kesin yerleşim biçimini tanım-layamamıştı ve bu süren bir işti.

Konuşmaya başladığında sanki kimi soruları yanıtlıyordu.

“Sorunun can alıcı noktasına geldik galiba...”

İskemlesini yanıma çekip oturdu. Generalin konuşmak ihtiyacında olduğunu anladım. Onu nasıl dinleyeceğimi bilmek istiyordu.

“Can alıcı noktaya geldik..." diye tekrarladı. “Onları farklı düşünmeye zorluyoruz. Almanlar'ın düşündüğü neydi? Sovyet ulusu irade ve isteklerine rağmen, zorunlulukla kapana kıstırılmıştır ve emirlere, zorlamalarla baş eğmektedir. Savaş ise neyi ortaya çıkardı?”

Doğrusu Panfilov bu soruları kendine soruyor, ya da sesli düşünüyordu. Bugün ben de generale raporumu tüm samimiyetimle açıklarken, ben de Sovyet yurttaşlarına ilişkin şablon kelimelerinin dışında bir

şeyler duymak istemiştim. Şimdi o konuya Panfilov değiniyordu.

"Savaş neyi ortaya çıkardı? Almanlar'ın hatlarımızı yarması pek çok kez karşılaşılan bir şeydi. Bu anda birliklerimiz ayrı bölükler hatta takımlar halinde bağımsızlaştı. Kimisi tutsak düştü fakat kalanlar dayandı ve dövüşmeye devam etti. Bu biçimde başıboş dayanma düşmana o denli çok zayiat verdirdi ki bunu hesaplamak mümkün değil. Komuta kademesinden kopmuş, kendi başına kalmış olan kişi -parti eğitiminde dolayı- kendi kendine karar veriyor, kendi güç ve içgüdüsüyle harekete geçebiliyordu. Dilerseniz örneği kendi taburunuzdan bulunuz. Politik yönetici Dordiya'ya emir veren kim?

Panfilov kendisine ödüllendirilmeleri için verdiğim ve içinde Dordiya ilişkin iyi şeyler yazdığım kağıda uzandı.

"Komutansız kalmış ve tereddütsüzce komutayı üstlenerek dağılan bölüğü toparlamış..."

Panfilov kağıdı evirip çevirdi ve parmağıyla vurdu:

"Kimileri bunda bir olağanüstünlük bulmayabilir. Evet bunun benzeri binlerce olay yaşanmıştır. Fakat can alıcı nokta burada saklı. Bizim Timoşin'i hatırlayın. Yalnız başına savaşa girişmişti. Yaralılarla bir başına kalan sağlıkçı, ona kim vermiş emri, kim komuta etmiş onlara?

Neyin baskısıyla böyle hareket etmişler? Salt içgüdüleri ve inançlarıyla. Peki siz, kişisel olarak siz Yoldaş Momiş-Uli?"

Panfilov gülümseyerek baş salladı.

“Siz de birgeneral gibi rütbeler taktınız ve söylev verdiniz.”

Panfilov laf arasında yanlışımı düzeltiyor, uysallıkla, hani şöyle küçük parmağıyla işaret edermiş gibi yanlışlarımızı gösteriyordu.

General, yerinde fazla duramıyordu. Tekrar ayağa kalktı ve haritaya yaklaştı. Kendim de doğruldum.

Soruları peş peşeydi.

"E, yeni savaş düzenimizin başarı temeli nedir? Neye dayanıyor?”

Ben ne diyeceğimi düşünürken emir subayı Dorfman'ın gelişi bildirildi.

Panfilov saate bakıp gözlerini bana çevirdi.

“Hayır, hayır Yoldaş Momiş-Uli gitmeyiniz. Şimdi Yoldaş Dorfman’la boğuşacağım, siz de bu burada olun. Hem bu mese-e sizi de ilgilendiriyor.”

“Beni de mi?"

“Evet Volokolamsk için hesap istiyorlar. Daha doğrusu ihtiya-: mı yerinde mi kullanmışım?.. Siz bunun için ne düşünüyorsunuz? Ha.”

“Yoldaş General benim bu konuda kolay bir yanıtım yok."

“Kolay değil,” Panfilov yanıtımda gizli bir düşünce yakalamış-casına dinç konuştu: “Gerçek gerçektir... Söylenmesi zor.”

İçeri giren yüzbaşıya yöneldi:

“Buyrun, buyrun Yoldaş Dorfman.”

Dorfman sessiz adımlarla masaya yaklaştı. Yana taranmış, düz, kahverengi saçları biraz parlıyordu. Gıcır gıcır ceketinin içinde gömleğinin temiz yakaları görünüyordu. Volokolamsk’ta, en kritik günlerde, karargâh subayı olarak sonsuz bir enerjiyle görev yaparken de onu böyle düzenli gördüğümü hatırlıyorum. Bana o günkü gibi gülümsüyordu. Koltuğunun altında da aynı kara dosya vardı.

Panfilov:

“Oturun, oturun,” dedi. “Verin bakalım hazırladığınız raporu."

“Yoldaş General, onu ben hazırladım denemez. Ben sizin fikirlerinizi düzenledim yalnızca. Ayrıca kurmay başkanı da..."

Panfilov konuşmasını böldü.

“Evet, evet yönteme uyduk... Şimdi işe koyulalım..."

Dorfman dosyayı açtı ve daktiloya-çekilmiş bir-iki sayfayı Generale verdi. Panfilov tekrar Dorfman’a oturmasını işaret etti ve pencereye çevirip okumaya başladı.

Masanın üstünde tek tek okunan kâğıtlar yığılıyordu. Bir-iki dakikanın ardından Panfilov kafasını kaldırmadan masaya uzanıp bir kalem aldı ve bir şeylere işaretler koydu. Kalem bir kez daha kâğıda dokundu ve bitirdi. General, sivriltilmiş kalemle ensesini kaşıyıp kâğıdı ve kalemi masaya bıraktı.

Son sayfasına yalnızca bir-iki sözcük yazılmasına rağmen Panfilov gözünü kırpmadan o sayfaya bakıyordu. Herhalde okuduklarını düşünmekteydi.

‘İkna edici,” dedi. “Karşı çıkılmayacak kadar ikna edici. Bana büyük bir iyilikte bulundunuz Yoldaş Dorfman. Kaleminizin önünde eğiliyorum.”

Oysa kaşları bu umudunun tam tersine her zamankinden fazla çatılmıştı. Bunu fark eden Dorfman endişeyle sordu:

“Yoldaş General, bu düşünceler dün siz belirttikleriniz değil mi?"

Panfilov buna dosdoğru yanıtlamadı. Sesli düşünmeye devam ediyordu:

“Kenti bırakışımızın ardından Almanlar'a ısrarla karşı koyduk ve onların yola çıkmalarına izin vermedik. Cepheyi Voloko-lamsk’ın birkaç kilometre gerisinde tekrar kurduk. Bunu çok net ve etkileyici bir biçimde yazmışsınız Yoldaş Dorfman. Sonucu nedir şimdi?

“Sanırım mesele arşivlere girecek bir dosya olur sonuçta.” Panfilov usul bir baş eğişle Dorfman’ı evetledi.

“Peki nihayetinde ne çıkar bundan? -Eliyle Volokolamsk’ı gösterdi.- Orada korkup kenti yitirmişiz... Şimdi de burada korkmaktayız...”

“Nasıl? Nerede korkuyoruz Yoldaş General?”

“Burada da eksiklikler ve aynı kararsızlıklar görünüyor.” “Yoldaş General ben de istemez miyim?”

“Tamam Yoldaş Dorfman, anlıyorum sizi de suçladığım yok. Fakat açıklayın bana, işi niçin böyle götürelim? Darbelemekten niye kaçınalım? Niçin yılalım, niçin o vursun bizi.”

“Yoldaş General, onları üzerimize çekemezdim...”

“Biliyorum Yoldaş Dorfman, şayet yanlışlarım nedeniyle değiştirilir veya ceza görürsem bu hoşuma gitmez. Fakat bunlara rağmen mertça davranalım. Öyle

net konuşalım ki, soruşturma açılmasına karar vermeye güçleri kalmasın ve sonunda ‘Yapılabilecek bir şey bulunamadı’ desinler. Biz savaşalım Yoldaş Dorfman. Fikriniz nedir?"

Dorfman yerinden doğruldu. Kahverengi gözleri kararlılıkla parlıyordu.

“Buna karşı çıkmam Yoldaş General."

“Benim de bundan şüphem yok.”

Panfilov odada gezinip düşünürken:

“Volokolamsk'taki yanlışımız neydi” diye başladı.“Şu: Ben edinilmiş deneyimlere rağmen savunma hattı taktiğine dayanıyordum.”

Dorfman karşı çıkmaya çabaladı:

“Tamamen öyle sayılmaz Yoldaş General.”

“Doğru hakkınız var. .. Tamamen değil. .. Biz onu artık özellikle farklılaştırıyorduk. Buna ilişkin örnekler az sayılmaz. Dilerseniz ihtiyatlar konusundaki kararımızı örnek alalım.”

General bana yöneldi:

“Farkında mısınız Yoldaş Momiş-Uli size dek geldik... Sizin taburunuzu kente egemen olan tepeyi almak için yolladım. Bu savunma hattımızı güçten düşürdü. Fakat

bu yerinde bir karar değildi. Çünkü hat yarılmasına rağmen taburunuzu kentte bırakıp onu savunmanızı istemeliydim. Jstelik şimdi eminim ki siz orada çarpışmaya devam ediyor olacaktınız... işte Yoldaş Dorfman bunu yazmalıydınız.”

“Başüstüne Yoldaş General.”

“Eleştiriniz katı olsun, siz bunu başarabilirsiniz. Açık ve net bir biçimde yazın: Yanlış yapılmıştır. Fakat şunu belirtin, esasen yönetmeliklerde, savunma hatlarımızdaki yerleşme anlaşılır biçimde yazılmamıştır. Bunu öyle yazın ki... Dava sürüncemede kalmasın. Fakat buna zıt düşüncelerimizi de netçe yazın. Fakat ısrarlı direniş ve çarpışmalara gelince, burada kararlı olun, tamamını savunun. Beni anladınız mı?”

“Anladım çarpışmaları vurgulayacağız."

“Tamamen... Artık kentleri teslim etmeye paydos ediyoruz. Mademki teslim etmişim onun yanıtını da ver. Niye ve nasıl? Biz şaşırtan yanıtlarla uğraşmayacağız değil mi Yoldaş Dorfman?"

Panfilov tabura ait örnekle yetinmeyip Dorfman'la biraz daha Volokolamsk’a ilişkin konuştu. Nihayet Dorfman:

“Anlaşıldı. Yoldaş General," diye fısıldadı. “Akşama bitiririm.” “Hayır aceleniz gereksiz. Esasen yalnızca düzelteceksiniz. Gece yapsanız daha iyi olur. Sabah tekrar gelin. Belge bir gün

gecikse ne olur sanki... Bunun için kafamızı koparmazlar ya... Ee, Yoldaş Dorfman başarılar."

Tekrar baş başaydık.

“Görüyorsunuz Yoldaş Momiş-Uli başka bir sayfa açıyor ve oraya çarpışmaları ekliyoruz. Yönetmelikleri savaş deneyimleri oluşturuyor. Mevcut yönetmelikler geçen savaşın deneyimlerinden edinilmiş. Yeni savaş onun değiştirmeyi dayatıyor. Çarpışmalarda umutsuzluğa kapılan komutanlar, onlara uymuyor ve farklı şeyler deniyor. Siz de Yoldaş Momiş-Uli, siz de onu değiştirmişsiniz.”

Panfilov duraksadı, gözlerini bana dikip karşı çıkmam için biraz sustu. Bense dinlemeye devam ediyordum.

“Değiştiriyor, ardından da bana rapor veriyorsunuz. Ben ordu komutanına, o da daha yüksek makamlara gönderir bu raporu. Yeni yönetmelik yazılmadan önce, binlerce komutanın çarpışma sonucunu beklemek gereklidir.”

Bu sabah beni afallatan haritaya yaklaştı ve incelemeye koyuldu.

“Hım... Hım . .. Şunu bunu değiştireyim diyorsunuz,” Kendi kendisiyle konuşuyordu. Ben susuyordum. “Evet zayıf kuvvetlerle çarpışıyoruz. Allah'a şükredelim, taburunuz tekrar oluştu. Gene benim ihtiyatım olacaksınız. İkinci savunma hattı."

‘İkinci hat. Yalnızca benim taburumun mu?”

“Biraz eksiklerinizi kapatmaya uğraşacağım. Belki de araçlarla donatırım sizi. Fakat elimde çok bir şey yok. Bir avuç dökün-

tu ..."

‘İyi ama nasıl olur Yoldaş General? Nasıl başarabiliriz? Bir tek tabur, birkaç yüz tüfekli askerin elinden ne gelir? IJstelik tank tümenlerinin saldırısı karşısında. Ordumuz’a, teknik gücümüze ne oldu?'

Ben Panfilov'un karşısında gene içimi dolduran endişelerimi konuşuyordum. Başka bir komutan karşısında bu kadar içimi dökerek konuşamazdım. Fakat Panfilov'un tavrı, emrindekilerle konuşmaya eğilimi, onların önünde usul sesle konuşmaktan korkmaması ve fikirlerini sorması, insanı açıkyürekliliğe itiyordu. Şimdi bile beni sinirlenerek değil, merakla dinliyordu.

“Konuşun, konuşun Yoldaş Momiş-Uli, siz benim ihtiyatlarımın komutanısınız sizinle anlaşmalıyız.”

Tekrar sordum:

“Acaba bu ikinci hat..."

Panfilov sözümü kesti.

“Hat demeyin Yoldaş Momiş-Uli, hat değil... Bu sözden vazgeçmelisiniz. Bu sözden kurtulmak için daha yürekli olun, bu eski yönetmelik maddelerine bağlı kalmayın.”

‘İkinci hat yerine sadece benim taburumu mu koyduğunuzu kast ediyorsunuz Yoldaş General?”

“Doğrusu bu... Ama şu da var ki gerekli zamanda gerekli yere yetişmek zorundasınız. Volokolamsk bize ders olsun. Şayet tüm bu bölgeyi incelerseniz -Panfilov haritada genişçe bir yeri işaret etti.- ve şayet generaliniz gene ipin ucunu sağlam tutarsa o zaman bir tabur bile düşmanı, çaldığı ezgiyle oynatabilir. Bizim sarmalımızı hatırlayın. Düşmanın tekrar derlenmesi için zaman gerekiyor. Bu defa onun yolunu bir takım değil koca bir tabur kesecek. Siz kendinizi bir an düşmanın yerine koyun. O zaman sorarım size. ‘Rica ederim bay Alman komutanı söyler misiniz bana; eğer şosede, asıl saldırı doğrultunuzda bir tabura rastlarsanız nasıl davranırsınız?'”

Bir süre Aman komutanı rolü yapıp açık konuşmak durumunda kaldım:

"Doğal bu. Tabur onları birkaç gün oyalayacaktır."

“Belki de daha fazla yoldaş Momiş-Uli...”

“Peki sonra... Daha sonra Yoldaş General.”

“Daha sonra... Gerektiğince, hafif geri çekileceğiz. Adım adım Istıra’ya dek çekileceğiz. Bunu size

söylemeliydim Yoldaş Momiş-Uli. Fakat en önemli birliğimin komutanı olarak bunu size açıklıyorum. Geri çekilme savaşı vereceğiz, peş peşe savunma mevzilerinde, dikkatinizi isterim çekilme, Yoldaş Momiş-Uli. Kaçış değil. Bu, savaşın en zorlu yöntemidir. Herkes çekilmeyi başaramaz. Bizim ödevimiz, düşmanı örselemek, saldırı gücünü kırmaktır. Motorlu ve zırhlı güçlerinin geçeceği yolları keseceğiz böylesi yollar fazla değil. Şayet biz zekice çekilirsek, o -bununla

düşmanı kast ediyor - lstıra'ya ana savunma hattımıza gelinceye dek bir bir buçuk ay yitirecektir. E, şimdi ne diyeceksiniz doğru mu değil mi?"

Haritaya bakıyordum. Generalin kalemini izlerken, daha kesinleşmeyen salt kaba çizgileri seçilen Panfilov planını anlamaya haşlıyor ve ona inanıyordum. "Yolları kesecek... Bir bir buçuk ay zaman kazanacağız." Bu sözler beni artık şaşırtmıyor, tam tersine büyük bir görevin belirmesi oluyordu.

Panfilov konuşmaya devam etti:

"Galiba biz dörde üstelik beşe karşı bir kalıp çarpışmak zorunda kalacağız. Bu bizim için, sizin için ilk defa değil... Bir-bir buçuk ay sonra yeni ihtiyatlarımız gelecek. Onları az az ve ekonomik kullanacağız. Vakti gelecek, ben öyle düşünüyorum, biz ordumuzun taktik ve tekniğinin nerede olduğunu bulacağız.

“E, bugünlük bu kadar." General konuşmasını bitirdi. Detaylara ilişkin şeylerden başka zaman konuşuruz. Bugünlerde taburunuzu daha yakına alacağım, birliğiniz geldiğinde yanınızda olacağım. O zaman yeni göreviniz kutlamam için beni çağıracak mısınız?”

Önünde saygıyla eğildim.

“Buyrunuz,” dedim. “Sizi Kazak gelenekleriyle karşılayacak Özbek pilavı ‘etli pilav' hazırlayacağız. Ama birkaç gün öncesinden duyurun.”

“Peki aşçıbaşınızın keyfini bozmayayım. Şimdi bakın Yoldaş Momiş-Uli size yeni bir ödev: Taburun tüm çarpışmalarını genişçe bir rapor olarak yazın ve ona planları da iliştirin.”

“Başüstüne Yoldaş General.”

“Olayları detaylı yazın. Acıyı tamamen baştan tadınız. Bu arada eksiklerinizi de tamamlayın. Bunlar için kaç gün gerekli?”

“Üç gün yeter sanırım.”

“Üç gün yetmez. Bir hafta olsun. Koruyucu meleğinizin buna izni var.”

Şaşırarak ona baktım. Bu ‘Koruyucu melek’ de neydi?

Panfilov:

“Kendisini savunanın koruyucu meleğidir zaman. Bunu kimin dediğini biliyor musunuz? Ünlü bir Alman. Panfilov düşünüp tekrarladı: “Alman ulusu... Siz Yoldaş Momiş-Uli Almanlar'a ırkla^{r}ından dolayı kin duymuyorsunuz değil mi?

“Asla,” dedim. “Şayet gamalı haçlı tutsaklık bayrağının altı^{n}a ırkdaşım olan Kazak girip otursa ona da kinlenirdim.”

Panfilov ansızın hatırladı:

“Ben size Lenin’in çekilme sorununa ait sözlerini söyledim -ıi? O çekilmenin de, saldırı kadar önemli olduğunu düşünürmüş... ‘Çekilme deneyiminin edinilmesi gereklidir,’ diye yazmış. Anladınız mı Yoldaş Momiş-Uli."

Bana elini uzattı tokalaşıp ayrıldık.

Panfilov'un yanından çıkarken saate baktım. ^{Ü}çe geliyordu.

Birkaç gün öncesinde de Volokolamsk'ta Panfilov'un evinden ona yakın saatlerde çıkmıştım. Yağmur yağıyor, toplar güm-::ıürdüyor, her taraftan yanık kokusu geıiyor ve etraf grimsi bir -\undağa sarılı gibi görünüyordu.

Şimdiyse altın renkli bir sonbahar akşamı başlıyordu. Rüzgârın dalgalandırdığı su birikintilerine güneş ışığı yansıyordu.

Ağzımda bir savaş ezgisi, eyerde oturuyordum. Lisanka canlı bir tırısla beni eve -özlediğim bu adı tabura vermiştim.- taşıyordu.

KİM OLURSAN OL

Gorki köyü ... Sokağın b ir tarafı gölge, diğer tarafındaki cam-ar güneş ışığında yanıyor.

Buraya henüz dün Almanlar'la çarpışma sonrası uldşabil-miştik. Bir çitin altından seyyar mutfağın dumanları görünüyor. Tabur demek teçhizatlanmış. Mutfağın yanında bölüklerden seçilmiş erler odun yarıyor, patates ayıklıyordu. Sokaklar ıssız. Bölükler mevzilerine yollanmış. Karargâh olarak kullandığımız evin önüne gelince attan indim. Sinçenko koşarak geldi ve Lisan-ka'nın dizginlerini aldı.

İçeriye telefon bağlatılmış vebaşına birde nöbetçi dikmişler. Masadaki durum haritasına taburun savunma hattı bile çizilmiş.

Raporu düzenleyen Rahimov haritanın yanına bölüklerin mevcutlarını ve durumunu içeren bilgileri taşıyan bir kâğıt da iliştirmiş.

Kontrol ettim. Fakat artık raporsuz da biliyorum: Tabur tekrar derlenmiş olarak hazır. Artık yatağıma uzanıp dinlenebilirim. Öyle de yaptım. Yatağın üstündeki

tentenin üzerine serildim. Başımın altına yastığı alıp yakamı açtım.

“Otur Rahimov, ne âlemdesin?.."

Ferahlamış halde Rahimov’u dinlerken pencere önünden gelen bir gürültüye kulak verdim.

“Neler oluyor orada Rahimov?"

Rahimov usulca dışarı çıktı. Az sonra da döndü. Telaşlı olduğu görülüyor. Ortada bir şey yok fakat onun bu hali beni de etkiliyor. Kalbim trampet çalarcasına gümbürdüyor.

“Yoldaş Kombat bildirebilir miyim?"

“Ne var?"

‘İki tekerli makineli arabasıyla Zaev dönmüş."

“Zaev mi?"

Zihnimde bir süre önce gerçekleşen olaylar canlanıyor. Patlayan havanlar, Lisanka’nın koşan gölgesi, iki tekerli arabada elinde sopayla Zaev... Bir an ve bir araba Zaev’le Lisanka’nın arkasından yiten makineli ve ancak iki gün sonra bana ulaşabiliyorlar.

Yerimden fırladım. O gevşememden hiçbir eser kalmadı.

“Nerede o?"

“Avluda.”

“Peki makineliciler?"

“Onlar da.”

Kendimi önledim. Kalbim artık trampet çalmıyor. Yakalarımı düzeltip kapıyı açtım.

Avluya izlerini bırakan çamurlu araba samanlığın yanındaydı. Zaev’le beraber savaş sahasından kaçan dört er tekerleklere dayanmıştı. Yalnızca arabacı Garkuşa işe girişmiş atı yemliyordu. Beyaz at, uzun zaman sonra soğuktan donmamış otları yerken, sanki taze ot yer gibiydi.

Zaev nerede? Gizlendi mi? Bana bakmaya mı cesareti yok? Hayır gizlenmemiş. Samanlık duvarının yanında en göze görünen yerde durmuş, beni izliyordu. Kalpağı kaşlarının üzerine yıkıktı.

Bozjanov da avluya koşmuştu. Zaev’in yanındaydı. Beni görünce bağırdı:

“Hazır ol."

Askerler esas duruşunu aldı. Garkuşa da elindeki otu atıp doğruldu. Yalnızca Zaev doğrulmadı, omuzlarını germedi. Elleri yanına sarkık, başı öne eğik durmaya devam ediyordu.

"Alçaklar" dedim. “Siz arkada gezinirken namuslu arkadaşlarınız savaşıyordu. Şimdi niye geldiniz? Arkadaşlarınızın yüzüne nasıl bakacaksınız? Vicdanınız var mı?"

Hepsi düşünceyle dinliyordu. Dört erin içinde birkaç gün önce generale övgüyle sözünü ettiğim Polzunov da bulunuyordu. Onun ağırbaşlı ve ışıl ışıl gözleri gölgelenmişti.

“Sende vicdan var mı Polzunov?

Yanıtlayacak gücü buldu:

“Yoldaş Kombat bizi nasıl karşılayacağınızı biliyorduk. Buna rağmen döndük."

“Peki niçin çarpışmaları görünce derhal arkadaşlarınızın yanına gelmediniz?"

Zaev suskundu. Garkuşa yanıtladı:

“Almanlarla karşılaştık Yoldaş Kombat. Başka tarafa yöneldik, orada kıstırıldık".

“Sonra?"

“Sonra artık size yaklaşamıyorduk. Dönmeye uğraştık. Alman geçirmiyordu."

Emrimi verdim:

“Zaev karargâha gelin. Siz gezinticilerle sonra hesaplaşacağız."

Kararmış bir yürekle dönüp içeri girdim.

Fazla beklemedim. Biraz sonra Zaev’in ağırlığıyla tahtalar gacırdadı. Peşinden de Bozjanov içeri girdi.

Zaev hazırol durumuna geçti.

“Emriniz üzerine geldim Yoldaş Kombat.”

Bunları eski konuşma özelliğine uygun hızlı bir biçimde söylemişti.

Oturdum. Güneş ışığı yatay halde üzerine düşüyordu. Fakat onun şimdi kendisine epey çekidüzen verdiğini fark ettim. Daha önce hiç böyle yapmamıştı. Bugün tabura, komutanı tarafından yargılanacağını bildiğinden böyle gelmişti. Tıraş olmuş, kaputunun palaskasını özenle sıkmış, yani cepheye geldiğimizden beri yapmadıklarını yapmıştı. Göğsünde devamlı silahını soktuğu yer bugün şişkin halde değildi. Kaput düğmelerinin hepsini sıkı sıkı iliklemişti. Kulaklıklı kalpağının her zaman çözülü olan uçları bağlıydı. Pencerenin önünde profilden açıkça görünüyordu. Çökük şakaklar, çıkık elmacık kemikleri, sonra tekrar çökmüş yanakları ve geniş alt çenesi görünüyordu.

Zaev tokasını açıp palaskasını çıkardı ve silahını masaya koydu.

“Yıldızınızı çıkarın, rütbelerinizi sökün.”

Zaev bütün bunları yaşayacağını mutlaka biliyordu. Ama buna rağmen yüzünden gene de bir gölge geçti. Dudakları sıkıldı, gür kaşları çatıldı. Fakat çatlak kuru dudakları hareket etmedi ve af dilemedi. Bana diktiği, çukura kaçmış gözlerinde yalvarış yoktu. Emrimi usulca yerine getirdi. Kırmızı yıldız ve apoletlerinden söktüğü kırmızı dörtgenler masanın üstündeydi.

“Apoletleri de sökün,” dedim.

Kapı çalındı ve Tolstunov girdi. Kendine has hafif ve sallantılı yürüyüşüyle, üstünde askerlik şerefine ilişkin işaretlerin olduğu masaya gelip oturdu.

“Apoletleri,” diye tekrarladım.

“Yoldaş Kombat belki sadece onların kalmasına izin verirsiniz.”

“Hayır. Koparın.”

Zaev gözlerini kaçırmadan, geniş kemikli elini kaldırdı... Pras, pras... iki apolet de sökülüp masaya atıldı. Şimdi Zaev artık basit bir er bile değildi. Ben onun askere has son işaretlerini de silmiştim.

“Ceplerinizi boşaltın. findekilerin! masaya bırakın.”

Emre uyan Zaev cebindekilerin tümünü boşaltmaya koyuldu.

Masanın üzerine, sargı bezi pakedi, pamuk, tentürdüyot ampulü, çengelli iğne dizildi. Sargı bezi kullanılmıştı. Bu bezi bölüğünü Almanlar'a karşı atağa geçirdiği zaman makineli tabancasını boynuna asmak için kullandığını anımsadım. fte, o da buradaydı, çamura batmış ve kapkara kesilmişti. Zaev onu da cebinden çıkardı. Pantolonunun cebinden de mendil, kibrit, açık bir paket sigara, boşalmış kırmızı bir tütün kesesi, büyük tahta saplı bir cep çakısı. Eli ceket cebine gidince duraksadı.

“Bunlar özel Yoldaş Kombat."

“Tamamını çıkar."

Zaev cebin düğmesini açtı ve bir tomar eski mektup çıkardı. Mektuplarla birkaç da resim gizlemişti. En üstte altı-yedi yaşında bir çocuk resmi vardı. fkemleye oturmuştu, boğazına dek kapatılmış düğmeli gömleğinin beli iyice sıkılmıştı. Çocukta Zaev'in bütün duruşu görünüyordu. Çökük şakaklar ve fırlamış elmacık kemikleri. Kalpağında bir Kızıl Ordu yıldızı parıldıyordu, çocuk eli onu acemice sulu boya ile çalışmıştı. Resme yalnızca kaçamak bir göz attım. Zaev'in eli onu aceleyle ters döndürdü. Onunla beraber bir diğeri de döndü bir yazı göründü. İri harflerle yazılmış sunuyu okudum: “Dostum Rus kardeşe". Yazı bana tanıdık geldi. “Rus kardeşe.” Kimindi acaba? Bu fotoğrafı ben çevirdim. Yaz mevsiminde Kazakistan bozkırında çekilmişti. Arkada belli belirsiz görülen Tiyan -Şan yamaçları önünde iki adam vardı. Zayıf, bir şeye

sinirlenmişcesine başını kenara çevirmiş, kaşları çatılı Zaev ve ondan bir boy daha uzun, kahramanca göğsünü kabartmış, gülümseyen tombul yanaklı Bozjanov. Birbirinden ayrılmayan komutan ve politik yönetici.

“Mektuplar kimden geliyor?” diye sordum.

“Eşimden."

“Sizi temin ederim Zaev onlara kimse bakamayacak, kimse okuyamayacak."

“Tamamı bu mu?”

“Hayır Yoldaş Kombat.”

Kaputnnun iç cebinden şeffaf kâğıtla kaplanmış bir paket çıkardı. İçinde beyaz eldivenler gözüküyordu. Zaev’in bana, Berlin için beyaz eldivenler aldığını anlattığı geceyi hatırladım. Atın üzerinden yere değen ayaklar ve bana “Ne dersiniz Yoldaş Kombat, bu dünyada bir şeyler daha başarabilecek miyiz?" diyen adamı hatırladım.

Hayır, bunlar beni yumuşatmayacak. Seninle hesabım bitti Zaev. Sen onurunu yitirdin, savaş meydanından kaçtın, seni suçluyorum. Uysalca ceza çekmekten ayrı şansın yok.

“Her şey tamam mı?"

“Evet Yoldaş Kombat."

Hani senin sık sık paylanmana neden olan “ıh" veya “aha” sözcüklerin?

“Sigaranı alabilirsin."

Zaev sigara ve kibritini cebine koydu. Sonra bütün düğmelerini dikkatle ilikledi. ki kemikli eli titremiyordu. Uysaldı.

Odada çıt yoktu. “Kurşuna dizdirmeyi" içimden kararlaştırmıştım. Fakat kendime düşünmek için biraz daha zaman tanıdım.

Masaya koyduklarını izliyordum. -Zaev'in makineli onanırımda kullandığı tahta saplı bıçak, çamurlu sargı bezi, Berlin’e ayırdığı eldivenler - Tamamı ayrı ayrı benden affetmemi diliyordu.

Fakat kalbime ateşle savaşmanın kanunu yazılıydı: “Korkakça davranırsan, ihanet edersen affedilmeyeceksin ne denli affetmek istesen de... Daha önce ne denli sevilsen, övülsen de bu suçundan dolayı affedilmeyecek ve korkaklığının bedelini yaşamınla ödeyeceksin."

“Evet kim olsan da..." Düşünme sürem bitti.

“Rahimov,"

“Evet Yoldaş Kombat."

“Gidin ikinci bölüğü değiştirin. Onunla birlikte gelen askerleri değiştirin.”

“Şimdi karınlarını doyuruyorlar Yoldaş Kombat."

“Nasıl? Kimin izniyle?"

Tolstunov yanıtladı:

“Ben izin verdim. Karınları aç."

Dayanamayıp boşandım:

“Biz aç kalmadık mı? Onlar arkalarda dolaşırken sen günlerce aç kalıp günlerce aç yatmadın mı?”

Tolstunov:

“Peki Kombat, bırak yemekleri bitsin," dedi.

Kendimi önledim:

“Pekâlâ. Bekleyelim. Şimdilik Zaev eşinize mektup yazabilirsiniz. Başka hiçbir şey. Siz bölüğünüzün önünde, birlikte kaçtığınız erlerce kurşuna dizileceksiniz."

“Yoldaş Kombat...” Zaev kısılı sesle mırıldanırcasına konuşuyordu. Bana fırsat verin dürüstçe öleyim. Bölüğümde er olarak ölmeme izin verin."

“Hayır."

“Yoldaş Kombat farkındayım... Ölümü hak ettim. Ben bunun gerçekleşmesini sağlayacağım. Buna bir saniyelik bir boşluk yol açtı, her şeyimi yaşama arzumu bile aldı. İzin verin onurumla öleyim. Keşifte de, çarpışmada da bir düşman kurşunu bana gelsin. Sizin taburdan kaçmak, farklı bir tabura sığınmak, cezadan kurtulmak hiç aklımdan geçmedi. Önlerinde rüsva olduğum erlerin yanına yollayın beni. Orada er olayım. Namusluca öleyim. Bunu bana bağışlayın Yoldaş Kombat."

Zaev ilk defa konuşkandı. Güçlü ve ikna ediciydi. O denli çökmüştü ki, sanki tamamen başkalaşmıştı. Eski, şakacı, tuhaf Zaev gitmiş, yerine çok farklı bir Zaev gelmişti. Kararsızlık içinde olduğumu seziyorlardı. Fakat ansızın kesip attım.

“Hayır, hayır! Yeter. Yandaki eve gidin ve eşinize son mektubunuzu yazın."

Zaev boğuk bir sesle yanıtladı:

“E, peki öyle olsun... Başüstüne Yoldaş Kombat.”

Ve o savaş arkadaşlığından atılmış biri olarak, selam vermeden, onursuz, palaskasız, rütbesiz çıkıp gitti.

Arkadaşlarıma, Tolstunov, Rahimov ve Bozjanov'a baktım.

Zaev'i yargılamam sırasında hiçbiri konuşmaya cesaret edememişti. Şimdi de hiçbiri konuşmadı. Fakat

gözleriyle konuşuyorlardı. Zaev'in tutumu, mertliği, kendini suçlayışı, konuşmasındaki inanç ki kaynağı anlaşılmayan bu inançla onurluca ölmeyi dilemişti. Tümünü duygulandırmıştı. Üç çift göz "affet onu, hayatını affet," diye yalvarıyordu. Hayır kim olursan ol. .. Hayır arkadaşlar, hayır!

Uzayan sessizliği Bozjanov dağıttı.

“Haydi yemek yemeye gidelim. Her şey hazır.”

“Acelen ne. Sonra...”

Fakat Bozjanov emir vermeye devam ediyordu:

“Masayı hazırlayın. Ben şimdi..."

Bana bakmayıp evin diğer yanına, sobada yemeğin pişirildiği tarafa geçti.

Rahimov hemencecik masayı temizledi. Her zamanki gibi ustaca tavırlarla bir bezi açıp Zaev’in eşyalarını içine yerleştirdi. Karargâhta yetersiz olan beyaz kâğıtlara acımadan apoletlerini sardı, kızıl yıldızı, subay rütbelerini kendi çantasına aldı. Sonra mektup ve resim paketine göz attı fakat onlara dokunmaya cesaret edemedi. Özenerek sarılıp iğnelenen çıkını odanın köşesindeki sandığın içine koydu.

Bozjanov çorba tenceresiyle gelmişti.

“Bozjanov sonra daha sonra," dedim.

“Ama Yoldaş Kombat her şey hazır.”

Tolstunov Bozjanov'dan yana çıktı:

“Yemek yiyelim Yoldaş Kombat. O, mektubunu bitirinceye dek vaktimiz var. Sinçenko tabakları koy, ekmek dilimle."

Sinçenko'nun odaya girdiğinin farkına varmamıştım. Usulca tabakları sıralayıp ekmeği dilimledi. Gürültü etmemeye çalışıyor yeri izliyordu. Kabahat işlemiş çocuklar gibiydi.

Sessizliği tekrar Tolstunov böldü:

“Kombat, birer kadeh rakı içmemize izin verir misiniz?

“Lüzumsuz."

“Niçin öyle olsun? Biz ne suç işledik Kombat? Niye bize haksızlık ediyorsun? İzin ver yemekten önce birer kadeh içelim."

“Tamam için... İçebiliyorsanız.”

"Siz de bizimle kadeh tokuşturun Kombat. Sinçenko matara nerde?”

Sinçenko uzattı. Tolstunov bardaklara doldurdu. Tümü usulca içti.

“Neye güldüğümü biliyor musunuz Yoldaş Kombat?”
“Hayır?"

“Onunla biz fotoğraf çektirmek için durup poz verdik. Ansızın o bölüğün durduğu tarafta bir kız görünce haykırdı: Ben de varım. Fakat bu önemli değil... Yoldaş Kombat o sürekli tertemiz kalmış biridir... Pek çoğundan daha temiz..."

Zaev bahsini kapatmak için “Bununla ilgilenmiyorum,” dedim. Fakat konuşma bitmedi:

“Dinle Kombat,” dedi. Tolstunov. “O, askeri mahkemeye verilse daha doğru olacak. Şimdi çarpışma anı değil."

“Nasıl olabilir? Önümüzde düşmanlar var.”

“Doğru fakat her şeye rağmen, şimdi istirahatteyiz. Çarpışmada değil. Onu mahkemeye yolla. Soruna orası baksın.” Suskundum. Tolstunov devam etti:

“Kurşuna dizilmeye mahkûm olursa, yargılanma sonrasında yine bunu tabur önünde infaz ederiz. Şayet affedilirse günahını er olarak temizlesin.”

Sabredemedim.

“Niçin endişeleniyorsunuz? Savaş meydanından kaçtığı için doğal ki ölüme mahkûm edilecek. Farklı bir şey düşünülemez.” Bozjanov:

“Haklısın Aksakal,” dedi. “Fakat mahkeme alsın bu kararı.” Yanıtlamadım. Yemek yedik. Sinçenko masayı topladı. “Rahimov," dedim. "Zaev'i getirin.”

Biraz sonra Zaev elindeki kâğıtla içeri geldi.

“Eşine mektup yazdın mı?”

“Yazdım Yoldaş Kombat.” Zaev’in sesi katıydı. Gözüme yakınmadan bakıyordu: “Bir utanç saniyesinde hayatımı yitirdiğimi yazdım. Bu bir saniyenin bedelini şimdi onurumu yitirerek ödediğimi yazdım. Ama, oğluma, ona acıyıp bunu bilmemesini istediğimi bildirdim. Çocuğum, babasını savaşta yitirdiğine inanmalı.” “Pekâlâ. Oturun. Rahimov, ona zarf ver."

Zaev oturdu. Mektubu zarflayıp adres yazdı.

“Kapatın mektubunuzu okumayacağım.”

Mektubu kapatıp uzattı. Sonra devam ettim:

“Rahimov bir kağıt alın... Ve yazın:

“Tümen mahkemesine, Taburumdan ikinci bölük eski komutanı Zaev’i size yolluyorum. 30 Ekim’de Biki köyü civarlarındaki çarpışmalardan alçakça kaçarak, bölüğün bir kısmını da peşinden sürüklemiştir. Vatan haini olarak yalnızca taburun

önünde kurşuna dizilme cezasına layıktır. Mahkemenin davayı inceleyip, verildiği cezayla beraber geri yollanmasını rica ediyorum."

“Yazdınız mı?”

Kağıdı alıp okudum. Tarih ve imza koydum.

Yazı Zaev'le beraber tümen mahkemesine yollandı.

ACABA NİÇİN GELDİ?

Ertesi günün öğlen sonrası hiç umulmadık biranda Panfilov çıkageldi.

O sırada, Generalin görev olarak istediği tabur çarpışmalarını anlatan raporumu hazırlıyordum. Rahimov ve Sinçenko, benim için ev sahibine rica etmiş ve sıcak bir bölümü çalışma odası olarak hazırlamışlardı. Nereden bulmuşsalar küçücük bir masayı pencere önüne yerleştirmişlerdi. Ev sahipleri rahatsız olmamam için ellerinden gelen çabayı gösteriyor, varlıklarını bana hissettirmiyorlardı bile.

Çalışmaya dalmıştım. Aniden, donmuş yoldan nal sesleri geldi. Soğukla kamçılanmış yanakları kızarmış, bıyıkları buzlan-mıştı. Dizlerine dek inen beli kemerle iyice sarılı bir kürk giymişti. Yaka ve

omuzlarının derisi buruşmuş, çökük göğüslerine doğru sarkmıştı.

Karşılamak için ayağa fırladım. Panfilov, elini uzatıp selamlamamı engelledi, tokalaştık.

“İzniniz olursa biraz ısınayım.”

Mendilini çıkarıp bıyıklarını kuruladı. Kemerini çözerken ev sahiplerimin yanına gidip onları selamladı.

“Bir çay ister misiniz, semaver hazırlayayım mı?"

“Neden olmasın, çok iyi iolur.”

Ev sahibi semaverle çıktı.

‘İşler ne âlemde Yoldaş Momiş-Uli? Tabur istirahat edebildi mi? Araçları edinebildiniz mi?"

“Evet Yoldaş General."

“Giyecek durumunuz nasıl? Çizmeler, kaputlar?"

“Yalnızca fanilalar ulaşmadı Yoldaş General."

“Onları bizim levazım yönetiminden almalısınız. Aslında onlar yollamalıydı. Şayet yarın Strokovo’ya giderseniz onları iyice paylayın."

Yanılmıyorsam Strokovo’da tümenin ağırlıkları vardı. General daha sonra, askerin yaşayışına ilişkin kimi

şeyler sordu.

Sonra:

“Çarpışma tarihi yazımı nasıl gidiyor?" dedi.

“Gidiyor Yoldaş General. Siz gelirken ben ona devam ediyordum."

“Yazdıklarınızı okuyun görelim."

Tam bu anda ihtiyar ama zinde bir adam olan ev sahibim bir kucak dolusu odunla girdi. Odunları sobanın yanına bıraktıktan sonra generali selamladı.

Panfilov kalkıp tokalaştı. Adam nasır tutup kabalaşmış ellerine bakıp:

“Çok temiz değil," diye mırıldandı.

‘İşin kiri, kir sayılmaz. Oduncu musunuz?"

“Doğramacıyım... Etraftaki evlerin tümünün tahtalarını ben biçtim. İsteyen olduğunda oyalanmak için yine yapıyorum."

“Güzel... Galiba askerliğinizi yaptınız."

“Elbette... yaptım... Affedin adınızı bilmiyorum.."

‘İvan Vasileviç... Peki sizin?"

“Oo, adaşmışız. Benimki İvan Petrov."

“Bizimle oturmaz mısınız İvan Petroviç? Tabur komutanı bana çarpışmalara ilişkin notlar okuyacak. Biz eski askerler de dinleyelim. Hem eleştirebiliriz de.”

“Sizinle severek otururdum fakat başka bir zamanda. Siz şimdi işinize bakın. Ben bakıyorum bu komutan sürekli yazıyor.

Ne olduğunu bilmem. Şimdi benim bulunmam doğru değil.”

Ev sahibim avucunu açıp ekledi:

“Şimdi yaşananlar kapkara, yaşanmayanlar da gibi.”
Odun sardığı ipi omzuna atıp ilerledi.

Panfilov peşinden seslendi:

“Çaya gelir misiniz?”

“Evet gelirim... Vakti gelince siz haber verirsiniz.”

Kapı kapanınca:

“Ev sahibiniz ilginç biri,” dedi. “Öyle mi?”

Yanıtlamadım. Ev sahibime ait bir şey bilmediğimi göstermeyi istemedim. Panfilov durakladığımı anladı fakat bir şey demedi.

“Evet Yoldaş Momiş-Uli okuyun bakalım. Yoldaki çarpışmaları ve düşmandan nasıl kurtulduğunuzu

yazdınız herhalde.” “Evet Yoldaş General. O bölüm tamamlandı.”

“Hah, iyi. Tam da oradan başlayın.”

Panfilov yanıma oturmuş, seçtiğim kâğıtları merakla izliyordu. Gereklileri seçince, yolda girilen çarpışmalarda Brudni ile Donskih'in takımlarının yaptıklarını okumaya koyuldum. Başlarken, Panfilov'un belirttiği gibi az güçle üstün düşman kuvvetlerine karşı girişilenlerden bahsediliyor, daha sonra başarıları ve başarısızlıkları belirtiyordum.

Panfilov ilgiyle dinliyordu. Belki da savaş derslerini nasıl kavradığıma bakıyordu. Son satırları okuduğumda gözlerimi kaldırdım. Panfilov gülümsüyordu. Gülerken, yanak ve şakaklarının buruşuğu daha belirginleşiyordu. Beğendiğini sezdim.

“Novlânskoe önünde takımlarımıza çevre savunması uygulatmak durumuna gelmişsiniz. Şimdi bunu tabura yaptıracaksınız. Önce askerlerin arkasında olacaksınız, sonrasında ise önünde. Bunun yerini ve biçimini bilemem. Fakat biz birbirimizi anlamalıyız Yoldaş Momiş-Uli, aslolan bu. Biz kimi kez bir sözcükle hatta yarım sözcükle de olsa anlaşalım. IJstelik sözcüksüz de.” General'i anlıyordum. Kendi düşündükleriyle yaşayıp, onlarla yanıyordu. Bu yeni bir savaş çeşidi, yeni bir savunma düzeni algılayışıydı. Durup durup aynı yere dönüyordu. Bunu nasıl adlandıracağımı bulamıyordum. Bir kitaptan hatırlıyorum, böyle bir şeye

“Unutulmaz fikir" diyordu. O idare ediciydi. Bizim için sonuçlandırma noktasıydı. Ölüm-kalım emri ondan gelecekti. sürekli tartıyor, hesaplıyor, tüm imkânları birer birer sıralıyor boyuna düşünüyordu. Şu olursa bu, bu olursa şu şöyle olur. işte bu nedenle de böylesi bir komutan her şeyi kendisinin kontrolünden geçirirdi. Dayatır, karşısındakini usandırırcasına emirlerini tekrarlar, peşinden de görevlendirirdi.

Görevin kavrandığını görünce de keyiflenirdi.

Fakat, kimi zaman generalin düşünce bütünlüğünün kimi parçalarını atlıyordum.

Aniden sordu:

“Polzunov nasıl? Sanırım makinelici oldu?"

Ona Polzunov’un cezalandırılıp görevden el çektirildiğini söyledim.

“Hata mı işledi? Ne yaptı?”

“Zaev’le beraber kaçtı Yoldaş General."

“A, a... Zaev’le mi?" General şaşkın görünüyordu. Fakat başka bir şey demedi. Sonra henüz tamamladığım fakat okumadığım kâğıtları alıp incelemeye koyuldu. Brudni'nin olduğu kısma gelince durdu:

“Peki Brudni nasıl? Bölük komutanı mı?"

“Evet Yoldaş General."

“Başarabiliyor mu?”

“En sağlam subaylarımdan Yoldaş General.”

“Ama siz ona... Siz ona... Şey yapmamış mıydınız? Anımsıyor musunuz Momiş-Uli?”

Çabucak sordum:

“Bunu da yazmalı mıyım?”

“Yo hayır. Niye yazacakmışsınız?” Biraz sustu. “Her şeyin kâğıda kaydedilmesi gereksiz Yoldaş Momiş-Uli...”

Tekrar başka şeylerden konuştu:

“Şey hatırladım da sorayım,” dedi. “Çarpışmalara ilişkin taslaklar da hazır mı?"

"Onunla Rahimov uğraşıyor. Galiba tamamlamak üzere. İzin verirseniz bakayım.”

Rahimov'un üstünde çalıştığı taslaklar henüz tamamlanmamış, düzeltilecek bazı şeyleri kalmıştı.

Üstünde demliğin fokurdadığı semaver hazırlanmıştı. Sinçenko bardak hazırlıyor. İçeri çağırılan ev sahibi de bir tabureye oturuyordu.

Panfilov:

"Bırak, Rahimov onları bitirsin," dedi. "Beklerim, bu sırada da ev sahibinle çay içip sohbet edeceğiz."

Bu defa Rahimov'a gidip generalin sözlerini aktardım. Onun da yapılması gereken bir yığın işi vardı. Ertelenme olanağı olmayan emirler yazılacak, durum tabur defterine kaydedilecekti. Generalin istedikleri yapılmalıydı.

"Sen yazılacakları bana ver," dedim. "Sadece krokiler hazırla."

Rahimov:

"Niçin gelmiş?" diye sordu.

"Öğrenemedim. Benim de aklım ermedi. Söylediğine bakılırsa ısınmak için gelmiş."

Birtakım kâğıtları alıp generalin yanına döndüm. Ev sahibiyle semaverin başındaydılar. Önlerinde kırık şeker topakları duruyor, bir parçasını ağızlarına atıp çay içiyorlardı.

"Yanımıza gelin Yoldaş Momiş-Uli. Çay ister misiniz?"

"Teşekkür ederim generalim... Çalışmak için izninizi isteyeceğim."

Bakışlarımız bir an karşılaştı. Panfilov'un düşünce okuyan gözleri enerjiyle parıldıyordu. Bana "Hiç

uğraşma dostum sen benden sağlam çıkamayacaksın,” der gibiydi.

“Rica ederim... Çalışın, çalışın.” diye mırıldandı. “Bana bakmayın. Tabur işlerini bitirmeniz gerekli değil mi?"

Elimde olmaksızın, getirdiğim kâğıtlara bir bakış attım. Acaba General onları okumuş muydu. Fakat bu olanaksızdı. O bu sıralar uğraştıklarımızdan haberdardı. Tüm bunların ötesindeki bir soru kafamı kurcalıyordu: Niçin gelmişti? Sonra niçin gitmiyor, niçin oturuyordu? Taslağı mı bekliyor? Tamam onu da hazırlayacağız.

Sebebini bulamadığım gerginliğimi bastırdım. Pencere önündeki masaya yerleşip kâğıtları önüme aldım ve gereken emirleri yazmaya koyuldum. Ara ara generalle ev sahibimin konuşmaları duyuluyordu. Ev sahibim artık generalle içtenlikli konuşuyordu.

“Ben sana bir şey diyeyim İvan kanoviç. Fakat bak ta kalbimden geçeni söyleyeceğim. Siz parti üyeleriyle uğraşmak güç

İş."

“Doğrudur," Panfilov yeni arkadaşının söylediklerini evetli-yordu. “Biz komünistler güç kişileriz."

Yarım bakışla General’e baktım. Ne gözlerinde, ne de dudaklarında bir gülümseme izi yoktu. Tuhaf, o insanlara karşı uysal, iyi yürekli ve içten adam kendisi için “Güç kişi" demişti. Çabucak açıkladı:

“Lenin, henüz halk savaşının ilk sıralarında bunları yazmış: Biz, köylüler için güç kişileriz... O günleri anımsıyor musunuz İvan Petroviç?"

Konuşmanın temel konusu geçmişe yöneldi. Bazen dinliyordum.

Panfilov’un sürekli kısık sesi geliyordu:

"E, elbette ben bu inançla dünyaya gelmedim. Ee, o sıralarda neler olmuştu... 1917 yılında genceciktim. Yalpalıyor, duraksıyorum, silahlıyım ama onunla ne yapayım. Kime ateş açayım?"

Ev sahibinin sesi fazlalaşıyordu: O da aynı zamanlarda askerdeymiş, o da silahlıymış. O da silahını kime yönelteceğini bilememiş. Zorlanıyor, işe dalmak istiyordum fakat Panfilov’un söylediklerini dinlemekten kendimi kurtaramıyordum. Şimdi o da askeri hayatının bir sayfasını açmış anlatıyordu:

“Savaş sonuydu... Bir gün tüfeği fırlattım... E... Cehenneme dek yolun var...”

Ev sahibi sözünü böldü.

“Fakat bu doğru değil.”

"E, doğru ... Fakat ben atıp gitmiştim... Sonra ansızın bir utanç; beni engelledi. Askercik sen ne yapıyorsun. Derhal geri döndüm. İşte kan Petroviç, benim askeri hayatımda ne korkutucu anlar olmuştur bir bilseniz..."

Elimde olmaksızın tekrar generale baktım “Hayat anlarım" demişti. Niye bunları kullanıyordu. Fakat Panfilov bana bakmıyordu. Bence görüyor fakat görmüyor gibi davranıyordu. Yazmaya devam ettim. Fakat olmuyor gene dinlemekten kendimi alamıyorum.

“Bir konu daha var -Panfilov’un sesi tekrar duyuluyor - Birliğimi yitirdim. Bütün gece dolaştım, bizimkileri aradım. Açıkça belirteyim: Ağladım. Komutan değil miyim? Nasıl yaparım? Nasıl ortaya çıkıp, ne derim?”

Çok tuhaf, Panfilov bu sözleri niye kullanıyor? Kime ilişkin konuşuyor? Bana ilişkin değil mi? Taburumu yitirip, karanlıkta gezindiğim zamanları anlatıyor gibi.

Sıcak çay generalin esmer ensesini boncuk boncuk terletiyor. Panfilov iki bardak daha doldurdu. Çay zamanı devam ediyor. Bir ara başını bana çevirdi:

“Siz çalışın, çalışın Yoldaş Momiş-Uli. Rica ederim bize bakmayın.”

Tekrar öfkelendiğimi seziyordum. Niçin buradaydı? Niye gelmişti? Bunları düşünmeyeceğim. Kendimi tutuyorum. Kendimi işime vermeye uğraşıyorum.

Demlik fokurdadı, semaverden suyun sesi duyuldu. Panfilov iki bardak daha doldurdu. Çaya devam ediyorlardı.

Kestirdiğime göre konu büyük meselelerden uzaklaşmıştı. Şimdi general bıçkıcının tahta fiyatlarına

ilişkin açıklamalarını merakla dinliyordu.

Derken Rahimov taslakları getirdi. General şöyle bir baktı. Memnun görünüyordu:

“Yoldaş Momiş-Uli bunları alabilir miyim? Kimilerini tabur karargâhında belgenin nasıl düzenleneceğine örnek olarak göstereceğim.”

Rahimov konuşmaya girdi:

“Yoldaş General onlar tamamen bitirilmedi henüz..."

"Sizce henüz bitirilmeden komutana getirilmez değil mi?"

“Tamamen bitirilmesi gerekli Yoldaş General.”

“E, o halde tamamlayın öyleyse...”

Panfilov yazıları bir defa daha alıp inceledi. Ve sanki kendi fikirlerini ispat edercesine konuştu:

“Bakış açıları aynı...”

Benim hayret ettiğimi fark edince de sürdürdü:

"Anımsıyor musunuz acaba, sizinle bir fotoğraf çektirmiştik? Fotoğrafçı benzerliğimizi nasıl da fark etmişti. Doğrusu benzemi-yormuşuz da bakış açılarımız aynıymış... hsan boş laf der. Veya o tesadüf eseri bildi beni. Fakat sonra biz sizinle Sovyet ulusu hakkında konuşurken, düşüncelerimizin doğrultusunun da aynı

olduğunu saptamıştık. O kişiler için düşünürken bu sözü hatırladım. Bakış açıları aynı... Öyle değil mi Yoldaş Momiş-Uli? Beni anladınız mı?”

“Tamamen değil Yoldaş General.”

“Nasıl o öyle? Bak, daha eski nesil, kendi kendilerinin geleceğini kuran insanla sizin aranızda ayrı bir görev anlayışı var. Onlar neye karşı düşündüklerini bulmak için düşünmelilerdi. Sizse... Siz bizim çocuklarımızsınız.... Birbirimize benzemiyoruz fakat bakış açılarımız aynı, bizim düşünüp bulduğumuz yöne siz önceden dönmüşsünüz. Yani bakış açılarımız aynı. Değil mi Yoldaş Momiş-Uli.”

Sundurmadan ayak sesleri geldi. Açılan kapıdan soğukla beraber Tolstunov girdi.

“Merhaba Yoldaş General. .. Kıdemli politik yönetici Tolstunov."

Panfilov memnun bir şaşkınlıkla konuştu:

"A, Yoldaş Tolstunov. Tam da bugün sizden söz ettik. Evet, evet politik bölüm şefi bugün bana uğradı ve sizden söz etti.”

Pür dikkat kesilen Tolstunov generalin söylediklerini dinliyordu.

"Size ilişkin olumsuz bir şeyler söylenmedi. Serbest olun, rahatınıza bakın Tolstunov rahatınıza bakın."

Bana, generalin bu “rahatınıza bakın" deyişinde birdikkat var gibi geldi. Üzerine basarak iki defa tekrarlamıştı. Fakat o hemen başka şeylerden konuşmaya koyuldu. Söyledikleri gelecek günlere ilişkindi. Sivil halkla ilgili şeyler ve taburun savaş hazırlıklarından bahsediyordu.

“Tabur komutanına yardımcı olun Yoldaş Tolstunov. Her şeyde ona yardımınız olsun. Onun erkini pekiştirin. Beni anladınız mı?"

“Evet Yoldaş General."

“Siz bir yerleşin yeni üssünüzü ziyaret etme sözümü tutacağım ve tekrar geleceğim. Ev sahibi ile hanımı nerede? Onlara hoşça kalın demek istiyorum."

General’i uğurladık. Kapıyı kaparken uzaklaşan atının nal sesleri duyuluyordu. İçeri girince Tolstunov tasayla sordu:

“Kombat niye gelmiş o?"

Kaba görünüşlü yüzü içtendi. Ansızın içimden geldiği gibi yanıtladım:

“Bunu sen daha iyi bilirsin gibi geliyor bana."

“Neler söylüyorsun sen Kombat? Ben nasıl bileyim?"

“Eh, o zaman ben de bilmiyorum. Isınmaya ve bir çay içmeye uğradı. Hepsi bu kadar..."

Nihayet geceleyin, düşünme yeteneğimizi elimizden alan işlerimizi tamamlayıp, ev sahiplerimiz uyuduktan sonra, taburun çarpışmalarına ilişkin raporumu bitirmek niyetiyle masa başına oturduğumda, generalin bugünkü geliş nedenini düşünmeye başlamam, kalemi elimden bırakmamı sağladı.

Gerçekten niçin, neden gelmişti?

Belki taburumu görevlendireceği için bizi son bir defa kontrol etmek istemişti. Şayet böyleyse, yani her şeyi birkaç kez kontrol etmek niyetiyle hareket ettiyse, düşünceleri benimkine ne kadar yakındı. “Birbirimizi yarım sözcükle bile anlamalıyız...” Galiba bunu bugün iki defa tekrarlamıştı.

Polzunov'u sordu... Zaev'den konuşulduğunda ise sustu... Brudni’yi anımsattı. “Siz onu anımsıyor musunuz? Yoldaş Mo-miş-Uli?..” Önüme Alman tüfeklerini nasıl attığını anlatmıştı... Sonra hayatındaki çok önemli bir dakikayı anlatmıştı. Kuvvetini nasıl kaybettiğini anlatmıştı.

Şeytan alsın acaba Zaev için miydi gelişi? Hayır. Sanmıyorum. Zaev'e ilişkin kararımı nereden öğrenecek? Acaba Tolstunov vasıtasıyla öğrenmiş olamaz mı? Önceki gece Tolstunov, geç saatlere dek yatmadı, oturup uzunca bir rapor yazdı ve dün de

yolladı. Acaba yazdıkları Zaev'e ilişkin miydi? Evet, artık anlıyordum. Generalin, her şeyden haberi vardı.

Düşünüyorum... Panfilov bir kezliğine olsun nebir emrimi ne de bir kararımı değiştirtmemişti ... Ve bugün Tolstunov'a ne demişti: "Tabur komutanına yardım edin, onun erkini pekiştirin." Doğrusu generalin bir yazıyla Zaev'e ilişkin davayı durdurmaya mutlak yetkiliydi. Üstelik mahkeme ölüm cezası verse bile onu da engelleme yetkisi vardı. Fakat yanıma geldiğinde iki defa tekrarlamıştı: "Yarım sözcükle de anlaşalım."

Tamamdı anlıyordum.

İskemleye asılı çantamdan Zaev'in eşine yazdığı mektubu aldım... "Bir saniye. Bu saniyeyi onur ve hayatımla ödüyorum..." Zarfı elimde döndürdüm... Hayır açamam. Bir insanın hayatının son anlarında yazdığı bana ilişkin olmayan mektubu okuma hakkım yok. Zarfı tekrar çantama yerleştirdim. Cebinden çıkan paketin üzerindeki fotoğrafı anımsadım. Öfkeli bakışlı, beceriksiz Zaev ve üstünlük simgesi Bozjanov.

Hayır, iç parçalayan bu dramatik sahneler bitmeli. Kararsızlığı şeytan götürsün. Savaştan kaçan kurşuna dizilecektir...

Geliş nedenini anlıyorum Yoldaş General, fakat bunu yapmayacağım. Mahkemeye yolladığım yazıyı geri çekmeyeceğim. Alçağın hayatını siz emrinizle savunabilirsiniz. Benden böyle bir şey istemeyin.

ON BEŞER DAMLA

Sonraki gün Rahimov, taburun ihtiyaç listesini verdi.

Liste uzun: Epey şey gerekli. Yem, araba, silah yağına, el bombası, mermi, sargı bezi, ilaç, sabun, gaz, çizme, kaput -ki bir gün önce Panfilov da değinmişti.- fanila, pek çok şey gerekli.

Ama o bana laf arasında bir öneride bulunmuştu: “Stroko-vo'daki levazım dairesine baskın verin... Kılıcınızı alın ve onları ezin..."

Galiba tamamen bunu yapacağım.

“Sinçenko atları hazırla.”

Herde Strokovo'nun evleri diziliydi. Köye tümenin geri hizmet birlikleri yerleşmişti. Kolhoz samanlığının ilerisine yanaşmış kamyonlardan erler savaş gereçlerinin doldurulduğu sandıkları taşıyordu. Köyün diğer ucuna doğru da, balık kokulu fıçılar, ot balyaları, kâğıt çuvallara konulmuş peksimet taşınıyordu.

Evlerin biri önündeki odun yığını üstünde, kuş yığınları gibi, pırıl pırıl kaputlu, kemerleri yepyeni, genç teğmenlerin dizildiklerini seçtim. Kimseye sormaya gerek duymadan onların bize destek için geldiklerini

bildim. Yeni mezun olmuşlardı. Kulaklarına henüz kurşunların vızıltısı değmemişti. Galiba bunlardan birileri taburuma da gelecekti. Eh, Moskova için birlikte savaşacağız.

Tümenin levazım şefi Sirmolotov'a gittim. Sahiden, onu ezmeli. Elindeki gereçleri elden çıkarmak için çok yavaştan alıyor. Bana, gereçler için alay komutanına başvurumun gerektiğini bildirdi, çünkü bir taburun ihtiyaçları alay kanalı ile giderilirmiş. Taburumun tümenin emrine verildiğini belirten yaz111 emri gösterdim. Sirmolotov gene de ayak diretti. O her şeyin yüklenip önce alaya taşınmasını orda indirilip bu defa geriye tabura taşınmasında ısrar ediyor. Bu ısrarı kırıncaya dek tere battım. Nihayet listemi incelemeyi kabullendi. Ve sonunda da onaylayan imzayı attı. Yarın alacağız.

Levazım dairesinden sonra sokağa çıktım. Sinçenko, Lisan-ka'yı getirmişti.

"Yoldaş Kombat," dedi. "Zaev'i gördüm."

"Nerede?"

"işte şuradaki evde."

Sinçenko, camı kırık birevi işaret etti. Kapının önünde bir nöbetçi vardı. Onun önündeki ahşap evin kapısında da bir nöbetçi duruyor. O eve de tümenin adli amirliği yerleşmişti.

Evin önünde durakladım. Lisanka'dan inip adli amirliğe yürüdüm. Nöbetçi yolumu kesti. Dileğim üstüne de nöbetçi subayına haber verdi.

“Kimi arıyorsunuz Yoldaş Üsteğmen?"

“Zaev adlı subayın davasına ilişkin bilgi istiyorum. Şimdiye dek niye sonuçlanmadı?"

"Biraz bekleyin hemen öğrenirim."

Birkaç dakika sonra sorgu yargıcı geldi. Elindeki kahverengi bir dosyada ‘Dava’ yazılıydı.

Kendimi tanıttım.

“Bu dava görülmedi mi?"

“Gelmeniz çok iyi oldu Yoldaş Teğmen. Yolladığınız rapora göre davaya başlama olanağı bulunamıyor."

“Niçin?”

“Önce belgeyi numarasız ve mühürsüz yollamışsınız. .."

“Esasen taburun mührü yok.”

“Sonra; -yargıç hiç anlamamışcasına devam etti,- mahkemeye yollamak için alay komutanınızın onayı gerekiyor."

“Öyleyse tek bir şey yapamadık mı demek istiyorsunuz?"

“Neredeyse tek bir şey... Yalnızca tutukludan ifade aldım. Doğrusu ifadeyi de kendisi yazdı ve her şeyi anlattı. iterseniz okuyabilirsiniz..."

Şunlar yazılıydı:

“Hata işledim. Savaş meydanından kaçtım." Bunun devamındaki satırlarda uzunca bilgi vermişti ve şöyle devam ediyordu: "Makinelilerin taşınmasında kullanılan iki tekerli arabayla kaçtım. Erlerin kaçışı için de suçlu benim." Zaev ifadesi boyunca kendini savunmuyor ve şöyle sonluyordu: “Hatam affedilmezdir...”

En katı savcı da onu daha ağır bir üslûpla suçlayamazdı. O cezasını kendisi imzalamıştı.

Tutukluların olduğu eve baktım ve ansızın pencerelerin birinde Zaev'i fark ettim. Sakalları uzamıştı. Başını camsız pencereye yaslamış gözlerini bana dikmişti.

Ve aniden, bir dakika öncesine dek yapabileceğime ihtimal vermediğim şeyi yapıp dosyasındaki kâğıdı yırtabileceğim kadar yırttım. Kâğıtları attığımda onları rüzgâr dağıttı:

“Zaev!" diye bağırdım.

Apansız dondu. Parmakları çerçeveye sarıldı. Gözleri parladı.

Sorgu yargıcı kendini yitirmişcesine bakıyordu.

“Ne yapıyorsunuz. Kanunu çiğniyorsunuz. Size göstereceğim.”

“Yoldaş Yargıç izninizle onu özgür bırakacağım."

“Doğal bu. Artık onu tutuklamak için bir sebep kalmadı."

Zaev birkaç dakikada özgürlüğüne kavuştu. Nöbetçiye kâğıdı uzatıp bağırdım:

“Zaev taburuna git.”

Çabucak evden fırladı.

“Başüstüne Yoldaş Kombat, taburuma gidiyorum.”

Emrimi tekrarlatmadan bir ere yakışır biçimde döndü ve yürümeye koyuldu.

Biraz sonra evlerin yanından dönüp gözden yitti.

Strokovo’da yapacağım biraz daha iş vardı. Sağlık birliğinin yöneticisine ve diğer ihtiyaçlarım için öbür birliklere uğradıktan sonra Sinçenko’yla taburun yolunu tuttuk.

Bozjanov bahçeden karşıladı. Gözlerinde zeki ışıklar olmasına rağmen kaygılanmışcasına bir sesle sordu:

“Yoldaş Kombat neler oldu? Zaev buraya geldi."

“Haberim var,’’ dedim.

Yapmacık endişesi hemen silindi. Sevinçle, komutanı olduğumu ilk defa unutarak beni bırakıp eve koştu.

Peşinden ben de karargâh odasına girdim. Tüm subaylar odadaydı. Zaev temizlenip tıraş olma fırsatı bulmuştu. Esmer teninde bir lamba yanıyor gibiydi. Palaskasız ve rütbesiz karşımda esas duruşta duruyordu.

“Rütbelerin nerede?" diye sordum.

Bozjanov çabucak sandığa koştu, özenerek sarılmış pakedi alıp açtı.

“Zaev her şeyini yerli yerine tak," dedim.

Tolstunov, Bozjanov, Sinçenko, Zaev’e çekidüzen vermek için sanki üstüne atıldı. Rahimov aceleyle iğne iplik bulup rütbeleri eski yerine dikti.

Bozjanov mektup ve fotoğraf destesini yerleştirdi. Tolstunov palaskasını takıp düğmelerini ilikledi. Sinçenko da bir fırça alıp çizmelerini parlatmaya koyuldu.

Zaev artık, eskisi gibi subaydı.

ikinci bölük yine senin komutanda," dedim.

“Başüstüne Yoldaş Kombat, ikinci bölük komutamda.” Zaev’in eşine yazdığı mektubu çıkarıp verdim.

“işte eşine yazdığın mektup,” dedim. “Onu yırtıp atabilirsin." Zaev mektubu alınca biraz düşündü.

“Hayır onu atmayacağım.”

Çevresindekileri gözden geçirdi. Sonra gözlerini yere dikmeden konuştu:

“Onu, suçumun bedelini ödeyince atacağım."

Savunma hattını yerimize geçen birliğe bırakıp gece yürüyerek ikinci savunma hattına doğru yola düştük.

Yolumuz köyden tümen karargâhının olduğu yere de uğruyordu.

Erler, taburun acı ve mutluluğunu paylaşmış erler, düzgün diziler olarak yürüyordu. Bunu ilerken onları bekleyen günleri düşünüyordum.

Düşman saldırısı engellenmişti. Fakat o buraya Moskova’ya yeni kuvvetler sevk ediyordu. Asker, Panfilov tümeninin ihtiyatı olduğumdan haberdardı ve taburu başka zorlu çarpışmaların beklediğini seziyordu.

Köye girmiştik. Pencerelerde hiç ışık yoktu. Her yanda --çatılarda yol kıyılarında- henüz inmiş kar beyazlığıyla çevreyi ışıtıyor, yol belirgince seçiliyordu. Lisanka'nın üzerinde dizilerin başında yürüyoruz. Birliğin uzunluğu yaklaşık bir kilometre.

Ansızın Panfilov'un emir subayı yanımda göründü ve Gene-ral'in beni çağırdığını söyledi:

"Yoldaş Üsteğmen, General biraz uğramanızı diliyor."

Panfilov benim yakından tanıdığım, sıcacık ve iyice aydınlatılmış odasında tümenin topçu komutanı Albay Arseniv'leydl. Ayakta, haritaya doğru uzanmış, yelpaze biçimindeki topçu atışlarının yön ve konumlanışını inceliyorlardı.

"Yoldaş General emriniz üzerine geldim... Üsteğmen Mo-miş-Uli."

Panfilov kısa bir süre sustu ve haritaya bakarak devam etti:

"Albayla düşmana birkaç sürpriz yapmak için uğraşıyoruz... Ve kısmen de sizin deneyiminizden faydalanıyoruz... Düne ka-darki savaşta tesadüfen olanı, yarın mantıkla uygulayacağız."

General beni galiba bunları dinlemem için çağırmamıştı. Şimdi beni paylamadan önce (Acaba bunu Albayın yanında mı yapacak bu denli küçülecek mi?) gene de benim başarılarımdan konuşmayı

gereksiniyordu. Bu ona hastı. ‘İyi dövüştün ... Senin deneyiminden faydalanıyoruz..." diyecekti.

“Ve her şeyi dikkatle hesaplıyoruz Yoldaş Momiş-Uli,” diye devam etti. “Siz topçuymuşsunuz, ateş toplamanın anlamını bilirsiniz. Bu hesapların tam yapılışı demektir. Yani her şeyin elverişli olması epey düşünülmesi demektir. Sizin bundan haberiniz var. Şayet karşı çıkmazsanız sizinle kadeh tokuşturmak isterim. E, siz beni bilirsiniz.”

Albay araladı:

“Evet Yoldaş General ben de burada olmayı isterim.”

“Hayır. Bu size değil. Bu sadece onlara...” Ardından: “Bunu tabur komutanı bilecek. Siz Yoldaş Uşko bize bardak ve ilaç çantasını getirir misiniz?” Masaya iki bardak ve üstünde ‘Sefer için’ yazılmış vernikli tahtadan yapılmış büyücek bir kutu bırakıldı. Panfilov bardaklara su koydu ve kutuyu açarak içinden koyu bir şişe aldı. Üzerinde ‘uyuşturucu' yazılıydı.

O zaman askerlerin sağaltımıyla uğraşırken, onlara at dozajı verdiğimi, az daha taburu zehirleyeceğimi anımsadım.

Panfilov bu olayı biliyordu. Şişeyi açtı ve sayıp damlatmaya koyuldu:

“Bir, iki, üç ... On üç, on dört, on beş ... Evet bu kadarı yeterli... On beş damla...”

Ardından diğer bardağa da aynı sayıda damla doldurdu...

“Buyrun Yoldaş Momiş-Uli tam dozaj. Tam biriçimlik. Haydi, kadeh tokuşturalım. Beni anladınız mı?”

General bardağını benimkiyle tokuşturup içti. Eh artık ben de içmeliydim.

Albay hayretle bizi izliyordu. En son duramadı:

“Bu sizinki çok tuhaf,” dedi. “Bunun anlamını bana söylemeyecek misiniz?"

“Hayır, bu bize ait bir sır. Evet gidelim Yoldaş Momiş-Uli. Taburunuzun geçişini izleyeceğim."

Ceketini omzuna asan General dış basamağa dek çıktı. Basamaklardan inişinde yanından geçtim. Beni fark eden Sinçenko atları getirdi.

İçimde yeni bir sıcaklık vardı. On beş damla. General bana dersimi vermişti.

Kar beyazlığında ışıyan karanlığın içinde askerler uygun adım yürüyordu. Makineli arabalarının peşinden ikinci bölük ilerliyor, başta, hafif öne eğik, uzunca boylu Zaev ellerini sallıyor onun hemen yanında da kısa boylu Bozjanov ilerliyordu.

Galiba Lisanka'nın beyaz ayaklarını fark eden ve General'in de orada bulunduğunu anlayan Zaev gür

sesle bağırdı:

“Bölük, uygun adım," diyerek saymaya koyuldu.

“Bir, iki ... Bir, iki...”

Basamaklarla eş düzeye vardığında sesi tekrar yükseldi:

“Dikkat, sola bak!"

O da keskin bir tavırla Panfilov’a yöneldi. Komutanına sadık bölük, General'in önünden ayak vurarak yürüyordu.

“Gidişime izin verir misiniz?" diye sordum.

General, geçenleri sakince izliyordu. Yüksek bir ses tonuyla:

“Hayır. Düşman Moskova’ya ayak basamayacak. Göremeyecek Moskova’yı."

Karanlıkta gülümsediğini ayırt ettim:

“Bakış açısı babasınkiyle eş," dedi ve sürdürdü: "Rica ederim gidebilirsiniz. Hoşça kalın Yoldaş Momiş-Uli.”

PANFİLOV'UN İHTİYATLARI

Tekrar siperde; roman kahramanımızın yanındayım.

Momiş-Uli, tavanın yakınındaki pencereden gecenin karanlı-

ğına bakıyordu. Neler var kafasında kim bilir? Düşünceleri onu nereye taşıyor? Usul sesiyle bir türkü mırıldanmaya koyuldu:

Verin içelim sevgili dostum,

gençlik zamanlarımdan... ”’•

Tanıştığımızdan beri geçen zamanda çok içten arkadaşlığımıza rağmen onun müziğe ilişkin epey yeteneği ve geniş bir birikimi olduğunu sezmiştim. Oldukça şarkı, ve aryalar bilirdi. Kimi zaman düşüncelerine uyan şarkıları söylemekten hoşlanırdı.

“Baurdcan, bu kadar şarkıyı nasıl öğrendin?”

Sorumun yanıtsız kalacağını bekliyordum. Kendisine ilişkin bir soru sorduğumda Momiş-Uli devamlı böyle

yapardı, fakat bu kezinde sigarasından derin bir yudum alarak hafif bir sesle konuştu:

“Eskiden beni tiyatroya ve konserlere yanına alarak götüren Rahil adlı bir kız vardı. O zamanlar Leningrad Üniversitesi'nde öğrenciydim.”

“Leningrad’da mı?”

“Evet.”

“Oraya nasıl gitmiştiniz?"

“Bu uzun bir hikâye."

Baurdcan buna ilişkin fazla bir şeyler anlatmamak için sustu. Ben karşı çıktım.

“Bana bu Leningrad’lı kızdan söz edin."

“Niye?"

“Yazar olarak bilmeliyim. Sizi bütün detaylarıyla yazmak istiyorum."

“Ben bundan sizin için söz etmiyorum.”

“Benim için değil mi?”

“Hayır değil. Gelecek nesillere. Hikâyeme kendi yaşamımın girmesi gereksiz olur.”

İç çektim. Bu inatçıyı, bu direnişinden nasıl vazgeçirebilirim?

(1) Kış Gecesi şiiri (Puşkin).

KADIN DİZİDEN AYRILSIN

Baurdcan:

“Niye kadınlardan konuşuyoruz?” dedi. “Siperlerde anlatılan edepsiz fıkralar yerine Kızıl Ordu'daki kadın ve kızlardan konuşalım.”

Moskova önlerindeki çarpışmalarda, tabur komutanı olarak ben bu sorunu şöyle çözdüm. Kadının yeri buralar değildir. Açık ve basit, tüm sorunlar kılıçla kesilmiştir.

Taburumuzun savaşlarına hiçbir zaman kadınlar katılmadı, içimize adım atmadı... Yalnızca bir defa...

Buna daha önce, Volokolamsk’a çekilişimizi anlatırken değinmeliydim. Fakat görünüşü o denli de güzel olmayan yürüyüşümüze dönmek için acele edecek ne var?

... Tipide tabur bölük düzeninde ilerliyordu. Topuklarımızı yapış yapış çamurdan güçlükle

sökebiliyorduk. Önde asker yürüyordu. Onun peşinden toplar, makineli arabaları ve malzemelerin yüklendiği arabalar gidiyordu. En sonda gene askerler yer alıyordu.

Çemberden sıyrılan bizler bu bölgeden ayrılırken sağımızda solumuzda bulunan köyleri geride bırakıyorduk, bunları içimizin yangınıyla düşmana terk ediyorduk.

Her taraf düşman doluydu. Elimizde yalnızca dar bir geçit kalabilmişti. Bütün isteğimiz gecenin karanlığını kullanıp bu geçitten geçerek, tümenin diğer birliklerine ulaşmaktı.

Birlik, yürüyüşünde Zaev'in komutasındaydı ve en baştaydı. Elleri iki yanına açık yorgunluk belirtisi göstermeden ilerliyordu. Politik yönetici Bozjanov çarpışmaların dağıtıp, komutansız bıraktığı taburumuza alınan birliğin askerlerini yürütüyordu.

At üstünde taburun geçişini izliyordum. O da nedir öyle? Bir eteklik çarpıyor gözüme. Olamaz. İmkânsız. Ben öyle gördüm herhalde... Hayır. Erkek gövdelerinin çizmeleri arasında postallı bir ayak ilerliyor, bir etek savruluyordu.

“Dur[1]” diye bağırdım.

Dizi durdu.

"Kadın diziden ayrılsın."

Ürkekçe diziden ayrılıp yanıma yaklaştı. Tekrar "Birlik ileri marş!” emri verdim.

“Kimsin sen?"

Karanlık, kadının sesiyle çınladı:

“Sağlık memuruyum... Soyadım Zaovrajina...”

Tolstunov ekledi:

“Vasilievo köyünden Kombat. Almanlar’dan kaçıyor."

“Bu nasıl iş? Niçin bana söylemediniz? Tabura, yabancı birinin alınmasına kim izin verdi?"

Bozjanov bir şeyler konuşmak istedi, fakat izin vermedim.

“Susun. Yerinize."

“Peki ben?" diye sordu kız, “Beni Almanlar'a mı terk edeceksiniz?"

Cep fenerimi çıkarıp yaktım.

Işık, toplu delikleri geniş bir burnu, çukur çeneli bir Rus kızının yüzünü aydınlattı. Bir anda beni bütün ağırbaşlılığıyla izleyen gri gözleri gördüm. Işığın rahatsız ettiği kirpiklerini kırpmaya başladı. Feneri aşağı çevirdim. Işık siyah bir kayışla omuzuna astığı sağlık çantasını, ardından uzun çoraplarını ve mutlaka su çeken kısa konçlu botlarını ışıttı. Gözlerini tekrar

görmek istedim. Yeniden onların ağırbaşlılığıyla karşılaşınca şaşırdım.

Evet onun için en önemli andı. Yurt limanı terk edilmiş onu yurda bağlayan bağlar sanki baltalarla kesilmiş, yalapşap hazırlanmış çantasıyla son çekilen birliğe, su alan botları ile katılmıştı. Kutsal savaş onu da davet etmişti. Gözlerinde geleceğine ilişkin korku belirtisi taşımıyordu.

Feneri söndürünce sordum:

"Küçük adınız ne?”

"Varya."

"Evet hadi bakalım Varya, seni götüreceğiz. Bizimkilere nerede ulaşırsak oraya dek seni de götürürüz. Oraya yerleşirsin."

“Sizinle duramaz mıyım?”

“Hayır olmaz.”

Dolgorukovko köyünün çıkışında bizi karargâh komutan yardımcısı Teğmen Kurganski mutlulukla karşıladı. Onu görmemiz bizimkilere ulaşmamız demekti.

Kurganski, iki araba yükü taze ekmeği hediye olarak getirmişti. Brandayla örtülmüş arabaların taşlarını cilalattığı tekerlerindeki demir çemberleri izleyip içimden

coşkulu bir şarkı tutturmuştum. “Bizimkilerleyiz, onların elindeki topraktayız.”

Varya da askerlerle ormana doğru yöneldi. Siyah kaputu ve beresi, sırtında çantasıyla. Onu oradan tekrar yanımıza çağırdım. Geldi ve dönüp uzaklaşanlara baktı, gözlerini bana çevirdi. Şimdi bu alacakaranlıkta yüz hatları -büyük, etli dudakları, açık alnı, düz saçlarının kesin ayrımı- gece fenerin ışığında gördüğüm yüz hatlarından daha inceydi. Kabaca görünen bu hatlar, eğitim-öğrenimle içsel yaşantıyla inceltilmişti. Bedeninde köylü gücü, emekçi köken ve yalansız bir insanlık vardı. Elleri büyük ve kuvvetliydi.

“E, Varya şu görünen yol, gidebilirsin.”

Bana diktiği koyu gri gözleri yaşardı. Benim kadın gözyaşla-rından etkilendiğim yoktu fakat bu kız galiba sık sık ağlayan biri değildi. Titreyen bir sesle sordu:

“Tek başına mı?”

İçim acıdı. Gerçekten bu siste tek başına gitmesi doğru değildi.

“Tamam Varya. Bir süre daha bizimle geleceksin."

“Sizinle dursam olmaz mı?"

“Hayır Varya. Biz askeriz, orduya hizmet etmeye niyetin varsa seni geriye yollarız. Taburumuzda

kadınının yeri yok.”

Onu sağlık takımına, bizim sağlık memuru Krieev’e götürdüm.

“Krieev bu kız sana emanet. Volokolamsk'a dek bizimle kalacak. Onu sağlam koru. Kızın gibi.”

Varya'ya da hoşça kal demek yerine öğüt verdim:

“Sen de uyanık davran. Burada biriyle aşka file n yeltenme. Dürüst bir Rus kızına yaraşır biçimde hareket et."

Utandı. Gözlerinde “Bana karşı niçin böyle kaba:: ın?" diye sorduğunu görüyordum.

Sonraki gelişmeleri hatırlayabilirsiniz sanırım, ormana gizlediğimiz topları ve cephaneyi orada bırakmaya içim el vermedi. Almanlar’ın gözünün önünden almak istedim. Bozjanov'a boş olan çekicilerle oradakileri alıp getirmesini emrettim. Bozjanov erlerle yola çıktı. Saklandığımız ormanın farklı yerlerinden atışlar duyuldu. Top atışları durmadan çoğalıyor. Silah sesleriyle karışıyordu. Biz Bozjanov’un dönüşünü bekliyorduk. Askere çepeçevre savunma amaçlı siperler hazırlamaları emrini vermek durumunda kaldım.

Rahimov'la bölüklere uğruyordum. Sonra karargâhın yerleştiği barakaya geldim. Sağlıkçı takımı da oradaydı.

Ağaçlar arasından şen gülüşler duydum. Neydi bu? Yaralıların gülüşü olamazdı.

Seslerin geliş yönüne ilerledim. Küçük derenin kıyısındaki düzlükte ateş yanıyor, bir kazanda su ısıtılıyordu. Bir ipe yeni yıkanmış, önlükler, sargı bezleri, peçeteler, çarşaflar asılmıştı. Dürüstçe belirteceğim: Bunların beyazlığı göz alıcıydı. Eski sarılıkları gitmiş, kan lekeleri, ilaç kalıntıları kaybolmuştu.

Bunların hepsini Varya başarmıştı. Hâlâ hemen derenin yanında giysi yıkıyordu. Paltosunu çıkarıp bir gömlek giyinmişti. Kısa botların yerine artık, bir iyilikseverin verdiği asker çizmeleri giymişti. Bir kütüğe bıraktığı leğeni karıştıran kızarmış ellerinden sabun köpükleri çıkıyordu.

Kızın etrafını, romanımızda adı olan kahramanların yaklaşık tamamı mıknatısla çekilmişcesine almıştı. Başta tıraş olmuş Tolstunov ile tek bir şeyden geri durmayan Brudni ateşte çizmelerini kuruluyordu. Aralarında sıkıdüzen örneği saydığım birinci bölük komutanı Filimov da bulunuyordu.

Hayır, kadının savaşta yeri yoktur, ilkesini yok yere koymamıştım. Her taraftan ateş sesleri geliyor, kuşatılmamız anlık bir şeyken burada komutanlar bir eteğin etrafını almıştı. Varya beni gördüğünde gülümsedi. Ak dişleri ışıldadı. Gözleri parlıyor ve ‘İşte gördünüz ya ben de bir işe yarıyorum, bana ihtiyacınız var,” diyordu.

Biraz utanan komutanlar esas duruş aldı. Sağlık arabalarının yanında Krieev'i görüp çağırdım:

“Krieev, buraya gel. Kızla böyle mi ilgileniyorsun? Bu arslan-ların buraya toplanmalarına niye izin verdin?”

“Yoldaş Komutan ben onlarla nasıl başa çıkarım. Onlar birer komutan bense..."

“Sen babasın. Ben sana onu bir baba olarak emanet ettim. Her yaklaşanı babalık hakkıyla kovacaksın.”

“Yanlış yaptım Yoldaş Kombat. IJrktüm.”

“Bir defa daha yanlış yapmak yok. Söz dinlemeyenleri bana söyleyeceksin. Anladın mı?”

Rahimov'a dönüp emrettim.

“Bu kahramanları ve kızı karargâha; yanıma yollayın."

Dönüp ilerledim.

Çağırdıklarım, hemen arkamdan karargâhın olduğu barakaya geldi. Yanlarında Varya da siyah kaputu, beresi ve çizmeleriyle gelmişti. Tümü endişeliydi. Yalnızca Tolstunov gülümsemesini koruyarak sakin görünmeye çalışıyordu.

“Tolstunov, tabur komutanının yanına girdiğinde niye sırıtıyorsun?"

“Kombat gene neler düşünüyorsun? Neden üstümüze saldırdın? Yani biz...”

Fazla konuşmasına izin vermedim:

“Siz Yoldaş kıdemli politik yönetici, siz benim emrimde bulunmuyorsunuz, benimle tartışmaya niyetiniz varsa •lütfen bu taburdan ayrılın.”

Tolstunov sustu.

“Peki sen Filimov? Bölük mü yönetiyorsun, yoksa bayanla ormanda gezintiye mi çıktın?”

Filimov başkaları önünde paylanmaktan epey duygulanır ve sıkılırdı. Bildiğiniz gibi o eski bir sınır subayıydı ve onun düşüncesine göre de bütün görev işleri yapanlar sınır subaylarıydı. Beni dinlerken kimi kez kızarıp sararıyor yanakları titriyordu. Devam ettim.

“Sizden hoşlandığım için anlayışlı olmamı istiyorsunuz? Olmayacağım. Sen bir etekliğin etrafında dolaşıyorsun."

“Yoldaş Kombat bu ilk defa oluyor...”

“Sus. Meseleyi anlamıyorsun. Her tarafta Almanlar var ve senin aklına bir yerlerden hemen çıkabilecekleri gelmiyor. Hepinizin görev başında olmalısınız."

Brudni'yi de haşladım. Tamamını sırayla azarlayıp emrimi verdim:

“Gidiniz... Ya sen Zaovrojina... Bu nasıl tavır?"

“Tanrım nasıl?"

“Ser;\ biliyorsun. Bu erkekleri niye etrafına topladın?"

“Ben yapmadım. Böyle bir şeyi asla...”

“Niye gülücükle" dağıtıyordun onlara? Aklına şunu koy ki en küçük bir kırıtışın için seni şu kütüğe yatırır, kılcımla doğrarım. Sana iltifat edenleri de. Anladın mı? Soruyorum anladın mı?”

“An...l adım...”

Nihayet Volokolamsk'a geldik. Tabur önünde ilerlerken yol kıyısında alay sağlık merkezi komutanı doktor Greçişkin'i fark ettim. Yanına gidip bir-iki kelime konuştum. Sağlık arabalarını bekliyordum. Bir arabada, yağmurun altında siyah paltosuyla Varya vardı. Arabayı durdurdum.

“Varya, in aşağıya. Doktor işte size cepheden getirilmiş bir ödül. Dürüst ve çalışkan bir kız. Gelecekte doktor olacak. Bizimle birlikte Almanlar'dan kaçtı. Size yardımı dokunur, hastalarla ilgilenir. Bana yakınmak zorunda kalmayacağınızdan eminim.”

Doktor, Varya'yla tokalaştı.

“Bizim tabur komutanından tavsiye almayı başarmak o kadar da kolay değildir. Sizi bir yere yerleştireceğiz

Varya.”

Kız, vedalaşmak için bana baktı. Bakışlarında teşekkür ve öfke vardı. Varya'yla katı bir biçimde el sıkıştık.

Tümen ihtiyatı olan taburumuzun sonraki savaş hattını söylemiştim. Volokolamsk'ın önlerindeki çarpışma sonrası bizimkilerden kopmuş, Almanlar’dan sıyrılıp tekrar bizimkileri bulmuştuk.

Nihayet tabur mola verdi. Panfilov'un ihtiyatı olarak cephenin beş altı kilometre gerisine, ikinci hatta verilmiştik. Bölükler bir çimenliğe yerleşti. Çabucak yeraltı sığınakları hazırlandı. Tabur karargahı ve özel birlikler Rojedestveno köyüne yerleşti.

1941 yılı kasımı başlarında soğuklar ansızın bastırdı. Moskova önünde yer alan bütün cephelerde bir duraksama oluşmuştu. Moskova yolunu açamayan ve bizim direnişimizi yok edemeyen Almanlar yeniden saldırabilmek için durmadan takviye birlikleri getirtiyordu. Bu sırada savaş yalnızca topçular arasıydı. Kulaklarımız, onların kesintisiz devam eden tekdüze seslerini kanıksamıştı. Düşman kimi zaman bizim köyümüze de ateşler savuruyordu. kiraf edeyim ki Almanlar bize rahat yüzü göstermiyordu. Geceleri açıklarda bir sigara bile rahat içilemi-yordu. Kimileri bir kibrit çakımına veya sigara ateşine yirmi roketi aynı anda yolluyordu. Her şeye rağmen ağır ve zorlu

çarpışmaların peşinden bize Kazakistan'dan tanınmış Alma-Atı elmaları ile şeker ve şarap da yollanmıştı.

Farkına varamadan bu kısa sürmüş rahatı kanıksadıkve birbirimize misafir gitmeye de başladık.

Sözünü edeceğim gecede ben gene defterime tabur savaşlarını kaydediyordum. Küçük karargâhımdaki herkes aynı yerde toplanmıştı. Tolstunov ile Bozjanov genişçe bir yatakta kardeşçe yan yana uyuyordu. Rahimov en hoşlandığı şeyi yapıp notlarıma bakıp gereken taslakları hazırlıyordu.

Kapı açıldı:

"Yoldaş Kombat izin verir misiniz?"

Eşikte sağlık memuru Krieev belirmişti. Bana yüzü biraz şeytansı bir fikri yansıtıyor gibi geldi. İyimserliği açığa vuran dudaklarının hemen bir tebessümle aralanacağını umuyordum. Alçak sesle:

"Bir mesele var Yoldaş Kombat."

Uyanan Tolstunov yatakta doğrularak oturdu. Yarı uyur bir halde Bozjanov gözlerini aralayıp başını kaldırdı. Yüzü uykunun pembeliğindeydi.

"Ne meselesi?" diye sordum.

"Kızla mı ilgili? Seninle mi?"

“Benim Varya Zaovrajina. Hatırlıyorsunuz ya?"

Burada belirtmeliyim. Oda hemen canlandı. Tolstunov çıplak ayaklarını yere bastı. Bozjanov battaniye niyetine kullandığı kaputunu savurarak uykulu halinden kurtuldu. Rahimov da kalemini bir yere bıraktı. Sordum:

“Nerede?"

“Buraya girmek istemedi Yoldaş Kombat.”

“Yaa korkuyor mu?”

“Hayır çağrınızı bekliyor."

“Oo... Gurur yani?”

“Haydi çağır. Onu görmek sevindirir. Uzakta mı?”

“Hayır. .. Evin önünde."

“Subay arkadaşlar çevreye çekidüzen verin.”

Sözüm bitmeden Tostunov çizmelerini giymeye koyuldu. Bozjanov canlılık kazanmış, kaputunu duvardaki çiviye asmıştı. Yataktaki buruşuk örtü sanki kendi kendine düzeldi ve Bozjanov kıvırcık saçlarını taramaya başladı. Rahimov süpürgeyle çöpleri temizliyordu.

“Krieev misafiri çağır. Beklemesin... Sinçenko?”
Sundurmadan sesi duyuldu:

“Buradayım.”

“Misafirimiz var. Semaveri yak.”

“Kaynıyor bile.”

Hemen sonra Varya, babalığıyla beraber eşikte belirdi. Askeri üniformalıydı. Palto niyetine gövdesine oturan bir kaput, ayaklarına da hediye edilmiş hafif çizmeler giymişti. Tüzük gerektirdiğinden, saçlarını içine topladığı kalpağındaki kızıl yıldızı parlıyordu. Varya beni selamladı:

“Yoldaş tabur komutanı, emriniz üzerine geldim. Askeri sağlıkçı Zaovrajina.”

“Yoldaş sağlıkçı," diye yanıtladım. “Askerler komutanlarının yanına tüzük gereğince iki defa çıkabilirler. Nki yeni atanışların-da diğeri izin dönüşlerinde. Anlaşıldı mı?”

“Evet."

“Şimdi Varya, üzerindeki zırhlardan kurtulabilirsin, misafiri-mizsin otur.”

Varya tekrar elini kalpağına atıp selamladı. IJniformayla selamladığı için memnun tekrar gülümsedi. Fakat çabucak dudakları kasıldı. Gülümsemesi bıçakla kesilmişti sanki. Hemen gö-rünmezleşti.

“Varya bu nasıl iş?" dedi Tolstunov. “Gülümsemeye cesaretin yok."

Korkmadan yanıtladı:

“Sizin Kombattan korktum. O yasakladı. Buna kalkışırsam beni kütüğe yatırıp kılıçla parçalayacak."

Kimi zaman yaşlı, kimi zaman mutlu ve kimi zaman da ciddi olan gri gözlerinin gülümsediğini seçtim. Bozjanov'un gülümsememek için kendini sıktığını ayrımsayınca ona sertçe baktım fakat, insanın sürekli ciddi olmasının gerekmediğini, ara sıra şaka etmesini de bilmesi gerektiğini düşünüp kahkahayı bastım:

“O savaş sırasındaydı. Şimdi misafir Varya’nın yasağı iptal edildi. Seninle anlaşalım. Artık yabaniliklerimden konuşmayalım.”

Yine de bana bir kez daha saldırıldı. Bu defa farklı yerdendi.

“Yoldaş Kombat," dedi sağlık memuru Krieev: “O size emanet."

Şuna da bakın benim söylediklerimle bana sitem ediyor. Fakat ne edelim. Direnmeliyim. Tamam. Çıkabilirsin. Kızına sahip çıkarım."

Varya, kalpağı ve kaputunu çıkardı, elini saçlarında gezdirdi, omuzları ve yakası tam gelmeyen gömleğini

düzeltti. Yine de, askeri tarz dikilmiş etekliği düzgündü. Yanıma sokuldu.

“Yoldaş Kombat..."

Sözünü böldüm:

“Varya, bana üsteğmen diyebilirsin. Senin için kombat sayılmam.”

Biraz sustu. Gri gözleri ilgilenmişti.

“Peki ricada bulunsam... Size Kombat diyebilmek için tekrar izin verir misiniz?”

“Evet. Peki." Kabullendim. “Misafirin arzusu reddedilmez.” “izninizden vazgeçmeyecek misiniz?”

“Hayır Varya. Bir söz var: Kapıyı kapatırsan onu yeniden açma, ödüllendiriyorsan geri isteme.”

“Doğru." Varya, aniden karşımda esas duruşa yeniden geçti. “Öyleyse izin verin Yoldaş Kombat kendimi takdim edeyim. Gelmek değil takdim etmek."

Bununla yanımıza tayin olma talebinde bulunuyordu.

“Bak hele, neler de söylüyorsun... Hayır. Bu meseleyi kapatalım Varya. Otur... Sinçenko, semaver ne âlemde?”

Kız üzülüp sustu. Fakat Sinçenko semaveri getirip de çay hazırlığına başlayınca hemen yardım etmeye başladı. Porselen demlikte eski çay duruyordu. Sinçenko demliği istedi:

“Ver dökeyim.”

Varya: “Niye?" diye karşı koydu. “Bu tozlar için en iyi çaredir,” dedi ve sonra ıslak çay yapraklarını yere serpiştirdi. Bozjanov biraz gücenikçe araya girdi:

“Yoldaş Rahimov henüz süpürmüştü.”

Varya, sadece baş salladı. Ve kıştan dolayısıyla çevresine kâğıtlar yapıştırılarak kapatılan pencereye baktı.

“Yoldaş Kombat bir kişinin daha içeri gelmesine izin var mı?” ‘Kimin?”

“Temiz havanın.”

Tümü gülüştü ve pencere açıldı. O anda içeriye biraz daha ışık girince camların ne kadar kirli olduğunu düşündüm. Dışarda vakitsiz bir Rus kışı sürüyordu. Açık pencereden içeriye kar doluşuyor ve çabucak eriyordu.

Varya, çamaşır yıkadığı zamandaki gibi hevesle ortalığı topladı. Nihayet her taraf derlenmiş, camlar temizlenmiş, kapılar silinmişti. Artık tozun zerresi kalmamıştı.

Masaya kurulduk. Sofra iyiydi. Çayın yanında yiyecek şeyler de vardı. Masaya yayılı gazete kâğıdının üstünde bir yağ kalıbı, salam, konserve, bisküvi ve iki parça çikolata bile vardı.

Tam çaya oturacakken bir misafir daha geldi. Teğmen Mu-hammedkul klamkulov.

hsanda incelik bırakmayan askeri alışkanlıklara sahip olduğu halde kaputu ve kalpağıyla içeri dalmamıştı. Onları sundurmada bırakıp gelmişti. kiyarı, yakışıklı Kazak göz alıcıydı. Genişçe, hafif yuvarlak omuz başları, dimdik bir boynu, yakışıklı görünümlü bir başı, açık alnının üstünde benimkilerden daha kara ve arkaya taralı saçları vardı. Kara, iri gözlerinin üstünde kaş bü-küntüleri vardı. Elmacık kemikleri çöküktü. Gürbüz yanaklarını üşüten soğuk onların kızarmasını sağlamıştı.

Size daha önce de anlatmıştım galiba:

Bir zamanlar Kazaklar üç familyaya bölünürmüş: Ben savaşçılardanım. Ardından hekimler familyası gelirmiş: Bunlar biraz tombulmuş. Yani Bozjanov gibi. Sonuncuları ise siyasiler. klam-kulov'un beden yapısı ve güzelliği onlardan kalmıştır.

içeri girdiğinde eğilip selamladı. İki hafta öncesinde Novlâns-koe köyü dolaylarında yan yana çarpışmıştık. Almanlar'ı beraber kaçırtırken ve üstümüze mermi yağarken kardeşçe yakınlaşmıştık. Bize misafir gelen telamklov'un saydığım nedenlerle kollarını açıp bana

gelmek hakkıydı. Fakat alçakgönüllü bir tavırla eğilip selamlamak ona yetmişti.

Onu memnuniyetle karşıladım ve ince ellerini elime alıp içtenlikle tokalaşarak Varya'nın yanına götürdüm.

“E, Yoldaş bayan sağlıkçı.”

Kız derhal hafifçe selamladı.

“Sana telamkulov'u takdim edeyim. O bir bölük komutanıdır. Yüksek öğrenimlidir, ayrıca Kazakistan entelektüellerinin temsilcisidir. Yabaniliklerimi yerer ve katı olmakla suçlar. Laf aramızda katı bir komutan değildir.”

Varya yanıtlamadı fakat kızardı. Galiba onu yine gücendir-miştim.

“Baurdcan,” dedi İslamkulov “Uzun zamandır bunu dile getirmek istiyordum fakat çarpışmaktan vakit kalmıyordu... Ne zamandır belirtmek istiyordum: Hakkın var Aksakal."

Son söylediklerinin üç sozcüğü Kazakça'ydı.

“Aksakal,” yani “Baba-yaşlı...” Jstüne basıp dillendirdiği bu sözleriyle tartışmalarımızı bitirme niyeti vardı. Kendisinden beş-altı yaş da ıa gençtim. Fakat o Kazak entelektüeli, eski törelerimizden pek haberdar olmayan klamkulov, Alma-Atı'da yaptıklarının tamamen tersini yapmıştı. Bana şu ana dek hiç “Aksakal"

diye seslenmemişti. Eski tartışmalarımızda sürekli birbirimize sert davranmıştık. Fakat şimdi misafirliğe gelen klamkulov, bir tabur komutanına karşı Kazak törelerine uygun hareket ediyor ve bizim “akın” ların lisanıyla yanıtlıyordu[0)].

Teşekkür etmek yerine başımı eğdim.

Masada samimi ve sıcak bir sohbet başladı. blamkulov'a bakıyor, kendisine ve bölüğüne ilişkin söylediklerini dinlerken, rastlaşmalarımızı, sohbetlerimizi hatırlıyordum. İslamkulov, fikirler saptayıp tartışmaktan, kanıtlar ortaya koymaktan hoşlanır; karşısındakini paylarken de ikna edici olmaya uğraşır, ölçülü konuşurdu.

Bir zamanlar, çok defa beni içtenlikle yermişti. Bir kezinde Al-ma-Atı’da iki yedek komutan bir toplantıda yan yana gelmiştik.

Dağda gerçekleştirilen ve bütün gün devam etmiş bir eğitim dönüşüydü. Atlar kadar, bataryanın erleri de bitkindi. Kamp alanına yaklaşırken erlerden şarkı söylemelerini istedim. O denli bitkindiler ki kimse dudağını aralayamadı. “Sağa çark” diye haykırdım ve bataryayı tekrar dağa yönelttim. İki saat daha eğitime devam ettik. Geriye neredeyse karanlık çökerken döndük. Bataryanın, emri gerçekleştirmediği yere gelince tekrar “şarkı söyle" emri verdim. Bu kezinde söylendi.

İslamkulov geceleyin çadırıma geldi.

“Bu doğru değil Baurdcan,” dedi. “Sen çok zalimce ve katı hareket ediyorsun.”

“Hayır,” dedim. “Verilen emre uyulmalı. O adeta kanına işlemeli. kinci bir alışkanlıkları yerine geçmeli.”

O sıra klamkulov bunu kabullenmiyordu. Şimdiyse pek çok çarpışmaya katılıp, acısını hissettikten sonra: “Hakkın var Aksakal,” sözleri ilk sözleri oluyordu. Ben de ona kimi şeyler açıklamalıydım. Onun da hakkının olduğu yerler vardı fakat o gece bunları kendime sakladım.

(1) Akın: Halk ozanı, müzisyen.

Derken akşam karanlığı bastırdı. Gaz lambasını yaktık. Sinçenko; karartma gereği pencereyi iyice kapattı. Böylece masada ve ışığın cılızlığında daha içtenlikli toplanmış gibiydik. Birer kadeh rakı içtik. Ardından bir kadeh daha.

Rakıyı tatmak bile istemeyen Varya'yı bardağına çay doldururken iğneledim.

‘İslamkulov sana bir sorum var. Bu kız onu taburuma alayım diye yalvarıyor. Ben de kadının yeri birlik değil düşüncesindeyim. Galiba, çağımızın liderleri de benimle aynı fikirde. Sen ne düşünüyorsun?"

İslamkulov yanıtladı:

“Bence iç savaşı dikkate almıyorsun, bu büyük savaşın çok şeyini farklılaştırıyor. Önceleri düşünülmesi bile gereksiz şeyler artık gerçek haline geliyor.”

Kapı tekrar açıldı ve tabur nöbetçi subayı teğmen Timoşin geldi. Gençlik çağından henüz çıkmış bu çocuk, iyi yürekli ve sıkılgan biriydi. Utangaççа başı bize çevrili, konuşuyordu:

‘İzin verirseniz bir şey açıklamak istiyorum. Evin birinde pen-:ereler iyi kamufle edilmemiş, düzeltmelerini istediğimde bana Küstah’ dediler."

“Kim diyen?"

“Gençten bir kadın. .. Ben de bir şey diyemiyorum."

“Bir şey diyemiyor musun? Bakıcı mı istiyorsun?”

Timoşin başını eğdi.

“Yanına i ki asker al,"diye emrettim. “O kadını alıp buraya ge-Evde kimi bulursan al getir. Anladın mı?"

“Başüstüne Yoldaş Kombat.”

Biz çay içmeye devam ettik. Kadının yeri tartışmamızı unu-:..;p farklı konulara daldık.

Çeyrek saat sonra Timoşin, dudağı boyalı, güzelce bir kadını içeri getirdi.

“Güzelim sen gelen emirlere niye uymuyorsun, üstelik komu-:an ı da incitiyorsun?”

Gürültü çıkarmaya yeltendi.

“Güzelim de ne demek? Nasıl konuşma tarzı bu?"

“Oho amma da cesur... Timoşin. Yanında binleri var mıydı?

Biraz gecikerek yanıtladı:

“Vardı Yoldaş Kombat."

“Kim?"

Teğmen huzursuzdu. Galiba iyi yürekliliği tekrar harekete geçmiş, herkesin arasında isim vermeye korkar olmuştu. Sustu...

“Onu da getirdin mi?" diye sordum.

“Evet. Dışarda Yoldaş Kombat."

“Al buraya. Güzelim, şimdi de senin koruyucunu görelim bakalım."

Biraz sonra karşımıza çıkarılan kim olsun istersiniz... Bölük komutanı Efim Efimoviç Filimov. Asık yüzüyle girdi. Rüzgardan çatlamış yanakları sürekli kırmızıydı.

Şimdi de ensesine dek kızarmıştı. Onun için uygunsuz bir zamanda da olsa bir asker gibi hareket edebildi. Topuklarını birbirine vurup sıkı bir selam çaktı.

Masadan bir kahkaha yükseldi. Yarım başla çok yakın zamanlarda Efim Efimoviç'in övgüler yaptığı Varya'yı izledim. Varya elini ağzını götürdü. Gülümsemesini gizlemeye uğraşıyordu.

Filimov'un yanak kasları gerilip seyirmeye başladı. Artık onu cezalı sayıp "Artık git" diyebilirdim. Hayır, hayır sıkıdüzenin gevşemesine izin vermem.

Makyajlı kadın hâlâ cesaretle mızıldamaya devam ediyordu.

Sertçe ona yönelip:

"Siz cephe bölgesinin düzenine zarar veriyorsunuz. Garnizon nöbetçisine de karşı çıkmışsınız. Hazırlanmanız için iki saatiniz var. İki saat sonra bu köyden gitmiş olacaksınız."

Baştan karşı çıkmaya yeltendi.

"Susunuz," diye haykırdım. "Filimov!"

"Buyrun Yoldaş Kombat."

"Kadına Golubsovo köyüne dek eşlik edip oraya bırakacaksınız. Emrimin yerine getirilince de bana haber verin."

Filimov kaşlarını biraz daha çattı fakat yanıtı tam askerceydi:

“Başüstüne."

“Gidelim."

Sesi yüksek perdedendi. Kadın konuşmadı.

Onlar gidince oda sessizleşti. Tolstunov ve Bozjanov galiba kimi suçlarını anımsayıp gözlerini tabaklarına indirmişti. İslamkulov misafirce bir tavırla işimize karışmadı. En sonunda Tolstunov başını kaldırıp gülümseyerek Varya’ya yöneldi:

“Zaovrajina acaba bunlara rağmen, bu zalim komutanın emrine katılmak ister misin?”

Varya, kısa fakat basit bir yanıtla:

“Evet,” dedi.

“Olmaz Varya,” dedim. “Tabura kadın girmeyecek. Bundan artık söz etmeyelim.”

Kararım buydu. Özlü ve katı. Kılıçla biçilmişcesine.

Kadınlara ilişkin masallarım yetti galiba yazar dostum. Aslında dinlencelerde buna izin verilir. Fakat taburun dinlencesi bu büyük savaşta bir sigara içimlikti.

PANFİLOV'UN BİR ÖĞLEN MİSAFİRLİĞİMİZE GELİŞİ Gece vakti beni Panfilov aradı.

“Merhaba Yoldaş Momiş-Uli, nasılsınız? Hayatınız nasıl gidiyor?”

“Teşekkürler ederim Yoldaş General. Tüzük gereği sakin bir hayat sürüyoruz."

“Şimdi nelerle uğraşıyorsunuz?”

“Defterimi kontrol ediyor ve kırni yerlerini düzeltiyorum Yoldaş General. Verdiğiniz görevi tamamlamaya uğraşıyorum.” “Tamamlıyor musunuz? Başardınız mı? Epey sevindim Yoldaş Momiş-Uli... Yarın öğlen size geliyorum... Bana sözünüz akımızda değil mi?”

“Hangi sözüm Yoldaş General?”

“Etli pilav hazırlamak... Sizde bunu güzel hazırlayabilecek adam var sanırım."

“Evet var.”

General'in bu ilgisine içimden şaşıp yanıt verdim:

“Politik yöneticimiz Bozjanov. O, yemek pişirmekten hoşlanıyor. Ulusal yemeklerimiz konusunda yetkin.”

“Görürüz bakalım. .. O halde beni yarın öğle yemeğine bekleyin Yoldaş Momiş-Uli.”

Telefon konuşmamız böyle noktalandı. General benimle çok iyi dostummuş gibi konuşmuştu: “Nasılsınız, ne yapıyorsunuz? Öğlene bekleyin beni...” Yıllanmış bir sigara içicisi gibi kısık çıkan sesinde en küçük bir emir havası taşımıyordu.

Gece ansızın uyandım. Tolstunov düzenli bir sesle uyurken, Rahimov belirsiz bir biçimde soluk alıyordu. Dışarıda ses yoktu. Savaşa ilişkin çıt bile çıkmıyordu. Aklımda aniden “Başardınız mı?" sorusu uç verdi. General'in bunu sormaktaki niyeti neydi? Ne söylemek istemişti?

General saptanan vakitten daha erken geldi.

Kızağının kapıda duruşunu odamda çalışırken fark ettim. Başında kalpağı, üzerinde uzun kaputu ile Panfilov donmuş ve üzeri karla kaplanmış yere usulca atladı. Çabucak üstüme çekidüzen verip onu dışarda; basamaklarda karşıladım.

“Yoldaş General Talgar Alayı'nın Birinci Taburu; Şimdi tümen ihtiyatıyız."

‘İlerleyelim, ilerleyelim," diye konuşmamı böldü. “Yaz mevsimi değil üşüyeceksiniz."

Sundurmaya girince mutfak yerine kullandığımız oda kapısını sonuna dek açtı. Tam o anda Bozjanov belinde çok da temiz olmayan önlüğüyle fırından bir tencere çıkarmıştı. Tabur aşçısı yaşlı Vahitov da kontrol ediyordu. Dinlence boyunca Bozjanov biraz kilo almıştı. Fırın ateşinin ışıttığı yüzü parlaktı. Hemen bizi fark edince afalladı. Çabucak elindekini kenara bıraktı; önlüğü çıkarıp attı ve önümüzde esas duruşunu aldı.

General:

“Merhaba Yoldaş Bozjanov,” dedi. “Yemek pişirmedeki ustalığınıza bakacağız. IJstelik rica ediyorum siz de bize katılın."

Panfilov kapaktan tüten buharı izleyip kokusunu içine çekti.

“Kokusu güzel... Çokça pişirdiniz mi bari?"

Bozjanov keyifle yanıtladı:

“Epey Yoldaş General, artar bile. Fakat bir saat daha zaman gerekli."

Panfilov cep saatini çıkarıp göz attı ve saatin camını okşadı:

‘İki saat de olabilir," dedi. “Yoldaş Momiş-Uli bu zamanı bölük komutanlarıyla konuşmak için ayırdım."

“Başüstüne. Şimdi getiririm onları."

Hemen, bizim sakin ve dikkat çekmeyen tabur karargâh komutanına seslenmek için geri döndüm. Fakat o artık yanımızday-dı.

“Rahimov bölüklere bak ve komutanlarını çağır."

Panfilov söze girdi:

“Hayır şunu yapalım,” dedi. “Yoldaş Rahimov kızağımı alın ve bölük komutanlarını siz alıp getirin."

Rahimov usulca çıktı.

“Onlar gelinceye dek sizinle çalışalım Yoldaş Momiş-Uli. Çalışma masanız nerde?”

Generali odaya götürdüm. Jstünü çıkardı. Omuzundaki kayışı açtı ve epey kamburlaşıp masaya sokuldu. Masada çarpışmaları kaydettiğim defterim, oldukça örselenmiş taarruz ve savunmalarımı belirten harita vardı. Panfilov onlara merakla baktı. Esmer ve buruşuk eli kırmızı ciltli tüzüğe uzandı. Bir an onu açacak gibi yaptı fakat vazgeçti. Bir *Kazbek* pakedi açıp, sigara aldı bana da verdi. Cebini arayıp çakmağını aldı. Birkaç kez çak-tıysa da fitil ateşlenmedi. Kibrit için acele ettim. Panfilov sigara içmeye başladı. Bir an elindeki çakmağa usançla baktı ve cebine attı.

“Oturun Yoldaş Momiş-Uli. Yanıma oturun."

Harita çantasından kendi haritasını çıkardı. Haritada tümenin Volokolamsk savunmasının ana savaş hattı çiziliydi. Haritadaki çizgiler iki hafta önce alınan kentin birkaç sokağıyla kesişiyordu. Çizginin çevrelediği yerler, istasyon yanında uzayan sokaklar, birbiriyle aralı köyler, kasabalar, kahverengi ile işaretlenmiş tepeler, yeşil adalar olarak ormanlar, kavisli köy yolları, ufak göller, düzlükler, dereler ve en son Moskova'ya uzanan Volokolamsk şosesi.. Burayı başka savaşlar bekliyordu. Bizim k'rmızı savunma hattımız düzensizdi. Sağda solda yolsuz yerlerd ■ aralar vardı. Bu boşlukların ateşle örtüleceğini biliyordum. Topluların konuşlandığı yerler kırmızı çatılar olarak belirtiliyordu. Moskova için verilecek savaşı kafamdan geçirince, on gün önce generalin haritasını ilk gördüğümdeki gibi kalbim sıkıştı. Ön hattın arkasında, topçu siperlerinden ve tümen komuta noktasından sonra sadece taburumun siperleri belirtilmişti.

Dikkatimi verince haritada arkasında yer aldığımız Rojdesto-vono köyünden değişik yönlerden cepheye uzanan kurşunkalemle işaretli çizgiler çizildiğini fark ettim.

Panfilov gözümün iliştiği yeri görünce:

“Burada sizin göreviniz başlayacak Yoldaş Momiş-Uli.”

General çepeçevre açılan çizgilerden tek tek parmağını geçiriyordu.

“Taburunuz benim biricik yedeğim. Düşmanın saldırı yönünü bilmiyoruz. Her açığı kapatma durumunda olmalıyız. İşte size beş farklı yön. Bunları haritanıza aktarın.”

Daha hiç kullanmadığım ve savaşlarda örselenmemiş başka bir harita çıkardım. Panfilov kalemiyle bu beş yönün bitiş noktasını işaretledi. Bunu işaretlerken de, düşmanın saldırı yönlerini belirterek sonucu ne olur diye düşündüklerini söylüyordu. Sürekli şakacılığı kalmamıştı. Tamamen gerçekçiydi.

“Tüm yolları araştırmalıyız. Buna ilişkin düşünce geliştirin. Anladınız mı?”

“Zorlandığınız bir sorun var mı? Buna yanıt ararken kendinizi düşmanın yerinde düşünün."

Kendimi düşman komutanının yerinde düşünüp tüm stratiji-leri uygulamaya koyuldum. General enerjimi bir noktaya odaklayıp farklı bir yönden bir gösteri saldırısında bulundu ve az sonra Panfilov'un ihtiyatını da buraya alarak ağırlık merkezi ve artık kesilmeyerek bana Moskova yolunu açacak Volokolamsk şosesine yüklendim.

Panfilov ben konuşurken başını sallıyordu. Galiba bu ihtimalleri pek çok kere kafasından geçirmişti.

“Evet, öyle” diye mırıldandı. “Aniden, zekice.. Eh arkadaş... Bunu bilmen suçlanma nedenin... Bay komutan emredin bakalım askerlerinize, başkalarının

dalamayacağı ormanlara dalsınlar. Böylesi bir hazırlığınız var mı? Kışlık giysilere sahip misiniz? Baskın savaşı sözü verdiğiniz askerleriniz için her çeşit fırsatı hazırladınız mı? Sobadan ve sıcak evlerden uzaklaşmaya askerleriniz hazır mı? Bu emri vermek için cesaretiniz var mı? Bu söz ettiklerinizi gerçekleştirmeye hazır mısınız?"

Alman komutanıymışım gibi yanıt vermek durumundaydım.

“Hayır buna ilişkin kesin kararım yok.”

“Önemi yok,” Panfilov alay içeren bir sesle beni teselli etti. “Bay düşman vakti gelince buna da hazırlanırsınız...”

Ve bana, ben olarak seslenerek:

“Savaş tüm gerçekleriyle kabullenmeli Yoldaş Momiş-Uli. Düşmanı düşman haliyle görmeli. Bunlar küstah bir eşkiya ordusu. Rahata batarak savaşmayı kanıksamışlar. Talancılığı, ele geçirdiklerini evlerine yığmayı huy edinmişler. Elbette, onlar farklı biçimde savaşmaya da kalkışacak."

Dedi ve yine beni düşman komutanı yerine koyup sordu:

“Fakat şimdi... Emredin bakalım. Güçlerinizi kullanın ve benden söz edin.”

Düşmanın yerine davranmaya başladım. Panfilov da davranışlarımı eleştirmeye başlamıştı.

Ansızın durup dışarıya kulak kabarttı. Uzakta bir yerlerde toplar gümbürdüyordu.

‘İşitiyor musunuz? Alman, topçumuzu dövmeye uğraşıyor. Belki de farklı ulaşım yolu açmayı deniyor. Eğer dinleyebilirsek...”

Cephe tarafından başka atış sesleri geldi.

Panfilov tekrarladı:

“Eğer özenle dinleyebilirsek..."

Ansızın çevik bir tavırla bana yöneldi ve gözlerimin içine baktı.

“Çekinmeksizin söyleyin; dilinizin ucuna acaba Volokolamsk sorusu geldi mi?"

Sezmişti. Açıklamalıydı. Taburum, Panfilov'un ihtiyat kuvveti oradan çekilmek zorunda kalmamış mıydı? Bunu açıklamalıydı.

“Eğer dediklerim doğruysa bu halde sizin generali orada nasıl da kandırdılar değil mi?”

Merakla yanıt bekliyordu.

“Cepheyi parçalamışlardı Yoldaş General.”

“Evet cephe hattını. Bunu sizinle karşılıklı konuşmuştuk galiba. Hat uyutmasın sizi. Eski hat taktiğinden gerçekten kopmalı-yız. Yalnızca benim değil sizin de Yoldaş Momiş-Uli. Anlaştık mı?”

Tekrar haritaya baktı. Elini askeri tarzda epey kısa kesilmiş saçlarına attı ve ensesini kaşıdı.

“Her şey mümkün. Tek yedek taburumuz beş taburca korunması gereken yeri koruyor. Yönetmeliklerde bu konu yok.” Kırmızı yönetmeliği alıp karıştırdı.

“Bulamayız Yoldaş Momiş-Uli... Burada savaş en gerçek haliyle yazılmamış, demek... Eh iyi şeydir.”

Panfilov sade çizgilerle düzlüğü işaretlerken yüksek tonla ekledi:

“Düşman imhasında hedefe varamayan değil, sorumluluğunun korkusuyla atıl kalan ve elindeki bütün gücü gereken yer ve zamanda kullanamayan cezayı hak eder...”

Düşündü ve bu defa kendisinden söz etti:

“Zamanı gelince Almanlar da bizim burada uyguladığımız çekilme savaşlarını deneyecek... Fakat burda...” Panfilov düzlükten birkaç çizgi daha geçirdi. “Bunu Nazi komutanları başaramayacak. Ukalalar bunu başaramaz. Karar alma önceliğini elinde bulundurmaktansa hareketsiz kalmak daha doğru... Onlar bunu başaramaz... Biz ise...”

Dışardan nal sesleri geldi. Galiba generalin kızağıydı. Panfilov pencereye bakıp sözünü bitirdi:

“... Bizim için ise karar alma önceliğimiz hükümsüz. Bizim için öncelik...” Sözcük ararken parmaklarını havada çeviriyordu. “O bir. .. Eh, siz beni anlıyorsunuz.”

Rahimov odaya girip bölük komutanlarının hazır olduğunu bildirdi.

“Çok iyi çağırın onları buraya.” Ayağa kalkıp odaya göz attı. Tümüne yetecek iskemle var mı Yoldaş Rahimov?”

Acelesizce haritasını toplayıp çantasına yerleştirdi. Masada Panfilov'un çizdiği kendi haritam kaldı.

Üç teğmen peş peşe içeri girdi ve generalin önünde dimdik durdu. Brudni'nin enerjik sesi duyuldu:

“Yoldaş General, emriniz üzere geldim. Bölük komutanı Brudni."

Ufak tefek Brudni'nin diğerlerinden daha rahat bir havası vardı. Sonra Zaev kendini tanıttı. Köşeli yüzünün çökük yanakları yeni tıraşlanmışcasına parlıyordu. Saçları sıfır numaraya vurulmuştu. Daha önceleri aldırışsız kaldığı gömlek yakası tertemizdi. Sıra Filimov’daydı. Omuzları gerili, göğsü şişik, bildik sözcükleri :ekrarladı. Konuştuğunda güçlü boynundaki bir damar şişiyordu.

Bu arada Rahimov odanın iskemlelerini tamamladı.

Panfilov:

“Arkadaşlar tümünüzü tanıyorum," dedi. “Siz de beni tanıyorsunuz. Oturun da şöyle birer sigara yakalım."

Kazbek paketini çıkardı, bense kibrit çakmaya acele ettim. Tümü birer sigara yaktı. Fakat odada heyecanın eksilmediğinin •arkındaydım. Panfilov cebinden çakmağını çıkardı.

“Bunu Alma-Atı'da hediye ettiler. Fakat niyedir bilmem naz . apıyor... Atsam hoş olmayacak. Haydi siz bir inceleyin Yoldaş Zaev galiba elinizden böylesi işler geliyordu."

Zaev ışıl ışıl görünen çakmağı aldı ve çarkını döndürdü, beyaz kıvılcımlar parladı fakat tutuşmadı. Kaba parmak bir kez da--a uğraştı, olmadı.

Zaev:

‘Doğrusu ben genellikle, politik yönetici Bozjanov'la çalışınım," diye mırıldandı.

Panfilov çabucak atıldı:

“Elbette, ya. Bozjanov nerede? Siz onu karargâhta görevlendirmediniz mi Momiş-Uli?"

“Bana yardımcı oluyor," diye yanıtladım.

“Sadece mutfak görevinde değil, öyle mi?"

Generalin şakası tümünün gülmesine yol açtı. Bağırdım:

“Bozjanov generalin yanına."

Panfilov afallamışcasına etrafına baktı ve ortaya sordu:

“Niye bu denli katı bu? Zavallıcık orada korkudan bayılmasın?"

Bu yeni şaka var olan gerginliği biraz daha giderdi.

Bozjanov koşup içeri girdi ve esas duruşunu aldı. Dimdik başına, kara, az kıvırcık saçlarına baktım. Ve yine her seferindeki gibi “ok," diye aklımdan geçirdim.

General:

“Yoldaş Bozjanov burada galiba yardımınız gerekiyor," dedi.

Başıyla, kemikli ellerinin içinde çakmağı tutan Zaev'i işaret etti.

“Ne oluyor Zaev yapamıyor musun?"

“Ateşlemiyor."

Bozjanov öylesine bir göz attı.

“Hele biraz ver."

Zaev biraz onu elinde evirip çevirdi ve çarkı usulca döndürdü. Fitil ateşlendi.

Bozjanov açıkladı:

“Oldukça basit Yoldaş General. Benzin biraz ağırlaşmış. Havanın soğukluğu yüzünden. Fitil de kirli. Elde biraz ısıtmak gerek.”

Belli belirsiz bir sevinç kaba çizgilerini güzelleştiriyordu.

“Sorun yalnızca bu mu?"

Deyip eline alarak yaktı. Söndürdü. Tekrar yaktı.

‘İşe yarayacak... İşe yarayacak." Keyifle konuşuyordu. “Teşekkür ederim oğlum. Elimde tutup biraz ısıtmam gerektiğini söylüyorsunuz. Mginç çok ilginç..."

Panfilov sonra sorularına başladı:

“Askerin giysisi sağlam mı? Çizmeleri tamamlandı mı? Banyo yapıp rahat dinlenebiliyorlar mı? Yemeklerden şikâyet var mı?"

Komutanlar yanıtlıyordu.

“Şimdi arkadaşlar,” dedi Panfilov. “Haritaya biraz daha sokulun. Şimdi geleceğimizden söz edeceğiz. Görüyor

musunuz? tümen cephesini...”

Kurşunkaleminin bir-iki devinimiyle alay bölgelerini çizdi. Ve az önce bana söz ettiği fikirlerini açıklamaya başladı.

“Düşman saldırı hazırlığında. Tümen cephesinin bir yerlerinden şoseye çıkabilmek için genel bir saldırı başlatacaktır.” Panfilov kaleminin küt ucunu Moskova’ya doğru uzanan çizgide gezdirdi. ‘İkinci savunma mevziimiz de bulunmuyor. Sadece siz tümen yedeği olarak geride ikinci cephesiniz. Size düşen ne olacak? Almanlar hücumunu kesecek ve çekilen birliklerimiz başka bir hat kuruncaya dek onları oyalayacaksınız.”

Tekrar haritaya döndü ve kalemi yine herekete başladı.

‘İşte düşmanın hücum yönleri; şoseye çıkan yollar. Düşman yarma başlatacağında, ben sizi öne çıkaracağım. Fakat bunun yer ve zamanını şimdi bilemem. Bu beş yönden biri olacak. Bu yüzden ben size düşmanın beklenen beş hücüm yönünü işaretledim."

Şimdi de benim bildiklerimden söz ediyordu. Fakat yeni detaylarla anlattıklarını belirginleştiriyor, görevi açıkça ortaya koyuyordu. Bütün bunların ön çalışmasını yaparak hazırlanmıştı. O, deneyimlerinden çıkardığı ve en yetkili insanlar olarak gerçekleştireceğimiz taktik harekâtımızı bölük komutanlarına da kavratma niyetindeydi.

Alıştığı için sordu:

“Beni anladınız mı?”

Odadakilere baktı ve onu dikkatle dinlediklerini gördü.

“Arkadaşlar, şimdi düşmanın olası birinci hücum yönünü inceleyelim."

Hk yol tümenin sağ tarafından Avdotino köyüne doğruydu.

“Yoldaş Filimov, tabur sizin komutanızda."

Filimov ayağa kalktı.

“Size cephe belirtildi. Avdotino köyü. Köprü, tepe. Yola düşün ve bölükleri yerleştirin."

Filimov “Başüstüne," diye kısaca yanıtladı.

Özenerek taranmış sarı saçlarının altındaki alnında iki-üç derin buruşuk seçildi. O çok yerinde olarak öncüler yolladı, taburu diziledi, bölükleri savunma bölgesine aldı... Ve zorlanıp kekeledi...

“Çevre savunması mı?" diye sorup ipucu bulmaya uğraştı.

“Evet, her taraftan korunmanız gerekli. Ben size hiçbir biçimde destek bulamam." Filimov generalin gösterdiği bölgede savunma çemberini gösterdi. Panfilov düzeltti:

"Savunma mevzilerinde değil, direnç noktaları halinde düzenlenmeliydiniz."

“Yoldaş Brudni, şimdi siz deneyin."

Brudni hemen generalin düşüncesini sezdi. Bölükleri yerleştirdi ve arazinin yapısından faydalandı. Bölükleri birbirlerinden bir buçuk iki kilometrelik mesafelerle yerleştirdi.

Panfilov bu biçimi onayladı ve bölükler arasındaki uzaklığın önemsizliğini tekrarladı. Aralarda yol bulunmaması nedeniyle Alman motorlu birliklerinin geçemeyeceğini yeniden belirtti.

“Düşman genel hücuma kalktığı için artık yön değiştiremez. Bu halde o sizi bir ikinci cepheymişcesine karşısında görecek. Geriye dolaşması zor. Yol açmak zorunda.... Yoldaş Zaev, tabur komutasının yerini neresi olarak saptayacaksınız?"

Zaev biraz düşünerek yanıtladı:

“Köye."

“Niçin köye de, tepeye değil? Orası daha emniyette değil mi? Köy düşman saldırısında en önemli hedef haline gelmeyecek mi?”

“Karargâhın yeri de tam orada."

“Evet, evet oğlum.”

Zaev bu tatlı seslenişi ikinci kere duyuyordu. Panfilov'un

kendisi karargâh için cepheye her zaman en yakın noktayı seçer, bununla askere tahammül gücü sağlardı.

"Peki taburun yönetimi? Bölüklerin komutasını nasıl sağlayacaksınız Yoldaş Zaev?"

"Telefonla."

"Telefon hatları imha edilir."

"O halde habercilerle."

"Fakat aranıza düşman sokulu olacak o zamanlarda. Burada her tarafta Almanlar olacak." Panfilov parmağıyla haritayı işaret etti. "E, nasıl yapacaksınız?"

Zaev suskundu.

"Kim yanıtlayacak?

Kimsede ses yoktu. General bana göz attı, fakat benim de yanıtlayacak halim yoktu. Taburda telsiz bulunmuyordu. Gerçekten nasıl yöneteceğiz?

General tekrar bizi gözden geçirdi. Rahimov elindeki kâğıda çabucak bir şeyler yazıyordu.

"Yoldaş Rahimov ne yazıyorsunuz? Oturun rica ederim oturun."

“Taslak, Yoldaş General. Şu düşmanın beş hücum yönünü."

“Gösterin bakayım.”

“Şimdilik sadece işaretli.”

Panfilov kâğıdı alıp ilgiyle baktı ve beğeniyle konuştu:

“Eliniz çabuk; uçak gibisiniz doğrusu.” Taslağa bir kez daha baktı... “Yoldaş Rahimov niçin beş hücum yönümüz var?"

Panfilov’un sabırsızlığı artıyordu. Rahimov yanıtladı:

“Düşman cepheyi bir tarafından yarıp bu yollardan birinde yürüyecektir, bizler de onun önüne dikilmeliyiz.”

“Evet.”

Panfilov memnundu.

“Evet arkadaşlar, tek bir bağlantınız yoksa bölüklerin yöneltilmesi ve idaresi nasıl olacak?" Biraz oyalandı. “Bunlara rağmen yönetim sağlanacak. Ve nasıl biliyor musunuz? Görevi açık ve tam olarak kavramakla. Görevi anlıyor musunuz?”

Sanki komutanlardan biri konuşmasına devam edecekmiş gibi bir an tekrar duraksadı:

Filimov:

“Görev gayet açık,” dedi.

Yanılmıyorsam Panfilov iddialı sözlerden hoşlanmazdı fakat bu kezinde onayladı.

“Evet galiba burada bu söz uygun... Nasıl davranman gerektiğini bilirsen yönetim sorunu da kendiliğinden çözümlenir. Eğer görevin içeriğini bilirseniz farklı gruplar halinde de savaşabilirsiniz. Telefon olmayabilir, bağlantı sağlanamayabilir, savaşın idaresi yine de sağlanacaktır... Beni anladınız mı arkadaşlar?"

Panfilov farklı sorular sorarak tasarlamaya devam etti. Makinelileri, topları ne yana yerleştirelim? Durup durup göreve yöneliyordu: Yol düşmana ve onun motorize güçlerine kapalı olmalıydı. Onun şoseye ayak basmasına asla seyirci kalınmamalıydı. Bana sordu:

“Tanksavar birliği kuruldu mu?”

“Hayır Yoldaş General."

“Hım. Kurmalısınız. Bunu kim üstlenebilir?”

Zaev, “Ben," Brudni “Ben,” diye haykırdı.

“Ben,” albenili gülümsemesiyle Bozjanov söz aldı.

“Ben," hafif sesi ve acelesizliğiyle Filimov konuştu.

Tümü de -herkes kendisine has bir biçimde “Ben,” demişti. Onları hayranlık duyarak izliyordum.

“Hayır arkadaşlar. Sizi bırakmıyorum,” dedi Panfilov. “Bölük komutanlığı zordur. Tanka bombayla karşı koymaktan daha kolay değildir. Sonra siz Yoldaş Bozjanov tabur komutanının size ihtiyacı var. Bunu biraz daha düşüneceğim. Belki size bir fırsatını yakalayarak yardımcı olabilirim. Size gelince arkadaşlar, askerlerinizi tanklara karşı savaşmaya alıştırınız.”

Sonra herkese sigara ikramında bulundu. Çakmağını cebinden çıkarıp biraz avucunda tuttu. Parmağının bir hareketi... Fitil yandı. Gülümsedi ve herkesin sigarasını yaktı.

“Niye öyle?” diye sordu. “Zorlu şeylerden söz ediyoruz." Pan-filov haritaya göz attı, kalemle çizilmiş, belki de yarın veya ertesi gün yaşanacakları düşündü. “Zorlu şeylerden söz ediyoruz,” diye tekrarladı. Fakat içimiz hafif. Niçin?”

Hiçbiri bizim kamburlaşmış fakat korkusuz generalimizin sözünü bölmek istemiyordu.

“Çünkü size inancım var arkadaşlar. Her birinize tek tek inanıyorum, Siz de bana. Bakın bir sorun var. Ölmek o kadar zor değil... Fakat yaşamalıyız.”

Yerinden kalkıp bıyıklarını elledi. Bölük komutanları da ayağa kalktı. Panfilov gitmelerine izin verdi. Çıkarken tümüyle tokalaştı.

Onlarla sundurmaya dek çıktım.

Zaev kalpağını indirirken:

“Öncü biri,” dedi.

Panfilov'a uygun bulduğu bu tanım bana uygun görünmedi. Başımı salladım. Zaev umursamadı.

Generalin kızağı bölük komutanlarını taşıdı.

"Yoldaş General, yemeğe buyrun.”

“Sevinerek. Uzun zamandır Kazak usulü etli pilav yememiştim.”

Masaya oturmadan, kapı çalındı ve Tolstunov geldi. Kaputunun omuzlarına ve kürk kalpağına yığılan kar oda ısısında çabucak eridi. Kıdemli politik yönetici Generale selam verdi.

Panfilov; "Çıkarın üstünüzü Yoldaş Tolstunov,” dedi. Ve ilgilendi. “Nerelerdeydiniz? Nelerle uğraşıyordunuz?”

"Kolhozcularla toplanıp, konuştum Yoldaş General.”

“Anlatın, anlatın neler görüştünüz?”

Tolstunov anlatmaya koyuldu.

Bozjanov sabredemeyip rica etti.

"Yemek soğuyor Yoldaş General."

Nihayet masaya yerleştik. Elinde matara olan Bozjanov herkese yarımşar bardak votka doldurmaya girişti. O sıralar artık adam başına yüz gram votka dağıtılmaya başlanmıştı.

Yüzündeki her kırışığı gülüyormuş gibi bir izlenim oluşturan aşçımız Vahitov üstünde nar gibi kızarmış etler olan, havuçla süslü, mis gibi bir yağla demlediği pilav dolu tepsiyi getirdi. Masaya tabaklar-kaşıklar dizilmişti. Tolstunov eline bir kaşık aldı:

'İzin verirseniz Yoldaş General, tabağınıza doldurayım."

Panfilov bir kaşık aldı. Biraz yemeği damağında tuttu ve yağlanan dudaklarını şapırdattı ve bağırırcasına:

"Çok nefis... Ne kadar da lezzetli."

Yemek sonrası semaveri getirdiler. Tümü sigara yaktı. Panfilov savaş güncelerimi karıştırmaya koyuldu.

"Durumunuz zorluymuş," diye mırıldandı. "Son askerinize de kahraman demeli Yoldaş Momiş-Uli. Değil mi?"

"Evet, böylesi bir kuşak yetiştirip ölmek daha güzel... Fakat daha yaşayacağız ve Alman'ı Moskova önlerinden kovacağız. O zaman arkadaşlar, beni tekrar, etli pilav yemeğe davet etmeyi unutmayın."

Bir bardak çay daha içip gitmeye davrandı. Yola düşmeden önce tekrar görevden bahsetti:

“Yarın Yoldaş Momiş-Uli, sabahleyin yolları araştırmaya başlayınız. Bölük komutanları görev yerlerine gidip baksın. Adımlarla ölçü alsınlar... Hatta birer takım götürsünler yanlarında,” deyip biraz düşündü.

“Yoo sabaha olmasın. Hkin alarm verilme durumundaki yerinizi bir görün. Askerlerin cephanelerini kontrol edin. Silahlar sağlam mı? Donanımları eksiksiz mi? Şimdi eksikleri giderme ve bakım zamanı.”

Emirleri yine pratikti. O askerliğin en ufak detaylarını bile düşünürdü. “Başüstüne” deyişimi duyunca da kaputunu giyerek vedalaştı.

Generali uğurladık. Bozjanov uzunca bir zaman, kızağın gözden uzaklaşmasını izledi.

KUSURSUZ TIRAŞIN GİZEMİ

Görevi birkaç günde yerine getirdik. Takımlar beş yönde de yürüdü. Yol adımlanarak ölçüldü. Hesaplarla yüklü bir taslak oluşturduk. Toplanmak, ilerlemek ve yayılmak için ne kadar zamanın gerektiğini saptadık.

Soğuk fakat sessiz bir sabahın gün doğumunda taslağımızı tümene götürmek için lisanka’ya atladım.

Köy yolunda atın ayakları donmuş karı çatırtılarla çiğniyordu.

Panfilov'un karargâhının olduğu Şişkino köyüne geldiğimde bana, generalin raporumu kendisine benim vermemi istediğini bildirdiler. Generalin kaldığı eve yürüdüm.

Beyaz gömlekli ihtiyar bir asker, tümen komutanını tıraş ediyordu.

Panfilov:

"Giriniz, şimdi biter," dedi. "Yoldaş Zayçenko elinizi çabuk tutun."

"Makineyle sadece ensenizi alayım... Arkadan görünüşünüzü biraz gençleştireyim."

"Hayır bir dahaki sefere."

Berber az izin verin gibi bir sesle mırıldanıyordu. Sahiden Panfilov'un esmerleşmiş ensesi kırlaşmış kıllarla kaplıydı. Bana öyle geliyordu ki, bu duraklayışımızın ilk günlerinde onu tertemiz tıraşıyla görmüştüm. Evet dinlenişimizin üstünden iki haftadan fazla zaman geçmişti.

Berber hışırtılı seslerle General'in yanaklarındaki sabunları temizliyordu. Ağız çevresindeki derin kırışıklıklar ortaya çıktı. Keskin ve çıkık çenesi köpükten

yavaşça temizleniyordu. Berberin bir hareketiyle çene çukuru belirdi.

Berber:

“Sizi hangi gün şöyle gerçekten tıraş edebileceğim?" diye sordu.

“Size söz. Gvardeyska”: olduğumda size kendimi dilediğinizce bırakacağım."

(1) Kahramanlık ve üstünbaşarı gösteren birliklere özel bir unvan.

Panfilov'un bir esprisiydi bu. Fakat özlemini belirtiyordu. Kızıl Ordu’nun üstün tümenlerinden bazıları bu yakınlarda "Gvardeys-ka” unvanına değer görülmüştü.

Panfilov:

“Sizin de bana sözünüz olsun,” diye ekledi. “O gün geldiğinde, siz de beni tıraş etmeden bırakmıyacaksınız. kterse deprem olsun.”

Panfilov gözlerini zekice kıstı. Zamanın birinde Volokolamsk'a Almanlar girerken, düşman tümen karargâhına ilerlerken berberin kaçtığından söz ettiğini anımsadım.

Panfilov bana anlatmaya koyuldu:

“Durumumuz şuydu Yoldaş Momiş-Uli: Karargâhtakileri ya-tıştırmalıydım. Tıraş olmayı kararlaştırdım, berberi çağırttım. Ansızın sokaktan gürültüler ve atış sesleri geldi... Berber usturayı, fırçayı fırlattı ve pır... Her neyse orada üç saat direndik.”

Sonra berbere baktı:

“Ve Yoldaş Zayçenko adınızı aklamalısınız.""’

Berber utanmış bir halde usturasını indirdi:

“Yoldaş General siz gene adıma dek geldiniz."

“Hayır yanlış anladınız. Ben adınızı aklayalım dedim. Aslında tavşan erkek kalbi taşır. Yoldaş Momiş-Uli, biliyor musunuz çöl tavşanı kartalın saldırısına karşı çıkar.”

“Evet ben çöl kişisiyimdir. Biliyorum bunu.”

“Görüyorsunuz ya palavra değil. Bana şöyle söz etmişlerdi. Kartal, havadan tavşanı gördüğünde gözleriyle dalacağı tarafı kararlaştırır ve tavşanın üstüne dalarmış. Eğer o anda tavşan kaçmaya yeltenirse süzülür ve onu yakalarmış. Fakat çöl tavşanı kartalın onu fark ettiğini anlayınca durup beklermiş. Kartal da gözleriyle nişan alır, bir taşmışcasına onun üstüne düşermiş. İşte tavşan o anı, kuşun artık yönünü değiştirmek için zamanının kalmadığı anı bekler, o

zaman kaçarmış. İşte tavşancık böyle. Ne var bunda gücenecek?"

(1) Zayçenko: Tavşancık. (Yazar burada sözcük oyununa başvuruyor).

Tıraş tamamlandı. Generalin losyon sürülmüş yanakları parıldıyordu.

Berber malzemelerini derledi. Panfilov aynada yüzünü izliyor, yeni tıraşlanmış yüzüne dokunuyordu.

“Pürüzsüz, çok iyi...” Bana döndü: “Kusursuz tıraş olmanın gizini biliyor musunuz Yoldaş Momiş-Uli? Bunun sadece keskin ustura olduğunu düşünmeyin. Ustasına soralım bakalım."

Berber öksürdü, fakat konuşmadı.

“Köpürtmek önemlidir. Bunu henüz ilk savaşta askerler belletti bana. Köpürt, daha köpürt ve tekrar köpürt.”

Berber lafa karıştı:

“Litva'da ise şöyle derler: Usta köpürtüyor, ve parmaklar okşuyor.”

“Okşuyor mu?” Panfilov gülmeye koyuldu. “Duyuyor musunuz Yoldaş Momiş-Uli? Ha...”

Gene çenesini okşadı. Yakasını ilikledi ve kalktı. Ben de kalktım.

“Bir sözcükle başarı elde ediliyor. Tıraştan önce, usturanın ilk değişinden önce yüz hazırlanıyor. Köpürt. Beni anlıyor musunuz?”

Elbette anlıyordum. Konuştuğumuz ne olursa olsun düşüncesi savaşa yöneliyordu. Düşünmek sürekli, bütün detaylarıyla savaşı düşünmek... Panfilov’un ruh halini anlatmak için başka bir kelime bulunamazdı.

Berbere yöneldi:

“Evet nasıl söz veriyor musunuz? Tamam... Teşekkür ederim. Gidebilirsiniz.”

Panfilov'la baş başa kaldık.

“Galiba siz de düzenlenmişsiniz,” dedi.

Evet ben de yeni ve belime tam gelen bir ceket giymiştim. Sürekli üzerimde görmeye alıştığından çok başkaydı.

“Bilmem siz defark ettiniz mi?” diye devam etti. “Son zamanlarda komutanlarımız kendilerine özenmeye başladı. Bu iyi haber. Evet yazıları getirdiniz mi?”

Raporu ve taslağı sundum. Açıp uzun uzun izledi.

Masada açık bir sigara paketi vardı. Elini atıp bir sigara aldı ve onu parmakları arasında döndürmeye başladı. Sonra birden irkilip bana da birini uzattı.

Ceket cebinden ışıldayan çakmağını aldı.

“Şimdi benzini de kaliteli," dedi. “Ama ara sıra gene de nazlanıyor."

Çakmağı biraz avucunda tuttu ve okumaya davam etti. Sonra yaktı. Sigara içmeye başladık.

“Son noktalarda keşifte bulundunuz mu?"

“Evet Yoldaş General."

“Kim?”

“Öncü bölük komutanları. Dört ve beşinci yöne ben de gittim."

General birkaç sorudan sonra omuzuma vurdu. Galiba memnun kalmıştı. Keyiflendi. Emrindekiler, Komutanın anadü-şüncesini anlamış, taslaklarını ona göre hazırlamışsa; bu büyük keyiftir.

“Taslağı karargâha iletmeme izin verecek misiniz,” diye sordum.

“Hayır," dedi. “Farklı hareket edeceğiz." Sonra telefon edip Tümen Harekât Başkanını istedi. Telefona çıkana

da:

“Yanıma gelin. Size örnek bir taslağın nasıl hazırlanacağını göstereceğim," dedi.

Generalin övgü biçimiydi bu. Sonra sordu:

“Tanksavar birliği kurdunuz mu?"

"Evet. Bir takım."

“Takım mı? Tamamı mı? Demek her birlikten erler seçme yoluna gitmediniz."

“Takım içindekiler birbirleriyle uyum içinde. Kendilerine güvenleri var."

“Galiba haklısınız... Komutanları kim?’

“Teğmen Şakoev."

“Şu delifişek motosikletçi mi?”

Yanıtım yalnızca “Evet”ti. Alma-Atı’da beden eğitimi enstütü-sünde eğitmen olan Şakoev at ve motosiklet yarışlarında tanınmış biriydi.

General:

“Eminim ki uygundur,” dedi. “Asker insan biraz dik başlı olmalı. Bir günlüğüne ona yardımcı olması için bir

uzman yollayacağım. Fakat sadece bir günlüğüne. Onu bekleyin Momiş-Uli.”

“Başüstüne!”

“Şimdi bakın,” dedi. “Yarın size destek gelecek. Az; yaklaşık elli asker. Tümü genç, tümü çok yeni." Panfilov kulak arkasını kaşıdı. “Bütün korkum eğitilmelerine fırsatınızın olmayacağı. Karşılanmaları iyi olsun. Bunun iyi olmasına çalışın. Taburun sıkıdüzen ve birlik duygusuna çabuk alışsınlar. Sizinle bizim anlayış ve hareketlerimiz artık ayrı Yoldaş Momiş-Uli. Anlıyor musunuz?”

Konuşmamız epey uzamıştı.

“Anladım Yoldaş General. Gitmem için izin verir misiniz?”

“Elbette, elbette gidin. fimizin de daha hayli işi var."

Ertesi gün Rahimov desteklerin geldiğini haberledi.

Taburu açıklık bir yere, orman ortasındaki boş sahaya dizi-lenmesini, destekleri de oraya götürmesini söyledim. Sonra işin önemini anlamışcasına kulaklarını diken Lisanka’ya atlayıp oraya yollandım.

Gecenin soğuğu biraz kırılmış, kar gevşemiş sağda solda topraklar belirmeye başlamıştı. Ağaç dallarında biriken karlar eriyordu.

Bölükler orman kıyısına dizilenmişti. “Hazırol!” komutunu veren Rahimov tekmil vermeye koştu. Dizileri, yüzlerce süngünün parlak uçlarını izliyordum. Boğazımda geçmiş günlerimden kalan bir heyecan düğümleniyordu. “Benim taburum” içimden geçen bu haykırışımı duyan tabur tek kişiymişcesine “Ben” diye yanıtlar gibiydi. Panfilov’un yedekleri, emir aldıklarında Almanlar'ın yolunu engellemek için harekete geçecek olan kuvvet. Kayıp vermiş, kan ve ölümü çok görmüş, ölülerini gömmüş diziler uzanıyordu.

hsanlar ve ve tentelerin altındaki araçlar. İşte mermi sandıkları. Zamanı gelince erlere 120'şer adet verilecek mermiler. Dizilerim seyrelmiş mi? Yoo tabur kayıplarından sonra, biraz daha çok sıklaşmış, daha doğru bir deyişle kenetlenmiş gibi.

Gelenleri seçtim. Kenara dizilenmişlerdi. Aynı çocuksu simalar, kaput renkleri daha açık. Daha siper çamuruna batmamış. Dizi bitiminde daha ihtiyar biri var. Galiba kırkında. Koluna daha canlılığını yitirmemiş bir kırmızı yıldız takılı: Politik yönetici bana doğru geldi. Yürürken epey büyük duran kalpağı geriye kaydı ve başının çıplaklığı meydana çıktı. Kaputu, kalın palaskası, kısa konçlu çizmeleri her şeyi onda kaba duruyordu. Şimdi açık havada bile yüzünün sarılığı seçiliyor, adımlarını ustaca olmayan biçimde atıyordu. Gri bakışlarıyla bana bakıp durdu. Elli kişiyle emrime verildiğini bildirip kendini tanıttı:

“Politik Yönetici Kuzminiç.”

Selam duruşunda dinledim.

“Ne zamandır orduda bulunuyorsunuz?"

‘İkinci ayım."

“Bundan önceki işiniz neydi?”

"Ekonomi Enstütüsü’nde bilimsel araştırmacıydım.”

“Sizinle muvazzaf ordudan gelen var mı?"

Galiba ‘Muvazzaf’ sözcük olarak onun için pek yabancıydı. Sordu:

"Subaylar ve politik yöneticilerden mi?"

"Evet.”

“Hiç kimse yok. Tek başınayım.”

Sonra iç çekercesine tabur dizilerine baktı. Yitiklerimiz yetersiz, epey yetersiz kadrolarla giderilmişti. Birinci bölüğün yanında esmer Brudni vardı. Eskiden burası, atik ve yakışıklı Panyükov'a aitti, sonradan ise sarışın Dordiya'nındı. Onlar artık aramızda yoktu. Donskih, Servükov ve Kubarenko gibi. Zihnimde, ot yığınlarından çıkan alevler ve parçalanan topların yanındaki kardeşlerimizin mezarları bütün canlılığı ile beliriyor.

Brudni’nin azıcık ilerisinde uzun boyuyla tanksavar birlikler komutanı Şakoev var. Bu birliğin erlerini tanıyorum. Elli yaşındaki sarkık bıyıklı Berezanski'nin

palaskasından uzun saplı tank bombaları uzanıyor. Aynısından diğer bölüklerde de birkaç tane mevcut.

Dizi ortasında ikinci bölük yer alıyor. Sadece seksen erleri kalmış. Aşağı yukarı bu sayıya yakını artık bizimle değil -Ölü veya yaralı- bölüğün başında sırık boyuyla Zaev görünüyor. Önde Polzunov'un gözleriyle karşılaşıyorum. Eski kaputu ve donanımıyla kusursuz.

Azalmışız. Yolianılanların bunun yanında, büyük önemi yok. Gene de bir kuvvetiz. Adına tabur denilen bir kuvvet.

“Yoldaş politik yönetici, adamlarınızı buraya alın,” diye emir verdim.

Geleceğimizin ortakları ikişerli diziler olarak yaklaştı.

Genç yüzlerini rüzgâr kızartmıştı ve biraz şaşkınlık vardı üzerlerinde. Bu yeni erlerin hissettiklerini gayet iyi seziyordum. Gerideki kısa bir eğitimin ardından cepheye sürülmüşlerdi. Fakat niye burası ıssız ve sakin? Hani düşman? Savaş ne zaman? Bu ufacık ‘ savaş' sözcüğünün gizi ne? Evet onlar korkuyu ve felaketi yaşayıp, ateş hattında erkekleşecekler. Şu an bu savaş öncesi tabur komutanlarının belki en gaddarı ben, onlara nasıl moral vereyim? Savaşa dek onlara ne yapabilirim?

Yenilere yüksek sesle bağırdım:

“Arkadaşlar, bugün komutasını üstlendiğim taburda er olacaksınız. Nasıl bir ailede olacağınızı bilmelisiniz. Bir komutanın kendi eratını övmesi hoş değil fakat ben öveceğim. Çocuklarımız ve torunlarımız bize yiğit insanlar diyecekler. Askerlerime bakın. Artık onlar sizin için birer ağabey. Ama kısa zaman önce onlar da cephenin acemisiydi." Sonra onlara özetleyerek taburun yaşadığı günlerden söz ettim:

“Onlar, bu erler, hücumları ateşle karşıladı. Kendilerini kovmaya yeltenen Almanlar’ı dağıtmış, öldürmüş, düşman işgalindeki köylere girmiş, cesetlerini çiğnemişlerdir. Bu at kerler, düşmanın mermi yağmuru altında düzenliliğini bozmada.! çekilmiş, üç defa kuşatılmış, üç defa da kuşatmayı yarıp düşmana ağır hasarlar verdirerek bizimkilere ulaşmışlardır. Bu insanlar s ¡ zi şimdi savaş kardeşliğine alıyorlar.”

Orman kıyısında dizilenen bölüklere baktım ve bağırdım: “Muradov buraya. Dcilbaev, Kurbatov, Berazenski, sizler de.” İlk Muradov geldi. Peşinden Kurbatov. Güçlü boynunu dikerek sanki dondu. Ufak tefek Dcilbaev, az gecikti. Diğerlerinin yanında soluk soluğaydı. En son Berazenski geldi. Öksürdü ve göğüs gerdi.

Sürekli şekilde yüksek perdeden konuşuyordum. Sesim ormanın içinde yankılanıyordu.

“Bu, bölük komutanı habercisi Tatar Muradov. Bakın o da sizler gibi biri. Elinden yaralanmış, sağaltımı için geri gidebilirdi fakat bizimle kalmayı seçti. Yiğit değil mi? Yanında duran Kurbatov. O subay namzetiydi.. Yakışıklı çocuk, fakat o yakışıklılığından değil askerlik onurunu koruduğundan komutan olacak. İşte Berazenski. .. yavaş davrandığından onu ne çok paylamıştım. Çarpışmalarda bir düşman mermisi komutanını serince onun yerini almasını emretmiştim. Yerini aldı. Görevini yaparak düşmanı püskürttü. Bu da yiğit değil mi? Tümü -elimle tabur dizilerini göstererek- tümü böyleydi. Arkadaşlar, siz de onlar gibi olacaksınız.”

Gözlerini bana diken Abil Dcilbaev, ilgiyle kendisine ilişkin neler söyleyeceğimi bekliyordu. O nasıl bir yiğitlik gösterdiğini hatırlamıyordu.

“Bu Dcilbaev,” diye devam ettim. “O ufak tefek biri onu çok paylamışımdır. Bir kezinde ona neredeyse vuruyordum; Fakat o da bizimle yiğitlik sınırını geçti.”

Dcilbaev çocuksu gülümsedi.

“Niye böyle oldular. Çünkü yurt hizmeti, asker onuru ve vicdan ne; ondan haberdarlar.”

"Yurduma borcum bu ...”

Bir anlığına duraksayıp kalbimin sesine kulak verdim. Evet bütün içtenliğimle dile getirmeye yetkiliydim:

“Ödev askerin en kutsal varlığıdır.”

“Sizlerden neler bekliyorum. Şımartmaya niyetli değilim. Benden anlayış beklemeyin. Askeri zorunlulukların birinin bile saksavlanması ceza görecektir. Düşmana duyduğunuz öfke ne denli büyük olursa olsun silahsızsanız elinizden bir şey gelmez.” Konuşmam genç yüzlerin şaşkınlığını gidermedi.

“Onlar size yardım edecektir." Tekrar taburu işaret ettim. “Yetkin askerler, söyleyin arkadaşlara yardımcı olacak mısınız?” Bölükler bir ağızdan bağırdı:

“Evet!”

Bu bir ağızdan bağırılan yanıt onları güçlendirdi. Rahatla-mışcasına gülümsedim. Nihayet yeni gelenlerden bir-ikisi de usulca güldü.

Berezanski usul sesle:

“Yardım edeceğiz Yoldaş Kombat,” dedi.

Kurbatov hafifçe baş salladı. Askerlerin duygularını okuyan tek kişi değilmişim. Asker de benim ruhumu okuyordu. Sizlere teşekkürler arkadaşlar.”

“Rahat!” komutunu verdim. Ardından Rahimov ve Kuzmi-niç'in yardımıyla yenileri bölüklere dağıttım. Tabur dizilerine girip, bizimkilerle birleştiler. Rengi solmamış kaputlar diziler arasında göze çarpıyordu.

Geceleyin yemek hazırlığımızda karargâh odasına, üstünde eski ve kirli bir ceketle gelmiş olan bir teğmen geldi. Kuvvetli ışık gözlerini aldı ve eliyle burnunu temizleyip kendini tanıttı: “Generalin emriyle çalışmaya geldim. Teğmen Ugrünov.” Hayretle onu izliyordum. Çalışacakmış. Generalin emriyle gelmişmiş. Sarışın, büyük çilli yüzlü ve sırtında bu eski ceket olan adam on yedi on sekiz yaşlarındaki edepsiz bir delikanlıyı çağrıştırıyordu. Dolgun üst dudağının üstünde seyrek otları

anımsatan bıyıkları vardı. Konuşurken bütün alt dişleri beliriyordu. Sigaradan sararmış dişlerinden birisi de kırıktı. Yakasındaki işaretleri fark edilmese subaylığı anlaşılamazdı.

Sözlerini:

“Tank imha grup komutanı... Bir günlüğüne emrinizdeyim,” diye bitirdi.

Anlaşılır ve rahat bir konuşması vardı. Bu tavrı dış görünüşünü yalanlıyordu.

“Oturun, rahatınıza bakın Yoldaş Teğmen.”

Oturdu:

“Sigara içebilir miyim?”

“Evet.”

Ugrünov kalpağını çıkarıp yanına bıraktıktan sonra, cebinden bir gazete ve tütün kesesi aldı. Moharka'dan daha kalın bir sigara sardı. Tırnak altlarında enli kara bir çizgi görünüyordu. Parmak uçları da kara ve çatlamıştı. Parmaklarının, üstündeki ceket gibi aynı gün pek çok kez yere yapıştığı görülüyordu.

Ve ansızın Ugrünov'u anımsadım...

Bundan bir süre önce bana bir teğmeni ve işlediği bir suçu anlatmışlardı. Bir keşif sırasında, Almanlar tümen hatlarımızı yardıklarında takımı ormanın içindeyken, köylü kılığıyla, Almanlar'ın i şgal ettiği köye girmiş ve keşifte bulunup dönmüş, fakat takımına rastlamamış. Bu yüzden de görevinden el çektirilmiş. Panfilov ne tür birini seçmiş ve tank imha grup komutanlığına onu vermiş!

Ugrünov sigara dumanını keyifle içine çekiyor, ve dumanları aynı keyifle ağız ve burnundan çıkarıyordu. Böyle bağımlı bir sigara içicisiyle karşılaşmamıştım.

Yemeğimiz pirinç lapasıydı. Aşçı Vahitov tabaklara dolduruyordu. O, sıska misafirimize vermedi.

"Vahitov teğmene niçin yemek vermiyorsun?"

Ugrünov şaşkın:

"Teşekkür ederim ben yemek yedim Yoldaş Jsteğmen."

"Bir şey olmaz bir daha yiyin."

Ona da lapa verdiler. Gaz maskesi çantasından kaşığını aldı ve sigara içişindeki keyfiyle lapayı kaşıklamaya girişti. Kaşığı ağzına her götürüşünde yalıyordu. Lapası bitince nazlanmayıp masadaki peksimet tabağına el attı. Sigaranın sararttığı dişleri, onları kusursuzca parçalıyordu.

Çaya da karşı çıkmayan misafirimiz, kalın bir sigara daha sarıp içmeye başladı.

Sabahleyin Şakoev'i istettim. Sporcu gövdeli Şakoev, Generalin yolladığı uzmanı gördüğünde alaylı bir biçimde dudak büktü.

Akşam üstü tank savunma takımının çalışma alanına gittim. Dün gece yağan karın tekrar bürüdüğü düzlükte tank maketi vardı. Sağda solda kazılı toprak ve dar siperler dikkat çekiyordu.

Askerler yol kıyısındaki yükseltilere oturmuş bütün ilgileriyle Ugrünov'u izliyordu:

"Gücün onları geçmeye yetmez," diyordu. “Serinkanlılıkla davranabilirsen başarabilirsin.”

Gene de bu gerçekçi ve etkili kelimelerin böyle toy birinden gelişine insan şaşırıyordu.

HAZIRLIĞIN BEŞİNCİYE GÖRE OLSUN

Bir gün, ardından, bir gün daha geçti. Yanılmıyorsam cumartesiydi. Dinlence bizi arsızlaştırmıştı. Artık cumartesi ve pazartesilerin farkındaydık. Öğlen yemeğine, iki gece önceden haber verdiğim İslamkulov'u bekliyordum. Nginç ve bu örnek yurttaşımla konuşmak biraz felsefeye dalmak istiyordum.

Tümen karargâhından telefon gelip saat on ikide Generalin beni çağırdığını söyleyen emri bildirdiler.

Biraz ısınmış olan hava yine ayazlamış ve epey soğumuştu.

Rüzgâr devamlı yağan karı küçük yumaklar gibi savuruyor, Li-sanka'nın ayakları artık kırılamayacak denli katılaşan buzda takırdıyordu.

Söylenen saatte Generalin yanına geldim. Odada değişen bir şey yoktu. Dikkatimi tekrar telefon, oyma dolap, duvar aynası ve harita çekti. Fakat Panfilov'daki farklılığı çabucak gördüm. Konuşma öncesi, onun uzunca bir zaman şefkatli bir içtenlikle baktığını düşündüm. Şu ana dek bana böyle baktığını hiç anımsamıyorum.

"Merhaba Yoldaş Momiş-Uli."

Devamlı söylediğinin tersine 'oturunuz' diye sürdürmedi. Gülümsemedi. Ayaktaydık.

“E-e, usulca yaşadık, dinlendik... Bu iş tamam.”

Gözlerimin ifadesi, şaşkınlığımı galiba ele verdi. Nasıl olabilir bu? Her yanımızın durgunlaştığı sadece bazen bir top sesinin geldiği şu zamanda bundan nasıl konuşulabilirdi. Ben yemeğe misafir çağıracak denli kendimi rahat sayarken o, "Tamam” diyebiliyordu.

General:

"Elimize sağlam kanıtlar ulaştı,” diye ekledi. “Düşman yarın, yani ayın on altısında saldırı başlatacak.”

O, "On altı,” diyerek açıkça konuşuyordu.

"Şimdi yola düşün Yoldaş Momiş-Uli, ihtiyatımı ilk başta yollamak zorundayım. Yalnızca böyle davranarak siper hazırlayabileceksiniz. Galiba yanılmıyorum.”

Herhalde bazı kaygıları sürüyordu. Fakat konuşması kesinlik taşıyordu.

Panfilov:

“Beşinci yön,” dedi ve haritaya yaklaştı. Ben de onun ardından gittim.

Haritada, kırmızı kalemle kendi savunma hattımız, mavi kalemle de düşmanın ön hatlarına işaret koyulmuş ve bizim hedeflerimiz belirlenmişti. Alman tümenlerinin adları, numaraları net olarak gösterilmiş, bulunma alanları saptanmıştı. Koyu mavi ile çizilen düşman tank

birlikleri ve motorize güçlerinin tümenimizin sol tarafına yığıldığı göze çarpıyordu.

Yolumuz da orayaydı. Generalin, birkaç gün öncesinde dikkatime sunduğa taslağa göre taburumun görevi Volokolamsk şosesi üstündeki köyü almaktı. Bu köyün yan tepeciğinde hayli önemli bir kavşak bulunuyordu. Tren rayları da burada asfaltı kesiyordu.

“Burası sizin bölgeniz. Bölgeyi tanıyor musunuz?”

“Evet.”

“Bunu yaymalıyız. Haritaya 11,5’la şifreli yeri de almalısınız.”

Generalin kalemi ormanlar içinde görünmezleşen köyler arası bir yol düğümünü işaret ediyordu. Buna göre taburun savunma alanı daha içeriye ta tümenin sol kanadına dek uzanıyordu.

“Böylece,” dedi General. “Siz Görünü'ye ulaşan yolların tamamını kesebileceksiniz.”

Haritaya tekrar yönelen Panfilov, ön hatlarda bizim yerleşmemizi zorunlu kılan durumu bir daha açıkladı. Söz konusu hatlarda tümenin bir alayıyla Dovator'un süvari birlikleri bulunuyordu.

“Almanlar sol kanattan sıkıştıracaklar.”

Buna çok emin olarak belirtmişti. Sanki sesli düşünme alışkanlığı devam ediyordu. Bu düşüncelerinde nasıl sürprizler bulunuyordu. Bilemiyordum. Fakat bir şey konuşmadı. Ama her şeyi adamakıllı düşünüp hesapladığını seziyordum.

“Bir taraftan mutlaka hattımızı yarıp taburumuzun önüne dikilecekler. Göreviniz yeni bir savunma hattı kurasıya düşmana zaman kaybettirmektir.”

Onun ağırkanlı sözleri sırtımda titremeler uçuşturuyordu. Bu haldeki bir bölgeyi nasıl koruyabilirdim. Neredeyse beş kilometrelik bir cepheydi. Benimse salt dört yüz askerim bulunuyordu.

“Böylesine sert bir saldırıyla karşılaşacak olan bir cepheyi nasıl koruyabileceğim?”

“Meseleyi o denli abartmayın. Her şeyi elde tutmak zorunda değilsiniz. Ama kritik yol ağızlarını tutun. Bölüğün biri Görünü'ye, biri Matrönino’ya, diğerini de saptanmış yere yerleştirin.”

Generalin bizimle ilgilenişini, görevimizi açıklıkla belirtmeye çalışması geldi aklıma. İşte şimdi sıra onlarındı.

Panfilov şu an da aynı şeyleri belirtiyordu:

“Boşluklardan dolayı tasalanmayın. Bölükler kuşatılmış halde de çarpışmaya hazır durmalı. Onların başında yetkin komutanlar bulunuyor. Ana komuta ise...”

Sözü ben bitirdim:

“Görevi açıklamaktır.”

“Harfiyen böyle... Alman yarın sabahtan davranarak şoseyi zapt etmeye koyulacaktır. Biz onu engellemek için savaşacağız... Siz, dört gün direnmek zorundasınız. Yoldaş Momiş-Uli.” General parmağıyla saydı.

“On altının gecesi. O zorlu olmayacaktır. On yedi: Durum kritikleşir. On sekiz: kuşatılacaksınız. On dokuz...”

Bekledi, buna ilişkin bir şey demedi. Sonra sürdürdü:

“... Yirmisine dek direnmelisiniz Yoldaş Momiş-Uli.”

Panfilov bana “Beni anladınız mı?” demedi. Ben söylediklerini kavramıştım. O da mutlak bunları gözlerime bakıp anladı.

“Bu görev taburunuz için hayli zorlu olacak” dedi. “Hayli zorlu...”

Galiba bunları dile getirmesi epey zordu. Fakat o bana sürekli içtendi. Bana, destekleyeceğine ilişkin sözü olmadı. Her şeyi açıklama ihtiyacı hissetmiyordu. Önünde durup susuyordum.

Yazdıklarınıza acaba bu anın yoğunluğunu yansıtabilecek misiniz?

Ayrıca generalin ses tonunu fark etmek imkânınız var mı? Bu denli ham fakat o denli duru sevgiler taşıyan sözler. “Gitmeme izin verir misiniz?"

“Biraz durun.”

Panfilov dolaba yürüyüp birazı içilmiş birşişe Kagör'[11] aldı. İki büyük kadehe koydu ve iki şeker aldı.

(1) Bir tür, kaliteli kırmızı şarap.

"Kalbimizi ısıtma umuduyla.”

Kadeh tokuşturduk. Bir şeker verdi.

“Artık git bakalım Kazak.”

“Bana böyle ilk seslenişiydi. ^tenlikli, katı ve ağır. .. Selamlayıp yürüdüm...

Bir dakikalığına tümen karargâhında, eski bir tanışım olan harekât şubesi başkanı Dorfman'a uğradım.

Önünde harekâtı planlanan harita yayılıydı. Bunda tümen komutanının ihtiyatı olan taburumuz planlanan görev yerini almış görünüyordu. Tabur, Görünü köyü gerisindeki ormana dek uzanıyordu. Kırmızı oklar ve kırmızı çizgiler... Biz artık “Mevzi savunması” nı terk etmiştik. “Hareketli savunma” taktiğiyle davranıyorduk.

Harekât şube başkanının kalemi ise hâlâ eski huylarıyla kesilmeyen çizgiler işaretliyordu.

Dorfman beni gördüğünde ayaklandı. Keskin bir çizgiyle ikiye ayrılı kahverengi saçlarını özenerek taramıştı. Parlak gözlerinde eskisi gibi, sevimli bir gülümseyiş göreceğimi umut ediyordum. Hayır şu an onlar tasalıydı. Bizi bekleyen günlerin zorluğundan o da haberdardı.

"Yüzbaşı Dorfman bir telefon etmeme izin verir misiniz?" "Rica ederim."

Tabur karargâhını istedim.

"Rahimov?"

"Buyrun."

"Hazırlığın beşinciye göre olsun."

Bütün emir bu kadardı... taburun yola düşmesine yetiyordu. Jstünde köstebekler gibi uğraştığımız taslak harekete hazırdı. Almacı bıraktım.

"Her şey iyi gitsin Yoldaş Yüzbaşı."

"Evet Yoldaş Momiş-Uli... İyi gitsin..."

Dorfman kendisini bir gülümseyişe zorladı. "Cesedimi gömdü," diye düşündüm.

Kendir li gelebilmek için atı yavaş sürüyordum. Rüzgar azalmış, karların dansı seyrelmişti. Tabura kafamı toplayıp hafiflemiş olarak dönmeyi istiyordum.

İşte böyle... Sabaha savaş tekrar başlayacak.

“Yirmisine dek direnmelisiniz... Sizin için hayli zorlu olacak..."

Fakat diyelim ki öleceksin o zaman akıllıca öl. Kendilerinden bahsederken bana güvenen er parmaklarının sıktığı tüfekleri, süngülerin yoğun ışıltısını ve taburun sarsılmış halini kafamda canlandırıyordum.

Zaman, benim ve taburumun zamanıydı.

Önümüzde dört günümüz vardı... Kim bilir belki de hayatımız bu dört güne kısılmıştı. Gerçekten öyleyse bu günleri namusumla yaşayacaktım. Görevim, saldırı başlatacak olan Almanlar’a karşı direnişti, ve zordu. Taburum şimdiye dek hiç bu değerde bir kilit noktada kalmamış, hiçbir saldırıda birincil hedef olmamıştı.

Düşüncelerim birinden diğerine atlarken sıralanıyor, şekille-niyorken ben kendimi buluyordum.

İşte Rojdestveno. Karların içinde güneşin biraz aydınlattığı yerde evler koyulaşıyordu. Sokakta Zaev'in komutasındaki öncü birliğin dizildiğini gördüm.

Tümünün sırtında askerin olmazsa olmaz yükü vardı: Yedek mermiler ve peksimetler...

Zaev sesinin var gücüyle:

“Hazır ol!” diye bağırdı.

“Rahat,”dedim.

Bu soluk gök altında dizilen ve yazgımı teslim ettiğim insanlara inandığımı anlıyordum. Onlar benim silah arkadaşlarımdı.

O anı yaşıyorum. Ben inancı ve inanmanın sevincini duyup tümüyle rahatladım...

Karargâhta Rahimov tarafından karşılandım. Misafirliğe gelen İslamkulov oturduğu yerden kalkarak selamladı.

"Affet Muhammedkul," dedim. “Görüyorsun artık biz zamana değil zaman bize sahip oldu."

Tek bir şey sormadı. Rahimov mırıldandı.

“Yola kaç dakikada koyulmamızı emrediyorsunuz?”

Ne her şeyin hazırlanıp hazırlanmadığını, ne de bölüklerde uygun sayının elde edilip edilmediğini

sorabildim... “Kaç dakika sonra?" Bu her şeyi yanıtlamıştı.

“Zaev yola düşsün.”

Rahimov Zaev’e telefonla haber verdi.

“Tamam yola düşün."

Ardından diğer bölüklere haber vererek, hareket başlangıcını bildirdi.

“Tamam," dedim. “Taslağı alın. Şimdilik sen de istirahate çekil.”

Karargâh komutanım her şeyi hazırlamıştı. Son bir soru:

"Tolstunov nerde?”

“Filimov'un yanına gitti.”

“Peki Bozjanov?”

"Zaev’in yanında.”

“E, haydi yemeğimizi yiyelim. Sonrasında biz de yola düşeriz.”

Sinçenko yemek getirdi ve bardaklarımıza votka koydu. Haritayı açıp genişletilen bölgeyi işaret ettim. Rahimov bir an ağır-kanlılığını yitirdi ve kara gözleri koyulaştı. Sahiden böyle bir yeri görüp de ‘beş kilometre

için tek tabur’ titremezseniz siz ne komutan ne de bir idarecisiniz. Görevimizi belirttim: Direnişimizin üç düğüm noktasını, bunun gereğini ve diğer birlikler çekilirken bizim olduğumuz yerde durup çarpışma zorunluluğumuzu açıkladım. Düşman bizi kuşatacak, tek başımıza kalacak fakat yine de direnecektik.

Savaşın ertesi gün başlayacağını da, ayın yirmisine dek sürecek direnişimizi de söylemedim. Sadece generalin sözlerini aktardım:

“Sizin için hayli zorlu olacak, hayli zorlu...”

Sinçenko boşalan bardaklara tekrar votka doldurdu. telam-kulov’a yöneldim.

“Yazık ki savaşın söyleşmemize izni yok. ‘Hakkın var Aksakal' sözünü daha o anda yanıtlamak istiyordum: ‘Hakkın var Muhammedkul’.”

“Emrimin zorlukları var,” diye devam ettim. “Fakat bunda içtenlik de bulunuyor. Ben bunu Panfilov'la kavradım.”

Şimdi ne kast ettiğimi istediğimi biliyordu. O da Panfilov hakkında konuştu.

Panfilov bölüğünün bağlı bulunduğu tabura gitmiş geçtiğimiz günlerde. Tabur komutanıyla gezinmiş, mutfağa da uğramış fakat yemeğe kalmamış.

Aşçı ustalığını göstermeyi istemiş, kalmasını rica ederek, kendilerini üzmemesini istemiş...

İşte o anda, hiç umulmadık bir anda, Panfilov: “Siz düşmana nasıl ateş edersiniz?” diye sormuş. Asker “Tüfekle,” diye yanıtlamış. O zaman, “Tüfeğini al getir,” demiş. Tüfek bakımsız ve kirliymiş. Panfilov yemekten vazgeçmiş.. “Karşınıza Almanlar çıktığında çarpışacaksınız,” demiş. “Sizi nasıl üzmeyeyim. Değil mi ki siz beni üzüyorsunuz...” Artık bütün tabur bu olayı öğrenmiş.

İçeriye usulca muhabere takım komutanı Timoşin geldi.

‘İzin verirseniz telefonu çıkaracağım Yoldaş Kombat."

“Çıkar.”

Rahimov saatine göz attı.

“Tümü yola koyuldu Yoldaş Kombat.”

Biz de evi terk ettik. Gökyüzü aydınlıktı fakat soğuk yanaklarımı ısırıyordu. Sinçenko, Lisanka’yı getirdi. İslamkulov atı onun elinden alarak, binmeme yardım etti. Bu, biz Kazaklar'da en büyük saygı anlamındaydı. Rahimov da kendi atına bindi. Kapıda İslamkulov’un gelirken kullandığı kızak vardı. Tekrar özür diledim:

“Savaş hattına gitme vakti. Hoşça kal.”

İslamkulov dirençli bir sesle karşıladı:

“Orda seni ün ve ölüm bekliyor.”

O zamana dek taburun görevine ait bir şey söylememişti. Şimdiyse derin gerçeği dile getirmişti. Onu selamlayıp atımı yürüttüm.

Buraya irice bir nokta koyalım. Şimdi küçük bir mola vermeliyiz.

MATRÖNİNO İSTASYONUNDA SAVAŞ AREFESİ

Başka bir sayfa açın farklı bir bölüme başlıyoruz.

On beş kasımdaki birkaç saatimi 131,5 şifreli yerde Zaev'le yaşadım.

Burası orman içindeki büyük bir alandı. Sağda solda ağaç kütükleri, yeni filizler ve kar kaplı tarlalar seçiliyordu. İki köyün arasında yer alan kavşağa yakın tepede ağaç kütükleri ve çalılıklar yükseliyordu. Suları buz tutmuş derenin üstünde sağlam yapılı ahşap bir köprü iki yolu birleştiriyor, sonra tekrar ayrılıyorlardı.

Tepeden bakılınca her şey belirgince seçiliyordu. Çevre sessizdi. Ağaçlardan kopan yaprakların hışırtıları geliyordu. Çukurlu yolda sarsılarak giden iki kamyon,

köprüyü aşıp cepheye doğru yürüdü. Balyalar halinde kalın, kışlık kaputlardı yükleri. Çevre yeniden sessizleşti.

Zaev'e:

“Burada mevzi alın,” dedim.

“Hı-hı," dedi.

Sonra çabucak düzeltti:

“Başüstüne."

Pamuklu ceketinin üstüne kalın fakat eskimiş kaputunu giyen Zaev çevresini alan ormanı bir kez daha izledi. Vakitsiz inen akşamın loş karanlığında çukura kaçmış gözleri daha koyu seçiliyor kimi zaman bir pırıltı oluşuyordu.

“Onlara uzaktalarken dokunma," diye devam ettim. “Yakınlaşmalarını bekle ve devir."

"Bu halde Alman da bizi devirmez mi?"

"Böylesi durumlarda yakın savaşı deneyen kazanır. Yani daha cesur olanı."

“Yetecek kadar cesaretimiz var Yoldaş Kombat."

Sustuk. Sanki üstümüzden bizi sessizleştiren bir rüzgar esti. kimiz de bir an eskiyi hatırladık.

Zaev enerjik bir sesle:

"Tamam," dedi. "Ben yiğitlerime güveniyorum.”

Önceden de belirtmiştim; Zaev hiç umulmayan anlarda tuhaf şeyler söylemekten hoşlan ırdı.

"Askerlerinin her birine görevin sözünü et. Bir adım gerilemek yok."

Zaev mırıldanırcasına:

“Peki... Bizi kuşatıp boğduklarında yardımınız olacak mı?”

“Semyon, sadece kendi gücüne güven."

Biraz sustuk.

Zaev umulmadık bir anda:

“Levazıma bildir Yoldaş Kombat,” dedi. Bana ilk defa "sen" diyordu. "Bize akşam yemeği getirsinler. Votkayı da azaltmasınlar. Buradaki yiğitleri başkaca nasıl ateşleyebilirim.”

"Peki Semyon, söylerim."

Tekrar:

"Unutmayacak mısınız?" diye sordu.

Sesi boğuktu. Neden söz ettiğini kavrayıp haşladım:

“Hayrola bana veda etmeyi mi düşünüyorsun? Mertleş biraz. Bu saçmalıkları da unut."

Bakışları değişmedi. Panfilov'un yolculuktan önceki sözlerini hatırladım. Bu defa sesimi yumuşatarak konuştum:

"Erlerini salt votkayla değil, farklı şeylerle de ateşle. Umutlarını kaybetmelerine izin verme. Anladın mı Semyon?"

Başka bir:

'1-hı," çıktı tekrar düzeltti:
'Başüstüne."

Tekrar at üstündeyim. Filimov'un bölüğünün yerleşme alanı Matrönino istasyonuna ilerliyorum. Sinçenko da atını koşturuyor. Bir ormandaki toprak yol bizi şoseye taşıyacak. Artık hava iyice karardı. Asfalt çizgisiyle kesişen ormanın üzerinde dolunay görünüyor. Yıldızlar ışıl ışıl. Tel gibi uzanan şoseden farları sönük kamyonlar görünüyor. Bazıları cepheye, bazıları ters yöne gidiyor. Hiçbir şey kopacak gürültüye ilişkin ipucu vermiyor. Düşman hazır, sessiz. Galiba biz de hazırız.

Tekrar yan yola yöneldim. Yol boyu karlı çam direklere telefon telleri takılmış. Lisanka sürekli koşuyor. Önde bir gölgeymiş-cesine istasyon binası seçiliyor: Matrönino. Yakınlarında bulunan evler de kararmış. Ansızın uzak bir uğultuyla bir top patladı. Çabucak aynı anda bir diğer patlama oldu. Boğuk, ağır bir ses, siste görünmezleşmiş Volokolamsk şasesinden geliyor.

Atı durdurarak çevreyi dinlendim. Önde başka patlamalar oluyor. Işıklardan biri, bir çiti, bir saman yığınını ışıttı. Yanıtmış-casına, buradan seçilmeyen Görünü civarından başka bir patlama daha... Biri daha...

Bunun ardından; saatin tam yediyi gösterdiği anın ardından Almanlar, kesintisizce iki noktayı dövmeye koyuldu. Buralar: Matrönino istasyonu ve Görünü'ydü.

Aralar bırakılarak yerleştirilen askerler, buzlu toprağı çiğner gibi oyuyordu. Başlangıçta irikıyım olan ama artık cılızlaşmış, tabur ozanımız Golupsov, tüm gücüyle, katılaşan bir yeri kürek-liyordu. Öfkeye neden olan bir uğultu yanımıza doğru uçtu. Askerler daha tamamlanmamış mevzilerine kapaklandı. Kendim de attan atlayıp, yere yapıştım. Açıklıkta; yaklaşık elli metre önde beyaz bir ışık fışkırdı. Mermi gümledi.

Bulunduğumuz yerlerden fırladık. Golupsov, tekıar kazmaya girişti. Kimi zaman taşlara rastlayan

küreğinden kıvılcımlar çıkarıyordu. Başımızın üstünden hışırtılarla ilerleyen bir me:mi köyün ilerisinde patladı.

“Golupsov, bakıyorum da i şin yürüyor.”

“Bölük komutanı bizi avcı boy çukuru hazırlamakla görevlendirdi. İçine girecekmişiz. Eh, kazalım bakalım... Kim bilir belki içinde uyuruz da.”

Gülüşünü kulağımla duydum. Hemen yanımdan başka bir ses geldi:

“Böyle hazırlanmış bir siper kurtulmamıza yeter mi acaba?" Acemilerden. Kararan siperin yanındaydı. Onu paylamak istedim, fakat kendimi sıkıp küçük bir yükseltinin bile saçılan mermi parçalarından korumaya yeteceğini anlatmaya uğraştım. Benim yerime Golupsov uyardı:

“Devam et, Strojkin. Zaman yitirme.”

Yeni er, -adlarını henüz belledim.- yanıtlamadan tekrar toprağı temizlemeye koyuldu.

Ses tonunu azaltan Golupsov:

‘‘Tazı gibi bir asker olur bu,” dedi.

“Anlamı ne bunun?"

“Bir tür köpek be Yoldaş Kombat. Henüz küçük, biraz ahmak fakat bir tür olduğu ortada. Eğitiyorum onu.

Diğerlerinden daha kötü biri olmayacak Yoldaş Kombat. Müzisyen olması da olanaklı. Sesi uygun.”

“Pekâlâ. Almanlar'ı püskürttüğümüzde ondan şarkı dinleriz... Bölük komutanı nerede?"

“General’e uğrayacak,” dedi Golupsov ses tonunu gene azaltmış, güven dolu sesiyle konuşuyordu:

“General yanımıza gelip yerleşimimizi inceledi.”

“Hangi general? Tümenden mi?”

“Hayır başka biri... Katı biri galiba.”

“Peki ne söyledi?"

“Dizginlerimizi kastı. Doğrusu onlar yeter derecede gerili Yoldaş Kombat.”

Bunları da gülümseyerek uysalca söylemişti. Aramızda güvene dayanan bir anlayışın sıcak rüzgârları esmekteydi.

“Kendisi nerede şimdi?”

“Bölük komutanı ile beraber gitti.”

Ata binip Matrönino yoluna koyuldum. Köyün görünüşü bir havalimanına benziyordu. Pürüzsüz duvarlar, camlı teraslar, sık pervazlı camlar... insanlar evlerine kapanmış. Yaşadıklarını ancak bacalarından

çıkan dumandan anlayabiliyordum. Bir taraflardan bir inek sesi geldi, bir kova seslice yere düştü. Top ateşi tekdüze, aralı fakat düzenli olarak devam ediyor.

Karşıdan biri ilerliyor. Ansızın endişeyle haykırdı:

“Dur!"

Lisanka'yı durdurdum.

Ses üsteledi:

“Dur Kimsin?”

Korzun'u seçtim. Alma-Atı dolaylarından, koca burunlu bir kolhozcu.

“Hayrola Korzun, beni tanımadın mı?”

“Tanıdım tanımasına, fakat kural kuraldır.”

Şu an çarpışma arefesinde kurallara bütünüyle uyan Kor-zun'un pürüzsüz sesi hemen içimi doldurdu. hanç ve göreve sadakat. Sevinç duyguları kalbimden çıkıp boğazımı sıkar gibi oluyor.

"Bölük komutanı nerde?”

“Generalle çıktı.”

Fazla soru sormadan dizginleri alıp atı demiryoluna sürdüm.

Demiryolunu kar kapatmıştı. Köyün etrafı bembeyaz. Ardı seçilmiyor. Ay benimle şakalaşıyor gibi. Demiryolunun yaklaşık beş yüz metre yakınında olan kayın ağaçlı ormanı sisler arasında görünmezleşiyor. Fakat ben onun var olduğunu biliyorum. Askerler, bu seçilmeyen ormanda cephelenmek için siper hazırlıyor. Ellerinin hareketlerine bakarak burada da işlerin istenildiği gibi yapıldığını seziyorum. Askerler bulabildikleri her şeyle çalışıyor. Kazma, kürek, ve küsküler işliyor. Galiba, demiryolu bekçisinin evi yanımızda beliriyor. Pencereleri koyu bir parlaklıkta. Bir muhabereci telefon teli bırakarak ilerliyor.

Gözlerimle çevreyi yokladım. Koyu mavilikte bir at arabası, yığılan yükler görünüyor. Ansızın traverslerin üstündeki üç kişiyi fark ettim. Tolstunov'un biçimli gövdesini ve Filimov'u seçtim. Her ikisi de deri kaputlu birinin karşısında esas duruşta.

Hat boyunca uzanan keçiyolunda Lisanka beni onlara doğru uçarcasına taşıdı. Eyerden indim -vay aksi şeytan- telaştan mı nedir bilmem, kılıcı tutamadım, ayaklarıma dolaştı ve yüzükoyun karlara kapandım. Berbat bir tesadüf...

Çabucak yerimden fırladım. Esas duruşumu alıp, yanıma doğru ilerleyen generali izliyorum. Kalın dudakları ve göz altlarında torbacıkları olan biri. .. A, kimmiş?.. General Zvagin. Ordu komutanı yardımcısı. Kendisiyle üç hafta önce Volokolamsk'da Panfilov'un karargâhında tanışmıştık.

İki adım ilerleyip tekmil verdim. “Tabur saptanmış bölgeye gelip mevzilerini kazmaktadır." Zvagin beni süzüyor. Sessizlik büyüdü. Köy ortasında bir yerlerde bir mermi patladı.

Zvagin elinde olmaksızın:

“Hâlâ kılıçla duruyor," dedi. "Siz orjinallik derdindesiniz hâlâ."

“Ben size henüz tamamen piyade olmadığımı söylemiştim Yoldaş General ve...”

Sözümü bitirmeme fırsat vermedi:

"Niçin komutanlara ve politik yöneticilere Kontrdratiev’in hüküm giydiğine ilişkin askeri mahkeme kararını okumadınız? Bu konuda emir verilmişti."

Anında Volokolamsk'taki bir akşam üzerini hatırladım. Karargâh odasında beti benzi atmış, ıslak kaputu çamurlanmış binbaşının kararan yüzü, gözlerimin önünde canlandı ve Zvagin'in sesi kulaklarımı çınlattı: “Emir almadan çekilmenize kim izin verdi?" Sıklaşan soluk alışları ve peş peşe kopan üç sözcük: "Silah masaya, tutuklansın. Mahkemeye verilsin."

Sonradan söylenilene göre yirmi dört saat zarfında, kurşuna dizildiği orduya duyurulmuş.

"Yoldaş General, o zamanlar bizim bağlantımız kopuktu. Tabur birliğinden ayrılmış kuşatmada

savaşıyordu."

“Peki sonra.”

“Sonra durumumuz başkalaştı, artık geride kalmıştı. Bu nedenle ben..."

“Akıl yürütme iznini kimden aldınız?”

Bu öfkeli sesi bastırıp bize doğru uğultusuyla bir mermi yaklaşıyordu. Bir kuvvet beni yere yatmam için sıkıştırıyordu. Yarım bakışla, siper hazırlayan erlerin yekvücut olupyere kapaklandıklarını fark ettim. Fakat Zvagin hareketsizdi. Açık alanda ve askerin gözü önünde durduğunun farkındaydı ve askerin onu izlediğini biliyordu. Hareketsizce yanıtımı bekliyordu, mermi bina yakınında patladı. Hava etkisiyle kırılan camlar şıngırdadı. Zvagin dönüp oraya bakmadı. Toz duman oluştu:

“Hatalıyım," dedim.

“Hatalıyım” Bunu yetersiz bulan Zvagin, Tolstunov’a yöneldi: “Siz Yoldaş Kıdemli Politik Yönetici. Emrin yerine getirilmesini siz gerçekleştirebilirdiniz.”

Tolstunov kendini aklamaya uğraşmadı:
“Gerçekleştiremedim,” diye mırıldandı.

“Artık böyle şeylerin olmasını engelleyin.”

“Başüstüne Yoldaş General.”

Zvagin beni unutmuş gibiydi. Sırtını görüyordum.

“Şimdi sizinle bir parti üyesi olarak konuşuyorum.”

O, Filimov ve Tolstunov’la konuşuyor fakat benim, parti üyesi olmayan benim de dinlediğimin farkındaydı.

"Parti üyesi olarak...” Zvagin tekrarlıyordu: “Bu hattan bir adım dahi gerilemek ihanettir. Teslim olmak suçtur. Tüm erlerinize buranın son mevziniz olduğ unu kabul etmelerini sağlayın.” Konuşması ağır ve ikna ediciydi.

“Evet, arkadaşlar size savaşta başarı diliyorum.”

Atik bir tavırla, yağ bağlamış gövdesinden beklenmeyen bir edayla bana yöneldi.

“Siz de, kılıçlı partizan. Beni uğurlamaya gelin.”

“Kılıçlı partizan,” Zvagin niye buna taktı? Fakat artık kabalığını bırakmış olarak konuşuyordu. Demiryolundan geçip kızakların çiğnediği yoldan ilerlemeye koyulduk. Bir yerlerden Zvagin’in emir subayı göründü ve bizimle yürümeye başladı.

Atış endişelendirici bir halde devam ediyordu. Uzakta, her dakika başında patlama ışıkları görünüyordu. Zvagin ışıkların seçildiği Görünü köyüne bakışlarını çevirdi:

“Mutlaka yarın başlayacak. Doğrusu başladı da.”

Arabanın yanındaydık. Beyaza boyanmıştı mevsimin kamuflaj rengi kardan fark edilebilmesi zordu. Büyük, katı ve ağır elini bana uzatınca tokalaştık. Kapı hızla kapatıldı, araba yola koyuldu. Ardından izledim.

GÖRÜNÜ KÖYÜ

Matrönino’da biraz oyalanmamı sürdürüp, Tolstunov ve Filimov ile köy çevresinde gezindim.

Sonrasında ayaklarım tekrar üzengiye bastı. Lisanka'yı Görünü köyüne doğru yürüttüm. Ay ışığının parlattığı buzlu yol bir ara ormana dalıp tekrar düzlüğe geldi. Kenara bakıyorum. Apak düzlükte siperlerin ön bölümleri koyulaşıyor. Sağa sola tek tek mermilerin düşüşü sürüyor. Birbirine mesafeli ışıklar kimi kez düzlüğü kimi kez de evleri ışıtıyor: Görünü'nün evlerini. Lisanka sapa bir yokuşu çıkıp beni şoseye getirdi. Asfaltı henüz tamamen kar kaplamamış, rüzgârın tozuttuğu bazı yerleri siyah. Tepeciğe yönelik şosenin iki tarafına köy evleri dizilmiş.

Sağda solda Matrönino'daki gibi bacalardan dumanlar tütüyor. Mutlaka askerlerin yemek pişirme dumanları bunlar. Atları koşumlarından çıkarılmış arabalar görünüyor. Ambulans bir avluda duruyor, yol kıyısında iki top var. Başlarında nöbet tutuluyor. Tabur karargâhının yerini sordum. Önlere sürdüm.

Karşımdan biri yaklaşıyor. Tuhaf bir siiûeti var. Asker kasketli, kaputlu... Fakat saçlarını rüzgâr savuruyor. Bir kadın. Atı kesin bir hareketle durdurdum.

“Kimsin? Buraya nasıl geldin?"

Güzel gülüşlü. Ak dişlerini fark ettim. Kaputunun yeniyle kapattığı eli selam aldı.

“Zaovrajina ne arıyorsun burada?”

“Verilen emre göre bizim yerimiz burası."

“Hangi emir?”

“Sağlıkçı birlik komutanının emriyle aşılayacağız."

“Şeytan götürsün hangi aşı bu?"

“Tifo," deyip ekliyor: “Bir lüks lamba bulduk yakında başlarız."

“Çıldırdın mı? Yarın buralar cayır cayır yanacak. Derhal yola düş, hadi.”

“Olmaz Yoldaş Kombat. Şu an beni kovamazsınız. Binbaşıyla konuşmalısınız."

“O binbaşı da kim?”

“Sağlıkçı taburunda bir kadın doktor binbaşı. O buradan bir tarafa ayrılamayacağımızı söyledi."

Tekrar apak dişlerini ortaya çıkaran gözü pek gülücükler.

“O halde sizi ben buradan atarım."

Sonra hiç konuşmadan karargâha koştum.

Aşı öyküsü bu kadarla bitmedi. Sokakta koşuyorken bir ses geldi:

“Yoldaş Kombat!"

Baktım: Kuzminiç. Sağlık çantası elinde zor bela koşuyordu. “Neler oluyor, ne oldu orada Kuzminiç?"

“Tekmil verebilir miyim Yoldaş Kombat?”

“Haydi söyle, uzatma."

“Başüstüne.” Gerekli gereksiz söylenmesi kural olan şeyleri

kullanmayı çok seviyor. “Yoldaş Kombat, sağlık birliğinden bir binbaşı kadın doktor, erleri aşılamaya koyulmuş."

“Öyle mi? Kimden izin almış?”

Az önce Zaovrajina'nın söylediklerini uygulamaya girişmişler bile. Şeytan götürsün.

İçimdeki bir şey koptu. Amma da gereksiz işlerle boğuşuyorum. Ölür müyüm, öldürür müyüm?

"Politik yönetici bugün size yapılacak işler için talimat vermiştir. O binbaşı size emretmeye yetkili değil."

Kuzminiç esas duruşta söylediklerimi dinledi.

Doktor binbaşının yanına gitmeliyim. Gezici sağlık ekibi köyün en göz alıcı ve en rahat evine yerleşmişti. Tavandan sarkıtılan koca bir gaz lambası, ak örtülerle örtülü bir sıra ve masayı açığa çıkarıyor, mutfak sobasında emaye bir leğende su kaynatılıyordu.

Ak önlüklü, esmer güzeli bir kadın -yüzünün güzelliği emredici edasıyla gözüme çarptı - bana baktı. Sağlıkçı işaretli subay şapkasının altındaki saçları kömür gibi simsiyahtı.

Bir iskemleye oturan arabacı Garkuşa, sıvanmış kolunu önemli bir iş yaptığını sanan kişilere has bir edayla öne uzatıyordu.

Bağırırcasına:

“Garkuşa ne arıyorsun burada, ne sallanıyorsun? Kim izin verdi?"

Garkuşa ayağa kalkıp gözlerini yere dikti:

“Beni eski bir arkadaş çağırdı Yoldaş Kombat."

Al, Varya Zaovrajina'nın bir arkadaşı daha.

“Derhal defol buradan. Sallanma, davran."

Garkuşa serinkanlılığını korudu ve kaputunu alarak gitti. En sonunda doktor mırıldanırcasına konuştu.

“Yoldaş IJsteğmen, tavrınızın size daha uygun olması gerek. Her şeyden önce kendinizi takdim edin."

Af dileyip adımı söyledim.

“Doktor hanım size buna bir son vermenizi rica edeceğim. Şu an bunun zamanı değil."

“Ne, neyin zamanı değil. Biz bunu yapmaya mecburuz. Tümen emri bu.”

“Böyle bir emri duymadım ve buna rızam yok."

“Neden telaşlanıyorsunuz bilemiyorum. Bu aşı yalnızca bir iki gün kırgınlaştırır. Sonunda...”

“Doktor hanım benim ertelenemeyecek bir ödevim var. Yarın savaşa girmeyi bekliyoruz."

Tam o anda yeni bir patlama pencereleri titretti. Devam ettim:

“Duyuyorsunuz ya bugün bile ateş altındayız."

“Mümkün, farkındayım. Bunda önemli olan ne, niye köpürüyorsunuz?”

“Bağışlayın Doktor Yoldaş, size ayıracak daha çok zamanım yok. Derhal buradan gidiniz.”

"Olmaz. Benim de ödevlerim var.”

Sabredemeyip patladım:

“Değişmez emrim: İki saat zarfında tabur bölgesini terk edeceksiniz.”

“Siz bana emir vermeye yetkili değilsiniz."

“Defolun. Cehenneme dibine kadar yolunuz var.”

Az önce kusursuz bir kadın olarak adlandırdığım kadın karşı çıktı:

“Bunun hesabını soracaklar. Biz buradan gitmeyeceğiz.”

Zaovrajina’nın bu zamanlarda nerelerde ne haltlar karıştırdığını bilmiyor ve bilmeyi de istemiyordum. Başka sözümün olmadığını göstermek için döndüm ve kapıyı var gücümle çarptım.

Küçük karargâhım ağır ağır toplandı. Motrönino’dan Tolstunov, ormandaki kaybolmuş tepeden Zaev yorgun geldi. Bozjanov ise keyifsizdi.

Susup oturuyorduk, kapısı kapatılmamış sobada ateş çatırdıyor, alevler perdelere yansıyordu. Perdenin desenini izliyorum. Çiçekli. Gri bir çerçeve üzerinde gümüşümsü yapraklar serpiştirilmiş. Yan kısmında çerçeveye doğru yırtılmış bir yeri aşağı düşüyor. Ev sahipleri terk edip kaçmış. Biz ise... Biz de burada geçiciyiz. Daha net deyimiyle çok kısa süreliğine misafiriz.

Dört köşe masa başında Rahimov var, kâğıtlarını sermiş. Haritanın üstünde uçları iyice sivri, birkaç renkli kalem duruyor. Raporlarını yazıp yollayan Rahimov şimdi özenerek tabura savunma haritası hazırlıyor.

Birden davrandım ve yapacağım işler olduğunu fark ettim. Telefoncuya bana tümen sağlık şube müdürünü bulmasını istedim. Bir dakika sonra almaç elimde. Karşımdakine, buraya gönderilen kadın doktorla yardımcısını geri almasını rica ettim. Telefonun diğer ucunda Alma-Atı'dan bildiğim doktor durumu anladı: “Affet Momiş-Uli tamamıyla unutmuşum. Sana zahmet olmazsa birini yollayıp o bizim siyah kuğuyu çağırt. Onu derhal geriye aldıracağım.”

“Teşekkür ederim Yoldaş Yarbay. Hemen çağırtacağım.” Tam o anda kapıda aşçımız Vahitov belirdi. Keyifsizdi: “Yoldaş Kombat akşam yemeği ister misiniz?”

“Elbette, yiyeceğiz,” dedim. “Üstelik de konuklarımız var. Haydi arkadaşlar konuklarımızı yemeğe davet

edelim.”

Benim bu neşelenişim karşısında ihtiyar asker hemen yenilendi ve sanki alkışladı. Fakat bu bir anlığınaydı. Sonra yüzü kaygılandı:

“Yoldaş Kombat, yalnızca karabuğday lapamız var.”

Bu beni korkutmadı.

“O zaman onları çay içmeye davet edelim. Arkadaşlar diplomatik bir heyet yollamalıyız. Tabur komutanı kaba davranışını unutmanızı rica ederek en samimi özürlerini yolluyor, denecek. Bozjanov bunu üstlenir misin?"

Az önceki keyifsiz adamının yorgun yüzü dinçleşti ve aydınlandı.

‘üstlenirim,” diye bağırdı. “Yiğitlik göstermeye gidiyorum Yoldaş Kombat.”

Nihayet karargâhımızda neşe tekrar başladı. Her şeye kayıtsız biri olan Tolstunov dahi arkadaşlarının neşesine ortak oldu ve bizim Garkuşa'yı da kurul üyesi seçmelerini önerdi. Ansızın şaşırdım. Şeytan götürsün her şeyden haberdardı.

Yaklaşık çeyrek sonra, misafirimiz doktor binbaşı ve Varya'yı selamlıyorduk.

“Doktor hanım," dedim. “Sanırım küçük bir anlaşmazlık yaşadık,"

“Küçük mü? Peki, öyle olsun diyelim.”

Doktor hanıma özürlerimi dile getirirken ona göstermeden, Varya'ya yumruk salladım ve onları masaya davet ettim. Varya, sanki hep bizimleymişcesine nazlanmadan oturdu. Kusursuz siyah kuğucuk ise komutanıyla konuşup masamıza buyurdu.

Fakat karşımdaki duruşuyla ilk karşılaşmamızı hatırlatıyordu.

BU TUTUM DİRENİŞİMİZ DEMEKTİR

Perde yerine kullanılan tenteler inik. Gün yavaşça ağarıyor. Her taraf ıssız. Almanlar'ın Matrönino ve Görünü'ye yönelttiği topçu atışı tan atmadan önce kesildi. Uykuya daldığımdan, bunu duyamadım. Kış sabahı ağartısı sürüyor. Gökyüzü önceki günün maviliğine bürünüyor...

... Ve ansızın, bu mavilikle bütün cephede düşman toplarının hepsi aynı anda gürlemeye başladı.

Tolstunov ve Bojzanov ile dışarı fırladım. Rahimov'u da karargâhta kalmaya ikna edemiyorum. Uzun zamandır böyle bir ateş duymamıştık. Kuvvetli gümbürdeyişin yankıları peş peşe sürüyor. Denizde de dalgalar art arda dalgakıranlara çarpar. Sürekli ateş, cephenin bir tarafından diğer tarafına kaydırılıyor. Ateş dalgası kimi kez sağa kayıp, tekrar geri dönüp; Filimov'la Zaev'in bölüklerinin bulunduğu yere sıçrıyor, sonra ve yeniden sağa kayıyordu.

Hava açıktı. Alman bombardıman uçakları önde savunma hattının uğradığı yerde uçuyor, dönüp, pike yaparak bombalarını yavaşça yere atıyordu. İki keşif uçağı havada geziniyordu.

Topçularımız akşam çökene dek bu atışları yanıtlayamadı. Bu hal -fikirlerine katıldığımı söyleme içtenliğini göstereceğim -Panfilov'un kişiliğinin gücüydü. Cephe önünde siperlenmiş askerin moralini yükseltmeden bu denli sessiz kalmak kolay mı? Bu denli durgunluk, askere ve onun mertliğine inanmaktır. Ve eş inancı erkekliği üstlenmektir.

Susmak ne kazandırıyordu? Düşmanın ateş açtığı her taraf saptanmış bizimkilerse gizli kalmıştı. Panfilov genellikle düşmanın amacının silah seslerinden saptanabileceğini belirtmişti. Topçu yerleşimi, ateşinin doğrultusu, genel saldırının yönünü ele verir. Fakat bundan Almanlar da haberdardı. Bu yüzden de uyanıkça bir pratikle ateşi bir uçaktan başkasına kaydırıyordu. O zaman bulabilirsen bul. Düşman senin savunmanı ne yandan parçalamak niyetinde?

Topçular farklı hazırlanma taktiklerine sahiptir. Mesela: ilkin ön hat direnişini kırmak ardından ateşi içerilere daldırmak.

Veya ilkin ikinci diziyi döverek yedekleri korkutup yıldırma sonrasında ateşi kesip, ön hatta vurmak.

On Altı Kasımda Almanlar söz konusu iki taktiği de kullandılar. Yaklaşık iki saat ön hattı dövüp peşi sıra Matrönino’da bize şölen verdi. Yeni hatta tabur ilk zayiatlarını verdi. Bu arada önlerde nelerin yaşandığından da habersizdim. Almanlar saldırıyor mu? Öyleyse bunun odağı neresi? İşte, Alman topçusu

ölçeklerini tekrar azaltıp, patlamalarını gene cephe hattına aldı.

Panfilov: “Birinci gün ve gece sizin için rahat geçecek," demişti.

Dediği de oldu. Gene de bizim için rahat geçen günde yaşadıklarımıza değineceğim.

Yaklaşık öğlene doğru, tümen komutanlığı ihtiyatlarından bir tanksavar bataryası, emrim altına girmek için Görünü'ye geldi. Bu olay, Panfilov'un düşmanın hedeflediklerine ilişkin fikirlerinin aynı olduğunu gösteriyor ve benim eksiklerimi kapatmaya çabalıyordu. Topçular, ormanda ateşlerini düzenleyerek namlularını Volokolamsk şosesine yöneltti.

Merde patlama, titreyiş ve gümbürtüler susmuyordu. Gökyü-zündeki kara bulutlar orman üstüne yavaş yavaş yayılmaktaydı, biz çalışmalarımıza devam ediyorduk. Asker, Görünü köyündeki tepede toprağı delik deşik ediyor, boyuna kazıyordu.

Şakoev’in takımı ise şosede uğraşıyordu. Birkaç dakika izledim, bir tank maketi, siperde saklanan erlere doğru çabucak harekete başladı. Fakat niye savsaklayıp duruyorlar? Hayır, bir daha becerdi. Ayaklandı biraz bekleyip bombayı fırlattı. Başarılı ve temiz bir iş çıkardı. A, şu benim cılız ırkdaşım nasıl gözü pek. Artık ondan eminim ve kesinlikle düşmanlarından

kaçmayacak, ürkmeyecek, tanka, elindeki bombayla karşı koyacak.

Maket tekrar manevra yapmak için geri çekiliyor. Sıra politik yönetici Kuzminiç'in. Hazırlanıyor. Asker üniforması, kısa konçlu botları, kalın pantolonu ve kaputu içinde yine uygunsuz duruyor. Kuzminiç acemiliğini bastırmaya çabalıyor. Gençmişcesine öne atılıyor ve... Ve çabucak bir Kazak şivesiyle bağıran Şakoev'in sesi geliyor:

"Vazgeç, vazgeç Yoldaş Politik Yönetici. Öyle olmaz..."

Çizik botları ve kararmış kaputuyla teğmen, kırk yaşlarındaki bilim adamının yanına koştu. Şakoev, ağır bir bombayı ilk defa atmaya çabalayan bilim adamına bunu yapmayı belletmeye uğraşıyordu. Usanmadan anlatıyordu. Sözlerini duyuyorum:

"Sakin olmalısın. Telaşsızca ve yavaşça fırlat."

Elimde olmaksızın generalin yolladığı zayıf uzman geliyor aklıma.

Bugün yani On Altı Kasımda, ona bir kere daha rastlama fırsatım oldu.

Tümen karargâhından arandım. Panfilov'un emriyle bize teğmen Ugrünov komutasında bir tanksavar daha

gelecekmiş. “Başüstüne” deyip taşınabilir koltuğuma döndüm. Bu hem koltuk hem yatak işlevli nesneyi Sinçenko bir yerlerden alıp getirmişti. Oturup düşünmeye koyuldum.

Hikâyemizde çok kere komutanın fikirlerinden konuştuk. Bunlar insanı o denli kuşatıyor ki kendisini onlara kaptıran kişi etrafında yaşananların detaylarını görmezleşiyor. Birliklerin yerleşimi doğru mu? Çarpışmanın gidişatı şöyle olursa ne olur? Düşman ordan sokulursa nasıl hareket ederim? Peki burdan sokulursa?

Yirmisine varana dek direnmelisin. Hesapsız ihtimaller var. Galiba Tostoy *Savaş ve Barış* romanının başlangıcında insanın önüne açılan milyonlarca ihtimalden bahseder. Komutanın üretkenliği belki de sanatçınınkine yakındır. “Yirmisine dek direnmelisin.” Panfilov’un verdiği görev şimdi bana yönelip benim eserim oluyor.

Savaşın kesintisiz gürültüsünün eşliğinde oturmuş düşünüyorum. Düşman ateşinin bu tarafa kaydığını hemen kavradım. Dalganın gürültüsü ilkin bu tarafa yöneldi... işte bizimkilerin sesi de işe karıştı. Sesler birbirine giriyor. Acaba neler oluyor? Çarpışma başladı mı? Almanlar atağa geçti mi?

Akşam üzeri Zaev aradı.

“Birer tek attırdık onlara Yoldaş Kombat.”

“Neye? Kime?”

Soluk soluğa:

“Yolu baltaladık. Hkin yaklaşmalarına izin verdik ve peşi sıra da çiğnedik.”

Coşkusunun yatışmasını kendimi tutup bekliyor ve soru sormuyorum. Birazdan nasılsa anlatacak. Zaev'in yerleştiği yere havan atıcı bir grubun yaklaştığı anlaşıldı. Sadece bir keşif birliği de olabilir. Tüfekateşi bir-iki dakika devam etmiş. Hayatta kalabilenler, koruma ateşiyle cesetleri sürükleyip gitmiş.

Derken hava bulutlarla kaplandı ve kar atıştırması başladı.

Oda da birazcık karardı. Ve ansızın -hiç beklemiyor gibiydim.-akşamın bastırdığını fark ettim. Silah sesleri azalarak kesildi. Moskova önündeki yeni savaşın birinci günü geçmişti. yanılmıyorsam Almanlar cepheyi hiçbir tarafından bölmemişti. Bu onların birinci gün hedefleri miydi? Bilemiyorum. Tahminim, genel saldırı yönünü ele vermeden pek çok yere yaklaşmışlardı. Demek ki Panfilov’da ilk fikirlerinde ısrar ediyordu. Bunlara rağmen kendisi de bazı endişelere sahipti. Gecenin ilerleyen vaktinde beni aradı:

“Merhaba! Ne âlemdesin, nasılsın?"

“Düşünüyorum Yoldaş General."

“Güzel. Ben de aynı şeyi yapıyorum. Gününüz nasıl geçti?"

Bilançoyu bildirdim. Haberdardı. Bütün durum değişimlerinde Dorfman’ı bilgilendiriyorduk. Fakat Panfilov, araya girmeden, acelesizce, söylediklerimi bir defa daha dinledi.

“Bu halde uzaktan karşılıklı kibarlıklar yapmışsınız.”

“Doğru.”

“Evet... Ugrünov ulaştı mı?

“Henüz gelmedi."

“Kendisine Gadrovo'da binbaşı Yurasov’a uğramasını söyleyin. Aslında adamların sağda solda dolaşması doğru değil fakat. .. Düşündüklerim bana bunu emrediyor.”

“Başüstüne.”

“Eh, en iyi şanslar Yoldaş Momiş-Uli. Yatıp dinlenin. Yarın sıra sizin.”

Telefonun yanında biraz daha bekledim. Panfilov gene -acaba kaçıncı defa?- beni hayrete düşürmüştü. Yirmi yirmi beş kişilik bir birliği götüreceği yönü düşünüyordu. Ugrünov'un emrindeki bu birlik tümen komutasının bir tür küçük ihtiyatıydı. Generalin işi bayağı zor. Yarın ya

da ertesi gün Almanlar'ın baskısı güçlendikçe başka ihtiyatları nasıl sağlayacaktı?

Telefonun yanından ayrılarak masada çalışan Rahimov'a geldim ve generalle konuşmamızı aktardım.

“General yarının bizim için zorlu geçeceğini söyledi," dedim.

“Bizim hazırlıklı olmak için uyumamız gerektiğini söylüyor. Sen yat, birkaç saat kestir. Ben nöbetçileri kontrol ederim.”

Giyinerek dışarı çıktım. Zayıfça esen bir rüzgârla karlar savruluyor. Bir-iki saat öncesinde kara bir çizgiymişçesine görünen şose, şimdi karın altında çevreyle birleşik haldeydi. Issız geceyi tek tük silah sesleri yaralıyordu. Matrönino taraflarından bir çatırtı geldi. Bir tepeden ışık belirdi. Peşi sıra da gök gürültüsü. Tekrar bir-iki dakikalığına sessizlik. Ardından yine bir-iki patlama. Almanlar geçen geceki gibi Matrönino ve Görünü’yle ilgileniyorlar. Sinirlerimizi bozup, bizi huzursuz ediyorlar.

Moskova tarafındaki raylar boyunca ilerliyorum. (Dnlerde Ugrünov'un takımıyla karşılaştım. Karbeyaz örtü, yıldızsever gökyüzünün altındaki tek bir gölgeyi bile ortaya çıkarıyordu. Beni fark etti. -Karanlıkta kısacık

boyu ve dar omuzlarıyla gelişmesi durmuş bir çocuğu çağrıştırdı bana.- Haykırdı:

“Dur!”

Tekmil için yaklaştı. Ona generalin emrini aktardım. Şosenin önündeki Yadrovo köyüne gitmeliydi. Ugrünov tasalıydı:

“Çocuklar bitkin. Burada konaklamak aklımızda yoktu Yoldaş Kombat.”

‘İstirahat edin,” dedim. “Adamlarınıza yemek vermelerini emredeceğim.”

Ugrünov.

“Hayır Yoldaş Üsteğmen, sağ olun," dedi. Önlere ilerleyeceğiz. Yoksa burada gevşeriz.”

Vedalaşırken:

“Keşke birlikte savaşmak kısmet olsaydı.”

Çocuk yaştaki bu komutandan ağırbaşlı sözlerin gelmesini garipsedim.

Ruslar, rastlaşma ve vedalaşmalarda sadece tokalaşmakla yetinmez, epey de sıktıkları eli sallarlar. Bunun arkadaşlığın vurgulanmasına dair olduğu söylenir. Ugrünov elimi sadece sıktı. Bunu hissederek ‘Elleri güçlü' diye düşündüm.

Selamladı ve adamlarına doğru gitti. Peşi sıra takımı düşen karın içinde görünmez oldu.

Karargâhımıza gece yarısı biterken döndüm. Rahimov'un düzenli soluklarını duyuyordum. Eşsiz biri olan Rahimov'un bir niteliği de onun uykuya dair emirlere dahi uymasıydı. Hiç kimsede bu tür bir niteliğe rastlamamıştım. Kendisine ‘İki saat uyu” dediğinizde bunun üç saat olmasına veya uyandırılmasına fırsat vermezdi. O tam saptanan zamanda gözlerini açardı.

Oturup tekrar düşünceye daldım. Gecedeki sessizliği tek tük patlamalar bölüyordu. Panfilov “Yarın sıra sizin” demişti. Düşüncemi bu ana yöneltmiştim.

Rahimov tam vaktinde uyandı.

“Siz uyuyun artık Yoldaş Kombat.”

Taşınabilir yatakkoltuğa uzandım fakat epey zaman uyuyamadım. Sabahı düşünüyordum. Sabah yaklaşırken dalmışım.

Bugün Kasımın On Yedisi. Top seslen tez başladı. Şafak sökerken ateşten yığınlar cepheyi taramaya koyulmuştu. Almanlar evvelki gün yaptıkları gibi ateşe devam ediyordu. Uğultular bir sağa bir sola yöneliyor. Gecenin ilk saatleri başlarken biz böyle o yana bu yana yalpalıyorduk.

Kulağım top seslerinde. Tümenin tüm cephelerinin direnişte olduğunu biliyorum. Almanlar'ın saldırı hazırlığı sürüyor. Yükleniş noktalarını öğrenemiyoruz. Topçumuzun tavrı geçen günlere oranla değişmiş artık ateşlerini yanıtlıyor. Şimdi her tarafta bizim salvolarımız var.

Hava ağır ağır ışıyor. Gökyüzündeki bulutlar karlı çimenliğe sarkıyor. Ansızın Alman ateşinin doğrultusunda bir değişimi fark ettim. Tümen cephesinin merkez noktası solunda şose önündeki Yadrovo köyü yönündeki ateşler yoğunlaştı. Sağdaysa biraz hafiflemiş gibi. Artık eminim: Bir yanda bütün silahlar, diğerinde birkaç top ateş ediyor. Düşman sol yanımızda artık oyuna son vermiş. Patlamalar orada odaklanıyor. Bu halde her şeyi kararlaştırmışlar. Düşman sol yanımızı yarmayı deneyecek. Panfilov'un sezdiğince silahları kullanıp yola çıkmaya uğraşacaklar.

Tümümüz suskunuz. Tanıdık gerginlik -düşman saldırısı-burada cephe epey uzağımızda. Karargâhtan Yüzbaşı Dorfman'ı aradım. Sesini duyup biraz konuşmak niyetindeydim.

"Merhaba Yoldaş Yüzbaşı."

Devamlı kibar davranışlı olan yüzbaşı bu defasında selamımın karşılığını unuttu.

"Orada neler oluyor?"

"Bizde durum aynı."

“Peki. Başka?"

Sesinden: ‘Derdin ne peki? Öyle sakince oturuyorsan, otur oturduğun yerde,' demek istediğini kavradım.

“Affedersiniz, sadece durumu merak ettim.”

"O. .. iyi şanslar.”

Usulca bir tıkırtı. Diğer almaç yerine bırakıldı.

Yaklaşık bir saat sonra Almanlar, ateşi cephe içerilerine yöneltip Matrönino, Görünü ve Zaev'in mevzilendiği kavşak dolaylarını dövmeye başladı. Eminim ki o anda Alman tank ve piyadeleri hareket halindeydi. Şoseden, konumumu değiştirmem için cepheden çekilen top arabaların geçmesini bekliyordum. Olmadı; yanımızdan tek bir top bile geçmedi. O halde topçular çekilmiyordu.

Muhabereci seslendi:

“Yoldaş Kombat tümen karargâhından aranıyorsunuz.” Almacı aldım. Tekdüze, kısık bir ses. Panfilov’un sesi: “Yoldaş Momiş-Uli?”

“Evet."

“Orada neler oluyor?”

“Topçu ateşi. Düşman ateşi.”

“Ne tür bir ateş bu?”

“Ön em li bir ateş Yoldaş General.”

“Daha netbilgi verin. Eksiksiz bilgi. Bakın Yoldaş Momiş-Uli, biraz dışarılara çıkın. Siz topçusunuz. Kendiniz bakın ona. Patlamasını izleyin. Peşi sıra da durumdan beni haberdar edin."

Kaputumun üstüne kılıcımın kayışını takıp henüz camları kırılmamış olan karargâhın dışına çıktım. Basamakların yanında Garkuşa nöbet tutuyordu. Selam verdi:

“Düşman nasıl?” diye sordum. “Seni sipere gizlenmek zorunda bırakmıyor mu?”

“Hayır. Hala direniliyor Yoldaş Kombat. “

“Soğukla aran iyi mi, onunla da savaşabiliyor musun?” diye ekledim.

“Evet efendim,” dedi. “Nöbetçi yazın sıcağın, kışın da soğuğun nöbetini tutar.”

Basamaklardan indim. Şoseye adım attığımda ayaklarım kara battı. Gözün görebildiğince uzayan yolda ne araba ne de bir at seçiliyordu. Orman bitiminden bir alev çıktı. Ağır topçularımız oradan ateş açıyordu. Alman atışlarının sesi neredeyse duyulmuyordu. Sağda solda havanların patlama sesi geliyordu.

Çevreme kulak verdim. Almanlar eskisi gibi ateş ediyor. izledim. Genişçe yayıldıklarını fark ettim Patlamalar seyrek, -bu en tehlikelisi ve aynı anda patladıklarında en fazla korkuya neden olanlardır - havada pamuksu duman tutamları çıkıyor. O da fazla değil. Karla dumanın havalanışı daha sık ve alçakta.

Topçu dilinde bu tür patlamalar “Gagalama” adını alır. Fazla yukarıda olanlara, “Zürafa.” Bütün Alman topçuları ormanları arındırmak için ateş ediyor. Şarapneller “Gagalama” veya “Zürafa” yöntemiyle tırmanıyor. Bizim tek kişilik avcı yuvaları aralı değil, hem kötü doğrultu da verilmiş, hesabı yapılmamış atışları bize fazla rastlamıyor. Bu nedenle de kaybımız yok. Galiba telefonda Panfilov'a “Tehlikeli ateş” sözünü doğru kullanmamışım.

Karargâha döndüğümde izlenimlerimi ona ilettim. Epey konuştum. Mutlaka dikkatli olunmalı sözünün yanı sıra pek önemli sayılmayan şeyler de söyledim. Sanki çok konuşursam durum düzelecek yanılgısındaydım. O bütün bunları bilmeyi diliyordu. Bizse buna Panfilov'un ‘tuhaflığı’ derdik. Bizi kendisi sürekli “daha özlü, daha özlü," demeyi kanıksatmıştı. Böyle davranıldığın-da rapor sunup dönüp gelirsin. Panfilov’sa seni dinliyor, ilgileniyordu. En önemsiz sorunu dahi bilmek isterdi.

“Genişçe bir yayılma mı? Sence kaç metredir? E, tahminen Yoldaş Momiş-Uli.”

Panfilov bu önemsiz detayın önemini kestirmeye --:abalıyor. Topçu yerleşimi hedeften ne denli uzaktaysa

yayılman n ölçüsü de o denli büyüktür. Ön hattımız yarılabilir bu mümkün fakat buna göre Alman topçuları da yerlerinde kalmayı sürdürebilir.

Panfilov'un ön hat bağlantılarının koptuğunu erken anlayamadım. Mermilerin dağılması, Gorünü patlamalarının niteliği ve bütün diğer belirtiler ona cepheden haber verme işlevi üstleniyordu.

Ansızın bütün topçu ateşleri ve onların gürültüleri kesildi. Almanlar'ın gerçekleştirdiği patlamaların eski hızı kalmıyor gibiydi. Mermiler ender patlıyor. Durumu derhal Panfilov'a ilettim.

"Hım... doğrultu değiştiriyorlar..." dedi. "Şimdiye dek size parmak uçları değiyordu. Şimdiyse tetikte olun, yumrukla vurmaya uğraşacak."

Zaman hızla akıp gidiyordu. Zaev beni aradığında akşamdı:

"Havan ateşi çoğalıyor Yoldaş Kombat."

"Neler görüyorsun orada?"

"Almanlar derenin karşı tarafında orman bitiminde. Havanla dövüyorlar. Başımızı çıkarmaya fırsat tanımıyorlar."

Bir şeyler söylememi bekledi. Gürültüyle soluklandığını duyuyordum. Ne diyebilirim? Tüfekle karşılık vermelerinin anlamı yok. Uzakta duran ve

havanları olan düşmanı böyle karşılamanın yararı yerine zararı olur.

Emrettim:

“Ölü gibi durun. İmha edildiğinizi düşünsünler. Saldırıda bulunurlarsa vurun.”

Almanlar o anda Matrönino istasyonuna saldırıya başladı. Siperlerimiz de orada havan ateşinde. Askerler derinliği az siperlerinde yere yapışmakla karşı karşıya. Düşman havan atışını bitirip saldırı başlatmış. Bizimkiler de onları ateşleriyle karşılayınca başlangıç saldırısı zorlanmadan püskürtülmüş. Ama çekilen Almanlar bu kez siperlerimizi hedefleyerek sektirmeden dövmeye koyulmuş. Birtakım mermiler siperlere düşmüş ve yara alanlar olmuş. Bu durumdakiler ya karda sürünüp köye çekilmiş veya yarası ağır olanları sağlık erleri taşımış.

Bunları Filimov telefonla bildirdi. Ama konuşmasını bitireme-yip ekledi:

“Yeniden geliyorlar Yoldaş Kombat.”

O, Zaev’den ayrı yerdeydi. Telaşını hissetirmiyordu. Ses tonu hiç farklılaşmadı. Buradan bile kararlı hali ve direnci seziliyordu.

“Makinelilere birini yolla. Başlangıçta susup yaklaşmalarına izin versinler.”

“Başüstüne Yoldaş Kombat. Tamam. Püskürtülecekler.” Sadece birkaç dakika geçmişti ki Filimov yeniden aradı: “Ateşimizi görür görmez püskürtüldüler Yoldaş Kombat.” “Şimdi ne yapılıyor?”

“Yeniden havan yağdırıyorlar.”

“Kaybın var mı?”

“Fazla değil Yoldaş Kombat.”

Filimov’un serinkanlılığını ve kendine güvenini hep beğenirim. Bundan askerler de etkilenir. Anlaşılan şu anda, bu defasında o benim ruhumdaki kargaşayı bastırmaya çabalıyor, benim moralimi de sağlamlaştırmaya çalışıyor.

“Fazla değil de, ne demek? Tam sayıyı ver.”

“Başüstüne vereyim Yoldaş Kombat.”

Filimov kendi bölüğünde ölü ve yaralının yirmi olduğunu söyledi. Artık Almanlar'ın Matrönino civarındaki uygulamasını adamakıllı kavramıştım. Canlı güçlerini kullanma niyeti taşımıyor, ilerleyişin vereceği hasarı azaltmaya çalışıp, kan kaybı yerine zamandan vazgeçiyorlardı. Acaba bizim Matrönino’ya karşılığımız için verecekleri zaman ne kadar? Bulmak kolaydı; iki defa yaklaşıp ateşimize çarpınca çabucak gerilemiş, erlerimi ateşle imhaya devam etmişlerdi. Bu iki

sokuluşunda Matrönino'yu savunanlardan yirmisi azaltmıştı. Filimov'un bölüğündekiler nereye kadar direnebilecekti? Böylesi on patlama onları tüketirdi. Bu zaman yakın mıydı? Şimdi kuşkulu, fakat yarın buranın savunucuları siperindeki son askerlerdir. Askerlik ödevimizi, onurumuzu kirletmeden başaracağımıza inanıyorum.

Tamam, kendi borcum ayın yirmisine dek dayanınca bitiyor, fakat nasıl, açıklayın bana, istasyonu elimdekilerle nasıl tutayım?

Zaev bir daha aradı:

"Burunlarını iki kere dağıttık Yoldaş Kombat. Köprüye kadar kovaladık. Şimdi havan atışlarıyla biçiliyoruz. Tahammül etmek çok güç."

"Sağlam dur."

"Almanlar'a tank desteği geliyor galiba Yoldaş Kombat. Motor gürültüleri açıkça geliyor"

"Otur ve bekle."

"Ya bize hücum ederlerse?"

"Dur, ateş etme, daha yakınına sokulsunlar ve bir daha ormana giremesinler. Anladın mı? Erlere de iyice anlat."

Zaman biraz daha ilerledi. Koltukta oturup duvarı izliyordum. Düşünceliydim; önümde perdelerin desenleri ... Kuşu andıran üçlü yapraklar. Gerili kanatlar ve kıvrık gagalarına bakıyordum. Perdenin kopuk tarafı yine öyle sarkık. Onarımı kimse düşünmüyor. Oturup, susup duruyorum. Odadakiler de suskun. Telaşsız karargâh komutanı masaya eğik halde bir şeyler yazıyor. Bilirsiniz Bozjanov'a iç düşüncelerim “Seyyar karargâh” adını verir. Kaputu ve kalpağı hazır, emirlerimi yerine getirmek için hep dışarı çıkma durumuyla. En rütbelimiz Tolstunov kalpağıyla yatakta oturuyor. O huzurlu görüntüsünü bırakmış. Arkasına yaslanmamış ve dimdik. Sürekli yaptığının tersine, yakasını iliklememiş. Bana sabahleyin “Emir ver bir şeylerle uğraşayım,” demişti. Tostunov da Bozjanov da harekete hazır duruyorlar. Bütün karargâh buna hazır, fakat bende verilecek emir yok. Düşünüyor ve konuşmuyorum.

Zilin ince sesi. Yeniden telefon. Gene nefes nefese Zaev.

Kopuk kopuk konuşuyor. Anlayabildiğim kadarıyla, Almanlar ormandan tekrar çıkmış. Mutlaka “Rus tükendi" düşüncesine rağmen tetikteler ve pusuya düşürülmemek için doğrudan saldırı başlatmayıp siperleri kuşatmaya uğraşıyorlar. Kıskacın ağzını birazdan kapatacaklar.

"Değişik yerlerden kuşatıyorlar Yoldaş Kombat. İki defa püskürttüm. Ne öneriyorsunuz Yoldaş Kombat?”

Galiba o da çekilin emri bekliyor.

“Direnmelisin,” dedim.

“Gedik kapatacak onlar Yoldaş Kombat.”

“Diren Semyon. Ya hep ya hiç.”

Bununla ne anlatmaya çalıştığımı ben de bilmiyordum, fakat ekledim:

“Kuşatsalar ne olur? Geriye bir adım dahi atma.”

“Kuş..." konuşma kesintiye uğradı. Almaç ansızın sustu. Zaev'in konuşması yarımdı.

“Timoşin,” diye haykırdım.

Muhaberecilerin takım komutanı çocuk yüzlü teğmen kapıda belirdi. Sürekli sundurmada oluyor içeri hiç gelmiyordu. Varlığı düşüneceklerime zarar verir gibi davranıyordu.

“Timoşin, birilerini yollayıp Zaev'le bağlantı kurdur.”

“Başüstüne."

Sesindeki güveni, mavi gözlerinde de taşıyordu. Biraz sonra pencere önünde konuştuklarını izledim.

Panfilov'a telefon ettim:

“Raporumu bildirmeme izin verin. Tepe bölüğümüz saldırıyı iki kez püskürttü. Şimdi kuşatıldı. Bağlantımız koptu.”

Konuşurken elimde olmaksızın olayları abartıyordum. Zaev bir gedikten söz etmemiş miydi? Geçen zaman zarfında Alman-lar’ın onu kapatma olasılığı var. Hayır eksiksiz bilgilenmeliyim. Komutanıma doğruyu söylemeliyim. Ve bölüğün tamamen kuşatılmış olmayabileceğini de söyledim.

Panfilov ‘hım-hım’ etti. Bir umut filiziyle, ondan ‘Çaresini bulup orayı terk etsinler’ emri duymak istedim. Fakat böyle bir şey söylemedi. Devam ettim:

“Matrönino’da da iki çarpışma yaşandı. Sokulmaya uğraşınca püskürtüldüler. Yeniden bir saldırıda bulunmalarını bekliyorum. Görünü’de ise ortalık durgun.

“Öyle mi?’

“Evet Yoldaş General."

Görünü... Volokolamsk şosesini kesen küçücük kalemiz bugün için korunaklıydı. Solunda Zaev ve Filimov’un bölüğü, sağındaysa Şişkino köyü ve Panfilov’un karargâhı bulunuyor. Buradaki bölüğü istasyona çekmem için emir vermesini olmazsa farklı bir bölükle destekleyeceğini bildirmesini bekliyorum. Fakat bu beklentim de boşunaydı.

“Olanı biteni bildirin Yoldaş Momiş-Uli," dedi ve telefon konuşmamız bitti.

Telefonla Filimov’u istedim.

“Zaev tarafında dikkatli olun.”

“Niye, ne var orada?"

“Dikkatli ol. Kendisiyle bağlantım yok. Orada ne var ne yok?"

“Yer sarsıntıları var ama direniyoruz.”

“Yitiğin kaç kişi?”

“Soruşturup haber vereyim Yoldaş Kombat."

Endişelenmeyim diye uğraşıyor gibi.

“Yaralılarınız nerde?"

“Hafif yarlılar size doğru ilerliyor. Ağır yaralılar burada... Köyde."

“Tamam... yaralıların taşınması için araç yolluyorum. Beş araba şimdi yola düşüyor.”

Filimov’un: “O kadarı fazla ikisi yeter,” diye belirtmesini umuyorum. Fakat o sessizdi. Şeytan götürsün. Kaybı o denli fazla mı?

Konuşmam bitince telefondan uzaklaşamadım. Buruklaf mıştım.

“Bozjanov,” dedim. “Seleznövin'e uğra. Çabucak, yaralıların taşınması için beş araba yollasın.

Bozjanov şaşkınlıkla:

“Beş mi?”

O, benim içli, konuşkan soydaşım, can sıkıntımın, emrimin bahtsızlığının farkındaydı. Peşi sıra Tolstunov da yerinden fırladı.

“Ben gitsem olmaz mı Kombat?”

Yeniden fark ettim. Tolstunov'un hali bir başkaydı. “Beni iste-diğince kullan,’’ der gibiydi.

“Bekle Tolstunov, otur,” diyebildim.

Bozjanov'a yönelip:

“Arabalarla istasyona uğra. Gezin, orada neler yaşandığını anla ve dön.”

“Başüstüne."

Henüz biten dinlencede dolmuş yanakları, sanki bir anda çökmüş, dudaklarının sürekli gülümseyişi silinmişti.

Olgunca bir selam verip çıktı.

Bir daha sessizleşti oda. Tolstunov yeniden yatağa oturdu, koltuğa gömülüp bakıp da görmeyen gözlerimi duvara çaktım.

Düşünceler bir daha dizildi. Zaev kuşatılmıştı. Filimov erlerini birer birer yitiriyordu. Elimden ne gelirdi? Yirmisine dek nasıl direnecektim?

Odada olmaktan sıkılmıştım. Çıkıp savaş sesleriyle dolaş-malıydım. Kalpağımı takıp, kılıç kuşanarak evin dış basamaklarına çıktım. Nöbetçi bu defa Garkuşa değildi. Bükülmüş, yakası dik, yüzü rüzgâra çevrili ufacık biriydi ve tüfeği göğsündeydi. Kalpağı kulaklıklarına indirmiş sıkıca bağlamıştı. Adımları duyunca selamlamak için döndü. Dcilbaev'di. Çökkün yanaklarıyla burnunu soğuk morartmıştı.

Nöbetçinin selamını alıp karşılık verdim fakat tek söz söylemeden basamaktan inip şoseye ilerledim.

Çevrede kimi kez boğulan, kimi kez de açıkça duyulan acı savaş sesleri vardı. Aralıksız ve boğuk patlamalar Panfilov'un karargâhının yerleştiği Şişkino köyü yanından işitiliyordu. Hemen yanı başımızdaki ormandan da toplarımızın sesi çıkıyor, önlerden de pamuksu dumanlar tütüyordu. Almanlar şarapnellerle ormanı arıtmaya uğraşıyordu. Topçularını önlere yaklaştırmış, sesimizi kesmeyi deniyor, rüzgâr ümitsizlik takırdamaları getiriyordu. Ormanın arkasında bir yerlerde dört-beş tanksavarımızın işlediğini anladım.

Matrönino istasyonu yakınlarında havan patlamalarını duydum.

Matrönino'ya sapan yol kavşağına dek dalgınca ilerledim. Uzaktan, bize doğru yaklaşan yaralılar belirdi. Kimi topallıyor, kimi de bazen duraklayıp ilerliyordu. Kavşakta bekledim.

Öndeki Golupsov yalpalıyordu. İki gün önce, güçlü kollarla toprak kazan irikıyım tabur şarkıcısını seçemedim. Kaputu omu-zudaydı. Yaka yakınlarında omuz dikişi yakınında bir delik açılmıştı. Henüz temiz bir sargıbezi boynuna dolanmıştı. Adıyla çağırdım.

Durakladı ve güç bela doğruldu. Yüzü saramıştı, gözleri çukura kaçmıştı. Bilirsiniz, kimi kez yaralıların morali düzeltilebilir, fakat bu kezinde öylesi bir umudum yoktu.

"E, oralar nasıl Golupsov?"

Tükürdü. Çiğnenmemiş karın üzerine yapışıp kaldı pembeliği.

"Orası nasıl?" diye üsteledim. "Direnemeyecek miyiz?"

Golupsov:

"Direnişimiz böyleyse..." hırıldayan sesiyle soluklandı. "Direnişimiz böyleyse yapamayacağız anlamına gelir bu."

Ve ağır aksak adımlarla yürüdü.

YIRTICI KUŞ YAKALAMA

Seleznöv'ün gidip, Moskova’ya gittiğini bildiği ilk kamyonu durdurarak yaralıları geriye ulaştırmasını söylememin ardından karargâha döndüm.

Tolstunov bıraktığım duruşuylaydı. Rahimov masadan usulca doğruldu. Ağzını açıp bir şey demediğine göre Zaev'le bağlantı sağlanamamıştı. Demek ki Filimov'un mevzileri havan atışı altındaydı hâlâ. Başımla Rahimov’a oturmasını belirterek koltuğa oturdum. Kulaklarımda Golupsov'un söyledikleri vardı. Doğru; istasyonu tutamayacağım ve havanlar askerleri mi birer birer doğ-rayacaktı. Bu tavrın sürmesi ise orayı yitirmekti. Bugün olmazsa yarın. tetediğim kadar düşüneyim yaşanacakları önleme becerim yoktu. Biz Kazaklar bir atasözü söyleriz: "Eğer yüreğin dağılması yazgıysa derhal dağılsın."

Aşçı Vahitov usul adımlarla geldi.

“Öğlen yemeği hazır Yoldaş Kombat.”

‘istemiyorum, defol.”

Karargâhımda hiçbirinin ben olmadan yemeğe el sürmeyeceğini biliyordum. Tolstunov ve Rahimov'un aç olduklarından da haberdarım. Fakat yemek düşünemezdim.

Sessizce bir-iki dakika daha aktı.

"Rahimov general telefon etti mi?"

"Hayır Yoldaş Kombat. Hat kopuk."

Ordumuzda haberleşmeye ait sorumluk yukardan aşağıyadır; komutan astına giden bağlantıyı sağlamak zorundadır. Kopmalarda da giderilmesi onun işidir. Buna rağmen Timoşin'i çağırdım.

"Bir er yolla. Hattın Şişkino ile kopukluğunu gider."

"Başüstüne."

Bütün donanımını kuşanan Timoşin "Git," emri bekliyordu.

Sordum:

"Zaev'e gidenlerden bir haber var mı?"

"Yok Yoldaş Kombat."

"Birilerini daha yolla."

'İzninizle gideyim."

"Evet. Git.”

Sıkı bir dönüş ve usulca bir kapı kapanışı. Timoşin odadan çıkmıştı.

Galiba istasyonu terk etme fikri bende o zaman oluştu.

Hayır, hayır. Yapamam. Zihnimde Zvagin’in ince takat tiz sesini işittim: “Bu hattı bir adım bile bırakmak suçtur.” Hayır, bunu yapamam. Adamlarımı yitirecek, hattan ayrılmayacak fakat onurumu lekelemeyecektim.

Onurum kimi yaşatır? Peki görevimi başaramazsam?.. Peki yirmisine kadar direnemezsem?.. Direnemeyeceğim. Artık bunu biliyorum. Ne adamlarımı ne de başka şeyleri koruyamayacağım. Pek çok kez yaşadığım gibi gene aynı yerde; Moskova önlerinde, Panfilov'un bir gece bana Alma-Atı'da söyledikleri geliyor aklıma: “Taburla ölmek mi? Hayır taburla on, yirmi savaşa girip onu esirgemeyi başarmaktır mesele.” Fakat o geçen gün bana “Hayli zorlu olacak” demişti. Jstelik bunları görevi anladığımı gördüğünde söylemişti. Yoldaş General şimdi ne yapmaya karar vereyim? Görevi başaramayacağım değil mi?

Kalkıp dolaştım. Kaderimizin çizildiği Rahimov’un masasına sokuldum. Haritaya eğildim. Matrönino istasyonu ve ona sokulmuş küçük köyü fark ettim. Hemen yanına da küçük noktacıklar halinde pek çok siper belirtilmişti. Ve ormanlarla kaplanmış pürüzsüz bir düzlük görünüyordu. Bizim durduğumuz düzlüktü

bu. Almanlar ise ormandaydı. Acaba savunmamızı orman içinden yapamaz mıydık? Ormanı kullanamaz mıydım? Düzlüğü ateşimizle engelleyip köy yollarını da savunamaz mıydık? Buna pişman olmak için geç kalmıştık. Yine de bir umut kıvılcımı alevlendi içimde. İstasyonu terk etsem bölüğün yerleşim noktasından Almanlar'ın yürümesini durdurabilirdim. Ormanın hemen bitimine yerleşip yolu ateş altına alabilecektik. Fakat bu mümkün müydü? Belki.

Olamaz, hayır... tetasyondan ayrılmama izin yok. Fakat ne yapabilirim? Elim kolum bağlı ne olacağını mı bekleyeyim?

Muhabereciye:

"Tümen karargâhını bağlayabilir misin? Bir dene."

Israrla aramaya başladı. Konuşması gereksizdi. Yanıt yoktu. Nihayet:

"Çıt yok Yoldaş Kombat... Zaman kaybı,"

Söylediklerini içimden tekrarladım:

"Zaman kaybı... Doğru olan bu muydu?"

Masada diğer kâğıtların yanı sıra kırmızı yönetmelik de duruyordu. Robotlaşmışcasına alıp açtım ve ansızın Panfilov'un altını çizdiği üç çizgiyi fark ettim:

“Düşman imhasında hedefe varmayan değil sorumluluğun korkusuyla ve elindeki bütün gücü gereken yer ve zamanda kullanamayan cezayı hak eder.”

Telefona gidip Filimov'u aradım:

“Efim Efimoviç, sen misin? Neler oluyor orada?”
“Gümbürtüler... Mutlaka yeniden sıkıştıracaklar. Bizi çiğneyip girmek niyetindeler bence.”

“Şimdi emrime dikkat et. Sıkıştırmaya niyetleri varsa ateş etmeyin.”

“Nasıl? Anlamadım?

“Ateş etmeyin. Almanlar’ın istediği olsun istasyonu terk edin.”

‘İstasyonu terk edin” diye üsteledim.

Şaşkınlık, duraksama, artık eşiği atlamıştım. fimdeki “Sen emirleri yerine getirmedin,” diyen ses yenilmişti. Asker birinin, meslekdaşlarına böyle bir şeyi açıklaması gerekmez. O anda beş kilo verip, beş y 11 yaşlandım.

Almaçtan yine Filimov'un afallamış sesi duyuluyordu:

“Nasıl? Söylediğinizi anlayamıyorum."

“Doğru anladın. Evet. Çekil. Köprüye doğru uzaklaş ve orada derlen."

“Siz neler diyorsunuz Yoldaş Kombat. Onları geriletiyoruz. Burada direneceğiz. Siz ise uzaklaşmamızı istiyorsunuz. Ben... Ben is ...”

Filimov başkaldırıyordu. Onun komutan ve inanamayan yüreği başkaldırdı. General Zvagin ona ve Tolstunov’a emretmişti: “Hattan ayrılmak cinayet işlemektir.”

Filimov’un bitirmesine izin vermedim.

“Emri duydun mu?. . Tekrarla bakayım...” Sessizlik. Filimov emri tekrarlıyordu:

“Tekrarlayın."

“istasyon terk edilsin diyorsunuz...”

“Tamam, tamam köprüye koşun.”

“Başüstüne."

Dinlediğine göre uygula. Almacı elimden attım. Bütün bunlar olurken karşımda hazırol’da bekleyen Tolstunov kapıya ilerledi. Ben ne ona ne de bir başkasına fikrini sormamış tam bir komutan gibi hareket etmiştim.

“Nereye?”

“Matrönino’ya.”

Başka bir şey demedi. Peşinden biraz izledim. Köşeli ensesi ve kaslı omuzu seçiliyordu. Dik başı kararlılığını

gösteriyordu. Ayaklarını sert ve yüreklice atıyordu. “Bu uzaklaşan komiser, kapı onun peşinden kapandı,” diye düşündüm.

Biraz daha sessiz kaldım. Gün nasıl biterdi? Zaev’in bölüğüne ne oldu? Matrönino’da çarpışmalar ne âlemde? İçimde kıvıl-cımlanan umudum beni kandırmayacak mı? Geceyi nerede ve nasıl karşılayacağım? Tutuklarlar mı? Mahkemeye verilir miyim? Ne olursa olsun, hepsine eyvallah. Vicdanım rahat. Görevime ve vicdanıma hainlik edemem. Evet komuta sorumluluğu. Panfilov’un yönetmelikte belirttiği sorumluluk.

Rahimov’a baktım.

“Evet, Rahimov, istasyonu onlara bırakıyoruz. Taburu yerime yönetme ihtimalin var.”

Düşünceli Rahimov, uzun sürecek bir şeyler konuşma hazır-lığındaydı ki onu başımla engelledim.

"Yerimi alman gerçekleşirse daha epey askerin bulunacak. Onlar yaşadığı sürece savaşa devam edilir.”

Tanrı'ya, artık tümen karargâhı ile irtibat kurulmasının gecikmesi için yakarıyordum. Başlangıç olarak düşündüklerimi gerçekleştireyim, peşi sıra bildireyim. Fakat telefoncuyla yine konuşmaya kendimi zorladım.

"Ne bekliyorsun? Zaev’i bul... Tümen karargâhını bul.”
“Yoldaş Kombat, mümkün olsa onlar bizi arardı.”

"Fikrini sormadın. Emir aldın bul.”

Uzunca bir zaman arama işaretleri... Hayır, Zaev yanıt vermiyordu. Tümen karargâhının da suskunluğu sürüyordu.

"Rahimov,”dedim. "Sen de Matrönino’ya git. Köprü yakınlarında bir gözetleme yeri bul. Bir el telefonu al ve gördüklerinin tamından beni haberdar et. Bölük kirişi kırıp, köprünün yanında toplanmalı. Anladın mı?"

"Anladım Yoldaş Kombat. Başüstüne.”

Rahimov kolunun altına bir sahra telefonu sıkıştırarak çıktı. Onun gözlemlerine kendi gözümle görmüşcesine inanırdım. Çok namusludur. Bir dakika sonra, bindiği atı dört nala sürüşünü pencereden gördüm.

İşte artık o da yanımda değildi. Niye onu yollayacağıma kendim gitmemiştim. Çünkü ben taburun üç kritik noktasında duruyorum ve onların bütün sorumluluğu bendeydi. Ayrıca yaşayacağım bir savaş daha bulunuyordu: Generalle konuşmak... Ona nasıl bildirecektim? Rızasını ve iyi dileklerini duyabilecek miyim? Acaba!.. Bu sözcük aklımdan silinsin.

Nihayet Rahimov’la telefon bağlantısı kuruldu:

“Neler görüyorsun?”

“Düşman cepheyi havan ateşine tutmuş.”

“Ateş etkili mi?"

"Evet patlamaları kesintisiz.”

Filimov'a seslendim ve Rahimov'a bağırdım.

“Rahimov sesimiz geliyor mu?”

"Evet."

“Filimov emirimi askerlere söyledin mi?”

“Henüz vakit bulamadım Yoldaş Kombat."

“Ah sen -galiba savaşta ilk defa onun ana babasını sayıyordum.- Böyle davranma yiğitliğine sahipsen şimdi emrimi Rahimov'a iletecek ve savaş anında emre itaat etmeyen birine gereken kurşunu sıkacaktır. Filimov duyuyor musun?"

Filimov'un yorgun ve tedirgin sesi geldi:

“Evet."

Ansızın almaçta başka bir ses:

“Yoldaş Kombat."

O, araya Tolstunov karışıyor. Niyedir bilmem o bana resmi bir biçimde “Yoldaş Kombat," diye

sesleniyor. Galiba şu ana dek hiç böyle konuşmamıştı.

“Yoldaş Kombat şimdi ben teğmen Filimov’layım. Emriniz gerçekleştirilecektir.”

Tolstunov konuşması net ve kararlıydı.

“Bozjanov nerede?" diye sordum.

“Burada. Cephede." ,

“Başla Fidor Dimitriyeviç. Hareket etsin şu..."

Dilim dolaştı. Uygun kelime bulamıyordum. ‘Eylem' diyebilir miydim. Olmaz bu çok belirsiz beklentiyi henüz böyle adlandıra-mazdım. Nihayet istediğimi buldum... “Bu zıplayışın kontrolünü elinden bırakma. Bozjanov'la atlat vartayı."

“Hayır bunu ben değil... bölük komutanı gerçekleştirecek. Onun yerine geçmeyeceğim."

Tamam. Tolstunov yanlışımı onarmıştı. Usulca boyun eğdim.

Bekliyorum... Rahimov'un vereceği haberleri bekliyorum. Almanlar daha hızlı atağa kalkışsalar. .. “Eğer yüreğinin dağılması yazgıysa, derhal dağılmalı...” Panfilov beni bulmadan istasyonu onlara bırakmalıyım.

Fakat bu sonucu ona nasıl söylerim? Nasıl bildirebilirim?

Duam kabul olunmadı. Telefoncu mutlulukla bağırdı:

“Yoldaş Kombat bağlantı kurulabildi."

Evet olanları açıklamak, her şeyi Panfilov'a anlatma zamanı gelip çatmıştı. Fakat mesele daha sonuçlanmamış istasyon daha terk edilmemişti.

“General'i çağır."

“Hemen Yoldaş Kombat... hazır Yoldaş Kombat."

Almacı aldım; ağırlaşmış gibiydi.

Ansızın Zvagin’in sesi geldi.

“Kim konuşuyor?"

Afalladım. Kararımı bildiremedim. Korktum. Köyü Almana bırakmaktan, onurumu yitirmekten, idam edilmekten korkmadım da Zvagin'in karşısında afalladım. Bir an doğruyu söyleyemeyeceğimi sandım.

“IJsteğmen Momiş-Uli."

“A-kılıcın üzerinde mi daha... Sizin oralar ne âlemde?"

“Düşman Matrönino istasyonunu aldı."

Telefondaki bir ses:

“Ne?" diye köpürdü.

“Bölüğün direnişi kırıldı. Mahvedici ateş nedeniyle epey kayıp verdik. Bu yüzden..."

“Kimden izin aldınız?”

Kulağımdaki boru gibi sesi uğulduyordu. Zvagin'in sesi birden dondu.

“Komutayı karargâh komutanına bırakarak derhal tümen karargâhına gelin."

“Bunu yapamam tek başımayım."

“Karargâh komutanı gelince artık tabur komutasını bıraktığınızı söyleyin. Ve çabucak tümen karargâhına hareket edin. Sizinle buraya gelince konuşacağım."

“Akşam bastırmadan önce yaklaşabileceğimi sanmam."

“Bastırınca gelirsiniz."

Telefonu kapattı. Tanrı'ya şükürler olsun bir-iki saatlik izin koparabilmiştim. Tekrar kendimi kontrol ettim. Bunun hesabını vermek beni zorlayacaktı

fakat bunu göze almıştım. Afallama ve tedirginliklerimin izi kalmamıştı. Peki sonra? Şimdı buna ayıracak vaktim yoktu. Artık kendi düşüncemin buyruğurdaydım, o ateşle yanıyordum.

Tekrar Rahimov aradı:

“Yoldaş Kombat...”

“E?..”

“Almanlar ateşkes yaptı. Atağa geçecekler.”

“Peki bizimkiler?”

“Onlar kaçtı. Etraflarına bakmadan kaçıyorlar.”

Birbirinden kopuk kopuk ve özetleyerek anlatıyordu Rahimov. Fakat bu tabloyu gözünüzde canlandırmak isterseniz olağanüstü bir kaçış, engellenemez bir "sıvışma” düşünün olur. Oradakileri anlamayı deneyin. Gün boyu, tehlikeli bir ateş yağmuru altında, alçak ve buz tutmuş bir siperde yatmak zorundasın, etrafına dehşet salıcı gürültülerle patlayan havan mermileri düşüyor, şarapneller ıslıklar çalıyor, ağır hareketlerle arkalara, köye doğru çekilen yaralıları, yaralarından akıp karları boyayan kanı görüyorsun. Kızışmış bir çelikten bir parça sana da hemen rastlayabilir ve canını yakarak gövdene gömülebilir. Sinirlerin bir yay kadar gergin. Bu haldeyken bir geri çekiliş emri alıyorsun. Siperinden geriye fırlayan takım komutanın bir saniyede seni bu cehennemden

çıkarıyor. Tam o zaman sıkıdüzen ve görev anlayışını bir anda sona erdiriyor.

Kaçıp kurtulmaktan başka şey düşünemiyorsun. Dizginlerinden sonsuzca boşalarak ayaklarının bütün hızıyla koşuyorsun. Kitlenin içinde kargaşalık arasında koşuyorsun, ağızlar açık, soğuk hava akciğerlerini kavuruyor. Daha hızlı, daha hızlı o cehennemden kaçmaya koyuluyorsun.

Rahimov'un sesi kaçan kitlenin görüntüsünü sunuyor bana. Erler köprüye yakınlaşıyor. Zinde Tolstunov birçoğunun önünü almış bir öndere yakışacak düzenlemeler yapıyor. Adamlarım acaba köprüde durmaları gerektiğini bilip duracak mı? Ya da gözü kararmış bu yığın daha da arkalara gidip ormana mı girecek? Dağılacak mı?

Durmuşlar.

Takımlar, mangalar yitirilse de köprüde durulmuş. Emre itaat edilmiş. Köprü altında, çamların olduğu yere yerleşiliyor. Oraya tek bir bomba tek bir kurşun gelemiyor.

Hep Rahimov'un söylediklerini dinliyorum. Almanlar'ın öncü grubu istasyona gelmiş. Birkaç motosiklet de karlara izlerini bırakıp o tarafa ulaşmış. Makinelileri götürüyormuş.

Tekrar telefon çaldı. Bu arayan Panfilov'du.

“Yoldaş Momiş-Uli neler olmuş sizin orda?"

‘istasyonu terk ettim."

“Nasıl olur bu? Niçin?”

Sesi her zamankinden daha kısıktı. Nedenini anlamak kolay. Sinirleri bozuk ve kederli.

"Askerler kargaşalık içinde kaçtı. Bunu ben emrettim."

"Siz mi emrettiniz?"

“Evet... Bunu yapmazsam bölüğü yitirecektim."

“Hım... Hım... Peki bunun için sonraki düşünceniz nedir?"

"Karşı atak başlatmak... istasyonu bu atakla geri almama izin vermenizi rica ediyorum Yoldaş General."

Yola çıktığımda Panfilov'un söylediklerini hatırladım:

"Umut içimizi ısıtıyor diyebilmeme izin verin Yoldaş General."

‘Tamam deneyin," Sesi kuşku doluydu. “Peki yolu koruyabilecek misiniz? Onu unutmayın."

"Evet."

General biraz sustu.

“Zaev’in durumundan haber alabildiniz mi?”

"Hat kopuk. Haberciler yollandı.

‘Akşama görüşürüz. Hoşça kalın.”

Her şey ortadaydı. Ordu komutan yardımcısının emrini yerine getirmek gerektiğini kavradım. Baurdcan, sen bittin. Komutayı teslim et. Kaderinin istediği olur.

Rahimov izlenimlerini bildirmeye devam ediyordu. Düşmanın durumu ve bizim köprü yanında olup bitenler için kesintisizce bilgi veriyordu.

Almanlar köyü zapt etmiş ve bunu yapar yapmaz da kaos başlamış. Evlere dağılmışlar. Tavuk, kaz ve domuzları talan etmeye girişmişler.

"Rahimov, Filimov adamlarına çekidüzen verip sıkıdüzeni sağlasın."

“Sağlanmış durumda Yoldaş Kombat.”

Onun söylediklerini beni çok mutlu etti. Öfke ve mutluluk. Benim beklentim. .. Evet beklentim doğrulanıyordu.

Emrimi verdim.

"Erler siper alıp düşmanı izlesin.”

Rahimov biraz sonra durumu değerlendirdi:

"Bölükte her şey yolunda.”

“Kaç kişi var orda?”

"Galiba yüz yirmi.”

"Almanlar neler yapıyor?”

“Galiba tavuk ve domuz yoluyorlar. Ateş yakma hazırlığında-lar.”

“Bekleyeceğiz... Tavukların kızarmasını bekleyeceğiz.” “A-a... Anladım Yoldaş Kombat.”

İşte tam o zaman tasarladığımı kavradı. Yırtıcı kuş yakalama yolunu, biliyor musunuz? Çocukluğu Ortaasya dağlarında geçen Rahimov biliyordu. Yırtıcı kuş, avına saldırdığında onu parçalayarak midesine indirir. Taze kanın kokusu yırtıcının başını döndürür. Kuş gagasının sürekli daha içlere kadar sokar. En son burun deliklerine dek girer. O denli doymazdır ki gagası kan içinde kalır. Yırtıcı kuş artık hiçbir şeyin farkında olmaz. Hiçbir yere bakmaz. İşte böylece burun deliklerine dek kendisini avının içine soktuğunda onu yakalayabilirsin. Fakat ona avının gövdesine burun deliklerine, gagası kanla boyanıncaya dek zaman tanınmalıdır.

Matrönino’yu alan Almanlar da gagasını daha içlere daldırıyordu. Onun aklına, “Rus direnemedi, kaçtı" sözleri yazılıydı. Bu halde dönmesi mümkün değil. Karşı atak emri için beni bir şey rahatsız ediyor. Hayır telaşlanmamalıyım, uygun zamanı kolla-malıyım.

“Rahimov yeni bir şey oldu mu? Tolstunov nerede?”

“Burada bölükte duruyor Yoldaş Kombat.”

“Bozjanov?”

“O da burada.”

“E, Rahimov emrime kulak ver: Erleri kırkarlı üç gruba dağıtsınlar. Birine Tolstunov, birine Bozjanov, diğerine de Filimov komuta etsin. Orman kenarından istasyonu dolaşsınlar. Üç koldan saldırsınlar. Askerlere süngü savaşına hazırlıklı olmalarını bildirsinler. Bombalar ellerinin altında olsun. Koştuklarında ateş açsınlar ve hep ‘hurra’ diye bağırsınlar.”

“Yoldaş Kombat telefonu Filimov'a vermeyi rica ediyorum.” Şimdi Rahimov nezaketle yanlışlarımı onarıyordu. Ne gelir elden bizde benim gerçekleştiremediklerimi karargâh komutanı gerçekleştirirdi. Şu anda yürek ısıtacak bir-iki söz bulmalıyım. Bölük komutanından gönül almalıyım.

“Efim Efimoviç? Rahimov, emri sana aktardı mı?"

“Fakat Yoldaş Kombat orada tam bir tabur Alman bulunuyor.”

“Tamam. İşte biz de onları çiğneyeceğiz.”

Yapılacak eylemi önceden ona aktarmalı değil miydim? diye akıl yürüttüm. Fakat az öncesine dek

durumdan ben de açıklıkla haberdar değildim. Bu durum kafamda bulanık bir haldeydi. Sürdürdüm:

“Onları çiğneyeceğiz. Derlenişlerine seyirci kalmayacağız.” “Başaracağımızdan eminsiniz değil mi?”

Sorusu bir sevincini de ele veriyordu.

“Aslında bunu yapmak için uğraşıyoruz. Bizi başarıya ulaştıracak biçimde davranalım. Onlarla hesabımız var Efimciğim. Üç grup oluştur. Genel komuta sende. Bozjanov ve Tolstunov sana yardımcı olacak. E, Efimovlç bol şans.”

Demiryolunun iki tarafına yayılmış çimenlikte askerler köyü izliyordu. Köyün sevimli evleri kimi yerlerde istasyona yaklaşmış gibiydi. Köyün kimi noktaları ormana yaklaşık iki yüz metre mesafedeydi.

Kırkar kişiden oluşmuş üç grup ateş açarak köye girdi. Koşularını kar kesememiş. Almanlar bunu fark edinceye dek bizimkiler köye girmiş.

Rahimov olayları bütün detaylarıyla aktarıyordu. Şimdi serinkanlılığı ona ihanet etmekteydi.

“Öyle afalladılar ki Yoldaş Kombat, kendilerini unuttular.”

Sahiden bu bir yıldırım harekâtıydı. Ummadıkları bu saldırıyla akılları başlarından gitmiş. Öyle paniklemişler

ki yataklarından fırlamışlar. Kimisi pantolonunu elinde tutmaktaymış. Fanilalarıyla dışarı uğramışlar.

İnsan bunları dinlediğinde hoş ürpertilerle sarsılıyor ve gü-lümsemekten dudakları geriliyor. İstesen de ona engel olamıyorsun.

Panfilov aramıyor. Demek ki bana ilişmemeyi kararlaştırmış. Fakat yüzbaşı Dorfman aradı. Sesi kuruydu:

“Durum raporu verin.”

Kesin yanıtlıyım:

“Şimdi tek şey söyleyemem. Bağlantım yok. Tek bir şeyden haberim yok.”

“Çabucak bağlantı sağlamaya uğraşın.” Her gün olanı biteni Panfiov’dan öğrenen Yüzbaşı konuşmasına çekidüzen verdi: “On beş dakika sonra durum raporu verin,” deyip uysal bir sesle sürdürdü: “Bağlantı sağlamak için ne gerekliyse yerine getirin."

“Başüstüne."

Rahimov'la tekrar konuştum.

“E, Rahimov, durumu anlat bakalım.”

“Sadece biçip kesiyoruz. Öldürülemeyen Almanlar istasyonu bırakıp kaçıyor. Kim gözüne nereyi

kestiriyorsa oraya sıvışıyor. Canlarını nasıl kurtaracaklarına inanıyorlarsa öyle davranıyor. Yoldaş Kombat, kabarık sayılı bir grup da ormanın açık olan yerine doğru kaçıyor/’

“Peki bizimkiler?"

“Peşlerinde."

Sonraları bu savaşa ilişkin çok şey söylendi ve çok şey uyduruldu. Saldırıdaki Kızıl Ordu erleri korkunç bir biçimde hesap-laşmışlardı. Sanki intikam içkisi içip ve kaçanların peşine düşmüşler. Bizimkiler koşarken rastgele ateş açıyorlarmış.

Köye ulaşan Rahimov'la bağlantımız devam ediyordu.

“Rahimov hiç değilse bölüğün yarısı istasyona dönsün. Orada siper alsınlar. Bir sürpriz her şeyi bozar.”

“Elimden tek bir şey gelmez Yoldaş Kombat. Tamamı Almanlar'ı kovalıyor. Filimov dahi."

“Haberci yolla. Önle onları. Geri dönsünler."

Kaçanların gerisindeki, geniş düzlüğü, yarı giyinik Alman cesetleri kaplamıştı. Rahimov bunları da aktarmıştı.

Tekrarlıyorum: İki saat öncesinde biz de kirişi kırıp sıvışmış-tık. Bizim gerilememiz amaçlı emirliydi. Onlarsa keçileri kaçırmış gibi kaçıyordu. Buna dikkat edilmeli. Düşmanı kaçarken, gören en pısırık en acemi er dahi yiğitleşir.

Tam bir keşmekeşlikle süren Alman kaçışında taburla beraber başınds Kasketi olmayan komutanları da kaçıyormuş. Fakat o durup tabancasıyla Halt diye bağırarak kaçanları önlemeye ça-balıyormuş. İrikıyım, yüzbaşı rütbesinde biriymiş. Adamlarının gerı dönmeleri için uğraşıyormuş. Kaçanların sayısı, peşlerini bırakmayanlardan fazlaymış. Onlar korkulu halde oldukları için komutanlarını dinlemiyormuş. Fakat onun kargaşayı bastırma fırsatı hep elindeymiş. Bizden biri öne çıkmış. Dünkü MoskovalI öğrenci Strojkin: Anımsadınız mı, onun, bir defa çok az da olsa öykümüzde yeri olmuştu? Akşam üzeriydi. Kızıl Ordu askerleri siper hazırlıyordu. İpince sesiyle sormuştu: ‘Böyle hazırlanmış bir siper kurtulmamıza yeter mi acaba?' demişti.

İşte böyle bir zamanda o çocuk bu yüzbaşıyı kovalayabilmiş. Avcılar bilir: Henüz bir yaşındaki bir av köpeği dahi kaçan çok kuvvetli bir kurtu, kulağından ya da ensesinden tutabilir. Strojkin de bunu başarmış. Kurtu tutmuş. Yengi başını döndürmüş, bu ipince gencin eli süngülüymüş. Yüzbaşının kaputunun eteğine takarak onu kendine döndürebilmiş. İrikıyım yüzbaşı geri dönmüş ve karşısındakinin zayıf biri olduğunu fark edince üstüne atılıp onu yere devirmiş. İş işten geçince

askercik. “Ah ona niye önce ateş etmedim,” diye dövünmüş fakat biraz geçmiş. Adam onun boğazına yapışmış neredeyse boğuyormuş. Fakat boşu boşuna ölecek değilmiş ya! Kuvvetini toplayarak dizini yüzbaşının karnına indirivermiş. Yokuş da kendisine yardımcı olmuş. Al-man’ın dengesi bozulmuş. İkisi da aşağı yuvarlanmış. Strojkin Alman’ın gözüne dürtmüş. Alman bağırarak elini yüzüne atmış. Strojkin fırlayıp tüfeğini almış. Bizimkiler de o zaman yardıma koşmuş.

İşte o zaman Strojkin bambaşka biri olmuş:

“Dokunmayın ona,” diye haykırmış. “O benim.”

Tutsağının ceplerini boşaltmış, harita çantasını, tabancasını almış. Ve yüzbaşıyı Matrönino'ya doğru sürüklemiş.

Diğer askerler de geri dönmeye koyulmuş. Strojkin tutsağıyla durup gelenleri beklemiş. Öylesine cesaretlenmiş ki gelenlere bağırmaya girişmiş:

“Dönmenizi kim emretti? Hep ileri."

Filimov önden ona sesleniyormuş:

“Strojkin komuta etme.”

Bu erken sonuçlanan savaşa dair kısa bir öykü daha aktaracağım: Alman motosikletleri motorlarını işletip bıraktıkları izlerden geri dönebilmiş. Manga komutanı Kurbatov bunu fark etmiş, savaştan once onun da bir

motosikleti olduğu için sesleri hemen seçmiş. Bekleyerek tam zamanında dört Alman'ı motorlarından yere sermiş.

Almacı sıkarak Rahimov'u dinliyordum:

“Ölüler epey Yoldaş Kombat. Şimdi sayımları sürüyor. Galiba taburun yarıdan fazlasını imha etmişiz. Kalanlar kaçmayı başarmış. Ganimet de oldukça. Belgeler, makineli tüfekler, mermiler, çok sayıda da kişisel silah, havanlar ve bunlara ait bir yığın mermi."

Dinlerken sevinçten kanatlanıyordum. Havanlar ha? En fazla korktuğumuz silah bizimdi.

E, şimdi Generali arayabilirim.

Fakat bundan önce içime dolan ve dudaklarıma yapışan gülümsemeyi silmeliyim ki usulca rapor sunabileyim.

Bütün bunlara rağmen o sabredemeyip aradı.

“E, ne âlemdesiniz Yoldaş Momiş-Uli?"

Kendimi tutup telaşlanmamaya uğraşarak yaşadıklarımızı aktardım: “Filimov'un bölüğü üç koldan Matrönino'ya hücum etmiş ve Alman taburunun yarıdan fazlası imha edilmiştir. Bir bölümü ancak kaçmaya fırsat bulmuş. Tabur komutanları tutsak edilmiştir.”

Panfilov, elinde olmaksızın bağırdı:

“Nasıl, ne dediniz? Tabur komutanları mı?"

“Evet efendim. Ayrıca ganimet olarak makineli tüfek, havan, bazukalar, motosikletlere de el konulmuştur. Şimdi bölüğümüz tekrar istasyona yerleşmekte.”

“Neler diyorsunuz? Bunlar gerçek mi? Kontrol ettiniz mi?"

“Şimdi istasyonda tabur karargâh komutanı var Yoldaş General. Onunla hep haberleşiyorum. Bunları; öldürülen Almanlar'ı ve ganimetleri o bana duyuruyor."

“E, Yoldaş Momiş-Uli bu... bu artık..."

Panfilov duraksadı. Galiba o büyük sözü söylemek istemedi.

“Yepyeni bir şey öğrettiniz bugün. Komutanların hepsine ve erlere sıcak ve samimi teşekkürlerimi duyurun."

“Başüstüne.”

“İkinci bölükte neler oluyor.”

“Haberleşemiyorum Yoldaş General. Daha bağlantı kurulamadı.”

“Hım... Belki ormanda geziniyorlardır. Onlara birilerini yollayın. Mutlaka birkaç politik yönetici olsun. Dağılmışları derlemeli-yiz. Bunu yapmak için çabalayın.

On kişiyi dahi koruyun. Sağlam donanmış on adam direnişçi bir kale burcudur.

“Başüstüne yollarım.”

Panfilov biraz sessizleşti. Ardından:

“Hoşça kalın,” dedi.

Bu söz ne anlatıyordu bilemedim. Açıklarsak: “Artık taburu devredip tümen karargâhına gelmeniz lüzumsuz,” sözünü ummuştum. Fakat o buna değinmedi. Evet emri onun üstü vermişti. Bu halde karanlık çökerken taburu devredip o katı Zvagin'in karşısına çıkmalıydım.

Matrönino’dan Filimov arayıp rapor verdi:

Almanlar’ın ölü sayısı iki yüzden fazladır. Bizim on sekiz yaralımız var. Sürekli, yeni ganimetler bulunuyordu: At, araba, yiyecek, subay valizi, asker çantası, tabanca, dürbün, epey de çikolata ve Fransız şarabı.

“Fransız şarabı mı?” dedim.

“Evet... Onu da yine Strojkin buldu. O yiğit biri Yoldaş Kombat. Baktım elinde bir şişe içiyor. ‘Strojkin ne yapıyorsun?' diye haykırdım. Prass... şişeyi atıp dikeldi. Etiketine göz attım: ‘Bur-gonya-1912' yazıyor."

Almaçtan hiç alışmadığım biçimde Filimov'un gülüşünü duydum. Katı komutandan böyle çocuksu seslerin çıkması tuhaftı.

“Efim Efimoviç, sen de mi biraz içtin."

“Ağzıma damlasını bile değdirmedim. Bunun için vakitsizim. Fakat akşama içeceğim."

“Adamlar sarhoş olmasınlar dikkatli ol."

“Oluyorum. Ganimetleri şimdi arabalarla size yolluyorum. Eğitim çalışmalarını kontrol etmeye gidiyorum Yoldaş Kombat.”

“Hangi eğitim?"

“Düşman silahlarını, özellikle makineliler ve havanları deneyip kullanmayı öğreneceğiz."

“İsabetli. Rahimov’a söyle ilk dersi ondan alın. Sonrasında da karargâha gelsin. Adamlarına duyur, General onlara sıcak ve samimi teşekürler etti."

Yanıtı keyifliydi:

“Başüstüne. Yurdumuz sağ olsun."

Ve peşi sıra yeniden çocuk gibi kıkırdadı.

Demek ki o, alkolün değil, yenginin sarhoşuydu ve rahatlıyordu.

“Zaev’in olduğu yöne dikkat et, zarar gelmesin. Onunla bağlantımız yok. Oralardan Almanlar’ın fırlayıp çıkma ihtimali var. Askerler uyanık olsun. Anlıyor musun?”

“Anlaşıldı Yoldaş Kombat."

“Tolstunov’a seslen.”

Almaçtan çabucak aşina sesini duydum.

“Kombat!”

“Fedya, General tümünüze teşekkür etmemi emretti. Sana özellikle dostça bir teşekkür de ben ediyorum.”

“Neler diyorsun Baurdcan? Niye bu?”

“E, artık bunu konuşmak yeter. Şimdi bak bir sorunumuz var. Zaev'le haberleşemiyoruz. Son haberinden beri suskunlar. O zamandan bu yana iki saat oldu. General, ormana girip sığınmışların derlenmesini istedi. Bozjanov ve bir-iki asker alıp oraya yollan. Senden haber bekliyorum. Sen gelmeden taburu terk etmeyeceğim.”

“Nasıl? Nereye gidiyorsun?’

“Sen dön de o zaman konuşuruz... Düşmanla karşılaşmamaya uğraş. Hepsi bu kadar."

“Anlaşıldı... E, ben gidiyorum Kombat."

Temiz hava almak ve biraz gezinmek istedim.

Güneşin batışı ağaç tepelerine dek inmişti ama dışarısı aydınlıktı.

Savaşa ilişkin dağınık sesler sürüyordu. Sarsıntılı salvolar, uğultulu çatırtılar, tanksavar patlamaları, makineli ve tüfeklerin sesleri iç içe giriyor, kimi kez bir tarafta azalırken, kimi kez de başka bir tarafta çoğalıyordu. Görünü düzlüğünden tek tük patlamalar gerçekleşiyor, sağ yanda aralarla fakat sesi uzaktan gelen top sesleri vardı. Galiba düşman Şişkino'yu dövüyordu.

Gezintimi bitirince, basamaklardan çıkıp sundurmayı geride bıraktım. Oda kapısını açtığımda bana dönen muhabereciyi gördüm. Yüzü yeni yıkanmışcasına ışıldıyordu. Enerjik bir edayla ayağa fırladı ve almacı uzattı.

“Yoldaş Kombat telefon Teğmen Zaev’den.”

“Zaev’den mi?"

Telefoncu gülerek baş s *allıyordu. Yaşadıklarımızın* farkındaydı, acı ve endişelerimizden haberdardı. Burada beraberdik.

Telefonu kaptım.

“Semyon!”

Zaev soluk soluğa konuşmaya koyuldu:

“Yoldaş Kombat, bir araba, üç tank ve bir çekicimiz oldu."

“Yavaş ol biraz Zaev! Anlayamıyorum ... Sen neredesin?"

“Komuta bölgemden. Kendi siperimden... Silahlara sahibiz... Utkuyla çıktık bu çarpışmadan Yoldaş Kombat... Yiğitlerim benim. Sovyetler Birliği'nin neferleri."

Farkındasınızdır Zaev böyle etkili sözler kullanmaktan hoşlanır. Ama şimdiki konuşması onun dolaysızlığı ve ateşiyle ısınmış halde. Söylediklerini dinliyor fakat neredeyse tek bir şeyi kavrayamıyorum. Fakat sözünü bölmemeyi kararlaştırdım. Şimdilik hislerini istediğince dillendirsin. Asıl konuya gelecektir.

“Asla sağ çıkacağıma inanamıyordum Yoldaş Kombat. Halbuki bir mucize gerçekleşti."

Tık...

Hatta kesiklik. Şarapnel isabet etmiş olmalı.

Şeytan alsın, şimdi Zaev'e kimi yollayayım. Elimin altında sadece Timoşin vardı ve yandaki santral odasında muhaberecilerleydi. İçeri girdiğimde tümü

ayaklandı. İstemeyerek farkında olamadım: Timoşin'in gözleri tuhaf bir parlaklıkla bana saplanmıştı. Tanıdığım sadık gözlerine yeni bir şey eklenmiş gibiydi.

“Timoşin ata bin ve Zaev'e koş. Orada ne olduğunu öğren ve derhal geri gel.”

“Başüstüne!”

Odaya dönüp Panfilov’a telefon ettim.

“Yoldaş General, şu anda tam bilgiler gelmedi fakat şansımız yaver gidiyor galiba.”

“Zaev'in bölüğü de dahil mi? Peki ne öğrendin onlara dair?” “Düşman bölüğü kuşatamamış. Tam anlayamadım. Hat koptu. Ganimetler varmış. Bütünüyle öğrenince bildiririm.”

“Allah korusun ve yardımcınız olsun Yoldaş Kombat.” Nihayet mesele aydınlandı. Timoşin peşinden Tolstunov ve Bozjanov geldi. Zaev'le haberleşme sağlandı.

Zaev’e de verilen bir emir vardı: Ya tümü ya hiçbiri. Esasen bu bir emir sayılmazdı. İkinci bölüğün katıldığı bu savaş Sovyetler Birliği’nin koruyucuları tarafından veriliyor ve onun komutası bende değildi. Zaev endişelenmiş ve ben onun konuşmasını bölmüştüm. “Ölü gibi görünün." İşte benim yaptığım tek şey buydu.

Zaev'in birliği de bunu yapıp ölmüşcesine siperlere yapışınca Almanlar tepeyi dolaşarak yola düşmüş.

Köprüye doğru on tank sokulmuş. Burada, köprünün mayınlanıp mayınlanmadığına bakmak için duraklamışlar. Öndeki üç tanktan subaylar ve askerler de inip köprüyü incelemiş. Beraberlerinde piyadeler de bulunuyormuş. Onlar buz tutmuş köprüden ilerleyip ellerinde tüfeklerle zincirleme olarak tepeyi çıkmaya koyulmuşlar, bir yandan ateş de ediyorlarmış. Siperlerimizdeki askerler de onları seçiyor ve yetişip kendilerini öldüreceklerini düşünüyorlarmış.

Savunma durumundaki insanın bütün duyguları gerilmiştir. Bir dakikanın daha geçmesi... Beş on adım atmak ve bitiş. .. Ve Zaev ansızın “İleri” diye bağırdığında yiğitler öne fırlayıp karşı atak başlatmış. Belki insanlar böyle bir zamanda “hayatta kalmak veya bitmek" kararını alabiliyor. İşte yalnızca böylesi içgüdüyle bu ölüm-kalım atağına geçebilir.

Zaev’in emri haykırması, sonuna dek gergin sinirleri hemencecik boşaltmış veya daha doğru söyleyişle zıvanadan çıkmışlar. Tetiğe basıldığında mermi fırlar...

Bunda önemli olan bu işlemi doğru zamanda yapmak.

‘Ölü gibiler' yerlerinden kalkarak öne fırlamış. Yokuş aşağı koşarak inmişler. Bunun bir adı da patlamaktır. Yüzü yalayan bir ateş. Böyle bir durumda hazırlığın bütünlüklü de olsa, yine afallarsın. Almanlar da afallamış. Dirilen bölük, köprüye dek saldırmayı sürdürerek onları kaçırtmış. Köprüyü kontrol eden dokuz tankçı bile kurşunlarımızla yere devrilmiş.

Diğer tanklar da ateşe başladıklarında askerlerimiz köprüye yetişmiş. Ve derelerden birini kıyısına gizlenip onlara tanksavar bombaları atmaya koyulmuş.

Piyade desteklerini kullanamayan tanklar da ateş açıp gerilemiş.

Zaev'in bölüğü yaklaşık yüz Alman'ı imha etmiş. Terk edilen üç tankı da ele geçirmiş. Tanklarda, kızarmış tavuklar, kadınların iç çamaşırları, ayakkabılar, yün kumaşlarla çeşitli eşyalar bulunuyormuş. Ayrıca yetmiş beş milimetrelik bir top ve çekicisini almışlar. Üstelik çok sayıda cephanesiyle beraber. Almanlar'ın fırsat bulup bozabildiği bir araba bile bulunmuş. Düşmanı geriletip, karları onların kanlarıyla boyayan Zaev'in sevinçli bölüğü eski yerine geçmiş.

Hava karardığında karagâhım toplanmıştı.

Ev cıvıl cıvıldı. Sesimizin tonu yükselmişti. Bizi kuşatan gülme duygusundan kurtulamıyorduk. Zaev'in sevinci odamıza yansımış, orayı başkalaştırmıştı. Önceleri bize ağır şeyler anlatan gri perde şimdi ışıklar saçar gibiydi.

Matrönino'dan getirilen ganimetler odamızdaydı. Tabanca,

dürbün, epey belge, valiz, sigara, şeker ve şaraplar... Bunlar odanın her yerini kaplamıştı. Kapı sürekli

açılıyor, izin istemeye de gerek duymayan telefoncular, haberciler ve mutfak görevlileriyle siyasiler içeri dalıyordu.

Yanakları al al Rahimov devamlı birtakım veriyor, ben se hiçbir şeye karışmıyordum. Mutluluk içimi kuşatmıştı. Yaşadıklarımızla yakınlaşıyor, her şeyi bölüşüyorduk. Tolstunov'un gözleri bana aşkla bakar gibiydi. Bozjanov da ise çocuksu bir saygı vardı ve ben şu an Timoşin'in ısrarlı bakışlarının esrarını çözüyordum: "Beni de bir kahraman haline getir. Sen tümümüzün en büyük kahramanısın."

Bu ana kadar yaşamadığım "Komutan sevinci," içimi kaplamıştı. Yüreğim daralıp, sevincim göğüs içime fazla geliyordu..

SON BULUŞMA

"Tümünüz dışarı çıkın," dedim. "Kıdemli politik yöneticinin dışında kimsenin kalmamasını rica ediyorum."

Bir süreliğine bir itiş kakış başladı. Sonra Tolstunov'la baş başaydık. Kaputunu ve kalpağını duvardaki bir çiviye asmıştı. Gömlek kollarını evindeymişcesine katlanmıştı. Odadakiler çıkarken o gülümseyip espriler yapıyordu.

Şimdi yüzü ağırbaşlı bir ifade taşıyordu.

“Baurdcan neler oldu hemen anlat."

Olanı biteni açıkça anlattım. Zvagin’in emri üzerine görevden alındığımı ve tümen karargâhına gideceğimi belirttim. İşler yolunda gittiği için, yaşamım ve onurumun kirlenmediğini biliyordum. Ama buyruk, buyruktur. Zvagin'inin ne söyleyeceğinden de habersizim. Düşündüklerimi ona söyledim.

“Peki bizim general?”

“Buna ilişkin tek lafı olmadı. Sadece ‘Allah yardımcın olsun Yoldaş Momiş-Uli' dedi.”

“Görevinden alındığını kimseye çıtlatmadın değil mi?”

“Senin dışında kimseye.”

“Çıtlatma da.”

“Buraya gelmeyebilirim de. Alınyazım böyleyse ne gelir elden tabura senin komuta etmenden mutlu olurum.”

“Aklına böyle şeyler getirme. Dönersin.”

“Olasılıklar için belirtiyorum. Taburun başında seni görmek isterim. İşte o zaman başıma ne gelirse gelsin ferahlarım."

“Peki Rahimov? Görevine göre onun komuta etmesi gerekmez mi?”

“Fedya, bu benim de aklımdan geçti. Komutan yaratıcılığa sahip olmalıdır. Savaş da bir yaratım eylemidir. Salt emirlere itaat etmek, buna yetmez. Çok şey bilmesi fazla bir anlam ifade etmez. Fikrimce yaratıcılık gerekli. Cesaret ve kararlılık da cabası. Rahimov kusursuz bir yardımcıdır. General buna ilişkin ricamı göz önünde tutacaktır.”

“Haline bak dönmeyecekmişcesine konuşuyorsun. Geri gelmeyi yaşayacaksın."

“Olabilir. Fakat olasılıkları değerlendirip konuşuyorum ve huzurlu olmak istiyorum.”

“Pekâlâ seni utandıracak bir şey yapmayacağım."

Tolstunov'un katı ve enli elleriyle tokalaştık. Sonra kapıyı açarak karargâh görevlilerine seslendim. Tümü içeri geldi.

“Arkadaşlar tümen karargâhından çağrıldım. Görevi şimdilik Rahimov üstlenecek. Kıdemli politik yönetici Tolstunov da duracak. Onun görev anlayışına saygılı olun. Sizden askerin sıkıdü-zenini istiyorum. Yoldaş Rahimov anlaşıldı mı?”

“Başüstüne. Anlaşıldı," Biraz susup sürdürdü. “Hakkınız var Yoldaş Kombat."

Şeytan götürsün, öyle bir edayla söylemişti ki söylediklerimden haberdar gibiydi. Kara gözlerinde anlık bir güceniklik izi dahi taşımıyordu. Doğru Tolstunov, karargâh komutanın sahiden mükemmel. Bu zihnimden geçerken içim burkuldu. Ben şimdi taburla vedalaşıyor muydum?"

Bozjanov dik dik yüzüme baktı. Sezgileri ona kötü bir şeylerin olduğunu söylemişti. Endişeyle sordu:

“Ne zaman geri geleceksiniz Yoldaş Kombat?"

“Bugün," dedim. Sakindim: “Bir-iki yudum içsek çok iyi olacak arkadaşlar."

Aşçı Vahitov'un da saatiydi. Ganimetleri kullanıp bir iki, üç ve dördüncü yemeği de hazırlamıştı. Fakat neşesini engelledim.

“Haydi elini çabuk tut. Bayram yemeği mi hazırlıyorsun?”

Rahimov ganimet arasından birkaç kutu konserve ıstakoz çıkardı.

Tolstunov da şarapları hazırladı. Bana ikram etti. İstemedim. Bunun peşi sıra yanımda duran Sinçenko matarayı uzattı:

“Rus içkisinden istemez misiniz?"

“Ver bakalım. Bir kadehten bir şey çıkmaz. Tokuşturalım dostlar. E, Allah versin de son tokuşturmamız olmasın."

Rahimov bardağını dikip ayağa kalktı.

“İzninizle Yoldaş Kombat. Yol grubunuzu hazırlamaya koyulayım.”

“Grup hazırlamak mı? Esaslı lafı bulmuşsun ha."

“Nasıl olur? Oraya eli boş mu gideceksiniz?"

“Peki, hadi hazırla öyleyse."

Söz konusu grup, iki at11, ben, Sinçenko ve ganimet iki motosikletten oluşuyordu. Biri savaştan önce yarışlarda ünlenen tank savunma takım komutanı Şakoev'deydi. Kafkasya’da doğmuş olan ve orada misafirliğe giderken hediye götürme ananesini bilen Şakoev sepeti ganimetlerle doldurmuştu. Bavul dolusu belge, kaliteli sigara, fotoğraf makinesi ve seçkin şaraplarla doldurmuştu.

Diğer motosikletli sepetin sürücüsü ise Kurbatov’du. Onun sepetine de tutsağımız olan yüzbaşı oturmuştu. Erler loş ışıkta ona bakıyorlardı. Gözünün biri apak bir bezle sarılmıştı. Diğer gözüyle ise sadece önlere bakıyordu. Tıraşlı gibi görünen yüzünde tentürdiyot lekeleri vardı. Çenesi bantlıydı. Yüzbaşı rütbesi dikili

kaputunun iki üç düğmesi ilikliydi. Bozgunda yitirdiği şapkası bulunup verilmişti. Başının üstündeki şapkasının enli siperliği, esarete baş eğmeyişinin b eli rtisi ve onurunu korumasının işaretiydi. Dudakları hareketsizdi fakat sanki bize bildiğimiz bir dille: “Beni yakalayıp silahı elimden aldınız. Fakat moralimi, yıkıp zafer inancımı ve ari ırkı anlayışıma zarar vermediniz,” der gibiydi.

Onun arkasında esirini kimselere dokundurtmayan Strojkin yer almıştı! Yana eğik kalpağının altındaki kahkülleri bükülüyordu. İncecik eliyle tüfeğini tutuyor, belindeki bir tabanca sallanıyordu.

Ufukta; orda, burda yangınların oluşturduğu kızıllıklar seçiliyordu. Top sesleri seyrelmişti. Sadece kimi yerlerde silahların kavgası sürüyordu. Savaş günü daha tükenmemişti. Cepheden şoseye gelen yolda gruplar halinde sadece nöbetçilerimizin durdurduğu erler geliyordu.

Dizgini kımıldattım, Lisanka çabucak tırısa geçti. Şoseden, Şişkino’ya uğrayan yola yöneldim. Sinçenko ve patırdayarak motosikletler peşimden yürüyordu. Solumuzda orman vardı. Ormandan üç dört kişiden oluşan gruplar veya tek başına askerler çıkıyordu. Burada da durdurulup bir araya toplanıyorlardı. Ansızın bir ses duyuldu:

“Dur! Parola."

Atımın dizginini gerdim. Biri ata sokuldu. Sinesinde çapraz bağlı kayışları vardı. Bir eliyle atının dizginlerini, diğeriyle tabancasını tutuyordu. Tümen politik yöneticilerinden Goluşko'yu seçtim. Sinirlerinin epey gergin olduğu belliydi.

“Bunlar seninle mi? Nereye gidiyorsun?”

“Generale, tümen karargâhına. Beni çağırmıştı.”

“Bulabilir misin bilmiyorum. Düşman makinecileri Şişkino'ya dek yaklaşmış. Karargâh belki de geriledi. Karargâhın bütün subayları ve politik yöneticileri adam bulmaya yollandı. Karmaşanın sen de farkındasın."

Sonra atını döndürüp ormandan gelen bir gruba doğru ilerledi. Yeniden hafif Ukrayna şivesine çalan sesi duyuldu.

“Dur! Bekleyin. Alayınız hangisi?”

Yaklaşıp dinledim:

“Hangi bölüktensiniz? Orayı niçin terk ettiniz?”

“Bozguna uğradıkYoldaş komutan. Kaybolduk. Belki artık bir bölüğümüz yok.”

“Peki orada kimler savaşıyor?” Galuşko silah seslerinin geldiği tarafı işaret ediyordu. “Seslerin farkında mısınız?” “Almanlar'ın ateşi onlar.”

“Boşa mı ateş ediyorlar sizce? Dizilin.”

Goluşko bana yöneldi:

“Durma git Momiş-Uli, Şişkino’dan başka bir yere yollanmaman dışında ihtimal yok. Üstelik gözünü dört aç. Bakarsın onlar senin motosikletlerini düşmana ait diye düşünüp ateşi basabilirler."

"Onlar gerçekten Alman motosikletleri. Hitler'in araçları, bugün elimize geçti.”

“Oho, mükemmel. Duyuyor musunuz çocuklar? Naziler’den motosiklet almışlar. Dizilin bakayım. Hazırol! Peşimden.”

Adamlarımın yanına geldim. Yola düştük. Soldan tam yeri bilinmeyen cepheden, dağılan alayın askerleri sökün ediyordu.

Şişkino’da nöbetçilerce durdurulduk. Burayı savunmak için tümen karargâh bölüğü mevzi almıştı. Köy dışında alev döküntüleri beliriyor, kimi yerlerden de ateş çıkıyordu. “General burada yok.” diyeceklerini bekliyordum. Bizi daha arkaya bir yere yollayacaklardı. Fakat bu olmadı ve bölük komutanı bir yere telefon edip bize bir kolcu verdi.

Az sonra sac kaplı büyük bir evin önündeydik. Panfilov karargâhıydı burası. Pencereleri iyice

kapatılmış ve karartılmıştı. Çatlak ve delik tarafları onarılmıştı. Karargâh kısmının bulunduğu diğer bir evin önüne yanaşık duran kamyona ateşe dirençli kocaman bir sandık yükleniyordu. Karargâh taşınıyordu.

Arkadaşlarımdan beklemelerini isteyerek attan indim. Nöbetçiye gidip içeriye, geldiğim haberini yolladım. Sürekli olduğu gibi merdivenlere Panfilov'un emir subayı Uşko koştu.

"Buyrun, buyrun üsteğmenim, General sizi bekliy ır."

İşte tanıdığım oda. Aküyle çalışan küçük bir lambayla aydınlanıyordu. Pencerenin içinde yine deri kabıyla seyyar te efon duruyor, tamamen kapatılmış olmasını uğraşılmış karşı penceredeki deliklerden giren rüzgâr masadaki bir gazetenin sayfalarıyla oynuyordu. Duvar aynasının oymalı çerçevesine serseri bir şarapnel isabet etmişti. Galiba canlılığını yitiren bu odada hayli önemli olaylar yaşanmış. Generalin taşınabilir yatağı derlenmişti. Yanına da şişkin bir denk konulmuştu. Bu halde burada geceleme kararı yok. Yan odadan, kapıyı peşinden örtmeyen Panfilov çıktı. Dip kısımda haritaya eğik Yüzbaşı Dorfman'ı ve yanında bir diğer telefonu fark ettim. Generalin neredeyse dizlerine dek uzanan kaputu kapatılmamıştı. Kalpağının uzun kulaklıklarını da yukarı dikmiş ve hareketini önlememesi için üstten bağlamıştı. Panfilov'da beni şaşkına çeviren bir hal vardı. Bu hal ortama ait değildi. Generalden yeni sürülmüş bir kolonya kokusu geliyordu. Kalpakla kapatılmamış saçları özenerek kesilmişti. Berber makasıyla bıyıklarını da elden geçirmiş, temizce

tıraşladığı yüzünde onlar, iki kara dörtgen olarak ortaya çıkmıştı. Generalin görüntüsü tek kelimeyle 'kont' olarak değerlendirilebilirdi.

“Yoldaş General, General Zvagin'in emriyle taburu teslim edip...”

Biraz duraksadım. Ne demeliydim:

“Geldim mi?" ya da “Kendimi tanıtıyorum mu?" Ve ben:

"...Kendimi tanıtıyorum,” diyebildim.

Panfilov gözlerini biraz kıstı.

Aklında ne olduğunu kestiremiyordum.

“İsim ve rütbenizi niye söylemediniz?"

“Suçluyum ..." Bir anlığına “Generalimiz hiç bu kadar protokol yanlısı olmadı," diye akıl yürütüp ekledim:

“Üsteğmen Momiş-Uli."

“Alayınız?”

Alay numaramı söyledim.

“Tümeniniz?"

“Nasıl?”

“Hangi tümendensiniz diye sordum?”

“Üç yüz altmışıncı tümen.”

Panfilov aralı duran kapıya doğru dönerek bağırdı: “Duydunuz mu Yoldaş Dorfman? Bilmiyor. Henüz tek bir şey bilmiyor.”

Ardından tekrar bana yöneldi. Bıyıkaltına saklanan dudağı biraz büküldü. Gülümsemesini kapatmaya çabalıyordu. “Yanlışınız var, yoldaş şimdi bizim adımız değişti.”

Masadaki gazeteyi alıp bana uzattı. Yeni tarihli bir *Prav*-da'ydı bu. Birinci sayfada kırmızı kalemle çizili bir bildiri yer alıyordu. Tümenimiz artık Sekizinci Muhafız Tümeni adını almıştı. “Bunun için de sizi kutlarım Yoldaş Momiş-Uli.”

Yarım açık kaputunun eteğini bir tarafa savurup elini pantolon cebine attı ve Sovyet Muhafız Ordusunun madalyasını çıkardı. Bu ışıltılı kırmızı bayrakla ilk defa karşılaşıyordum.

“Bakınız Yoldaş Momiş-Uli. Bu bana bugün gazeteyle getirildi. Şimdilik yalnız bir adet. Ben de onu taktım. Ardından geri çıkardım. Tek başıma övünürcesine dolaşmak istemiyorum.” Madalyayı elinde döndürerek parlaklığını keyifle izledi ve özenerek cebine attı.

Birkaç gün öncesinde berbere ‘Gravdeyska’ madalyası verilince gençleşeceğini ve kendisini ona

teslim edeceğini belirtmişti.

Panfilov bunu anımsamıştı:

“Verdiğim sözü yerine getirdim," dedi. “Gördüğünüz gibi saçımı ve sakalımı tıraş ettirdim.”

Yeni bir şaşkınlık yaşıyordum. Bu nasıl olabilir? Almanlar kaldırdıkları yumruklarını indirmiş, baskılarını artırıyorlar. Savunmamız dağınıklaşıyor. Hitlerci'lerin Moskova'ya saldırılarını bozguna uğratacak farklı bir düzen oluşturmalıyız. Böyle bir zamanda tümen komutanı berbere gitmeye nasıl vakit bulabiliyor. Panfilov belirtti:

“Bugün galiba öğleden beri Malih ve Yurasolov ile bağlantım yok. Üstelik Yurasolov’daki kuvvetlerimizin bile durumundan habersizim. Şimdi burada durup yol hazırlığı yapıyorum. Farklı bir bir işim yok. Fakat düşman da hâlâ yoklamaya gelemedi. Oysa buraya gelebilmeyi ne çok istiyor bilebilsen...”

Derlenmiş yatağına bakıp sürdürdü:

“Bazı bölümler taşındı. Fakat biz bütün bunlara rağmen Yoldaş Dorfman'la burada geceleyebiliriz.”

Panfilov içi deriyle desteklenmiş kaput kollarını çekiştirdi. Çalışmaya başlamak için acelesi var diye düşündüm. Fakat o aynaya bakıp omuz gererek parmaklarıyla bıyıklarını okşadı. Gelişime ilişkin tek laf konuşmamıştı.

Susarak bunu konuşmasını bekliyordum.

Uşko yeniden belirdi.

“Yoldaş General sizin için getirdiği hediyelerle Teğmen Şa-koev gelmiş. İzin verecek misiniz?”

“Yoldaş General,” dedim. “Biz fırsattan yararlanıp tutsak yüzbaşıyla geldik.”

“Sizin artık motosikletleriniz de mi var?”

“Evet benimle iki tanesi geldi. İki de taburda.”

“Hım... O zaman çıkıp bakalım.”

Panfilov kaput düğmelerini ilkledi. Sabırsızlıkla ve kendisini kuşatan ilgiyle dışarı yürürken durakladı.

Teğmen Şakoev ganimetlerle odaya girmişti. Korkusuz bir tavırla elindekileri masaya bıraktı. Getirdikleri, kahverenkli-yeşil-li bir Alman tentesine sarılıydı.

“Yoldaş General, Talgar Alayı'nın birinci tabur er ve komutanları adına,” diye sürdürdü.

“Teşekkür ederim... Tümünüze teşekkür ederim."

Ve çabucak konuşmaya koyuldu:

“Yoldaş Şakoev tutsağınızı ve ele geçirdiğiniz bütün belgeleri Grosenovo köyündeki istihbarat kısmına

götürün. Bunu da derhal yapın. Beni anladınız mı?”

Panfilov’la sokağa çıktık. Önde, solda yoğunlaşan yangının kırmızıları dalgalanıyordu. Yoo galiba bu diğerlerinden farklıydı. Kimileri yükseltisizce soluklaşmıştı. Atış sesleri de hissedilir derecede seyrelmişti. İşte uğultularla bir makineli işledi. Peşi sıra biri daha. Panfilov soğuk havayı içine çekti.

“Direndik,” dedi fısıldarcasına. “Henüz yerini ve biçimini bilmiyorum ama bunu yaptık Yoldaş Momiş-Uli.”

Kapı önünde, karlı yolda iki at ve iki motosiklet gölgesi belirsiz seçiliyordu. Kurbatov ve Strojkin tüfeklerini yere dayamış, ayaktaydı. Sepette titreyen tutsak yüzbaşı oturmaktaydı. Kaput yakaları kalkıktı.

Şakoev Almanca:

“Kalk!” diye emretti. “Karşınızda general duruyor.”

Nazi yüzbaşısı kalkarken yalpaladı. Herhalde ayakları tutulmuştu fakat dengesini koruyabildi. Sepetten inerek esas duruş aldı.

Panfilov:

“Onu ne kadar güzelleştirmişler," dedi. “Arkadaşlar epey donmuş galiba.”

Şakoev yanıtladı:

“Bu aşağılık herif biraz Rus ayazında kalsın Yoldaş General.”

“Tutsağa işkence etmek hoş değil. Yoldaş Uşko, ona bir şey verin. Kaputlarımızdan biri olabilir.”

Uşko eve yürüdü

“Yoldaş General,” farklı bir sesti bu. “Raporumu vermeme izninizi rica ediyorum. Ben çavuş Kurbatov.”

“Elbette Yoldaş Kurbatov buyrun.”

“Valizi yanımızda. Ondan bir şey çıkarıp verebiliriz.”

Sonra aceleyle parlak metalli köşeli bir valiz çıkardı. “Biz onu şöyle bir gözden geçirdik Yoldaş General. Başka tek bir şeye el değdirmedik.”

Kurbatov valizi açtı ve el feneriyle aydınlattı. En üstte dikkatle denin ıi:;s adı orenburg atkısı olan ince yünlü bir atkı vardı. Onun altında ince ipekten kadın çamaşırları, renkli bluzlar ve ayakkabılar belirdi.

“Hım, ona bir şey söylemeyeceğim,” dedi Panfilov “Tekrar bindirin. Siz mi tutsak ettiniz onu Yoldaş Kurbatov?”

“Hayır. Er Strojkin. O da burada generalim.”

“Strojkin öyle mi, Alma-Atı’dan mı?”

Strojkin:

"Moskova’dan,” diye karşılık verdi.

Panfilov keyiflendiğini gizlemedi.

“Yeni personelden ha? Bak bu işte sahici bir hediye.” Biraz düşünerek konuşmayı devam ettirdi: “Öyle bir yaşadık ki arkadaşlar bugün yenilerle acemiler arasında fark kalmadı. Bugün...”

Tümcesi yarım kaldı. Uşko elindeki kaputla basamaklardan koşaradım geliyordu:

“Yoldaş General sizi telefona çağırıyorlar. Yetmiş Üçün komiseri telefonda.”

“Ya, buldular o halde. E, yola düşün Yoldaş Şakoev. Kaputu da ona giydirin. Hoşça kalın Gravdeyska'lar. Yoldaş Momiş-Uli siz gelin.”

Oda eşiğinde telefondan gelen gürültü vardı. Düzgün kaputu ve iyi gerilmiş kemeriyle yüzbaşı Dorfman almacı kulağına hafifçe uzak tutmuş duruyordu. Masanın yanında, hep yanında taşıdığı tümen harekât haritasının içinde olduğu dosya vardı.

“Bir saniye,” dedi. “Telefona generalim geldi.”

Panfilov iskemle alıp otururken bize de seslenmeyi ihmal etmedi:

"Oturun arkadaşlar, buyrun.”

“Yoldaş Lavritenko? Bizimle bağlantı kurmanız için uzunca bekledik... Dinliyorum, dinliyorum. Telaşlanmayın.”

Almaçtan tıkırdayan sesler geldi. Panfilov'un bazı soruları vardı:

“Peki alay karargâhı? Saat kaçtı? Sizi kim korumuştur?

Hım... Orada başka güçleriniz var mı ki? Yoldaş Dorfman haritayı uzatın bana.”

Haritayı dizlerine serip ekledi:

"Ugrünov da mı?” Panfilov'un ansızın yaşlanmış gibiydi. Ağız kıyısındaki kırışıklıkları daha görünürleşti. “Georgiev de mi? Epey. Görüyorum. Sağ kalan? Durun bir dakika not edeyim.” General, Dorfman'a döndü. Bir şeydemek i stiyordu fakat sadece, haritada kırmızı kalemle bir noktayı daire içine aldı. Ve tekrar almaca uzandı. Yüzündeki gölge silindi. Huyu baskın çıktı. Askerin zalim kurtarıcısı, huy. Panfilov tekrar gülümseyip şaka-laşabilirdi.

"Geceyi geçirmek için hazırlanın Yoldaş Lavritenko. Ben mi? Buradayım. Evet uysalca oturuyorum burda.”

Panfilov'un üst dudağı gülümsemesini bastırabilmek için tekrar büküldü. Bunları konuşmanın onu mutlu ettiği

belliydi.

“Evet birazı sayenizde Yoldaş Lavritenko. Yarın buradaki yerimi değiştireceksiniz. Beni anladınız mı?"

Panfilov'un sesi artık şakacıydı. Sürdürdü:

“Karşımda duvar aynası duruyor. Fakat çatladı."

Generalin ses tonu başkalaşımları beni şaşırttı. İşte yeniden: “Tümenimizin bugün Gravdeyska madalyasıyla onurlandığını duyurun. Evet. .. Tümünü adıma kutlayın. Tümünün ellerinden sıkıp teşekkür ettiğimi belirtin.”

Panfilov almacı usulca yerine bıraktı. Haritayı Dorman’a iade etti.

“Teğmen Ugrünov'u anımsıyor musunuz?”

Kısaca yanıtladım:

“Anımsıyorum."

Ağırbaşlı teğmeni nasıl unuturum? Bir defasında ters Vahi-tov'un köylü sanıp bulamaç vermediği teğmeni nasıl unuturdum...

“Vurularak öldürülmüş. Politik yönetici Georgiev’i de bilirsiniz değil mi? O da aynı. Birliklerini savaş neredeyse tüketmiş. Fakat tanklara geçit vermemişler. Dokuzunu havaya uçurmuşlar kalanlar kaçmış. Görüyorsunuz Yoldaş Dorfman, mesele açığa çıkıyor.

Fakat bilinemeyenleri hâlâ epey sayıda.” Panfilov başını kaşıdı. "Sayfaları eksik bir kitap gibi. Bunlar yitmemeli. Onları bulup bu kitabı okumalıyız."

Masaya yeniden haritayı yayarak Dorfman’a seslendi:

“Gidebilirsiniz Yoldaş Dorfman, çalışın.”

"Başüstüne. Fakat affınızı dilerim Yoldaş General, zamanı gelmedi mi?"

"Taşınmak için mi? Kolay. Düşüncenize teşekkürler. Gidebilirsiniz.”

Panfilov'la yalnız kaldık.

Ve tanıdık edasıyla parmaklarını havada döndürdü. Sesli düşüneceğini sürekli bu hareketi açıklardı.

“Oysa henüz çocuktu...”

Ugrünov'dan söz ettiğini anladım.

“Çocuk... Yoldaş Momiş-Uli onun nitelikli olduğunun farkın-daydım... Fakat bu... Bunu ummazdım."

Yüzüme eğilmiş, ne düşündüğümü anlamak için merakla yüzümü izliyordu. Ne demeliydim? Sessiz olduğumuz bir dakika aktı.

“Evet Yoldaş Momiş-Uli, anlatın bakalım.” Panfilov’un gözleri kısıldı. “Nasıl bir çorba kaynattınız? Telaşlanmayın vaktim var.”

Yaşadıklarımızı anlatmaya koyuldum. Almanlar'ın mevzi almış askerlerimi roketlerle imha etme deneyinden söz ettim. Duraksamalarımı, yaralıları görüşümü ve içlerinden birinin "Böyle direnirsek, yapamayacağız demektir," deyişini tekrarladım.

Panfilov sözümü hiç bölmedi.

Fakat ara vermeliyim. Dışardan bir otomobil sesi geldi ve bir kapı kapanma sesi duyuldu. Panfilov doğrulunca ben de doğruldum. "Gelen Zvagin mi?" diye akıl yürüttüm.

Teğmen Uşko geldi.

"Yoldaş General yine gazeteciler. Çok rica ediyorlar."

Panfilov saatine göz attı.

"Eskilerden mi?"

"Evet Moskova'ya gideceklermiş aceleleri var. Bugün onlarla görüşemeyeceğinizi belirttim."

"Hımm...Onlara sözüm vardı. Sabahleyin bunu getirdiklerinde söz almışlardı. -Yeniden 'Vardeyska' madalyonunu çıkardı. -Onları bilgilendirmeliyim. Hayır şimdi olmaz. Affetsinler. Onlardan özür dilediğimi söyle Yoldaş Uşko."

"Başüstüne!"

Fakat henüz tekrar oturmuş ve Panfilov "Devam edin Yoldaş Momiş-Uli devam edin," demişti ki Uşko tekrar geldi.

“Yoldaş General anlattım fakat ısrar ve rica ediyorlar..”

"E,eee?”

"İçeri girip tek bir soru sormalarına izin rica ediyorlar.”

“Tek bir soru mu?" Panfilov güldü. "Uyanık davranmaya uğraşıyorlar. Elden bir şey gelmez, bunu kabullenmeliyiz Yoldaş Momiş-Uli.”

Ardından sorulu bakışlarla yüzüme baktı. ‘Evet’ dememi ister gibiydi. Gidip kapıyı açtı.

"Buyrun arkadaşlar. Daha uzun bir biçimde konuşmak isterdim fakat. .. Anlaşalım: Tek bir soru. Rica ederim, rica ederim...”

Kapıdan ilk giren *Frontova llüstratsiya* dergisinin muhabiri Nefkov'du. Sarı saçlarını şapkası biraz kapatıyordu. Yeni aldığı ve kokusu daha gitmeyen deri ceketinin kimi bölümleri çamurluydu. Galiba Nefkov boynundaki fotoğraf makinesiyle siperlerde gezinip yerlere de yatmıştı. Dinç yüzü, hafif utangaç gülümseyişi, allaşan yanakları, mesaisinden memnun kaldığını ele veriyordu. General’i selamladı.

“İyi akşamlar Yoldaş...” Panfilov kısık Moğol gözlerini kırıştıran bir gülümsemeyle: "Yoldaş bakış açısı.”

Nefkov'un dostu orta boylu, ceketi bayağı kırışık, yüzünü rüzgârın yaktığı biri afallamış olarak konuştu:

“Nasıl, anlamadım? Ne dediniz Sayın General?”

Panfilov gülümsedi.

“Sorur.uz bu muydu bana?"

Gazeteci dostunuz -adı Grineviç olsun,- Şaşkınlık belirtisi göstermedi:

"Yoldaş General ne diyorsunuz?.. Şu an sadece soruyoruz.”

"Hımm... Üzülerek söyleyeyim ki bakış açısına felsefe yapmamıza vakit yok. Konuşmaya bir kez başlamışsak da... Yoldaş Nefkov ikimiz arasındaki benzerliği fark etmişti. -Beni gösterdi-Biz benzeşiyormuşuz. Bakış açımız da aynıymış... Evet az daha unutuyordum. Yoldaş Grineviç, benim ihtiyat kuvvetler komutanım Yoldaş Momiş-Uli, tanışın. Oturun arkadaşlar, rica ederim. Bir dakikalığına da olsa oturun. Ayakta durmakla elimize bir şey geçmez."

İçerdekiler sandalyelere ilişti. Grineviç generale fikrini anımsattı.

“Evet ondan özetleyerek söz edeyim. Daha geçkin kuşaklarda, elleriyle devrimi gerçekleştirenlerde ödev bilinci siz genç kuşaklardan daha farklıdır. Onlar kime karşı ve niçin çarpışacaklarını kararlaştırmak zorunda

olmuşlardır. Sizse... bizim gelecekteki kuşaklarımıza bakmaktasınız. Babasından geçen ne var onda diyorsun. Babasını çağrıştırmıyor gibi geliyor. Bakış açılarıysa eş. Beni anladınız mı?”

General onlara da sonuç sorusunu harfiyen sormuştu.

"E, haydi bekliyorum sorunuzu”

"Siz bizi yanıtladınız artık Yoldaş General. Fazla vaktinizi almayalım.”

"Yanıtladım mı sizi?”

“Evet. Biz çağımız savaşlarını bir-iki sözcükle açıklayın diye soracaktık. Bunlar söylendi artık. Teşekkürler. Ne yazacağımıza karar verdik. İzninizle gidelim generalim.”

Panfilov doğruldu. Ceket yakaları kırışmış boynunu ortada bırakıyordu. Hafifçe öne eğikti. Dudakları büzülü ve kederliydi. Nesi vardı? Bitkin miydi ve mutsuz muydu? Onu mutlu etmeyen neydi?

“Yani mesele açıklandı mı sizin için?''

“Açıklandı Yoldaş General. Artık yazmaya başlayabilirim.”

Bir sessizlik oluştu. Şeytan götürsün Panfilov gazetecilerin gitmesine niçin izin vermiyor?

“Benim için açıklanmadı," dedi.

Kamburlaştı, başı öne eğik haldeydi. Odayı dolaştı.

“Bir-iki sözcükle mi? Yoo Yoldaş Grineviç. Biz sizinle bunu halletmedik. -Bakış açısı- Hımm... Bu hayatın ve savaşın tamamı için kullanılabilir. Fakat şimdi..."

Panfilov elini gazeteye değdirip tarihini gösterdi.

“Bugün ayın on yedisi. Bu tarih bir şeyler gizliyor.”

Başını kaşıdı. Yine gezindi ve esmer gazetecinin önünde durup gözlerini izledi ve onlardaki ilgiyi fark etti. Gülümseyip tekrar konuştu.

“Galiba Volter bir mektubunda -affedin.- diyor uzun yazdığım için affedin, kısasına vaktim yoktu.- sadece bunu tekrarlayabilirim.”

Biraz daha zaman geçti. Gazeteciler dikkatlice hareket ederek susuyordu Panfilov kollarını çekiştiriyordu.

“Yoldaş Grineviç yanınızda harita bulunur mu?”

Gazeteci, çantasından harita çıkarıp masaya açtı. Panfilov bana yöneldi:

“Yoldaş Momiş-Uli biraz daha yaklaşın."

Elinde kalemle haritanın üstünde durakladı.

“Evet arkadaşlar, benim için daha açığa çıkmamış bir mesele var... Bilemiyorum nereden çıktı benim bu ihtiyatlarım?"

Tekrar bana baktı.

"Yoldaş Momiş-Uli bugün bölüğü Görünü'den Matrönino’ya taşımayı istediğimden dolayı şaşırmışsınızdır. Doğru değil mi? Oysaki bunun olduğu sıralarda ben cepheyi bölen düşman tanklarının Görünu’deki mevzilerinizin karşısına çıkacağını umuyordum."

Panfilov harita üstünde Alman tank tümenin hedeflediği bölgeyi işaret etti. Kabaca bir ok çizerek tümenin ileri hattını gösterdi.

“Burada,” diye devam ederek: “Tanklar, topçularımız arasından geçecek yol buldu. Onlara pahalıya mal olsa da geçtiler.”

Ardından, bu yolda yürüyen tankların Volokolamsk şosesine gidecek bir yol sağladıklarını belirtti. Açıkladığına göre bu yolu elinde tutmak için piyade baskısı da sürüyormuş.

“Bu anda, arkadaşlar kendi kendime Görünü'deki tanksavarlarımızın da çökeceğini ve yolun düğümlendiği noktanın da düşmesi gündeme gelecek diye akıl yürütüyordum. Ama Alman tankları oraya dek sokulamadı... Meçhul bir bölgeden çıkıp saldıran ihtiyatlarımız onların karşısına çıkarak onların yolunu

kesmiş. Bunu kim yaptı dersiniz? Bundan habersizdik. Alay karargâhıyla haberleşemiyoruz. Orada topçumuz dahi yok sadece bir avuç piyade. Arkadaşlar düne kadar askerlik bilimi -Panfilov bunu söylerken bana baktı, kısık gözleri gülümsüyordu.- böyle bir olaya tanık değildi.”

Panfilov konuşkanlaşmıştı. Şüphesiz ki, iyi niyetli gazetecilerle fikir paylaşımında bulunup onları bilgiye doyurmaya çabalıyordu.

Kalemiyle haritayı göstermeye devam ediyordu. “İşte burada, biri, kimliği meçhul biri, dağılan taburundan artanlar ve beraberindeki hafif silahlarla her tarafından saldıran düşman karşısına çıkıp düşmana yorucu ve ölümcül saatler yaşatmaya girişmiş. Peki tanksavar mangalarımız!..” Panfilov, teğmen Ugrünov ile politik yönetici Georgiev'in komutasındaki birliklerin yiğitliğini dillendirmeden edemedi.

“Çocuk yaştaki biri. Fakat beraberindekilerle yirmi tankı önleyip öldü. Evet özveri duygusuna sahipti fakat zekice öldü."

Kavramaya başlamıştım. Panfilov benimleyken söz etmeye başladıklarına dönmüştü: kendi kendine sorar gibiydi:

“Bu arkadaşımızdaki bu ruhsal zenginliğin kaynağı nedir?”

Grineviç usul bir sesle yanıtladı:

“Bakış açısından,” dedi.

“Salt bu değil, bu kadarcık değil... Bakış açısını ben eskiden de biliyordum. Fakat bugün yaşananlar, bunu açıklayamıyorum. Ben bir komutan olarak savaş öncesi kimi taslaklar hazırladım, taktik çalışmaları yaptım. Askeri içermeyen fikir anlamsızdır arkadaşlar. Tasarılarımın tümü artık geçildi arkadaşlar."

Generalin öne uzanık açık parmakları donuverdi. Aklından ne geçiyor acaba?..

“İşte arkadaşlar bulmak istediğim sözcük bu sözcük. Geçmek. Geride bırakmak. Askerler ve komutanlar kendi güçlerini aştı. Meçhul ihtiyatlar böyle davrandı. Beni anladınız mı?”

Düşünerek ekledi:

“Elbette, elimde sadece ilk duyumlar var. Uzun zamandır iki alay karargâhımla haberleşemiyorum. Komutanları nerede, yaşıyor mu? Haberim yok. Şimdilik bu ‘geçmek' sözcüğü ve bir ‘giriş' sonrasını daha gelecekte buluruz. Belki de daha basitini bulup söyleriz. Yaşayacağımız daha zorlu zamanlar gelecek. Buna da hazırlıklı olmalıyız. Evet arkadaşlar, artık size hoşça kalın diyebilirim.”

Haritaya uzandıysa da vazgeçti.

“Gece karanlığını kullanıp askerlerimizi arkadaki ikinci hatta çekerek düşmanın cephemizi bölmesini

engelleyeceğiz.”

Panfilov haritayı sahibine iade etti.

“Ve artık bir daha görüşünceye dek yolunuz açık olsun.”

Nefkov yanaklarını çukurlaştırarak gülümsedi. Fotoğraf makinesini boynuna taktı.

“Yoldaş General izniniz olursa bir fotoğranızı çekeyim. Bu halinizle, şu deliğin önünde.” Eliyle, aynadaki şarapnelinizi işaret ediyordu. “Odanız hafif magnezyum kokacak fakat kısa zamanda dağılır.”

“Sabahleyin Almanlar yüzünden gözümüzü açamadık, bir de siz yapmayın. Rica ederim Yoldaş Nefkov lütfen.”

“Yoldaş General, bu denli güzel bir meselede.”

“Olabilir. Bundan güzelleri de var. Gusinevo'ya uğrayın. Orada istihbaratta bir Alman yüzbaşı olacak. Esaslı bir parça. Tutsak

düşüren Moskovalı bir genç var. Strojkin. Kendisini orada bulabilirsiniz." Panfilov saate göz attı. “Yetişebilirsiniz. Şimdi telefonla bildiririm. Orada fotoğraflarını çekin. Çocuk yaşında denecek genç bir asker ve beraberinde düşman tabur komutanı. Moskova

bunun için sevinecektir. Yoldaş Nefkov beni çekmeye epey vaktiniz olacak. Yarın gelin. Dışarı çıkacağım. Arkadaşlarla çekersiniz. Evet anlaştık mı?”

Kısa ceketli gazeteci haritasını sallayıp lafa daldı:

"Nefkov ısrar etme. Yoldaş General sözlerinize teşekkürlerimizi sunuyoruz.”

Selamlayıp çıktılar. Arabalarının motoru işledi.

Panfilov bana “bekleyin," deyip gazetecilerin peşi *sıra* yan odaya gitti. Telefondan yayılan boğuk sesini duydum.

Dorfman'ın olduğu odada biraz kaldı. Kimi zaman kısık sesi geliyordu. Kulak vermedim. Nihayet geldi.

“Oturunuz, oturunuz."

Düşünceli halde biraz dolaşıp konuştu:

"Malih’i ve Yurasov’u hâlâ bulamadık."

Oturdu. Bir paket Kazbek çıkarıp attı.

“Alınız. İçelim Yoldaş Momiş-Uli.”

Kibrit yakıp bana tuttu. Alçakgönüllü edasından cesaretlenip sordum:

“Çakmağınız ne oldu Yoldaş General?"

“A, -sebebini bilmiyorum fakat kurnazca göz kırptı - Bugün birine verdim. Ona bunu vermemin bir nedeni olduğunu söyledim. Bir aralar size hediye etme fikrindeydim. Gerekçem aynıydı. Anlıyor musunuz?"

Evet, bilmiştim. Üstelik yarım kalan söyleşimizden önce bile bilmiştim. Panfilov bir-iki sözle dillendirmeden önce arkadaşça göz kırparak içimi ferahlatmıştı.

“Evet anlatın bakalım. Devam edin."

Tek bir şeyi gizlemeden anlattım ve hayatımdan daha üstün olan onurumdan vazge<;meye karar aldığım andan bahsettim. Emri ne halde verdiğimi, Tolstunov'un bana nasıl arka çıktığını, karşı atağın başarıyla nasıl sonuçlandığını söyledim. General Zvagin'in telefonunu, köyü terk etmediğim halde ona doğruyu söylemediğimden söz ettim.

Artık fitili almıştım. General beni görevden aldığı halde akşama dek komutaya devam ettiğimi anlattım.

“Hım. .. Yani iki cephede birden savaş vermişsiniz. Düşmanla ve komutanla.”

General, konuşmasını bitirmişti ki asıl açıklamam gerekeni açıklamadığımı hatırladım.

“Yoldaş General, affedin... Ben elinizi fark ettim ve karar aldım."

“Ne eli?”

“İşte... Altını çizdiğiniz üç çizgiyi fark ettim ve karar aldım.”

“Panfilov ansızın gülmeye koyuldu.

“Benim üzerime mi yıkmaya niyetlisiniz?"

“Yoldaş General size yıkma niyetim yok. İnanmanızı rica ediyorum harfiyen böyleydi.”

“Şu halde ben de sizinle beraber oradaydım.”

Kararlılıkla:

“Evet,” dedim. “Benimleydiniz. Komuta sizdeydi.”

“Oho fazla kurusıkı atıyorsunuz, ölçüye uyun."

“Yoldaş General, komuta görevin anlaşılmasından oluşur, dememiş miydiniz?”

Panfilov güldü. Galiba bir-iki defa ondan duyduğum bu ifadeleri bugün oldukça beğenmişti. Devam ettim:

“Yoldaş General size karşı açıklıkla konuşuyorum. Ayın yirmisine dek direniş buyruğu vermiştiniz. Bugün on yedisi. Bu ger-çekleşmesiydi, söylediklerimi başarmasaydım, onurumla ölürdüm fakat o tarihe dek direniş imkânsızdı. Ben kafamdan bir bilanço hazırlayıp karar aldım.”

Panfilov eliyle yönetmelikleri okşadı.

“‘Cezalandırılır' yadsımıyorum Yoldaş Momiş-Ul'. suçun yarısını üstleniyorum. Fakat başarıya da ortağım. Kedere de, sevince de ortağım. Evet mi?"

“Teşekkür ederim Yoldaş General."

“Savaş değerlendirmemiz nasıl olabilir? Bu bir serüvenin başarıyla sonuçlanması mıdır? Değil bu bir kanundur. Evet bu başarı bir kanun içerir. Siz düşmanın zaafını saptayıp onu kullanmışsınız Yoldaş Momiş-Uli."

Görseydiniz, Panfilov’un biriyle tartışmasını değil, deliller aradığını düşünürdünüz.

“Fakat Yoldaş Momiş-Uli, emir emirdir. Bu gece ordu komutanına uğrayacağım. Komutana olanı biteni rapor olarak veririm. Bunu değiştiremesem de uygulamayı erteleyebilirim. Taburunuza dönün. Geceleyin size telefonla haber veririm. Bu yönetmeliğinizi de bende kalsın -sayfalarını karıştırdı-. komutan da baksın.”

“Artık gidebilir miyim?”

“Az bekleyin. Zamanınızı biraz daha alacağım."

Panfilov, Dorfman’ın tam anlaşılamayan kimi sözlerinin geldiği odaya gitti, tokmağı tuttu ve ansızın enerjik bir tavırla bana doğru döndü:

“Şu halde bugün sizinleydim ha?"

Güldü. Karşılığımı beklemeden kapıda kayboldu.

Onun bir süre olmayışını kullanalım. Panfilov'un fikirlerinden söz edeceğim size. Onun fikirleri benimkileri de içerir.

Bu defa yarım saatir beraberdik ve daha önce farkında olmadığım bir tavrını yakaladım. Yapacak işi olmadığı için sıkılıp, kollarını çekiştiriyordu. Bugün düşmanların, başşehrimize karşı başlattıkları bir saldırının bozguna uğratıldığı ve ikinci savunma hattının sonucunun alınacağı tarihsel bir gündü! İşte bugün Panfilov birliklerine komuta etmekten mahrumdu. Şişkino köyünde, emrine hazır karargâhta tek başınaydı, savaş virajındaki birliklerinden kopmuştu. Sağda solda, ufak gruplar, dağılan bataryalar, takımlar komutadan yoksun savaşır gibiydi.

Her şeye rağmen, erlerin, ve savaşın komutası söz konusuydu.

Kitlesel kahramanlıklar sık rastlanırolaylar değildir. Bizim ca-kasız, boş boğaz olmayan generalimiz, bizi bugüne, bu savaşa hazırlamıştı. Kendisi bu savaşın yapısını incelemiş, azimle çaba-laşmış, kişisel fikirlerini bizim beynimize kendi elleriyle işlemişti. Bir daha belirteyim ki eski yönetmeliğimizde "Karşı saldırının düğüm noktası," veya "zorlu yeri," gibi hususlar bulunmuyordu. Bunları öğrenmeye bizi savaş zorladı.

Bunları ilk defa kendi kafasından geçtiği zaman Panfilov'un kulakları işitmiş ve savaşın o ilk anlatılarını ele alan komutanlardan biri haline gelmişti.

Savaşın her şeyden kopardığı en küçük bir birlik dahi “düğüm noktası" veya “zorlu yer" olabilir. Panfilov komutanlarıyla her toplanışında bu fikirleri aklımıza yazmaya çabalardı.

Şimdi yaşananlar savunma risklerinin ne denli isabetli olduğunu ve askeri eğitimde ne denli gelişkin olduğunu ona gösteriyordu.

Bu gece yaptığı işlerin ne denli önemli olduğunun farkındaydı. Fakat alçakgönüllülüğü kendisine ilişkin konuşmasına mani oluyordu. Fakat ben onun içini titreten, hayatı onun için çekilir hale getirenin ne olduğunu seziyordum. Söylediklerimin ne kadar hoşuna gittiğini de biliyordum.

Kapı önünden gelen nal sesiyle ürperdim. Zihnimde tekrar Zvagin belirdi.

Dışardan bir ses işitildi:

“General burada mı?"

Hafit kısık bu ses topçu albayı Arseniev'indi. Albay uyuşan ayağını azıcık çekerek içeri girdi. Kalpağı kaputu buzlanmıştı. O an Panfilov da geldi.

“Buyrun Nikolay Vikentieviç."

Arseniev:

“Hava beter soğuk ha," dedi.

Eldivenlerinden çıkardığı kızarmış ellerini ovuşturdu.

“Üstünüzü çıkarmayın burası da fazla sıcak sayılmaz.”

Albay beni tanımıştı.

“A, Momiş-Uli? Seni sıkı bir biçimde haşlamalıyım.”

Panfilov:

“Haşlamak mı?" diye afallamışçasına sordu.

“Evet efendim... Artık gerilemeye koyulmuştuk. Onun yiğitleri bizimkileri engellemiş. .. ”

Arseniev parmağıyla beni işaret etti. "Engellemişler adamlarımı. Adamlar bizimkilere karşı çıkmaya başlamış (o eski ve soylu bir ailenin üyesi olan Arseniev kimi zaman bu tür kelimeler ederdi). Esaslı amcaların var be Momiş-Uli, önlemişler bizimkileri. Haniyse yeri kazdıracak ve içine sokacaklardı. Bir arabaya dahi izin vermemişler."

Bu söyledikleriyle beni paylar gibiydi. Halbuki bunlarla iltifat ediyordu.

"Bunu yaptıklarında seninkileri bir güzel haşlamak istedim fakat gönlümü aldılar.”

Albayın şiş parmakları kaput cebinden bir içki şişesi çıkardı. Şişesi yabancı bir etiket taşıyordu.

Bu bir Martefdi. Beğeniyle izledim. Hayır sağ olun demeliyim fakat, bu yıllanmış konyağa dayanamadım.

“Onların bana da hediyeleri oldu,” dedi Panfilov. Sesi sevecendi. “Dorfman’ın odasına gidip hediyeleri keyifle izleyin Niko-lay Vikentieviç. Tamamı düşmandan alınma. Bugünün hatırası olarak izleyin onları ve rica ederim istediğinizi alın. Şimdi elinizde duranı ise Yoldaş Momiş-Uli ile bitireceğiz.”

Albay şişeyi masaya bıraktı ve dilini şapırdattı. Peşi sıra da aceleyle o odaya seyirtti.

Panfilov arkadaşça bakan gözleriyle sürekli mesai arkadaşı olan albayın gidişini izledi.

“Bana haritayı uzatın Yoldaş Momiş-Uli."

Haritayı serdim.

“E, şimdi ne yapacağız ona bakalım. Önce geceyi kullanıp gerileyen askerleri saflarınızdan ilerleteceksiniz. Buna hazırdınız değil mi?"

“Hazırdım Yoldaş General.”

Panfilov bana tümenin yeni savunma hattını haritada işaret etti. Çektiği çizgi artık Gorodnin'in arkasındaydı.

“Fakat bu şu an elimizdeki bölüme düşman çarpışmadan giremeyecektir. Ormanın her parçasını ve köyü onlara çok pahalıya ödeteceğiz. Bedelini ödemezse ileri bir adım bile attırmayacağız. İşte böyle davranarak onun damarlarını kesip, saldırı hareketini yok edeceğiz.”

“Yoldaş Momiş-Uli yarın o denli tek başınıza hissetmeyeceksiniz siz. Dün birlikte hissettiklerimizden daha ferah soluklanabileceksiniz. Ama tersi de mümkün. Görelim Almanlar yarın yedeklerini ilerletebilecekler mi? Zaev'in bölüğü eski yerinde değil mi?”

“Evet Yoldaş General."

"Görünova'ya hazır dursunlar. Yarın Şişkino yakınlarında mevzi alma olasılığımız güçlü. Fakat biraz bekleyeceğiz anladınız mı?”

“Sizin görevinizse değişmedi Yoldaş Momiş-Uli. Yirmisine dek direniş. Yirminin sabahıyla kalkıp gidin. Bugün artık güvenliyim. Görüşeceğiz."

Elini uzattı. Moğol gözleriyle yüzüme son kez bakıyordu. Gözlerinde inanç vardı ... İnanç. Bunu bir daha büyük harflerle yazın. Fısıldar gibiydi:

“C ■ Kazak.”

ONSEKİZE HAZIRLANAN GECE

Baurdcan sessizleşti.

Biz bu anlatının kahramanıyla yine, siper önlerinde, güneş altında oturuyorduk. Ateşin çıtırdattığı çam dallarının isli dumanlarıyla sivrisinekleri kaçırtmaya uğraşıyordum.

Momiş-Uli, daha önce de birkaç kere yaşadığımız gibi şarkı söylemeye koyuldu... “Senin ateşinle yandım,” şarkısını söylüyordu. Nihayet öğrenmiştim.

Sözlerindeki anlamı artık epey kavrıyordum. Esmer elleri yere yasladığı kılıcındaydı. Baurdcan fısıldayarak:

“Generalden ayrıldım...”dedi.

Düşündeki sözcükler şarkısı eşliğindeydi.

Anlatmaya devam etti:

Sapa bir dağ yolu sonunda Volokolamsk şosesine ulaştım. Görünü’nün yanından geçen yol gerimize doğru ilerliyordu. Kavşakta atımı durdurup birkaç dakika izledim.

Nedir bu? Bozgun halindeki bir ordu mu? Kaputlu insanlar gidiyordu. Tükenmiş, başları eğik, darmadağınık, küçük gruplar olarak ilerliyorlardı. Omuzlarındaki tüfekler onları yere çeker gibiydi. Kimileri yol kıyısına oturuyor, fakat yatmıyordu. Güç bela doğruluyor ve var güçleriyle çabalayarak bir şeyden kurtulurca-sına yürüyorlardı. Kalkmaları kimi kez usulca gerçekleşiyor kimi kez ağızlarından bir “Off...” çıkıyordu. Yürüyüşlerinin istikameti Moskova’yaydı.

Komutanlarıyla bir birlik geçti önümden. Takım mıydı, bölük müydü bilinemiyordu. Ve sonra birbirinden kopuk askerler yine dizilendi.

Bir ses koptu. Aralarından birisi bağlı olduğu alaydan biriyle karşılaşmıştı:

“Nikolay sen misin arkadaşlar nerde?”

Sorunun yöneltildiği asker elini sallıyor. Yaptığı hareketin anlattığı tek bir şey var: Ölmüşler.

Sapaktan ayrılmadan arkaya döndüm. Panfilov'un emriyle Pokrovsko köyünde oluşturulan önleme merkezine baktım. Dağılanlar orada durdurulup, düzenleniyorlardı. Bunu bildiğim halde tasalanmadan edemiyorum.

Kendime bir daha soruyorum: Nedir bu? Bunlar dağılmış, tükenmiş ve güçten düşmüş bir ordu mu? Bunlar Moskova'ya doğru kaçışan insanlar mı?

Fakat ben Panfilov’un yanından geliyordum. Onun ‘geçmek' sözünü işitmiştim. Ve daha önemlisi, tümenin düşman hücumuna direndiğini ve onu önlediğinden haberdarım.

Bunu yapan kimdi? İşte şu tükenmiş askerler değil mi? Şimdi karanlıkta kargaşalıkla yiten bunlar değil mi? Bugün onlar çarpışmış, düşmana ateş açmış, komutan ve arkadaşlarını yitirmişti. Utkun sayılırlardı. Yine de yorgundular ve zor bela ilerliyorlardı. Onlar kazandıklarının farkında değillerdi.

Yaya gerileyenlerin karşısında at sürüyordum.

Görünü'nün bir dizi halindeki evleri belirdi.

“Baurdcan.”

Karanlıkta da olsa karşıdan gelen yalpalayan yürüyüşüyle Tolstunov'u seçtim. Attan inip dizginleri seyise verdim.

“Nereye Fedor?”

“Nöbetçileri şöyle bir denetlemeye. Artık beklemek de sıkıyordu. Neyse ki sen de döndün.”

Kendisindeki kemikleşmiş bir unutma huyuyla bana ilişkin soru sormadan devam ediyordu.

“İlerleyelim,” dedim.

Tolstunov ilk kez koluma girdi. Tanıştığımızdan beri ilk defa böyle yürüdük. Sorusu yok. Beklediğini fark ettim ve özetledim:

“Zvagin yoktu. Bizim general ise buyruğu değiştiremem fakat uygulanışını erteleyebilirim, dedi. Beni de geri yolladı.”

“Tamam. Bunu şimdilik noktaladı.”

“Bilmiyorum. Öyle de olabilir, böyle de. Bunlara rağmen . .. ”

“Kalsın,” biraz duraksadı sonra karar vermişcesine sürdürdü: “Politik bölüme bir uğrasam iyi olacak.”

“Ne sebep var ne de ihtiyaç."

“O halde kafayı buna takma. Bilmelisin. Eski bir siyasiye inan. Mesele kapanmıştır."

“Yani sigara içip, unutalım arkadaşlar."

Tolstunov bana bakınca gülümseyişimi fark etti.

“Tamamı bu işte. Buna ilişkin artık laf konuşmayalım Baurdcan.”

“Tamam,” dedim.

Tolstunov’la karargâhtaki odama geldim. Hayat boyu aklımdan silinmeyecek olan odam düzenlenmişti.

Sadece olması gerekenler bulunuyordu. Rahimov, Bozjanov ve santral. Bir köşeye birikmiş ganimetler bir tenteyle örtülmüştü. Rahimov galiba onlardan aldığı beyaz bir kâğıtla masasını kaplamış ve onu köşelerinden masaya tutturmuştu. Şu ana dek kimsenin düzeltmeyi ak-letmediği kopuk perde de raptiyeyle tutturulmuştu. Odanın öğlene dek taşıdığı unutulmuşluk kokusu artık dağılmıştı.

Bozjanov'un içimi okuyan bakışları endişeyle üstüme dikildi, peşi sıra da Tolstunov'a yöneldi.

Rahimov tasasızca kalkıp rapor sunmaya koyuldu. Ben yokken anormal bir şey yaşanmamıştı.

Tolstunov sordu:

“Kombat, generalle akşam yemeğine oturdun mu?”

“Hayır, buna zaman kalmadı."

"Biz de sizsiz yemedik. Açız. Haydi, bir şeyler yiyelim."

Ben de:

“Olur," dedim.

Tolstunov:

“Bozjanov hadi bakalım,” dedi.

Nihayet Bozjanov çocuksu gülümsedi. Olumsuz bir sorun çıkmadığını anlayınca yüzü ışıdı, keyiflendi. İzin

istemeden mutfağa koştu.

Masaya oturduk. Bordo Burgonya şarap şişeleri açılmıştı. Şarapla, İspanyol sardalyası ve domuz yağıyla haşlanmış pirinci ıslattık.

Sundurmadan hafif bir gürültü geldi. En küçük rütbelimiz Bozjanov koştu. Hemen sonra sonra kapı bir daha açıldı. Tavana asılı gaz lambasının ışığında İslamkulov göründü. Bozjanov peşinden geliyordu.

Onu karşılamaya ayağa kalktım. Başından bir şeyler geçtiği belli. Yüzü ölü gibi sarı. Kusursuz görünüşü, zarif çizgileri hepten kaybolmuş. Dudakları titrek. ..

“Muhammedkul hayrola?"

Çevreye göz gezdirdi ve dost insanlar görünce yanıtladı:

“Berbat... Kepazelik.”

“Niye, ne oldu?"

“Kepazelik... kaçtık. Kaçırttılar bizi . Baurdcan sen asla bu denli aşağılanma görmemişsindir." Bir daha tekrarladı: “Kaçırttılar bizi."

“Üstünü çıkar," dedim. “Biz de yemeğe oturacaktık. Bir şeyler iç ve yemek ye."

“Yoo istemiyorum. Yiyesim yok. Sen askerlerimi doyur Baurdcan."

“Kaç adamın var?"

“Yirmi. İçlerinde alay karargâhından teğmen Gureev de mevcut. O da birliğinden kopmuş. Sürekli bizimleydi. O da aşa-ğılanmışlık duygusuyla dolu."

O, onurlu, Kazak bozkırının entelektüeli, gizlemeyi başaramadığı kederiyle iskemleye çöktü.

Onun adamlarının doyurulmalarını buyurdum. Otuzlarında olmasına rağmen saçları epey dökük olan teğmen Gureev'i de sofraya buyur ettik.

Tolstunov vaziyeti hiçbir şey geçmemişcesine yönetiyordu.

“Kaputlarınıza verin bakayım. İslamkulov seninle ilgilenmeliyiz. Bir sigara yak bakalım. Rahimov, arkadaşlarımızın onuruna biraz cömert davran. Yedekleri çıkar bakalım."

Sigara dumanları lambaya doğru çıkmaya başladı. Gure-ev'in dibini görmeden ağzını bardaktan ayırmadı.

Hemen sonra İslamkulov sigarasından derin bir yudum aldı ve ruhunun yollarını açıp sıkıntılarını uğurladı. Misafirlerimizin öyküsü anlatılmaya başlandı.

Eksik sayfa... O bunlardan biri, generalin: Tamamlamalıyız,” dedikleri için. İşte bu kâğıt parçası, bu düzensiz kitabın başlığı: “Ayın on yedisi.”

Yadrovo köyünün ileri hattında bölüğü bulunan İslamkulov’u tabur komutanı akşam üstü yanına çağırmış. Yanına bir makineli tabanca ve bir muhabereci alıp orman yoluna düşmüş. Bu yol onu seyyar mutfakların yer aldığı düzlüğe götürmüş. Aşçılar top ve silah uğultularıyla elleri yağlı, belleri önlüklü, işleriyle ilgileniyormuş. İslamkulov tam mutfağın yanından geçerken arkadaki ormandan Alman piyadeleri fırlamış. Ürkütücü bir anmış. Ansızın makineliler işlemiş, mermiler uçuşmuş, bağırtılar kopmuş.

Taş kesilse de serinkanlılığını koruyan soydaşım - kendisi ‘onur ölümü yener' der.- buyurucu sesiyle bağırmış:

“Buraya gelin. Emrimi dinleyin."

Deyip ilk ateşe o başlamış. Tesadüfen, karargâhta görevli Gureev de oradaymış. O da sakince komutanının buyruğuna uymuş. Nöbetçi erler ve aşçılar çabucak İslamkulov’un yanına koşuşmuşlar. Komutayla salvo ateşine onlar da başlamış. İslamkulov kanadın birine Gureev de diğerine komuta ediyormuş. Düşmanın sokulmasına izin vermemişler. Onları önleyip yatmaya mecbur bırakmışlar.

Tesadüfen yan yana gelen bu insanlar önemli bir iş başarmış. Bir komutan olarak beğeniyorum. Onların

taburlarına epey bir yardımı olmuş. Taburun mevzi almış erlerinin sırtı Almanlar'a çevriliymiş. Yüzlerinin döndürülmesi imkânsızmış. Yirmi erin kesintisiz salvoları siperdeki erlerin her birini, "arkamızda düzensiz şeyler yaşanıyor," diye düşünmeye sevk etmiş...

... Masada öykü anlatımı sürüyordu. Grueev karargâha dönmeye çabalamış, yol kesikmiş... İslamkulov taburun komuta merkezine dek erişebilmiş fakat yalnızca boş duvarlarla karşılaşmış. Almanlar onun küçük grubunu kuşatmış. Şoseye doğru gerileyin emri vermiş. Orada da düşmanla karşılaşmışlar. Almanlar da onları fark edip, ormana kovalamış. Nihayet uzun ko-valamacaların ardından bir yerlere gizlenip karanlığı beklemişler.

Çocukluğundan bu yana bir onur ve namus anlayışıyla yetişen İslamkulov bunları anlatırken içtenlikle üzülüyordu.

Ona:

"Sen çok yiğit birisin İslamkulov," dedim.

"Ben mi?"

"Yalnızca sen değil. Yiğitler bugün epeyi fazla. Son anıma dek erlerimin başarısıyla övüneceğim. Yaklaşık yüz yiğit Filimov komutasında Alman taburun perişan etti. Zaev'in bölüğü tankı bile tutsak düşürdü. Fakat sen de kendi alanında yiğitmişsin."

“Neler söylüyorsun Baurdcan?"

“Biz düşmana saldırmak için hazırdık. Sense hazır olmadığını yenmişsin. Sen serinkanlılığını koruyup, onları yenmişsin... Panfilov artık anlayacaktır. ..”

“Neler söylüyorsun? Anlayacağı ne?"

“General, bugün kendi kendine, bu ihtiyatlar nereden çıkmış sorusunu soruyordu. Oysa bu işte."

“Kaçan ihtiyatlar."

“Bu da doğrularına dahil."

“Tavşan canavarın bakmasına direndi. Anımsıyor musun?”

İslamkulov artık kendindeydi.

“Anımsadın mı Baurdcan, General kendisini yemeğe buyur eden aşçıyı tüfeği kirli olduğu için nasıl paylamıştı. İşte anlattığım olay neredeyse orada yaşandı."

“Peki aşçı da var mıydı?"'

“Evet."

“Ateş açıyor muydu?"

“Evet.”

“Tüfeği temiz miydi?”

“Bilemiyorum. Fakat uzanarak ateş ediyordu.”

Bardaklara şarap koydum. Başka zaman olsa onura kaldırmazdım. Fakat bugün farklıydı, kadehimi kaldırdım. Açıklamak-sızın:

“Babalarımıza içelim."

Fakat dilersiniz öğrenin: Bana, size, asker olanlara onur ve namus duygularını veren babalarımızı ve dedelerimizi kast etmiştim.

Oturuyorduk, Vahitov çay getirip sundu. İslamkulov artık ölçülü oturma ve konuşmasına tekrar kavuşmuştu.

Sundurmadan tekrar ayak sesleri geldi. Kapı açıldı ve peş peşe yeni misafirler geldi. İlk giren Türkmenistan güneşinin neredeyse kararttığı, orduya çok yıllar hizmeti olan Albay Malih'di. Yüzünün bütün kanı çekilmişti. Peşinde genç yüzbaşı Dormidov vardı.

Sofradakilerin hepsi kalktı. Albaya iskemle verdim. Malih kafasını kaldırıp istemediğini söyledi ve yavaş yavaş köşeye çekilip yere boylu boyunca kapandı.

“Albay Yoldaş bir şeyler yemek ister misiniz?"

“Hayır. Yorgunum. Çok bitkinim. Biraz uyuyacağım. Dört beş dakika geçince generale yerimi haber verin."

Güç bela doğrulup, harita çantasını çıkardı, yastık niyetine başının altına aldı ve kaputuyla uzandı, arkadaşı, masaya oturup yemeklere girişti. Malih yattı.

Bunlara rağmen bitkinlikten yere devrilmiş komutan, karargâh komutanındaki sessizlik mağlup oldukları hissini veriyordu.

Bunun ardı sıra Alma-Atı'dan tanışıklığımın olduğu, biraz Rus biraz Tatar, alay komiseri Hayrulin de misafirlerimize eklendi. Kaputunun yarı belinin altında soğuktan henüz donmamış kanlar vardı. İradem dışında bağırdım.

“Neyin var?”

“Yok bir şeyim. Dorço'yu altımda katlettiler.”

Hayrulin, ev sahibiymişmişcesine masaya sokularak salamdan bir parça kesti. Çavdar ekmeğinin üstüne de kalınca bir yağ sürdü.

“Geriliyoruz, Momiş-Uli,” ağzındakileri çiğnerken bir yandan da konuşuyordu. “Buradaki süngü sayımız iki yüz. Bir o kadar da yaralımız. Sizin kazanlardaki çorbalarınıza el koydum. Adamlarımı doyurmaları emrini verdim. Tabii öncelik yaralılarda.”

"İyi düşünmüşsün.”

"Buraya epey zorlukla ulaşabildik. Yürüyorve tökezliyorduk.”

“Buyur otur."

"Zaman yok dostum. Yapacak işler var daha. Bitiremiyorum.”

Soluğu normale dönen albaya baktı.

“Yatmadan önce, beş dakika sonra generali arayıp varlığından haberdar etmemi istedi,” dedim.

“Ben haber veririm artık," dedi. “Yaralıları taşımak için sağlık bölümünden kamyonetler istedim. Bırak bir saat daha uyusun... Ben de...”

Bir parça salam daha kesip aldı. Ekmeklerden bir kabuk aldı ve Dormidov'a yönelip:

“Tamam Dormidov, ayakların tutuldu fakat benimle gelmelisin."

"Başüstüne,” denildi.

“Yolunuz uzak mı?” diye sordum.

“Bıraktığımız izleri izleyerek ormana gideceğiz. Kayıplarımızı derleyelim. Sana bir daha uğrarım. Hepimiz oturur çay içeriz. Mutlaka sıcak olsun.”

Telefonda önce Filimov'u ardından Zaev'i aradım.

“Semyon, ne âlemde sizin orası?”

Zaev keyiflendi:

“Allah’a şükür Yoldaş Kombat, nihayet beni aradınız. Ben artık şarkılar mırıldanmaya başlamıştım."

"Ne şarkısı bu?"

“Ne şarkısı mı?" Zaev kısılı sesiyle kederli bir Kazak şarkısı söylemeye koyuldu. *“Terk edilmiş, örselenmiş gencecikken*...”

"Artık saçmalama. Ciddi ol.”

"Sessizlik bunaltıcı Yoldaş Kombat. Bir yandan ayaz da kavuruyor. Zaev tekrar şakalaştı. “Sizi kızdırdım, şu an yüreğim biraz daha ısındı."

"Zorlu bir gecen olacak," dedim. "Yarın halimiz ne olacak göreceğiz bakalım. Anladın mı?"

“Evet Yoldaş Kombat."

Ansızın almaçtan farklı bir ses duyuldu:

"Momiş-Uli sen misin?”

"Evet. Sen kimsin?"

Konuşanın, alay komutanı binbaşı Yurasov olduğunu anladım. Ormandaki telefon tellerine saplama yöntemiyle girmiş.

“Sana nasıl gelelim, Momiş-Uli?”

“Telefon teli boyunca rahat rahat yürüyün. Almanlar’la karşılaşmayacaksınız."

Yaklaşık bir saat sonra Yurasov alay emir subayıyla geldi. Karşısında esas duruşumu aldım. O sıkılganca durup konuşmuyordu. Emir subayı konuştu.

"Gezinip durduk. Neredeyse doğru yola çıkmaktan umudumuzu kesmiştik."

“Sayınız kaç yoldaş binbaşı? Doyurulmalarını emredeceğim."

Yurasov'un yanakları allaştı ve yanıtlamadı.

“Sadece iki kişi misiniz?"

Yurasov baş sallamakla yetindi. Başka bir sorum olmadı. Afaflayışımı hiç göstermedim. Sadece ikisi, bu her şeyi anlatmıştı. Alay komutanını, savaşın rüzgarı bir yerlere savurmuş, alayını yitirmiş, karargâhı elden çıkmış, gece yarılarına dek ormanda gezinmiş, sadece emir subayını bulabilmişti. Bu sonucu suçlarının bedeli gibi algılıyordu. Teselliyi, Panfilov sistemini düşüne-

rek bulabiliyordu. Yurasov ise daha önceden de söylediğim gibi buna dikkat etmemiş, inanmamış ve eski alışkanlığına uygun taktikler denemişti. isabetsiz hareket edişi ona pahalıya mal oldu.

Yurasov, İslamkulov'u fark etti.

"Bölüğünle beraber misin?"

"Yirmi kişiyle geldim Yoldaş Binbaşı."

Yurasov bir daha sustu. Kalpağını çıkardı. Açık renkli saçları göründü. Masaya oturdu. Vahitov'dan uzanan tabağı aldı ve açgözlülükle yemeğe girişti.

Gece yarısının iki saat sonrasıydı. Derlenen yatağım boş, içime işleyen askerlik nedeniyle, üst rütbeliye duyduğum saygı ona yatmamı önlüyordu. Bomboş köyde gezinişim sonrasında dönüp artık uyanmış albayın yerine uzandım.

"Girebilir miyim?"

Kapıda ilk kez gördüğüm bir teğmen vardı.

"Yoldaş Tabur Komutanı, sizi ordu karargâhından istiyorlar."

Artık haberliyim. Çok yakınımıza Görünü'ye yerleşen ordu haberleşme merkezi telleri döşemiş ve ordu sol kanadına yetişmişti. Kalktım. Bozjanov da benimle fırladı. Panfilov'un yanından geldiğim bir-iki saatten bu

yana Bozjanov benden ayrılmıyor. Ça-ğırmasam da sürekli yanımda.

Şose artık kimsesizleşmiş. Gecenin bu vaktinde her şey ölü gibi. Ama varlığını duyururcasına bazen top sesleri geliyor.

Teğmenle birlikte ordu haberleşme takımının olduğu bir eve gittik. Kuvvetli bir elektrik ışığı ansızın gözlerimi körleştirdi. Odada kulaklıklarıyla telefoncular duruyordu. Alıştığımdan daha büyüğünü verdiler.

“Konuşunuz.”

Aynı anda almaçtan gelen sesi duydum:

“Yoldaş Momiş-Uli?”

Panfilov'u kısıkça sesinden tanıdım. Fakat sesi hayrete düşürecek denli kuvvetli ve yakından geliyordu. Almacı gayri ihtiyari kulağımdan uzaklaştırdım.

“Evet. Sizi dinliyorum.”

"Ne var ne yok Yoldaş Momiş-Uli."

“Allah'a şükür, şimdilik normal. Birliklerim görev başındalar.” “Ordu karargâhından arıyorum, şimdi ordu komutanı ve Yoldaş Zvagin de burada anladınız mı?”

“Anladım.”

“Oralarda olanları detaylarıyla anlatın bana."

“Duyuruyorum: Teğmen İslamkulov yirmi kişiyle geldi. Mutfak görevlileri. Almanlar’ın saldırısına uğramışlar.”

“Mutfakla ilgili bir şeyler söylemiştiniz? Anlatın.” İslamkulov’un beraberinde getirdiklerine dair öğrendiklerimi aktardım. Panfilov detayların tamamını istiyor. Tuhaf!.. Tümen komutanı, yanında ordu komutanı varken yirmi kişinin nasıl hareket ettiklerine dair detaylı bilgi istiyor.

“Onlara teşekkürlerimi iletin... Yudrovo düşman elinde mi?" “Galiba.”

“Evet... başka?”

“Binbaşı Yurasov burada. Adamlarıyla birbirlerini yitirmişler. Tek başına denebilecek halde çekilmiş. Ateş açıp kendini savunmuş. Sabaha doğru da burayı bulabilmiş.”

“Malih’in alayının durumu ne?”

“O da burada. Yaralılarını ve iki yüz süngüsünü de getirebilmiş. Komiser ile karargâh amiri de burada.”

“Malih neler anlattı?”

“Çarpışmaları gün boyu sürmüş. Komuta elden gitmiş fakat birlikler çarpışmaya devam etmiş.”

“Almanlar’ın gece tekrar saldırı başlatacaklarına ilişkin bir belirti var mı?"

“Şu an öyle bir şey görünmüyor.”

“Dikkatinizi artırın Yoldaş Momiş-Uli. Gece baskını olasılığı var. Beni anladınız mı?”

“Evet hazırlıkları kontrol edeceğim.”

“Tamamen öyle, tamamen öyle ... Şimdi bir dakikalığına bekleyin.”

Almaçtan bazı konuşmalar duyuluyor, kağıt hışırtıları geliyor. Panfilov Zvagin'in emrine ilişkin konuşacak mutlaka. Olan biteni değerlendirdiğimde Tolstunov’un o eski siyasinin varsayımları galiba gerçekleşiyor... Mesele kapanmıştır.

Kimsenin önlemediği Bozjanov kapıda dikilmiş... “Bekleyin”. Almaçtan duyulur derecede çıkan sesi galiba o da duydu. Şimdi Bozjanov da bana neler söyleyeceklerini bekliyor.

Panfilov’un sesi tekrar duyuldu.

“Dinliyor musunuz beni?”

“Evet.”

“Yoldaş Momiş-Uli, Görünü'deki bütün Kızıl Ordu gruplarının komutasını alın.”

O anda bunun anlamını kavrayamadım. Acaba doğru mu duydum?

“Ne, ne dediniz anlayamadım.”

Elimde olmaksızın almacı kulağıma iyice dayadım. Kulak zarıma çekiçle vuruluyor gibi.

“Size ordu komutanını emrini söylüyorum: Görünü’deki bütün birliklere komuta etme görevi sizin. Ve ben de bunu en hızlı biçimde üstlenmenizi rica ediyorum. Düşman saldırısının an meselesi olduğunu düşünüp hızla harekete geçin.”

“Fakat nasıl olur burada bir albay var?”

Panfilov’un hımhımı:

“Siz Yoldaş Momiş-Uli, komutanlarımın beni paylamalarını istiyorsunuz galiba. (Ses tonu biraz alaycı, zihnimde siyah dörtgen bıyıklarının altındaki gülümsemesini canlandırıyorum.) “Em-rimdekilerin verilen emirlere karşı geldikleri için paylanmamı istiyorsunuz galiba."

Nihayet “Başüstüne!" diyebildim.

“Ha tamam... Sorunuz var mı?"

“Yaralıları doyurmalıyız. Albay Malih’in askerlerini de. Yiyeceğimiz azaldı.”

“Benim emrimle erzak arabalarını. kamyonların tümünü durdurup alın.”

"Başüstüne.”

“Göreviniz değişmedi. Anladınız mı? Dikkatli olunuz. Hoşça kalın Yoldaş Momiş-Uli.”

O, telefonu kapadı. Ben de kapatıyorum. Bozjanov'a döndüm. Bembeyaz dişlerini ortaya çıkaran çocuksu bir sevgiyle beni izliyor.

“Niye seviniyorsun?"

"Aksakal!”

Bozjanov genellikle böyle sesleniyordu. Ama kullanışında sahici bir yücelik var.

“Aksakal, bu mükemmel,” sözünü seçerek iki elini kaldırıyor: “Artık iktidarız."

"Keyfinden neredeyse oynayacaksın."

Gülümsemesini sürdürerek esas duruşunu alıyor.

Karargâha döndüm. Peşimden yarım adım arayla Bozjanov yürüyor.

Geceyi karargâhımda geçirmek için kalanların tümü beni bekliyor. Tümü merakta: haberleşme merkezine niçin çağrıldım?

Albay Malih yatakta oturuyor. Biraz uykudan sonra o da askerlerini dolaşıp gelmiş. Yorgunluktan bitmesine rağmen istencinin gücüyle ayakta kalmaya çabalıyor. Çökük yanakları hâlâ kansız.

"Otur Momlş-Uli," diyor "Buyur."

Bunu nasıl söylerim ona? Elli yaşındaki albayın artık emrim altında olduğunu nasıl bildireceğim? Hayır dilim bana itaatsiz. Bunu diyemeyecek. Hayır, komutanın çok acele ettiği ortada. Ayakta kalmam da yersiz, oturmam da. Sürdürüyorum:

“Tümen komutanı, ordu komutanının yanından telefonla aradı. Yoldaş Zvagin de yanlarındaydı. (Hangi şeytan Zvagin'in de adını söyletiyor bana?) General düşmanın gece baskını yapabileceğini duyurdu... Sizi sordu bana Yoldaş Albay."

Of, diyemiyorum işte bir türlü...

“Haydi neler söyledi anlatsana?"

"Ona burada olduğunuzu, karargâhınızı, adamlarınızı derlediğinizi ve burada kıdemli olanın siz olduğunu belirttim."

İşi öyle bir uzatıp söylemeye uğraşıyorum ki... Bu sözlere göre Malih'ih komutayı üstlenmesi gerekli, yönetmelik öyle buyuruyor.

Ve ansızın katı ve öfkeli bir ses bağırırcasına:

“Aksakal!"

Bozjanov'a bakıyorum.

“Aksakal! Niye söylemiyorsun? Emre itaat et."

Bu katı ve gerçekçi uyarı beni güçlendirdi. Bu bir tür borç. Bu kutsal sözcüğü de de koca harflerle yazın: Görev borcu. Bozjanov'un sesiyle o beni işitiyordu ve bağırdı. “Emre itaat et."

Cesaretsizliğim çabucak kayboldu. Doğruldum ve alabildiğine ciddi ve resmi bir biçimde konuştum:

“Arkadaşlar, tümen komutanı Görünova'da bulunan bütün grupları komutama almamı emretti. Yoldaş Albay, kuvvetlerinize ait sayıyı bildirin."

Kısa bir sessizlik yaşandı. Albay doğruldu. Yorgun, bitkin, üstelik onuru da darbelenmiş. Kendine egemen oldu. Karargâh Komutanına döndü:

“Dormidoviç ne diyorsun, kaç kişiyiz?"

“Şimdilik Yoldaş Albay, yüz yetmiş-yüz seksen kişi. Başka da toplayacağız.”

Dormidov daha sonra silahlara ilişkin bilgi de verdi: tanksavar bombaları ve makinelileri bulunuyormuş.

Tümünü birer birer bildirdiler.

Yeni komuta merkezini köyün az arkasındaki demiryolu binasına taşınmasını sağladım. Ön odada soba yakıldı, lamba ışıttı ortalığı. Odalardan daha büyük olanına da telefon ve Rahi-mov'un çalışma masası yerleştirildi. Timoşin yeni askerlerimle bağlantımı sağladı. Çalışkan Rahimov çabucak ‘önce göz görsün' diyerek yeni durumumuzu haritaya işledi. 1 rılstunov ve Bozjanov'u kontrol etsinler diye bölüklere yolladım.

Gece nasıl geçti bilemedim. Düşmanın halini askeri tabirle belirtirsek: hareket etmedi. İş ığı kamufle edip perdeyi aralayarak dışarı bakmak istediğim bir anda Panfilov aradı:

“Günaydın, Yoldaş Momiş-Uli.”

Selamına karşılık verip cesaretle konuştum:

“Fakat gece henüz bitmedi."

“Gece bitti. Onu artık kâr hanenize kaydedebilirsiniz. Kazandık. Onu onlardan çaldık. O, bunu istemedi fakat

biz onu oyalayıp aldık ve durmaya mecbur ettik.”

Panfilov güne ve geceye dair esprisini yineleyip güldü. Onun fikrince biz kârlı geceyi arkada bırakmış gündoğumuna yetişmiştik. Panfilov:

“Ben bunu görüyorum,” dedi.

Endişelenmek yersizdi. O, gündoğumunu epey keyiflenerek karşılıyordu. Son şafağın atışını.

“Ben şimdi çay içip kahvaltı ediyorum,” diye devam etti. “Yeni görevinizi tebrik ediyorum. Beni anladınız mı?”

“Ben komuta yerini değiştirdim. Bir demiryolu yapısına taşındım. Toparlanan birliklere buradan komuta ediyorum."

“Toplanan askerlerden ayrılmalısınız Yoldaş Momiş-Uli. Albay Malih’i bütün adamlarıyla emrime yollayın. Henüz karanlık dağılmadan buraya doğru yola çıksınlar.”

Sonra Binbaşı Yurasov'u da yollamamı emretti. “İslamkulov'un takım komutası onda olsun. Binbaşı askerlerin başında olsun. Yirmi kişi de olsa asker yine askerdir. Beni anladınız mı?”

Panfilov yine emrindekilerin onurunun kırılacağını hiç düşünmemişti. O anın büyük tehlikesi bunu düşündürtmeye izin vermezdi. Fakat artık yersiz

küçülmelerden onları çekip almaya uğraşıyordu. Esasen bu komutanların ruhları yara almıştı.

“Salt kendi gücünüze güvenin Momiş-Uli, salt kendinize. Sadece kendi taburunuza. Dünkü kârınızla da kendinizi kandırmayın. Siz de ben şunu şeyi bilmeliyiz. Kâr ve kayıp aynı arabada yolcudur... Her yöne bakınız. Sağdan ve arkadan korunun. Zaev'in bölüğünü oradan çekin.”

Daha dün akşam Zaev'in bölüğü hakkında konuşurken “Bekleyeceğiz" demişti. Şimdi daha sabah olmadan emrediyordu: ‘Çekin'. Sonraki savunma hattını hazırlar ve taburumu bütün güçlerin önünde bırakırken, daha önceleri davrandığı gibi yine çok belirgin konuşuyor, geleceğe dair hiçbir şeyin sözünü vermiyordu. Gerçeği avuntunun yalancı örtüsüne gizlemiyordu.

“Durun gözlerinize bir kere daha bakayım," diye espri yaptı. “Hım. Hayır dillendirmeyeceğim dillendirmeyeceğim ... Çünkü bakarsınız kibirsizliğinizi yitirirsiniz. Onu asla unutmayın Yoldaş Momiş-Uli, anladınız mı?”

“Başüstüne. Hiç unutmayacağım."

“Bugün bağlantımız sürer herhalde. Bana olup bitenleri haber verin. Size en iyi dileklerimi sunuyorum Yoldaş Momiş-Uli."

Konuşmanın etkisiyle, kollarımı kavuşturmuş durumda biraz daha telefonun yanında kaldım. “Kibirsizliğinizi yitirmeyin.” Panfilov sadece yeni başlayan günü dikkate almıyordu, bu gelecekteki yıllar için de bir öneriydi. “Umut içinizi ısıtsın. .." Bu bir kılavuzdu, fakat o şimdi bunu başka biçimde sağlıyordu. Üstelik daha güvenlik içinde.

Duygulara vakit yoktur. Telefonu açıp generalin emrini uygulamaya koydum.

BİR ÜÇ GÜN DAHA

Baurdcan:

“Öykümüzün bitimine yaklaşıyoruz,” diye ekledi. “Kederli sayfalar yavaşça beliriyor. İçimden bir ses kısa ve öz konuşmamı gerektiriyor.”

... Sisli bir sabah başlıyor. Dondurucu bir rüzgâr esiyor. Şosede gerilme tekrarlanıyor. Askerler diziler halinde ilerliyor. Nöbetçilerin sonuncuları da onlara ekleniyor. Tam ve özenli bir gerileme bu. İstihkâmlar peşleri sıra mayınlı tarlalar bırakıp çekiliyor.

. . . Silah gürültüleri tekrar başladı. Görünü üstüne, bizim tepenin yükseltilerine, ormanın ön kısmına farklı silahların ateşleri kusuluyor. Ormana gizlenmiş topçu tümenimiz de onlara karşı ses veriyor ve salvolarla

dövüyor. Bulunduğum yerden sürekli yer sarsıntılarını duyabiliyorum.

. . . Yanımda kara sakallı bir yüzbaşı oturuyor. *Katyuşa* Tanksavar komutanı. Seri atışlı bu ürkütücü silahı Görünü'ye Panfilov yolladı. Atışlarını yapıp çabucak kamyonlarla çekilecekler. Vakit yitirmeden konum değiştirerek, karşı ateşten korunacaklar. Onların hedeflerini Panfilov belirliyor: "Filanca yere hazırlanın. Ardından ben orkestra çubuğunu indireceğim."

Katyuşalar'ın çalışmasını gözlüyorum. Ateş ... Kuvvetli bir gürültü bütün diğer sesleri altında bırakıyor. Gorki köyündeki hedef saptanmış. Diğer hedef Rojdestrevo köyü. Burası generalin bizimle sofraya oturduğu köy. Oraya bir salvo daha gidiyor. Ve işte başka bir emir:

“Şişkino’ya hazırlan.”

Bu halde Şişkino da bırakılmış... Gün ağır ağır ilerliyor, tümen köyleri peş peşe bırakıyor. *Katyuşa’\ar* tepemizde yaylar çiziyorlar.

Zaev ise henüz görünürlerde değil. Şeytan alsın, artık Şişkino tarafı bize açık.

Nihayet Zaev göründü. Kemerinde bomba çıkını, belinde kılıflı silahı. Eski günlerdeki gibi otomatik tabancası boynuna takılı.

“Nerelere kayboldun?"

“Askerlerin evlerde ısınmalarına bir saatlik izin verdim Yoldaş Kombat. Donmuşlar ayakta güçlükle duruyorlardı."

“Kimden izin aldın? Siper kazarak ısınacağız. Derhal şimdi harekete geç ve Şişkino yolunu kes. Düşman şimdi orada."

Zaev kanıksamışlıkla:

“Orasını bana bırakın,” diyor.

Ormanda yaşadığı iki günde kızıl sakalları uzamıştı. Çökük gözleri ve bükük kaşları bana sadakat ve cesaretle bakan bakışlarını gizlemiyor.

Ve ekliyor:

“Sizi dinliyorum Yoldaş Kombat.”

“Orman kenarına yerleş, adamlarını iyi sakla, yolu ateş altında bırak. Tanklar göründüğünde piyade ateşiyle bitir.”

... Mermiler seri bir halde Şişkino’ya yağdı. Kara sakallı yüzbaşı verilecek emri bekliyor. Muhabereci onu telefona çağırdı emri alınca bana elini uzattı.

“Çok isabetli ateş ettik. Hiç zaman yitirmeden Görünü’ye gitmem emredildi. Allah göstermesin bu topların düşman eline geçmemesi gerekiyor.”

... Teğmen Şakoev'i çağırdım. Karşılamak üzere dışarı çıktım. Kudurmuş gibi esen bir rüzgâr tozdan bulutlar halinde karlar savuruyor. Tanksavar takım komutanı kamburumsu bir yürüyüşle geliyor. Kar ayaklarının altında yağlanmışcasına kayıyor. Peşi sıra ona ulaşmaya uğraşan Kuzminiç yürüyor.

"Politik yönetici siz niçin burdasınız?"

Kuzminiç:

"Ben mi?" diye afallayıp soruyor, "Ben onlarlayım."

"Tamam."

Ve Şakoev'e dönüp görevini anlattım.

Şişkino köyünden gelecek tankları bekliyorum. Şakoev'in bölgesinden geçecekler.

"Diğerleri piyadeyi önleyecek. Sen de tankları karşılama hazırlıkları yap. Takımın buraya intikal etsin. Kavşağa iyice sokulun. Arkanızı hep kollayın. Burada hemen yakınımızda bulunmana ihtiyaç duyabiliriz."

"Başüstüne."

... Görünü etrafına yerleşmiş olan topçular da yerlerini terk ediyor. Penceremden traktörlerin çektiği uzun menzilli topların geçişi görülebiliyor.

Ordu muhabereci takımı dahi gitti. İşte şimdi gerçekten bir başımızayız.

Düşman bugün Matrönino istasyonuna dokunmuyor. Hitler ordularının huyu bu. Bir tarafta canı yanmışsa artık oraya yaklaş-mayıp etrafından dolaşıyor.

Saldırıyı nereden beklemeli acaba?

Rengârenk giysili bir teğmen içeri girdi. Giydiği kaput epey yıpranmış, ezik kalpağı sarı saçlarını kapatıyor. Selam verip kendini tanıttı. “Süvari alayı muhabereci subayı”

Sözcükleri tane tane söylüyor. Bizim birliği sor..ıp Katyuşa ateşinin cephe soluna niye kaydığını soruyor. Peşi sıra da kendi durumlarından söz ediyor. Cephe parçalanmış, onlar geriliyor-muş.

“ ... Doğru deyişle kirişi kırıyoruz," diyor.

“Kendi bileceğiniz şey. Bana verdiğiniz bilgilere teşekkür ederim.”

“Peki sen ne yapacaksın?’’

“Burada kalacağım.”

“Şuna da bakın hele. Amma da yiğit. Toprağın gani olsun."

Son sözünü de keyifle söylemişti. Rahimov'a da alacalı bir Alman sigarası paketi atıp gitti. Gerileyiş umurunda bile değildi.

... Tanklar... Onlar, ne sağ ne sol ne de arkadan geldi. Sonradan, Moskova'ya uzanan yolda göründüler. Almanlar Matrönino, istasyonunu ele geçiremeden boş bir yanımızı yakalayıp ilerledi. Fakat bizim Görünü'deki yerleşim yerimiz, şoseyi her tarafından önlüyor. Düşmanın boğazına yumruk gibi tıkalıyız.

Her şey bir anda hareketlendi... Demiryolu binasında otururken ansızın bir gürültü geldi. Hemen aynı zamanda hafif bir çatırtıyla bir zırhlı mermisi duvardan girip telefonu parçaladı, karşı duvarı da delip öne geçti. Tabancamı kaputumun kemerine takıp dışarı fırladım. Ahçı Vahitov, tasasızca sobanın üstünde bir şeyler kaynatıyordu.

Yarı açık kapıdan, tipiye rağmen tankları seçtim. Ürkütücü bir gürültüyle geliyorlardı. Sayıları yaklaşık on veya yirmiydi. Yayılmış avcı zinciri düzeninde gibi ilerliyorlardı. İçlerinde piyadeler bulunmuyordu. Koca bir tank (mutlaka komutan tankı) binamızın altındaydı. Kulesi al bir tenteyle kapatılmıştı. İnce anteni yukarı doğru çıkıyordu. Kuleden beline dek uzanmış bir tankçı etrafı kolaçan ediyordu. Beni fark etmedi.

Ateş açsam mı? Hemen ateş etmeyi düşünememiştim. Al tente üstündeki kırık düşman haçıyla afallamıştım. Binadan çılgınlar gibi fırlayan Kuzminiç eldiven takmadığı elinde bir tank bombasının

tutamağını sıkıyordu. Hareketleri çok ağır gibi geldi bana. Alman da onu görünce titreyerek eğildi.

O an ateş ettim. Kuzminiç de sakince, hesabı iyi yapılmış bir sallamayla bombayı tanka fırlattı. Tanktaki nişancı, makinelinin tetiğine basabildi. Benim ateş açmam, makinelinin mermi kusması, ince namlunun alevden bir dille uzanması ve tankın patlaması aynı zamanda gerçekleşti.

Makinelinin çatırtısı sustu.

“Kuzminiç, bir daha!" diye haykırdım.

Aynı yavaşlıkta hareketlerle bir tane daha fırlatıp düştü. Ona doğru fırlayıp kaldırdım. Ağzından kan boşalıyor, kırmızı kabarcıklar çıkıyordu.

Kuzminiç'in bombaları patlatışı savaş işareti gibiydi. Gerideki iki küçük top işledi ve tanksavar bombalarının patlayışı başladı.

Cebimden sargı bezi alıp, Kuzminiç'in kaputunu çözdüm, Sinçenko yanıma fırladı

“Tut!” diye haykırdım. “Politik yöneticiyi içeri taşıyalım. Sonra koş ve Krieev'e haber ver."

Kuzminiç’in gömleği ıslanmıştı. Islıklı soluklarıyla konuşmaya çabaladı:

“Hayır, artık kalkamayacağım. Asker olamayacağım.”

Ölümün gölgeleri bakışlarını koyulttu. Bu büyük savaşta ilk defa asker kaputunu giymiş, cesaretin en niteliklisini ortaya koymuştu. Kederini açığa vuruyordu: "Asker olamayacağım bir daha...”

... Uç tank dumanlarla kaplanmıştı. Etrafa kurum savuruyorlardı. Bir tankın zinciri kopmuş, dönüp duruyordu.

Almanlar bize tekrar şarapnel, havan ve top atışları yağdırıyordu. Ormana kaçan tanklar bile mermi yüklerini köye döküyordu. Fakat bu hesapsızlıklarının dersini artık vermiştik. Onları, pi-yadesiz yürüyemeyeceklerine ikna etmiştik herhalde.

Koşup Brudni'ye giderek yeni görevini açıkladım. Piyadeyi tankların yanından uzaklaştıracaktı, ve düşman ateşimiz karşısında yatınca, karşı atağa geçecekti.

Brudni söylediklerimi anlayıp baş salladı.

... İşte başka bir saldırı daha.

Tanklar karda yavaş yavaş emeklemeye bir daha başladı. Bu defa epey yavaşlar. Mavzerli piyadeyi geçmemek için uğraşıyorlar.

Onlar tüfek ateşimiz altındalar. Bloha’nın makinelisi de ölüm kusuyor. Bozjanov makinecilerin yanına gitmek için benden ayrıldı.

Yeşil üniformalılar sabredemeyip yattı. Tanklar bunları görmek istercesine hız azalttı. Hafif toplarımız da savaşa eklendi. Mermilerin bazıları, siyah ve artık kımıltısız sayılacak denli yavaşlayan bedenlere isabet ediyor. Bir an duraksayan toplar ve tanklar bizi tekrar yanıtlamaya koyuldu. Üstümüze ateş ediyorlar. Biz de ısrarla ateşe devam ediyoruz...

Tankların geri dönüşü başladı. Peşleri sıra da piyadeler koşarak geriledi.

İkinci atakları da püskürtüldü.

Nihayet karanlık çöktü. Bir geceyi daha Moskova önlerindeki karlara gömüyoruz.

Ayın on dokuzu. Şafak söküyor. Görünü savunmasının bitim günü.

. . .Üç taraftan ateş açılıyor. Durgun tek yer Matrönino istasyonu. Oraya, Filimov'un yanına sağlık merkezini ve yaralıları geceleyin taşıdık. Biraz ferahladık.

Brudni'nin tankları köyü savunuyor. Karşımızda düşman ormanın farklı kesimlerine tank ve piyadeler diziyor. Karşılıklı ateş değişimindeyiz. Almanlar, silahlarımızı birer birer imha ediyor.

Silahlarımız azalınca arabacı Garkuşa bir çare buldu. Bir makineli kızağa yerleştirilip at koşuldu. O cephenin

bir ucundan diğer ucuna giderek farklı yerlerden ateşi kesintiye uğratmıyor.

Her saniye kuvvetten biraz düşüyoruz.

İrikıyım biri olan Galiulin arkaüstü karlara serilmiş! Kaputunun yüreğine yakın bir yeri delinmiş. Son anında bir elini göğsüne bastırıp öylece kalmış. Bir uyku anında komutanına “Özür dilerim,” dercesine duruyor.

Murin biçimsizce bükülüp kalmış, Gözlükleri ölü gibi sararmış sivri burnundan çıkıp düşmüş, ama ipten yaptığı sapı kulağında kalmış.

Çok defa esas duruşu öğrettiğim ve hep uyardığım konservatuar asistanın cesedi karşısında şimdi ben esas duruşumu alıyorum.

“Kombat ne yapıyorsun. Bir mermi yemeğe mi niyetlisin?"

Tolstunov beni süratle geriye çekti. Karla karışık toprağa bir dizimle çöktüm.

. . . Ölen makinelicilerin dostu Bloha’nın boynunu bir şarapnel çizmiş, fakat o, silahını elinde tutuyor. Kızağın yağdırdığı ateş yuvasının komutası onda.

İşte kızak tekrar harekete başladı. Başı öne eğik, Bloha'nın yanında bir saman yığınına oturan Bozjanov hedef gözlemekte.

Dizginler, atı kırbaçlayıp koşturan Garkuşa'da.

Elimdeki sağlam tek makinelim bu.

. . . Almanlar bir defa daha, onlara terk ettiğimiz demiryolu binası tarafından atak başlattı. Peşlerinden piyadenin yürüdüğü tanklar yamacı çıkıp köyün kıyıdaki evlerine ve samanlıklarına sokuluyor. Göz açtırmayan ateşimiz piyadeyi yatmaya mecbur etti fakat tanklar köye girdi.

Yan tf.-pelerden koşaradım askerler geldi ve bağırıp düşmana süngü hücumu başlattı. Brudni bize destek olmak için gelmişti. Alman piyadeleri bir daha geriledi.

Köy ve evler arasında sokaklarda tanksavar bombalarının sesleri geldi. Tanksavar takımı ölüm makinelerini kundakladı. Sağda solda katranlı dumanlar saçıp parçalanan tanklar yanıyor. Sağ kalanlar köyde barınamayarak süratle köyden çıkıp tepelere kaçtı.

Görünü yine elimizdeydi. Tank ve topların oluşturduğu çukurlar karlarda siyah lekeler gibi duruyor. Düşündüklerimiz de eş renkte.

Yakışıklı Şakoev'i ölüm bir tankı imha ederken bulmuş. Aynı yerde bölükteki adı "ihtiyar" olan, sigaradan bıyıkları sararan Be-rezanski'yi de bulmuş. Tanksavar takımının tamamından kalan sadece dört kişi.

Zaev'le ufak tefek Dcilbaev kara çökmüş, yaralılara pansuman yapıyorlar.

“Yoldaş Kombat, bende öyle..."

Dcilbaev tankı nasıl bombaladığından söz ediyor. Savaşın coşkusu onu bırakmamış.

Gözlerini yanan tankların, evlerin, kaputlarıyla karlara cansızca uzanmışların ve nihayet komutanın üstünde dolaştırıyor.

“Yoldaş Kombat, şimdi... Şimdi yapacağımız ne?"

“Savaşa devam Dcilbaev."

Düşman piyadesini kovalayanlar döndü. Bir kaputun ıçıne sardıkları komutanlarını taşıyorlar. Bu vahşi saldırı sonucunda kahverengi gözlü Brudni de artık yoktu.

Ufak tefek haberci Muradov, iriyarı Panikov, sıkılgan Gurzist ve Dordiya yürekten gelen kederleriyle canlılığını yitirmiş yüzleri izliyor.

Hoşça kal yiğit Brudni, hoşça kal dostum. Onların önünde bir daha biraz ‘Hazırol’da bekledim.

Artık bölüğü devredeceğim biri yok. Bozjanov'u biricik makinelimizin başından alabilir miyim? Yanımda yine Tolstunov var.

“Fedya bölüğü devral. Başka kimsemiz yok.”

Kıdemli politik yönetici sanki benden rütbece büyüklüğünü aklından çıkardı:

“Başüstüne Kombat.”

... Almanlar, köyü zapt etmek için hücuma geçmeden kuşatma başlattı. Demiryolu binasının arkalarından ormana dek uzanan sekiz yüz metrelik bölge ve birkaç kıyı ve samanlık kontrollerinde.

. . . Uzundur Zaev'le haberleşemiyorum. Bağlantımızı sağlayan telefon kablosunu galiba şarapneller koparmış. Kimi zaman bizden ormanın bir kısmıyla ayrılan Zaev’in bölgesinden tüfek sesleri duyuluyor.

Sadece Filimov'la bağlantıdayım. Muhabereciler kopan hatları sürekli ateş altında kalıp bağlıyorlar.

istasyon yolununun geçtiği düzlük bizim üzerimizde yer alan Filimov'un bölüğünce ateş altında bulunduruluyor. Alman piyadesinden bir tek asker dahi ateş altındaki bu düzlüğe yaklaşamıyor.

... Çarpışmamız sürüyor. Almanlar evleri birer birer alıyor biz de ev ev gerilemedeyiz. Bahçelerin her birinde biraz mevzi alıp düşmanı kurşunlarla karşılıyoruz.

Keşke Volokolamsk’ı da böylece tutabilseydik.

. . . Akşam bastırdı. Köyü Almanlar' la yarı yarıya bölüştük. Karanlığı kullanıp cesetleri gömdük.

Sağlıkçı erleri (sayıları epey azaldı.) yaralıları usulca Matrönino köyüne taşıdı. Sadece Krieev son grupla gerilemek için bizimle kaldı.

... Nihayet gece. On dokuzu geçip yirmiyi gösteriyor saat. İçimi kederi de içeren bir sevinç bürüdü. Panfilov'un verdiği görevi tamamladık. Askeri ödevimizi onurluca yerine getirdik. Artık Görünü'yi terk edebiliriz.

Apansız karanlıkta ateş edilmeye başlandı. Düşmanlar keşfe sokulmuş, Ruslar'ın durumunu öğrenmeye çabalıyorlar. Onları tüfeklerimizle halletik.

... Ruslar'ın savunmalarının sürdüğünü öğrenen düşmanlar havan mermileri yağdırmaya koyuldu. Biraz gizlenip saldırının bitişini bekledik. Tekrar ortalık sakinleşti.

Sokağa çıktım. Yangınların alevinde Timoşin'in hesaplı adımlarla yürüyüp telefon tellerini toparladığını seçtim.

Yanıma gelmesi için çağırdım. Çatısı ateşler sonucu tahrip olmuş buz gibi bir eve girdik. Timoşin'e iki asker alıp Zaev'e yaklaşmasını emrettim. Buluşma yeri olarak Gusenova köyü civarlarındaki ormanın bir noktasını saptadık. Söz konusu yeri Timo-şin'in haritasına da işaretledim. Cep fenerlerinin ışığı bir günde çökmüş bu genç insanın yüzünü ortaya çıkarıyor.

. . . Uzak sayılmayacak ormana yerleşmiş mutfak ve diğer ağırlık bölümlerinin olduğu yerlere de birilerini

yolladım. Onlar vakit yitirmeden toparlanıp istasyona doğru gerileme emirimi bildirecekler.

. . . Adamlarımı savunma bölgelerinden aldım. Tümü etrafıma toplandı. Rahimov köyün son savunmacılarının sayısını aldı. Biz sadece yirmi dört kişiyiz. İki hafif top ve tek makinelimiz mevcut.

Görünü'yü usulca arkamızda bıraktık. Önümüzde Rahimov var. Dizi bitiminde de Tolstunov yürüyor.

Matrönino istasyonunu da karanlıkta geride bırakabildik.

Şafağı yürürken karşıladık. Ormanda yürüyoruz. Filimov'la Brudni'nin bölüğünden artanlar. .. artık onlar Bozjanov komutasında bir kızağa yan yana yerleştirilmiş yaklaşık on yaralı ve yük arabalarımızla iki hafif top. Tümü bu.

Ormanın iç yollarından Zaev'le buluşma noktamıza doğru ilerliyoruz. Hantal asker postalları incecik kar katmanını toprağa dek eziyor. Çam dallarında apak kalpaklar bulunuyor. Diğer ağaçlardan sürekli yapraklar aşağı düşüyor. İnce bir şeridi andıran yol sarı yapraklarla kaplı.

Kimi zaman baltalarla ince ağaçları kesmek ve çalılıkları ayıklamak gerekiyor. Üstümüzdeki yükleri böyle geçirebiliyoruz.

Epey bir yol aldık. İzimiz Rahimov'un haritasında uzun bir kavis gibi belirdi. Almanlar'la karşılaşmadan, ormanı yürüyüp Vo-lokolamsk şosesine ulaştık. Ağaçsızlaştırılmış bir bölümden karşıya geçmeliydik. Kelleşmiş ormanda bekleyerek etrafı kolaçan ettik.

Moskova tarafından Alman kamyonlarının gelip gelmediğine bakıyoruz. Bir taşıt dizisi göründü. Kamyon ve otomobiller süratle ilerliyor. Kamyonlar paketlenmiş askeri donanımla yüklü. Bazı kamyonlarda askerler bulunuyor. Elleri ceplerinde büzülmüşler. Şapkaları bayağı inik ve yakaları kalkık.

Tekerlekler karın tozlarını havalandırıp geçti. Saldırsak mı? Hemen peşlerinden Almanlar'ın bir motorize birliği sokuldu. Galiba cepheye ihtiyat birlikleri sevk ediyorlar. Yeni ataklar için zinde güçler yani.

Bakalım kanımız daha ne kadar akıtılacak? Bekledik. Şoseden taşıtlar kimi kez seyrek kimi kez sık ilerliyor. Kahretsin! Tamamını beklemeye imkân yok. Onlara ateş emri verdim. Böyle-ce hızlarını çoğaltabileceklerdi.

İşte bir dizi daha. Ateş! pras ... pras.

Kamyonlar rüzgâr gibi ilerledi. Peşlerinden karargâh arabası ilerliyor. Sürücüler ani ateşle afallayarak fren yaptı. Subayın biri şoseye fırladı ve mermilenerek yere devrildi. Sürücü de öldürüldü.

Emrettim: “İleri!"

Tümümüz karşıya koştuk. Atları kırbaçlanan yük arabalar: askerleri geride bıraktı. Alman arabasına doğru koştum. Yeni devrilmiş bir subayın bileğinde bir saat kordonunun izi var. Biri onu çabucak iç etmiş, Arabadan bir telsiz ve belge çantası alıp ayrıldım.

Şoseyi ardımızda bırakıp düzenli bir halde yürümeye koyulduk.

Yol Rahimov'un gözcülüğünde. Zaev'le randevulaştığımız yere yürüyoruz.

Demiryolu hattındayız. Onu geçmeliyiz. Karşımızdaki yamaç hayli dik. Toprakların çeşitli yerlerinde karlar var.

Toplara burayı aşırtmamız olanaksız.

Orman kıyısından yola düştük. Geçit verecek elverişli bir yer bulmak istiyoruz. Almanca konuşma sesleri duyuluyor. İstasyon binası ellerinde.

Geriye baktım: Yan binada da onlar bulunuyor. Şimdi ne yapmalıyız? Silahları terk etme durumundayız. Düşünceli bir halle sapa yamaca geldim. Arkada; ağaçların arasında askerler var. Döndüm: Tümünün gözleri bana saplanmış. Yüz ifadelerini okudum: Bizi imha mı edeceksin, kurtaracak mısın? Bakışlar sözlerden yine etkili.

Ansızın kararlılıkla doldum:

“Dinleyin, atlar çözülsün. Silahlarımızı ellerimizle geçireceğiz. İleri!”

İlk duruş noktamızdan, uçurummuşcasına sapa yamaçtan öne fırladık. Askerler yaşama sevinciyle o denli doluydular ki topların tekerleri havadaydı. Bunun peşi sıra atları ve kızakları rahatça geçirdik.

Savaşta her an şunu öğreniyorum: askere inan!

Bu inançla yapılacağı hayal bile edilemeyen şey gerçek haline geliyor. *Kendini ilerletip, gücünün de üstüne çıkıyor* insan. Generalimizin bu tespiti içimi doldurdu.

Rahimov yürüyüş kolunu, kimsenin bilmediği yerlerden ilerletip engellerden kurtularak hedefimize götürüyor. Tümümüzün ona ona güveni var. Yürüyüş kolu izler bırakarak yürüyor. Öncüleri çıkarmadık. Aslında bu durumlarda öncüler yancılar ve artçılar çıkartmalıyız fakat ben yapmadım. Ormanda yön tayini zor i ş. Genç teğmenlerimiz, okuldan çabucak mezun olmuşlardı, yerbilimden bihaberlerdi. Öncü veya yancı grup ana kolu bırakınca yi-tebilirdi. İşin yoksa onları bulmaya çalış dur.

Öğlen olmadan buluşma yerimize ulaştık.

Zaev soğuk nedeniyle kısılmış sesiyle bağırdı.

“Kalk! Hazırol.”

Ve koşaradım yanıma geldi. Görmeye alışık olduğum tabancalarından birini beline diğerini koynuna sokmuş. Artık boynunda sallandırdığı yeni bir otomotik silahı da var. Kaput ceplerinde

bir şeylerin takırdayan sesi geliyor. Mermi doldurmuş olmalı. Küt parmaklarını yağ karartmış. Bizim buraya gelişimizi beklerken bozuk silahları tamir ettiği belli. Çukura kaçmış gözlerindeki yeşilimsi bakışları sevinçli. Büyük ağzını yaymış, sigaradan sararan dişlerini ortaya çıkaran bir gülümseyişle duruyor. Tek bir olumsuz hissi ve güçenikliği yoktu. Karşılaşmamızın verdiği mutluluğu bütün hücrelerinde duyuyordu.

Bu defasında hiçbir tuhaflığa başvurmadan raporunu verdi:

“Bölük üstlendiği savaş görevini başarıyla bitirmiş, gerileme emri verilince de Şişkino yönünde yola çıkmıştır."

Zaev'in raporunu adamları esas duruşta dinliyordu.

“Rahat!” dedim.

Rahimov’a da tabura mola vermesini ve yolda pişirdiğimiz yemekleri dağıttırmasını emrettim.

Tabur. .. Bu adı içtenlikli bir onur ve memnuniyetle anıyorum.

Ormanda moladayız. Kesili ağaçların arasında kendilerine birer yer seçen askerler, kütüklere dayanıp çorba içti. Sigaralarını zevkle içiyorlar. Ganimet sigaralarımızdan epey stokumuz bulunuyor. Çevremizde (kaybolabilecekleri için fazla uzağa yollamadığımız) nöbetçiler var.

Rahimov'a da orman bitimine dek gidip ortalığı kolaçan etmesini emrettim.

Sigara içip Rahımov'u bekliyoruz. Çözük atlar önlerindeki yemlerini yiyor. Bu yemin saman olduğunu şaşırarak fark ettim.

Garkuşa göründü. Yüzünü soğuk morartmış. Çağırdım:

"Garkuşa nerden aldın bunları?"

"Ufak bir birikinti vardı. Onu aldık. Nazilere bırakacak değildik ya."

Ve ansızın birkaç asker itişe kakış koşup bağırdı:

"Almanlar, Almanlar!"

Bulunduğumuz düzlükte bir fırtına çıkmış gibi oldu. Panik fırtınası.

Tümü, oturan veya uyuyanlar birdenbire ormana uzaklaştı. Afallayan tabur apansız bir halde karıştı. Çelikleşen, utkuyu tadan, düşmanı çiğneyen erler, artık bir felakete kapılmışlardı.

Düzlük ıssızlaştı: Atlar uysalca samanlarını yiyordu. Yetimle-şen silahlarımız orta yerde çatılmış. Canlı birileri yok yanlarında. Peki ben? Ayağa kalkıp onlara dikkatle bakıyorum. Zorlanmalarımızın hiçbirinde, bütün kuşatmalarımızda onları bırakmamıştık. Şu tanksavarları kucakta taşımıştık. Novlânskoe'den ta buraya dek bütün kuşatmaları beraber yarmıştık. Ormana yöneldim. Ağaçların arasından Almanlar görünüyordu. Yaklaşık otuz kişiydi. Beyaz giysi ve aynı renk kasklarıyla zincir oluşturmuş ilerliyorlardı. Bu halleriyle ilk görüyordum. Donakalmıştım. Yavaşca, sakınarak gidiyorlardı. Açık alana çıkmak üzerelerdi.

Ansızın Zaev'in fısıltısı:

“Yoldaş Kombat ne dikilip duruyorsun? Yat. Şimdi onları ikimiz kaçırtacağız."

O anda teklifsizce sesleniyordu. Gözlerini onlara dikmişti. Az daha otomatik silahını ateşleyecekti. Tam o anda arkamdan Tolstunov'un sesi geldi:

“Komutanınız duruyor. Nereye kaçışıyorsunuz? Peşimden peşimden gelin."

Tolstunov, bunun ardından analarını da dahil ederek sövdü. Bu günlerde anayı her tarafta bol bol hatırlıyoruz

(!)

Tabur bu kez düzlüğe fırladı. Zaev’in otomatik silahı çalıştı. Askerler ‘hurra’ bağırışlarıyla düşmana doğru koştu. Tüfeğini alan ateş açıyordu. En ileriye Tolstunov'la Filimov koştu. Hemen sonra diğerlerı onları geride bıraktı. İçlerinde Garkuşa da vardı. Yüzünün o gülünç ifadesi silinmiş, öfkeden çarpılmıştı. Polzu-nov'u, Dcilbaev’i ve Kurbatov’u fark ettim. Artık dehşet salan bir görünümleri vardı.

Öfkeyle saldırdılar. Bu ifadeyi bir yerlere kaydedin. Bunu onlara, benim askerlerime yazın.

Almanlar kaçışmaya girişti. Bizimkiler de peşlerindeler. Ormanda bomba sesleri var.

Bağırdım:

“Zaev buraya.”

Koşarak geldi. Olgun, ilgili ve katı, emrimi bekliyor.

“Semyon, koş ve adamlarımızı engelle. Yoksa şamarı neremizle yeriz."

“Başüstüne.”

Taburun derlenmesiyle biraz uğraştım. Ormanda uzaklaşan-ların "U-hu-hu-hu” diye bağıran seslerini duydum.

Nihayet hepsi toplanmıştı. Takım ve mangalar yerlerine geçti. Tabur, sıralanıp yürüyüş düzeni aldı.

Tamamı diziler halinde orman bitimi yönünde yola düştük. Oradan Gusenovo köyü epey yakınımızda olacak. Panfilov'un belirttiğine göre tümen karargâhının buraya yerleşmesi gerek. Onun ihtiyat kuvveti olduğumuz için karargâhı aramalıyız. Şimdiki amacımız karargâhı bulmak.

Adımlarımızla yine ormanı ölçüyoruz. Bir öncü grubu hazırladık. Onlar, haritada çizilen doğru çizgiden sapınca Filimov'u öne yolladım. Dizi hâlâ sallanıyor. Zaev'i yolladım ve doğru yolu izlemesini emrettim yine de sallantımız bitmedi. Nihayet kendim, Görünü'de savaşan bölükten bir grup alarak önlerine geçtim.

Orman bitimine vardık. Sabahtan bu yana duyduğumuz topların sesi burada açıkça geliyor. Hava rüzgârlı ve soğuk kendisini ısrarla hissetiriyor. Artık ormanın koruyucu kanatları yok. Küçük bir yokuşun üstünde Gusenovo köyünün evleri belirdi. Rüzgar bulutları alıp gidiyor. Köy alevler içinde. Aramızdaki mesafe yaklaşık bir buçuk kilometre.

Köyü kim tutuyor acaba? Bizimkiler mi, yoksa onlar mı?

Dcilbaev, Muradov ve üç asker daha çağırdım. Onları keşif için yollayacağım. Köyün bizde olması mümkün. Öyle olursa taburun tamamıyla oraya gideceğiz. Eğer onların elindeyse, yerlerini saptasınlar. Ödevleri bu.

Onları ateşe zorlayacaklar. Tüfekleri ellerinde biz buradayız dercesine yürüyecekler. Bizimkilerin elindeyse eğer mesele yok. Elbette karşılarlar. Düşmanlarsa anlayacağız. Onlar ateş etmeden yatmamalarını emrettim. Köyde

Almanlar bulunuyorsa biz buradan adamlarımızı koruyacağız.

Keşif grubu ormandan çıktı. Kardaki beş er kendilerini gizlemeye gerek görmeden sakınımlı yürüyor. Ağır postalları kara batıp derin izler oluşturuyor. Arada durup çevreyi gözlediler. Peşlerinden seslendim:

“Korudan ayrılın. Daha çabuk ilerleyin.”

Ormanın kıyısına yaklaşıncaya dek yürüdük. Bütün dizi burada bir araya geldi. Köye en yakın bölgedeyiz. Oraya vardığımızda düzlükte keşif grubu görünmüyordu. Apak çimenlik bomboş. Askerler nereye gitmiş olabilir?

Gusenova'dan boğuk bir uğultu duyuluyor. Tank motorlarının homurtulu sesleri geldi. Bu tanklar kime ait acaba? Çevreyi bir daha gözledim. Yine kimsecikler görünmüyor.

Çimenliği yine dikkatle kolaçan ettim. Ortada dalları yağan kardan neredeyse kırılacak bir köknar bir başına duruyor. Askerler bu ağacın altında, anaç tavuğun altındaki civcivler gibiler. Tamamı uzanmış.

İçimde bir öfke dalgası oluştu. Beynime bir ateş saldırıyor. Ah korkaklar. .. Siz komutanınızı kandırmak niyetinde misiniz? Size taburun geleceğini emanet etmişler, sizse haince gizlenmişsiniz.

Bağırdım:

“Kalk! Emri gerçekleştir. İleri!”

Hayır, sesim onlara erişmiyor. Köknarın altında kımıltı yok. Yanımdaki askerin tüfeğini alıp onlara doğru bir-iki el ateş ettim. Mermi vızıltısı onları kımıldatsın istedim.

Bu onları bizim tarafımıza baktırdı. Bir-iki el daha ateş ettim. İlkin Dcilbaev fırladı. Eliyle beni izleyin diyen bir hareket yaptı. “Yiğitler” diye bağırma isteği duydum bu defa. Şimdi içime dolan sevgi az önceki öfkem kadar güçlü. Beşi birden zincirleme köye doğru yürümeye koyuldu. Muradov, sabırsızlıkla arkadaşlarını geride bıraktı. Alevlerin sardığı köy hareketlendi ve Alman tüfekleri işledi. Tamam: Köy Almanlar’la dolu. Askerlerim yere atıp, parça parça geriye emeklemeye koyuldu. Almanlar onları yaka-

lamak için uğraşmadı. Bu küçük gruba önem vermedikleri belli. Ateşe erken son verdiler.

Ormanın kıyısında Dcilbaev, bana ezikçe bakarken raporunu kekeleyerek verdi.

“Tamam,” dedim. “Takımın komutası yine sende.”

Bir daha dizilip ormana daldık. Doğuya yürüyüşümüz tekrar başladı.

Önde bir yerde, Moskova'ya doğru sıkıştırılmış tümenimiz farklı savunma mevzilerinde savaşıyor.

Ormanın kestiği salvo sesleri azaldı. Onlar ormanın sessizliğini bozmaya yetmiyormuş gibi. Ağaçların tepeleri ışıltılı. Akşama epey var fakat buraya alacakaranlık çöktü bile.

Yine öndeyim. Kendimize düz bir yol açma çabamız sürüyor. Yolumuz bizi yine, ıssız ve izsiz karın bürüdüğü şoseye getirdi. Buraya çıktık ve apansız...

Ağacın birinin altından askeri üniformalı bir kız çıktı. Omuzunda sağlıkçı çantası var. Varya Zaovrajina. Buna ikimiz de çok şaşırdık. Sürpriz tek bu değildi.

Varya, öne doğru atıldı ve daha gözümü kırpamadan sarılarak yüzünü kaputuma gömdü. Az sonra toparlandı ve geriye sıçradı. Kıpkırmızı olmuştu. Selamlamak için elini kalpağına attı fakat tek kelime edemedi. Ben de bu karşılaşmadan dolayı şaşırmış diyecek bir şey bulamıyordum.

Varya’dan sonra bir asker daha çıktı. Boynunda Kızılhaç çantası vardı. Uzun armutu andıran burnunun üzerinde sıkmalı bir gözlük görünüyordu. Belenkov taburun eski doktoru. Sağlıkçı yüzbaşıdan korkaklığı nedeniyle rütbesi sökülmüştü. Selamını yanıtladım.

Fakat söyleyecek söz gelmiyordu aklıma. İçim sevinçle dolmuştu. Bizimkiler...

Bugünkü yürüyüşümüzde bulmayı istediğimiz ilk Ruslar'dı onlar. Tolstunov yalpalayarak yaklaştı.

"A, Varya nereden böyle?"

Ardından Belenkov'u da selamladı.

Tolstunov devam etti:

"E, Varya yeter bu kadar kızarmak, anlat bakalım."

Şeytan götürsün bakışları hiçbir şeyi kaçırmıyordu. Varya bir daha kızardı ve sustu.

Belenkov:

"Bizi size yolladılar," dedi. "Sizi bulmak istiyorlardı," deyip sürdürdü: "Onlar taburda bir-iki askerin kaldığını ve komutanının da ormanda ağır yaralı olarak yattığı duyumunu almışlar."

Güldü. Savaşta, sahiden epey öykü ve söylentiler uydurulur ve onlar büyük bir hızla yayılır. Ağızdan ağıza geçip hayli büyütülürler.

Belenkov biraz susup yeni haberler iletti:

"Emir kişisel olarak Zvagin'den geldi. Mutlaka sizi aramamızı istedi. Almanlar'ın içinde de olsanız sizi

bulmamızı emretti.” “Almanlar’ın içinde mi?" Varya'ya baktım. "O mu yolladı, kendisi mi gönüllüydü?”

Varya biraz susup konuştu:

"İşte... Görevi biz üstlendik... O, Yoldaş Kombat... - Belen-kov'a göz attı - O, kendisinin gönüllü yollanması için yalvardı.” “Sağ olun doktor.”

Belenkov'a böyle diyerek seslenirken, söktüğüm rütbelerini iade eder gibiydim. Evet, o bunu tekrar hak etmişti.

"Yanımda durun Yoldaş Belenkov. Tekrar tabur doktorumuz olacaksınız. Bunu General Panfilov’a ben duyururum.”

Uzunca bir sessizlik yaşandı. Anormal bir şeylerin varlığını anladım.

Nihayet Varya mırıldandı:

“General Panfilov artık yok."

O ÖLMEYECEKTİR

“Bunun ardından,” diye devam etti. Baurdcan Momiş-Uli. “Tanık olanlardan Panfilov'un ölüm biçimini öğrenme

fırsatım oldu. Bu, orman kıyısında yangın alevleriyle gördüğümüz Guseno-vo’da gerçekleşmiş...”

Panfilov’la o gün konuşmaş ve Kafyuşalar'ın hedeflerini kişisel ifadesiyle orkestranın şeflik sopasına benzetmişti.

Tümen köy köy gerilemekteymiş. Bu gerileyişte de düşmanın ilerleyişinin bedeli kan oluyormuş. Panfilov, Gusenovo'daki karargâhtaymış. Kimi zaman komutanlarıyla haberleşiyormuş. Konuşmalara, işaretlere bakıp bu yabani savaşın gelişmeleriyle ilgileniyormuş. Düşmanın elinden bir günü daha çekip alışımızı görüyormuş.

Savunmanın bir açığını bulup geçen düşman piyadesi roketatarlarla Gusenovo'ya ateşe başlamış.

Yorulmak nedir bilmez generalimiz yarım kaputunu giyip boynuna dürbününü takarak, düşmanın atış mevziini öğrenmek için dışarı çıkmış. Sokağı patlamalar karartıyormuş. Albay Arseniev, bir-iki adım atmış generalin -onun son adımlarıymış bunlar.- yürümesini engellemiş. Roketin çoğalan gürültüsü gelmiş. Patlamanın alevleri generalin ayaklarının altından fışkırmış. Panfilov düşmüş. Arseniev ona doğru koşmuş. Küçük, nohut tanesi kadar bir demir parçası, ceketini delip, sinesinin sol yanına, iç savaşlarda hak ettiği “Kızıl Bayrak," madalyasının takılı olduğu yere saplanmış.

Öyle sanıyorum ki sanki son anında onunla beraberdim. Sanki şu an dahi onun siyah, güzel bıyıklı ve şaşırmış gibi çatılan yüzüne yayılan, ansızın kuşatan ölümcül sarılığı görür gibiyim.

Arseniev iradesine baş kaldıran parmaklarla sökercesine generalin düğmelerini açmaya çabalamış. Panfilov albayın heyecan ve kederini görmüş. Yalnızca fısıldayabilmiş:

“Bir şeyim yok, bir şeyim yok. .. Yaşayacağım."

Son sözleri bunlarmış.

Bir daha söylüyorum. Panfilov'un ölüm biçimini uzun zaman sonra öğrendim.

İncecik orman yolunda onun öldüğünü ilk defa söylediklerinde inanamadım. Doğrusu bunu kabullenemedim ve bir siper palavrası diye düşündüm. Askerle de bunu hiç konuşmadım.

Tabur yürümeyi devam ettirdi. Artık yeni öncümüz Varya Za-ovrajina'ydı. Çocukluğu ve gençliği bir orman kıyısında geçen bu korkusuz kız, bizi bulmak için yürüdüğü bütün yolları ezberine almıştı. Gözüyle işaretlediği yerleri izleyerek şimdi bize rehberlik ediyordu.

Yaklaşık bir-iki saat kadar yürüyüp orman bitimine çıktık. Karşımızda bir kızak yolu vardı. Çift atın çektiği, mermi sandıklarıyla yüklü, gri kalpaklı Kızıl Ordu

neferlerini fark ettik. Koşaradım yola düştük. Bizimkiler, bizimkiler... Tabur kendi kendine onlara yetişmişti.

Tabura mola emri verdim ve ilk gördüğüm teğmene Panti-lov'u bir daha sordum. Yanıt değişmemişti:

"Öldü."

Yine de inanmıyordum. Teğmen bunu sezdi ve harita çantasından cephe gazetesini alarak gösterdi.

Son derece değer verdiğim bir yüzü kapkara bir yas çerçevesi sarıyordu. Fotoğrafaltında da 'Bu fotoğraf değerli komutanın ölmesinden çok az önce çekilmiştir' yazısı vardı. Verdiği sözü hep tutan Panfilov, foto muhabirine verdiği sözünü de tutmuş, Gusenova'da açıkta bu fotoğrafı çektirmişti. Fotoğraf epey canlıydı. Siyah deri ceketinin kolundan uzanmış eli dürbünlüydü. Hafif kısık Moğol gözleri uzaklara bakıyor, ışıltılar çıkarıyor gibiydi. Göz kıyılarındaki kırışma, dudaklarındaki keskin çizgiler yani her şeyinde düşünceli bir hal göze çarpıyordu. Evet düşünce ve beceri.

Ölümünden söz eden haberde, general, kurmay başkanı, cephe komutanı, ordu komutanı, askeri şura üyeleri ve en yakın mesai arkadaşlarının Panfilov'un savaşa getirdiği yeni yorumları ve askeri dehasına ilişkin sözleri yer alıyordu ve ondan savunma savaşını sanat haline getiren kişi olarak bahsediyorlardı.

Panfilov, ‘Hareketli savunma'nın ilkelerini kavramış ve hayata geçirmişti.

İçim eziierek gazeteye bakıyordum. Düşünmeye dalmıştım. Ansızın silkindim ve Bozjanov’a taburu dizmesini emrettim.

Askerlerim, eksi yirmi derecede, kızak yolunun kıyısına dizildi. İki kişi -Varya Zaovrajina ve Belenkov- bir kıyıda bekliyordu.

Yüksek perdeden çağırdım:

“Yoldaş Doktor rica ederim siz de diziye girin."

‘Rica ederim'i özellikle eklemiştim. Taburun duymasın istiyordum. Belenkov’un yanakları allaştı... mutluluğun ve utancın lekeleriydi bunlar. Sağlıkçı takımının dizilerine karıştı. Göz ucuyla bakışını yakalama beklentisiyle Varya'ya baktım. Hayır o gözleriyle de yakarmıyordu. Önüne bakıp duruyordu.

“Zaovrajina sen de.”

Şayet biri, önceleri, bir kadına bunu söylemem için emredeceğimi söyleseydi ona çok gülerdim. Ama her şey nasıl değişmişti. Galiba İslamkulov haklıydı. Bu büyük savaş bütün yorumları farklı hale getiriyordu. Daha önce akıldan bile geçirilmeyen şeyler doğallaşıyordu.

Onsuz edemediği -sadece benim gördüğümü sandığım bir şey de olabilir - bir gülümseme Varya'nın dudaklarında belirdi. Selamlayıp uzun adımlarla diziye yürüdü ve sararmış yüzüyle onu izleyen üvey babası. merhametli, ihtiyar sağlık eri Krieev'in yanına gidip durdu.

İkişerli diziler olarak, tüfekleri ayaklarının ucunda, yüzleri soğuktan morarmış, zorlu bir yol yürümüş erlerim karşımdaydı. Halbuki tümen karargâhına dek hâlâ on kilometrelik bir mesafe vardı. Askere okşayıcı bir-iki laf ederek içini ısıtmalıydım.

Beni tümünün görebilmesi için Lisanka'ya bindim ve küçük bir söylev verdim:

Onları kutlayarak başladım. Sovyet kurtarıcılarının korkusuzluk ve yiğitliklerinden bahsettim. Filimov bölüğündeki yüz yirmi gözü pek adam, bütün kahramanlığını göstermiş düşman taburunu ezmişti. Dünün Moskova'lı öğrencisi er Strojkin düşman komutanını tutsak etmişti.

"Strojkin! Üç adım öne. Yüzün arkadaşlarına dönük olsun. Seni görsünler. Fakat bununla şımarma. Şımarırsan ısırganotu toplar ve onunla okşanırsın."

Bu yöntem taburda uzun zamandır biliniyordu. Buna rağmen

bitkin yüzlf,r tekrar ışıdı, üşümüş boğazlardan gülüşler çıktı. Devam ettim:

“Teğmen Zaev’in seksen askeri Sovyet erinin onurunu yükseltti. Öyle bir saldırdılar ki düşmanın üç tankını tutsak ettiler. İçleri talan ettikleri paçavralarla dolu, yurdumuzu çiğnemeye çabalayan bu hırsızları perişan ettiler."

Bunun peşi sıra, ölen Brudni'nin yiğit bölüğüne dokundum.

“Bu arkadaşlarınız yok yere ölmedi,” dedim. “Düşmanın çembere aldığı bu bölük Volokolamsk şosenin düğüm noktasında iki gün direndi ve faşistlerin motorlu araçlarının şoseden yürümesini engelledi. Şanlı ve şerefli bu kardeşlerimizi yurdumuz hep hatırlayacaktır.

Görünü'deki yiğitlere dair konuştuğumda Bloha'yı çağırıp yüzünü tabura döndürdüm. Bu saçları beyaz erin boynunda sargı vardı. Bir şarapnelle yaralandığı halde silah başından ayrılmamış ve çarpışmaya devam etmişti. Çekilişimizde de makinelisini terk etmemişti."

Nihayet “Panfilov’a dair konuşmanın zamanı geldi, diye düşünüp," devam ettim:

“İnsancıldı. Hisliydi. Askere saygısı vardı. Bize, komutanlara, hep, savaşın geleceğinin askerin elinde olduğunu anımsatırdı. O, savaşta en dehşet verici silahın askerin ruhu olduğunu belirtirdi. Onun utku anlayışı buydu, işte buna yoğunlaşıyordu. O, yaratıcılığın vereceği en kusursuz mutluluğunu tadarak aramızdan ayrıldı. Onun belirlediği taktikle ordumuz,

düşmanın en ürkütücü saldırılarına direndi. O üzerine düşen en önemli işi yaptı. Ve yok yere bir düşüncesizlikle bizi terk etmedi. Savaş ateşiyle komutanlarının omuzunu tutup koşulları olgunlaşmamış çekilişleri engelliyor ve bununla ülkesini koruyor, düşman atağını önlüyordu. Ve işte Alman saldırısının beşinci gününde, işte bu yol, işte bu çimenlik, işte bu hat bizimse ve tümenimiz daha kuvvetliyse bunu biz ona borçluyuz. O zekânın generaliydi, ölçülülüğün generaliydi, serinkanlılığın generaliydi, direnişin generaliydi ve gerçekliğin."

Soluklandım, verdiğim soluk beyaz bir duman gibiydi. Dü-

şündürn. Sabırla düşündüm ve söylediklerimin bana yetmediğini fark ettim.

Devam ettim:

“Doğuş, eğitim ve yetişme tarzıyla o bütünlüklü bir Rus’tu. O, Rusya'yı oluşturan ulusların tarihini biliyor ve seviyordu. Onun yiğit evlatlarıyla, onların yaptıklarıyla gurur duyardı. Diğer ulusların tümüne de saygısı vardı."

Panfilov’un en önemli taraflarını arayıp açıklamakta zorlanıyordum. Bakışlarım dizilerde gezinirken Zaev’e takıldı. Kalın kaşları çatık halde beni ilgiyle dinliyordu.

“Teğmen Zaev."

“Buyrun."

“Arkadaşlar, tümünüz ikinci bölük komutanı Zaev'i tanırsınız. Girdiği çarpışmalarda öyle yiğitçe davrandı ki ona yiğitler yiğidi demek doğru olur. O, bir kezinde generalimiz için yol açıcı nitelemesini kullanmıştı. O anda ne kast ettiğini anlayamamıştım. Şimdi tekrarlıyorum Yoldaş Zaev senin bu nitelemeni. Evet General Panfilov, kutsal özleyişimizin yol açıcısıydı. Ondan gelen her söz buna hayat vermiştir. Çalışanların, emekçilerin büyük özlemini o hissettirmiştir.”

Görünmez bir tel beni ve taburu sıkıca birbirine bağlamıştı. Şimdi istediğim olmuştu. Beni anlamışlardı.

“Arkadaşlar, ben Panfilov için demin gerçeğin generali demiştim. Yoo onun için bu çok az. O, dürüstlüğün generaliydi.”

Askerlere onun nasıl doğrudan doğruya ve yalana sapmadan bana “Sizin için hayli zorlu geçecek. Zorlu yaşanacak,” dediğini aktarma niyetindeydim. Durakladım... Askerlerimi usulca izledim. Biz dönmüştük o yoktu ... Ekledim.

“İvan Vasileviç Panfilov'un hatırası, bizim başardıklarımızda, kendi tümeninin kahramanlıklarıyla anılacaktır.”

Karargah, köyde bir zamanlar pazaryeri olan enli bir alanla bakışımlı taş bir yapıya kurulmuştu. Buraya ulaştığımızda emrettim:

"Tabur dur!"

Komutanların birkaçı bizi karşılamaya çıkmıştı. Ortada, siyah deri paltosu, yakası gri kuzu derisinden kalpağıyla general üniformalı biri vardı. Zvagin'i irikıyımlı yapısıyla fark edip bağırdım:

“Hazır ol. Sağa bak."

Kılıcımı çekip biz askerlerin tabiriyle sivrisiyle selamlayarak bütün meydanı tören adımlarıyla geçerken kocaman kırmızılığıyla güneş batıyordu. Işıklar, kılıcın sivri ucunda dans ediyordu.

İçimde farklı duygular birbiriyle savaş halindeydi. Onur da -yalana ne gerek var?- mutluluk da: Al sana kılıçlı partizan.

Zvagin yanına gitmeme fırsat vermeden basamakları koşa-radım indi ve kılıcı tutan elime yapışıp onu yana çekerek:

“Şakayı bırak Momiş-Uli!” dedi.

Omuzlarıma sarılarak beni Rus tarzıyla dudağımdan öptü.

İçimden taşan bir coşkuyla bu eli ağır generalin yüzüne bakıyordum. Üç gün öncesinde komutayı devretmemi emretmişti. Şu ansa lüzumsuz tören sözcüklerine başvurmadan sade bir sarılış ve basit bir öpücükle o emri geri almıştı.

Bir defa daha selamlayıp, konuşmaya çabaladım.

“Yoldaş General. Tümen komutanı ihtiyat taburu...”

Zvagin:

“Yeter Momiş-Uli!” diye haykırdı. “Adamların yok yere yorulmasın.”

Güçlü ve bir çanın sesini andıran sesiyle emri o verdi:

“Rahat. Sigara içebilirsiniz."

Cebinden kaliteli bir sigara paketi çıkarıp bana ikram etti:

“Yak!”

Sigarayı aldım. Zvagin tekrar cebini araştırdı... Ve sağlam parmaklarında Panfilov'un çakmağı belirdi. Demek ki Panfilov ona hediye etmişti. O, ‘Bir gerekçeyle birine hediye ettim,' demişti. Yani o Zvagin'di. Ordu komutan yardımcısı, çakmağı avuçlarında biraz bekletti. Panfilov’un hediye etme gerekçesinden haberdar mıydı dersiniz?

Zvagin'in gözleri nemlenmişti.

Şeytan götürsün, belki de Panfilov'un onu bana vermek istediğinden haberi vardı. Buna ilişkin bir tek şey söylemeyip bakıştık.

“Çıt," çakmak tutuştu. Sigaralarımızı yaktık.

Baurdcan Momiş-Uli “Nokta, büyükçe bir noktayla noktalayın," dedi. Panfilovlular'a dair hikâyeyi bununla sonlayacağız.

Tarih Yirmi Üç Kasım Bin Dokuz Yüz Kırk Bir'di. Tabur komutanlığı görevim bitti. Ordu komutanlığına çağrıldım; beni Alay komutanlığına atadılar.

Taburumu İslamkulov'a devrettim.

Alayım, Panfilov’un açtığı yoldan gidip faşistlere ateşten tokatlar indirerek sürekli çekiliyordu. Krükovo istasyonu civarındaki köye dek çekildik.

Orada, Leningrad şosesinde, Kızıl Ordu'nun diğer birlikleriyle altı gün savaşlarına direnip tarihin akışını ters döndürdük ve düşmanı Moskova'dan kovduk.

Buna dair ‘Leningrad Yolu’ diye başka bir kitap yazılabilir. Şimdi bu kitap tamamlanmıştır. Geleceğe ilişkin sadece bir söz verebilirim bunun için ...

Momiş-Uli, kusursuz ellerini kılıcının üzerine koydu ve apan-sızca çekip çıkardı. Çelik, siperin loşluğunda ışıdı. Tıpkı henüz sonuçlanan kitabın ilk sözlerindeki gibi:

“Sadece bir şey,” diye tekrarladı. “Doğruyu yazmazsanız sağ elinizi masanın üstüne koyacaksınız.

Rap! O el yok. Sözünüzün arkasında mısınız?"

Gülümseyişimi gizledim. Benim, iyi niyetlerle yarattığım çok güçlü Baurdcan’ım sen burada kendi kişiliğine bağlı duruyorsun.

Fakat yazarın içtenliği olmalı.

“Evet," dedim.

SON

ALEKSANDR A. BEK

İkinci Dünya Savaşı'nda Nazi orduları Moskova kapılarına dayandıklarında hayallerinin bir avuç komünist Rus savaşçı tarafından yere çalınacağını hiç düşünmemişti. Türkler'den, Tatarlar'dan, Ruslar'dan, Kazak'lardan ve dünyanın diğer halklarından oluşturulmuş Kızıl Ordu'nun savaşçılarıydı onlar; aynı amacın bayrağı altında toplanarak faşizmi çiğneyen, korkudan titreterek kök söktüren...

Moskova Önlerinde **adlı bu yapıtta Kızıl Ordu neferlerinin bireysel kahramanlıklarının ve zaaflarının tanığı olacak, onların sayıca yüksek ve donanımlı Nazi ordularına tıasıl darbeler indirdiklerini soluğunuzu tutarak okuyacaksınız.**

Bütün dünyanın gözleri önünde gerçekleşen bu faşistçe ilerleyişe nasıl engel olduklarını görecek, şaşıracaksınız. Diş ve tırnakla; tanklara karşı elbombaları; roketatarlara karşı süngüyle...

Dünya halklarına inancın ve yurtseverliğin gücünü duyuran Moskova Önlerinde **belgesel ve edebi**

nitelikleriyle belleğiniz ve kitaplığınızda önemli yer tutacak.

Okuyun, seveceksiniz.

ISBN 975-385-266-5 ODA YAYINLARI

7897

852661

1

İvan İvanoviç Palzunov: (1728-1766) Tanınmış bir Rus âlimi. Metal sı

2

caklıklarına ilişkin buluşların sahibi. Rusya'nın James Watt’ı sayılan bilgin.